

Lagafrumvarp fellt.

Menntun kennara (frv. FS og BjörnJ).

Á 22. fundi í Sp., 30. jan., var útbýtt frá Ed.:
Frv. til l. um breyt. á l. nr. 16 frá 12. marz 1947,
um menntun kennara [103. mál] (þmfrv., A. 205).

Á 49. fundi í Ed., 1. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 10 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Friðjón Skarphéðinsson): Herra forseti. Við hv. 8. landsk. flytjum frv. þetta um breyt. á l. nr. 16 frá 1947, um menntun kennara. Frv. sama efnis hefur tvívegis áður verið flutt hér á hv. Alþ., en hefur ekki náð fram að ganga. Frv. er því gamalkunnugt þeim hv. þm., sem setið hafa á Alþingi undanfarið kjörtímabil.

Í lögum um menntun kennara er svo ákvæðið í 38. gr., að húsmæðrakennaraskóli skuli starfa í Reykjavík eða nágrenni. Í 39. gr. laganna er svo fyrir mælt, að heimavistir skuli byggðar fyrir skólann fyrir nema, sem heima eiga utan Reykjavíkur, þegar hús verður reist fyrir hann. Að öðru leyti er ekki ástæða til að rekja efni laganna, því að frv. fjallar einungis um þessi tvö atriði.

Í frv. felst það, að niður sé fellt úr lögunum ákvæðið um, að skólinn skuli starfa í Reykjavík eða nágrenni. Í stað þess komi ákvæði um, að ráðh. ákvæði, hvar skólinn skuli starfa. Í samræmi við þetta gerir frv. ráð fyrir, að fellt sé niður ákvæðið um sérstöðu nemenda utan Reykjavíkur.

Við hv. 8. landsk. flytjum þetta frv. nú sökum þess, að við teljum nokkurt tilefni til þess, jafnvel umfram það, sem var, þegar frv. var flutt 1953 eða 1954. Húsmæðrakennaraskólinn hefur verið til húsa í háskólanum allt frá stofnun skólans 1943 og þar til á s. l. ári. Þá missti hann afnot af húsnæðinu og er nú húsnæðislaus og starfar ekki af þeim sökum í vetur, og ekki er fyrirsjáanlegt, að hann geti aftur tekið til starfa, fyrr en byggt hefur verið hús fyrir hann, ef það ákvæði á að haldast, að hann skuli hafa aðsetur í Reykjavík eða nágrenni.

Alþt. 1956. C. (76. löggjafarþing).

Nokkrar fjárupphæðir hafa verið á fjárlögum undanfarin tvö ár, að ég ætla, til byggingar fyrir skólann. Upphæðir þessar eru hins vegar ekki það háar, að líkur séu til þess, að skólinn verði byggður á næstu árum, þó að fjárveitingar til hans verði svipaðar framvegis.

Það er að sjálfsögðu mjög bagalegt, að ekki nýtast starfskraftar húsmæðrakennaraskólans, og ekki síður hitt, að þeir, sem hug hafa á að stunda nám í skólanum, skuli ekki eiga þess kost.

Fyrir okkur flm. frv. vakir það, að opnuð verði leið til þess að ráða bót á þessu. En svo sem bent er á í grg. frv., eru allar líkur á, að hægt verði að fá til afnota fyrir þennan skóla skólahús húsmæðraskólans á Akureyri. Þessi skóli hefur ekki starfað undanfarin ár allmörg, og nú hin síðari ár hefur húsið aðallega verið notað af barnaskólanum á Akureyri. Barnaskólinn mun hins vegar ekki þurfa afnot þess, er þessi vetur er liðinn, vegna nýs barnaskólahúss, sem væntanlega verður tilbúið til notkunar næsta haust. Í frv. eru að sjálfsögðu engin fyrir-mæli um, að skólinn skuli fluttur til Akureyrar, heldur er aðeins opnuð heimild til, að þangað mætti flytja hann eða á einhvern annan stað, ef skynsamlegt þætti. Við flm. þessa frv. sjáum engin rök fyrir því, að nauðsynlegt sé, að skóli þessi starfi í Reykjavík frekar en annars staðar. Hins vegar teljum við það ærin rök fyrir því, að hann starfi utan Reykjavíkur, ef það gæti orðið til þess, að hann tæki til starfa aftur strax næsta haust, en þyrfti ekki að vera til einungis á pappírnum. Í öðru lagi teljum við það ærin rök, að gera má ráð fyrir miklum sparnaði á fé ríkissjóðs, ef að því ráði yrði horfið að fá til handa skólanum hús, sem þegar er til og byggt hefur verið að verulegu leyti fyrir fé ríkissjóðs.

Ég sé ekki efni til að fara um þetta fleiri orðum, nema tilefni gefist til, og legg til, að málinu verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og hv. menntmn.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Á þessu stigi málsins var það aðallega til þess að beina vissum atriðum málsins til nefndarinnar og biðja hana að athuga þau alveg sérstaklega, að ég kvaddi mér hljóðs.

Það fyrsta, sem mig langar til að fá upplýst, er, hverjar orsakir hafi legið til þess, að hús-

mæðrakennaraskólanum er sagt upp húsnæði í háskólanum í haust, hann ekki látinn starfa. Þeir nemendur, sem ætluðu þar að vera, sigla sumir til náms í erlendum skólum, a. m. k. þrjár, sem ég þekki persónulega, hafa gert það, og ég hef heyrt um tvær aðrar. En húsnæðið er ekkert notað, stendur bara autt, að mér er sagt, og alveg ónotað. Alveg nýlega frétti ég, að það stæði á því, að þeir menn, sem ætluðu sér að nota húsnæðið, frá læknadeildinni, væru enn í undirbúningsnámi úti í löndum og ekki komnir heim, enn væri ekki farið að innrétta húsnæðið til þess að nota það sem slíkt, því síður að væri farið að nota það á nokkurn hátt.

Þetta langaði mig til að biðja n. að rannsaka og gefa okkur þingmönnum upplýsingar um. Mér er sagt, að málið horfi svona við. Reynist það ekki rétt, þá mun það koma í ljós á sínum tíma, þegar n. hefur athugað málið, en mér sagði þetta maður háskólanum nátengdur í gær, að það væri ekki byrjað að nota húsnæðið á nokkurn hátt.

Við erum nú svo heppnir að hafa hér á meðal okkar núna einn af prófessorum háskólans, hæstv. ráðherra, sem hefur þar með menntamálin að gera, og hann getur kannske þegar á þessu stigi upplýst það til fullnustu. Sem sagt, þetta vil ég láta n. rannsaka til þrautar, því að það er alveg óforsvaranlegt að láta skólann hætta og starfa ekki í vetur, ef húsnæðið er ekki neitt notað, þó að það eigi að nota það næsta vetur eða fara að innrétta það í sumar eða einhvern tíma handa manni, sem kemur frá námi seinna, en ekki er kominn til landsins enn þá, því síður að hann sé byrjaður að starfa.

Annað vildi ég vita hjá frsm. eða biðja nefndina að athuga málið, en það var um þennan auða, ónotaða skóla á Akureyri. Það lítur út fyrir, að stúlkur á Akureyri vilji ekki nýta heimaskóla, af hverju sem það nú er, heldur fara annað til náms. Má það raunar undarlegt heita. Þar sem Akureyri var um skeið brautryðjandi í menntun kvenna á þessu sviði, er það undarlega snögg breyting, sem orðið hefur á þar. En um hana er nú ekki að fást, hún virðist raunveruleg. Nú upplýsti frsm., að þetta húsnæði stæði autt og ónotað, gaf þó í skyn, að það væri eitthvað notað nú í vetur frá barnaskólanum, en að þau not, sem barnaskólinn nú hefði af húsnæðinu, mundi hann ekki þurfa í framtíðinni.

Ég hafði heyrt það, að barnaskólinn notaði húsnæðið, og mér hafa sagt Akureyringar, að hann muni a. m. k. þurfa þess næsta ár eða þá að fá annað húsnæði í staðinn. Líka langaði mig til að biðja nefndina að athuga, hvað rétt er í þessu og hvernig þetta liggur. Það má vel vera, að þær vonir, sem frsm. málsins gerði sér um það, að barnaskólinn þyrfti ekki á þessu húsnæði að halda nema í vetur, séu réttari en hjá þeim, sem hafa sagt mér hið gagnstæða. En þegar maður veit, hvernig málið liggur þar fyrir norðan, og það geri ég ráð fyrir að n. fái vitneskju um, þá sést betur, hvort skólinn er fánlegur. Menn eru misbjartsýnir á hlutina,

og þó að frsm. þessa máls sé það bjartsýnn að telja, að þær byggingar verði komnar upp, sem geri óþarft fyrir barnaskólann að nota þetta húsnæði lengur en til næsta vors eða til sumarsins í sumar, þá telja aðrir það áreiðanlega ekki, það veit ég með vissu, og þess vegna langar mig til að vita, hvaða niðurstöðum n. kynni að komast að í því sambandi.

Að öðru leyti skal ég ekki á þessu stigi málsins fara út í málið í einstökum atriðum. Það á ekki við, og ég skal ekki gera það. En ég vil biðja n. að athuga þetta tvennt og alveg sérstaklega þetta: Ég tel ekki forsvaranlegt að reka skólann úr húsnæði, nota það ekki á nokkurn hátt, senda stúlkur utan til náms með opinberum styrk og láta þær eyða gjaldeyri í staðinn fyrir að lofa skólanum að starfa í húsnæðinu, þangað til þurfti að fara að laga það, svo að það yrði tilbúið fyrir nýja manninn, þegar hann kemur heim.

Menntmrh. (Gylfi P. Gíslason): Herra forseti. Það er mjög miður farið, að Húsmæðrakennaraskóli Íslands skuli ekki hafa getað starfað á þessum vetri sökum húsnæðisskorts. Ég er alveg sammála hv. 1. þm. N-M., að það væri óafsakanlegt, ef skólanum hefði verið sagt upp því húsnæði, sem hann hefur haft undanfarin ár, og hann látinn vera húsnæðislaus, en húsnæðið síðan látið algerlega ónotað. Þessu er ekki þannig veg farið, og vildi ég þegar við þessa 1. umr. að gefnu þessu tilefni upplýsa atriði, sem ég vona að hv. þm. taki til greina, þannig að þessi misskilningur verði ekki langlífur.

Samningar háskólans við húsmæðrakennaraskólann voru í upphafi tímabundnir. Sá tími, sem háskólinn hafði lokað að skjóta skjólshúsi yfir Húsmæðrakennaraskóla Íslands, er löngu liðinn. Síðan var leyfi til húsmæðrakennaraskólans framlengt, og það er þegar orðið alllangt síðan húsmæðrakennaraskólinn var samningslega skuldbundinn til þess að rýma húsnæði, sem hann hefur undanfarin ár haft. Á s. 1. vetri varð það að algeru samkomulagi milli stjórnar háskólans og stjórnar húsmæðrakennaraskólans, að húsnæðið skyldi rýmt á s. 1. hausti, en báðum aðilum var ljóst, að það hlyti að taka alllangan tíma fyrir húsmæðrakennaraskólann að rýma húsnæðið, það væri margra mánaða verk. Ég hygg, að það verk hafi byrjað í sumar, og því er annaðhvort ekki alveg lokið enn þá eða er að ljúka einmitt þessa dagana. En það er mér kunnugt um, að allt fram að áramótum var að því unnið af starfsmönnum húsmæðrakennaraskólans að rýma húsnæðið. Mér er nær að halda, að verkinu sé ekki fulllokið enn, þannig að störfum húsmæðrakennaraskólans í þessu húsnæði sé enn alls ekki fullkomlega lokið. Það er mikið verk að taka upp öll tæki húsmæðrakennaraskólans, sem þarna hafa verið, og koma þeim fyrir annars staðar. Tíminn hefur verið til þess notaður, og ég hygg ekki, að gengið hafi verið að því með neinum slóðaskap. Það væri mjög ólíkt skólastjóra húsmæðrakennaraskólans að ganga að því verki af slóðaskap fremur en

öðrum. Hún er mikil dugnaðarkona, og ég efast ekki um, að hún hafi haft þann hraða á rým-ingarframkvæmdum, sem unnt var að hafa, en þeim er annaðhvort ekki fulltekið eða alveg um það bil að ljúka núna. Það er því missskilningur, að húsnaðið hafi verið látið ónotað af háskólans hálfu. Einnig var vitað, að það hlyti að taka nokkurn tíma að gera þær breytingar á innanhússkipan, sem leiðir af fyrirhuguðum notum háskólans á þessu húsnaði fyrir rann-sóknarstarfsemi í læknadeildinni. Eftir því sem mér hefur skilist, mun þó von til þess, að takist að koma húsnaðinu í það horf, sem það þarf að hafa, setja upp nauðsynleg rannsóknartæki og breyta innréttingu, fyrir næsta haust. Það er bráðnauðsynlegt fyrir starfsemi læknadeildar-innar, að húsnaðið verði komið í nauðsynlegt horf fyrir næsta haust. Ef aftur á móti leyfið hefði verið framlengt fyrir húsmæðrakennara-skólann þennan vetur, hefði það þýtt, að ekki hefði verið hægt að taka húsnaðið undir rann-sóknarstofur fyrir en einu ári seinna. Sá ný læknaprófessor, sem á að fá húsnaðið, hefði þá verið algerlega húsnaðislaus á fyrsta starfsvetri sínum, og það hefði ekki verið heppileg skipan á málunum.

Þetta vildi ég aðeins upplýsa á þessu stigi málsins, til þess að menn stæðu ekki í þeirri trú, að háskólinn hefði sýnt húsmæðrakennara-skólanum ósanngirni í viðskiptum. Það er þvert á móti. Milli stofnananna hefur verið mjög góð samvinna, engir árekstrar, meðan á sambylinu stóð, og háskólinn sýnt ríkisvaldinu og húsmæðrakennaraskólanum þá velvild að hafa stofnunina í sínum húsum miklu lengur en upphaflega var lofað og upphaflega var um samið. — Að öðru leyti mun ég ekki ræða málið við þessa umræðu.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 9 shl. atkv. og til menntmn. með 10 shl. atkv.

Á 66. fundi í Ed. 8. marz, var frv. tekið til 2. umr. (A. 205, n. 302 og 311).

Frsm. meiri hl. (Sigurvin Einarsson): Herra forseti. Hv. þm. V-Sk. (JK) hringdi til mín í morgun, er hann var að fara úr bænum. Hann bað mig að hlutast til um, að þetta mál kæmi ekki fyrir í dag, þar sem hann hefur áhuga á að vera viðstaddur, þegar það kemur fyrir. Auk þess vantar óvenju marga hv. þm. í þessa deild í dag. Ég leyfi mér þess vegna að fara þess á leit við hæstv. forseta, að hann taki málið út af dagskrá nú. Hins vegar mun ekkert verða því til fyrirstöðu, að það geti verið á dagskrá á mánudaginn kemur.

Forseti (BSt): Að sjálfsögðu mun ég taka málið tillit til þess, sem frsm. meiri hl. n. óskar, en ég hefði hugsað mér, að a. m. k. mættu fara fram umr. um málið. Vill hv. frsm. minni hl. nokkuð segja um þetta?

Frsm. minni hl. (Friðjón Skarphéðinsson): Herra forseti. Ég get gjarnan tekið undir það, sem hv. frsm. meiri hl. hv. menntmn. óskar eftir, að málið verði að þessu sinni tekið út af dagskrá, sérstaklega vegna þess að óvenju margir af hv. dm. eru nú fjarverandi. Ég hef orðið var við, að nokkur áhugi er um þetta mál meðal hv. dm., og ég vildi því einnig fara þess á leit, ef hæstv. forseti sæi sér fært að taka málið út af dagskrá í dag.

Umr. frestað.

Á 67. fundi í Ed., 11. marz, var fram haldið 2. umr. um frv.

Frsm. meiri hl. (Sigurvin Einarsson): Herra forseti. Með frumvarpi því, sem hér er til um-ræðu á þskj. 205, er lagt til að breyta lögum nr. 16 frá 12. marz 1947, um menntun kennara. Breyting þessi nær aðeins til Húsmæðrakenn-araskóla Íslands og er í því fólgin, að í stað þess að nú segir í lögnum, að skólinn skuli starfa í Rvík, komi, að hann skuli starfa þar, sem ráð-herra ákveður.

Með þessu frv. er því lagt til að fella niður þá ákvörðun, sem Alþingi hefur áður tekið með lagasetningu um staðsetningu skólans, og færa það ákvörðunarvald í hendur ráðherra.

Ástæður til slíkrar lagabreytingar sýnist mér að ættu helst að vera þær, að hin fyrri stað-setning skólans þætti misráðin og að ráðh. hafi betri skilyrði til að ákveða skólanum stað en hæstv. Alþingi. En þessu er alls ekki til að dreifa. Mér vitanlega hefur ekki komið fram gagnrýni á þá ráðstöfun að staðsetja skólann í Rvík. Ég hygg, að menn séu yfirleitt sammála um, að staðsetning hans hér í höfuðstaðnum sé góð, hann sé ekki annars staðar betur settur. Hann hefur starfað hér frá upphafi, eða í 14 ár, og gagnrýni á það, að skólinn var staðsett-ur hér í Rvík, veit ég ekki til að nokkru sinni hafi komið fram.

Ef þetta er rétt, að skólinn er vel settur hér í höfuðstaðnum, þá er heldur ekki um hitt að ræða, að ráðherra takist betur um staðarval en var gert með lagasetningunni á sínum tíma.

En ástæða fyrir flutningi þessa frv., sem er samhljóða frv. og flutt hefur verið á tveimur þingum áður, 1953 og 1954, er allt önnur en þessi. Hún er einfaldlega sú, að eins og sakir standa er húsmæðrakennaraskólinn húsnaðis-laus nú í bili, eða frá því í haust, en hins vegar er norður á Akureyri skólahús, sem ekki verður notað a. m. k. í bili til þess skólalálds, sem ætlað var til, fyrir húsmæðraskóla Akureyrar, og því líklegt, að þetta skólahús geti orðið til-tækt síðar á þessu ári handa húsmæðrakennara-skólanum, ef hann yrði fluttur frá Rvík til Akureyrar.

Það er ekki hægt að neita því, að það er sannarlega alvarlegt mál fyrir skóla, þegar starfsemi hans verður að leggjast niður, af hvaða ástæðum sem það er.

Þannig er ástátt um Húsmæðrakennaraskóla Íslands, að síðan í haust hefur hann ekki getað starfað vegna húsnaðisleysis. Slíkt ástand hjá

hvaða skóla sem er jafngildir því, meðan það varir, að skólinn sé ekki til, því að enginn hefur gott af skóla, sem ekki starfar.

Sams konar fyrirbæri hefur svo gerzt norður á Akureyri. Þar hefur húsmæðraskóli Akureyrar orðið að hætta störfum, en af allt öðrum ástæðum. Þær ástæður eru, að nemendur hættu að sækja skólann, en skólahúsið var til og er enn til.

Taki maður þetta tvennt saman eins og hvert annað reikningsdæmi, þá sýnist málið vera auðleyst. Það er ekki annað en flytja saman húsnæðislausan skóla og ónotað skólahús og fá út úr þessu starfandi skóla.

Þetta virðist í fljótu bragði vera einfalt og sparnaður af þessu. En því aðeins getur þetta farið vel, að starfsskilyrði skólans eftir þennan flutning verði ekki lakari en áður voru, að hið nýja húsnæði sé þá fullnægjandi, að aðsóknin að skólanum verði góð og margt fleira af þessu tagi.

Um húsnæði fyrir húsmæðrakennaraskólann hér í Reykjavík er það að segja, að búið er að ákveða skólanum byggingarlóð og búið er að veita honum byrjunarfjárfestingarleyfi.

Þessar opinberu aðgerðir benda ekki til þess, að hið opinbera, sem um þessi mál fjallar, hugsi til þess að flytja skólann.

Hversu fljótt það gengur fyrir sig að byggja handa skólanum hér í Rvík, vil ég ekkert fullyrða um, en benda má á það, að fleiri leiðir eru til en að byggja yfir skólann.

Skólanefnd húsmæðrakennaraskólans bendir á það í umsögn sinni um þetta frv., sem prentuð er með nál., að sá möguleiki sé fyrir hendi að kaupa hús hér í bænum handa skólanum og meira að segja slíkt hús standi skólanum til boða og húsameistari ríkisins telji það hús henta mjög vel.

Þarna er þá um tvær leiðir að ræða til að bæta úr húsnæði húsmæðrakennaraskólans, annaðhvort að byggja eða kaupa hús, og líklegt er, að verði horfið að því ráði að kaupa hús yfir skólann, þurfi starfsemi hans ekki að liggja lengi niðri vegna húsnæðisskorts.

Við 1. umr. þessa máls í þessari hv. d. óskaði hv. 1. þm. N-M. upplýsinga um tvennt, í fyrsta lagi, vegna hvers húsmæðrakennaraskólinn var látinn hverfa á brott úr húsnæði háskólans, og í öðru lagi, hvort öruggt sé, að skólahús húsmæðraskólans á Akureyri verði tiltækt síðar á þessu ári.

Hæstv. menntmrh. hefur svarað fyrri atriðinu á þá leið, að háskólinn hafi þurft á þessu húsnæði að halda og því hafi húsmæðrakennaraskólinn orðið að hverfa þaðan brott, og hef ég ekkert um það frekar að segja, enda má segja, að það skipti minnstu máli, af hverju skólinn hefur verið látinn fara úr húsnæði, fyrst hann hefur verið látinn fara.

Um hitt atriðið, skólahúsið á Akureyri, vil ég segja það, að eins og kunnugt er notar barnaskóli Akureyrar þetta húsnæði nú í vetur. Ég hef svo talað við skólastjóra barnaskólans og spurt hann um það, hvort öruggt sé, að þetta húsnæði verði ekki notað af barnaskólanum næsta vetur. Hann hefur svarað því, að hann

telji öruggt, að það komi ekki til, barnaskólinn þurfi ekki á skólahúsi húsmæðraskólans að halda lengur, því að verið sé að ljúka byggingu skólahúss fyrir barnaskólann á Oddeyri, svo að mér þykir líklegt, að það sé nokkurn veginn tryggt, að þetta skólahús húsmæðraskólans verði tiltækt næstkomandi haust, ef til kemur.

Ég vil nú benda á það, að þótt húsmæðrakennaraskólinn yrði fluttur norður í skólahús húsmæðraskólans þar, þá þarf að breyta því húsi að meira eða minna leyti, svo að það henti skólanum. Menntmn. hefur enga aðstöðu haft til að dæma um það, hversu mikið slík breyting kynni að kosta, en hún yrði þó að vera nokkur, t. d. sú, að skólinn fengi þarna heimavist fyrir nemendur sína.

Það verður þess vegna ekki séð á þessu stigi málsins, hversu mikill sparnaður yrði að því að breyta þessu skólahúsi á Akureyri, sem ekki var byggt með heimavist nemenda fyrir augum, miðað við að kaupa hús hér í bænum eða byggja fyrir húsmæðrakennaraskóla, þó að ég geri að sjálfsögðu ráð fyrir, að af því yrði einhver sparnaður, en hversu mikill get ég ekki sagt um á þessu stigi. En verði þessu húsnæði breytt á þennan hátt, að komið verði þar upp heimavist, — og það virðist vera aðkallandi, ef húsmæðrakennaraskólinn á að flytjast norður, — þá kemur annað til sögunnar.

Grg. með þessu frv. mun vera samhljóða þeirri, er fylgdi sams konar frv. er lá fyrir Alþ. fyrir tveimur öðrum þingum. Ég býst við, að þessi grg. sé skrifuð í kringum 1953. Þar segir, með leyfi hæstv. forseta:

„Á árinu 1943 var byggður húsmæðraskóli á Akureyri. Þar sem enn hefur ekki verið reist heimavist fyrir skólann, hefur mjög dregið úr aðsókn að honum nú síðari árin.“

Það má nú víst bæta því við, að það hefur dregið það mikið úr þessari aðsókn, að hún er orðin engin núna og skólinn þar af leiðandi ekki starfandi, enda er þetta skrifað fyrir þremur árum eða rúmlega það. Þarna er berum orðum bent á ástæðurnar fyrir því, að nemendur sóttu ekki húsmæðraskólann á Akureyri. Ástæðan er sú, að heimavist vantaði fyrir nemendur.

Nú skilst mér, að menn séu sammála um það, að eigi húsmæðrakennaraskólinn að flytjast í þetta húsnæði, verði að koma þar upp heimavist fyrir nemendurna. En verði þetta gert, er þá ekki leystur vandinn fyrir húsmæðraskóla Akureyrar, að hann geti þá hafið starf sitt að nýju, því að þá fari nemendur að sækja þann skóla, ef heimavistin er komin? — Væri ekki hyggilegra að breyta fyrst skólahúsinu og koma þar fyrir heimavist með það fyrir augum, að húsmæðraskóli Akureyrar geti tekið til starfa í sínu eigin húsi, heldur en að byrja á því að flytja húsmæðrakennaraskólann norður og breyta húsinu handa honum?

Sé það aftur á móti á misskilningi byggt, sem stendur í grg. frv., að nemendaskortur húsmæðraskólans stafi af því, að heimavistina skorti, heldur sé ástæðan sú, að húsmæðraskólar eru orðnir nokkuð margir norðanlands, þá er ég hræddur um, að sams konar nem-

endaskortur kunni að geta sótt heim húsmæðra-kennaraskólann eins og reyndin varð á um húsmæðraskólann. Og ef það kæmi á daginn, þá væri það illa farið. Reyndar er húsmæðra-kennaraskóli ekki sama og húsmæðraskóli, en þessir skólar eru skyldir, mjög skyldir, svo að það, sem á við annan, getur a. m. k. átt við hinn hvað þetta snertir.

Í umsögnum skólanefndar, skólastjóra og nemendasambands húsmæðrakennaraskólans, er fylgja með nál. meiri hl., er margs konar rökstuðningur fyrir því, að það mundi verða húsmæðrakennaraskólanum til tjóns að flytja hann norður. Eg verð að jata það, að ég hef ekki þá sérþekkingu í kvenlegum menntum, að ég geti dæmt um öll þessi málsatriði, sem þarna koma fram. Eg efast um, að karlmenn yfirleitt hafi þessa sérþekkingu. Okkur í meiri hl. menntmn. er því varla láandi, þó að við tökum nokkurt tillit til umsagna þeirra ágætu kvenna, sem reynslu hafa í skólamálu og hér eiga hlut að máli. Eg held, að það megi fremur að hinu finna, að við karlmennirnir tökum of lítið tillit til álits kvenna í þeim málum, þar sem þær vita betur en við.

Konurnar benda m. a. á það, að starfsskilyrði skólans yrðu ekki eins góð fyrir norðan. Segir skólanefndin um þetta í umsögn sinni m. a., með leyfi hæstv. forseta:

„Aðsókn að Húsmæðrakennaraskóla Íslands hefur fyrst og fremst byggzt á því, að skólinn hefur getið sér orð fyrir að hafa á að skipa færustu og velmenntuðustu kennurum, sem völ er á hér á landi í þeim kennslugreinum, sem kenndar eru við skólann. Þá hefur skólinn enn fremur haft í Reykjavík fullkomnustu skilyrði, sem kostur er á hér á landi, til verklegra æfinga í næringarefnafræði og æfingakennslu í skólaeldhúsum, en hvergi utan Reykjavíkur er aðgangur að nægilega mörgum skólaeldhúsum, til þess að nemendur fái þá kennsluæfingu, sem nauðsyn er á.“

Eg efast ekki um það, að góðir kennarar fást að skólanum á Akureyri. Engin ástæða er að mínum dómi að efast um það. En hitt þykir mér líklegt, það sem konurnar benda á, að aðstaðan til verklegra æfinga, verklegrar kennslu í skólaeldhúsum verði lakari þar, þar sem kennslan þarf að fara fram í nokkrum skólaeldhúsum á sama tíma. Og mér skilst, að einmitt æfingakennslan sé eitt aðalatriðið í kennslu skólans.

Þá bendir skólastjóri húsmæðrakennaraskólans á þá samvinnu, sem verið hefur milli húsmæðrakennaraskólans og Hjúkrunarkvinnaskóla Íslands. Um það segir skólastjórinn:

„Þá hefur frá upphafi verið samstarf milli Hjúkrunarkvinnaskóla Íslands og Húsmæðrakennaraskóla Íslands. Hafa nemendur húsmæðrakennaraskólans kennt hjúkrunarnemum tilbúning sjúkræfðu í æfingakennslu, en forstöðukona Hjúkrunarkvinnaskóla Íslands hefur kennt nemendum Húsmæðrakennaraskóla Íslands hjálp í viðlögum.“

Skólastjórinn ræðir einnig um samvinnu húsmæðrakennaraskólans og Kennaraskóla Íslands, er hún telur æskilega, og segir um það:

„Í lögum um menntun kennara sést greinilega skyldleiki Kennaraskóla Íslands og handavinnudeildar hans við Húsmæðrakennaraskóla Íslands. Aukin samvinna þessara stofnana getur vafalaust orðið hagkvæm og miðað að auknum sparnaði við rekstur skólanna, einkum þegar kennaraskólinn hefur flutt í hið nýja skólahús í nágrenni við húsmæðrakennaraskólann.“

Í álitsgerð, sem nemendasamband húsmæðrakennaraskólans hefur sent menntmn. og birt er hér einnig með, segir svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Þegar lög um menntun kennara eru lesin í heild, einkum 1., 5., 6. og 7. kafli, verður ekki annað séð en að Húsmæðrakennaraskóli Íslands sé beint framhald Kennaraskóla Íslands og eigi margt sameiginlegt með Handiðakennaraskóla Íslands. Það virðist því liggja beinast við, að þessir 3 skólar séu á sama stað og í nánnum tengslum hver við annan. Það, sem einkum mælir með þessu, eru ýmsar sameiginlegar bóklegar kennslugreinar og hífylfræði húsmæðrakennaraskólans og handiðakennaraskólans. Þar sem skólar þessir eru báðir fámennir, má gera ráð fyrir, að sameina mætti kennslu þeirra í þessum greinum. Mundi sú tilhögun spara nokkurt fé og stuðla jafnframt að því, að nemendur beggja skólanna nýtu færustu kennslukrafta, t. d. í uppeldis- og sálfræði. Er löngu viðurkennd nauðsyn þess, að kennarar í verklegum greinum fái einnig staðgöða þekkingu á þessu sviði. Í húsmæðraskólanum starfa kennarar frá þessum tveimur skólum saman og yrði verkaskipting þar auðveldari, ef menntun þeirra væri hin sama í almennum greinum.“

Taki maður þessi atriði saman, sem ég hef nú dregið á og er að finna í umsögnum skólanefndar, skólastjóra og nemendasambands, þá kemur í ljós, að hér er um nokkra skóla að ræða, sem hafa svo skylda fræðslu með höndum, að full ástæða er til að athuga, hvort ætti ekki að sameina starfsemi þeirra að meira eða minna leyti. Það gæti orðið öllum skólunum til gagns og til verulegs sparnaðar. En þessir skólar, sem bent hefur verið á að eigi svo mjög samleið í ýmsum greinum, eru húsmæðrakennaraskólinn, hjúkrunarkvinnaskólinn, kennaraskólinn og handiðakennaraskólinn. En til þess að svo megi verða, að þessir skólar hafi með sér samvinnu og jafnvel sameinist um viss svið skólahaldsins eða kennslunnar, þurfa auðvitað allir skólarnir að vera á sama stað.

Þessar ábendingar af hálfu kvenna eru sannarlega þess virði að mínum dómi, að þeim sé gaumur gefinn.

Að þessu athuguðu, sem ég hef hér dregið á, getur meiri hl. menntmn. ekki fallið á að mæla með þeirri breytingu á lögunum um Húsmæðrakennaraskóla Íslands, er leiði til þess, að hann verði fluttur til Akureyrar gegn ráðum skólanefndar og skólastjóra, sem fram koma í umsögnum þeirra um frv. og ég hef vitnað hér til.

Frsm. minni hl. (Friðjón Skarphéðinsson):
Herra forseti. Ég, einn nm. hv. menntmn., varð

til þess að mæla með frv. því, sem hér er á dagskrá, enda flm. þess ásamt hv. 8. landsk. þm. (BjörnJ).

Í lögum nr. 16 frá 12. marz 1947, um menntun kennara, er ákveðið, að Húsmæðrakennarskóli Íslands skuli starfa í Reykjavík eða nágrenni. Höfuðefni frv. er, eins og hv. frsm. meiri hl. gerði grein fyrir, það, að ráðh. skuli ákveða, hvar skólinn starfi. Yrði þar með opnuð leið til þess að flytja hann brott úr Reykjavík, ef henta þætti. Rök fyrir því, að ástæða sé til þess að opna þessa heimild, eru sett fram í grg. frv. og voru einnig nokkuð skýrð, er málið var til 1. umr. hér í hv. d., og ég mun gera þeim rökum enn fyllri skil, áður en ég lýk máli mínu.

Rökin gegn frv. hefur frsm. meiri hl., hv. þm. Barð. (SE), greint í framsöguræðu sinni, og eru þau að verulegu leyti sótt í grg. forstöðukonu húsmæðrakennarskólans og grg. skólanefndar sama skóla og nemendasambands, en þessar grg. allar eru prentaðar sem fskj. með náli meiri hl.

Grg. eru langorðar, en ekki að sama skapi réttorðar að mínum dómi. Í þeim er lagt á það ofurkapp, að þau ókjör hendi ekki, að skólinn verði fluttur brott úr Reykjavík og ef til vill til Akureyrar, enda segir forstöðukonan í sinni grg., að húsmæðrakennarskólinn verði að starfa í Reykjavík.

Þegar lítið er yfir grg. þessara aðila, forstöðukonunnar, skólanefndarinnar og nemendasambandsins, þá sýnist mér meir gæta kapps en forsjár. Þar er bersýnilega ekki um að ræða hlutlausar umsagnir eða hlutlægar umsagnir þessara aðila, svo sem maður hefði talið að ætlast mætti til, heldur er þarna, sýnist mér, áróður, sem styðst við næsta veigalítil rök. Segja má þó, að afstaða þessara aðila til málsins sé þeim nokkurt vorkunnarmál. Skólinn er stofnaður hér í Reykjavík og hefur starfað hér og þróast undir handleiðslu skólanefndar og forstöðukonu. Þeim vex í augum sú breyting, sem óhjákvæmilega hlýti af því að leiða, ef skólinn yrði fluttur brott úr bænum, auk þess sem vafasamt er eða jafnvel ólíklegt, að sama skólanefnd gæti annazt yfirstjórn skólans, ef hann flytti brott.

Þær konur, sem numið hafa við skólann, hafa tekið við hann tryggð á þessum ákveðna stað, eins og venjulegt er um skólanema yfirleitt. Þeir festa venjulega tryggð við sinn gamla skóla í þeirri mynd, sem hann var, þegar þeir stunduðu þar nám, og vilja gjarnan, að hann haldist í svipuðum skorðum.

Grg. eru að sjálfsögðu litaðar af þessum sjónarmiðum. Slík sjónarmið getur löggjafarvaldið þó ekki viðurkennt. Skólinn er fyrst og fremst fyrir þá nemendur, sem hér eftir eiga að stunda þar nám, og ber að hafa það í huga, þegar á mál þetta er litið. En vegna afstöðu meðnefndarmanna minna í hv. menntm., svo og til þess að málið skýrist nokkru betur, þykist ég ekki komast hjá að taka nokkuð til meðferðar þau atriði, sem í grg. eru talin rök gegn frv., og leitast við að sýna fram á haldleysi þeirra.

Ég mun fyrst fjalla um umsögn forstöðu-

konunnar. Hún segir í upphafi máls síns, að ráðnir hafi verið til skólans færustu sérfræðingar, sem völ er á í landinu, það sé sú trausta undirstaða, sem skólanum yrði stórkostlegt tjón af að missa. Ekki hvarflar að mér að draga í efa ágæti þeirra kennara, sem að skólanum hafa valizt. Til fróðleiks hef ég aflað mér upplýsinga um, hverjir það voru s. l. ár. Auk forstöðukonunnar er aðeins einn fastur kennari, Sigríður Kristjánsdóttir. Stundakennarar voru Ingólfur Davíðsson, sem kenndi grasafræði 2 stundir í viku, Júlíus Sigurjónsson prófessor, sem kenndi næringarefnafræði 4 stundir í viku, Ófeigur Ófeigsson læknir, sem kenndi heilsufræði og líffærafræði 2 stundir í viku, Steingrímur J. Þorsteinsson prófessor, sem kenndi íslenzku 2 stundir í viku, Trausti Ólafsson efnafræðingur sem kenndi efna- og eðlisfræði 2 stundir í viku, Þorleifur Þórðarson, sem kenndi bókhald og búreikninga 2 stundir í viku, og Broddi Jóhannesson, sem kenndi uppeldisfræði 4 stundir í viku annað hvert ár.

Þetta eru vissulega ágætir menn, en ég staðhæfi, að á Akureyri er einnig völ á ágætum mönnum til þess að kenna allar þessar fræðigreinar og það mönnum með háskólaprófi, þannig að ég álit, að það sé fjarri sanni að halda því fram, að skólinn mundi bíða stórkostlegt tjón af þessum ástæðum eða hann standi og falli með þeim ágætu kennurum, sem nú starfa við hann.

Hv. þdm. vel flestir eru á þeim aldri að muna 30 ár aftur í tímann. Þá var hér á hinu háa Alþingi og á vettvangi blaða deilt um það, hvort heimila ætti stofnun menntaskóla á Akureyri. Ein af röksemdunum, sem uppi var höfð gegn því, að svo skyldi gert, var sú, að þar mundi ekki vera unnt að fá nægilega marga hæfa kennara til þess að kenna undir stúdentspróf. Menntaskólinn var stofnaður, eins og kunnugt er, og enginn mun síðan hafa haldið því fram, að kennarar þess skóla stæðu að baki sínum ágætu stéttarbræðrum við menntaskólann hér í Reykjavík, og ég er sannfærður um, að þannig mundi einnig fara, ef húsmæðrakennarskólinn yrði staðsettur á Akureyri.

Þá segir forstöðukonan, að eingöngu hér í Reykjavík sé aðstaða til að stunda verklegar æfingar í næringarefnafræði, en þær fari fram í háskólanum, utan Reykjavíkur verði að koma á fót sérstakri rannsóknarstofu fyrir matvæli í skólanum sjálfum. Að sjálfsögðu hafa þessar verklegu æfingar í næringarefnafræði, sem forstöðukonan svo kallar, farið fram í háskólanum hingað til, meðan öll kennsla fór þar fram. En eru nú líkur til, að þegar skólinn tæki til starfa að nýju í nýju húsi, sem er þó væntanlega í æði mikilli fjarlægð frá háskólanum, — eru þá líkur til þess, að þetta mundi verða svo framvegis? Ég er engan veginn viss um það. Og ég hygg, að tæki til þessara rannsókna, að svo miklu leyti sem þau eru nauðsynleg, yrðu hvort sem er sett upp í hinum nýja skóla, og kemur þá í einn stað niður, hvort það yrði í Reykjavík eða annars staðar. Annars er mér tjáð, að þessar svokölluðu verklegu æfingar í næringarefna-

fræði séu í því fólgnar, að kennarinn sýnir nemendum einföldustu tilraunir í efnagreiningu með tiltölulega einföldum tækjum.

Næsta mótbára forstöðukonunna er sú, að samstarf þurfi að vera á milli Hjúkrunar-
kvennaskóla Íslands og húsmæðrakennaraskólans, nemendur húsmæðrakennaraskólans hafi kennt hjúkrunarnemum tilbúning sjúkrafæðu í æfingakennslu, en forstöðukona hjúkrunar-
kvennaskólans kenni nemendum húsmæðrakennaraskólans hjálp í viðlögum, sem svo er kölluð. Vel má þetta vera rétt. En ég staðhæfi, að slík æfingakennsla gæti einnig átt sér stað, t. d. á Akureyri. Við fjórðungssjúkrahúsið þar er ævinlega nokkur hópur hjúkrunarnema, og í sjúkrahúsinu nýja eru ákjósanleg skilyrði fyrir slíka kennslu, ef hún telst nauðsynleg, sem ég vil ekki draga í efa að sé. Þar að auki er hægt að velja úr ýmsum hæfum mönnum þar til þess að kenna hjálp í viðlögum.

Þá eru það gagnfræðaskólaeldhúsin til æfingakennslunnar. Forstöðukonan telur nauðsynlegt að kenna samtímis í þrem gagnfræðaskólaeldhúsum. Þetta kann vel að vera rétt. En þetta er bara engu síður hægt á Akureyri en í Reykjavík. Í gagnfræðaskólanum á Akureyri er að visu aðeins eitt skólaeldhús, en í húsi því, sem húsmæðrakennaraskólanum stendur til boða, eru einmitt tvö stór skólaeldhús, búin fullkomnum tækjum. Allir nemendur gagnfræðaskóla Akureyrar nema matreiðslu, bæði þeir sem stunda nám í verknámsdeild og bók-
námsdeild. Örstutt er á milli þessara skóla, og að sjálfsögðu er opin leið til þess að hafa samvinnu við gagnfræðaskólann um, að nemendur kæmu til matreiðslunáms í húsmæðrakennaraskólann, þegar á þyrfti að halda, og þar eru ákjósanlegustu skilyrði til slíkrar æfingakennslu, þannig að á Akureyri er samtímis hægt að láta fara fram æfingakennslu í þrem skólaeldhúsum.

Ég ræddi þetta mál sérstaklega við Þorstein M. Jónsson, sem lengst af hefur stjórnað gagnfræðaskólanum á Akureyri og hefur nú fyrir skömmu látið af því starfi. Hann staðhæfir, að ekkert sé því til fyrirstöðu að koma slíkri samvinnu á milli þessara skóla, ef um það yrði að ræða.

Þá segir forstöðukonan, að síðasta námstímabilið sé haldið í skólanum námskeið fyrir ungar stúlkur fyrri hluta vetrar, en fyrir eldri og þroskaðri nema síðari hluta vetrar, þessi þáttur námsins sé mjög mikilvægur undirbúningur nemenda undir kennslustörf, og skal ég ekki draga í efa, að svo sé. En forstöðukonan segir, að hvergi utan Reykjavíkur sé hægt að fullnægja þessu ákvæði kennslureglugerðarinnar. Hins vegar segir hún ekki, hvers vegna það sé ekki hægt, enda er þess naumast að vænta, því að þessi staðhæfing hennar er gersamlega úr lausu lofti gripin. Þessi námskeið geta farið fram á Akureyri nákvæmlega á sama hátt og í Reykjavík, og margvísleg námskeið hafa iðulega farið þar fram í húsmæðraskólanum, eftir að hann hætti að starfa sem reglulegur húsmæðraskóli og sennilega áður líka, meðan fastir kennarar voru yfirleitt við skólann. Á Akur-

eyri búa um 8 þús. manns, og þéttbýlar sveitir eru þar umhverfis og allmörg sjávarþorp í grenndinni, og engin vandkvæði eru á því að koma upp slíkum námskeiðum hvenær sem er hér eftir sem hingað til.

Enn segir forstöðukonan, að á sumrin hafi húsmæðrakennaraskólinn starfað að Laugarvatni, og færir rök að nauðsyn þess. Ekki dreg ég í efa, að slíkt sé heppilegt og ákjósanlegt, enda engin ástæða til þess, að nokkur breyting yrði þar á, þótt skólinn yrði fluttur brott frá Reykjavík. Þessi mótbára fellur því um sjálfa sig. Hins vegar má benda á það, að ef henta þætti, gæti sumarkennsla Húsmæðrakennaraskóla Íslands farið fram í húsmæðraskólanum að Laugum í Suður-Þingeyjarsýslu. Þar eru sömu skilyrði og á Laugarvatni. Þar er jarðhiti og nægileg gróður mold til garðræktar, eins og vænta má að nauðsynlegt sé við þessa sumarkennslu.

Enn segir forstöðukonan, að samvinna milli húsmæðrakennaraskólans og kennaraskólans sé æskileg, enda séu þetta skyldir skólar. Hingað til hefur þessi samvinna, skilst mér, engin verið og allt komið vel af, að því er mér skilst, og mundi svo eflaust verða hér eftir.

Þá kem ég að þættinum um heimavistarmálið. Forstöðukonan bendir réttlæga á það, að í frv. sé ákvæði um heimavist, enda sé nauðsynlegt að hafa heimavistir við skólann, ef hann er utan Reykjavíkur. Þetta er alveg rétt. Það er vitanlega nauðsynlegt. En það er líka nauðsynlegt að hafa heimavistir við skólann, enda þótt hann sé í Reykjavík, enda er ákveðið í lögunum frá 1947, um menntun kennara, að heimavist skuli vera við skólann í Reykjavík. Þetta virðist forstöðukonan ekki vita eða læzt ekki vita, nema því sé þannig farið, að hún hafi ekki áhuga á, að nemendur utan Reykjavíkur hafi aðstöðu til að stunda nám við skólann. En ég vil nú ekki halda slíku fram, heldur er hér væntanlega um að ræða það, að gripið er til þess háttar málflutnings, þegar rökin brestur.

Mér þykir mjög sennilegt, og raunar þykir mér það vafalaust, að það þurfi að breyta einhverri innréttingu þessa skólahúss á Akureyri, ef það yrði tekið til nota fyrir Húsmæðrakennaraskóla Íslands. Eins og hv. frsm. meiri hl. benti á, er bersýnilegt, að það þarf breytingu til þess að koma þar fyrir heimavist fyrir nemendur skólans. Liggur það í augum uppi. En þetta er raunar órannsakað mál, hve stórkostleg eða stórvægileg þessi breyting á innréttingunni þurfi að vera. en yrði án efa rannsakað, ef frv. þetta næði fram að ganga.

Hv. frsm. meiri hl. kom inn á það í sinni framsöguræðu, að hann teldi ekki óeðlilegt að breyta skólahúsinu á Akureyri á þann veg, að þar væri komið fyrir heimavistum, og þá kynni að vera leystur sá vandi, sem valdið hefur því, að skólastarf húsmæðraskólans á Akureyri hefur fallið niður. Í þessu felst dálitill misskilningur hjá hv. þm. Þannig er mál með vexti, að húsmæðraskólinn á Akureyri er byggður fyrir ca. 40 nemendur, og ef heimavistir ættu að vera við skólann, þá yrði að sjálfsögðu að

byggja sérstakt hús fyrir heimavistirnar, þ. e. a. s. ef um væri að ræða að byggja heimavist fyrir húsmæðraskólann. Hins vegar er skólahúsið það stórt, að ég þykist nokkurn veginn viss um, að ef það yrði tekið til nota fyrir Húsmæðrakennaraskóla Íslands, þá mundi aftur á móti vera nægilegt rúm í skólahúsinu sjálfu fyrir heimavistir, vegna þess að Húsmæðrakennaraskóli Íslands hefur það fáa nemendur. Þeir hafa verið, skilst mér, 12 eða þar um bil undanfarin ár. Þessu er því ekki hægt að jafna saman.

Þá leyfir þessi forstöðukona sér að staðhæfa, að engin kennslutæki séu þarna í húsmæðraskólahúsinu á Akureyri og þess vegna, meðal annarra hluta, komi ekki til mála að taka húsið til nota fyrir húsmæðrakennaraskólann. Auðvitað er það gersamlega rangt, að þar séu engin kennslutæki. Þar eru einmitt margvisleg kennslutæki í sambandi við matreiðslu, t. d. tvö stór eldhús, eins og ég hef þegar skýrt frá, og þau eru búin fullkomnum tækjum, og þar eru einnig tæki til þvotta og línstroks, sem ég er sannfærður um að koma mundu að fullu gagni fyrir húsmæðrakennaraskólann. En mér er nú spurn: Á Húsmæðrakennaraskóli Íslands engin kennslutæki? Ég held hann hljóti að hafa aflað sér þeirra undanfarin ár, og vitanlega flyttust þau með skólanum, hvar sem honum væri valinn staður.

Þá fjallar einn þáttur grg. forstöðukonunnar um æskilega stofnun ráðskonudeildar við húsmæðrakennaraskólann, sem veiti konum undirbúning til þess að vera ráðskönur við sjúkrahús, hótél og veitingastaði, ráðskonuefnin yrðu að vinna tiltekinn tíma við mismunandi stórar stofnanir, og þetta staðhæfir hún að hvergi sé hægt nema í Reykjavík, vegna þess að hvergi séu mismunandi stærðir af sjúkrahúsum eða hótélum til á landinu nema hér í Reykjavík. Hér held ég að sé blekking á ferðinni, og ég furða mig raunar á því, að forstöðukona þessa veglega skóla skuli hafa slíkt í frammi. Í lögum um þennan skóla segir nefnilega, að námið skuli vera í tveim hliðstæðum deildum. Í annarri deildinni eru nemendur búnir undir það að verða húsmæðrakennarar, og það er sú deild, sem mér skilst að hingað til hafi starfað. Hin deildin mun að líkindum ekki hafa tekið til starfa enn. En í hinni deildinni á að undirbúa nemendur undir ráðskonustörf við heimavistarskóla eða aðrar opinberar stofnanir. Inn-tökuskilyrði í þá deild er m. a., að nemandur hafi unnið í 12 mánuði hið minnsta við eldhússtörf í matsölúhúsi, heimavistarskóla, sjúkrahúsi eða hliðstæðum stofnunum. Vitanlega er nákvæmlega sama, hvort það er gert í Reykjavík eða utan Reykjavíkur, og í því sambandi skiptir engu máli, hvar á landinu skólinn starfar, því að nemarnir eru alls ekki í skólanum, meðan þeir vinna sinn skyldutíma í þessum stofnunum.

Auk þess eru, eins og allir vita, á Akureyri og í grennd við Akureyri tvö sjúkrahús, náttúrulega mismunandi stór, þ. e. fjórðungssjúkrahúsið og sjúkrahúsið í Kristnesi. Þar eru líka mismunandi stórir veitingastaðir. En þetta

skiptir að mínu viti engu máli. Nemarnir gætu unnið sinn tíma í þessum stofnunum, hvar sem er á landinu, í Reykjavík eða hvar sem er annars staðar, jafnvel erlendis, ef svo stæði á. Ég stend því í þeirri meiningu, að forstöðukonan fari hér með staðlausa stafi.

Þá kveðst forstöðukonan óttast, að aðsókn að skólanum yrði ekki eins mikil, ef hann starfaði í öðrum landsfjórðungi, eins og hún orðar það. Fyrir þessu færir hún engin rök, enda ekki von, því að slík rök eru ekki til.

Mér sýnist því fátt eitt eftir af þeim atriðum, sem forstöðukonan ræðir um sem rök gegn brottflutningi skólans. Mér sýnist það falla allt um sjálft sig, þegar það er athugað, og raunar gegnir nákvæmlega sama máli um grg. skólanefnarinnar. Þeirri grg. hef ég gert næg skil nú þegar, því að hún fjallar að langmestu leyti um sömu atriði og grg. forstöðukonunnar, og skal það ekki endurtekið.

Ég vil aðeins benda á það, að skólanefnindin segir, að skólinn mundi ekki njóta starfskrafta forstöðukonu þeirrar, sem nú er við skólann, ef hann yrði fluttur, hún mundi segja af sér starfinu. Þetta og annað eins getur að sjálf-sögðu hið háa Alþingi ekki látið bjóða sér sem rök í málinu.

Þá segir þessi blessuð skólanefnind, að allar líkur séu til, að nemandur fengjust ekki frekar til þess að stunda nám í húsmæðrakennarskólanum, ef hann yrði fluttur til Akureyrar, heldur en að nemandur fengjust til að stunda nám í húsmæðraskólanum þar, eins og reynslan hefur sýnt, og megi því búast við, að skólinn yrði lagður niður. Hin trega aðsókn að húsmæðraskóla í þessari byggingu bendir eindregið til þess, að þessi hætta vofi yfir, segir skólanefnindin. Þessi vísa nefnd virðist standa í þeirri meiningu, að einhverjir vankantar eða ágallar séu á húsinu sjálfu, sem hafi valdið því, að það varð óhæft sem skóli. Þetta er auðvitað reginfjarstaða. Ástæðan til þess, að skólinn lagðist niður, var einfaldlega sú, að húsmæðraskólar í landinu voru of margir. Það var ekki hægt að fylla þá alla. Á Norðurlandi eru slíkir húsmæðraskólar í hverri sýslu. Það er húsmæðraskóli á Blönduósi, það er húsmæðraskóli í Skagafirði, það er húsmæðraskóli í Eyjafirði, órskammt frá Akureyri, það er húsmæðraskóli að Laugum í Suður-Þingeyjarsýslu. Þá er húsmæðraskóli á Austurlandi, á Hallormsstað, á Vesturlandi og Suðurlandi á ýmsum stöðum, eins og kunnugt er.

Ástæðan til þess, að húsmæðraskólinn á Akureyri hætti störfum eða aðsókn að honum varð ekki næg til þess, að þar væri hægt að halda uppi skólastarfsemi, var einfaldlega sú, eins og ég sagði áðan, að húsmæðraskólarnir voru of margir. Og þá varð vitanlega sá skóli fyrst útundan, sem ekki gat boðið nemendum upp á heimavist, og það var einmitt húsmæðraskólinn á Akureyri. Allir hinir skólarnir, sem ég nefndi, hafa heimavistir.

Ég held, að það nái engri átt að halda því fram, eins og þessi skólanefnind gerir, að ef skólinn yrði fluttur brott, þá mundi hann annaðhvort leggjast niður eða þurfa að starfa við

miklu lakari aðstæður en í Reykjavík. Hitt er sönnu nær, að ef hið háa Alþingi ákveður, að skólinn skuli vera í Reykjavík, þ. e., ef frv. þetta verður felld, þá eru allar líkur til þess, að skólinn muni leggjast niður um langt skeið, vegna þess að mörg ár munu líða þar til nægilegt fé verður fyrir hendi til þess að byggja skólann.

Um grg. nemendasambandsins get ég verið fátíð. Þar er því haldið fram sem rökum í málinu, að húsmæðrakennaraskólinn sé beint framhald af Kennaraskóla Íslands. Hvað sem líður sanngildi þessarar kenningar, sé ég ekki, að það komi þessu máli nokkurn skapaðan hlut við. Það eru t. d. ekki frambærileg rök að halda því fram, að allir menntaskólar í landinu skuli vera í Reykjavík, vegna þess að háskólinn er hér í Reykjavík. Þá segir í þessari grg., að húsmæðrakennaraskólinn eigi margt sameiginlegt með handíðakennaraskólanum og sameina mætti kennslu þeirra í einhverjum greinum. Þetta hefur þó ekki verið gert, skilt mér, og svo eru þessar blessaðar konur svo rökfimar að tala um, að það eigi að bægja skólanum frá samstarfi við aðra skóla, þar sem ekkert slíkt samstarf hefur átt sér stað.

Þá er þarna einn þátturinn eða endurtekinn þátturinn um æfingakennsluna. Ég hef þegar sýnt fram á, að á Akureyri eru a. m. k. þrjú fullkomin stór skólaeldhús, og þarf ekki að endurtaka það.

Um áttthagasjónarmið og stundarsparnað, sem rætt er um eða minnst er á í grg. nemendasambandsins. Þarf ég ekki margt að segja. Ég mótmæli því algerlega, að hér sé um að ræða áttthagasjónarmið. En þeir, sem búa í glerhúsi, ættu ekki að kasta grjóti. Mér sýnist ekki betur en áttthagasjónarmið skíni í gegn hjá þeim ágætu konum, sem greinargerðirnar senda. Ég mundi ekki leggja til, að þessi skóli skyldi mega starfa utan Reykjavíkur, ef ég væri ekki sannfærður um, að hægt er að bjóða honum jafngóð starfsskilyrði annars staðar. Hér er ekki heldur um að ræða stundarsparnað aðeins. Hér er hreinlega um að ræða milljónasparnað í bráð og lengd.

Ég þykist nú hafa sýnt fram á haldleysi þeirra raka, sem færð eru fyrir því, að þessi skóli þurfi nauðsynlega að vera í Reykjavík. Málið er ofur einfalt. Skólinn hefur hér ekkert húsnæði og starfar ekki af þeim sökum. Það eru engar líkur til þess, að hann geti fengið eigið hús í Reykjavík á næstu árum.

Hv. frsm. gat þess, að uppi væri sú skoðun, að skynsamlegt kynni að vera að kaupa sérstakt hús hér í Reykjavík fyrir skólann. En að mínu viti eru ekki fyrir hendi fjárveitingar til slíkra húsaþaka. Hins vegar eru í fjárlögum í ár og tveggja næstliðinna ára nokkrar fjárveitingar til byggingar nýs skóla, svo að að svo komnu er ekki um kaup á húsi að ræða, skilt mér. Einar 700 þús. kr. eru nú til í væntanlega byggingu, sem kostar 3—4 millj. En vandað og að ég ætla heppilegt skólahús er til, sem stendur til boða á Akureyri. Hví ekki að nota það og leysa þetta mál þar með á skynsamlegan hátt, í stað þess að bíða ef til vill í

Alpt. 1956. C. (76. löggjafarþing).

mörg ár eftir því, að skólinn geti tekið til starfa í Reykjavík? Hví ekki að spara þessar 3—4 millj. kr., sem skólinn mundi kosta, og væntanlega yrði að byggja við hann heimavist samkv. lögunum, hví ekki að spara þetta fé, þegar eins gott tækifæri er til þess og raun ber vitni? Eða hvers vegna ekki að nota þetta fé til annarra skólabygginga, þar sem alkunnugt er, að víða vantar tilfinnanlega skólahús? Sumar sveitir eru jafnvel þannig settar, eins og ýmsir hv. þdm. munu vita, að þar er bókstaflega ekki til skólahús fyrir barnakennslu, hvað þá annað, eða gagnfræðaskóla og ýmsa aðra skóla. Og það er vitanlegt, að það eru engin tök á því, að ríkissjóður geti á skómmum tíma lagt fram það mikið fé til skólabygginga í landinu, að hægt sé að fullnægja þörfinni. Ég held, að hv. þm. ættu að hugsa sig tvisvar um, áður en þeir hafna þessu máli.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Það, sem ég kem til með að segja, er að miklu leyti endurtekningar á því, sem ég hef sagt áður á þingi viðvíkjandi þessu máli. Það er mín bjargföst skoðun, að það eigi að líta á hvert mál sem mál framtíðarinnar, en ekki sem mál líðandi stundar. Og þegar ég lít á þetta skólamál þannig, þá er ég ekki í neinum minnsta vafa um það, að hér í Reykjavík verða alltaf til betri kennslukraftar til að kenna við skólann heldur en ef hann er einhvers staðar annars staðar og eins þótt á Akureyri sé. Það er þetta, sem er þungamiðja málsins hjá mér og gerir það að verkum, að ég vil miklu heldur, að það sé beðið eitt ár eða tvö eftir því, að upp komi skóli, sem sé þar, sem bezt er að hafa hann, þar sem beztir kennslukraftar verða alltaf til staðar og þar sem hann getur útskrifað frá sér bezt færar stúlkur í sínu starfi, og það er hér í Reykjavík.

Annars á ég bágð með að skilja það, hvers vegna flm., sem báðir eru Akureyringar, vilja breyta lögunum og láta ráðh. fá þessa heimild, í trausti þess, að skólinn flytjist til Akureyrar.

Frsm. minni hl., sem var að tala hér áðan, þm. Ak., hélt því fram, að aðsókn að Akureyrarskólanum væri hætt eingöngu af því, að það væru of margir kvennaskólar, — ég kalla þá kvennaskóla einu nafni báða saman, hvort sem þeir bara eru með verklegt nám eða hvort tveggja eða í hvaða sniði sem þeir eru. Þetta fæ ég ekki skilið. Það munu búa á Akureyri í kringum 7500 manns, og ættu þess vegna að vera alls stúlkur á sama árinu á skólaaldri eitthvað á milli 50 og 60. Í Þingeyjarsýslu búa ekki nema 2700 manns. Þingeyingar hafa skóla sams konar og þennan kvennaskóla á Akureyri, nema þeir hafa heimavist, hann er alltaf fullur, og nemendurnir eru úr Þingeyjarsýslu að þremur fjórðum, sem þar hafa stundað nám undanfarandi ár. Það liggur því alveg opið fyrir, að Akureyrarstúlkurnar hafa ekki áhuga á að fara í þennan skóla, samanborið við þær þingeyysku. Í Skagafirði er svipað af fólki og í Þingeyjarsýslunni. Þar er líka kvennaskóli að Löngumýri, hann er líka alltaf fullur, og það

er í honum dálítið meira en 1/4 eða jafnvel 1/3 annars staðar að en úr Skagafirði, hitt er allt Skagfirðingar. Þetta bendir ekki á neitt annað en það, að stúlkurnar á Akureyri, sem eru af þeim árgangi eða þeim árgöngum, sem sækja venjulega kvennaskóla, hafa ekki áhuga fyrir að sækja kvennaskóla í sínu heimahéraði. Og ef flm. hefðu aðgætt þessa hlið málsins, þá held ég bara, að þeir hefðu ekki viljað Akureyri svo slæmt að láta alla Akureyringa þurfa að fara á annarra skóla, af því að þeir gætu ekki stundað skólavist heima hjá sér. Ég býst við, að þeir hefðu þá heldur lagt til að reyna að koma skólanum þar í það horf, að hann fengi aðsókn og að stúlkurnar, sem eru á Akureyri og geta notað skólann, þó að það sé ekki í honum heimavist, notuðu hann. Ég held, að þeir hafi ekki hugsað þetta mál frá þessari hlið. Og ég held, að þeir ættu nú að snúa geiri sínum að því að veita Akureyrarstúlkunum möguleika til þess að fara í skóla í sínum eigin bæ.

Við getum náttúrlega farið út í fleira en þetta með þessa skóla. Ég hef nú nefnt þá, sem liggja beggja vegna við hann, Þingeyjar-sýsluskólann að Laugum og skólann í Varmahlíð, og það sýnir sig þar, að stúlkur úr héraðinu sækja þá skóla það mikið, að ef Akureyrarstúlkurnar hefðu sams konar löngun til að fara í skóla, þá væri Akureyrarskólinn alltaf fullur og kæmust ekki aðrar að. Þess vegna held ég, að þeir eigi að leggja höfuðið í bleyti um að finna leiðir til þess að endurreisa þennan skóla sinn á Akureyri og skapa þar með Akureyrarmeyjunum möguleika til þess að sækja skóla heima hjá sér og sem beztan skóla heima hjá sér.

Mér þykir fyrir því, að menntmrh. er hér ekki viðstaddur til að svara fsp., sem ég beindi að honum við 1. umr. þessa máls, þegar ég harmaði það, að skólanum hefði verið byggt út úr kjallara háskólans nú. Hann taldi, að það hefði verið nauðsynlegt að gera það til að geta farið að undirbúa húsnæðið fyrir þá vinnu, sem þar á að vera í framtíðinni, sem stendur í sambandi við prófessor Jón Steffensen. Nú er komið fram í marzmánuð, og það er ekki enn þá byrjað á þeirri lagfæringu að neinu leyti, og mér sýnist allt benda til þess, að á henni verði ekki byrjað fyrr en einhvern tíma í sumar. Og ef það reynist rétt, þá harma ég enn meir, að þau mistök skuli hafa átt sér stað, að skólinn hafi ekki fengið að starfa þar í vetur. Mér sýnist allt benda á það, að það hefði verið alveg öllum að meinalaus, þó að hann hefði fengið að starfa þar í vetur.

En svo ætlaði ég líka að fá upplýsingar um annað, en það þýðir nú líklega ekki að spyrja um það, fyrst ráðherrann er ekki við. Það er um það, að nú er mér tjáð og það af mönnum úr læknaeild háskólans, að þeir telji þetta húsnæði í kjallaranum gersamlega óviðunandi og séu farnir að fara fram á það að fá byggt sérstakt hús fyrir þessa starfsemi, sem einu sinni var fyrirhuguð þarna í kjallaranum. Ég hefði gjarnan viljað fá um þetta meiri upplýsingar en ég hef. Ráðh., sem er prófessor við

háskólann, hefði kannske getað svarað fsp. nánara. Það hefur nú víst ekki verið hlustað á þessar kröfur þeirra um byggingu á nýju húsnæði fyrir þá starfsemi, sem var fyrirhuguð þarna í kjallaranum. En mér skilst nú á þeim, sem þar standa nálægt, að þeir haldi henni nokkuð fast fram og telji ekki mögulegt að vera í kjallaranum með þá starfsemi, sem þarna var ætlað að framkvæma.

Í öðru lagi hef ég líka heyrt, og það vildi ég gjarnan fá upplýst frá þm. Ak., að sjúkrahúsið í Akureyrarbæ vantaði tilfinnanlega húsnæði fyrir starfsfólk sitt og væri að tala um að fá opinberan styrk til að byggja það húsnæði. Ef bærinn á þetta húsnæði ónotað, þá langar mig til að spyrja: Er þá ekki hægt að breyta því og komast hjá því að byggja nýtt hús fyrir starfsfólk við spítalann, sem ég heyr sagt að standi alveg fyrir dyrum og væri kannske byrjað á, ef fé hefði verið fyrir hendi?

En aðalatriðið fyrir mér og það, sem gerir að verkum, að ég er á móti þessu frv., er það, að ég vil hafa skólann áfram í Reykjavík, en hvorki á Akureyri né í neinu öðru húsnæði, sem fánlegt er viðs vegar um landið. Það standa auð þrjú ágætlega góð, stór íbúðarhúsvestur í Sléttuhreppi, og víða annars staðar á landinu er til autt húsnæði, sem hægt er að fá. Ég vil ekki flytja hann í neitt af þeim og ekki leggja á hendur ráðherrans að þurfa að ákveða, í hvert þeirra hann sé fluttur. Ég vil hafa hann hér áfram, af því að hér verða alltaf möguleikar til þess að hafa kennslukraftana bezta. Og það er mergurinn málsins og á að ráða úrslitum um atkvæðagreiðslu um frumvarpið.

Frsm. minni hl. (Friðjón Skarphéðinsson): Herra forseti. Það eru nú aðeins örfá orð til viðbótar og sérstaklega út af nokkrum atriðum í ræðu hv. þm., sem hér talaði síðast. Það var spurningin um þetta, hvers vegna húsmæðrakennt féll niður við húsmæðraskólan á Akureyri. Hv. þm. virtist furða sig á því og taldi þá skýringu nærtækasta, að stúlkur á Akureyri hefðu yfirleitt ekki áhuga fyrir að nema húsmæðrafræði, og sem sagt reynslan hefði leitt það í ljós, með því að þær hefðu ekki sótt eftir því að stunda nám við sinn skóla, meðan hann starfaði þar í bæ.

Ég held, að þetta sé mikill misskilningur hjá hv. þm. Ég held, að ungar stúlkur á Akureyri hafi alveg jafnmikinn áhuga á að stunda húsmæðraskólanám eins og stúlkur annars staðar á landinu. Hins vegar er reynslan sú, að kaupstaðastúlkur sækjast eftir því að komast í húsmæðraskóla úti í sveit, þar sem er heimavist, eða einhvers staðar utan þeirra eigin byggðarlags. Þetta held ég að sé staðreynd að reynslan hafi leitt í ljós, og þess vegna er það, að það er æði mikið um það á Akureyri og vafalaust í öðrum kaupstöðum landsins, að stúlkur úr þeim kaupstöðum sækjast eftir námi við húsmæðraskóla úti um landið, utan síns byggðarlags, þar sem slíkur heimavistarskóli er.

Hv. þm. vildi halda því fram, að þessir hús-

mæðraskólar, sem nú væru starfandi í landinu, væru og mér skilst hefðu alltaf verið fullir og fullsetnir. Ég held, að það sé mikill misskilningur. Þar vantar víst mikið á, að svo hafi verið alls staðar. Það kann að vera í sumum skólum, að þannig sé það, en í öðrum skólum mun hafa ævinlega verið eða a. m. k. núna seinna árin dálftið treg aðsókn, þannig að þar hefðu getað setið fleiri námsmeistar en verið hefur.

Þá minntist hv. þm. á það, að þetta ónotaða hús á Akureyri mundi vera sennilega heppilegt fyrir starfsfólk sjúkráðsins. Já, það má vera, að það væri unnt að breyta því þann veg að byggja þar íbúðir fyrir starfsfólk þess húss, en ég á von á því, að það þyki vera í of mikilli fjarlægð frá sjúkráðsinsu fyrir starfsfólkið, þannig að sennilegt þykir mér, að frekar yrði horfið að öðrum hlutum en að nota það í því skyni.

En eins og öllum er náttúrulega ljóst, felur þetta frv. okkar hv. 8. landsk. þm. ekki í sér, að þessi margumtalaði skóli skuli fluttur til Akureyrar, heldur að ráðh. skuli ákveða, hvar hann starfar. En frv. er flutt af því, — það er sjálfsgætt að kannast við það, — að svo stendur nú á, að Húsmæðraskóli Íslands er húsnæðislaus og starfar ekki af þeim sökum. Hins vegar stendur til boða þetta Akureyrarhús fyrir skólann, og ráðh. mundi að sjálfsgættu, ef þetta frv. yrði samþ., láta fara fram rannsókn á því, hvort þetta hús, sem oft hefur verið á minnst í þessu sambandi, er hæft eða gæti orðið hæft sem skólahús fyrir húsmæðraskólann. Þessi rannsókn yrði að sjálfsgættu falin sérfróðum mönnum, áður en ákvörðun yrði tekin um flutning skólans þangað. En það er að vísu sannfæring mín, að sú rannsókn mundi leiða til jákvæðrar niðurstöðu, eins og ég hef þegar gert grein fyrir, en ef svo yrði ekki, ef niðurstaðan yrði neikvæð, þá kæmi flutningur vitanlega ekki til greina.

Við, sem flytjum þetta frv., teljum enga sérstaka ástæðu til þess, að allir sérskólar hér á landi skuli endilega vera í Reykjavík. Ýmissa hluta vegna getur verið heppilegt og skynsamlegt, að þeim sé dreift meira um landið en nú á sér stað, ef góðar ástæður eru þar fyrir hendi til skólahalds.

Við vitum öll, að íþróttakennaraskólinn hefur nú um langt skeið starfað á Laugarvatni, og ég ætla, að það muni hafa gefið vel, eða a. m. k. hef ég aldrei um annað heyrt talað. Samvinnuskólinn hefur verið fluttur upp í Borgarfjörð, og mér skilst, að það þyki fara vel á því. Viða erlendis á það sér stað, að slíkir sérskólar eru staðsettir utan stórbæjanna og þá helst í smærri bæjum eða jafnvel úti í sveit, og er talið, að fari vel á því, og hefur heldur aukist hin síðari ár.

Segja má að vísu, að skólanefndarkonunum sé það vorkunnarmál, þó að þær vilji ekki láta flytja skólann burt úr Reykjavík. Þær munu vafalaust allar vera búsettar hér og sjá fram á það, að þær geti ekki annast yfirstjórn skólans með góðu móti eða fylgt eins vel með honum, ef hann fer nú brott úr bænum. Þetta er út af fyrir sig mannlegt, en þær mega vita það,

þessar ágætu konur, að ýmsir aðrir kunna að vera jafnvel til þess færir að stjórna slíkum skóla og vera forsjá hans eins og þær vafalaust eru.

Nú kunna sumir að vilja líta svo á, að allir hlutir og allar stofnanir, sem eitthvað kveður að, séu bezt komnar hér í Rvík. Vissulega er höfuðborgin alls góðs makleg, en ýmsir munu þó telja skynsamlegt, að hlutur annarra byggðarlaga í landinu sé nokkurs metinn líka. Jafnvel þykist ég hafa heyrt haft orð á því, að ástæða sé til að reyna að halda uppi því, sem kallað er jafnvægi í byggð landsins. Þetta mál skiptir að sjálfsgættu engu máli í því sambandi, en mundi þó geta sýnt, þótt í litlu væri, hvert hugur manna stefndi í þeim efnum. Ég tel, að engin hætta sé á því, að Rvík yrði svipt neinu af höfuðborgartign sinni, þó að þessi minnsti skóli landsins yrði fluttur þaðan í brott.

En höfuðatriði málsins er sem sagt þetta: Skólinn er nú húsnæðislaus og verður það um ófyrirsjáanlegan tíma, ef ekki koma til einhverjar sérstakar ráðstafanir. Hins vegar stendur þetta hús til boða norður á Akureyri og hægt að leysa málið á einfaldan og auðveldan hátt, ef það yrði tekið til nota fyrir skólann. Þá þyrfti stöðvun á skólastarseminni ekki að vera lengri en nú þegar er orðið og málið væri leyst.

En ég vil ekki fara niður úr ræðustólnum án þess að gera athugasemd við það, sem hv. síðasti ræðumaður sagði hér áðan, í þá átt, að það væri ekki völd nægilega góðra kennara á Akureyri til þess að starfa við þennan skóla og sjá honum farborða. Ég held, að þetta sé rangt hjá hv. þm., og staðhæfi raunar, að svo sé og það sé engin ástæða til að óttast, að ekki verði ævinlega völd á nægum og góðum kennslukröftum þar í bæ, ef á þyrfti að halda.

Björn Jónsson: Herra forseti. Ég verð að segja það, að mér finnst umhyggjan fyrir þessum skóla, sem hér er rætt um, vera orðin nokkuð mikil eða öllu heldur umhyggjan fyrir því, að hann verði ekki fluttur norður á Akureyri, þegar þau ummæli eru hér viðhöfð, að það sé miklu betra, að hann starfi ekki í eitt eða tvö ár til viðbótar þessu eina skólaári, sem hann hefur nú þegar verið algerlega húsnæðislaus, frekar en að hann færi norður, og þegar því er haldið fram, að kennslukraftar hljóti alltaf að verða þeim mun lakari á Akureyri, að það sé betra, að skólinn starfi ekki, heldur en að hann fari þangað og njóti þeirra krafta, sem þar eru eða kynnu að fáast með skólanum þangað.

Hins vegar virðist mér á þeim ræðum, sem hér eru haldnar gegn frv., bæði af hv. þm. N-M. og hv. þm. Barð., að þeim sé í raun og veru ekkert aðalatriði, hvað þeir segja um málið, bara ef þeir geta á einhvern hátt komið því að, sem þeim er aðalatriðið, að frv. verði felld. Þannig notar þm. N-M. það sem röksemd á móti málinu, einu röksemd, að a. m. k. laklegri kennarar fái til skólans þar heldur en hérna, en aftur á móti fullyrðir hv. þm. Barð., að hann telji það alveg áreiðanlegt, að það muni ekki

hana skólanum, að nægilega góðir kennarar fái ekki til hans fyrir norðan.

Mér finnst nú, að þegar rætt er um það, hvar skóli eiga að vera starfræktur, þá séu það nokkur höfuðatriði, sem skipti mestu máli, þ. e. að skólinn hafi nægan og góðan húsakost, að hann hafi gott kennaralið og kennslutæki og að hann sé í heppilegu umhverfi fyrir þroska þeirra nemenda, sem hann á að hýsa. Að sjálfsgöðu koma svo til fleiri atriði, sem sjálfsgætt er að taka tillit til, eins og t. d. kostnaðarhlíðin.

Það er búið að benda á það mjög greinilega hér í umr., að bygging nýs skóla mundi sennilega kosta milljónir króna, og þó að það sé á hinn bóginn verið að halda því fram sem röksemd gegn flutningi skólans til Akureyrar, að það sé svo dýrt að endurbæta skólahúsnæði þar, þá er það þó auðséð, að þar er aðeins um mjög smávægilegt að ræða, samanborið við það, ef á að byggja nýjan skóla, og ekki aðeins að byggja nýjan skóla, eftir því sem fram kemur í grg. Reykjavíkurborgunni um málið, því að samkv. þeirra áliti á fyrst að kaupa gamalt hús hér í Reykjavík, sem þær segja að muni vera fáanlegt, og síðan á næstu árum að byggja nýjan skóla. Það á bæði að kaupa gamalt hús, endurbæta það, vafalaust á miklu kostnaðarsamari hátt en endurbætur á Akureyrarskóla þyrftu, og síðan á að byggja nýtt hús. Samt leyfa þeir sér, sem eru á móti frv., að telja það sem röksemd í málinu, að það væri svo dýrt að breyta þessum skóla, sem er byggður í mjög svipuðu skyni eins og sá skóli hlýtur að vera, sem á að hýsa húsmæðrakennaraefnin. En ég álit þó, að kostnaðarhlíðin sé í raun og veru ekki aðalatriðið í málinu, en hins vegar svo veigamikil atriði, að það sé alveg ástæðulaust að horfa algerlega fram hjá því, þegar byggingarmál skólanna í landinu eru á þeim vegi stödd, að það er ekki einu sinni hægt sums staðar að halda uppi lögboðinni kennslu, vegna þess að skólahús er ekki fyrir hendi.

Það er náttúrulega ákaflega erfitt að deila um það, hvar muni verða bestir kennarar fáanlegir að þessum eða hinum skólanum, en ég verð að segja það, að reynslan, sem hefur verið af skólum Akureyrar í þessu efni, er ekki þannig, að það sé hægt að fráfælast það að hafa skóla sem þennan á Akureyri. Og ég held líka, að jafnvel þó að það hafi ekki komið fram hér í þessum umr. neinir beinir gallar við staðsetningu skólans í Reykjavík, sem vafalaust má þó finna, þá sé umhverfið á Akureyri og aðstaða nemenda þar á þessu skeiði ævinnar, sem húsmæðrakennaraefnin munu yfirleitt vera, sízt óhollari til uppeldisáhrifa en námsdvöl hérna í höfuðborginni.

Það er nú svo, að Akureyri er einna mestur skólabær á Íslandi að tiltölu við fólksfjölda, og þangað streymir ungt fólk til náms hvaðanæva af landinu, jafnvel héðan úr höfuðstaðnum, sérstaklega þó til náms í menntaskólanum þar, og þessi fjölmenna skólaæska, sem streymir til Akureyrar, setur á ýmsan hátt mjög skemmtilegan svip á bæinn og gerir það að verkum, að dvöl þar er að ýmsu leyti ánægju-

legri fyrir unga nemendur heldur en víða annars staðar. Í bænum hafa nærri því að segja mann fram af manni setið við stýri aðalmenntastofnananna merkir skólamenn, sem hafa haft veruleg áhrif á skólamáli landsins og mótað uppeldi mjög stórs hluta af þeirri æsku landsins, sem hefur gengið menntabrautina, sem kallað er. Allt frá því að Jón Hjaltalin vann brautryðjandastarf sitt á Möðruvöllum í Hörgárdal og leiddi nemendur sína þar til manndóms við erfið skilyrði, hefur menntaskólinn á Akureyri og gagnfræðaskólinn, sem áður var, verið að vaxa og stækka, ekki aðeins að nemendafjölda, heldur líka að áliti sem menntastofnun.

Nú tel ég að sjálfsgöðu, að allur metingur á milli skóla sé bæði ástæðulaus og óviturlegur. En ég held samt, að engum, sem til þekkir, geti blandast hugur um, að staðsetning menntaskólans á Akureyri hefur ekki orðið honum til trafala á nokkurn hátt, og ég held, að menn þurfi ekki annað en að líta í kringum sig hérna á Íslandi til þess að komast til vitundar um það, að meðal fremstu manna í öllum greinum bæði mennta og vísinda eru fornir Akureyrarnemendur gildir þátttakendur og bera þessum skóla sínum gott vitni. Ég er viss um það, að allir þessir menn bera ávilangan hlýhug til skólans og staðarins, sem bjó þeim menntun á æskuárunum. Jafnvel hér meðal hv. þm. eru þeir nokkuð margir að tiltölu, sem eyddu námsárum sínum í Akureyrarskóla, og ég tel ólíklegt, að nokkrum þeirra detti í hug, að það sé illa ráðið að velja skóla, sem á að gegna mikilvægu hlutverki í fræðsluferfi landsmanna, þar stað. Og mér þykir líka ólíklegt, að þeir telji sambýlið við menntaskólann þar vera óheillavænlegra fyrir væntanlega kennara húsmæðra í landinu heldur en Reykjavíkurdvöl á þeim árum, jafnvel þó að hún hafi sjálfsgætt ýmislegt til síns ágætis, m. a. það, sem hin virðulega skólastýra telur einn höfuðkostinn við staðsetningu hans hér í Reykjavík, en hann er sá, að hér reyni meira en annars staðar á þroskann til þess að velja og hafna. Ég geri nú ráð fyrir, að hóflegar freistingar séu sjálfsgætt mjög nauðsynlegar ungu fólki og vitanlega illt, ef verðandi húsmæðrakennarar fara að öllu leyti á mis við þá lífsreynslu að glíma við þær jafnhliða námi sínu. Þetta má vel vera að sé verulegur galli, en ég verð þó að jata vanmátt minn og fáfræði í uppeldisfræðum til þess að meta hann fyllilega. En þetta yrði þá held ég líka eini verulegi gallinn á flutningi skólans til hins kyrrláta skólabæjar við Eyjafjörð, og ég er nú svo gamaldags, að ég efast mjög um, hvort þetta er galli eða ekki.

Ég tel ástæðu til að benda einnig á það umhverfi, sem slíkum skóla er skapað á Akureyri, og benda á þær miklu breytingar til bóta, sem hafa orðið á aðstöðu skólanemenda almennt í bænum. Á síðari tímum hefur aðstaða skólanemenda á Akureyri breytt mjög til batnaðar, svo að ég dreg mjög í efa, að náms- og þroska-skilyrði séu annars staðar öllu betri. Í skólahverfi bæjarins hefur verið reist vegleg og

vönduð íþróttahóll, sem er til sameiginlegra nota fyrir skólanemendur og fyrir íþróttahreyfingu bæjarins. Þar hefur núna á síðasta ári verið reist ein vandaðasta sundhöll, sem til er í landinu, ef ekki sú bezta. Í bænum er rekin ein bezta heimavist, sem til er í landinu, sem talin er öllum heimavistarskólum til sérstakrar fyrirmyndar, við menntaskólann. Þar er næg aðstaða til íþróttaiðkana og hvergi betri aðstaða til vetraríþróttar en þar. Þetta kann nú allt að vera næsta fánýtt, en ég held þó, að þessi aðstaða sé mjög hentug ungu fólki, jafnvel þeim, sem eiga að fást við húsmæðrafræðsluna. Og ég verð að segja það, að mér finnst það nærri óskiljanleg þróingsýni að halda því fram, að flutningur menntastofnunar eins og húsmæðrakennaraskólans eða annars hliðstæðs skóla yrði til þess að niðurlægja stofnunina eða jafnvel að drepa hana niður með öllu, eins og látið er liggja að í álitserðum nokkurra Reykjavíkurkvenna, sem þm. hafa hér fyrir framan sig.

Ég veit, að það sjónarmið er ríkt í mörgum höfuðstaðarbúum, að hér eigi allar stofnanir þjóðarinnar að vera á öllum sviðum, hverju sem tautar og hverjar afleiðingar sem það hefur fyrir þjóðarheildina. Enn er þó ekki svo komið, að formælendur þessarar höfuðborgarsjónarmiða geti með réttu sagt eins og kongurinn forðum: „Ríkið, það er ég!“ — hvað sem síðar kann að verða. Enn þá býr þó meiri hluti landsmanna utan Reykjavíkur og næsta nágrennis hennar og hefur reyndar fullan hug á að þauka þar enn um sinn, þótt við marga erfiðleika sé að etja, og hér á Alp. eiga kjörnir forsvarsmenn landsbyggðarinnar meiri hluta fulltrúa, sem ber siðferðisleg skylda til að fylgjast að um að rétta hlut umbjóðenda sinna, ef það fer saman við sjónarmið heildarinnar. Nú verður auðvitað hvorki neinn héraðsbrestur og því síður landsbrestur að því, hvernig til tekst um afgreiðslu á þessu frv., en hún verður óneitanlega fróðleg prófraun á það, hversu þessum fulltrúum dreifbýlisins tekst að velja og hafna á milli hagsmuna byggðarinnar og þjóðarheildarinnar annars vegar og sérhagsmunakrafna nokkurra einstaklinga hér í höfuðborginni hins vegar, sem hafa sérréttindi til að geta haft hátt í eyru þm. Máltæki er til, sem segir, „að það sé víðar guð en í Görðum“, og það eru líka til fleiri konur á Íslandi en þær virðulegu frúr, sem skipa skólanefnd húsmæðrakennaraskólans, sem eiga fullan rétt á því, að tillit sé tekið til þeirra.

Því er haldið fram sem röksemd í álitserðunum, sem liggja fyrir, að hér í Reykjavík og í tveimur nágrannabæjum séu 74 þús. landsmanna og það sé miklu auðveldara fyrir nemendur úr þessum hópi að sækja hingað skóla, vegna þess að þeir geti búið heima hjá foreldrum sínum og þar sé alltaf hægt að velja úr nægum nemendum. En á þá ekkert tillit að taka til hinna, sem búa utan þessa svæðis og hlýtur að vera að því mikið hagræði, ef þeir geta sótt skóla, sem hefur heimavist? Raunar er vafalaust svo um marga, að það getur ráðið úrslitum um það, hvort þeir geta notað sér slíka fræðslu sem þessi skóli veitir eða ekki.

Ég tel ekki nokkra nauðsyn á því að velja alla nemendur húsmæðrakennaraskólans úr þessu næsta nágrenni Reykjavíkur eða héðan úr höfuðborginni. Ég held, að aðrar ungur stúlkur í landinu eigi alveg sama rétt á að ganga þessa braut eins og stúlkurnar héðan úr Reykjavík, og mér finnst það gegna furðu, þegar þm., sem eru kjörnir úr dreifbýlinu, ganga fram fyrir skjöldu um það að svipta stúlkur úr dreifbýlinu rétti til að sækja þennan skóla eða a. m. k. að gera þeirra hlut miklu erfiðari í því efni en ástæða er til.

Ég vil aðeins í þessu sambandi og til leiðbeiningar fyrir þessa tvo hv. þm., sem hafa hér sérstaklega gengið fram fyrir skjöldu til að fá þetta frv. felld, minna á ummæli, sem voru í Tímanum 8. febr., svo hljóðandi, með leyfi hæstv. forseta:

„Það er sjaldan, sem tækifæri gefst til að flytja stofnanir út á land. Straumurinn hefur yfirleitt legið til Reykjavíkur. En þegar slík tækifæri bjóðast, ætti sá þingmeirihluti, sem hefur einsett sér að efla jafnvægi í byggð landsins og jafna aðstöðu til að lifa í landinu, ekki að hugsa sig um tvisvar. Með frv. Akureyrarþingmanna um húsmæðrakennaraskóla er slíkt tækifæri veitt.“

Ég ætla að vona, að hv. þm. láti það tækifæri, þótt lítið sé, ekki ganga sér úr greipum.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Það eru tvö atriði, sem mig langar til að leiðrétta.

Í fyrsta lagi er það, að það er röng eftirtekt hjá hv. þm. Ak., að ég hefði sagt, að það væru ekki til kennslukraftar á Akureyri. Ég sagði, að í Rvík yrði alltaf saman safnað beztu kennslukröftunum, sem m. a. sést á því, að hvenær sem losnar staða í Reykjavík, koma beztu kennararnir frá Akureyri hingað, sem m. a. sést á því, að hérna höfum við alla sérfræðinga í efnafræði, sem m. a. sést á því, að hérna höfum við sérfræðingana í öllu því, sem tilheyrir næringarefnafræði, sem m. a. sést á því, að á Akureyri er ekki til nein efnarannsóknarstofa, og á mörgu öðru sést það. Og þetta gerir það að verkum, að hérna verða alltaf beztu kennslukraftarnir. Það er ekki hægt að komast fram hjá því.

Hitt er svo annað mál, hvort það væri ekki hægt að dubba upp kennslukrafta með einum tveimur kennurum, sem mætti notast við, jafnvel þótt þeir væru ekki sérfræðingar, og velja þá einhverja fasta kennara, sem kenndu þessi fög líka og kunna svona gutl í þeim, svo að þeir gætu kennt eitthvað dálítið. Það er annað mál. Ég geri ráð fyrir, að það væri hægt, en með tímakennslu hérna er alltaf hægt að fá beztu kennslukraftana, það er áreiðanlegt, ekki bara í ár, heldur í framtíðinni. Og annað er það, að hv. 8. landsk. þm. sagði, — hann var ekki að svara mér, ég vissi nú ekki, hverjum hann var að svara, en hann sagði, að því hefði verið haldið fram, að hérna í kringum Reykjavík byggji meiri hluti af þjóðinni, en sem betur færi væri nú ekki svo komið enn. Jú, því er nú verr og miður, að það er svo komið. Ef við leggjum saman fólksfjöldann í Hafnarfirði,

Reykjavík, Akranesi og Gullbringu- og Kjósarsýslu, þá eru það 85 þús., sem búa þar, af 156204, sem eru í landinu öllu. Það var bara að leiðrétta þessa tölu, ég ætla ekkert að tala út af því.

Það er alveg hárrétt hjá hv. 8. landsk., að þegar á að staðsetja skóla, þarf að taka tillit til húsnæðisins, og það vonar maður að komi upp hér í Reykjavík, og svo kennslukraftanna. Og þá kemur til greina, hvort það er skóli, sem er ætlað að búa að ákveðnum föstum kennurum, sem kenni allt, sem í skólanum á að kenna, eins og til dæmis í barnaskólunum og mörgum öðrum skólum, eða hvort það er æðri skóli, sem maður vill hafa kennsluna sem fullkomnasta í, og til þess að ná því þarf fáa fastakennara, en nota sér stundakennslu og hana mikla. Undir þann flokk skóla heyrir þessi skóli, sem hér er að ræða um. Hann er látinn hafa litla fasta kennslukrafta, en honum er ætlað að lifa af stundakennslu, og þá þarf hann að vera þar, sem alltaf er hægt að hafa tryggingu fyrir því, hvort sem við segjum að það sé 1957 eða 1967 eða 2000, sem við höfum alltaf líkur til þess að við höfum bezta kennslukraftana úr að velja, og það er í Reykjavík og verður í Reykjavík. Atvikin eru búin að haga því þannig, og það er alveg sama, hvað við reynum að slá um okkur með jafnvægi í byggð landsins o. s. frv., o. s. frv., þetta er staðreynd, sem ómögulegt er fram hjá að komast. Þetta er staðreynd.

Svo var það í þriðja lagi umhverfið. Ef samvinnuhugsjónin, sem ríkir á Akureyri og hv. þm. Ak. var kosinn inn á Alþingi eftir, gæti markazt inn í hugskot allra bæjarbúa á Akureyri, en ekki hér, þá mundu renna á mig tvær grimur um, hvar skólinn ætti að vera. En ég er nú ekki alveg viss um, að hún sé svo sterk á Akureyri, að hún mundi gera það, og kannske það komi til áhrif frá öðrum þá, jafnvel 8. landsk. á Akureyri, sem gerði það að verkum, að það yrði ekki. Hér er náttúrlega um mörg áhrif að ræða, sem þeir, er hér eru í skólum, verða fyrir, og misjöfn. En ég hef enga ástæðu til að ætla, að það sé neitt verulegt annað hér en á Akureyri, sérstaklega í skóla, þar sem nemendum er ætlað að fá mikinn hluta af kennslunni frá stundakennara, en ekki að kennararnir lifi saman með nemendum, eins og er í hreinum sveitaskólum. Þá hef ég ekki ástæðu til að ætla, að áhrifin verði neitt verulega önnur á Akureyri en hér. Ég held þess vegna, að það sé ekki hægt að telja það sérstaklega orsök til þess að flytja skólann. Það er til hér sundhöll og alls konar leikfimi og ósköp svipuð skilyrði til þess eins og á Akureyri, þannig að ég held, að það sé ekki hægt að gera það að neinu númeri hvað þetta snertir. Og það eina, sem fyrir mér vakir, og það aleina er þetta, að það verður alltaf hér bestur möguleiki að fá færustu mennina, af því að þeir safnast saman hér í Reykjavík við önnur störf, og þess vegna hægt að fá þá til tímakennslu. Þess vegna er það, sem ég tel, að skólinn eigi að vera hér og ekki annars staðar og það sé betra, þó að það þurfi að bíða

eftir honum eitt ár eða svo, af því að það eru komnir það margir kennarar frá honum, að við höfum nokkurn veginn nóg í hina skólana líka. Og líka þótt hann tæki til starfa aftur, skólinn á Akureyri, og auða húsið þar yrði notað af Akureyrarstúlkunum, þá mundum við hafa kennurum á að skipa til að kenna þar, þó að kennarakvennaskóla þyrfti að bíða eitt eða tvö ár. Og ég vildi óska þess og vona það, að þessir flm. að þessu frv., sem báðir eru meiri og minni ráðamenn á Akureyri, beindu kröftum sínum að því að láta þá 7500 manns, sem lifa á Akureyri, og liðlega þó, þeir eru eitthvað á sjötta hundraðið, fá álíka mikla löngun til að fara í skóla eins og Þingeyingana, svo að þeir gætu fyllt sinn skóla eins og Þingeyingar hafa gert með sinn.

Frsm. meiri hl. (Sigurvin Einarsson): Herra forseti. Ég skal ekki fara út í mörg af þeim atriðum, sem komið hafa fram hjá þeim, er að minnihlutaálitinu standa og flutningi þessa frv., sé reyndar ekki ástæðu til þess.

Hv. þm. Ak. drap hér á nokkur atriði úr umsögnum þeim, sem fylgja með frv., umsögnum skólanefndar, skólastjóra og nemendasambands. Ég sé mér ekki fært að fara út í neinar kappræður út af því. Honum þykir þær segja heldur mikið þar og ekki geta rökstutt það. Ég gat þess í minni ræðu áðan, að ég teldi mig ekki þann sérfræðing í kvenlegum menntum, að ég vildi ekki taka tillit til þess, sem þessar konur hafa sagt um þessi efni, sem ég veit að þær eru fróðari mér í, og vil ég aðeins drepa á eitt atriði í þessu.

Mér skildist á hv. þm. Ak., að hann bæri þeim það á brýn, — ég vona, að hann leiðrétti mig, ef ég fer með eitthvað rangt, — að þær teldu ekki hægt að reka skólann á Akureyri, vegna þess að þar fengjust ekki viðunandi kennarar. Ég man ekki orðalagið á þessu hjá hv. þm., en mér heyrðist þetta vera eitt af þeim atriðum, er hann taldi ofmælt. Ég man ekki eftir því, að í þessum umsögnum segi þær þetta, eða að þær segi neitt um það, að ekki sé hægt að fá viðunandi kennara á Akureyri. Þær undirstrika eitt, að hér í Rvík sé völ á beztu kennurum í þeim efnum, en ég man ekki eftir, að þær segi hitt, og það er sitt hvað. Þótt þær lofi einn, þá þurfa þær ekki að lasta neinn annan.

Ég hef sagt mína skoðun á því máli, að ég er ekki í neinum vafa um, að það muni vera hægt að fá mjög hæfa kennara á Akureyri úr svo fjölmönnum hóp kennara, sem þar er, en ég hef ekki breytt um skoðun á hinu, að aðstaðan til æfingakennslunnar hljóti að verða nokkru erfiðari þar.

Hv. þm. Ak. talaði um, að til væru skólaeldhús á Akureyri, tvö eða þrjú. Ég er ekkert að efast um, að hann segi þetta rétt. En eru þau öll tiltæk á hvaða tíma sem er og skólanum hentug, til þess að hægt sé að nota þau fyrir kennslu í húsmæðrakennaraskólanum? Það er ekki nóg, að þau séu þar til tvö eða þrjú. Þau verða að vera skólanum tiltæk, þegar hann þarf með. (*Gripíð fram í:* Þau þurfa

að vera í skólanum sjálfum.) Eru þau útbúin sem skólaeldhús núna? (*Gripið fram í: Vitanlega.*) Með öllum tækjum? (*Gripið fram í: Já.*) Nú, það getur vel verið, að svo sé, og það bætir mikið úr skák, að þau eru þar tvö. En hér í bænum eru vitanlega mjög mörg skólaeldhús til í ýmsum skólum, og þar fer kennslan fram. Út af áhöldum, sem skólinn þarf að eiga, gegnir náttúrlega öðru máli. Það er sparnaður, meðan skólinn er hér í Reykjavík, að húsmæðrakennaraskólinn þarf náttúrlega ekki að eiga sömu áhöld og aðrir skólar eiga til sinnar kennslu, ef kennslan fer þar fram. Það eru meðmæli með því að notfæra sér það, sem til er í öðrum skólum, í þessu skyni. Hitt mundi þess vegna vera enn dýrara, ef þyrfti að kaupa allt þetta handa svo fámennum skóla einum.

Ég vil ekki fara ýtarlega út í þá miklu gagnrýni, sem mér fannst koma fram hjá hv. þm. á einu og öðru í þessum umsögnum. Ég vil ekki segja, að hann hafi farið rangt með, en mig skortir þarna sérþekkingu að dæma um hvert einasta atriði í þessu efni. Hann drap á það, að hingað til hefði ekki verið samvinna með húsmæðrakennaraskólanum og Kennaraskóla Íslands, sem talað er um í þessum umsögnum, eða með öðrum skólum, eins og Handiðaskólanum o. s. frv. Það er sjálfsagt rétt, að það hefur ekki verið. En það er sannarlega full ástæða til þess, eins og ég benti á áðan, að taka ýtarlega til athugunar þessar ábendingar skólanefndar, skólastjóra og nemendasambands, hvort eigi ekki nú að koma á miklu nánara samstarfi og sameiningu í kennslu, ekki hjá tveimur skólum aðeins, heldur fjórum skólum, og gera það áður en farið er að byggja yfir þessar stofnanir, sem munu vera húsveittar að verulegu leyti. Ég veit ekki betur en að kennaraskólinn sé í raun og veru húsmæðislaus, svo að segja. Þetta eldgamla hús er að verða ónýtt, enda ákveðið að byggja yfir hann. Húsmæðrakennaraskólinn er það, og ég hygg, að handiðakennaraskólinn sé það líka, eigi ekki sérstakt húsnæði. Hvi ekki að athuga þetta betur, hvort ekki má sameina þarna hvort tveggja, kennslu og byggingar, og vinna mikið með því?

Ég get ekki séð, að það sé nokkurt stórmál, hvorki fyrir Akureyri né Reykjavík, hvort húsmæðrakennaraskólinn út af fyrir sig er fluttur eða ekki fluttur, bara ef starfsskilyrði skólans versna ekki við flutninginn. En það er það, sem ég óttast, að þau kynnu að versna í sumum efnum, sem ég hef drepið á.

Hv. þm. Ak. sagði, að þó að byggð yrði heimavist fyrir húsmæðrakennaraskólann, væri ekki hægt að bera það saman við hitt, að eiga að byggja heimavist fyrir húsmæðraskóla Akureyrar, sem starfaði á sínum tíma, af því að húsið var byggt fyrir 40 nemendur og þyrfti svo stóra heimavist, en húsmæðrakennaraskólinn mundi ekki hafa nema svona 12–15 nemendur. Já, þeir eru nú bara engir 40, þessir nemendur í húsmæðraskóla Akureyrar, það vantar nú eitthvað á það. Það gæti verið, að þeir yrðu nú ekki nema 15 eða 20 og þætti þó ráðlegt að starfrækja hann og væri sannarlega þess vert. En ef einhver verulegur hluti

af nemendum húsmæðraskóla Akureyrar er af sjálfri Akureyri, þá þarf ekki heimavist fyrir þá nemendur, svo að ég get ekki betur séð en að það yrði eitthvað svipuð heimavistarstærð, sem gæti dugað í báðum þessum tilfellum. Mér finnst það vera að fara aftan að síðunum að byrja á því að flytja húsmæðrakennaraskólann í heimavist þess skóla, sem varð að hætta, af því að heimavistina skorti.

Þá sagði hv. þm. eða ég skildi hann svo, að það væri nú alls ekki vegna heimavistarinnar, sem húsmæðraskóli Akureyrar hefði verið lagður niður, heldur vegna hins, sem ég nefndi áðan, og það hef ég heyrt fólk tala um, það væru svo margir skólar þarna norðanlands, að þessi gæti ekki þrífist líka. Þarna víkur hann frá staðhæfingu, sem felst í sjálfri grg. með frv., sem hann flytur, því að þar stendur þetta. Að visu er sú grg. ekki frá honum, heldur er hún sú sama og var með frv., sem flutt var 1953. Í þeirri grg. er kennt um heimavistar-skortinum. En mér skilst á hv. þm., að þessi skortur nemenda við húsmæðraskólann sé frekar fyrir hitt, að svo margir skólar séu orðnir þarna fyrir norðan, og það get ég mjög vel skilið. En um milljónasparnað af því að byggja ekki hér í Reykjavík, en breyta þó húsmæðraskólanum á Akureyri, efast ég um að geti orðið að ræða. Það getur orðið sparnaður, og ég held, að það hljóti nú að verða einhver sparnaður, en ekki ákaflega mikill.

Þá vil ég drepa á atriði, sem hv. 8. landsk. talaði um hér áðan. Hann fór nokkrum orðum um það, að nú væri talað um bæði að kaupa gamalt hús og byggja svo nýtt hús. Ég held, að þetta sé misskilningur hjá honum. Konurnar benda á þann möguleika að kaupa notað hús, — ég er ekki að segja gamalt, ég veit ekki, hvað það er gamalt, það getur vel verið, að það sé alveg nýtt. Þá hugsa þær sér ekki líka að byggja hús, eða ég skil það ekki svo. Þegar þær benda á þann möguleika að kaupa hús fyrir skólann, þá auðvitað meina þær, að þá þurfi ekki að byggja, enda veit ég ekki, til hvers ætti að kaupa húsið, ef líka ætti að byggja. Það getur verið, að þær hugsi sér svo að selja það skólahús. Þá kemur andvirði fyrir það, svo að það er út af fyrir sig ekki neinn fjáraustur. (*Gripið fram í: Það verður nú ekki um þetta villzt hérna í grg.*) Kannske ég hafi misskilið það. Ég hef skilið það þannig, að ef keypt yrði hús, þá yrði það annaðhvort til þess að vera í því til frambúðar eða meðan verið er að byggja varanlegt skólahús. Verður þá væntanlega hitt selt, þegar nýja skólahúsið er komið upp, en ekki sé því til að dreifa, að skólinn eigi að eiga bæði húsin í framtíðinni.

Þá gat hv. þm. Ak. þess, að í frv. væri ekki sagt, að skólinn skyldi fluttur til Akureyrar. Þetta er alveg rétt. Það er ekkert sagt um það, og mér finnst þetta vera galli á frv. Hvi ekki að segja það hreinlega, að skólinn skuli fluttur, skuli starfa á Akureyri, eins og nú stendur í lögnum: „Skólinn skal starfa í Reykjavík“? Það fer ekkert á milli mála, að tilgangurinn með frv., ekki aðeins nú, heldur öll þau ár, sem þetta hefur verið flutt, er sá að flytja hann norður.

Ég kynni betur við, að það hefði staðið í sjálfu frv., hvar skólinn ætti að starfa, og ég sé ekki neinn kost við það að fá ráðh. í hendur þetta ákvörðunarvald frá því, sem er nú hvað þennan skóla snertir, að Alþingi hafi það. Að visu er það svo um ýmsa skóla, að það er ekki tekið fram í l., hvar þeir skuli starfa.

Hv. 8. landsk. drap hér á ýmis skilyrði fyrir því, að skólar nýtu sín, það væri að hafa góða kennara, gott húsnæði, góð skólaáhöld, gott umhverfi o. s. frv. Þetta er alveg rétt hjá honum. Það er þetta, og það er að visu fleira.

Um góða kennara hef ég rétt og get endurtekið það, að ég vantroysti því ekki, að það hefði góðir kennarar á Akureyri. En verða þeir betri? Það veit ég ekki. Ég held það séu ekki skilyrði til þess, að þeir verði betri en í Reykjavík, og þá eru þetta ekki orðin rök fyrir því, að skólinn verði fluttur, þó að kennarar geti orðið eins góðir.

Þá er það gott húsnæði. Það er eina ástæðan fyrir flutningi þessa frv. mér vitanlega, það er húsnæðið. En húsnæðið, sem nú er boðið upp á fyrir norðan, er að visu gott, að því leyti sem það nægir, en vantar þó þarna verulegan hluta. Það vantar heimavistina. En auðvitað eru þetta meðmæli með því að flytja, af því að skólinn hefur ekkert húsnæði eins og er. En hins vegar hef ég bent á, að það sé ekki líklegt, að svo þurfi að standa í mörg ár.

Þá eru það skólaáhöld. Það getur nú ekki komið til, að norður á Akureyri séu enn þá nein sérstök skólaáhöld fyrir húsmæðrakennaraskóla. Þau geta ekki orðið betri þar en þau, sem skólinn hefur hér, bæði hjá sjálfum sér og öðrum þeim skólum, sem hann er í sambandi við um kennsluna.

Þá er það gott umhverfi. Ég held ég vilji ekki fara í neinn mannfjöfnuð við Akureyri, fjarri því. Ég ætla nú alveg að sleppa því, hvort umhverfið er betra eða verra. Ég kann yfirleitt ekki við þennan meting milli héraða. Mér finnst gott fólk alls staðar og kannske eitthvað gallað fólk alls staðar og vil ekkert fara út í þá sálma. Mér finnst, að skólinn sé hjá góðu fólki hér, og þó að hann færi norður, þá veit ég, að hann yrði ekki hjá vondu fólki.

Þá gat hv. 8. landsk. þess, að sér fyndist hart, að fulltrúar dreifbýlisins hér á hæst. Alþingi gætu ekki fallið á þessa ráðstöfun, að flytja þennan skóla norður.

Ég verð nú að segja það eins og er, að mér hefur ekki hugkvæmt það, að þetta væri neitt sérstakt dreifbýlismál, um húsmæðrakennaraskólann. Í fyrsta lagi get ég ekki séð, að Akureyri sé neitt dreifbýli. Þangað á að flytja skólann. Að þetta sé eitthvað viðkomandi jafnvægi í byggð landsins, sé ég heldur ekki. Ég hef skilið það á nokkurn annan veg. Mér hefur skilið, að jafnvægi í byggð landsins væri fyrst og fremst það, að atvinnuöguleikar væru sem jafnastir, framleiðslutækin nóg, vinnslutækin alls staðar, lífsskilyrði fólksins á hverjum stað sem jöfnust og fólkinu fækkaði ekki, eins og á sér stað víða í héruðum þessa lands nú, heldur

héldist nokkurn veginn kyrrt og jafnvel fjölgandi. Og þetta verður ekki nema með jöfnun á lífsskilyrðum fólksins, þægindum hvers konar, atvinnu og öðru þess háttar. En breytir húsmæðrakennaraskólinn nokkrum sköpuðum hlut í þessum efnum? Fjölgar nokkuð framleiðslutækjum á Akureyri, þó að húsmæðrakennaraskólinn komi þangað? Ég get ekki séð það. Aukast atvinnuskilyrði þar nokkuð við þetta? Fjölgar fólki nokkuð á Akureyri við það, þó að komi þangað 12–15 námsmeyjar, sem eiga flestar heima annars staðar og hverfa til síns heima að loknu námi eins og aðrir nemendur? Ég get ekki séð það. Og ég sé ekki, að málið sé á nokkurn hátt skylt jafnvægi í byggð landsins. Mér finnst meira að segja málið smátt út frá því séð, hvor bærinn hefur þennan skóla, 12–15 nemenda skóla, að það taki því ekki að halda uppi löngum kappræðum um það.

Aðalatriðið er, að skólinn geti starfað áfram. Það má segja, að menn séu að hugsa fyrir því með því að láta hann hafa þarna húsnæði. Ég er búinn að benda á, að það er búið að gera þegar ráðstafanir af hinu opinbera til þess að bæta úr þessu húsnæðismáli skólans og það muni jafnvel ekki taka langan tíma.

Starfsskilyrði fyrir skólann eru tvímælalaust eins góð hér í Reykjavík og annars staðar, að sumu leyti að minnum dómi betri, og umhverfið tel ég að þurfi ekki að óttast á neinn hátt eða verða skólanum til tjóns eða hins lakara. Og ef það væri, þá eru svo margir skólar hér, að það yrðu þá fleiri og stærri skólar í hættu, ef eitthvað þess háttar væri á ferðinni.

Ég endurtek það, sem ég sagði upphaflega. Það á að athuga út í æsar, hvort ekki á að sameina þessa skyldu skóla, sameina að verulegu leyti kennsluna, kennslukraftana, jafnvel byggingarnar, skólataekin og hvað eina, og fá þannig meiri árangur, ekki út úr starfi eins skólans, heldur þeirra allra. Það er ekki svo mikið stórmál, hvort Húsmæðrakennarskóli Íslands verður fluttur þetta árið brott úr bænum eða það bíði um sinn, að slík athugun sem þessi geti ekki farið fram að minnum dómi.

Frsm. minni hl. (Friðjón Skarphéðinsson): Herra forseti. Ég skal nú ekki þreyta hér umr. öllu meir en orðið er, en ég þykist þurfa að gera hér aðeins örfáar aths. út af ræðum hv. þm., sem hér hafa talað nú síðast.

Það var hv. síðasti ræðumaður, þm. Barð. (SE), sem sagði í sinni ræðu nú, að sér skildist, að ég hefði sagt, að skólinn á Akureyri hefði lagzt niður vegna þess, að svo margir húsmæðraskólar væru á Norðurlandi, það væri ástæðan, sem ég teldi fyrir þessu. Hins vegar væri önnur ástæða í grg., og hún væri sú, að skólastarfið hefði lagzt niður vegna þess, að heimavistir hefði vantað við þennan skóla.

Ég hélt nú, að ég hefði kveðið nægilega skýrt að orði um þetta, því að ég þykist hafa sagt, að húsmæðraskólar eru það margir og voru það margir, að það var ekki hægt að fylla þá alla, og þá varð sá skóli fyrst undir í samkeppninni, sem ekki gat boðið upp á heimavistir.

Þetta var það, sem ég sagði — eða a. m. k. ætlaði að segja — og ég hygg að ég hafi sagt.

Þá taldi þessi hv. þm., að ég hefði ómaklega álasað þeim konum, sem grg. hafa sent, sem prentaðar eru sem fylgiskjöli með nál. meiri hl., fyrir að halda því fram, að ekki muni fást nægilega hæfir kennarar á Akureyri.

Þetta tel ég að ég hafi ekki sagt. Ég orðaði þetta þannig, að fyrst taldi ég upp, hverjir væru kennarar eða hefðu verið kennarar við Húsmæðrakennaraskóla Íslands hér í Reykjavík, síðast þegar hann starfaði, og sagði svo nokkurn veginn orðrétt: Þetta eru vissulega ágætir menn, en ég staðhæfi, að á Akureyri er einnig völ á ágætum mönnum til þess að kenna allar þessar fræðigreinar og það mönnum með háskólaprófi, þannig að fjarstætt er að halda því fram, að skólinn mundi bíða stórkostlegt tjón af þessum ástæðum eða að hann standi og falli með þeim kennurum, sem nú starfa við skólann.

Þetta sagði ég, og ég held því fram enn, að skóli hvorki megi né geti staðið og fallið með þeim kennurum, sem við hann starfa í þann og þann svipinn. Vitanlega kemur alltaf að því, að þar þarf að skipta um.

Þá sagði þessi hv. þm., frsm. meiri hl., að hann teldi það galla á frv., að ekki væri beinlínis ákveðið í því, að húsmæðrakennaraskólinn skyldi starfa eða skyldi staðsettur á Akureyri.

Ég er honum vissulega ekki sammála um þetta. Hins vegar viðurkenni ég það fúslega, að frv. er flutt með það sérstaklega í huga, að ég tel og við flm. frv., að á Akureyri séu jafngóð skilyrði til skólahalds og í Reykjavík og Akureyri hafi það fram yfir, að hún getur boðið upp á hús, þannig að töf á skólastarfi þurfi ekki að verða lengri en þegar er orðið. En ákvörðun um flutning er vissulega ekki hægt að taka nú þegar. Það væri óverjandi að taka ákvörðun um það nú þegar, því að áður en sú ákvörðun yrði tekin, þyrfti að sjálfsögðu að fara fram rannsókn sérfróðra manna á því, hvort við hv. 8. landsk. hefðum ekki rétt fyrir okkur í þessu, að þarna væri tilvalinn staður fyrir þennan ágætisskóla að því er húsakost snertir og önnur skilyrði til skólahalds.

Þá ræddi hv. þm. nokkuð um það, að rík ástæða væri til þess að rannsaka, hvort ekki væri hægt að sameina byggingar og skólatæki og kennslu ýmissa skóla, sem hann talaði um.

Ég geri ráð fyrir, að vissulega væri hægt að rannsaka þessa hluti. En ég hef bara ekki heyrt

þess getið, að það stæði til nein slík rannsókn, og ég hef ekki heyrt þess getið, að þetta hús, sem búið er að teikna og áætlað er að byggja fyrir Húsmæðrakennaraskóla Íslands hér í Reykjavík, ætti að vera til afnota fyrir aðra skóla, og ég hygg, að það muni vera svo.

Ég held, að það væri ástæða, ef hv. þm. hefur áhuga á þessu, að hann gerði einhverjar ráðstafanir, flytti þáttill. eða gerði aðrar slíkar ráðstafanir til þess að koma þessu máli fram, sem ég hygg að sé ekki nein sérstök hreyfing um. Annars hygg ég, að tjói litið að tala um það að hafa sameiginleg skólatæki fyrir þessa skóla, því að ég geri ráð fyrir, að þeir séu það ólíkir að mjög verulegu leyti og mismunandi, að það geti naumast verið um það að ræða í mjög miklum mæli.

Ég þarf ekki að taka margt til athugunar í ræðu hv. 1. þm. N-M., sem talaði hér áðan. Hann lagði höfuðáherzluna á það nú eins og áður, að hér í Reykjavík hlýtu alltaf að verða beztir stundakennarar, og hann kvað svo fast að orði um það, að beztu kennararnir frá Akureyri hafi jafnan flutzt til Reykjavíkur.

Ég er nú ekki á sama máli og hv. þm. um þetta. Hins vegar viðurkenni ég, að ég þekki engan mælikvarða á það, hverjir eru beztir kennarar og ekki beztir. En það er mín skoðun, og ég staðhæfi, að það er margra fleiri manna skoðun, að beztu kennararnir á Akureyri sitja þar enn og hafa ekki flutzt til Reykjavíkur. Hins vegar skal það líka viðurkennt, að ágætir kennarar hafa flutzt suður, en að það séu beztu kennararnir, það held ég að sé nokkuð fast að orði komið, og ég hygg, að það sé erfitt að færa rök fyrir slíku.

Að öðru leyti held ég, að það sé ekki ástæða fyrir mig til að fjölyrða um ræður þessara hv. þm. Ég fæ ekki séð, að þeir hafi á neinn veg hrakið þá skoðun okkar flm. þessa máls, að á Akureyri séu góð skilyrði til skólahalds fyrir Húsmæðrakennaraskóla Íslands, og ég ætla ekki að fara að endurtaka það, sem ég hef áður sagt um þá hluti. En ég fæ ekki séð, að það hafi með neinum hætti verið hrakið, að svo sé.

ATKVGR.

1. gr. felld með 6:4 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: KK, BjörnJ, FS, BSt.

nei: PZ, SÓO, SE, AG, BjörgJ, GeirG.

7 þm. (FP, GTh, EggP, HermJ, JJós, JK, SB) fjarstaddir.

Fr. þar með fallið.

Lagafrumvörp afgreidd með rökstuddri dagskrá.

1. Áfengislög.

Á 11. fundi í Ed., 9. nóv., var útbýtt:
Frv. til l. um breyt. á áfengislögum, nr. 58
24. apríl 1954 [42. mál] (þmfrv., A. 43).

Á 12. fundi í Ed., 12. nóv., var frv. tekið til
1. umr.

Flm. (Sigurvin Einarsson): Herra forseti. Við Íslendingar erum stoltir af menningu okkar, bæði fornri og nýrri, og ekki alveg að ástæðulausu. Hitt er svo annað mál, hvort við stöndum alltaf nægilega vel vörð um þessi andlegu verðmæti.

Skemmtanalíf þjóðarinnar ber þess merki, að þar skortir nokkuð á. Áfengisneyzla landsmanna á opinberum samkomum og mannfundum varpar nú vaxandi skugga á siðmenningu okkar. Ölvun manna á þessum vettvangi er orðin daglegur viðburður og gengur stundum svo úr hófi fram, að oft veldur óspektum og jafnvel tjóni. Þessar samkomur sækja börn og unglingar, enda er ekki í annað hús að venda, þar sem varla er um að ræða mannfagnaði við þeirra hæfi. Afleiðingin verður því sú, að mannfundur af þessu tagi verða gróðrarreitir fyrir áfengisneyzlu æskufólks. Þetta veldur foreldrum miklum áhyggjum, sem sjá á eftir börnum sínum út í strauminn, en fá ekki við það ráðið.

Við verjum miklu fé til skólahalds og menntastofnana, og við gerum kröfur til góðs uppeldis í þessum stofnunum. En hvað gerum við til þess, að það, sem heimili og skólar byggja upp, verði ekki rífið niður á öðrum sviðum?

Íslendingar hafa náð miklum og lofsverðum árangri í slysavörnum hér á landi, og þjóðin stendur óskipt með þeim félagssamtökum, sem að þeim málum vinna. En áfengisneyzla æskumannanna og kvenna og reyndar fleiri veldur líka slysum, stundum lítt áberandi, en oft líka mjög átakanlegum slysum, og þessi slys skilja eftir sín spor í lífi einstaklingsins, heimilanna og þjóðarinnar.

Slysavarnir á þessu sviði eru því nauðsyn, sem menn þyrftu að sameinast um, ekki síður en hinar.

Það hefur verið helzta ráðið, þar sem öläði hefur gengið úr hófi fram á samkomum, að biðja um lögreglumenn til aðstoðar. Þetta er auðvitað til nokkurs gagns, það sem það nær, en það læknar samt ekki meinsemdina. Auk þess eru mörg héruð þannig sett, að lögreglu-lið er ekkert til í nágrenni skemmtistaðar, og verður því ekki um neina lögregluaðstoð að ræða þar, og þó getur þörfin fyrir slíka aðstoð verið engu minni þarna en sums staðar annars staðar, því að fjölmenni getur auðvitað orðið á mannfundum hvar sem er. Hins vegar væri kostnaðarsamt, ef ætti að flytja lögreglu-lið langar leiðir og á marga staði á sama tíma. En nú hefur reynslan líka sýnt það, að ýmsum félagssamtökum hefur tekizt að halda áfengi fjarri samkomum sínum. Þessir mannfundir hafa verið til fyrirmyndar, og þetta er því að þakka, að forsvarsmenn mannfundanna hafa talið það heiður sinn, að félagssamkomur þeirra fengju ekki á sig óorð vegna áfengisneyzlu. Þangað er öllum óhætt að koma, þar fara unglingar sér ekki að slysum, og þar þarf enga lögregluvernd.

Ég vona, að flestir séu mér sammála um það, hvort sem þeir eru bindindismenn eða ekki, að æskilegt væri, að þessi blær yrði á skemmtanalífi þjóðarinnar almennt. En ef menn eru sammála um það, þá ættu þeir að leitast við að vera samtaka um að leita þeirra ráða, sem leitt geti til þessa árangurs.

Með frv. því, sem hér liggur fyrir, er m. a. lagt til, að sú skylda verði lögð á herðar allra þeirra, er stofna til eða stjórna samkomum eða mannfundum, að þeir geri sitt ýtrasta til þess að halda þar uppi reglu og afstýra áfengisneyzlu. Ef þeir vanrækja þessa skyldu, er ætlað til, að það sé refsivert, eins og t. d. veitingasali er nú refsiverður, ef áfengisneyzla á sér stað á veitingastað hans með hans vitund, þar sem hún annars er bönnuð.

Það, sem ýmsum forsjármönnum mannfunda hefur tekizt að gera með góðum árangri og án allra lagafyrirmæla, er ætlað til að allir forstöðumenn mannfunda geri hér eftir, og þá má kannske vænta þess, að skemmtanalíf þjóðarinnar fái á sig hugþekkari blæ en nú er.

Ég vil svo leggja til, að frv. þessu verði að lokinni þessari umr. vísað til hv. allshn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til allshn. með 11 shlj. atkv.

Á 69. og 70. fundi í Ed., 14. og 15. marz, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 71. fundi í Ed., 18. marz, var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 43, n. 334).

Frsn. (Friðjón Þórðarson): Herra forseti. Allshn. hefur haft frv. þetta til athugunar um skeið. Sendi n. frumvarpið til umsagnar nokkurra aðila, og hefur umsögn borizt frá áfengisvarnaráðunaut ríkisins, sakadómáranum og lögreglustjóranum í Reykjavík og bæjarfógetunum á Akureyri, Ísafirði og Akranesi.

Núgildandi áfengislög eru frá árinu 1954. Þar áður höfðu gilt lög frá 1935, með breytingum á þeim 1943, 1951 og 1952.

Áfengislöggjöf sú, er nú gildir, var, svo sem kunnugt er, sett eftir vandaðan undirbúning. Urðu þó allharðar sviptingar um frv. á þingi. Vill svo jafnan verða, þegar mál þessi ber á góma. Það er engu líkara en sumir finni á sér, komist undir einhver annarleg áhrif við það eitt að ræða um áfengi og það meira að segja ströngustu templarar stundum. En sleppum því.

Áfengislöggjöf þarf eins og önnur löggjöf að vera vel úr garði gerð, og er hreint ekki vandaðust að búa svo um hnútana. En ég vil enn fremur benda á augljóst atriði, sem oft virðist fara fyrir ofan garð og neðan hjá þeim, sem um áfengismál ræða. Það er sú staðreynd, að það er alveg sama, hvað áfengislöggjöfin er fullkomin og hvað oft henni er breytt til hins betra, þá er það tiltölulega lítils virði, ef skilyrði eru ekki jafnframt sköpuð til þess, að unnt sé að framfylgja henni svo sem löggjafinn ætlast til. En á þetta skortir mjög, bæði hér í Reykjavík og úti um land. Í Reykjavík býr lögreglan við algerlega ófullnægjandi starfsskilyrði. Bygging nýrrar lögreglustöðvar hér í bæ er höfuðnaðsyn. Þá er og húsrými til afplánunar refsinga mjög takmarkað. Viða úti um land skortir löggæzlu alveg.

Umsagnir þeirra aðila, er ég áðan nefndi, eru dálítið mismunandi, svo sem vænta mátti. Einn aðili telur samþykkt frv. horfa til bóta, en aðrir telja, að athuga þurfi ýmis fleiri atriði jafnframt, bæði í löggjöf og framkvæmd. Ég leyfi mér að lesa hér eina málsgrein úr umsögn sakadómárans í Reykjavík, sem mér finnst lýsa allvel hinu rétta viðhorfi til málsins. Hann segir:

„Tilgangur frumvarpsins er sýnilega sá að hindra, að ölvun valdi samkomuspjöllum, og er gott eitt um það að segja. En það, sem vænlegast er til að ná þeim tilgangi, eins og nú er, er vafalaust það, að nægilegt lögregluftirlit sé á samkomum og að þeir, sem að því eftirliti starfa, hafi nauðsynlegt bolmagn til að halda uppi reglu, ekki einungis að mannafla, heldur einnig að tækjum og möguleikum til

að geyma ölóða menn, þar til af þeim rennur móðurinn. Ástandið í þessum efnum víðs vegar um landið er áhyggjuefni lögreglustjóranna, og hafa þeir hver á sínum vettvangi áhuga á að bæta og auka löggæzlu á samkomum. En til þess, að svo megi verða, þurfa ríkisvaldið og sveitarfélögin að leggja fram sinn skerf.“

Ég tel ekki ástæðu til að rekja nánar hverja umsögn fyrir sig.

Að athuguðu máli ákvað allshn. einróma að leggja til, að málið verði afgreitt með svofelldri rökstuddri dagskrá:

„Vitanlegt er, að löggæzlu á skemmtisamkomum í sveltum er víða mjög ábótavant og við mikla erfiðleika að stríða í þeim efnum. Telur deildin brýna nauðsyn bera til, að endurskoðuð verði ákvæði áfengislaga, laga um lögreglumennt og önnur lagaákvæði, sem varða þetta efni, með það fyrir augum að koma betri reglu og skipulagi á þessi mál. Í trausti þess, að ríkisstjórnin láti nefnda endurskoðun fara fram, telur deildin ekki efni til að taka afstöðu til frumvarps þessa og tekur fyrir næsta mál á dagskrá.“

Jafnframt þessu ákvað n. að bera fram till. til þál. um endurskoðun lagaákvæða um löggæzlu á skemmtisamkomum og þjóðvegum, sbr. þskj. 335, ef verða mætti til þess að koma hreyfingu á þetta mikilvæga mál og færa það í betra horf í framkvæmd. En um það mun síðar verða fjallað af formanni n., sem mæla mun fyrir þáttill.

Sigurvin Einarsson: Herra forseti. Tilgangurinn með frv. því, sem hér er til umr. á þskj. 43, er sá að leitast við að draga nokkuð úr áfengisneyzlu þeirri, sem sífellt setur verri og verri blá á skemmtanalíf þjóðarinnar.

Það fer ekki á milli mála, að áfengisneyzla æskufólks hefur farið hraðvaxandi á síðari tímum. Útbreiðslumiðstöðvar áfengisneyzlunnar eru fyrst og fremst skemmtisamkomur manna, þar sem það má heita tízka, að skemmtun án áfengis þyki nú engin skemmtun. Þá má líka nærri því geta, hvernig muni umhorfs á opinberum skemmtistöðum í framtíðinni, ef ekkert verður að gert, þegar börn og unglingar kynast varla annarri tegund skemmtanálífs en þessari.

Efnisatriði þessa frv. eru fjögur. Það er í fyrsta lagi að banna mönnum að dveljast undir áhrifum áfengis, þar sem áfengisneyzla er bönnuð. Í öðru lagi að fella niður heimild lögreglustjóra til að gefa út vinveitingaleyfi til félaga. Í þriðja lagi að leggja nokkrar skyldur á herðar forstöðumönnum mannfunda til að halda þar uppi reglu og afstýra ölvun. Og í fjórða lagi að þyngja nokkuð lágmarkssektir fyrir brot á áfengislögunum.

Samkv. 20. gr. áfengislaganna, nr. 58 frá 24. apríl 1954, er bannað að neyta áfengis á veitingastöðum eða annars staðar, þar sem veitingar fara fram. Hins vegar er alls ekki bannað að vera þar undir áhrifum áfengis eða ölvaður, meðan hann ekki veldur óspektum, hættu eða hneyksli. Ölvaður maður, sem hagar sér ann-

ars innan þessara takmarka, er jafnfriðhelgur á þessum stöðum og hinn, sem einskis hefur neytt.

Þessi tvískinnungur í löggjöfinni gerir fyrra ákvæðið, bannið gegn áfengisneyzlunni, gersamlega þýðingarlaust, því að í hvaða tilgangi ætli sé verið að banna mönnum áfengisneyzlu á slíkum stöðum, fyrst hún er leyfileg þeim utan dyra og dvöl þeirra leyfileg ölvuðum sem allsgáðum innan vissra takmarka? Ég sé ekki betur en að ástæðan fyrir þessu sé sú, að þeir, sem sett hafa þessi lög, hafa ekki haft neitt sérstakt á móti sjálfri áfengisneyzlunni, heldur hinu, þeir hafa viljað afstýra slysunum, óspektunum og hneykslunum. En reynslan er sú, að þetta er ekkert annað en afleiðing af hinu fyrra. Þetta minnir á karlinn, sem fékkst ekki mikið um það, þó að ærnar strykju á fjall á vorin í ullinni, en að þær skyldu týna af sér allri ullinni yfir sumarið, það fannst honum voðalegt. Ef maður ætlar að fyrirbyggja slysin, þá er auðvitað að fyrirbyggja orsökina að þeim fyrst og fremst.

Eins og lögin eru nú, geta tveir ölvaðir lagsmenn dvalið á skemmtisamkomu, ef þeir haga sér annars skikkanlega, annar þeirra drekkur í veitingasalnum, en hinn utan dyranna, annar er refsiverður, en hinn ekki.

Það má nærri geta, hvernig er að framkvæma þessi lög, jafnvel þó að menn séu allir af vilja gerðir, þegar fyrst þarf að rannsaka, hvar maðurinn hefur neytt áfengisins, til þess að geta gert eitthvað í þessum málum. Allir þeir, sem einhvern vilja hafa á því að draga úr áfengisneyzlu í landinu, munu því telja það til verulegra bóta að banna alla ölvun á skemmtisamkomum.

Annað atriði, sem ég nefndi, eru vínveitingaleyfi lögreglustjóranna. Lögreglustjórum er heimilt að gefa út vínveitingaleyfi handa félögum. 1955 voru slík leyfi gefin út í Reykjavík 124, og 1956 voru þau orðin 98 þann 8. des. Jólamánuðurinn var eftir. M. ö. o.: Þriðja hvern dag fær eitthvert félag hér í Reykjavík vínveitingaleyfi til jafnaðar árið um kring. Ekki fæ ég séð, að neinar hömlur séu á því, hversu mörg vínveitingaleyfi eru út gefin á ári skv. lögunum, en þó kann að vera, að lögreglustjórar hafi þarna einhvern hemil á, og geri ég frekar ráð fyrir, að svo sé yfirleitt. Þá er bannað að veita slík leyfi, ef félag eða einstaklingar þess hafa hagnað af því. Líka er bannað að veita skemmtifélögum slík leyfi. Og einnig er bannað að veita slík leyfi, ef samkvæmi er haldið í tekjuskyni fyrir veitinga- og skemmtistað.

Það má nú nærri geta, hversu vel þessi ákvæði öll eru haldin. Ætli vínveitingaleyfi séu ekki til þess fengin m. a., að skemmtunin verði betur sótt? Og hefur þá félagið ekki hagnað af því? Ég fæ ekki betur séð. Það má ekki veita skemmtifélagi slíkt leyfi. Þó er leyfið auðvitað fengið til þess að menn skemmti sér.

Eftir þessum bókstaf laganna get ég ekki hugsað mér, að hér í Reykjavík t. d. sé nema eitt félag, sem ekki mætti veita þetta leyfi. Það er félagið Alvara, sem mér er sagt að sé

starfandi hér. Nei, mér sýnist, að það sé allt á sömu bókina lært í 20. gr. laganna um vínveitingaleyfin, m. ö. o., að það sé ómögulegt að framkvæma þá grein án þess að brjóta bæði bókstaf og anda hennar. Ég fæ ekki betur séð.

Nú er það vitað mál, að einkasamkomur félaga eru sóttar meira af börnum og unglingum, sem eru í viðkomandi félagi, heldur en opinberir veitingastaðir. Þarna fær æskan tækifæri til að venjast skemmtanasíðum áfengisneyzlunnar. Þetta er ein höfuðástæðan fyrir því, að ég tel það hættulegt að veita félögum vínveitingaleyfi. Þær samkomur sækja börn og unglingar frekar en aðrar samkomur, þar sem vínveitingar fara fram, og að því leyti tel ég þetta háska.

Ég hef heyrt því haldið fram út af þessu að afnema vínveitingaleyfi lögreglustjóranna, að það séu ekki meiri samkomuspjöll, þar sem slík vínveitingaleyfi eru veitt, heldur en á öðrum samkomum, þar sem þau eru ekki veitt. Og mig minnir, að í einhverri umsögn lögreglustjóranna sé þetta orðað eitthvað á þessa leið.

Ég tel þetta ákaflega hæpin rök fyrir því, að þeim skuli haldið áfram, þessum leyfisveitingum. Mér dettur í hug saga, sem ég heyrði einu sinni. Það átti að fara fram jarðarför uppi í sveit hér á landi. Presturinn og aðstoðarmenn hans og líklega fleiri voru orðnir iskyggilega ölvaðir þegar í byrjun athafnarinnar. En hún fór þó fram einhvern veginn, að menn álitu, og þeir, sem þarna áttu hlut að máli, töldu sig hafa gert skyldu sína. En morguninn eftir, þegar menn komust til sjálfs sín, ráku þeir sig á líkistuna í bæjardyrnum. Þeir höfðu nefnilega aldrei fundið gröfina eða villt á henni og bæjardyrnum daginn áður. Ég hygg, að þessi saga sé sönn, ég hef svo góðar heimildir fyrir henni. En hún er ekki ný. Ef einhverjum dytti nú í hug að fara að gefa út vínveitingaleyfi fyrir jarðarfarir, þá væri svo sem hægt að segja: Já, þær fara ekki lakar fram en hinar, þar sem slík leyfi eru ekki gefin út. Nei, það er ekki hægt að rökstyðja það, að ekki megi afnema þessar leyfisveitingar vegna þess, að ástandið sé ekkert betra annars staðar, þar sem drukkið er ólöglega. Það get ég ómögulega fallið á.

Þriðja atriðið í frv. er það, að forstöðumenn fyrir skemmtisamkomum skuli leitast við að afstýra þar ölvun og halda þar uppi reglu. En þess háttar ákvæði er ekkert í lögum nú, að undanteknu því, að veitingamönnum er skylt að halda uppi reglu, en ef aðrir stjórna eða stofna til samkomu en veitingamennirnir sjálfir, þá nær það ekki til þeirra. Mér sýnist, að engum sé skyldara en þeim að gera sitt til, að samkoma sú, sem þeir bera ábyrgð á, fari fram með nokkrum menningarblæ. Ákvæði hliðstæð þessu eru nú í lögreglusamþykktum bæði í Reykjavík og á Akureyri, og lögreglustjórar þessara bæja og auk þess lögreglustjórnir í Ísafirði telja þessi ákvæði vera til bóta. En annars staðar á landinu eru engin slík lagaákvæði, þar sem þetta er ekki í lögum, heldur lögreglusamþykktum, og sýnist mér því full

pörf á að setja þessi ákvæði inn í lög, svo að þau nái til allra héraða.

Fjórða atriðið í frv. er um að hækka nokkuð lágmark sekta, þannig að þar sem nú er ákveðið, að 100—200 kr. lágmarkssekt er, komi 500 kr. Ástæðan til þessa er einfaldlega sú, að krónan er a. m. k. þeim mun minna virði nú en áður, sem nemur þessari hækkun, og það er í raun og veru þess vegna engin hækkun á sektunum, þó að þessi breyting sé gerð, því að þetta lágmark sekta, sem nú er í lögnum, mun vera búið að standa alllengi. Lögreglustjórinn á Akureyri, til dæmis, bendir á það í umsögn sinni um þetta frv., að 1935 var 50 kr. lágmarkssekt fyrir ölvun á almannafæri skv. lögreglusamþykkt Akureyrar og sé því 100 kr. sekt nú þess vegna tiltölulega miklu lægri en þá. Að einu leyti er þó lagt til, að bæði lágmark og hámark sekta hækki. Það er fyrir brot á 16. gr. laganna, en þar er m. a. bannað að afhenda eða veita áfengi yngri mönnum en 21 árs. Miðar þetta að því sama og ég hef áður nefnt að er höfuðtilgangur með frv., þ. e. að draga sem mest úr áfengisneyzlu á almannafæri og að unglingar verði fyrir áhrifum af þessum skammtunum, sem þannig fara fram.

Hv. allshn. leggur til í nál. sínu á þskj. 334, að frv. þessu verði vísað frá með rökstuddri dagskrá. Aftur á móti liggja nú fyrir umsagnir, m. a. frá áfengisvarnaráðunaut ríkisins, sem mæla einróma með samþykkt frv. Sama gerir lögreglustjórinn á Akureyri. Og eins og hv. frsm. gat um, þá sýnist mönnum nokkuð sitt hvað um frv., eru meðmæltir sumu, en aftur mótfallnir öðru, og er náttúrulega við því að búast.

Út af því, sem hann sagði, að það hefði jafnan dregið til átaka, þegar um svona mál hefur verið rætt hér á hæst. Alp., þá skal ég nú ekkert um það segja, ég er ekki svo kunnugur því. En mér sýnist nú, að hvað okkur tvo snertir, hv. 11. landsk. og mig, þá sé það öðru nær en að við getum ekki rætt um þetta mjög kalt og rólega, eins og hlutirnir liggja.

Ég tek því ekkert sérstaklega illa, hvaða afgreiðslu frv. hefur fengið frá n., því að mér sýnist, að hún hafi komið á þá skoðun eins og ég, að það verði ekki unað við þetta ástand lengur, eins og það er í landinu yfirleitt, og þeir vilji afgreiða málið á jákvæðan hátt, og það skal ég viðurkenna að þeir gera með því að flytja þáttill. þá, sem er á þskj. 335.

Ef ekkert hefði komið frá hv. n. nema bara dagskráartillagan, þá hefði ég náttúrulega ekki sætt mig sérstaklega við þá afgreiðslu, því að ég hef litið svo á, að þegar máli er vísað frá með rökstuddri dagskrá, þó að orðalag á henni sé mjög þokkalegt og gott yfirleitt, þá sé málið þar með úr sögunni og enginn ætlist til þess, að það verði gert neitt meira í því. Aftur á móti hefur hv. n. sýnt fyllstu alvöru og vilja í að vilja leysa þennan vanda, sem frv. fjallar um, og flytur þess vegna till. til þál. í málinu.

Ég mun ekki ræða orðalag né efni hinnar rökstuddu dagskrár að þessu sinni og náttúrulega því síður þáttill., sem ekki er enn komin til umræðu. En mér þykir ekki ólíklegt, að

afstaða hv. þingmanna til frv. gæti eitthvað farið eftir því, hvað verður um þáttill. Mér sýnist, að ef hún yrði felld, þá sé ekki þar með sagt, að menn fari að samþykkja dagskráartillögu, sem er nálega alveg eins. Ef þáttill. aftur á móti yrði samþykkt, þá sýndist mér ekkert aðkallandi að halda áfram frekari afgreiðslu með sjálft frv., því að það er lausn í málinu, sem felst í þál. Ég held ég verði því að fara þess á leit við hæst. forseta, ef það kemur ekki í bága við neitt annað, að atkvgr. um frv. biði eftir því, hvað verður um þáttill., sem er nú á dagskrá hér í dag líka.

Forseti (BSt): Það er vitanlega hægt að fresta atkvgr., eins og hv. þm. óskar. Það má segja, að það sé eðlilegra. Að minnsta kosti virðist mér, að það sé ekki eðlilegt að samþykkja bæði dagskrána og þáttill., því að það er um sama efni og mikið til samhljóða. Fleiri hafa ekki kvatt sér hljóðs. Er þá umr. lokið, en atkvgr. verður frestað um stund, málið ekki tekið af dagskrá.

ATKVGR.

Rökst. dagskrá á þskj. 334 samþ. með 11:2 atkv.

2. Sandgræðsla og hefting sandfoks.

Á 9. fundi í Sp., 14. nóv., var útbýtt frá Nd.:
Fr. til l. um breyt. á l. nr. 18 28. maí 1941, um sandgræðslu og heftingu sandfoks [46. mál] (þmfrv., A. 50).

Á 17. fundi í Nd., 19. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Film. (Páll Þorsteinsson): Herra forseti. Ræktun landsins er mjög ofarlega á baugi með þjóðinni, enda er það eitt af hinum mikilvægustu þjóðmálum. Að undanförmu hefur þjóðin gert mjög stórt átak í þeim efnum, og veldur því annars vegar mikill áhugi þeirra, er í sveitum búa, á aukinni ræktun og hins vegar góður stuðningur af hálfu Alp. með löggjöf og fjárframlögum.

Sandgræðslan er merkilegur og mikilvægur þáttur í ræktuninni. Öll ræktun miðar að því að bæta landið og gera það verðmætara en áður, en segja má með sannf., að með sandgræðslu sé unnið að því að stækka landið. Þegar sandauðn er breytt í gróðurlendi, þá er ekki aðeins verið að vinna bug á hinum eyðandi náttúruöflum, heldur jafnframt verið að búa í hagin fyrir þær kynslóðir, sem landið erfa.

Í sumum héruðum landsins hefur þegar verið unnið stórvirki með sandgræðslu. Á mörgum stöðum hefur verið komið í veg fyrir uppblástur og vörn snúið í sókn á því sviði. En lögin, sem sandgræðsla ríkisins starfar eftir, eru líka algerlega miðuð við það að verjast uppblæstri.

Lög þau, er nú gilda um sandgræðslu og heftingu sandfoks, mæla einungis fyrir um það, að unnið sé að sandgræðslu á vegum Búnaðarfélags Íslands og Sandgræðslu ríkisins á svæðum, þar sem uppblástur lands á sér stað, til að koma í veg fyrir hann og græða foksvæðin. En að dómi okkar flm. þessa frv. þarf hv. Alp. og þjóðin öll að setja sér hærri mark í þessu efni. Þekking manna vex stöðugt og reynsla, sem kemur að góðum notum við sandgræðslu eins og í öðru ræktunarstarfi. Íslenskir menn hafa m. a. lært að hagnýta í þessu skyni erlendar jurtir, sem ætla má að reynist mjög gagnlegar og hafi mikla þýðingu við að auka gróður landsins.

Í landi okkar eru víðáttumikil svæði sanda og mela, sem eru þó ekki foksvæði og þar sem gróðurleysið stafar ekki af uppblæstri, heldur á sér aðrar orsakir. Sú reynsla, sem þegar er fengin, sannar það ótvírætt, að stór svæði sanda og mela er hægt að græða upp og gera að góðu beitilandi eða slægjum. Þjóðin á að setja sér það mark, að þetta verði gert.

Breytingin, sem frv. þetta felur í sér frá gildandi lögum, er sú ein, að skv. frv., ef að lögum verður, er Sandgræðslu ríkisins heimilt að verða við beiðnum landeigenda um að girða og græða upp sanda og mela og annað gróðurlaust land, þótt ekki stafi hættu af uppblæstri. Skal landeigandi þá snúa sér til Búnaðarfélags Íslands með slíka beiðni og lætur fylgja greinilegar skýrslur um aðstæður allar. Lætur þá Búnaðarfélagið sandgræðslustjóra athuga landið og gera tillögur um framkvæmd verksins, áætlun um kostnað og annað, sem að því lýtur, og tekur félagið síðan, að fram förnu mati á landsvæðinu, ákvörðun um málið.

Við flm. þessa frv. teljum tímabært að gera þessa breytingu á sandgræðslulögum, sem hér er lagt til að gerð verði. Það er svo tímabært, að reynslan sýnir, að Sandgræðsla ríkisins hefur talið eðlilegt og rétt að sinna að nokkru því viðfangsefni, sem fjallað er um í þessu frv. Það er nú þegar svo komið, að framkvæmdir sandgræðslunnar ná út fyrir ramma laganna, eins og þau eru nú. Því til sönnunar vil ég benda á, að nú er unnið að sandgræðslu á stórum svæðum á Skógasandi og Sólheimasandi með stuðningi sandgræðslunnar, þótt þar sé ekki um foksvæði að ræða.

Sandgræðslustjóri hefur fyrir skömmu skýrt opinberlega frá framkvæmdum á vegum sandgræðslunnar og horfum á því sviði. Í blaðaviðtali, sem hann átti í septembermánuði s. l., farast sandgræðslustjóra þannig orð m. a.:

„Meginstarf sandgræðslunnar er að hefta sandfokið. En nú hefur opnast nýr heimur á sviði sandgræðslunnar með ræktun sanda, þar sem ekki er um uppblástur að ræða. Mestu framkvæmdir á þessu sviði er beitarræktun á Skógasandi undir Eyjafjöllum. Þar kom sandgræðslan til móts við Austur-Eyfellina, en þeir eru í miklu svelt með beitilönd. Í fyrra var þar sáð í hundrað hektara lands, og var beitt á það í sumar.

Þessi tilraun hefur gefið mjög vel,“ segir sandgræðslustjórinn enn fremur, „þar sem nú

er komið í ljós, að sauðkindin hefur ekki skemmt neitt af landinu í sumar, þótt það væri enn lítið gróið, þar sem gróðurinn er svo ungur. Í ár var aftur sáð í aðra 100 hektara, en búið er nú að girða alls 1000 hektara, og er ætlunin að rækta 100 hektara á ári, þar til lokið er við allt það land, sem þegar er búið að girða.“

Ög sandgræðslustjórinn bætir við:

„Önnur tilraun hefur verið gerð í sömu átt með ræktun í félagi við Sólheiminga á Sólheimasandi. Þar hafa verið girtir 60 hektarar og þegar búið að sá í 18 hektara lands.“

Þessi orð sandgræðslustjórans sýna, að það er orðið tímabært að breyta sandgræðslulögum að því leyti, sem hér er lagt til. Séu sandar teknir til túnræktar, nýtur slík ræktun að sönnu ríkisframlags skv. jarðræktarlögum. En sé um sandgræðslu að ræða til beitar, eins og nú á sér stað á Skógasandi, skv. þeim orðum sandgræðslustjórans, sem ég vitnaði til, eða hafizt er handa um stærri viðfangsefni heldur en að um aukningu á túni sé að ræða, þá fellur slík ræktun ekki undir ákvæði jarðræktarlaga. En vissulega ber að setja markið svo hátt að hagnýta þá þekkingu og þau skilyrði, sem fyrir hendi eru, til þess að breyta söndum og melum í gróðurlendi og stækka landið á þann veg, bæði til hagsbóta fyrir þá, sem nú erja landið, og einnig til hagsbóta fyrir komandi kynslóð.

Ég leyfi mér svo að leggja til, að þessu frv. verði vísað til hv. landbn., þegar þessari umr. er lokið.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til landbn. með 22 shlj. atkv.

Á 70. fundi í Nd., 19. marz, var frv. tekið til 2. umr. (A. 50, n. 347).

Frsm. (Ágúst Þorvaldsson): Herra forseti. Landbn. hefur haft til athugunar frv. á þskj. 50 um breytingu á lögum um sandgræðslu og heftingu sandfoks, og eins og sjá má á álliti n. á þskj. 347, leggur hún til, að frv. verði samþykkt.

Eins og ljóst er á frv., gerir það ráð fyrir þeirri breytingu á sandgræðslulögum, að einstakir menn, sem eru eigendur sand- eða foksvæða, geti fengið fyrirgreiðslu Búnaðarfélags Íslands og sandgræðslustjóra, ef þeir hafa hug á eða vilja ráðast í uppgræðslu slíkra svæða á landareign sinni, bæði er tekur til sérfræðilegra leiðbeininga og fjárstuðnings af hálfu þess opinbera.

Á hinum síðari árum hafa gerzt merkilegir hlutir í sambandi við uppgræðslu sand- og foksvæða hér á landi. Má telja öruggt, að hægt sé með þeim aðferðum, sem hér hefur verið beitt á þessu sviði, að endurheimta stórar auðnir, sem til engra nytja hafa verið, og gera þær að frjósömum nytjalöndum.

Í bréfi frá sandgræðslustjóra um þetta mál, sem hann ritaði landbn., segir svo m. a., með leyfi hæstv. forseta:

„En auk þess, sem á seinustu árum, eða síðan 1947, hefur aðalkapp verið lagt á að græða sárin með það fyrir augum að hefta uppblásturinn, hafa verið gerðar athuganir á sendnum jarðvegi með tilliti til ræktunar. Kostir jarðvegsins eru: hann er auðunninn, hlýr og það sem mest er um vert, að hann heldur mjög vel í sér raka jarðvegsins.“

Þetta var umsögn sandgræðslustjóra m. a.

Þó að land okkar sé stórt í samanburði við fölksfjölda, þá er þó fyrirsjáanlegt, að landrými skortir á ýmsum stöðum fyrir fjölgandi búpening. Er því þegar af þeim ástæðum nauðsynlegt að ýta undir uppgræðslu landsins, og þá er hitt ekki síður mikils virði, að koma í veg fyrir frekari skemmdir af völdum uppblásturs en orðnar eru.

Virðist okkur öllum, sem í landbn. erum, að frv. þetta, ef að lögum verður, geti hraðað uppgræðslu og heftingu nýrra skemmda af völdum uppblásturs. Hitt er okkur jafnframt ljóst, að til þess að það, sem hér er lagt til ná tilgangi sínum, er nauðsynlegt, að á næstu árum verði hægt að verja meira til þessara mála af hálfu þess opinbera en hingað til hefur verið gert.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.
 - 2.—3. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.
- Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
Frv. vísað til 3. umr. með 22 shlj. atkv.

Á 74. fundi í Nd., 20. marz, var frv. tekið til 3. umr.
Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 23 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 73. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.
Á 74. fundi í Ed., 21. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Karl Kristjánsson: Herra forseti. Ég vil strax við 1. umr. þessa máls segja nokkur orð um það, og sérstaklega áður en það fer til nefndar.

Lögin um sandgræðslu og heftingu sandfoks eru orðin 16 ára gömul. Lögin voru og eru enn einvörðungu miðuð við sandgræðslu og heftingu sandfoks, en víða blæs landið upp, án þess að sandfok eigi sér stað. Stór landsvæði eru naktir örfoka melar og flög og gróðurleysur af öðrum ástæðum en sandfoki.

Frv. það, sem hér liggur fyrir, felur í sér tilögur um að færa út starf fyrir Sandgræðslu ríkisins, þannig að ætla henni að verða við til-mælum landeigenda um að græða sanda, þó að ekki stafi sérstök gróðureyðingarhætta af foki þeirra, að mér skilst, mela og annað gróður-laust land og kosta græðslu þessara girtu svæða að 2/3, svo sem um sandfokssvæði væri að ræða.

Þetta er ágætt. Síðan lögin voru sett, hafa mjög aukizt möguleikar til hvers konar land-

græðslu, enda unnið stórvirki á þeim sviðum í landinu af ýmsum aðilum.

En til þess að standa straum af svo viðtæk-um verkefnum og kostnaðarsömum sem frv. felur í sér, þarf sandgræðslan auðvitað að hafa yfir miklu fé að ráða, ef að almennum notum á að koma, miklu meira fé en hún hefur haft frá ríkinu að undanfögnu. Þó að ég segi þetta, er ég alls ekki að mæla á móti frv. Ég álit, að æskilegt sé að verja miklu meira fé en gert hefur verið árlega til þess að græða sár foldar-innar. En ég held, að í ljós sé komið, að hægt sé víða að gera að þessum sárum á ódýrari hátt og þá um leið mikilvirkari en frv. gerir ráð fyrir.

Bændur á Grænavatni í Mývatnssveit hafa t. d. tvö undanfarin sumur gert merkilegar til-raunir með að bera tilbúinn áburð á mela, sem hvorki voru girtir né grasfræði sáð í. Um þetta hafa þeir gefið skýrslu, sem ég — með leyfi hæstv. forseta — vil lesa hér upp, af því að ég tel hana mjög fróðlega. Skýrsla bænd-anna er svo hljóðandi:

„Við undirritaðir bændur á Grænavatni í Mý-vatnssveit höfum s. l. tvö sumur gert tilraunir til þess að græða gróðurlitla mela með því að bera á þá tilbúinn áburð. Melar þessir eru grýttir, en mold- og leirblandnir. Áburðar-skammturinn var ekki veginn, en mun hafa verið um 120 kg af hreinu köfnunarefni á hektara og svipað magn af fosfór. Reitir þeir, sem borið var á vorið 1955, voru að mestu grónir haustið 1955 og þá á þeim ágætur hagi. 1956 bárum við aftur á nokkurn hluta þessa lands. Munur á sprettu á því og hinu, sem engan áburð fékk það sumar, var ekki mikill, en þó nokkur, og hvort tveggja góður hagi fyrir sauð-fé. Tilraun með köfnunarefni og fosfór, hvort fyrir sig, bar engan árangur. Tilraun þessi var gerð bæði á friðuðu landi og óvörðu, og virðist okkur betur gróðið það land, er sauðfé hafði aðgang að. Þar urðu meiri rötarskot, og myndaði því hver planta stærri gróðurlopp.“

Það er álit okkar, að með því að bera eitt sumar vel á melana og gefa með því þeim fáu og strjálu jurtum, sem þar lifa, tækifæri til skjótari þroska, þá skapist um leið möguleiki fyrir þær til þess að ná úr jarðveginum nær-ingarefnum, sem þær að öðrum kosti hafa enga möguleika til að hagnýta sér, og að þessi tilraunareitur muni áfram gróa án áburðar á borð við annan úthaga.

Tilraun þessi hefur ekki verið styrkt af opin-beru fé, og er hún af þeim ástæðum í smærri stíl en æskilegt hefði verið.

Grænavatni, 13. jan. 1957.

Helgi Jónasson, Sveinn Helgason,
Sigurður Þórisson.“

Allt núverandi bændur á Grænavatni, gegnir menn og ábyggilegir.

Svipuð tilraun og á Grænavatni kvað hafa verið gerð í Gunnarsholti, einnig með góðum árangri. Um þessar tilraunir, sem fram hafa farið í Gunnarsholti og á Grænavatni, segir sandgræðslustjórinn, Páll Sveinsson, í bréfi til mín, dags. 8. f. m., orðrétt, að þær „spái mjög góðu um árangur og það svo, að ef til vill

engin ræktun muni reynast jafnhagkvæm, þ. e. fljótavirk og kostnaðarlítill, sem þessi“.

Ég álit, að tímabært sé nú að færa svo út verksvið Sandgræðslu ríkisins að heimila henni forgöngu og þátttöku í tilraunum með landgræðslu eins og þá, sem Mývetningar hafa hafið. Teldi ég heppilegt, að sveitarfélög eða búnaðarfélög sveita væru samstarfsaðilar sandgræðslunnar í þessum efnum, jafnvel frekar eða a. m. k. ekki síður en einstakir bændur. Viða vantar tilfinnanlega haga handa búfénaði. Afreittir ganga úr sér og vænleiki sauðfjár er víða af þeim sökum ekki sem skyldi. Ef hægt reynist, eins og tilraunirnar, sem gerðar hafa verið, benda til, að hjálpa gróðri til að þekja mela án girðingar eða vörzlu og án sáningar og aðeins með því að bera á melana eitt sumar eða tvö tilbúinn áburð, þá er mikið hægt að gera í hagnýtri landgræðslu á ódýrari hátt en menn hefur dreymt um fram undir þetta.

Sennilegast þykir mér, að heppilegast hefði verið, að nú færi fram heildarendurskoðun á hinum 16 ára gömlu sandgræðslulögum, svo stórlega hafa viðhorfin breytzt, síðan þau voru sett, og mér skilst það einnig á bréfi því, sem ég vitnaði í frá sandgræðslustjóranum, að hann líti svo á, að þess væri þörf. En verði sú breyting á lögnum gerð, sem þetta frv. gerir ráð fyrir, og við það hef ég síður en svo að athuga, þá ætti um leið a. m. k. að bæta inn í þau þeirri heimild, sem ég áðan nefndi. Það er tímabært, ekki síður en að gera breytinguna, sem frv. felur í sér.

Fr. v. þessu verður að sjálfsögðu vísað til hv. landbn. að lokinni þessari umr., og ég vil biðja nefndina að taka til athugunar breytingar á frv. á þá leið að heimila sandgræðslunni einnig tilraunir og forgöngu og stuðning við landgræðslu eins og þá, sem ég hef gert hér að umtalsefni.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til landbn. með 9 shlj. atkv.

Á 97. fundi í Ed., 10. maí, var frv. tekið til 2. umr. (A. 50, n. 505).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samp. með 11 shlj. atkv.

Frsm. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti. Ég skal reyna að vera stuttur, þó að ég reyndar hefði nú hugsað mér að vera dálítið langorður. Það er orðið áliðið tímans, og ég skal reyna að vera stuttur. Ég skal þess vegna ekki fara neitt út í málið verulega, en snúa mér strax að hinni rökstuddu dagskrá og rökunum, sem liggja fyrir því, að við flytjum hana, nefndarmennirnir. Þau eru í fyrsta lagi þau, að eins og nú standa sakir gilda fern lög um sandgræðslu. Samt hefur orðið misprentun á ártölum. Þriðju lögin, sem talin eru upp í nál., eru frá 1941, en ekki 1943, og seinustu lögin, sem talin eru upp, eru nr. 76 10. nóv. Það

verður leiðrétt. Það er verið að prenta nál. upp til að leiðrétta þetta tvennt.

Það er í fyrsta lagi, að það gilda nú sem stendur fern lög um sandgræðslu. Þau lög eru einu sinni ekki í samræmi hvað við annað. Ein þeirra mæla t. d. þannig fyrir, að sú sandgræðsla, sem þar er um að ræða, skuli heyra undir kirkjumálaráðherrann, af því að landið er eign kirkju, meðan öll önnur landgræðslusvæði heyra undir landbrh. Öll mæla þau þannig fyrir, að æðstu stjórn í sandgræðslumálum hafi Búnaðarfélag Íslands og til þess skuli sækja um alla samninga o. s. frv. Þetta er nú orðið dauður bókstafur. Það varð fyrst dauður bókstafur með því, að hætt var að framkvæma það. Þó hélzt það nú þannig lagað, að að nafninu til var gefin skýrsla til Búnaðarfélagsins og prentuð með öðrum starfsskjölum félagsins, skýrsla frá sandgræðslustjóra. Nú er þessu líka hætt, og sandgræðslustjóri heyrir beint undir ríkisstjórnina.

Ýmis fleiri ákvæði eru í þessum lögum, sem eru þess eðlis, að þeim er á engan hátt hlýtt núna og framkvæmdin orðin allt önnur, og þess vegna fyrsta ástæðan til þess, að við leggjum til, að nefnd sé sett í málið, sem athugi það, er sú, að við ætlum henni að endurskoða þessi lög og samræma þau í eitt, eins og nú er búið að samræma háskólalögin öll 13, sem fyrir voru, í ein lög. Þetta er fyrsta ástæðan til þess.

Önnur ástæðan er sú, að margir tala um það að víkka út svið sandgræðslunnar. Það er aðallega talað um þrennt. Eitt af því felst í þessu frv., sem fyrir liggur, og er að láta sandgræðsluna taka að sér að rækta upp sanda og mela, sem ekki stafa af fókhatta, og afhenda þá svo eigendunum. Þetta er útvíkkun á starfssviði, sem sandgræðslustjóri telur að sé útilokað að hann geti tekið að sér nema þá með auknu starfsfé í þessu skyni. Og n. er held ég yfirleitt, a. m. k. meginhlutinn af henni, þeirrar skoðunar, að það beri ekki sérstaklega að hugsa um þessa ræktun, því að hún er styrkt tiltölulega langbezt, miðað við kostnað, af öllum nýræktarframkvæmdum. Þetta geta menn séð með því að sjá, hvað hefur kostað sandgræðslan á Skógasandi, en upplýsingar um það eru gefnar í nál. Aðrir tala um, að það sé sjálf-sagt að láta sandgræðsluna taka að sér að rækta korn. Tilraunir hér á landi hafa sýnt það um margra ára skeið, að hægt er að rækta hér korn. Það hefur sézt með starfsemi Klemenzer á Samsstöðum. Hins vegar hafa yfir 300 manns, bændur, fengið sér útsæði frá Klemenzi og ætlað sér að ráðast í kornrækt og gert það, haldið það út misjafnlega langan tíma, engir langan. Jón bóndi Kristjánsson á Víðivöllum í Fnjóskadal hélt það út í 11 ár. Bændur núna í Hraungerðishreppnum, í Miklaholtshelli, hafa haldið það út í nokkur ár og ræktað það og notað það til fódurs hænsnum, en þeir hafa samhlíða stórt hænsnabú. Yfirleitt hafa allir aðrir hætt eftir 1—2 ár. Sums staðar hafa staðið að þessu félög, eins og t. d. undir Eyjafjöllunum, sem fékk öll tæki, þreskivélar og öll tæki, sem til þess þurfti. Sama átti sér stað

í Reykholtssdalnum. Reykholtssdalsfélagið stóð um 11—12 ár eða eitthvað svoléðis, hitt skemur. Og svo hættu þau. Þessi kornrækt hefur þess vegna gengið illa yfirleitt hjá bændunum, og þeir hafa gefið upp á því.

Nú líta margir svo á, að það sé sjálfsagt að athuga þetta í sambandi við sandgræðsluna. Það sýnir sig, að sandurinn hitnar fyrr og kastar frá sér hita aftur, svo að grasið, sem á sandinum vex, fær tiltölulega fleiri hitaeningar en gras á annarri jörð yfir sumarið, og þess vegna er léttara og betra að rækta korn í sandi heldur en í annarri jörð. Þess vegna telja sumir menn, að það sé sjálfsagt að láta sandgræðsluna víkka sitt svæði og taka að sér að rækta korn. Aðrir líta svo á, að það sé okkur líffspursmál, og í þeirra hóp er ég, að reyna að fá innlent grasfræ af innlendum stofnum til að sá í okkar nýrækt, en ekki alltaf erlent grasfræ. Og sannleikurinn er sá, að þegar tilraunastöðin á Samsstöðum var stofnuð á sínum tíma, var meiningin, að hún legði sig fyrst og fremst eftir því, en af ýmsum öðrum ástæðum, sem ég skal ekki koma inn á, hefur reyndin orðið hin, að hún hefur fyrst og fremst lagt sig eftir að rækta korn.

Það er vitað mál, að ýmsar af þeim jurtum, sem við viljum rækta fræ af, eins og vinglunum o. fl., er best að rækta í sandjörð. Það mun hafa verið meining Sambands ísl. samvinnufélaga að fá ákveðin stykki af söndunum frá Gunnarsholti og byrja þar frærækt. Það er mikið nokkuð, sem þarf af því á hverju ári hér á landi, og ég veit ekki annað en það hafi að einhverju leyti komið á samningar um, að sandgræðslan lánaði land í þessu skyni. Aðrir álíta, að það sé réttara að sandgræðslan geri þetta sjálf. Hún eigi að taka þetta upp á sínar herðar og það eigi að auka við starfssvið sandgræðslunnar með þessu móti. Það eru menn, þeir hópar af mönnum, sem álíta, að beri að víkka út starfssvið sandgræðslunnar með þremur nýjum greinum, sem eigi að taka upp og láta heyra undir hana.

Nefndin vildi engan dóm leggja á þetta. En þetta, í sambandi við það, að það er sýnilegt hverjum, sem les sandgræðslulögin, sem nú gilda, öll fjögur, að þau þarf að samræma og þeim þarf að breyta, var orsök til þess, að n. leggur til, að þetta mál sé afgreitt með rökstuddri dagskrá, eins og hún nú er orðuð hér í nál., og ég skal með leyfi forseta lesa upp:

„Í trausti þess, að ríkisstjórnin skipi fimm manna nefnd, er endurskoði öll lög, er lúta að sandgræðslu, í þeim tilgangi, að lögin verði samræmd nútímaframkvæmd sandgræðslu, og athugi möguleika á því að auka starfsemi hennar, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.“

Við ætlumst til þess, að þessi n., sem þarna er skipuð og ég efa ekki að ríkisstj. muni skipa, taki þessi mál öll til athugunar og í sambandi við það athugi ekki bara núgildandi lög og hvernig þau eigi að færa saman í eitt og hvernig nauðsynlegt er að breyta þeim með núverandi verksvið sandgræðslunnar fyrir augum, heldur líka, hvort það á að auka verksvið hennar og breyta þeim í samræmi við það og þá

Alpt. 1956. C. (76. löggjafarþing).

hvernig. Það er ekki tekið fram í till., hvenær þessi n. skili álit, en það er gengið út frá því hjá n., og ég vil gjarnan undirstrika það hér, að þetta er ekki talið af henni það mikið starf, að ekki geti legið einhvern tíma fyrir næsta þingi, og vona, að nál. komi þá.

Jón Kjartansson: Herra forseti. Ég er þakklátur hv. n. fyrir nál. hennar, sérstaklega niðurlagið, þar sem hún leggur til, að athugað verði að auka starfssvið sandgræðslunnar, og bendir m. a. á kornrækt og grasfrærækt. Ég fagna því, að n. bendir á þetta, og ég hef nokkrum sinnum rætt þetta við hv. frsm. og formann n. En ég tel galla á, að n. taki ekki upp í sjálfa rökstuddu dagskrána einmitt þessi mál. Það er með tilliti til þessa, að ég vildi óska þess, að mennirnir í þá n., sem á að endurskoða lögin, verði valdir með tilliti til þessa starfs. Þess vegna leyfi ég mér, hæstv. forseti, að flytja hér skriflega brtt. við hina rökstuddu dagskrá, þannig að á eftir orðunum „starfsemi hennar“ bætist: „þ. á m. með kornrækt og grasfrærækt“.

Ég skal ekki orðlengja um þetta, en ég veit, að hv. frsm. er þessu sammála. Ég fyrir mitt leyti er sannfærður um, að það verður aldrei kornrækt hér að neinu ráði, ef það er ekki gert í stórum stíl, og þá að ríkið geri það einmitt í sambandi við ræktun sandanna. Það þýðir ekki að vera að ásaka bændur fyrir að ráðast ekki í kornrækt eða vera að finna að því, að þeir hafi hætt við hana. Það er af þeirri einföldu ástæðu, að það er ekkert fólk til þess og ekki tæki til þess. Þetta verður að gerast í stórum stíl, og ég sé ekki annað betra úrræði en að það verði tekið undir sandgræðsluna.

Ég leyfi mér að afhenda hæstv. forseta þessa brtt.

Forseti (BSt): Það hefur borizt brtt. við rökstuddu dagskrána á þskj. 505 frá Jóni Kjartanssyni, að á eftir orðunum „starfsemi hennar“ bætist: „þ. á m. með kornrækt og grasfrærækt“.

Umr. frestað.

Á 98. fundi í Ed., 10. maí, var fram haldið 2. umr. um frv. (A. 50, n. 505, 521).

Karl Kristjánsson: Herra forseti. Ég hef gerzt meðflytjandi að brtt. þeirri, sem hv. þm. V-Sk. tilkynnti að hann mundi flytja við fyrri hluta þessarar umræðu og gerði þá grein fyrir, og nú er hér fram komin á sérstöku þskj., 521. Auk þess að ég vildi styðja till. hans, vildi ég, að í till. kæmi einnig fram — svo sem nú er orðið — að taka skuli til athugunar við endurskoðun sandgræðslulaganna, hvort ekki sé rétt í framtíðinni að fela sandgræðslunni umsjón með og stuðning við uppgræðslu mela og örfoka lands til hagbeitar, þótt ekki væri þar um foksand að ræða og sérstaka eyðingarhættu gróðurlendis, sem venjulega er þó einhver í sambandi við öll hrjóstur.

Ég sagði frá því við 1. umr. þessa máls, að bændur að Grænavatni í Mývatnssveit hafa á eigin spýtur gert tilraunir með að bera á mela,

sem varla hefur sézt stingandi strá upp úr, og kallað með því fram á einu sumri furðumikið gras á melunum, og melarnir hafa haldið áfram að gróa næsta sumar án áburðar á ný. Þetta bendir til, að hjálpa megi með tilbúnum áburði örfoka landi til þess að gróa upp á skömmum tíma án þess að kosta til sáningar eða girðinga. Gróðurinn hefur þá náttúru, að hann vill leggja undir sig hrjóstrin og er alltaf að reyna að gera það. Fræ berast um melana, og þar eru á strjálengi vanburða og sveltandi plöntur, sem skortir vaxtarþrótt án aðstoðar, og sú aðstoð virðist eftir reynslunni í Mývatnssveit ekki þurfa að vera óviðráðanlega kostnaðarsöm, sums staðar a. m. k.

Nú stendur þannig á, að haglendi vantar mjög víða, tilfinnanlega fyrir búfénað, og aukning haglendis með uppgræðslu kallar áreiðanlega að samhliða tünræktinni. Um leið og stofna á til gagngerðrar endurskoðunar á lögum um sandgræðslu, er frá minni sjónarmiði sjálfsagt að hafa einnig fyrir augum nauðsyn á hagarækt og í því sambandi sérstaklega mela-græðslu.

Ég leyfi mér að vænta þess, að hv. þm. fallist á þessa brtt. frá okkur hv. þm. V-Sk.

ATKVGR.

Brtt. 521 samþ. með 12 shlj. atkv.

Rökst. dagskrá á þskj. 505, svo breytt, samþ. með 12 shlj. atkv.

3. Tekjuskattur og eignarskattur (frv. AG).

Á 47. fundi í Sp., 26. marz, var útbýtt frá Ed.:
Frv. til l. um breyt. á l. nr. 46 14. apríl 1954, um tekjuskatt og eignarskatt [142. mál] (pmfrv., A. 376).

Á 78. fundi í Ed., 28. marz, var frv. tekið til l. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 12 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Alfreð Gíslason): Herra forseti. Í gildandi lögum um tekjuskatt og eignarskatt, nr. 46 14. apríl 1954, er svo kveðið á, að tekjur hjóna, sem eru samvistum, skuli saman talðar til skattgjalds. Sams konar ákvæði var einnig í lögnum, er giltu næst á undan þessum, lögum nr. 6 frá 1935.

Þetta ákvæði um samsköttun hjóna hefur lengi sætt gagnrýni, sem farið hefur vaxandi. Þykir mörgum ákvæðið ekki aðeins ranglátt í frekara lagi, heldur sé það beinlínis til tjóns í þjóðfélagslegu tilliti.

Hér á Alþ. hefur þessu máli margsinnis verið hreyft. Árið 1946 flutti frk. Katrín Thoroddsen frv. til laga um breytingu, sem fól í sér

heimild til handa giftum konum, sem stunda atvinnu utan heimilis, að telja fram til skatts sérstaklega þær tekjur, er þær þannig fá. Sams konar till. flutti hv. 3. þm. Reykv. 1952. Þá hafa einnig komið fram frumvörp, þar sem gert var ráð fyrir mun róttækari breytingum. Þannig flutti núverandi hæstv. menntmrh. árið 1951 frv. þess efnis, að allar giftar konur yrðu gerðar að sjálfstæðum skattþegnum og þeim talinn til tekna ákveðinn hluti af tekjum eiginmannsins auk þeirra tekna, er þær kynnu að afla sjálfar. Fleiri frv., sem fólu í sér svipaðar breytingar, hafa komið fram á síðari árum, þótt þeirra sé ekki nánar getið hér.

Á Alþ. því, er nú situr, hefur komið fram frv. til l. um breyt. á lögum um tekju- og eignarskatt. Var það flutt í Nd. og mun vera til athugunar í nefnd. Í þessu frv. er gert ráð fyrir, að samanlögðum skattskyldum tekjum hjóna skuli skipt til helminga og skattur síðan reiknaður af hvorum helming um sig.

Að minum dómi er það hvorki óeðlilegt né ósanngjarnt, að hjón séu skattlögð hvort í sínu lagi, og það án tillits til þess, hvort konan vinnur á heimilinu eða utan þess. Hitt er matsatriði, hvort skipta eigi að jöfnu samanlögðum tekjum beggja og skattleggja síðan hvorn helming fyrir sig eða hvort telja beri eiginkonunni, er heimilisstörfin vinnur, til tekna ákveðna upphæð af launum manns hennar og reikna hvoru um sig skatt í samræmi við það. En hvaða leið sem farin yrði í sérsköttun hjóna almennt, þá næst hún ekki án mjög gagngerðra breytinga á skattalöggjöfnni í heild. Breytingin frá samsköttun hjóna til sérsköttunar er svo viðtæk og áhrifamikil, að hún verður vart gerð, svo að vel fari, nema fram fari samfimis heildarendurskoðun á lögnum um tekju- og eignarskatt. Sú endurskoðun er æskileg og raunar tímabær, enda þegar boðuð, ef marka má nýlega blaðafregn. En endurskoðun af þessu tagi hlýtur, sem vonlegt er, að taka langan tíma.

Það frv., sem hér er til umr. og er á þskj. 376, felur ekki í sér neina viðtæka eða róttæka breytingu á skattalöggjöfnni. Hún tekur aðeins til tiltölulega lítils hóps skattþegna og mundi ekki, þótt að lögum yrði, hafa í för með sér neina teljandi röskun á þeim tekjulið ríkissjóðs, er hér kemur til greina. Hins vegar er breytingin, sem frv. miðar að, býsna mikilsverð bragabót á leiðum ágöllum gildandi laga um tekjuskatt og eignarskatt.

Í frv. er gert ráð fyrir, að giftri konu, sem stundar sjálfstæða atvinnu utan heimilis síns, sé heimilt að telja fram sérstaklega til skatts tekjur, er hún hefur af þeirri atvinnu, og að hún þá skuli skattlögð samkv. því.

Á allmörgum heimilum eru ástæður þannig, að húsmóðurinni er fært að stunda starf utan heimilis. Einkum er þessu oft svo farið í barnlausum hjónaböndum og á heimilum, þar sem börn eru vaxin úr grasi, orðin sjálfbjarga. Stundum leitar eiginkona sér atvinnu utan heimilis út úr neyð, þótt hún raunverulega megi ekki missa sig frá búi og börnum. Þannig er það ekki fátítt, að konur drykkjumanna afli

sér og börnum sínum lífsviðurværis með vinnu utan heimilis og séu til þess neyddar vegna þess, að meginíð af tekjum eiginmannsins fer í brennivín og annað sukk. Giftum konum, sem hafa litlu að sinna heima, er það beinlínis hollt að starfa að einhverju leyti utan heimilis síns. Á vissum tímabilum getur það verið fjárhagslega mikilvægt hjónum, að konan afli heimilinu beinna tekna. Svo er t. d. oft um hjón, sem eru að byrja búskap eða keppa að því marki að eignast eigin íbúð, að ógleymdum þeim heimilum, er verða fyrir fjárhagslegum skakkaföllum í einhverri mynd.

Það er hagr þjóðfélagsins, að vinnuaflið sé nýtt sem mest og sem best. Því er það einnig í þess þágu, að giftar konur, sem aðstöðu hafa til, vinni að fleiru en heimilisstörfunum. Í verstöðvum víðs vegar um land er einatt skortur á vinnuafli til fiskverkunar. Og við heyskap í sveitum vantar alltaf fólk, einkum kaupakonur. Svipað má segja um fleiri starfsgreinar, þar sem konur eru jafnhlutgengar körlum eða þeim fremri.

Ákvæði skattalaganna um, að sértekjur eigin konu skuli lagðar við tekjur manns hennar og skattur reiknaður út af samanlögðum tekjum beggja, veldur því, að fjöldi giftra kvenna heldur að sér höndum og situr heima aðgerðalítið. Tekjuskattstígin hækkar örvar en tekjurnar, og því verður oft lítið eftir af sértekjum eigin konunnar, þegar þær hafa verið lagðar ofan á tekjur mannsins og skatturinn síðan reiknaður út. Þá er venjulega obbinn farinn af því, sem konan vann inn, og hún til lítils barizt fyrir aukinni hagsæld heimilisins í þessu efni.

Þetta ákvæði skattalaganna verkar sem refsing á þá, er í hjónaband ganga. Í því felst, að það skuli varða þungum viðurlögum, ef hjón fari bæði að afla heimilinu beinna tekna. En þetta gildir aðeins um hjónaband. Ef karl og kona verða ásátt um að slá reyrum sínum saman og stofna til heimilis án þess að ganga í lögformlegt hjónaband, þá eru þeim allir vegir færir, því að nefnt refsíákvæði nær ekki til þeirra. Þetta er flestum ljóst, og því fer það nú ört vaxandi, að trúlofunin er látin nægja til búskapar og heimilishalds, en fram hjá hjónabandinu gengið. Dæmi eru líka til þess, að hjón hafi skilið formlega eða í orði kveðnu, en búið saman áfram og notið þeirra hlunninda, sem það veitti þeim að vera ekki saman vígð.

Ég skal ekki þreyta hv. þdm. með mörgum tölum, en aðeins nefna nokkrar, er sýna glögglega, hvernig skattalögin niðast á hjónabandinu. Ef barnlaus hjón hafa samanlagðar hreinar tekjur 80 þús. kr., ber þeim að greiða 6750 kr. í tekjuskatt, en einar 300 kr. þyrftu þau að borga samanlagt, ef þau væru ekki lögformlega saman gefin og ynnu fyrir jafnmiklu bæði. Væru tekjurnar 100 þús. kr., yrði tekjuskattur hjónanna 12530 kr., en ógiftu sambýlingarnir slyppu með að greiða 5230 kr. Ef karl og kona, sem saman byggju og væru barnlaus, ynnu bæði hjá fyrirtæki ríkisins og maðurinn tæki laun samkv. VIII. launaflokki, en konan samkv. XII. launaflokki, bæri þeim að borga 6640 kr. í tekjuskatt, ef þau sneiddu hjá hjónavigslu, en

14810 kr. skyldu þau greiða ef þau væru hjón fyrir guði og mönnum. Slík er refsingin, sem hæfileg þykir, þegar um hjónaband er að ræða.

Sagan er raunar ekki fullsögð með þessu, því að sams konar ákvæði gilda við álagningu útsvars. Þannig verða karl og kona, sem t. d. taka laun skv. VII. og X. launaflokkum, að greiða samtals 16743 kr. meira í skatt og útsvar, ef þau eru í hjónabandi, heldur en þau þyrftu að gera, ef þau væru utan þess, þótt saman byggju.

Þess er vert að geta, að ýmis sveitarfélög eru nú að byrja að sjá að sér í þessu efni. Kópavogur veitir þegar um nokkurt skeið verulega útsvarsiðvinnu giftum konum, sem afla beinna tekna. Hið sama hefur Keflavík nú ákveðið að gera. Bæjarstjórn Reykjavíkur hefur sama mál til athugunar. Og á Ísafirði og víðar er öflug hreyfing í sömu átt.

Að lokum skal viðurkenndur einn ágalli á frv. því, sem til umr. er. Giftri konu er því aðeins heimilt að telja fram til sérsköttunar, að hún afli ekki tekna sinna í fyrirtæki, sem maður hennar á eða er hluthafi í. En þetta ákvæði er sett í frv. til þess að forðast misbeitingu á heimildinni til sérframtals konunnar. Væri þetta ákvæði ekki, gætu eigendur fyrirtækja og umráðamenn látið svo heita, að konur þeirra fengju atvinnutekjur hjá fyrirtækjunum, þótt þær í reyndinni kæmu þar aldrei nálægt störfum. Hins vegar getur þetta komið dálítið hart niður á einstöku hjónum. Til er, að hjón reki saman lítið fyrirtæki, smáverzlun eða annað þess háttar, og að þau vinni að þessu bæði og jafnvel jafnt, og samkv. anda frumvarpsins ættu þau rétt á að telja fram sitt í hvoru lagi. Þetta er ekki hægt skv. frv. því, sem hér liggur fyrir. Þetta er ágalli, sem væntanlega yrði þá síðar bætt úr, en ekki hefur reynzt unnt að gera á þessu stigi, með tilliti til þess, sem fram var tekið um hugsanlega misbeitingu.

Ég fer svo ekki fleiri orðum um þetta að sinni, en legg til, að frv. að lokinni þessari umr. verði vísað til 2. umr. og hv. fjhn.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Ég skal ekki fara langt út í frv. sjálf, en vil samt segja nokkur orð um málið almennt.

Ég vildi þá fyrst segja það, að ég er á móti öllu því, sem reynir að lokka konur, giftar, sem eiga krakka, frá því að sjá um uppeldi krakkanna og í það að vinna eitthvað annað. Ég tel það alrangt, að konurnar sjálfar sjái ekki um uppeldi á sínum eigin börnum. Og þessi stefna, sem notar þessa tvísköttun til framgangs skoðun sinni og skiptingu tekna á milli hjóna, er þess vegna að þessu leyti alveg á móti minni skoðun á málinu og minni hugsun á því. Ég segi til dæmis að taka, að þó að mín kona, sem sá um uppeldi á okkar sex krökkum, hefði farið að vinna sér eitthvað inn úti til að auka okkur tekjur, þá hefði hún aldrei getað unnið sér fyrir upphæð, sem var eins mikils virði fyrir þjóðfélagið og hennar áhrif á uppeldi barnanna. Það er þess vegna alrangt að virða að engu það starf konunnar, sem heima

er unnið og er mikilsverðast af öllu í okkar þjóðfélagi, að uppeldi krakkanna sé í lagi.

Þegar ég svo nánar lit á aðstæðurnar, þá má segja, að mér sýnist a. m. k., að þær séu þrenns konar. Fyrst og fremst eru sveitakonurnar, sem vinna að búunum með sínum mönnum að fullu og öllu, og allar þeirra tekjur koma fram í meiri öflun tekna í búið og hærri tekjum hjá báðum. Hvers vegna á ekki að skipta því, ef það á að fara að skipta tekjum? Þetta er stór flokkur í landinu af giftum konum, sem vinna jöfnum höndum með sínum bónda að öflun teknanna, sem þau svo bæði fá, og enginn gerir þar greinarmun á. Þau hjón eru skattlögð í einu lagi. Svo er annar hópur kvenna, sem ekki hefur aðstöðu til þess arna, t. d. kona flytjanda þessa frv. og konan mín og ýmsar aðrar, þar sem mennirnir vinna ákveðna vinnu, sem konan getur ekki verið þátttakandi í að vinna að framleiðslunni á sama hátt eins og er með fjölda af öðrum konum í landinu. Það má segja það kannske, að þeirra tekjur, sem þá allar eru óbeinar við að sjá um heimilið, koma að einhverju leyti fram í því, að maðurinn hefur betri aðstæður til að sinna sinni vinnu, en ekki nema að einhverju leyti. Og yfirleitt eru þær ekki virtar til peninga. Og svo eru aðrar, sem vanrækja sitt heimili, óbyrjur, sem vanrækja sitt heimili og enga ást hafa til sinna barna — hafa þau heldur engin. Og ég kæri mig ekkert um að vilna þeim í á einn eða annan hátt. Ef það á að taka upp tvísköttun hjóna, þá þarf að líta á alla þessa flokka í sameiningu og reyna að finna lausn á málinu á þeim grundvelli, en ekki með því að taka þær út úr, sem ekki hugsa um sín heimili, vanrækja þau meira og minna og þar með uppeldi sinna barna, og fara að „hónorera“ þær fyrir það. Það álit ég að sé alrangt. Þegar n. þess vegna fer að athuga þetta frv. nánar, þá vil ég biðja hana að minnast allra þessara þriggja flokka giftra kvenna í landinu, og ég veit ekkert, hvort það á að vera sérstaklega að ívilna þeim, sem afrækja sín heimili til að afla meiri tekna, enda þótt ég viti, að það eru til hér í Reykjavík nokkur dæmi, þar sem bæði vinna utan heimilisins og hafa skilið til þess að telja fram sitt í hvoru lagi og fá lægri skatt, en búa svo saman eftir sem áður. Ég þekki þau dæmi. Og ég veit, að þau eru til nokkur hérna. En það er nú tekið orðið svo lauslega á þeim málum hjá prestunum yfirleitt, lærifæðrunum í þeim efnum, að ég veit ekki, hvort það er svo ákaflega mikið, sem hefur skeð, þó að það séu kannske einhvers staðar á milli fimm og tíu hjón hérna í Reykjavík, sem hafa skilið af þessum ástæðum, til þess að telja fram sitt í hvoru lagi og lækka tekjuskattinn.

Það var misskilningur hjá hv. ræðumanni, — það er það eina, sem ég ætla að leiðrétta, sem hann sagði, eða tala um frv. í einstökum atriðum, — að það er alveg í sjálfvald sett, hvort lagt er á hjón í einu lagi útsvar eða ekki. Það var ekki gert í Reykjavíkurbæ í mörg ár. Það var lagt á tekjur hvers út af fyrir sig og þau síðan lögð saman. Það hefur verið gert núna seinni árin, að leggja útsvarið á heildartekjur beggja, en þá alltaf haft lægra en „skalinn“

sagði til um, svo að það hefur aldrei verið lagt að fullu á „skalann“, þegar um hjón, sem bæði höfðu tekjur „úti“, var að ræða.

Flm. (Alfreð Gíslason): Herra forseti. Ég stend ekki upp til þess að mótmæla hv. síðasta ræðumanni. Í öllum aðalatriðum er ég honum samþykkur. Húsmóðurinni ber fyrst og fremst að hugsa um heimilið og börnin. En í mörgum tilfellum verða möguleikar til fleiri hluta. Hann nefndi dæmi, sem var honum nærtækt og ég tek undir að fullu að sé rétt, en ég skal til endurgjalds nefna honum annað dæmi. Þegar ég var lítill drengur, fór ég með móður minni á hverju sumri í sveit. Þar vann hún kaupakonustörf á meðan faðir minn vann á síldveiðum fyrir Norðurlandi. Þetta var fastur siður alla mína bernsku, og ég hygg, að mín móðir hafi ekki í neinu hvorki vanrækt mitt uppeldi né sitt heimili með þessu. Þannig geta aðstæður verið ákaflega misjafnar, og þar sem aðstæður eru til þess, að konan taki þátt í þjóðnýtum störfum utan síns heimilis, ber ekki að refsa fyrir slíkt, þótt við viðurkennum hitt, að heimilisstörfin og sérstaklega uppeldi barnanna sé fyrsta boðorð gífrar konu.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 13 shl. atkv. og til fjhn. með 13 shl. atkv.

Á 110. fundi í Ed., 27. maí, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 112. fundi í Ed., 28. maí, var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 376, n. 626).

Frsm. (Eggert Þorsteinsson): Herra forseti. Frv. það, sem hér er til umr., hefur fjhn. deildarinnar yfirfarið og rætt efni þess, en orðið sammála um þá rökstuddu dagskrá, sem er á þskj. 626 og er svo hljóðandi:

„Fjmrh. hefur opinberlega lýst yfir því, að hann muni skipa nefnd til að gera till. um skattamál hjóna. Þykir deildinni því ekki ástæða til að taka afstöðu til málsins að sinni. Í trausti þess, að tillögur frv. verði þar teknar til sérstakrar athugunar, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.“

Einn nefndarmanna, hv. þm. N-Ísf. (SB), skrifar undir þetta álit fjhn. með fyrirvara, sem hann mun skýra hér, ef hann telur þess þörf, í hverju felst.

Það er kunnara en frá þurfi að segja, að efni þess frv., sem hér hefur verið flutt af hv. 1. landsk. þm., hefur verið mjög á dagskrá undanfarin ár og því eðlilegt og rétt, að á þessu máli fari fram sérstök athugun, áður en Alþingi tekur sína endanlegu afstöðu til málsins.

Ég held, að mér sé óhætt að fullyrða það fyrir hönd n., eins og dagskráin ber reyndar með sér, að hún er í fyllsta máta vinsamleg málinu og telur nauðsynlegt, að fram fari sérstök athugun á efni frv., í von um, að það megi þá liggja skýrara fyrir, þegar Alþingi tekur sína endanlegu afstöðu til málsins.

Ég tel ekki þörf á þessu stigi að ræða málið efnislega öllu frekar, en eins og ég í upphafi sagði, mælir nefndin einróma með, að málið fái þessa afgreiðslu að þessu sinni.

Alfreð Gíslason: Herra forseti. Ég hef heyrt menn segja, að skattalög geti aldrei orðið réttlát, og má það sjálfsagt til sanns vegar færast. Samt mun engum blandast hugur um, að viðleitnin verður stöðugt að vera sú að gera skattalög sem önnur lög svo réttlát sem verða má á hverjum tíma. Komi vankantar á þeim í ljós, er bæði rétt og skylt að sniða þá af sem fyrst. Skattlagning hjóna, er bæði vinna utan heimilis, er, eins og hún er ákveðin í lögum nú, ekki aðeins ranglát, heldur beinlínis fátæknigætt. Þar er gerður leikur að því að niðast á hjónabandinu sem stofnun. Einn traustasti hornsteinn hvers þjóðfélags, hjónabandið, er skattlagður líkt og um stríðsgróða væri að ræða eða mun-aðarvöru.

Það mun öllum hv. þdm. kunnugt, að gildandi skattalög ýta mjög undir það, að fólk stofni heimili án þess að ganga í hjónaband. Þurfi eða óski karl og kona, sem búa saman, bæði að vinna utan heimilis, þá er þeim það í löfa lagið, ef þau eru ógift; séu þau hins vegar gift, er það næstum ógerningur, því að þá láta yfirvöldin greiða sýna um tekjur þeirra. Slík eru lög. Hér er um svo áberandi ófugugga-hátt í löggjöf að ræða, að úr ætti að bæta þegar í stað. Margar giftar konur hafa góða aðstöðu til að vinna að einhverju leyti utan heimila sinna án þess að vanrækja heimilishaldið. Sumar gera það, en aðrar halda að sér höndum vegna ranglátra skattalaga. Til eru þær giftar konur, sem vegna erfiðra ástæðna neyðast til að vinna úti, enda þótt þær viti, að óeðlilega mikill hluti tekna fyrir þá vinnu verði af þeim tekinn í sköttum.

Það lagaákvæði, að sértekjur konu skuli lagðar við tekjur eiginmannsins, áður en tekjuskattur er reiknaður, skerðir hag margra heimila og sumra úr hófi fram. Oft bitnar það á börnunum, sem fyrir það fara á mis við æskileg gæði lífsins, svo sem framhaldsnám eða annan menningarauka.

Þetta lagaákvæði kemur meira að segja hart niður á sjúklingum landsins. Ef það væri burtu felið, mundu fást til starfa margar giftar hjúkrunarkonur, sem nú halda að sér höndum. Þannig mætti að nokkru bæta úr þeirri miklu vöntun, sem er á hjúkrunarliði í landinu.

Þetta er sú málshliðin, sem veit að einstaklingunum. Hin hliðin snýr að þjóðfélagsheildinni, og er hún vart þýðingarminni.

Hver sú skattalöggjöf, sem að verulegu marki dregur úr mönnum hug til að vinna þjóðnýtt störf, hlýtur að vera meira en lítið gölluð frá þjóðhagslegu sjónarmiði. Það hefur lengi verið í almæli, að ýmsum hátekjumönnum þyki ekki svara kostnaði að vinna nema hluta úr árinu vegna hárra skatta. Slíkt þarf ekki að vera svo mjög skattalögum að kenna, heldur öllu frekar því, að þessir menn njóti óhæfilega hárra launa. Állt öðru máli gegnir að jafnaði um störf giftra kvenna utan heimilanna. Þar er oftast

um að ræða að auka lítilega heimilistekjur, sem hvergi nærri eru úr hófi fram. Að niðast á slíkri viðleitni er þjóðfélaginu ekki í hag, og skattalög, sem heimila það, missa illilega marks.

Engri þjóð er það jafnbrynna nauðsyn og okkur Íslendingum, að hver vinnandi hönd hafi gnægð verkefna. Ef vel á að vera, þarf hver þegn okkar fámennu þjóðar að vinna margra manna verk. Þessi 160 þús. manna þjóð nýtur sjálfstjórnar, heldur á lofti menningu og býr við lífskjör, sem mörg milljónþjóðin mætti vel við una. En slíkt sem þetta getur ekki blessað til frambúðar, nema allir vinni og vinni mikið. Þess vegna skal hvert það lagaákvæði banna-fært, sem fjötrar vinnufúsar hendur. Hafi hús-móðir tíma aflögu til starfa utan heimilis og vilja til að takast þau á hendur, má löggjafinn sízt aftra henni. Á sumum árstímum a. m. k. er hér mikill skortur á vinnuafli, bæði í sveit og við sjó. Vantar þá ekki hvað sízt fólk til þeirrar vinnu, er konur inna af höndum, svo sem til heyvinnu og fiskverkunar. Kveður svo rammt að þessari vöntun á vinnuafli, að orðið hefur um langt skeið að fá erlent kvenfólk hingað til þess að vinna ýmiss konar nauðsynja-störf þjóðfélagsins, og fylgja þeirri ráðstöfun þó margháttaðir gallar. Erlent fólk er ókunngt þjóðtöngu, venjum og vinnubrögðum og á því erfiðara um að leysa störfin vel af hendi en ella væri. Þá er þess vart að vænta, að úr-valsfolk komi hingað til lands í atvinnuleit, slíkt væri þá frekar undantekning en regla. Loks verður að greiða útlendingum kaupgjald að vissum hluta í erlendri mynt, og er það eitt mikið óhagræði. Allir þessir ágallar jafngilda fjárhagslegu tapi þjóðfélagsins, þótt erfið sé að meta það í krónutali. Er þó vert að hafa það í huga, þegar reiknaður er raunverulegur hagnaður ríkissjóðs af undantekningarlausri sam-sköttun hjóna.

Vist eru menn sammála um, að þótt frv. á þskj. 376 yrði að lögum, þá mundi það ekki skerða tekjur ríkissjóðs verulega. Ýmislegt kæmi þar til með að vega upp á móti, svo sem hækkun heildartekna til framtals og betri nýting starfskraftanna. Nú eru vonir til og raunar útlit fyrir, að mikil vinna sé fram undan, og verður þá full þörf á, að sem flestar hendur standi fram úr ermun. Samþykkt frumvarpsins mundi leysa úr læðingi nokkurt vinnu-afl, sem nú er bundið, og að sama skapi draga úr þörfinni á innfluttum vinnukrafti, misjöfn-um að gæðum. Giftar konur mundu í stærri stíl en verið hefur hlaupa undir bagga, þar sem þess gerðist þörf, og taka þátt í framleiðslu-störfum og annarri mikilvægri atvinnu. Væntanlega verður þessa brýn þörf þegar í sumar, og því væri samþykkt frv. betur gerð nú en síðar. Heildarendurskoðun skattalaganna er að visu boðuð, en enginn veit, hvenær hún kemst í gagnið. Frávísun frv. á þeirri forsendu, að þessi endurskoðun standi fyrir dyrum, kemur mér fyrir sjónir sem skálkaskjól. Frestun á þeirri lagfæringu, sem í frv. felst, er óþörf, og það sem meira er, hún er skadleg að mínum dómi. Hún er óþörf af því, að lagfæringin

raskar ekki lögunum í heild, hún er skaðleg fyrir það, að með henni er aðkallandi réttar-bót tafin.

Ég mun því greiða atkv. gegn frávísun frv.

Sigurður Bjarnason: Herra forseti. Ég hef ritað undir þetta nál. með fyrirvara, vegna þess að ég treysti ekki hæstv. fjmrh. rétt vel í mál-inu. Ég hef nokkra ástæðu til þess að ala ug-g í brjósti um það, að því sé ekki ýkja vel borgið, enda þótt hæstv. ráðh. hafi skipað eina af tug-um nefnda, sem núverandi hæstv. ríkisstj. hefur ungað út, til þess að sitja á þessu réttlætis-máli enn um skeið.

Þann einn og hálfan áratug, sem ég hef átt sæti á Alþingi, hefur alltaf öðru hverju verið flutt frv. um að leyfa sérsköttun hjóna í einu eða öðru formi. Þetta réttlætismál hefur alltaf strandað á sömu óbilgjörnu klöppinni, alltaf á hæstv. núv. fjmrh., sem lengstum þessa tímabils hefur setið í stól fjmrh.

Ég sé enga ástæðu til þess að ætla, þó að allir flokkar þingsins hafi nú flutt frv. um þetta mál og yfirgnæfandi meiri hl. þings virðist vera með því, að þá sé framgangur málsins tryggður, þrátt fyrir það þó að hæstv. fjmrh. hafi skipað n. til þess að glugga eitthvað í málið. Mér virðist ekki sú stefna yfirleitt vera uppi hjá nú-verandi hæstv. ríkisstj., að nokkru réttlæti megi koma við í skattamálum. Ég sé ekki betur en að menn vaði hér jörðina upp að hnjá í skatta-æði, fyrst og fremst hv. stjórnarflokkar. Það liður varla svo vika eða mánuður, að ekki sé lagt fram nýtt frv. um nýja skatta.

Þegar á allt þetta er litið, virðist mér ekki vera mikil ástæða til bjartsýni um, að þetta mál nái fram að ganga, þó að ný nefnd hafi verið skipuð.

Um málið sjálft vil ég svo segja það, að ég get fyllilega tekið undir þau rök, sem hv. 1. landsk. flutti hér í ræðu sinni áðan og sett eru fram í grg. hans fyrir frv.

Samsköttun hjóna er leifar gamals óréttlætis frá liðnum tíma og sýnir ekkert annað en það, að enn þá lítur ekki þjóðfélagið í raun og veru á konuna sem sjálfstæðan einstakling, a. m. k. ekki eins sjálfstæðan og karlmanninn. Á því byggist sú stefna, að skattleggja beri karl og konu saman. Hún getur ekki byggt á neinu öðru. Ef menn litu á konuna sem sjálfstæðan einstakling, sjálfstæðan skattþegn, þá gildi þessi regla ekki.

Það er staðreynd, sem ekki verður gengið

á snið við, að af þessu leiðir stórkostlegt þjóð-félagslegt tap, bæði fyrir einstaklingana og heildina. Það vinnuafli, sem til er, nýtist miklu verr en það mundi gera, ef litið væri á konur sem sjálfstæða skattþegna. Konur hlíðra sér við að leggja á sig aukið erfiði við að vinna utan heimilis, þegar þær og heimili þeirra hafa ekki annað upp úr því en það, að stóraukin skattabyrði leggst á heimilið og að tekjurnar, sem konan aflaði, hverfa allar í ríkiskassann.

Það er mín skoðun, að þetta mál eigi að ná fram að ganga og muni eins og öll réttlætis-mál fyrr eða síðar sigra. En ég taldi þó rétt að gera tilraun með að biða um sinn eftir því, að niðurstöður sjáist frá þeirri n., sem hæstv. fjmrh. hefur skipað. Þess vegna skrifaði ég nú undir nál. með öðrum hv. nefndarmönnum. Ég satt að segja trúi því naumast, að með þann þingvilja, sem komið hefur fram frá þingmönnum úr öllum flokkum, verði hæstv. fjmrh. stött á því öllu lengur að agnúast gegn sérhverri leiðréttingu á því ranglæti, sem framið er í þessum efnun.

Jón Kjartansson: Herra forseti. Ég held, að það hafi verið fyrir einu eða tveimur árum, sem kvenréttindakonur héldu fund í Danmörku. Þær fengu á fundinum merkan prófessor til þess að ræða einmitt þetta mál, sem hér er rætt í deildinni í dag. Þessi merki maður lét svo um mælt, að ríkið ætti að launa konurnar fyrir að starfa á heimilunum, svo að þær þyrftu ekki að vinna utan heimilanna. Þetta hygg ég að sé hið eina rétta í þessu máli. Ég tel ekkert vit í því að ætla að fara að verðlauna þær konur, sem starfa utan heimilanna, en refsa hinum, sem starfa á heimilunum. Ég er fylgjandi sérsköttun hjóna, en það verður að ganga jafnt yfir alla, skipta skattinum milli hjónanna alveg án tillits til, hvar konur vinna, og ekki síður húsmæður, sem vinna heima. Það er ein-kennilegt að vilja aldrei meta að neinu störf húsmóðurinnar, þó að það sé máské lang-ábyrgðarmesta starfið í þjóðfélaginu.

Ég mun fylgja hinni rökst. dagskrá í trausti þess, að málið verði sett í þetta horf, en alls ekki þannig, að verðlaunaðar séu þær konur, sem starfa utan heimilanna. Ég mun þess vegna að þessu sinni greiða atkv. með hinni rökstuddu dagskrá.

ATKVGR.

Rökst. dagskrá á þskj. 626 samþ. 12:1 atkv.

Lagafrumvörp, vísað til ríkisstjórnarinnar.

1. Tekjuskattur og eignarskattur (frv. BÓ o. fl.).

Á 20. fundi í Nd., 23. nóv., var útbýtt:
*Frv. til l. um breyt. á l. nr. 46 1954, um tekju-
skatt og eignarskatt [60. mál] (þmfrv., A. 79).*

Á 21. fundi í Nd., 26. nóv., var frv. tekið til
1. umr.

Flm. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Þegar ríkisstj. sú, er Ólafur Thors veitti forstöðu, tók við völdum 1953, voru báðir stjórnarflokkarnir sammála um það, að mikil nauðsyn væri á því að endurskoða skattalögin, sem þá voru nærri 20 ára gömul. En á þeim árum höfðu orðið miklar breytingar á verðgildi peninganna og fjármálalífi þjóðarinnar yfirleitt. Mpn. var skipuð til að endurskoða skattalögin. Hún skilaði tillögum 1954 um I. kafla skattalaganna, þ. e. a. s. um þann hluta þess kafla, sem fjallar um skattgreiðslu persónulegra gjaldenda. Voru þessar breytingar teknar í lög nr. 46 1954, um tekju- og eignarskatt. Verður að telja, að þessar breytingar, sem þá voru gerðar, hafi orðið til talsverðra bóta fyrir hina persónulegu skattgreiðendur, enda voru breytingarnar gerðar til þess að leiðrétta ýmsar misfellur, sem komið höfðu fram við hina miklu röskun á efnahagskerfinu á tveimur undangengnum áratugum. Mpn. var einnig ætlað að skila tillögum um hinn ópersónulega hluta I. kafla laganna. En samkomulag náðist ekki milli stjórnarflokkanna á síðasta þingi um breytingar á þeim kafla, og þinginu lauk svo, að engar brtt. voru lagðar fram, eins og flestir höfðu þó vonað.

Skattstigi sá, sem nú er notaður við álagningu tekju- og eignarskatts félaga, var ákveðinn með lögum nr. 6 1935. Strax og fór að bera á verðbólgu í byrjun ófriðarins, með verðrýrnun krónunnar og síhækkandi vísitölu, voru gerðar ráðstafanir til þess að vernda hina persónulegu gjaldendur fyrir þeim óeðlilega skattþunga, sem hlaut að hlaðast á þá vegna verðfalls peninganna, ef ekkert væri að gert. Voru því tekjur þeirra lækkaðar að vissu marki í

samræmi við meðalvísitölu ársins. Þessi breyting var sett í lög árið 1942. Þrátt fyrir þennan skilning löggjafans um nauðsyn að sjá högum einstaklingsins borgið í þessum efnum, að skattþunginn ykist ekki í hlutfalli við verðbólguna, var ekkert gert til þess að létta skattþunga hinna ópersónulegu gjaldenda, sem ekki höfðu þá vernd, sem samvinnufélögunum er veitt með lögum.

Strax og peningaflóð ófriðaráranna fór að gera vart við sig, setti löggjafinn undir þann leka, að einstaklingar eða félög gætu safnað nokkru fé með beinum tekjum. Stríðsgróðaskatturinn var settur á 1942 með lögum nr. 21. Sá skattur leggst aðallega á hátekjur. Og árið 1945 voru sett lög um tekjuskattsviðaukann, sem aðallega leggst á millitekjur. Með þessum tveimur sköttum ásamt tekjuskattinum var mjög sæmilega séð fyrir því, að skattþegnar þjóðfélagsins, sem ráðvandlega töldu fram, gætu ekki lagt mikið til hliðar af tekjum sínum. Af tekjum, sem námu 200 þús. kr., þurfti hinn óverndaði skattþegn að greiða til ríkissjóðs 98280 kr. og að líkindum til viðbótar útsvar, sem nam 40 þús. kr. Hér er þó ekki reiknaður með veltuskatturinn, sem nú er almennt á lagður af öllum sveitar- og bæjarfélögum í landinu. Voru þá eftir af þeim 200 þús. kr. um 60 þús. kr., eða samsvarandi 6 þús. kr. fyrir stríð. Þegar svo tekjurnar námu yfir 200 þús. kr., fóru 90% af því, sem fram yfir var þá fjárhæð, til ríkissjóðs, með 22% í tekjuskatt og 68% í stríðsgróðaskatt. Ef eitthvert fyrirtæki hafði svo mikinn rekstur og góða afkomu, að það skilaði einnar millj. kr. nettó-tekjum, þá tók ríkissjóður af því 820 þús. kr., og átti þá bæjarsjóðurinn eftir að taka sinn skerf.

Hér á landi er allur stærri rekstur dauðadæmdur vegna skattheimtnunnar. Hann er dauðadæmdur vegna þess, að atvinnufyrirtækjunum er ekki leyft með þessari skattheimtu, sem nú er, að safna neinu rekstrarfé né varasjóðum. Þess vegna er í dag allur rekstur á Íslandi févana. Og sú kreppa eykst, eftir því sem verðgildi krónunnar rýrnar. Þess vegna er sótt á bankana með rekstrarfé, eins og raun hefur borið vitni undanfarið. Hinn opinbera skatt-

heimta ríkisins og bæjarfélaga hindrar allan stærri rekstur í landinu, eins og ég hef þegar nefnt, allan rekstur, sem ekki er á vegum skattfrjálsra fyrirtækja hins opinbera eða er rekinn af samvinnufélögum, sem njóta sérstakra friðinda í skattalögum. Árangurinn verður því sá, að hér þrífst aðeins hokur eða samvinnurekstur og þjóðnýting. Það versta við þetta er þó það, að þjóðin, sem telur skattalögin ranglát, tapar allri virðingu fyrir þeim og sniðgengur þau án þess að líta á slíkt sem lögbrot. Svo langt geta ranglát lög leitt fólkið, sem í eðli sínu er löghlýðið og hefur óbeitt á öllum svikum.

Það ranglæti, sem löggjafinn framdi fyrst gagnvart hinum ópersónulegu gjaldendum, var það að taka ekkert tillit til þeirra í sambandi við verðbólguna og verðfall krónunnar, eins og gert var við hina persónulegu gjaldendur, einstaklingana, við umreikning teknanna í hlutfalli við vísitöluna. Þótt verðlagið sé nú talið tífalt við það, sem var fyrir stríð, og gildi krónunnar hafi rýrnað að sama skapi, hefur ekkert verið gert til þessa dags til þess að rétta hlut hinna ópersónulegu gjaldenda, sem verða enn að greiða skatt eftir skattstiganum frá 1935. Auk þess er nú á félög og einstaklinga lagt tiltölulega nýtt útsvar, veltuútsvarið, sem lagt er á gjaldendur alveg án tillits til tekna þeirra eða eigna.

Það er ekki hægt lengur að láta háværar og réttmætar kröfur þessara skattgreiðenda sem vind um eyru þjóta. Það er ekki hægt lengur fyrir löggjafarvaldið að spyrna við broddunum og neita að viðurkenna staðreyndir, sem hverjum manni í landinu eru augljósar. Það er ekki hægt lengur fyrir löggjafarvaldið að synja atvinnuvegunum um þá sjálfsögðu viðurkenningu, að verðmyndunarbylting síðustu 15 ára hefur gert grundvöllinn að skattlagningu þeirra óréttlátan og óviturlegan. Það er kominn tími til, að Alþ. viðurkenni, að sá skattstigi, sem átti við 1935, er heimskuleg fjarstæða 1956.

Menn gera sér ekki almennt greint fyrir því, hvað það þýðir að leggja á gjaldendur nú skatta í krónutali eftir skattstiga, sem tekinn var í lög árið 1935. Ég skal draga fram lítið dæmi, sem sýnir, hversu miklu verr menn standa nú að vígi en þá og hversu skattþunginn að óbreyttum skattstiga margfaldast við hinn mikla vöxt verðbólgunnar og rýrnun krónunnar. Ég viðurkenni að vísu, að það er ónákvæmur mælikvarði að segja, að verðlagið sé tífalt hærra nú en 1939. Í vitund almennings er þó sá mælikvarði sízt fjarri sanni, og ekki minnkar munurinn, ef verðlagið er borið saman við árið 1935, þegar skattalögin voru samþykkt. Í þessu sambandi er rétt að minnst þess, að í lögunum 1935 er sami skattstigi fyrir félög og einstaklinga, en við breytinguna á lögunum 1954 var þessum skattstiga skipt í þrennt. Það er skattstigi fyrir einstaklinga, fyrir hjón og fyrir félög. En skattstigi félaganna frá 1935 var látinn haldast.

Ef við tökum dæmi af félagi, sem hafði 10 þús. kr. tekjur 1939, og segjum, að sama félag hafi nú 100 þús. kr., sem ætti að vera nokkuð

samsvarandi verðgildi, þá litur dæmið þannig út: Af 10 þús. kr. greiddi félagið 550 kr. árið 1939 í tekjuskatt, af 100 þús. kr. greiðir félagið nú 18950 kr. Þar við bætist áður sá tekjuskattviðauki, sem verið hefur í gildi, en er nú fallinn burt, og svo bætist þar við stríðsgróðaskattur 3850 kr. Í dag greiðir þetta félag 22800 kr. af 100 þús. kr. í tekju- og stríðsgróðaskatt. Það er 22,8%, í stað þess að félagið greiddi aðeins 5,0% árið 1939 í tekjuskatt af jafnverðmætum tekjum.

Þetta byggist á þeirri augljósu staðreynd, að 1939 tók ríkissjóður aðeins í tekjuskatt 18,95% af 100 þús. kr., sem nú mundi jafngilda einni millj. króna, en í dag innheimtir ríkissjóður af einni millj. kr. tekjum skv. gildandi skattstiga 81%.

Þegar skattstigin er stighækkandi og miðaður við verðgildi krónunnar 1935, verður mismæmið svona gífurlegt, enda hefur verðgildið, eins og ég hef þegar sagt, stórlækkað, ef miðað er við svipaðan kaupmátt krónunnar 1939 og 1956.

Það getur engum dulizt, sem um þetta hugsar, að með þessari skattlagningu er gersamlega stefnt út í öfgar. Ef skattlagningin var sanngjörn 1935, þá er hún fjarstæða 1956, enda er svo komið, eins og ég hef þegar tekið fram, að allur stærri rekstur í landinu er dauðadæmdur. Hann getur ekki þrífst. Stríðsgróðaskatturinn er nú orðinn fjötur um fót heilbrigðra framfara í atvinnurekstri hér á landi. Það hefur verið rétt að fella þann skatt niður fjórum til fimm árum eftir stríðslok. Ef þessi skattur verður látinn haldast áfram, þá mun hann á tiltölulega stuttum tíma sjúga merginn úr öllum atvinnufyrirtækjum á landinu, nema þeim, sem rekin eru fyrir reikning ríkisins eða njóta skatthlunninda, eins og samvinnufélögin.

Ég veit, að þeir, sem vilja verja þessa skattlagningu, munu segja, að félögin njóti friðinda með frádrætti á 5% af hlutafé og 20% í varasjóði. Því er til að svara, að félögin höfðu þessi friðindi 1939. Og þótt þetta væri lagt á móti núverandi ranglæti í skattheimtunni, þá er það nú afar léttvægt á metaskálunum. Fjöldi fyrirtækja fær ekki að halda þessum lögleyfðu friðindum. Ég kem að því síðar.

Ég kem þá að öðru atriði, sem þau frv. fjalla um, sem hér liggja fyrir, en það er í sambandi við útsvarsálagningu bæjar- og sveitarfélaga. Ríkisvaldið hefur á undanförunum árum hlaðið ýmsum útgjöldum á bæjar- og sveitarfélög án þess að spyrja um þol þeirra til að standa undir gjöldunum. Hafa þess vegna bæjarfélögin á síðari árum neyðzt til að grípa til hreinna örþrifaráða til þess að halda rekstri sínum gangandi. Ég á þar við veltuútsvarið, sem flest eða öll bæjar- og sveitarfélög á landinu hafa nú tekið upp og er lagt á viðskiptaveltu skattþegnanna án tillits til tekna þeirra eða eigna. En þótt ríkisskattarnir hvíli á félögum og einstaklingum með miklum þunga, eru atvinnufyrirtæki og atvinnurekendur ekki eins hart leiknir af neinum opinberum gjöldum og veltuútsvarinu. Yfirleitt er mönnum ekki kunnugt um, hversu grátt þessi útsvarsálagning leik-

ur fjölda skattgreiðenda, framleiðendur, útflytjendur, verzlani, veitingahús, innflytjendur, iðnrekendur. Hver einstakur skattgreiðandi finnur, hvar skórin kreppir. Hann kærir yfir álagningunni, en það fæst sjaldan leiðrétt, og gjaldandinn verður að setta sig við álagninguna, hversu ósanngjörn sem hún kann að vera, svo lengi sem hann getur greitt hana.

Við nánari athugun á veltuútsvörum kemur í ljós, að þau hirða ekki einungis bróðurpartinn af tekjum fjöldamargra einstaklinga og félaga, heldur fara þau svo út í öfgar, að þau taka meira en allar tekjur gjaldendanna og ofbjóða gersamlega gjaldþoli þeirra. Þessu til staðfestingar ætla ég að lofa hv. alþm. að heyra hér nokkur dæmi um álagningu skatta, útsvars og veltuútsvars í Reykjavík, svo að þeir megi sjálfir sjá, hvernig þessi mál horfa nú við. Þessar upplýsingar hef ég fengið hjá löggiltum endurskoðendum, sem ábyrgjast, að þær séu réttar. Og ég skal taka það fram, að frá tekjum hlutafélaganna hefur ekki verið dregið það, sem þeim er ætlað að leggja í varasjóð, þegar talað er um hreinar tekjur, og frá tekjunum hafa heldur ekki verið dregnir þeir skattar, sem greiddir hafa verið á árinu, þegar um hreinar tekjur er að ræða. Ég vona, að hv. alþm. þreytist ekki á að hlusta á þessa upptalningu. Hún er mjög lærdómsrík.

Einstaklingar	Hreinar tekjur	Ríkisskattur (ekki eignarsk.)	Veltuútsvar	Tekjuútsvar	Afgangs-tekjur	Skattur umfram tekjur
	þús.	þús.	þús.	þús.	þús.	þús.
Nr. 1	230	78	150	69	..	67
— 2	438	145	59	119	115	..
— 3	124	26	24	33	41	..
— 4	232	81	160	70	..	79
Hlutfélög						
Nr. 1	381	169	279	41	..	108
— 2	236	114	94	36	..	8
— 3	61	11	37	13	0	..
— 4	58	2	37	10	9	..
— 5	609	325	98	47	139	..
— 6	155	15	130	20	..	10
— 7	94	11	45	14	24	..
— 8	300	91	151	42	16	..
— 9	73	9	85	19	..	40
— 10	35	3	24	4	4	..
— 11	337	131	676	33	..	503
— 12	105	16	53	23	13	..
— 13	135	tap frá f. ári	248	66	..	179
— 14	496	212	304	34	..	54
— 15	187	102	71	39	..	25

Hinir löggiltu endurskoðendur létu þessar aths. fylgja með þessum upplýsingum:

„Samtals nema hreinar tekjur þessara 19 félaga og einstaklinga, sem reka ýmiss konar iðnað og viðskipti, 4 millj. 286 þús. kr., en skattarnir, sem á þær eru lagðir, tekjuskattur og út-

Alþt. 1956. C. (76. löggjafarþing).

svör, nema 4 millj. 998 þús., eða 712 þús. kr. hærri upphæð en tekjurnar nema hjá öllum þessum skattgreiðendum. Af sköttum þessara fyrirtækja er veltuútsvar samtals 2725000 kr., og er það 63.6% af heildartekjunum. Eignarskattur, sem sumir þessara gjaldenda greiða, er ekki talinn með sköttunum. Níu þessara gjaldenda, sem höfðu samtals 1 millj. 824 þús. kr. í hreinar tekjur, héldu eftir samtals 361 þús., þegar skattar höfðu verið greiddir. Er það um 20% af tekjum og svarar til þess, sem hlutfélög mega almennt leggja í varasjóð, en þá er ekki séð fyrir 5%, sem draga má frá fyrir hlutafé. Þau fá þess vegna raunverulega ekki að njóta þessara lögboðnu skattfríðinda. Hinir tíu gjaldendur, sem höfðu 2 millj. 462 þús. kr. í hreinar tekjur, greiddu 1 millj. 73 þús. kr. í skatta umfram tekjur. Þessir gjaldendur hafa þannig greitt í skatta 140 kr. fyrir hverjar 100 kr. tekjur.“

Svo segja þeir:

„Við höfum ekki valið þessi fyrirtæki úr vegna þess, að þau séu öðrum fremur hart leikin af skattayfirvöldunum. Þvert á móti. Þetta verður að teljast nokkuð rétt mynd af því, hvernig öll meiri háttar fyrirtæki í bænum eru skattlögð.“

Þótt þessi dæmi, sem ég hef talið hér upp, séu úr Reykjavík, þá mega menn ekki halda, að ekki sé svipaða sögu að segja annars staðar. Þetta er svona um allt land, þó að tölurnar séu stærstar í höfuðstaðnum. En ég hygg, að rétt sé frá skýrt, að í Reykjavík er lægsti stigi veltuútsvars á öllu landinu.

Öllum hlýtur að vera ljóst, að slík skattheimta getur ekki gengið til lengdar. Bæjar- og sveitarfélögin verða að gera sér grein fyrir því, áður en það er orðið um seinan, að þau eru með þessu að eyðileggja sína beztu skattstofna. Þau eru að sviða þá jörð, sem á að gefa uppskeruna. Þeir aðilar, sem greiða veltuútsvar í Reykjavík, eru 3610 að tölu árið 1956. Geta menn af því séð, að það er fjölmennur hópur úr ýmsum stéttum þjóðfélagsins, sem verður að greiða þetta útsvar. Og þannig er það að sjálf-sögðu í öðrum bæjarfélögum og sveitarfélögum úti um allt land. Flestar tegundir atvinnurekstrar verða að bera þessa byrði, þó að hún skiptist mjög ójafnt og komi sérstaklega misjafnt niður.

Sumir munu nú segja, að þeir eigi að bera byrðarnar, sem breiðust hafi bökin, og ef létt væri af atvinnurekendum eða félögum þeim skatti, sem hér um ræðir, mundu bæjarfélögin þurfa að leggja jafnvirði hans á aðra gjaldendur.

Ég skal sízt lasta það, að þeir, sem sterkastir eru, beri byrðarnar, en það er óviturlegt að leggja þá að velli með klyffjum, sem þeir fá ekki staðið undir til lengdar og þar að auki eru fjarri öllu réttlæti. Ef þeir eru að velli lagðir, sem bera stærstu byrðarnar og veita mesta atvinnuna, þá er hætt við, að skattþunginn mundi koma á eftir á allan almenning. Þess vegna er nauðsynlegt að leysa þetta mál, áður en frekari skaði er skeður og áður en bæjarfélögin eru orðin svo háð þessum ótrygga

og rangláta tekjustofni, að erfitt er að komast út úr ógöngunum, þegar stefnubreyting verður ekki umflúin.

Alþingi ber skylda til að sjá bæjar- og sveitarfélögum fyrir tekjustofni í staðinn fyrir veltuútsvarið. Við því er ekki að búast, að stórt bæjarfélag eins og Reykjavík geti séð sér farborða með hinu úrelta tekjuútsvari, sérstaklega þegar þess er gætt, að bærinn fær ekki að leggja á tekjur, sem eru umfram 200 þús. kr., eða 20 þús. kr. fyrir stríð, jafnvel þó að Rvík fái einhvern litinn hluta af stríðsgróðaskattinum. Það er ekkert sjálfsagðara en það, að bæjarfélögin fái hluta af söluskattinum, sem ríkissjóður tekur nú allan til sín.

Alþingi hefur verið æði tamt á síðari árum að leggja byrðar á bæjarfélögin, þungar fjárhagslegar byrðar, án þess að heimila þeim tekjustofna á móti. Slík vinnubrögð geta aldrei orðið farsæl, enda hefur hagur og hlutur bæjarfélaganna farið versnandi með ári hverju nú á síðari árum.

Á þessu ári gerir fjmrh. ráð fyrir að innheimta 135 millj. kr. í söluskatt á öllu landinu. Mikill hluti af þessum skatti kemur frá íbúum Rvíkur.

Flm. þessa frv. er ljóst, að bæjarfélögin verða að fá aðrar tekjur í stað veltuútsvarsins, ef það verður gert frádráttarhæft, einhliða samþykkt um frádráttinn mundi koma þeim í mikinn vanda, og þess vegna verður að sjá fyrir öðrum tekjum á móti. Mér er ljóst, að þær litlu breytingar, sem hér er lagt til að verði gerðar á útsvars- og skattalögunum, leiðrétta ekki nema að litlu leyti þá annmarka, sem eru á lögum þessum. Þær breytingar, sem hér um ræðir, eru gerðar til þess að breyta að litlu leyti þeirri byrði, sem er að verða óbærileg fyrir fjölda félaga og einstaklinga í landinu. Ýtarleg endurskoðun þessara laga, þótt hún sé mjög aðkallandi, mundi varla ná samþykki á þessu þingi. Þess vegna hefur verið farin sú leið, sem hér er lýst, í því trausti, að Alþingi sjái og viðurkenni þá nauðsyn, sem hér er á ferðinni.

Ég ætla þá að fara nokkrum orðum um frádrátt á rekstrartapi félaga og einstaklinga, sem hafa sjávarútveg að aðalatvinnu.

Samkv. gildandi lögum má draga frá rekstrartap á milli ára um tvenn áramót, þar til það er að fullu greitt innan þeirra marka. Það ætti að vera öllum heimilt, sem verða fyrir raunverulegu rekstrartapi, að draga það frá tekjum, þangað til það er að fullu greitt, án tilfyllis til þess, hversu langan tíma það tekur.

Ég viðurkenni fúslega, að það fer nokkuð eftir tegund atvinnurekstrar, hversu langur tími er nauðsynlegur til að vinna upp rekstrartöpp. En millifærsla taps um tvenn áramót er of þröng heimild, sérstaklega á það við jafn-áhættusaman atvinnurekstur og sjávarútvegurinn er. Undanfarin ár hefur fjöldi manna tapað fé ár eftir ár í sjávarútveginum. Sérstaklega á það þó við sildarútveginn. Kemur hér að litlu gagni, þótt heimild sé fyrir að draga tap frá um tvenn áramót. Þessum aðilum er því

litil eða engin hjálp í þeirri heimild um frádrátt á tapi sem nú er í skattalögunum.

Ríkisvaldið ætti að líta á það af skilningi og velþóknun, að sjávarútvegurinn geti unnið upp rekstrartöpp sín, án þess að það sé bundið við nokkurn ákveðinn tíma.

Það er skaðlegt fyrir bæjar- og sveitarfélögin, ekki síður en atvinnureksturinn yirleitt, ef tekjuöflun þeirra heldur áfram í sama formi og nú er. Alþingi og framkvæmdarvaldið verður að gera sér grein fyrir því, að það er útilokað, að bæjarfélögin geti haldið þessari skattheimtu til frambúðar, og þegar ekki verður umflúið að horfa gegn þeirri staðreynd, verður ríkið að hverfa frá þeirri stefnu og synja bæjarfélögunum um þann skattstofn, sem þeim er eðlilegastur, og á ég þar við söluskattinn.

Söluskatturinn verður að teljast eðlilegur skattstofn bæjar- og sveitarfélaga, en sá tekjustofn er nú eingöngu notaður af ríkinu. Þess vegna verður ríkið nú að skila aftur verulegum hluta þessa tekjustofns, til þess að bæjar- og sveitarfélögin geti byggt fjármál sín á heilbrigðum og öruggum grundvelli í framtíðinni og staðið undir þeim kvöðum, sem löggjafarvaldið hefur lagt og mun leggja þeim á herðar. Skattþegnarnir í landinu verða að geta vænt þess, að Alþingi tryggi þeim réttlát og viturleg skatta- og útsvarslæg. Þar sem ekki ríkir réttlæti, þróast rotnun og svik.

Umr. frestað.

Á 22. fundi í Nd., 27. nóv., var fram haldið 1. umr. um frv.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. Það eru aðeins fáein orð út af því, sem hv. frsm. sagði um málið eða réttara sagt í tilefni af flutningi málsins.

Ég hef lýst því hér yfir á hv. Alþingi, að ég teldi ákvæðin um skatt- og útsvarsálagningu á félög orðin úrelt og skatt- og útsvarsálagningu á félög komna út í hreinar öfgar. Ég er sömu skoðunar enn um þetta og ég hef verið. Sérstaklega álit ég, að útsvarsálagningin á félög sé komin út á óheppilegar brautir og í fullkomnar öfgar, eins og raunar kom mjög greinilega fram í ræðu hv. flm. þessa máls. En það mætti þá spyrja, hvernig á því standi að það hafi dregið svo úr hömlu að setja eða leggja fram frv. um skattlagningu félaga, þegar á annað borð nýlega hafa verið endurskoðuð skattalögin að öðru leyti, því að það hafa nýlega verið sett lög um viðtækar breytingar á tekju- og eignarskattslöggjöfinni, en þær fjölluðu svo að segja eingöngu um tekjuskattsgreiðslur einstaklinga.

Ástæðan er sú, að þegar farið var að endurskoða ákvæði skattalaganna um skattálagningu á félög, kom það í ljós, að mjög erfitt var að setja ný lög um skattlagningu félaga án þess að endurskoða um leið svo að segja frá rótum tekjuöflunarkerfi bæjar- og sveitarfélaga. Þessi þáttur í endurskoðunarmálinu, þ. e. a. s. í endurskoðun tekjuskattslaganna, hefur flækzt inn í vandamálið um það, hvernig bæjar- og sveitarfélögin eigi að afla sér tekna, og það þarf

raunar ekki að gera annað núna en að vísa í það, sem hv. frsm. sagði um þetta mál, til þess að sjá samhengið þar á milli.

Ég álit, að ákvæði tekjuskattslaganna sjálfra um skattlagningu á félög séu orðin úrelt og ekki heppileg, en þó eru þau vandkvæði, sem af því stafa, hreinn barnaleikur hjá þeim vandkvæðum, sem stafa orðið af því, hvernig útsvarslöggjöfin er framkvæmd í garð félaganna, eins og hv. frsm. raunar lagði áherzlu á. En slíkt er ekki á valdi Alþingis, nema þá að það vilji setja lög, sem takmarki útsvarsálagninguna mjög frá því, sem hún er talin vera heimil eftir gildandi lögum.

Ég á erfitt með að skilja, hvað vakir t.d. fyrir forráðamönnum útsvarsmála hér í Reykjavík, að þeir skuli leggja á útsvör á þann hátt, sem hv. frsm. upplýsti, þar sem svo er ástætt, að það er ekki leyfilegt að draga veltuútsvar frá tekjum, áður en skattur er reiknaður. Samt sem áður virðast bæjaryfirvöldin leggja alveg hiklaust á félögin hærri útsvör en nemur því, sem þau hafa eftir að tekjunum, þegar þau hafa greitt lögboðna skatta, og þetta er, að því er mér skilst, gert alveg án tillits til þess, hvort framtölin eru rengd eða tekin gild. Það væri hægt að hugsa sér, að þetta væri ekki óhyggilegt, ef bæjaryfirvöldin hefðu ástæðu til þess að rengja viðkomandi framtöl. En þegar þetta er gert að fastri reglu og á lagt á þennan hátt alveg án tillits til þess, hvort framtölin eru rengd eða ekki, þá fer þetta að verða alveg óskiljanlegt og eiginlega erfitt að sjá, hvernig svona hlutir geta gengið ár eftir ár, og merkilegt, að þessu skuli ekki vera breytt, því að þetta er á valdi niðurfjöfnunarnefndanna eða öllu heldur bæjaryfirvaldanna.

Ástæðan til þess, að félagakaflinn í skattalögnum hefur dregið svo mjög aftur úr, er sem sagt þessi, að það kom í ljós við athugun á því máli, að málið um tekjuóflun bæjar- og sveitarfélaga kom inn í þetta mál, og komu fram svo mörg og flókin úrlausnarefni í því sambandi, að það hefur ekki enn þá tekizt að fá samstöðu um tillögur til þess að leggja fyrir Alþingi. Það tókst ekki í fyrrverandi stjórn, en það er ekkert vitað enn þá, hvort það tekst hjá þessari stjórn, því að engan tíma hefur hún haft til þess að sinna því.

Mþn. í skattamálum tók þetta mál til meðferðar, og þó að það tæki hana miklu lengri tíma að glíma við þetta atriði en hina þætti málsins, þá skilaði hún þó álit um þetta í fyrravetur, eins og ég veit að hv. frsm. er kunnugt. En ég verð að segja alveg eins og er, að ég treysti mér ekki til þess að gera till. mþn. um þetta að mínum till. í fyrravetur, og ég held, að ég fari ekki rangt með, þó að ég segi, að ekki hafi aðrir ráðherrar heldur treyst sér til þess.

Nú skal ég ekki fara að ræða þessar till. n. svo mjög í einstökum atriðum, en í þeim fólst mjög veruleg breyting á skattalagningu á félög til ríkisins og enn fremur mjög stórfengleg breyting á skattalagningu á félög til bæjar- og sveitarfélaga. En höfuðefnið varðandi það siðara var að banna veltuútsvör, en setja þess í

stað eins konar almennan söluskatt. Ég mun ekki fara langt út í að ræða, hvernig á því stöð, að ég treysti mér ekki til þess að gera þetta að minni till. á þessu stigi málsins, en ég vildi þó segja frá þessum till., því að mþn. var legið hér á hálsi um tíma fyrir, að það hefði mjög dregið af hennar hendi að skila álit. Ég rifja nú upp, að hún skilaði álit um þetta í fyrravetur, og það er ekki við hana að sakast um, að það álit hefur ekki komið fram í frumvarpsformi. Það er vegna þess, eins og ég sagði, að ég hef ekki treyst mér til að gera hennar álit að mínum till. En ætlunin er ekki, að þetta mál sé þar með úr sögunni, heldur er verið að vinna að því áfram í fjmrn., og verður reynt að vinna að því með það fyrir augum að fá niðurstöðu. Á hinn bóginn get ég ekki á þessu stigi gefið mönnum neinar vonir um, að það komi fram frv. um lausn á þessu máli á þessu þingi. Ég vil ekki vekja neinar tálvönir, en málið er til meðferðar.

Ég skal þá snúa mér að þeim þætti málsins, sem hv. flm. taka fyrir í sínu frv., en hann er sá að gera veltu- og eignauðtsvar frádráttarbært. Ég hef lýst því hér áður yfir á Alþingi og ég vil lýsa því yfir enn, að ég er þeirrar skoðunar, að veltuútsvar eigi eftir eðli sínu að vera frádráttarbært. Ég lít þannig á, að skattur eða gjald, sem lagt er á eftir vörusölu eða á annan slíkan hátt og ekki er miðað við hreinar tekjur og er því ekki skattgreiðsla af tekjuafgangi, eigi eftir eðli sínu að vera frádráttarbært, og að þeir skattar einir eigi að vera utan gjalda taldir, sem eru lagðir á hreinan tekjuafgang. Á hinn bóginn hef ég ætíð tekið fram um leið og segi það enn, að ég mun ekki vera með því að gera veltuútsvar frádráttarbært, nema því séu um leið sett örugg takmörk með lögum, en eins og nú er ástætt, eru engar reglur til í lögum um veltuútsvarið. Það er lagt á í skjóli ákvæðis um það, að útsvar megi leggja á eftir efnun og ástæðum, en niðurfjöfnunarnefndum og sveitarstjórnunum í sjálfvald sett, hvernig þær haga álagningu. En þær verða þó eftir nýrri löggjöf að gera gjaldendum grein fyrir því, eftir hvaða reglu útsvörin eru lögð á. Þessi breyting var gerð í fyrra eða hittíðfyrra, en að öðru leyti hafa niðurfjöfnunarnefndir óbundnar hendur. Ég taldi alveg ófært að setja það ákvæði í lög, að veltuútsvar sé frádráttarbært, en ekki setja því um leið ströng takmörk, hvað það megi vera hátt. Ef þetta væri gert, þá væri þar með í raun og veru búið að veita hverri bæjarstjórn eða sveitarstjórn ótakmarkaða heimild til að leggja á eins konar toll eða söluskatt. Ef þetta frumvarp væri lögleitt, þá væri búið að gera veltuútsvarið hreinlega að söluskatti eða tolli, og það aðhald, sem á að felast í því, að veltuútsvarið er ekki frádráttarbært, aðhald fyrir allar samvirkusamar niðurfjöfnunarnefndir, væri þá alveg úr sögunni. Þá væri hægt að leggja á ótakmarkaðan toll eða ótakmarkaðan söluskatt eftir vild bæjarstjórna og sveitarstjórna. Þetta hefur verið sjónarmið, að því er ég held, allra þeirra, sem hafa unnið undanfarið að því að reyna að brjóta þessi mál til mergjar. Og satt að segja er einmitt þetta, að

það þarf að takmarka veltuútsvarið með lögum, ef það á að gera það frádráttarbært, eitt af stærstu vandamálunum í sambandi við félagaskattana. Það er sem sé alls ekki einfalt að setja slík takmörk í lög um veltuútsvörin. Því fer viðs fjarri. En sennilega fer nú samt svo, að menn reyna að yfirvinna þá erfiðleika og það verða sett takmörk með lögum, þótt þar séu mörg ljón í leiðinni. Ef sett er eitthvert ákveðið hámark á veltuútsvörin, þá er það kannske óþarflega hátt fyrir eitt bæjarfélag, en of lágt fyrir annað, og þannig mætti lengi telja upp þau vandamál, sem koma upp í þessu sambandi, auk þess sem það þarf að leggja fyrir mjög glögg vitneskja um, að hve miklu leyti veltuútsvörin eru notuð sem tekjustofn fyrir bæjarfélögin og sveitarfélögin, bæði hvert fyrir sig og almennt, áður en ráðið er í að setja um þau nánari reglur í löggjöfina. Þetta veit ég, að hv. frsm. er allt saman vel ljóst, þó að hann hreyfi þessu máli á þá lund, sem hann gerir. Eg tók ekki alveg nákvæmlega eftir því, sem hann sagði um þetta, en ég efast um, að hann mundi vilja halda því til streitu, að það yrði lögboðið að leyfa að draga frá veltuútsvar, án þess að þeim væri um leið sett takmörk. Eg efast um það. Hann flytur þó vitaskuld sjálfur sitt sjónarmið og segir, hvað fyrir honum vakir. En við reukum okkur á, ef við horfumst í augu við þetta, að þá er málið mjög vandasamt. Ef lögboðið væri hámark veltuútsvara, sem væri lægra en tíðkast yfirleitt, þá mundu mörg bæjarfélög og sveitarfélög komast í vanda og yrðu að leita að öðrum leiðum. — Það, sem nú hefur verið rakið, eru nokkrar af ástæðunum fyrir því, að málið um skattlagningu félaga hangir alveg saman við fjárhagsmál bæjar- og sveitarfélaga, og þess vegna er þetta allt svo erfitt viðureignar.

Það hefur stundum hvarflað að mér í þessu sambandi til þess að reyna að fá þó einhvern þátt í þessu máli fram að láta þetta veltuútsvaramál, sem er svo tengt fjárhag bæjar- og sveitarfélaganna, eiga sig í bili, en snúa sér að því að breyta skattstígunum til ríkisins á félögunum, sem út af fyrir sig er nauðsynlegt og væri endurbót. En ég hef ekki enn þá haft mig í að slíta þetta í sundur, heldur hefur þessi dráttur orðið. Þó að breytt væri skattstíganum til ríkisins fyrir félögin, hefur það tæpast úrslitapýðingu, á meðan bæjarfélögin hafa ótakmarkaða möguleika til þess að leggja á þau eftir sínu höfði og framkvæma það eins og þau hafa gert. En spor hefur þó verið stigið í þá átt að laga skattstígana til ríkisins með því að afnema tekjuskattsviðaukann á félögunum, sem ég man nú ekki eftir að hv. frsm. tæki fram í sinni ræðu. (BÓ: Jú, ég tók það fram.) Já, þetta er spor af ríkisvaldsins hálfu til þess að reyna að ráða dálitla bót á því slæma ástandi, sem ríkir í þessum efnunum. Eitt ár var tekjuskattur og stríðsgróðaskattur samanlagt lækkaður um 20%, en tekjuskattsviðaukinn látinn halda sér, en síðan var horfið að því ráði að fella tekjuskattsviðaukann niður, en búa við skattstígana til ríkisins að öðru leyti óbreytta í bili. Eg er óánægður með það ástand, sem ríkir í þessum

málum, eins og ég hef margoft tekið fram hér á Alþingi. Það má vel vera, að það megi með einhverjum rétti ásaka mig og aðra um ódugnað í því að hrinda þessu máli til úrslita, en þar hefur komið til greina ýmiss konar skoðanamunur og blátt áfram það, hve málið er óskaplega vandasamt, þar sem það fléttast inn í tekjuöflunarmál bæjar- og sveitarfélaga.

Þessi orð vildi ég láta falla við 1. umr. þessa máls, vegna þess að hv. Alþingi á heitingu á því að fá að vita, hvort verið er að vinna að málinu, því að enn er í gildi þál. um að endurskoða skattalögin og mþn. hefur skilað till., þar á meðal till. um skatt- og útsvarsálagningu á félög, till., sem ég hef ekki treyst mér til þess að hafa sem grundvöll að frv. og ekki heldur náðst samkomulag um. En sem sagt, það verður haldið áfram að vinna að þessu máli.

Jón Pálmason: Herra forseti. Eg er nú einn af flm. þessa máls og þykir því ástæða til að segja hér fáein orð, enda þótt hv. 1. flm. hafi flutt um málið mjög ýtarlega og skörulega ræðu. En ég skal taka það strax fram, að þetta litla frv. grípur ekki inn á nema lítið svið af því, sem hv. 1. flm. málsins talaði um, og þetta frv. er í raun og veru ekki annað en að fara fram á það að sníða einn ljótasta angann af því skrímsli, sem við köllum hér skattalög. Aðalatriði þessa frv. er að ákveða það, að veltuútsvar og veltuskattur skuli vera frádráttarbært við skattframtal. Í raun og veru er það eitt-hvert fráleitasta ákvæði, sem nokkurn tíma hefur verið tekið í lög hér á landi, þegar það var lögfest 1942, að skattur og útsvar skyldi ekki mega dragast frá tekjum, þegar skattframtal fer fram, því að með því móti er áframhaldið þannig, að það er ár eftir ár lagður skattur á skatt.

Eg hef átt tal við hina og þessa menn í launastétt, sem verða að borga skattana af sínum launum, og þeir segja við mig: Já, þriðjunginn af laununum sjáum við aldrei, því að það er tekið, og stundum miklu meira en það. Það er tekið í útsvar og skatt. Við sjáum það aldrei, en það er lagt á það skattur og útsvar aftur næsta ár sem tekjur. — Eg skal nú ekki fara mikið út í þetta nú, því að þetta frv. er ekki um það, það er um það eitt sem aðalatriði að koma því í lög, að það sé þó frádráttarbært það versta í þessu falli, sem er veltuútsvar og veltuskattur.

Það var í rauninni alveg nýtt að heyra það hjá hæstv. fjmrh. hér áðan, og ég get lýst ánægju minni yfir, að hann lét það í ljós, að hann væri nú orðinn hálfóánægður með það skipulag, sem er á þessum málum, því að mér hefur á undanförunum árum fundið hann vera allra manna ánægðastur með ástandið í þessum efnunum, eins og það hefur verið.

Hér hefur, eins og kunnugt er, setið á rökstólum mþn. í skattamálum, fimm manna n., sem starfaði í mörg ár, og það fór mjög orkt af því, að sú n. væri mjög ósammála, og ekkert kannske óeðlilegt við það, því að þetta voru menn sitt af hverjum flokki og með mismunandi skoðanir. En þó fór svo að lokum, að þessi

n. varð sammála um breytingu á skattgreiðslu félaga, og það frv., sem hún var að lokum sammála um, fór til hæstv. þáverandi ríkisstj., en eins og kom fram í ræðu ráðherrans, sem hér var að enda við að tala, þá snerist hann gegn því að leggja þetta frv. fyrir, eins og það kom frá hv. nefnd. Ég held, að það sé nú einhver misskilningur hjá hæstv. ráðh., að það hafi engir samstarfsmenn hans í þeirri ríkisstj. verið með því að fallast á þetta, því að ég man ekki betur en að þeir væru sumir a. m. k. því fylgjandi.

Þá er þetta stóra atriði, sem hér er um að ræða, sem er veltuútsvarið. Hæstv. ráðh. sagði, eins og rétt er, að það er á valdi niðurfjöfnunarnefnda að leggja á veltuútsvar, og það eru ekki neinar fastar takmarkanir fyrir því, hvað það skuli vera mikið. En af hverju er þetta á valdi niðurfjöfnunarnefnda? Það er af því, að lögin heimila að leggja á veltuútsvar, sem er náttúrulega hinn hreinasti vandræðaskattur, að leggja þannig útsvar á veltu, hvar sem það er í landinu, án alls tillits til þess, hvort það eru tekjur af rekstrinum ellegar ekki. En úr því að þetta er heimilað í lögum, sem við í þessu litla frv. förum ekki fram á að breyta, þá er þó minnsta krafan sú, að mér finnst, að það sé þó heimilað að draga þetta veltuútsvar frá tekjum næsta árs, en að það sé ekki heimilað að leggja á tekjuútsvar eins og þetta séu tekjur, sem hlutaðeigandi félag eða hvaða aðili sem er er búinn að greiða í veltuútsvar næsta ár áður. En um leið og það er ekki heimilað að draga þetta frá tekjunum, þá verður afleiðingin eðlilega sú, að það verður lagt á það eins og þetta séu tekjur, sem hafa farið til félagsins eða mannsins, hver sem hann er, og séu tekjur, sem óhætt sé að leggja á.

Hæstv. fjmrh. lét það hér í ljós, sem í sjálfu sér er nú ekki undarlegt þó, að hann sjái, að þetta veltuútsvar eigi að vera frádráttarbært, m. ö. o. kemur það fram hjá hæstv. ráðh., að hann er okkur flm. þessa máls sammála um það aðalatriði, sem við förum fram á. En hann kippir að sér hendinni í næstu setningu og segir: Ég get ekki fallist á, að þetta sé heimilað, nema því aðeins að það sé þá lögfest um leið, hvað veltuútsvarið eigi að vera hátt. — Það væri náttúrulega langæskilegast fyrir gjaldendurna og fyrir félögin, sem í þessu falli er um að tala, að það væri lögakveðið um leið, hvað útsvarið ætti að vera hátt. En ef það ekki fæst lögfest að takmarka það á þann hátt, eins og mig minnir að mþn. vildi vera láta, þá er það þó sú minnsta krafa, sem hægt er að gera og gerð er í þessu frv., að það sé þó frádráttarbært, þegar útsvarsálagning fer næst fram.

Nú reikna ég með því, að það verði allir hv. þdm. með því, að þetta frv., sem er lítið frv., fari til hv. fjhn., og þar verður að sjálfsöðgu tækifæri til þess að fjalla um málið í heild og koma að hverjum þeim breytingum, sem annars gæti orðið samkomulag um, og ég fyrir mitt leyti vil sem flm. lýsa yfir því, að ég er því ánægðari sem meiri eða fleiri lagfæringar fást á þessum vandræðamálum frá því, sem nú er. En þetta, sem við flytjum hér, er aðeins

lágmarkskrafa, byggð á því, að eftir fyrri reynslu höfum við tæplega gert ráð fyrir, að það fengist meira fram, eins og eðlilegt væri að fara fram á og fyrst og fremst ætti að vera það, að allir skattar og öll útsvör væru frádráttarbær, þegar skattaframtal fer fram, því að það er sá eini eðlilegi máti á þessum málum og sú eina hamla, sem er fyrir því, að einstaklingar og félög séu ekki „rúineruð“ og gerð gjaldþrota algerlega og óstarfhæf á fáum árum.

Ég vil þess vegna mega vona eftir undirtektum ráðherrans, sem voru þó óvanalega góðar í þessu efni, að við megum gera ráð fyrir því, að þetta frv. fái einhverja afgreiðslu og þá kannske verði málið tekið til ýtarlegri og betri athugunar og breytinga á þessu yfirstandandi þingi en við flm. förum fram á hér.

Flm. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Ég vil þakka hæstv. fjmrh. fyrir þær undirtektir, sem þessar till. fengu hjá honum í þeirri ræðu, sem hann nú hélt hér. Hann sagði, að skattlagningin væri komin út í hreinar ófgar. Ég verð að segja, að þetta er mjög sterkt að orði kveðið af fjmrh. eins lands.

Ég var aldrei í neinum vafa um, að hæstv. ráðh. hefði fullan skilning á þessu máli, eins og líka kom fram í ræðu hans. En ég hef undanfarið mjög linast í þeirri trú, að hann mundi fylgja því eftir að fá þær sjálfsöðgu leiðréttingar á þessum málum, sem hann í ræðu sinni taldi þó að ekki yrði hjá komist til lengdar.

Hann sagði, að ekki væri á valdi Alp. að breyta þessari útsvarsálagningu bæjarfélaga. Ég vil ekki viðurkenna, að svo sé. Og ég tel, að til þess að breyta þessari útsvarsálagningu bæjarfélaganna, sem öllum kemur saman um að sé mjög óheilbrigð, þurfi fyrst og fremst að ná því takmarki að sjá þeim fyrir nýjum tekjustofnum. Ef bæjarfélögunum er séð fyrir nýjum tekjustofnum, þá munu þau ekki hafa á móti því að breyta þessari skattlagningu eða jafnvel fella hana alveg niður. Í öðru lagi má, eins og hæstv. ráðh. gat um, setja skorður um álagningu sveitar- og bæjarfélaga í þessari álagningu og annarri beinni álagningu, sem undir þau kemur. Það er því fyrst og fremst að minna álit á valdi Alp., hvort bæjarfélögin geta gert breytingu á þessari útsvarsálagningu, sem nú er ríkjandi.

Ég vænti þess vegna, að hæstv. ráðh., sem hefur fullan skilning á málinu, leggi fram aðstoð sína til þess að fá breytingu á þessu ófremdarástandi. En til þess þarf að vinna að málinu og leggja það fyrir Alþingi. Það er ekki nægilegt að hafa skilning á því og velvilja. Það verður líka að koma því á það stig, að einhver úrlausn sé möguleg.

Hæstv. ráðh. sagði, ef ég man rétt, að það væri á valdi bæjarfélaganna, hvernig farið væri með þetta veltuútsvar. Það má segja, að svo sé, að það sé í þeirra valdi, fljótt á lítið. En við verðum að gæta þess, að þetta er hrein neyðarráðstöfun af þeirra hendi. Þau eru, ef svo mætti segja, bandingjar þess skorts á tekjustofnum, sem Alp. raunverulega hefur valdið,

með því að synja þeim í mörg ár um nauðsynlega tekjustofna. Þess vegna hefur verið farið inn á þá neyðarbraut að taka upp þetta veltuútsvar, þó að öllum sé að verða ljóst og kannske ekki sízt bæjarfélögunum, að þessi skattlagning getur ekki gengið til frambúðar. Hún hefur sína eigin feigð falda í sjálfri sér.

Mér þótti vænt um að heyra þá staðfestingu á skilningi hæstv. ráðh., að hann teldi, að veltuútsvarið ætti í eðli sínu að vera frádráttarhæft. En hann sagði, að það yrðu að vera ákveðin takmörk fyrir álagningunni, því að öðrum kosti væri hægt að færa þetta út í enn meiri öfgar, þó að frádráttarheimildin væri sett í lög.

Ég segi eins og hv. þm. A-Húnv.: Þetta væri að sjálfsögðu æskilegast. En meðan það fæst ekki, þá viljum við þó heldur hafa þetta en ekki neitt. Við umræður í mþn. skattalaganna setti ég fram þá till., að það mætti ekki hækka veltuútsvarið frá þeirri reglu um veltuútsvar, sem nú væri gildandi í hverju bæjarfélagi. Nú er bæjarfélögunum gert að skyldu að skýra frá, hverjir eru útsvarsstigar hjá þeim, og nú liggur það fyrir. Á einfaldan hátt má sjá um það, að þessir skattstigar, sem nú eru í gildi með veltuútsvarið, hækkuðu ekki, eftir að frádráttarheimildin væri sett í lög. Hitt þarf svo á að líta, hvort útsvarsreglurnar séu svo geysilega misjafnar hjá bæjarfélögunum um allt land, að nauðsynlegt væri að taka þær til sérstakrar athugunar. Mér dettur þetta í hug af því, að ég hef heyrt, — ég hef ekki að visu sannanir fyrir því, — ég hef heyrt það, að sums staðar hafi veltuútsvarið farið upp í 5% af veltu skattgreiðenda. Menn geta nú hugsað sér, hversu réttlát slík skattlagning er, sem gerir mönnum að greiða 5% í aukaskatt af veltu sinni.

Þessi vandkvæði eru ekki aðeins hér í Reykjavík, þó að mest beri á þeim hér, vegna þess að hér er fólksfjöldinn mestur. Vandkvæðin eru um allt land. Í stærri bæjum sem smærri eru menn skattlagðir á þann hátt, sem ég lýsti í ræðu minni. Fjöldamörg dæmi eru um það, að skattgreiðendur þurfi að greiða miklu meira fé í útsvar og skatta en þeir hafa í tekjur á árinu. Niðurstaðan hlýtur að verða sú, að gengið er á þann höfuðstól, sem fyrirtækin hafa, og þegar höfuðstóllinn er uppétinn og skuld fer að safnast, þá eru hlutafélög samkv. landslögum skyldug að tilkynna gjaldþrot sitt, vegna þess að þau eiga ekki lengur fyrir skuldum. Þetta er það, sem er að gerast og verður alvarlegra því lengur sem líður.

Ég geri ráð fyrir, að hlutur veltuútsvarsins í heildarútsvarsálagningu bæjarfélaga fari hækkanði með ári hverju. Eftir þeim upplýsingum, sem ég hef fengið, mun hlutur veltuútsvarsins í heildarálagningu í Reykjavík vera um 17%. Það er ákaflega stór hluti af sjálfri útsvarsálagningunni, þegar litið er á það, hvernig útsvarið er fengið.

Þetta er ákaflega erfitt mál, ég viðurkenni það fyllilega. En það þarf fyrst og fremst að vera fullur skilningur á lausn málsins, og það þarf að vera fullur vilji á því að leysa það. En til þess þarf að vinna að lausninni. Og ég vil benda hv. þingmönnum á, að það er takmarkað,

hversu lengi er hægt að bíða eftir þessari lausn.

Ég lét víst undir höfuð leggjast við umr. málsins í gær að óska eftir, að málinu yrði vísað til fjhn. að afloknum umræðum.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til fjhn. með 19 shlj. atkv.

Á 61. fundi í Nd., 4. marz, var frv. tekið til 2. umr. (A. 79, n. 281).

Frsm. (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Það er aðalatriði frv., sem hér liggur fyrir, að sett verði ákvæði í skattalögin um, að veltuútsvar og eignarútsvar, sem greitt hefur verið, megi draga frá tekjum, áður en skattur er reiknaður af þeim.

Hér er hreyft við máli, sem þarf að finna lausn á, en er vandamt viðfangs. Um það var allmikið rætt í skattamálanefndinni, sem vann að undirbúningi skattalaganna, er sett voru 1954, án þess að athuganir nefndarinnar leiddu til lausnar á málinu.

Fjhn. hefur skilað álitum um frv., og er það á þskj. 281. Eins og þar kemur fram, lítur nefndin svo á, að þörf sé breytinga á því ástandi, sem nú ríkir í þessum eignum, en nefndin telur ekki fært það eitt að gera veltuútsvörin frádráttarhæf við skattaálagningu, heldur þurfi viðtækari ákvarðanir jafnframt viðkomandi þeim gjöldum, ef bæjar- og sveitarfélögum verður á annað borð leyft að afla tekna með þeim hætti eftirleiðis.

Það er því till. nefndarinnar, að þessu vandaamáli verði vísað til hæstv. ríkisstj. með tilmælum um, að hún láti fara fram athugun á því til undirbúnings löggjöf, sem þörf er að setja um málið.

Björn Ólafsson: Herra forseti. Af því að hv. frsm. var formaður í þeirri nefnd, millþinga-nefnd í skattamálum, sem átti að gera till. til stjórnarinnar um þessi mál finnst mér rétt í sambandi við þetta mál að geta þess, að þetta frv. er einmitt fram komið vegna þess, að till. nefndarinnar til stjórnarinnar leystu ekki úr einu meginvandamáli í sambandi við þessi mál, og það var tekjuöflun bæjarfélaganna.

Nefndin skilaði till. sínum um félagakafalaganna, og voru þær till. að ýmsu leyti athyglisverðar og ef fram hefðu náð að ganga, þ. e. a. s., ef hæstv. fjmrh. hefði borið fram þessar till., þá mundu þær hafa bætt mjög mikið úr þeim vandkvæðum, sem nú eru á skattalöggjöfinni að því er snertir félagakafalann.

Nú er að visu ekki um þetta að sakast, eins og komið er. Mér skilst, að hv. formaður nefndarinnar, hv. þm. V-Húnv., telji, að nefndin hafi skilað af sér, þ. e. a. s. lokið sínu starfi, þó að þetta atriði, sem ég nú hef minnst á, væri ekki tekið sérstaklega til meðferðar í till. hennar. Hins vegar hefur mér skilist á hæstv. fjmrh., að hann sé ekki eins viss um það, að nefndin hafi lokið starfi sínu, og þess vegna mætti ætla,

Tekjuskattur og eignarskattur (frv. BÓ o. fl.). — Útsvör (frv. BÓ o. fl.). — Jafnvægi í byggð landsins.

að nefnd þessi sé starfandi enn þá. Það ætti því að vera í hennar verkahring að skila til hæstv. fjmrh. till. um þetta efni, sem um er að ræða í frv. því, sem hér liggur fyrir. Það er, ef svo mætti segja, um sambúð ríkisins og bæjanna um tekjuöflun, því að eins og öllum er ljóst, verða báðir þessir aðilar að sækja tekjur sínar til hinna sömu borgara.

Mér þykir nú samt sem áður vænt um, að þetta nál. er fram komið, þó að nefndin hafi ekki talið sér fært að gera annað en fram kemur í nál., og að vísu verð ég að segja, að ég hafði ekki búist við öðru, eins og sakir standa. Ekki er heldur hægt að gera ráð fyrir því, að lausn fáið á þessu máli á þessu þingi. Hins vegar er ég nefndinni þakklátur fyrir það, að hún hefur látið álit sitt í ljós og telur, að hér sé brýn þörf á breytingum, og ég tel, ef samþykkt verður það, sem hún leggur hér til, að það sé um leið áskorun til ríkisstj. um að láta hefja viðtæka rannsókn og athugun á þessu máli, til þess að úr því fáið bætt. Öllum er ljóst, sem nokkuð þekkja til þessara mála, að svo búð getur ekki staðið öllu lengur.

ATKVGR.

Till. frá fjhn. á þskj. 281 um að vísa málinu til ríkisstj. samþ. með 12 shlj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu:

já: BG, Eirþ, EmJ, GislG, HS, ÓB, Pþ, PP, SKG, ES, AP, HÁ.

BBen BÓ, JPálm, KJJ, MJ, RH, SÁ greiddu ekki atkv.

16 þm. (EystJ, GÍG, GJóh, GPg, HV, IngJ, JóhH, JS, KGuðj, LJós, ÓTh, PO, StgrSt, SvBH, AkJ, AB) fjarstaddir.

1 þm. gerði svofellda grein fyrir atkv.:

Bjarni Benediktsson: Ég tel, að hér sé um að ræða mikilsvert mál, sem þurfi að leysa úr sem fyrst. Ég get tekið undir það, sem hv. flm., 2. þm. Reykv., sagði, að ekki er að búast við því, eins og á stendur, að fullkomin lausn finnist á þessu þingi. En ég get ekki greitt því atkvæði að vísa málinu til hæstv. ríkisstj., þar sem ég treysti henni ekki til þess að finna farsæla lausn þessa máls frekar en annarra, og greiði því ekki atkvæði.

2. Útsvör (frv. BÓ o. fl.).

Á 20. fundi í Nd., 23. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 66 1945, um útsvör [61. mál] (þmfrv., A. 80).

Á 21. fundi í Nd., 26. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 22. fundi í Nd., 27. nóv., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Flm. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Frv. þetta fjallar í raun og veru um sama efni og

frv. á þskj. 79. Ég vil því vísa til framsöguræðu minnar í því máli, og hef ég engu þar við að bæta.

Ég vil óska, að frv. að lokinni umr. verði vísað til fjhn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til fjhn. með 18 shlj. atkv.

Á 61. fundi í Nd., 4. marz, var frv. tekið til 2. umr. (A. 80, n. 282).

Frsm. (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Þetta frv. um breytingu á útsvarslögunum er í tengslum við það frv., sem hér var síðast afgr., og eðlilegt, að þau tvö fylgist að. Það er einnig till. fjhn., flutt í nál. á þskj. 282, að þessu máli verði vísað til hæstv. ríkisstj.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 62. fundi í Nd., 5. marz, var fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

Till. frá fjhn. á þskj. 282 um að vísa málinu til ríkisstj. samþ. með 19 shlj. atkv.

3. Jafnvægi í byggð landsins.

Á 5. fundi í Nd., 25. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um ráðstafanir til að stuðla að jafnvægi í byggð landsins [21. mál] (þmfrv., A. 21).

Á 14. fundi í Nd., 12. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Magnús Jónsson): Herra forseti. Fyrir nokkrum dögum var útbýtt hér á Alþ. stórrí gulri bók upp á 121 bls., sem hefur að geyma athuganir og till. n. þeirrar, sem skipuð var árið 1954 til þess að framkvæma athugun og gera till. í þeim tilgangi að skapa og viðhalda jafnvægi í byggð landsins. En nefndarskipun þessi var afleiðing þáttill., sem samþ. var hér á Alþ. þann 4. febr. 1953 og gekk í þá átt að fela ríkisstj. að hefja nú þegar undirbúning að heildar-áætlun um framkvæmdir í þeim landshlutum, sem við erfiðasta aðstöðu búa sökum erfiðra samgangna og skorts á raforku og atvinnutækjum, og var síðan ætlunin, að í framhaldi af því tæki Alþ. ákvarðanir um, hvaða ráðstafanir þyrfti að gera til þess að koma í framkvæmd nauðsynlegum aðgerðum í þá átt að skapa og tryggja jafnvægi í byggð landsins.

Þetta mál hefur verið rætt mjög mikið á undanförunum árum, og er það að vonum, því að einmitt nú um allmargra ára skeið hefur atvinnulífi þjóðarinnar verið þannig háttáð, að það hefur leitt til mjög mikilla tilflutninga á fólki í landinu. Og þessir tilflutningar á fólki

til ákveðinna landshluta hafa skapað mjög alvarlega hættu á því, að tilteknir landshlutar jafnvel legðust í eyði eða a. m. k. þar yrði mjög erfitt að halda uppi byggð og nauðsynlegri framleiðslustarfsemi, til þess að fólk gæti búið þar við sömu lífskjör og annars staðar á landinu. En það auðvitað liggur í augum uppi, að það er tilgangslaust til að halda við jafnvægi í byggð landsins að ætla að byggja það á því einu saman, að hægt sé að fá fólk af hollustu við áttihaga sína til þess að haldast þar við. Þar verður að koma meira til. Það verður að skapa þær aðstæður og þá aðstöðu fyrir þetta fólk, hvar sem það býr á landinu, að það geti búið við sambærileg lífskjör. Og það er þessi tilgangur sem allar ráðstafanir, sem nefndar hafa verið ráðstafanir til þess að tryggja jafnvægi í byggð landsins, hafa miðað við og hljóta að miða að.

Nú liggja þessar till. hér fyrir, sem gerðar hafa verið af n. þeirri eða af þeim tveimur mönnum, sem falið var að rannsaka þetta mál. Og í þessari miklu bók þeirra er að finna marga athyglisverða hluti. Að sjálfsögðu hefur maður ekki aðstöðu til í fljótu bragði að meta það, hversu veigamiklar allar þær aths. eru, nema þar, sem maður þekkir persónulega til. En það virðist þó augljóst, að hér sé um að ræða mjög mikilvæga athugun, sem geti orðið grundvöllur að framkvæmdum í þá átt, sem til er stofnað með athugunum.

Nú er það svo, að á undanförunum árum hafa vissulega verið gerðar margar ráðstafanir til þess að stuðla að jafnvægi í byggð landsins. Þær miklu framkvæmdir, sem orðið hafa t. d. í landbúnaðinum, stórauðin ræktun, bættur húsakostur og þá ekki hvað sízt rafvæðing strjálbýlisins, eru að sjálfsögðu mjög veigamikill þáttur í þessu sambandi. Og efling sjávarútvegsins, bæði kaup fiskiskipa, bygging hafnarmannvirkja og fiskiðjuvera, stefnir í sömu átt. Margt hefur áunnist á þessum vettvangi, en þó er vitanlega hér enn margt óunnið. Og þá ekki síður má minna á það, hversu veigamikill er hinn félagslegi þáttur, en það er að tryggja æskufólkinu í strjálbýlinu skilyrði til félagslífs, sambærileg því sem jafnaldrar þeirra í þéttbýlinu eiga við að búa. Bygging félagsheimila í þessu skyni hefur hina mikilvægustu þýðingu og því mjög þýðingarmikið, að það verði leitast við að efla félagsheimilastjóðinn til þess að leysa þann vanda og íþróttasjóðinn til þess að leysa vanda íþróttafélaganna. En það er annað mál, sem ég skal ekki fara nánar út í í þessu sambandi, en minnst aðeins á þessi helztu atriði hér, til þess að menn geri sér grein fyrir því, hvaða atriði það eru, sem hér skipta meginmáli.

Að þessu öllu saman hefur sem sagt verið unnið í mismunandi ríku mæli. En það sýnist þó augljóst, að hér sé enn margt óunnið og það verði að hefjast handa um ýmiss konar framkvæmdir á öllum þessum sviðum, ef eigi að vænta þess, að hægt verði að tryggja það jafnvægi, sem að er stefnt.

Á undanförunum árum hefur af hálfu Alþingis einnig verið sýndur skilningur á þessu máli

með því að veita árlega nokkra fjárhæð í því skyni að efla atvinnulíf á þeim stöðum, þar sem helzt er við atvinnuörðugleika að stríða. Hefur þetta komið að mjög góðu gagni, en þó einnig ekki verið fullnægjandi, og er mikilvægt, að á þessar ráðstafanir sé komið betra skipulagi.

Nú held ég, að enga greini á um það, að hér sé um þjóðnýtar framkvæmdir að ræða og það sé hið mikilvægasta mál fyrir þjóðfélagið í heild, að við getum haft okkar land sem mest fullbyggt og þurfum ekki að gefa upp nein þau landssvæði, sem í byggð hafa verið, svo framarlaga sem þar er lífvænlegt og þar er hægt að búa fólkinu samleg lífskjör. Það er ekki aðeins hagsmunamál strjálbýlisins, heldur hagsmunamál þéttbýlisins engu síður, að komið verði í veg fyrir fólksstrauminn þangað og reynt verði að tryggja það, að fólk geti búið í sínum heimahögum og haft þar lífvænleg skilyrði.

Nú er það vitanlega svo, eins og hattað er okkar atvinnulífi, að það er árstíðabundið, og eðlilegt er, að um nokkra tilfærslu fólks sé að ræða, sérstaklega í sambandi við sjávarútveginn, þar sem vertíðaskipti eru, og því eðlilegt, að fólk flytji á milli landshluta í sambandi við það, — sildarvertíð fyrir Norðurlandi, vetrarvertíð hér fyrir Suðurlandi, — og það má vitanlega ekki koma í veg fyrir, að slík þróun geti átt sér stað áfram. En það, sem hlýtur að vera meginatilgangurinn, er að koma í veg fyrir, að fólk þurfi meginhluta ársins að leita sér lífsframfæris utan sinnar heimasveitar. Það er það atriðið, sem skapar hættuna á því, að fólk-ið endanlega flytji burt, og í veg fyrir það þarf að koma með einhverjum ráðum. Vitanlega verður að miða allar þessar ráðstafanir við það, að hér sé um þjóðhagslega skynsamlegar framkvæmdir að ræða, en ekki við það eitt að halda uppi atvinnubótavinnu, sem ekki gefi þjóðfélaginu arð, — það er þarflaust, — og verður að miða við það, að allar þessar framkvæmdir stuðli í senn að því að tryggja afkomu fólksins í viðkomandi byggðarlögum og að þar geti orðið um að ræða aukningu á verðmætum þeim, sem þjóðfélagið framleiðir.

Það er þessi grundvöllur, sem liggur að baki því frv., sem ég og þrír aðrir hv. þm. í þessari d. höfum leyft okkur hér að flytja. Þessu máli hefur verið hreyft áður á tveim þingum, en það náði þá ekki fram að ganga. Á síðasta þingi var svo lagt fram frv. af hálfu ríkisstj., sem byggðist á tillögum þeirra manna, er í jafnvægisnefndinni hafa starfað. Það frv. náði ekki heldur fram að ganga. Það er hins vegar skoðun okkar flm. þessa máls, að við svo búið megi ekki lengur standa, það verði að koma þessum málum í það form, að það verði hægt að hefjast handa um framkvæmdir þeirra athugana og tillagna, sem gert er ráð fyrir í þessari stóru bók. Athugunum virðist að verulegu leyti lokið, og þær leiða í ljós, að það er þörf ákveðinna ráðstafana, og það sýnist vera einmitt þörf þess, að þær ráðstafanir séu gerðar skjótt á allmörgum stöðum. Því teljum við, sem flytjum þetta frv., með hliðsjón af þessum staða-

reyndum, að það sé nauðsynlegast, að nú fyrstu árin verði lagt allverulegt fé til þessara ráðstafana, og það séu þá horfur á, að heldur megi draga saman seglin og miða framlögin eftir nokkurra ára skeið við lægri árlega upphæð, því að það er ljóst, að á allmörgum stöðum á landinu vantar, að segja má, aðeins herzlumuninn, til þess að þar sé bæði nóg atvinnutæki og sú aðstaða, sem þarf til þess að starfrækja slík tæki. Það þarf að ljúka slíkum framkvæmdum, og þá ætti að mega vænta þess, að þau byggðarlög gætu orðið fullkomlega sjálfbjarga og þyrfti ekki að hafa áhyggjur af fólkinu, sem þar býr. En það er hins vegar þannig hátt að mörgum þessum framkvæmdum, að það þarf að gera allmyndarlegt átak, þýðir ekki að vera að mylgra smáupphæðum í því sambandi, heldur verður að reyna að leysa sem skjólast þau viðfangsefni, sem við er að stríða. Það verður þjóðfélagslega heppilegast einnig, auk þess sem það kemur byggðarlaginu að beztu gagni. Þess vegna höfum við miðað tillögur okkar við það, að næstu fimm árin verði varið 15 millj. kr. á ári til jafnvægisjóðsins, en eftir það verði miðað við þá fjárveitingu, sem nú er í fjárlögum, 5 millj. kr. á ári.

Það kann vel að vera, að að þessum fimm árum liðnum komi í ljós, að þörf sé meiri fjárhæðar. Maður veit aldrei, hvaða aðstæður þá eru fyrir hendi, og verður þá að sjálfsögðu að endurmeta það. En okkur sýnist mest þörfin á því, eins og ég áðan sagði, að myndarlega sé af stað farið.

Þessum sjóði er í stuttu máli ætlað að lána fé, — fyrst og fremst að lána fé til þjóðhagslega hagkvæmra ráðstafana til atvinnuaukningar og framleiðsluaukningar í þeim byggðarlögum, þar sem við atvinnuörðugleika er að stríða. Þetta er tilgangur sjóðsins. Það eru ýmsar nánari skýringar á þessu í frv., sem ég sé ekki ástæðu til þess að vera að teygja tíma deildarinnar með að fara út í, þau útskýra sig sjálf, — en gert er ráð fyrir því, að stjórn þessa sjóðs hafi það hlutverk, sem jafnvægisnefndin hefur talið mikilvægt að sinnt væri, en það er að halda áfram þeim athugunum, sem hún hefur hafið, og að gera sér á hverjum tíma grein fyrir því, hvernig atvinnuástand er almennt í landinu, og haga störfum sínum og lánveitingum úr sjóðnum í samræmi við það.

Orðalag frv. er, eins og tekið er fram í upp-hafi grg., nokkuð blandað úr því frv., sem var flutt hér á síðasta þingi, og úr frv. því, sem flutt var af ríkisstj. og samið af jafnvægisnefndinni, og er það gert í þeim ákveðna tilgangi, að með því sé leitast við að samræma þau sjónarmið, sem komu fram hjá báðum aðilum. Ég verð að taka það fram, að mér fannst og fleirum, að till. þær, sem gerðar voru í því frv., miðuðu of mikið að athugunum áfram, en ekki nægilega að framkvæmd athugananna, og því væri nauðsynlegt að leggja meiri áherzlu á það en þar var gert og verja því stærri fjárhæðum en gert var ráð fyrir í því frv. til jafnvægisráðstafana.

Varðandi það atriðið, hvort möguleiki sé fyrir ríkissjóð til að leggja fram það fé, sem hér Alþt. 1956. C. (76. löggjafarþing).

er um rætt, þá hygg ég, að þann vanda sé auðvelt að yfirstíga. Kemur það enda fram í fjárlfrv. því, sem nú liggur fyrir Alþ., að þar er gert ráð fyrir, auk þeirra 5 millj., sem varið er til aðstoðar við byggðarlög vegna atvinnuörðugleika, að ríkisstj. verði heimilað að verja 5 millj. til viðbótar til framkvæmdasjóðs, og enn fremur er þess að gæta, að undanfarin ár hefur þessi 5 milljóna fjárhæð farið nokkuð fram úr áætlun, þannig að það verða ekki ýkja margar milljónir, sem þyrfti að bæta hér við, til þess að þessu marki yrði náð. En hins vegar hefur það grundvallarþýðingu varðandi allar skipulagsbundnar ráðstafanir, að það sé fyrir fram vitað og fest um nokkurra ára skeið, hvaða fé sé til ráðstöfunar í þessu skyni, en að það sé ekki ákveðið frá ári til árs, eins og verið hefur, og þá má ætla, að ráðstöfun þessi verði skipulegri og féð komi að betri notum en ella mundi vera.

Nú er það enn fremur eitt atriði, sem við vitum að er mikið vandamál fyrir ríkið og sívaxandi vandamál, og það eru greiðslur ábyrgðarskuldbindinga ríkissjóðs vegna sveitarfélaga, sem eiga við örðugleika að stríða og geta ekki staðið í skilum, m. a. vegna þess, að þar er ekki lokið þeim atvinnuframkvæmdum, sem ætlað er að leggja grundvöll að afkomu viðkomandi byggðarlags. Ef hægt væri að tryggja þar viðunandi lífsskilyrði og koma atvinnuháttum í það horf, sem til hefur verið stofnað, þegar ráðizt var í þær framkvæmdir, sem ríkisábyrgðirnar stafa af, þá má vissulega ætla, að á þann hátt verði auðveldast komið í veg fyrir, að ríkið verði árlega fyrir stórkostlegum búisfjum vegna þessara vanskilaskulda, því þó að þessi vanskil séu í mörgum tilfellum og flestum óhjálkvæmleg, eins og sakir standa, þá er ekki að efa, og það vitum við öll, að þessi vanskil hafa mjög ill áhrif á sveitarfélögin og viðleitni þeirra til þess að standa ströum af sínum skuldbindingum. Það verkar ekki vel á þá aðila, sem enn kunna að borga sínar skuldir, ef nágranna-héruðin standa ekki í skilum með sínar skuldbindingar og fá allt greitt úr ríkissjóði. Allt hefur þetta því óholl og slæm áhrif, og það er því mikil nauðsyn, að reynt verði að lagfæra það ástand, sem þarna hefur skapast. Og ég tel, að einmitt skipulagsbundnar aðgerðir til þess að koma efnahagsmálum þessara byggðarlaga á traustan grundvöll séu líklegastar til þess að leysa þennan vanda.

Eins og ég áðan sagði, sé ég ekki ástæðu til að rekja efni þessa frv. í einstökum atriðum, og í grg. þess er nánari skýringar einnig á þeim atriðum að finna. Ég legg aðeins áherzlu á það grundvallaratriði, sem liggur að baki þessu frv. og virðist vera sameiginlegt áhugamál raunar allra hv. þingmanna, að unnið verði skipulega og í sem stærstum stíl að því að tryggja það jafnvægi í landinu, sem Alþ. hefur einróma lýst yfir vilja sínum um að gert yrði. Og mér sýnist því vera orðið tímabært, að Alþ. samþykki endanlega löggjöf, þar sem mælt sé fyrir um, hvernig þessum ráðstöfunum skuli háttáð, og þeim komið í fast form. Hér á þessu þingi hefur verið lagt fram frv. um togarakaup, sem

var einnig atriði í því frv., sem við lögðum hér fram á síðasta þingi. Það er því með hliðsjón af framlagningu þessa stjfrv., sem það atriði er tekið út úr þessu frv., því að það þykir eðlilegt, að ákvæði um það efni verði sett þá í það frv. En enda þótt aukin togaraútgærd sé vissulega mikið bjargræði fyrir mörg byggðarlög, sem við atvinnuörðugleika og sérstaklega árstíðabundið atvinnuleysi hafa átt að stríða, þá held ég, að það liggi einnig ljóst fyrir, að það má ekki gera atvinnuna of einhæfa, og einnig eru margvísleg önnur atriði, sem þarfnast athugunar og framkvæmda, heldur en þetta eina, svo að enda þótt það sé mjög þakkarvert, ef tekst að koma fram slíkri eflingu togaraflotans, þá sé ekki með því á neinn hátt dregið úr nauðsyn þess, að sett verði sú löggjöf um jafnvægisráðstafanir almennt, sem hér er lagt til að gert verði.

Ég vil svo leyfa mér að leggja til, að að lokinni þessari umræðu verði frv. vísað til 2. umr. og hv. fjhn.

Gísli Guðmundsson: Herra forseti. Það eru aðeins örfá orð, sem ég vildi leyfa mér að segja í sambandi við þetta mál. Frv. það, sem hér liggur fyrir, heitir skv. þskj. 21 frv. til laga um ráðstafanir til að stuðla að jafnvægi í byggð landsins. Þessi fyrirsögn er samhljóða fyrirsögn, sem var á frv., sem lá fyrir hv. Alp. s. l. vetur, var stjfrv., samið af tveimur mönnum, Gísli Jónssyni og Gísli Guðmundssyni, sem á sínum tíma höfðu verið skipaðir til þess að gera undirbúning að heildaráætlun um framkvæmdir í þeim landshlutum, sem örðugasta aðstöðu eiga, af nánar tilgreindum ástæðum. Það frv. lá fyrir Alp. síðasta, en varð ekki útrætt.

Nú er þetta frv., sem hér liggur fyrir, með sömu fyrirsögn og það frv., en það er rétt að vekja athygli á því, að frv. er ekki efnislega samhljóða því frv., sem flutt var á síðasta Alþingi. Ýmis atriði, sem voru í því frv., eru felld niður í þessu frv. og ýmsum ákvæðum breytt og að ég ætla einhverju bætt við úr öðrum eldri frumvörpum. En hér er sem sé um nýtt mál eða ný mál að ræða, og hygg ég, að þær breytingar, sem hér liggja fyrir frá frv. frá síðasta þingi um ráðstafanir til að stuðla að jafnvægi í byggð landsins, séu ýmsar ekki til bóta og beri vott um það, að flm. þessa frv. hafi e. t. v. ekki að fullu gert sér ljósan þann tilgang, sem vakti fyrir þeim, sem hitt frv. sömdu.

Ég vil í sambandi við þetta geta þess, að það er ekki rétt, sem stendur í grg. frv., að þeir Gísli Jónsson og Gísli Guðmundsson hafi unnið að undirbúningi þess frv., sem lá fyrir þinginu í fyrra, frá því í febrúarmánuði 1953. Það er ekki rétt, því að þessir menn voru ekki skipaðir til að framkvæma sínar athuganir fyrr en 29. júní 1954. En þál., sem sú skipun var byggð á, var hins vegar samþykkt í febrúar 1953. Það má vera, að hv. flm. hafi eitthvað vikið að þessu áðan, en ég vildi gjarnan, að þetta kæmi fram, að starfstími þessara manna var ekki svo langur sem þarna er skýrt frá.

Í öðru lagi vil ég svo geta þess, af því að mér er um það kunnugt, að í haust sem leið, ég

ætla nokkru fyrir Alþingi, rituðum við Gísli Jónsson ríkisstjórninni bréf, áður en við lukum störfum, þar sem við mæltum með tiltekinni afgreiðslu á því máli, sem hér lá fyrir þinginu í fyrra, þannig að það yrði afgreitt á þann hátt, sem frá því var gengið í hv. efri deild. Ríkisstj. hefur haft málið til athugunar þess vegna undanfarið, og mér er kunnugt um, að nokkur athugun á því hefur farið fram. Ég hygg þess vegna, að það gæti verið ráðlegt, að beðið væri með afgreiðslu þessa frv. í n., þangað til hæstv. ríkisstj. hefur lokið athugun sinni á því frv., sem ég hef áður nefnt og afgreitt var til hennar fyrir nokkru. Efnislega mun ég ekki ræða málið á þessu stigi.

Flm. (Magnús Jónsson): Það voru aðeins örfá orð. Ég skal staðfesta það, sem hv. þm. N-Þ. sagði, að það mun missagt vera hér í grg. frv., að n. hafi starfað frá því í febrúarmánuði 1953. Hún tók ekki til starfa fyrr en um mitt ár 1954, að ég hygg, en þál. var afr. frá Alp. í febrúar 1953.

Hv. þm. upplýsti hér, að þetta mál væri til athugunar hjá hæstv. ríkisstj. Er vissulega ekki nema gott um það að segja. En ég vildi mjög mega vænta þess og beina því til hans sem áhugamanns um þetta mál, að hann reyndi að hlutast til um, að þeirri athugun yrði lokið sem allra fyrst, þannig að öruggt mætti teljast, að þetta frv. fengi nú loksins endanlega afgreiðslu á þessu þingi, eða að það yrði endanlega afgreidd frá þinginu viðunandi löggjöf um skipan þessara mála til frambúðar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til fjhn. með 22 shlj. atkv.

Á 67. fundi í Nd., 14. marz, var frv. tekið til 2. umr. (A. 21, n. 318 og 330).

Fram. meiri hl. (Pétur Pétursson): Herra forseti. Fjhn. varð ekki sammála um afgreiðslu þessa frv. Meiri hl. leggur til, að frv. sé vísað til ríkisstj., sbr. nál. á þskj. 330, en minni hl., hv. sjálfstæðismenn í n., leggur til, að frv. sé samþykkt, sbr. nál. á þskj. 318.

Tilgangur flm. er augljóslega sá að stuðla að því, að ráðstafanir séu gerðar til að efla jafnvægi í byggð landsins og til þess að veita þeim stöðum fjárhagslega aðstoð, sem þess þurfa vegna atvinnuörðugleika. Flm. segja í grg. sinni m. a., með leyfi hæstv. forseta:

„Það er skoðun flm. þessa frv., að það sé brýnast nauðsynjamál þjóðarinnar að koma í veg fyrir, að meginþorri hennar safnist saman á mjög takmörkuðu svæði í landinu. Er því mjög mikilvægt að halda við byggð á öllum þeim stöðum í landinu, þar sem atvinnuskilyrði frá náttúrunnar hendi eru góð.“

Mér fyrir mitt leyti finnst mjög ánægjulegt að sjá, hvað skoðun flm. frv. fellur vel saman við yfirlýsingar núverandi stjórnarflokka. Það er því áreiðanlega ekki ágreiningur á milli stjórnarflokkanna og hv. flm. eða hv. sjálf-

stæðisþm., ef þeir standa einhuga að þessari skoðun, um það, að nauðsyn sé að gera ráðstafanir til að stuðla að jafnvægi í byggð landsins. Þetta er auðvitað kjarni málsins. Ef fyrir hendi er einhuga vilji Alp. til þess að ráða bót á þeim erfiðleikum, sem fjöldamörg byggðarlög landsins eiga við að stríða, þá ætti að mega gera ráð fyrir, að verulegur árangur yrði.

Jafnvægismál byggða landsins eru víst hreint ekki ný mál hér á hæstv. Alp. M. a. mun mjög hafa verið um þau rætt á síðasta þingi, þótt ný lög næðu þá ekki fram að ganga. Tveir menn voru í júní 1954 skipaðir af ríkisstj. til þess að gera athugun á öllum þessum málum. Þeir voru, eins og kunnugt er, hv. þm. N-P. (Gísli G.) og Gísli Jónsson, fyrrverandi þm. Greinargerð þeirra um athugun á rökun jafnvægis í byggð landsins, um jafnvægisframkvæmdir o. fl. var lögð fram hér á Alp. í haust.

Í þeirri skýrslu, sem er stór sjóður af upp-lýsingum, kemur mjög margt fram, sem styður og styrkir þá áætlun hæstv. ríkisstj. að aðstoða sem mest þau byggðarlög landsins, sem verst eru sett í atvinnulegu tilliti.

Það er auðvitað enginn hulinn leyndardómur, að því aðeins helzt jafnvægi í byggð landsins, að atvinnuskilyrði séu fyrir hendi á hinum ýmsu stöðum. Ef atvinna er minni í viðkomandi byggðarlögu heldur en einhvers staðar annars staðar, fer fólkið auðvitað þangað sem atvinnan er, og dvelst þar um skemmri eða lengri tíma. Þar sem slíkt kemur fyrir, er hætt við, að framfarahugur kannske dofni og kjarkleysi geri vart við sig, jafnvel þó að um dugmikið fólk sé annars að ræða.

Það liggur í augum uppi, að fyrsta skylda ríkisvaldsins hlýtur að vera að gera sem flestum þegnum þjóðfélagsins sem jafnast undir höfði varðandi það undirstöðuatriði, að þeir hafi möguleika til að vinna arðbæra vinnu. Hitt er svo auðvitað annað mál, hvort einstaka staðir á landinu eru ekki þannig settir frá náttúrunnar hendi, að það geti orkað tvímælis, hvort rétt er frá þjóðhagslegu sjónarmiði, að þar sé byggð, og hvort ekki sé svo kostnaðarsamt að gera nauðsynlegar umbætur til að tryggja þar atvinnu, að hagkvæmara geti verið að leggja meiri áherzlu á aðra staði, þar sem fleira fólk fær notið þess, sem gert er. Þetta er rannsóknarefni sérfræðinga á því sviði og það ekki lítið. Í skýrslu þeirrar jafnvægisnefndar, sem ég nefndi áðan, kemur í ljós, hversu mikill hlutfallslegur tilflutningur fólksins í landinu hefur orðið, jafnvel á aðeins 13 ára tímabili, frá 1940 til 1953.

Á þessu tímabili hefur fólki í kaupstöðum landsins fjölgað úr 64700 í 93400, eða um ca. 45%, en í sveitum úr 56700 í 58400, eða aðeins um ca. 3%. Á sama tíma hefur fólki á Suðvesturlandi, þ. e. a. s. í Reykjavík, Hafnarfirði, Keflavík og Gullbringu- og Kjósarsýslu, fjölgað úr 47300 í 77800, eða um ca. 65%. Á þessu svæði býr 1953 ca. 51% af öllum íbúum landsins skv. skýrslu nefndarinnar. Af þessum tölum er augljóst, að miklir tilflutningar fólks hafa orðið á þessu tímabili frá dreifbýlinu og til þéttbýlisins. Ástæðurnar til þess liggja í augum uppi, fólkið

hefur meiri atvinnu og betri afkomumöguleika í þéttbýlinu og einkum hér á Suðvesturlandi. Flestir telja þessa þróun þó ekki æskilega, og rökrétt ályktun hlýtur þá að vera, að rétt sé og sjálfsagt að stuðla meira að jafnvægi í byggð landsins heldur en gert hefur verið, bæði varðandi jafnvægi á milli kaupstaða og sveita og ekki síður á milli einstakra landshluta.

Eins og ég sagði áðan, virðist ekki vera ágreiningur á milli stjórnarflokkanna og stjórnarandstöðunnar um það, að nauðsynlegt sé að gera ráðstafanir til að stuðla að jafnvægi í byggð landsins. Hitt virðast nú vera orðin aðalrök fyrir samþykkt frv. frá hendi stjórnarandstöðunnar, að annar háttur sé tekinn upp um úthlutun þess fjár, sem til atvinnubóta er ætlað, heldur en verið hefur á undanförunum árum. Nú ætti að skilja af áliti hæstv. minni hluta, að atvinnubótafénu hafi verið úthlutað af meira og minna handahófi, eins og segir í álitinu. Hér hlýtur að vera um einhvern misskilning að ræða. Mér skilst, að gangurinn hafi verið sá, að einstaklingar eða sveitarfélög hafi sótt um atvinnubótafé, en að ráðuneytisstjórnar og ráðherrar hafi síðan kynnt sér, hvar þörfin hafi verið mest, og síðan úthlutað fénu þangað. Upphæðin er að vísu þrisvar sinnum meiri nú en áður, og er það að sjálfsögðu mjög mikilsvert, en ég get ekki séð, að það út af fyrir sig sé rök, sem réttlæti það, að heppilegra sé að fela þessa úthlutun einhverjum öðrum mönnum nú fremur en áður. Hitt er svo annað mál, að vel getur svo farið, að ríkisstj. þyki það henta í samræmi við heildarskipulagningu á þessum jafnvægismálum að breyta síðar því fyrirkomulagi, sem haft hefur verið á málunum undanfarið, og þá yrði það einn liður í því verkefni ríkisstj. að stuðla að jafnvægi í byggð landsins, sem hún er að vinna að.

Hæstv. ríkisstj. skipaði atvinnutækjanefnd á s. l. hausti. Þessi n. er að gera nýja skýrslu um atvinnutæki og atvinnuástand í kaupstöðum og kaupþúnum á Vestur-, Norður- og Austurlandi. Síðan á n. að gera till. í þessum efnum, þar sem þeirra er þörf, til þess að hægt sé að vinna skipulega að því að koma á jafnvægi í byggð landsins.

Hv. Alp. hefur samþ. fyrir nokkru lög, sem heimila ríkisstj. að kaupa 15 togara og 6 minni fiskiskip. Skv. þeim lögum gerir atvinnutækjanefnd till. um ráðstöfun skipanna með sérstöku tilliti til þess að stuðla að jafnvægi í byggð landsins. Mér finnst því liggja í augum uppi, að ríkisstj. hefur unnið og er að vinna að jafnvægismálunum. Þar við bætist, að í stefnuýrlýsingu ríkisstj. segir m. a., að stjórnin muni beita sér fyrir atvinnuuppbyggingu í landinu, einkum í þeim þremur landsfjórðungum, sem nú eru verst á vegi staddir í atvinnulegum efnum. Og með tilliti til þess, hvernig þessi mál liggja nú fyrir, telur meiri hl. fjhn. eðlilegt og raunar sjálfsagt, að því frv., sem hér er til umr., sé vísað til hæstv. ríkisstj.

Frsm. minni hl. (Jóhann Hafstein): Herra forseti. Hv. frsm. meiri hl. fjhn. vék að því í upphafi ræðu sinnar, að það virtist ekki vera

neinn ágreiningur milli sjálfstæðismanna og stjórnarsinna um nauðsyn þess að vinna að auknu jafnvægi í byggð landsins.

Í þessu sambandi vék hann að ýmsum ráðagerðum og fyrirætlunum núverandi hæstv. ríkisstj. í þessu sambandi.

Þess er að minnast, að sjálfstæðismenn áttu frumkvæði að því hér á Alþingi 1952, að samþykkt var þáttill. um, að gerð yrði heildaráætlun, sem stuðlaði að því að auka og skapa jafnvægi í byggð landsins, og á grundvelli þeirrar þátl. skipaði fyrrv. atvinnumálaráðherra, Ólafur Thors, nefnd tveggja manna til þess að vinna að þessum málum. En það er ekki aðeins þetta, heldur hafa sjálfstæðismenn einnig á undanförnum þingum flutt frv., sem stefna mjög í þá átt, sem þetta frv. hér gerir. Sýnir þetta allt og sannar bæði frumkvæði og áhuga sjálfstæðismanna fyrir þessu, og engu síður hefur hann komið fram hjá þeim þm. Sjálfstfl., sem búa í þéttbýlinu og á þeim hluta landsins, þar sem atvinnuskilyrðin hafa verið talin best.

En það er langt síðan sjálfstæðismenn bentu á, að hér væri verið að fjalla um veigamikil atvinnu- og fjármál landsmanna og ef Alþingi bæri að skipa nokkrum málum með lögum, þá bæri vissulega að skipa slíkum málum eins og þessum með lögum. Það er beinlínis verið að ráðgera, að af opinberri hálfu séu gerðar ráðstafanir til þess að hafa stórkostleg áhrif á tilflutning fólksins og leggja upp í hendur á sumum atvinnutækni og atvinnumöguleika á kostnað — að því er virðist a. m. k. til bráðabirgða — annarra landsmanna. Og hér er um svo mikilvæg og viðkvæm mál að ræða, að almenningur verður að hafa nokkurt öryggi um, að með slík mál sé farið bæði með réttisýni og eftir tilteknum og lögskipuðum reglum.

Þess vegna hafa sjálfstæðismenn á undanförunum árum, meðan varið hefur verið fé, eins og segir í nál. okkar, að meira eða minna leyti af handahófi, — og ég endurtek það, og það verður ekki hrakið, að það er að meira eða minna leyti af handahófi, sem fjárráðstafanir í þessu sambandi hafa verið gerðar á undanförunum árum, — og einmitt vegna þess hafa sjálfstæðismenn látið koma fram, bæði hér á þingi við afgreiðslu fjárl. og í málefnaflutningi, að þeir telji nauðsyn bera til að skipa þessum málum í fastara form.

Við skulum slá því föstu, að það sé rétt, að það sé ekki mikill ágreiningur uppi um efnishlið málsins, en hins vegar um meðferð mála, eins og nú standa sakir. Og þá er það viðhorf okkar sjálfstæðismanna, sem ekki er nýtt, að Alþingi beri að taka ákvarðanir um þann ramma, sem ráðstafanir eru gerðar innan í sambandi við svo veigamikil atvinnu- og fjármál sem hér er um að ræða.

Við skulum aðeins horfa á það, sem blasir við okkur í dag. Það hefur verið þrefaldað fjármagnið, sem á að verja til atvinnuaukningar, við það, sem mest hefur verið á undanförunum árum, sem var 1956, úr 5 millj. kr. upp í 15 millj. kr., og þessu fé á að úthluta af meira eða minna handahófi, eins og ég sagði, vegna þess að það er ekkert skipulagsbundið starf,

sem þarna er um að ræða. Pólitískir ráðh. og til aðstoðar þeim ráðuneytisstjórnar úthluta fénu. Og hver veit þó um það, hvernig þetta er nú? — Vill hæstv. ríkisstj. gefa yfirlýsingu um það í dag, að sá háttur sé á hafður við úthlutun atvinnuaukningarfjárins, að ráðuneytisstjórnarnir fjalli um það mál? Er sá háttur á hafður? Okkur í stjórnarandstöðunni er ekki kunnugt um það. Okkur er kunnugt um, að í tíð fyrrv. stjórnar var sú skipan gerð, að samkomulag var innan stjórnarinnar um það, að ráðuneytisstjórnar í félmrn., fjmrn. og atvmrn. fjölluðu um þessi mál, um hverja einustu umsókn og legðu sínar till. fyrir viðkomandi ráðh. og ríkisstj. Er þessi háttur enn á? Það væri æskilegt að heyra frá hæstv. ríkisstj. um það, hvort slíkt sé enn eða hvort önnur skipan sé hugsuð á þessum málum.

En ég tel, að þessi háttur hafi verið ófullnægjandi, þegar aðeins var um þriðjungi minna fjármagn að ræða heldur en nú er ráðgert, og þeim mun meira ófullkominn, sem málið verður veigameira og fjárráðstafanirnar verða meiri.

Nú er það upplýst af hv. frsm. meiri hl. fjhn., að ríkisstj. skipaði það, sem kallað er „atvinnutækjanefnd“, og þessi atvinnutækjanefnd á að gera till. um það, hverjir eigi að fá og hvaða landshlutar eigi að fá eða verða úthlutað atvinnutækjum, skipum og öðru, sem keypt kann að verða í þessu skyni.

Er ekki dálítill veigamikill munur á þessu, ef við rekjum söguna aftur í tímann? Á nýsköpunarárunum voru sett lög um nýsköpunaráð, og það starfaði samkvæmt löggjöf frá Alþingi og fyrir opnum tjöldum og skipað fulltrúum stjórnsmálaflokkanna í landinu eða fulltrúum, sem Alþingi kaus. Fjárhagsráð varð síðar arftaki þessa nýbyggingaráðs, skipað samkvæmt lögum frá Alþingi einnig og starfandi sem opinber stofnun fyrir opnum tjöldum. En hvað er þessi atvinnutækjanefnd hæstv. ríkisstj.? Samkvæmt hvaða heimild starfar þessi nefnd? Er þetta ólaunuð nefnd? Eða fær hún laun fyrir störf sín? Og hver eru þessi laun, sem þessi nefnd fær, og samkvæmt hvaða heimild eru henni þá greidd laun?

Mér telst til, að það muni fram að áramótum hafa verið skipaðar milli 20 og 30 nefndir af hálfu hæstv. núverandi ríkisstj., annaðhvort nýjar nefndir eða nýskipan á eldri nefndum, sem settar hafa verið í nýir menn á einu eða öðru sviði.

Það væri mjög æskilegt að fá nánari upplýsingar um þetta í þessum umr. frá hæstv. ríkisstj., hverjar þessar n. eru, bæði hversu margar og einnig um launakjör þessara n. Hvernig starfa þær? Eru þær ólaunaðar eða eru þeim greidd laun? Og samkvæmt hvaða heimild eru þeim greidd laun? Og hve mikil laun? En allt er þetta nýr þáttur í okkar stjórnarfari, að það séu í tugatali skipaðar af ríkisstj. nefndir til þess að fjalla um veigamikil mál, þó að sumar séu að vísu ekki neitt svipað því eins veigamiklar og það mál, sem hér er um að ræða, og margar nefndarskipanirnar í minni málum eru kannske í samræmi við venjur, sem áður hafa tíðkast. En hér er ekki nokkur vafi á, að

við erum að fjalla um mál, sem alveg sker sig úr, þegar verið er að gera opinberar ráðstafanir til þess að hafa viðtæk áhrif á það, í hvaða landshluttum atvinnutæki, skip og togarar og önnur tæki eru staðsett og hvernig þessum tækjum eru búin skilyrði í viðkomandi héruðum.

Þess vegna höfum við í minni hl. fjhn. lagt á þetta atriði mjög mikla áherzlu í okkar nál. og m. a. vegna þess, að einn þáttur þessa jafnvægis máls, sem áður hefur verið fjallað um í till., fluttum af sjálfstæðismönnum, þ. e. a. s. varðandi skipakaup og togarakaup, er nú út úr þessu frv. tekinn og hefur verið samþ. af þinginu í öðrum frv. og í öðru formi, og af þeim sökum einnig m. a. hvílir meiri þungi nú en áður á meðferð þeirrar hliðar málsins, hvernig fjárráðstöfuninni úr hinum svokallaða jafnvægisjóði er skipað og með hverjum hætti verður um þau mál fjallað.

Meiri hl. n. leggur til, vegna þess að ríkisstj. sé að vinna að þessum málum, að þeim sé vísað til ríkisstj. En við sjálfstæðismenn teljum, að það sé einmitt ein af frumskyldum löggjafarvaldsins sjálfs að fjalla um og setja slíkum málum sem þessu þann ramma og þau mörk, sem eðlilegt er. Það er með ólíkindum, að það geti verið farsælli háttur um ráðstafanir í sambandi við að viðhalda og skapa jafnvægi í byggðum landsins, að þau mál séu falin pólitískum nefndum, sem ríkisstj. skipar algerlega án tilhlutunar Alþingis og án þess að t. d. stærsti stjórnsmálaflokkur landsins hafi nokkra minnstu aðstöðu til þess, þrátt fyrir sitt mikla þingfyllgi og þrátt fyrir sitt mikla kjósendafyllgi, að koma þar nokkuð nálægt málum.

Við höfum, minni hl., í okkar nál., varað alvarlega við þeirri stjórnsmálaþróun, sem felst í því háttalagi, sem hér er um að ræða, hvernig nú er unnið að þeim málum, sem kallað er og talið er að stefni að því að skapa aukin jafnvægi í byggðum landsins. En það eru mörg önnur mál, sem svipað er ástætt um, eins og ég sagði, og væri fróðlegt og æskilegt að fá nánari upplýsingar um í umr. og verður kannske innt frekar eftir, ef einhver tregða yrði á því af hálfu hæstv. ríkisstj. En mér fyndist, að hún gerði hreint fyrir sínum dyrum með því að láta okkur þm. í té, þegar eftir því er innt, lista yfir allar þær nefndarskipanir og nýskipanir í nefndum, sem hún hefur tekið sér fyrir hendur, frá því að hún settist að völdum, og ef mönnum finnst, að það sé ekki ástæða fyrir hana að gera það í þessu máli, þá mætti kannske gera það á öðrum vettvangi.

Ég vil að lokum vekja athygli á því, að það undarlega skeður, að þegar stjórnskipuð nefnd er búin að vinna að frv. um jafnvægi í byggð landsins og ríkisstj. flytur það á s. l. þingi, þá verður á síðari stigum málsins ekki samkomulag um það, að málið nái fram að ganga. Og nú leggja sjálfstæðismenn enn til, að þessum málum sé nánar skipað með lögum. Þá vil ég segja, að við sjálfstæðismenn mundum að sjálfsögðu verða viðmælandi um margs konar breytingar, ef menn hefðu þær í huga, við þetta frv., og það kann vel að vera, að ýmsum þáttum þess væri

betur skipað en hér er lagt til. Um það virðist ekki hafa verið rætt enn þá af hálfu stjórnarinnar. En það, sem við leggjum megináherzluna á, er að koma þessum málum núna í lögskipað form, og þegar við, eins og ég sagði, nú á þessu þingi gerum enn tilraun til þess, þá leggur meiri hl. fjhn. eða fulltrúar ríkisstj. til, að málinu sé vísað til ríkisstj.

Það eru einhver einkennileg, undarleg og annarleg öfl að verki hér í þinginu, vil ég segja, sem vilja koma því til leiðar, að umfram allt megi ekki svo fara, að Alþingi fjalli um eitt af veigamestu og þýðingarmestu málunum varðandi atvinnu- og fjármál okkar, sem uppi hefur verið á undanförunum árum.

Þess vegna er það rétt, sem fram kom í ræðu hjá frsm. meiri hl. fjhn., að við sjálfstæðismenn nú leggjum veigamikla áherzlu á formshlið þessa máls, og það er ekki heldur að undra, þegar engum dylst um afstöðu okkar til efnishliðar málsins og þegar fulltrúar stjórnarflokka anna lýsa yfir áhuga sínum, sem fer í mjög hliðstæða átt varðandi efnishlið málsins og fram hefur komið hjá sjálfstæðismönnum.

Við leggjum því mikla áherzlu á, fulltrúar minni hl. í fjhn., að þessu máli verði nú skipað með l., og leggjum til, að þetta frv. verði samþ. En eins og ég sagði áðan, mundum við að sjálfsögðu vera viðmælandi um breytingar á því og einhverja aðra skipan, ef till. yrðu fluttar um það og ef hæstv. ríkisstj. vildi skoða hug sinn um og taka málið upp á þeim vettvangi að skipa því með lögum, en ekki af því handahófi, sem verið hefur og nú er, eins og málum er komið.

Magnús Jónsson: Herra forseti. Till. meiri hl. hv. fjhn. um afgreiðslu þessa máls varð mér æði mikil vonbrigði, og ekki hvað sízt er hún mér vonbrigði fyrir þá sök, að hv. frsm. meiri hl. lét hér í ljós mjög eindreginn stuðning við þá hugsun, sem liggur að baki þessa frv., og lýsti því sérstaklega yfir, að það væri ánægjulegt, hvað sú stefna, sem í frv. birtist, væri í nánú samræmi við fyrirheit stjórnarsáttmála núverandi hæstv. ríkisstj. um aðgerðir í þessum málum.

Þegar þessa er gætt og forsögu þessa máls alls, þá hlýtur það að vekja æðimikla undrun, að það skuli nú vera lagt til, að frv. sé fellt.

Rökin fyrir þessari afstöðu meiri hl. fjhn. er að finna í nál. meiri hl. á þskj. 330, og verð ég að segja, að þær röksemdir eru harla veigalítar, og í rauninni skipta að mjög litlu leyti máli varðandi afgreiðslu þessa frv., sem hér liggur fyrir.

Hv. frsm. minni hl. n. hefur gert hér rækilega grein fyrir forsögu þessa máls, og þarf ég ekki að rekja hana ýtarlega, en vil aðeins, vegna þess að svo virðist sem röksemd hv. meiri hl. n. um að vísa málinu til ríkisstj. byggist aðallega á því, að málið þurfi nánari athugunar við, benda á það, að þetta mál hefur verið mjög rækilega kannað á undanförunum árum, og þetta frv., sem hér liggur fyrir, hefur að stofni til verið endurflutt áður á tveimur þingum, þannig að það hefur gefizt mjög rækilegt

tóm til þess að íhuga þetta mál og hvernig því yrði bezt fyrir komið. Auk þess hefur fengist fullkomin reynsla í sambandi við úthlutun atvinnubóta fjárfjár á undanföllum árum og þau sjónarmið, sem þar hafa verið höfð í huga, hvaða skipan þessara mála væri eðlilegust og heppilegust.

Þetta frv., sem hér liggur fyrir og er í nokkrum atriðum breytt frá fyrri frv., sem við höfum flutt um þetta mál, byggist í senn á þeirri athugun og niðurstöðum, sem jafnvægisnefndin komst að, og enn fremur á þeirri reynslu, sem fengist hefur undanfarin ár í sambandi við úthlutun atvinnubóta fjárfjárins, sem veitt hefur verið úr ríkissjóði um nokkurra ára bil.

Þegar á þetta er horft, þá er það veigalítil röksemd til að vísa þessu máli frá, að sett hafi verið lög um togarakaup annars vegar, sem er aðeins einn þáttur þessa máls, og hins vegar sé verið að vinna að því að gera skýrslur um atvinnutæki og atvinnuástand í kaupstöðum og kauptúnum á Vestur-, Norður- og Austurlandi til undirbúnings till. um úrbætur í þeim efnum, þar sem þeirra er þörf, eins og það er orðað í nál. meiri hlutans.

Ég held, að öll þessi nýja skýrslusöfnun sé ákaflega tilgangslítill og þarflaus. Það er búið að gera margar athuganir á þessum málum. Atvinnumálanefnd, — ég man nú ekki raunar, hvaða nafn hún bar, — sem starfandi var hér fyrir nokkrum árum, safnaði margvíslegum upplýsingum um atvinnuástand í landinu, ferðaðist víðs vegar um landið og gerði sér í öllum meginatriðum grein fyrir því, hvaða atvinnutæki helzt skorti á hverjum stað. Síðan hefur svo jafnvægisnefndin unnið að mjög viðtækri skýrslusöfnun í sambandi við atvinnumálin víðs vegar um landið, þróun þeirra, tilflutninga fólksins og þær þarfir, sem skapast hafa í því sambandi, og hefur skilað um þetta mjög ýtarlegu og greinagöðu nál. Ef það á svo að vera innlegg hæstv. ríkisstj. í þetta mál nú að fara að byrja á þessum málum að nýju og byrja á nýrri skýrslusöfnun, nýjum ferðalögum um landið og fyrirspurnum, þá held ég sannast sagt, að menn fari að verða nokkuð þreyttir á þessum skýrslusöfnunum öllum saman, og ég sé ekki í rauninni, hvaða þörf er fyrir slíkar rannsóknir umfram það, sem gert er ráð fyrir í þessu frv., að á hverjum tíma þurfi að gera og eðlilegt sé að gerðar verði af þeirri n., sem eigi að hafa það fasta hlutverk með höndum að fylgjast með atvinnuþróuninni í landinu og ráðstafa fé jafnvægisjóðs, eftir því sem hverju sinni verður talið heppilegast til þess að laga það misrétti, sem þar er, og jafnvægisleysi.

Ég held, að það sé þess vegna fyllilega orðið tímabært að setja um þetta atriði ákveðna löggjöf og koma þessum málum í fast form. Það má auðvitað segja, eins og hv. frsm. meiri hl. sagði, að það sé hægt að treysta skrifstofustjórum ráðuneyta og öðrum slíkum fyrir að gera sér grein fyrir þörfinni, eins og hún er á hverjum tíma. Ég get nú látið það gott heita. En þegar það er orðið viðurkennt af stjórnarvöldunum, að það sé full ástæða til árlegrar fjárveitingar í þessu skyni, og sú fjárveiting

hefur nú verið hækkuð mjög verulega, þá liggur í augum uppi, að það ber brýna nauðsyn til þess, að samræmi og fastar reglur komist á varðandi úthlutun og ráðstöfun þessa fjár og að sveitarfélög og einstakir aðilar víðs vegar um landið viti gerla, hvers má vænta í sambandi við fyrirgreiðslur í þessum efnum. Og eins og sakir standa nú, er þetta ástand gersamlega óviðunandi. Það veit enginn frá ári til árs, hver á að ráðstafa þessu fé. Það rísa ótal vandamál, sem menn snúa sér hér með til ráðuneytanna í sambandi við atriði, sem þarf nauðsynlega að ráða skjótt fram úr, og þá kemur það á daginn, að þeir fá þau svör í viðkomandi ráðuneytum: Ja, við höfum ekki hugmynd um í fyrsta lagi, hvort nokkru fé verður ráðstafað á næsta ári, og þá enn þá síður, hverjir það verða, sem úthluta þessu fé. — Þetta verður því allt í hreinum „kaos“, og að ætla sér að velta því þannig áfram, ekki sízt eftir að féð hefur verið aukið myndarlega, eins og vissulega ber að þakka að nú hefur verið gert af Alþ., þá verður enn brýnni þörfin á því að koma þessum málum í skaplegt horf.

Þetta mál og sú till., sem hér er flutt um að kerfisbinda þetta meira en gert hefur verið, er ekki flutt á neinn hátt til þess að skapa núverandi hæstv. ríkisstj. erfiðleika, enda er málið fram komið, áður en hún tók við völdum, og auk þess má geta þess, að á síðasta þingi flutti þáverandi ríkisstj. sjálf frv. um að koma þessum málum fyrir í fast form og taldi þá málið vera það nægilega athugað, að hægt væri að setja um þetta ákveðna löggjöf. Sú löggjöf var mjög vandlega undirbúin. Ég skal játa, að það, sem ég fyrst og fremst er óánægður með í þeim lögum, var það, að fjárhæðin, sem ætlað var að verja til þessara mála, var of lítil, og þess vegna höfum við ekki tekið upp þetta frv. að öllu leyti eins og jafnvægisnefndin gekk frá því. En hugsunin er sú sama, og starfshættir, sem gert er ráð fyrir í þessu frv., eru nákvæmlega þeir sömu og þar var samkomulag um innan jafnvægisnefndarinnar. Það er því síður en svo, að þessu máli sé undirbúningslaust kastað hér inn í Alþ. En ég er þeirrar skoðunar og við flm., að það sé algerlega óviðunandi að koma þessum málum ekki í fastara form og koma á þetta föstu skipulagi og að hugsa sér að haga því þannig til frambúðar, að milljónum króna og það nú hálfum öðrum milljónum sé úthlutað, eins og hv. frsm. minni hl. sagði, meira og minna af handahófi og skipulagslaust og eftir engum fyrirframgerðum reglum. Það er algerlega óviðunandi, og það leysir alls ekki það meginvandamál, sem hér er við að glíma og þarf að leysa. Það þarf að gera það á miklu skipulagsbundnari hátt, og það verður því aðeins gert, að það sé föst stofnun eða föst stjórn þessara mála sem frá ári til árs fari með þau, en ekki hringla með þau þannig frá ári til árs, að enginn viti fyrir fram, hvernig málunum verði skipað næsta ári.

Ég held því, að það séu engin rök fyrir því að vísa þessu máli frá nú, því að það sé það fullkomlega vel undirbúið og byggt á það traustum grundvelli, að það sé hægt fyrir Alþ.

að afgreiða þetta frá sér sem lög og leysa þessa hlið málsins að því leyti. Það verður að taka undir það, sem hv. frsm. minni hl. sagði, að það verður að teljast mjög eðlilegt, að skipuð sé n. manna, sem á að fjalla um jafnmikilvægar ráðstafanir, sem hljóta að hafa jafnmikil áhrif á alla efnahagsþróun í þjóðfélaginu eins og virðist vera gert ráð fyrir að þessi svokallaða atvinnutækjanefnd fjalli um, án þess að Alp. sé gefinn kostur á að marka starfssvið slíkrar n. með lögum, eins og t. d. gert var á sínum tíma með nýbyggingaráð, hvort sem það verður ríkisstj., sem skipar þá n., eða ekki. Það er auðvitað eðlilegast, að það sé Alp. En þótt það yrði ekki, þá verður a. m. k. að telja sjálfsgætt, að Alp. setji þær reglur, sem slík n. á að starfa eftir, ef þetta á að verða varanleg stofnun. Það væri ekkert við því að segja, ef hún ætti aðeins að semja eitt frv., eins og gert var ráð fyrir í sambandi við togarakaupin. En ef það á að vera hennar hlutverk að marka þær reglur, sem fylgja ber um úthlutun atvinnuöfnunarfjár nú og jafnvel lengur, þá verður að teljast, að það sé algerlega óviðunandi skipan mála að hafa þann hátt á.

Ég sé ekki ástæðu til að orðlengja þetta frekar. Ég lýsi ánægju minni yfir því, að það virðist fullur skilningur vera á því, að það þurfi að sinna þessu mikilvæga vandamáli, sem þetta frv. gerir ráð fyrir að stuðla að lausn á, en læt hins vegar í ljós mikla óánægju yfir þeim undarlegu vinnubrögðum, að þrátt fyrir alla þá vandlegu íhugun og nefndaniðurstöður, sem verið hafa í þessum málum, skuli það enn vera ætlunin að þvæla þessu máli áfram og byrja á nýjum skýrslugerðum í stað þess að hefjast handa um að leysa þann vanda, sem við er að glíma.

Gísli Guðmundsson: Herra forseti. Ég skal ekki lengja mikið þessar umr., sem raunar var að verða lokið, en aðeins gera eina eða tvær athugasemdir í sambandi við ummæli, sem hér hafa fallið frá hv. frsm. minni hl., hv. 5. þm. Reykv., og hv. 2. þm. Eyf. Ég skal vera mjög stuttur.

Ég vil í fyrsta lagi geta þess, og mér þykir rétt, að það komi fram hér til þess að forðast misskilning, að það frv., sem hér liggur fyrir á þskj. 21, er ekki samhljóða því frv., sem á sínum tíma var samið af svokallaðri jafnvægisnefnd, þó að það beri sömu fyrirsögn. En fyrirsögnin, sem hér er sett hin sama, gæti e. t. v. gefið til kynna, að hér væri um sama eða um sams konar frv. að ræða, en ég vil taka það fram, að svo er ekki. Nægir í því sambandi að benda á það, að þau ákvæði, sem voru í I. kafla þess frv., sem hér lá fyrir þinginu í fyrra, eru ekki í þessu frv. Þetta vildi ég leyfa mér að taka fram til þess að koma í veg fyrir misskilning, sem kynni að geta komið upp í þessu sambandi.

Þá vil ég aðeins segja það í sambandi við það, sem hv. 5. þm. Reykv. sagði í sambandi við skipun nefnda og í sambandi við pólitískar nefndir, sem hann svo nefndi, og átti þá við nefndir, sem stjórnarandstaðan ætti ekki full-

trúa í, að eins og öllum hv. þm. er kunnugt, hefur það verið mikill síður um mjög langan tíma að hafa þann hátt á að setja n. til starfa, og sérstaklega nú síðustu áratugi hefur verið mjög mikið að þessu gert af þeim stjórnnum öllum, sem við völd hafa verið. Það er engin nýlunda um þessa stjórn, þó að hún skipi nefndir, og ætla ég, að ef unnið væri að því fræðilega að taka upp lista yfir þær nefndir, sem einstakar ríkisstj. hafa skipað, þá sé sá listi, a. m. k. enn sem komið er, ekki orðinn eins langur hjá þessari hæstv. ríkisstj. og hjá fyrrverandi ríkisstjórnnum, enda er hún nú ekki búin að sitja mjög lengi.

Þá er hitt, sem hann minntist á, um það, sem hann kallaði pólitískar nefndir, þ. e. a. s. að setja til starfa nefndir, sem stjórnarandstaðan ætti ekki fulltrúa í. Mig furðar nokkuð á, að þessi hv. þm. skuli vera að tala um þetta. Auðvitað er hér um álitamál að ræða. Það er álitamál, hvort n. eiga að vera skipaðar þannig, að það sé ríkisstj., sem þangað velur fulltrúa fyrir þau sjónarmið, sem hún starfar eftir, eingöngu, eða þá að þær séu skipaðar fulltrúum fyrir ýmis sjónarmið. En í tíð þeirrar stjórnar, sem Sjálfstfl. veitti forustu, var einmitt þessi háttur nokkuð á hafður, að setja n. saman á þennan hátt, að stjórnarandstaðan ætti þar ekki fulltrúa. Ég þarf ekki að nefna neitt dæmi um það. Hv. þm. er það kunnugt eins og mér, og þess vegna er það nokkuð einkennilegt af honum að vera að ræða um slíkt. Eins og ég sagði áðan, getur það verið álitamál, hvað er líklegast til gagns í þessu sambandi, hvort það er líklegra til gagns, að n. séu skipaðar fulltrúum ýmissa sjónarmiða, eða þá að við skipun þeirra ráði aðallega það sjónarmið, sem ríkisstj. hefur. Því fylgir þá það, að hún ber auðvitað og á meiri hluti, sem að henni stendur, fulla ábyrgð á starfi hlutaðeigandi n. og fyllri ábyrgð en hún ber á starfi samsettrar nefndar.

Hv. 2. þm. Eyf. minntist nokkuð á störf atvinnutækjanefndar, og ég skal ekki fara að ræða um þau af því tilefni. Sú n. gefur að sjálfsögðu skýrslu sína til ríkisstj. En það vil ég þó taka fram, að ég ætla, að þær skýrslur, sem atvinnutækjanefndin hefur verið að safna í vetur, séu nokkuð á öðru sviði en þær skýrslur, sem á sínum tíma var safnað af atvinnu-málanefnd ríkisins og síðar af jafnvægisnefndinni. Þessar skýrslur, sem atvinnutækjanefndin hefur verið að safna, eru eingöngu á sviði atvinnumála og eru — á því sviði — miklu fyllri en aðrar skýrslur, sem safnað hefur verið, enda sviðið takmarkað. Að öðru leyti tel ég ekki við-eigandi fyrir mig að ræða hér um starf þeirrar n. — Það var aðeins þetta, sem ég vildi láta koma fram á þessu stigi málsins.

Frsm. minni hl. (Jóhann Hafstein): Herra forseti. Það er nú lítið, sem fram hefur komið í þessari einu ræðu úr stjórnarherbúðunum, sem flutt hefur verið síðan ég talaði.

Hv. þm. N-Þ. taldi nauðsyn vera á því að vekja athygli þm. á, að hér væri ekki sama frv. um jafnvægi í byggð landsins og flutt hefur verið að tilhlutun fyrrv. ríkisstj. Fyrir þessu er

gerð grein í grg. frv., að við samningu þessa frv., eins og þar er komið að orði, með leyfi hæstv. forseta, hafi flm. þess „valið þann kostinn að samræma meginefni tveggja áðurgreindra frv. í trausti þess, að frv. nái þá fremur samþykki Alp.“, en þessi tvö áðurgreindu frv. eru annars vegar frv. ríkisstj. frá því í fyrra og hins vegar frv., sem sjálfstæðismenn höfðu flutt á tveimur undanförunum þingum. Þetta atriði höfum við ekki viljað villa neinar heimildir um, og hefur verið gerð grein fyrir því.

En ef við komum að nefndunum svolítið, þá minni ég á, að hv. þm. N-Þ. hélt, að nefndalistinn væri ekki orðinn lengri hjá núverandi stjórn en hjá ýmsum fyrrv. ríkisstj. Það væri nú sennilega greinabezt í þessum efnum að fá fram þessa nefndalista, en eitthvað hefur nú líklega að segja aldur stjórnarinnar. Ég hef á milli handa lista um milli 20 og 30 n. eða nýskipanir í nefndir fram að áramótum, og stjórnin settist á laggirnar í júlilok. Ég efast stórlega um, að aðrar ríkisstj. hafi verið afkastameiri. En þetta atriði væri æskilegt, áður en þingstórfunum lýkur, að fá nánari upplýsingar um. Ég hef nú innt eftir þeim í þessum umr., og þær kannske koma fram í umr. þessa máls á síðara stigi, og vildi ég mega vænta þess.

En þá kemur spurningin um hinar pólitísku n., sem ég gagnrýndi, nefndir, sem fjalla um eins veigamikil fjárhags- og atvinnumál og hér um ræðir, þ. e. a. s. jafnvægi í byggð landsins, því að það hugtak er nú farið að skiljast á nokkuð vissan hátt, að það væri eðlilegt, að Alp. skipaði þeim n. starfsreglur og ramma, en að þær væru ekki eingöngu skipaðar af ríkisstjórnunum og á pólitískan hátt af stuðningsmönnum stjórnarflokkanna. Nú segir hv. þm. N-Þ., að þessi háttur hafi nokkuð tíðkast og verið tekinn upp í tíð fyrrverandi stjórnar, að ríkisstj. skipaði n. til ýmissa starfa, án þess að Alp. fjallaði um það eða stjórnarandstaðan ætti aðstöðu til að eiga sæti í n. Þegar þetta mál er rakið, er það alveg rétt, en ég get líka upplýst, að innan stjórnarflokkanna eða stuðningsmanna stjórnarfl. voru mjög skiptar skoðanir um þessa þróun og oft og einnig látni í ljós gagnrýni á henni. Og ég fullyrði, að það sé ekki fyrst og fremst að frumkvæði sjálfstæðismanna, sem þessi háttur hafi verið upp tekinn. Mig langar til þess að spyrja og inna hv. þm. Framsfl. eftir því, á hverju strandaði frv. í fyrra um ráðstafanir til að stuðla að jafnvægi í byggð landsins. Hvað var það, sem fyrst og fremst leiddi til þess, að frv. var stöðvað af Framsfl. á síðara stigi málsins? Það skyldi ekki vera ákvæði þess í 2. gr., þar sem stendur: „Sameinað Alþingi kys að loknum alþingiskosningum hverju sinni fimm manna jafnvægisnefnd og jafnmarga til vara?“ Það skyldi ekki vera það einmitt, að sjálfstæðismenn í framhaldi af því, sem þeir margsinnis voru búnir að láta í ljós í umr. og málflutningi á Alþingi, lögðu til, að það ætti að skipa þessum málum öðruvísi en verið hefði, að það hefði ekki fallið í geð framsóknarmanna? Ég vil einnig minna á og láta í ljós í sambandi við

jafnveigamikil mál og húsnæðismálin, að þegar þau mál voru til meðferðar, lét ég í ljós alveg sérstaka gagnrýni innan míns flokks um þann hátt, sem hafður var upphaflega á skipun þriggja manna húsnæðismálastjórnar, sem þó var ákveðið í lögum, en ríkisstj. skipaði, og einnig síðar þeim hætti, sem hafður var á starfsaðferð nefndarinnar í sambandi við lánveitingarnar. En ég veit ekki betur en annan hátt hafi ekki verið hægt þá að hafa á því til samkomulags við Framsfl.

Það er eins og ég segi, þegar við erum að ræða um þetta mál hérna, þá hefur milljónum verið varið á undanförunum árum til jafnvægis í byggðum landsins fyrir forustu ríkisstj., sem sjálfstæðismenn hafa átt sæti í, og það má þess vegna segja: Af hverju höfðu þið ekki annan hátt á þessum málum þá? Við því er ekki öðru að svara en að þessi mál voru þá í þróun, fjárhæðir voru miklu minni, málin voru á fyrstu stigum. En strax og þessi mál voru að nálgast það að komast í fastara form og ákveðnar voru árlegar fjárveitingar af Alþingi og árlegar fjárúthlutanir af hálfu ráðh. og ráðuneyttisstjóra, þá vöktu sjálfstæðismenn hvað eftir annað máls á því og fluttu það inn í Alþingi, að önnur skipan yrði tekin upp í þessum málum. Hér eiga að sjálfsögðu báðir stjórnarflokkarnir sök. Ég er ekki að mæla Sjálfstfl. undan sök í því. Ég tel það mjög alvarlega þróun, ef það færist um of í pólitískt horf um nefndaskipanir og starfsemi nefnda, sem fjalla um jafnveigamikil mál og hér um ræðir eða önnur svipuð. En höfum við gert okkur seka um það áður fyrr sjálfstæðismenn eða framsóknarmenn, þá ber okkur ekki að réttlæta nú sömu ráðagerðir með því, heldur að reyna að hverfa frá villu síns vegar og taka upp annað og traustara skipulag en þar hefur verið um að ræða. Ég tel mig hafa sýnt með alveg fullum rökum, að sjálfstæðismenn eru ekki fyrst nú að tala um breytingu á þessum málum í sambandi við það mál, sem hér fyrir liggur, og ekki heldur um ýmis önnur mál, ef sú saga yrði nánar rakin.

Frsm. meiri hl. (Pétur Pétursson): Herra forseti. Þessar umr. hafa nú farið að snúast talsvert yfir í nefndir, hvað þær hafi gert og hvað þær hafi verið margar og allt þar fram eftir götunum.

Mér hefur skilizt, að nefndir væru fyrst og fremst skipaðar til þess að vinna ákveðin verkefni, og mér liggur við að halda, að ef margar, ákveðnar nefndir eru skipaðar, þá eru þær skipaðar til að vinna mörg, ákveðin verkefni. Og það mætti þá kannske halda, að einmitt það væri árangur af því, að ríkisstj. er að vinna að mörgum, ákveðnum verkefnum og taka upp marga, ákveðna þætti, sem ekki hefur verið tekið til meðferðar fyrr.

Mér finnst hv. 5. þm. Reykv. (JóhH) ekki þurfa að vera að tala allt of mikið um nefndaskipun, því að mér skilst, að hans flokkur í bæjarstjórn Reykjavíkur, sem þar ræður, hafi gert talsvert að því að skipa nefndir, og ég er ekkert að lasta það, þegar nefndir eru skipaðar til þess að gera ákveðin verk á hverjum tíma.

Mér finnst það hafa komið fram við umr., að höfuðatriðið í þessum málum sé orðið það að koma sérstakri stjórn til valda í þeim sjóði, sem gert er ráð fyrir samkvæmt frv., til þess að úthluta því fé, sem þar er gert ráð fyrir, fremur en sá háttur sé hafður áfram eins og undanfarið hefur verið og er.

Það kann vel að vera, að þegar þessi mál öll eru búin að taka þann svip, sem hæstv. ríkisstj. kann að ætlast til, verði það talið heppilegt fyrirkomulag að hafa sérstaka nefnd eða stjórn sjóðs til þess að gera þessa hluti. En mér finnst, að þessi mál séu einn þáttur, eins og reyndar var víðurkennt af hv. 2. þm. Eyf. (MJ), í þessum málum öllum, í heildarskipulagi þessara mála. Ég get ekki séð neitt óeðlilegt við það á þessu stigi málsins, þegar hæstv. ríkisstj. er að vinna að málunum í heild, eins og ekki hefur verið borið á móti; hún hefur ákveðið kaup á eða fengið heimild til að kaupa allmörg skip, og fjárhæð til atvinnubóta hefur verið þrefölduð, og ég held, að það geti enginn sagt með neinum rétti, að ríkisstj. hafi gert minna en undanfarið stjórnir, þvert á móti hefur hún gert meira. Hún er sem sagt að vinna að þessum málum í fullum gangi, og mér finnst það alveg eðlilegt og rökrétt, að hún fái þennan hluta málanna til meðferðar líka á sama tíma. Ég hygg, að ef hv. sjálfstæðismenn stæðu að ríkisstj., mundi þeim finnast það óeðlilegt að vera að taka sérstakan þátt út og meðhöndla hann alveg á sérstakan hátt.

Mér sýnist, að ekki hafi komið fram nein höfuðrök um, að það þurfi að breyta til um þetta núna. Mér hefur skilzt, að þetta atvinnubótafé hafi verið ákveðið alltaf frá ári til árs eftir því, hvernig ástandið hefur verið og hvað hefur verið fært að láta mikið í þetta. Mér skilst, að á undanförunum árum hafi þetta verið 5 millj. kr. Nú er gert ráð fyrir 15 millj. kr. Það er að visu kannske áhættusamara að úthluta 15 millj. kr., en ég verð að segja, að ef ríkisstj. og aðrir embættismenn gátu úthlutað 5 millj. kr., eins og undanfarnar stjórnir hafa látið gera, þá held ég, að það sé nokkurt vantraust að halda, að það sé ómögulegt af þessum embættismönnum að gera það núna.

Hv. 2. þm. Eyf. kvartar undan því, hvað lítil rök komi fram í nál. á þskj. 330. Ég minnstist á þetta áðan, og ég mótmælti því alveg, að það séu ekki nægjanleg rök, þegar þessir hv. þm. hljóta að vita, að ríkisstj. er að vinna að þessum málum af fullum krafti einmitt núna, og samkvæmt því, sem þeir hafa lýst yfir, styðja þeir þessar aðgerðir ríkisstj., og mér finnst, að þeir ættu að gefa ríkisstj. frið til þess að láta þessi heildarmál taka mynd á sig og sjá svo og fara þá að gera sínar breytingar, ef þeim þykir ástæða til.

En á þessu stigi málsins finnst mér alveg rökrétt, að frv., sem er einn þáttur í heildarskipulagi um aðgerðir til að stuðla að jafnvægi í byggð landsins, gangi til ríkisstj.

Magnús Jónsson: Herra forseti. Út af þeim margendurteknu fullyrðingum hv. frsm. meiri hl., að ríkisstj. sé að vinna að þessum málum

Alþt. 1956. C. (76. löggjafarþing).

nú af fullum krafti, eins og hann endurtók í sinni ræðu nú oftast en einu sinni, þá sé ég ástæðu til þess að spyrjast fyrir um það, hvort megi vænta þess, að nú á þessu yfirstandandi þingi verði lagt fram frv. um frambúðarskipan þessara mála. Ég held, að það sé mjög auðvelt fyrir ríkisstj. að gera það, ef hún hefur nokkurn áhuga á því að koma þessum málum í fast form. Það er búið að rannsaka þetta mál það rækilega á undanförunum árum, að það er engin ástæða til þess að skjóta því lengur á frest að setja um þetta lög.

Fyrirverandi ríkisstj. komst að þeirri niðurstöðu, að það væri rétt að gera það, þótt annar stjórnarflokkanna, Framsfl., hafi af einhverjum undarlegum ástæðum brugðizt málinu á síðasta stigi þess á síðasta þingi.

Það auðvitað breytir í engu þeirri staðreynd, að auðið sé að bera fram ákveðnar till. um fasta skipan á þessum málum, þótt eitthvað sé ekki fullathugað um atvinnutækjaþörf víðs vegar um landið. Ef það á að bíða eftir því öllu saman, þá er ég hræddur um, að þetta sjái seint dagsins ljós, að það komist fast form á þessi mál. Og ég álit, að það sé mjög vafasöm leið að fara að taka einn og einn þátt út úr þessum málum og afgreiða út af fyrir sig án þess að gera sér einhverja heildarhugmynd um þá meginstefnu, sem fylgja eigi í uppbyggingu atvinnulífsins yfirleitt. Það má segja, að togarakaupin væru nokkuð sérstæð. Það eru stórtækustu framkvæmdirnar á atvinnusviðinu væntanlega, ef undan eru skilin hin stóru fiskiðjuver, þannig að það væri vel athugandi að afgreiða það mál sérstaklega með sérstakri löggjöf. En atvinnuþöfnunarmálin almennt og sá stuðningur, sem veittur er hinum ýmsu byggðarlögum landsins til atvinnuaukningar, hljóta að verða að afgreiðast í einu heildarkerfi og koma á það föstu formi, eftir hvaða reglum starfa beri að þeim málum fyrst og fremst og hverjir það séu, sem verði falin sú forusta. Þetta er nauðsynlegt. Og reynslan hefur sannað það með hverju árinu, sem hefur liðið, hversu nauðsynlegt þetta er, því að það er engum efa bundið, að einmitt sú staðreynd, að það er ekki búið áður að koma föstu skipulagi á þessi mál, m. a. að ákveða það, hvers fjár megi vænta á ákveðnu árabili, sem er mikil nauðsyn, þá hefur ekki verið hægt að láta þetta koma til eins mikilla nota og ella hefði verið, því að það þarf að vera hægt að skipuleggja ákveðnar ráðstafanir, sem ef til vill er ekki hægt að leysa með atvinnuþöfnunarfé eins árs, heldur þyrfti að vera hægt að gera ráð fyrir því, að það væri hægt að leggja til þeirra ákveðnu framkvæmda fé í 2—3 ár. Þetta hefur ekki verið hægt að gera, m. a. vegna þess, að það hefur aldrei verið vítað frá ári til árs, hvaða fé væri til ráðstöfunar í þessu skyni, og þessi reynsla hefur sannfært menn um það, sem hafa kynnt sér þessi mál, að það er óviðunandi að koma ekki þessu fasta formi á, og því meiri nauðsyn er að gera þetta sem upp-hæðin, sem veita á, er stærri.

Ég efast ekkert um, að það er hægt að úthluta þessum 15 millj. kr. Það er ákaflega auð-

velt að verða af með peninga, þannig að ég efast ekkert um, að bæði hæstv. ríkisstj. og hver annar á ósköp auðvelt með að úthluta þeim og losna við þær. En ég held, að einmitt það, hvað veitt er stór fjárhæð í þessu skyni nú, auki enn þörfina á því, að hér sé unnið að á skipulagsbundinn hátt. Og ég vil mega vænta þess, að það sé ekki ætlunin að gera þetta aðeins eitt ár, heldur um nokkurt árabíl, eins og við gerum ráð fyrir í okkar frv., og þá má vænta þess, að hægt verði að leysa með viðunandi aðgerðum atvinnuvandamál hinna ýmsu kaupstaða og byggðarlaga úti um land, sem við erfiðleika eiga að stríða, því að það er vitanlega engin lausn, þó að hægt sé á einu ári eða tveimur árum að verja 100—200 þús. kr. á einn stað, sem getur að visu orðið til nokkuð mikils gagns, en getur alls ekki leyst þann meginvanda, sem við er að stríða. Og ef það er ætlun hæstv. ríkisstj., sem ég vil ekki á þessu stigi draga neitt í efa, að hún vilji leysa þessi mál á þann hátt, sem bezt komi að gagni, þá held ég, að hún geri það ekki með betra móti en því að láta nú þegar lögfesta það, hvaða skipan eigi að vera á þessum málum, hverjir eigi með þau að fara og eftir hvaða heildarlínunum eigi að vinna. Það getur hún gert, annaðhvort með því að samþ. þetta frv. okkar með einhverjum þeim breytingum, sem hún telur nauðsynlegar, eða þá með því að flytja nú á þessu Alp. frv. um heildarskipulag þessara mála. Og ég vildi mjög mega vænta þess, að hv. frsm. meiri hl. geti upplýst um fyrirætlanir ríkisstj. í þessu efni, því að þótt það sé góðra gjalda vert að treysta ríkisstj., þá álit ég samt, að það sé nauðsynlegt fyrir þm. að fá ákveðin svör frá stjórn sinni um það, — jafnvel stjórnarstuðningsmenn eiga ekki að una öðru, ef þeir hafa áhuga á málum, — hværrar lausnar sé á þeim að vænta og hvenær hennar megi vænta.

Ég vil svo að lokum endurtaka þá fsp., sem hv. 5. þm. Reykv. bar hér fram áðan, hvaða fyrirkomulag sé hugsað að verði á úthlutun þessa fjár nú í ár. Þeir embættismenn, sem áður höfðu úthlutað þessu fé, hafa a. m. k. ekki til skamms tíma vitað, að þeir ættu að annast slíka úthlutun og hafa yfirleitt vísað frá sér, þegar forustumenn sveitarfélaga hafa talað við þá um sín mál, og sagzt ekki hafa hugmynd um, hvernig þessu yrði fyrir komið. Fyrirv. ríkisstj. hafði þann hátt á að fela skrifstofustjórn þriggja rn. að annast þetta, þeirra rn., sem þessi mál mest eðli sínu samkv. heyra undir, og ég held, að í flestum tilfellum hafi þeirra till. verið fylgt. Ég vildi nú a. m. k. mega vænta þess, að þingheimur gæti fengið upplýsingar um það, hvernig er fyrirhugað að ráðstafa þessum 15 millj., þ. e. a. s., hvaða vinnubrögð ríkisstj. hugsar sér að hafa um þá úthlutun og hverjir eiga að meta þær þarfir, sem þar eru fyrir hendi. Þetta vona ég a. m. k. að við getum fengið svar um.

Um það atriði, sem hv. frsm. meiri hl. sagði hér áðan, að það virtist vera aðaláhugamál okkar með samþykkt þessa frv. að koma að einhverri ákveðinni stjórn á þessum sjóði, þá er það auðvitað ekki nema annar aðalþáttur máls-

ins. Það er ekkert aðaláhugamál okkar út af fyrir sig að koma að stjórn, ef hann á við með því, að við viljum koma okkar mönnum þar að með kosningu hér á Alp. Það er auðvitað í samræmi við það, sem flutt var á síðasta þingi, sú skipan mála, þannig að hún er ekki neitt ný nú, eftir að stjórnarskiptin hafa orðið. Það er tekið upp það atriði úr frv. jafnvægisn. frá síðasta þingi, áður en stjórnarskiptin urðu. En ég held, að hvernig svo sem skipulag verði á þessum málum í framtíðinni, þá hljóti það að verða annar aðalþáttur þess máls, að það verði föst stjórn eða n., sem annast framkvæmdir í þessum málum, þannig að fullt samræmi gæti orðið í þessum vinnubrögðum. Og ég vil endurtaka það, sem ég áðan sagði, að mér finnst það alvarlegasta í þessu máli vera það, að með því að hafa þetta í óvissu algerlegri frá ári til árs, þá notast féð alls ekki sem skyldi. Þetta er þáttur, sem vissulega er þess virði að sé hafður í huga og gerir það að verkum, að það er því brýnni nauðsyn að láta það ekki dragast lengur að setja heildarlöggjöf um þessi mál. Og ég held, að enginn geti talið, að á sér sé réttur brotinn í neinu efni pólitískt séð, þó að Alþingi nú samþykkti þetta frv., sem við höfum lagt hér fram og er byggt á fyrri frv. okkar sjálfstæðismanna annars vegar og hins vegar á meginatriðum frv. jafnvægisnefndarinnar, sem flutt var hér á síðasta þingi, þannig að öll þau sjónarmið, sem hér hafa komið fram á Alþingi um þessi mál, hafa fyllilega verið tekin til greina við samningu þessa frv. Ég vil því endurtaka það, sem ég áðan sagði, að mig undrar mjög, að það skuli nú vera viðhorf þeirrar hæstv. ríkisstj., sem svo mjög hefur talað um áhuga sinn á að koma á jafnvægi og stuðla að jafnvægi í byggð landsins, að hún vilji nú koma í veg fyrir samþykkt þessa frv. og láta sér nægja að halda áfram þeim skýrslugerðum, sem hún er að láta vinna að.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 68. fundi í Nd., 15. marz, var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 69. fundi í Nd., 18. marz, var fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

Till. frá meiri hl. fjhn. á þskj. 330 um að vísa málinu til ríkisstj. samþ. með 17:10 atkv.

4. Fiskveiðasjóður Íslands (frv. JóhH o. fl.).

Á 4. fundi í Nd., 24. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 40 16. maí 1955, um Fiskveiðasjóð Íslands [18. mál] (þmfrv., A. 18).

Á 7., 8., 9. og 10. fundi í Nd., 29. og 30. okt., 1. og 2. nóv., var frv. tekið til l. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.
Á 13. fundi í Nd., 9. nóv., var frv. enn tekið til 1. umr.

Flm. (Jóhann Hafstein): Í sambandi við frv., sem hér er til umr., um eflingu fiskveiðasjóðs á þskj. 18, tel ég nauðsynlegt, að hv. þm. geri sér grein fyrir heildarmynd málsins og mikilvægi þess. Það er annars vegar um að ræða fjárreiður fiskveiðasjóðs eins og þær nú eru, en hins vegar þá lánsfjárbörf, sem ætla verður að sé fyrir hendi á næstunni, miðað við verkefni fiskveiðasjóðs.

Ég skal fyrst ræða fyrri þátt málsins eða fjárreiður sjóðsins. Segja má, að þessu atriði séu gerð góð skil í grg. frv., og vil ég því einkum árétta það, sem þar er fram tekið og mestu máli skiptir, en auk þess benda á fleiri staðreyndir, sem hafa úrslitabýðingu.

Ef litið er á fjárhag fiskveiðasjóðsins nú, koma m. a. fram eftirfarandi atriði:

Á yfirstandandi ári og fram til 25. okt. hefur sjóðurinn veitt lán, sem nema alls rúmum 42 millj. kr., og loforð sjóðsins um lán til afgreiðslu fyrir lok þessa árs munu vera nálægt 20 millj. kr. Þær koma ekki allar til útborgunar þessar upphæðir á þessu ári, vegna þess að yfirleitt hefur fengizt eins, tveggja og þriggja ára gjaldfrestur á helmingi andvirðis þeirra báta, sem erlendis eru smíðaðir. Úthæðanir til áramóta eða þar til um bil munu vera áætlaðar um 16 millj. kr., en bankainnstæður sjóðsins nú eru tæpar 10 millj. Er þá sjóðurinn meir en þurrausinn, þó að nokkrar tekjur falli til fram að áramótum, því að hér eru ekki heldur taldar ýmsar brýnar lánbeiðnir, sem fyrir liggja og nauðsynlegt væri að geta afgreitt á næstunni.

Þessar niðurstöður eru í framhaldi af og í samræmi við áætlanir og horfur síðari hluta árs 1955, en þá var fyrirv. hæstv. ríkisstj. bent á, að óhjákvæmilegt væri að afla fiskveiðasjóði viðbótarfjár, 10 millj. kr. á ári 1956 og 1957, til þess eins, að hægt væri að veita lán til skipasmíða, sem þá voru þegar hafnar eða um það bil að hefjast.

Í þessu sambandi verð ég að leiðrétta það, sem fram kemur í grg. frv. um framlög til fiskveiðasjóðs af greiðsluafgangi ríkissjóðs 1955 og 1956, eins og þar stendur, en það á við árin 1954 og 1955. Áætlaðar árstekjur sjóðsins að óbreyttum kringumstæðum eru nú um 18 millj. kr. Það eru í fyrsta lagi afborganir og vextir, sem munu nema nálægt 7500 þús. í öðru lagi hluti útflutningsgjalds af sjávarafurðum, sem mun nema nálægt 8500 þús. kr., og í þriðja lagi ríkissjóðsframlag samkvæmt síðustu lögum um fiskveiðasjóð, 2 millj. kr. Þarna er sem sé um 18 millj. kr. árlegar tekjur, sem vitað er um, að ræða. En næstu tvö árin, 1957 og 1958, falla hvort árið um sig til afborgunar af erlendu bráðabirgðalánunum til bátakaupanna undanfarið um 10 millj. kr. á ári, og verður þá handbært fé til útlána næstu tvö ár, að öðru óbreyttu, aðeins 8 millj. kr., sem eins og nú er hrekkur ekki einu sinni til að endurnýja vélarnar í bátafлотanum árlega, hvað þá meira.

Að vísu veit ég, að þessi fjárskortur fisk-

veiðasjóðs kemur hv. alpm. ekki á óvart, því að alkunna er, að reynt hefur verið að fá erlent lánsfé til fiskveiðasjóðs tvö undanfarin ár frá Alþjóðabankanum, en án árangurs.

Fr. þ. þ. þ., sem hér er borið fram um að hækka hið árlega ríkissjóðsframlag þegar í stað um 10 millj. kr., miðar að því að firra vandræðum eins og nú horfir. Það leysir ekki lánsfjárbörfinna, sem fram undan er, en það er vissulega að dómi okkar flm. ekki til of mikils mælt, að af hinum risavöxnu útgjöldum ríkissjóðs fari árlega 12 millj. kr. í hinn mikilvæga stofnlánasjóð sjávarútvegsins, Fiskveiðasjóð Íslands.

Ég vil þá víkja nokkrum orðum að lánsfjárbörfinni, sem fyrir hendi er, ef tryggja á, að fiskveiðasjóður geti haldið áfram að gegna sínu mikilvæga uppbyggingarhlutverki í íslenskum sjávarútvegi.

Eins og fram kemur í grg. frv. á fskj. 4, er hin árlega lánsfjárbörf áætluð rúmlega 44 millj. kr., og er þá miðað við sömu eða svipaða þróun eða hraða í uppbyggingu bátaútgerðarinnar, bæði bátabyggingum og aðstöðu bátanna í landi, eins og verið hefur undanfarin 2—3 ár. En þessi áætlun sundurliðast þannig, að til aukningar bátafлотans, miðað við þessa sömu þróun, mundi þurfa rúmar 26 millj. kr., eða 26250 þús., til vélakaupa, þ. e. a. s. til að endurnýja vélarnar í bátafлотann árlega, með núverandi verðlagi um 9 millj. kr., í viðgerðir skipa og véla 2 millj. kr. og til verbúða og vinnslustöðva 7 millj., en samtals gerir þetta þessar 44250 þús. kr.

Ef til vill er þessi áætlun rifleg og mætti komast af með minna til sumra liða hennar. En þá er einnig á það að líta, að önnur aðkallandi verkefni eru fyrir hendi, sem fiskveiðasjóður hefur ekki treyst sér til að sinna eða ekki nema að nokkru leyti, og á ég þar við margs konar verkefni í sambandi við hagnýtingu aflans í landi, og alveg sérstaklega vek ég athygli á þeirri miklu þörf, sem fyrir hendi er hjá söltunarstöðvunum á Siglufirði og víðar til endurnýjunar og nýbyggingar, en margar eða flestar þessar söltunarstöðvar eru að verulegu leyti úr sér gengnar. Þörfum þessara aðila hefur fiskveiðasjóður ekki getað mætt, og ég óttast, að þeir eigi ekki í nokkur hús að vanda, eins og nú standa sakir.

Af öllu þessu má marka, eins og fram kemur í grg., að til stórra vandræða horfir, enda þótt þetta nauðsynlega frv. yrði að lögum, ef ekki tekst jafnframt að hagnýta 50 millj. kr. lánsheimild þá, sem fyrir hendi er í gildandi lögum um fiskveiðasjóð, nr. 40 frá 1955.

Ég vil svo að lokum minna á eftirfarandi staðreyndir um þýðingu bátaútgerðarinnar fyrir fjárhag þjóðarinnar og atvinnuöryggi:

1) Viðskipti þjóðarinnar út á við og fjárhagsleg afkoma er meira undir útveginum komin en nokkrum öðrum atvinnuvegi þjóðarinnar, en framleiðsla sjávarútvegsins hvílir á tveimur meginstöðum, annars vegar bátafлотanum, en hins vegar togurunum.

2) Af því aflamagni, sem á land kemur árlega, eru nærri 57% frá bátafлотanum, og svipað verður hlutfallið að því er snertir þau verð-

mæti, sem framleidd eru til útflutnings úr aflanum.

3) Á bátafлотanum munu að jafnaði vera 4—5 þús. sjómenn, sem hafa aðalframfæri sitt af þessari atvinnugrein. Í öllum kaupstöðum og kaupsíðum á suðvesturhluta landsins, ef frá er tekin Reykjavík og að nokkru leyti Hafnarfjörður, byggist afkoma manna að langmestu leyti á bátavégnum, og sérstaklega má nefna staði eins og Vestmannaeyjar, sem byggja afkomu sína að öllu leyti á bátavégnum. Viðs vegar um landið eru vaxandi sjávarþorp með nýtzku fiskiðnaði í landi, nýjum og vistlegum íbúðarhúsum og almennt velmegun ávöxtur bátavéðgerðarinnar.

4) Bátavéðgerðin hefur sérstöðu til hagnýtingar auknum aflabróðum vegna friðunarráðstafana í hinni nýju og vaxandi landhelgi, og síðveððarnar má segja að grundvallist á bátavéðgerðum.

5) Það er á færi einstaklinganna sjálfra, sjómanna og samtaka þeirra, að stofna til bátavéðgerðar, svo sem hin öra þróun og nýsköpun bátavéðgerðar á síðustu tveimur og hálfu ári sýnir, en á þeim tíma hefur hann aukizt um 4276 rúmlastir, en samtímis hefur aukning togaraflotans verið einstaklingunum algerlega ofviða.

6) Af framangreindu má m. a. marka grundvallarþýðingu bátavéðgerðarinnar í þjóðarþýðskap landsmanna. Hún skapar hlutfallslega mesta vinnu, skilar tiltölulega mestu af verðmæti aflans til manna, er að útgerðinni vinna, tiltölulega mestum erlendum gjaldeyri og krefst minnst fjármagns. Eru því fá verkefni Alp. og ríkisstj. veigameiri en að skapa Fiskveiðasjóði Íslands aðstöðu til að gegna hinu mikilvæga hlutverki að veita bátavéðgerðum nauðsynleg stofnlán framvegis, því að ella væri fótum kippt undan einni meginstöð islenzks atvinnulífs, bátavéðgerðum.

Ég leyfi mér að leggja til, að þessu máli verði að lokinni þessari umr. vísað til hv. sjútvn. og 2. umr.

Eiríkur Þorsteinsson: Herra forseti. Sjálfstfl. á Alþingi, sem áður skipaði helming ríkisstj., á nú ekki lengur sæti í henni, heldur stendur hann utan við hana. Afstaða flokksins til málefna á Alp. hefur tekið stakkaskiptum til samræmis við þessar breyttu kringumstæður hans. Má nú þegar sjá ný viðhorf hv. þingmanna hans til ýmissa mála, og er gott dæmi um það frv. það, er hér liggur fyrir til umr. Það er frv. til l. um breyt. á l. nr. 40 frá 1955, um Fiskveiðasjóð Íslands, flutt af fimm hv. þm. Sjálfstfl. Frv. er um 500% hækkun á framlagi ríkissjóðs til fiskveiðasjóðs.

Það verður að viðurkennast, að betra er seint en aldrei. Það hefur öll undanfarin ár verið mjög aðkallandi að efla fiskveiðasjóðinn og útvega þar með fé til uppbyggingar og aukningar á bátavéðgerð landsmanna. Undanfarnar ríkisstjórnir og Alp. hafa ekki heldur bætt úr brýnni þörf landsmanna fyrir fjölgun togara og á Vestfjörðum og víðar.

Hv. þm. Eyf. sagði í þingræðu fyrir nokkr-

um dögum í umræðum um togarafrv. ríkisstj., að byggja þyrfti þrjá togara á ári, til þess að fullnægt væri þörf í landinu. Það er alveg rétt. Það þarf 2—3 nýja togara fyrst um sinn, og það hefur þurft á undanföllum árum. En Sjálfstfl. hefur ekki borið gæfu til að standa fyrir þessari sjálfsögðu árlegu aukningu, enda þótt hann hafi talizt hafa forustu sjávarútvegs-mála.

Fr. þau, sem ég og hæstv. núverandi félmrh. höfum flutt um togaraútgerð ríkisins til atvinnuþöfnunar, gátu ekki fengið þinglega afgreiðslu í samstjórn við Sjálfstfl. á undanföllum þingum, og tillögur, sem gengu í sömu átt, hafa dagað uppi í sjútmrn., meðan formaður Sjálfstfl., hv. þm. G-K., var sjútmrn., án þess að ég sé að halda því fram, að hann, sá ágæti þm., sé á móti því, að togara séu til. En einhvern veginn var það svo, að ekki lágu lausir peningar í ráðherraflíð sjálfstæðismanna undanfarið, hvorki í árlegar byggingar togara né stórum hækkaða styrki til fiskveiðasjóðs.

Áætlaðar tekjur sjóðsins voru árið 1956 vextir af lánum kr. 3.8 millj., áætlaðar afborganir 5 millj. og útflutningsgjöld 7 millj., samtals 15.8 millj. kr., en áætlaðar lánveitingar á árinu eru 28 millj. kr. Árið 1955 voru útlánþarfir fiskveiðasjóðs 38 millj. kr. Þáverandi hæstv. sjútmrn., Ólafur Thors, útvegaði það ár aðeins 5 millj. kr. ~~En~~ turkræfan styrk úr ríkissjóði, og þó voru allar tekjur sjóðsins áætlaðar það ár aðeins 12.4 millj., eða 3.4 millj. lægri en árið 1956, þó að útlánþörfin væri 10 millj. hærri 1955.

Af þessum augljósu tölum má sjá, að Sjálfstfl. notaði ekki valdaðstöðu sína sem skyldi fyrir málefni sjávarútvegsins, og það frv., sem hér liggur nú fyrir til umr. í hv. d., er fyrst og fremst vottur iðrunar og yfirbótar þessa flokks. Hvað þá hlið málsins snertir verður frv. að teljast gott, enda túlkar frv. þessa hugsun: Vér vildum meira en vér framkvæmdum, en nú viljum vér bæta fyrir það, sem ógert var.

Samkv. gildandi lögum um Fiskveiðasjóð Íslands hefur sjóðurinn heimild til að taka lán allt að 50 millj. kr. með ríkisábyrgð. Eftir þeim upplýsingum, sem ég hef fengið, virðist sjóðurinn ekki hafa notað neitt af þessari heimild, og hefur hún þó verið í lögum um nokkurn tíma. Tel ég sjálfsagt, að n. sú, er fær málið til meðferðar, kynni sér vel, hvaða tilraunir hafa verið gerðar af sjóðsins hálfu til að afla þess lánsfjár, sem hér er um að ræða. En eins og hv. þm. er kunnugt, er stjórn Útvegsbanka Íslands jafnframt stjórn fiskveiðasjóðsins. Er því hugsanlegt, að hv. l. flm. þessa frv. geti nú þegar gefið upplýsingar um þær tilraunir, sem stjórn sjóðsins hefur gert til að útvega sjóðnum lánsfé, og hvernig þeim hefur reitt af.

Í frv. er lagt til, að framlag ríkissjóðs til fiskveiðasjóðs verði hækkað úr 2 millj. kr. upp í 12 millj. kr. á ári. Auðvitað er full þörf á að auka fjármagn sjóðsins, og vitanlega ber að athuga möguleika á að gera það að einhverju leyti með ríkisframlagi umfram það, sem nú er. Ég skal engu spá um það, hvernig því verði tekið af hv. Alp. að sexfalda hið árlega ríkis-

framlag núna, áður en fjárlög verða afgreidd. En hætt er við, að slíkt reynist ekki framkvæmanlegt, nema aðrar hliðstæðar lánsstofnanir atvinnuveganna, t. d. ræktunarsjóður, fái þá jafnframt sín ríkisframlög hækkuð til mikilla muna. Fer þá afgreiðsla að sjálfsögðu nokkuð eftir því, hvort þingið treystist til að spara á öðrum útgjaldaliðum eða afla nýrra tekna með sköttum. Og mér þykir hv. flutningsmenn hafa mikla trú á áhuga núverandi stj. og þingmeirihluta fyrir sjávarútveginum, ef þeir gera sér vonir um, að þessir aðilar verði svo miklu stórtækari á ríkisframlög til fiskveiðasjóðs en þeir, sem áður réðu fyrir þessum málum. Um það skal þó ekki fleira sagt að sinni.

Hitt er svo staðreynd, sem ástæða er til að gefa gaum fyrst og fremst, að fiskveiðasjóður hefur þegar með gildandi lögum rétt til 50 millj. kr. lántóku á ábyrgð ríkissjóðs. Þennan möguleika liggur beinast við að nota, og á það verður að leggja fulla áherzlu. Á þann hátt verða möguleikar sjóðsins til lánveitinga tryggðir í bráðina, sennilega næstu tvö árin a. m. k., eftir fyrirbyggjandi upplýsingum. Sjálfur á sjóðurinn mikið eigið fé, sem fer stöðugt vaxandi, og er því í rauninni vel efnuð lánsstofnun, þótt laust fé skorti. Núverandi árlegt framlag ríkissjóðs, 2 millj. kr., mætti nota a. m. k. að einhverju leyti til að greiða vaxtamismun, ef með þyrfti.

Ég vil leyfa mér að beina því til hv. flm. þessa frv., að mér virðist þeir hafa mjög góða aðstöðu til að vinna þessu máli gagn á þann hátt að koma því til leiðar, að fiskveiðasjóður fái — og helst sem fyrst — þær 50 millj. kr., sem honum er með lögum heimilt að taka að láni og hefur ríkisábyrgð fyrir. Flokkur hv. flutningsmanna hefur meiri hluta í bankaráði og bankastjórn Útvegsbankans, sem fer með stjórn sjóðsins. Útvegsbankinn virðist hafa nokkra aðstöðu til þess að útvega sjóðnum lán með ríkisábyrgð og sennilega lána honum eitt-hvað sjálfur, a. m. k. í bili. Væri þetta sanngarnt, því að samkv. reikningum fiskveiðasjóðs hefur sjóðurinn oft og jafnvel að staðaldri um langan tíma átt mikið fé inni í bankanum, um síðustu áramót ekki minna en 22 millj. kr., að því er virðist. Hins vegar verður ekki séð, að bankinn hafi lánað sjóðnum fé. Mér er kunnugt um, að t. d. Búnaðarbankinn eða sparisjóðsdeild hans hefur oft hlaupið undir bagga með ræktunarsjóði og byggingarsjóði, a. m. k. til bráðabirgða, og er ekki óeðlilegt, að Útvegsbankinn gerði hið sama öðru hverju.

Þá er á það að líta, að Sjálfstfl. hefur einnig meiri hluta í bankaráði og bankastjórn Landsbankans. Þar hafa því flm. frv. einnig mjög góða aðstöðu til að stuðla að því, að fiskveiðasjóður geti notað lánsheimild sína, annaðhvort með því að Landsbankinn láni fé eða útvegi það. Eins og hv. flm. vita, eru tveir af þm. Sjálfstfl. í bankaráði Landsbankans, og er annar þeirra formaður flokksins og fyrrverandi sjútmrsh., en fyrsti flm. þessa frv. er í bankastjórn Útvegsbankans, eins og ég sagði áðan.

Ég vil því þegar á þessu stigi málsins heita

á hv. flutningsmenn þessa frv. að nota meirihluta aðstöðu flokksins og persónulega aðstöðu sína og flokksmanna sinna í Landsbankanum og Útvegsbankanum til að stuðla að því, að fiskveiðasjóður fái sem allra fyrst þær 50 millj. kr. að láni, sem honum er leyfilegt að taka og hefur ríkisábyrgð fyrir. Þar með væri vandinn leystur í bráðina. Varðandi frekari framtíðarúrræði hygg ég farsælast, að hæstv. ríkisstj. fái ráðrúm til að fjalla um það mál og gera um það tillögur að athuguðu máli.

Flm. (Jóhann Hafstein): Ég verð að leyfa mér að segja, að þetta er ein lágbúlegasta ræða, sem ég hef lengi heyrt á Alþ., og hún skýrir dálítið, með hverjum hætti þessi hv. þm. situr hér í þingsölunum. Hann situr hér, þó að kjósendurnir í kjördæmi hans séu búinir að segja honum, að þeir vilji ekki hafa hann sem þingmann, þó að hann hafi fengið færri atkv. frá kjósendum sínum en andstæðingur hans í kjördæminu.

Ég hélt, að sorgarsaga hv. þm. V-Ísf. í sjávarútvegsálum og afskipti hans af þeim væri orðin slík, að það væri ofraun, að hann mundi bæta ofan á þá sorgarsögu annarri eins skömm og þeirri ræðu, sem hann hefur nú hér flutt. Hann hefur sótt um og látið birta af sér myndir og þótt vera brautryðjandi í sjávarútvegsálum með kaupum á bátum og fæstir hafa nokkurn tíma verið gerðir út. Hann gekk vel fram í því að gera út togara í þessu byggðarlagi, sem lagður var við bryggju daginn eftir kosningar. Þá var áhuginn búinn hjá þessum hv. þm. En aðrir dugnaðarmenn hafa síðan keypt þennan togara, þegar hann lá hér uppgefinn í höfninni í Reykjavík, og gert hann út í byggðarlagi þessa hv. þm. með miklum árangri fyrir fólkið, sem býr þar.

Það eru miklu fleiri raunasögur, sem hægt væri að rekja. En svo kemur þessi hv. þm. hér og heldur ræðu, eins og menn hafa nýlega hlustað á. Hann segir, að það sé betra seint en aldrei, að sjálfstæðismenn hafi áhuga fyrir fiskveiðasjóði.

Ég held nú, að ef saga fiskveiðasjóðs væri rakin, þá blandist engum hugur um það, að fyrr og síðar hafa a. m. k. ekki aðrir staðið framar sjálfstæðismönnum í að stofna til og efla þennan sjóð. En það, sem máli skiptir, er í sjálfu sér ekki að rekja slíkar sögur eins og hv. þm. gerði, og það mætti nú frekar ætla, að það væri verkefni Tímans, og þetta er sennilega skrifað til þess að birtast í Tímanum, en í raun og veru ekki sem innlegg í þingmál, því að auðvitað bar þm. að koma og lýsa afstöðu sinni til þessa frv. Ætliar hann að vera með þessu frv. eða ekki? Það er það, sem við viljum fá að heyra hér í þingsölunum. Það skiptir máli, þegar þm. koma hér til að tala um frv., sem eru á dagskrá, en ekki, hvort hægt er að fara í einhvern skæting um það, að menn séu núna að bera fram það, sem menn hafi ekki áður borið fram. Og

ég vil leiðrétta það hjá hv. þm., að sjálfstæðismenn ætlist nú til stórtækari framlaga úr ríkissjóði en meðan þeir voru við völd, því að eins og fram kemur bæði í grg. og ég vék að, hefur þessi sjóður fengið á undanförunum tveimur árum 8 millj. kr. fyrra árið í framlagi frá ríkissjóði og 10 millj. kr. seinna árið, og til viðbótar var honum í fyrsta skipti ákveðið í lögum í tíð fyrrv. stjórnar 2 millj. kr. ársframlag. Þetta er nákvæmlega sama upphæð, sem nú er verið að fara fram á að ákveðið sé með lögum að sjóðurinn fái, eins og hann undanfarin ár hefur fengið, án þess að það hafi verið lögákvæðið, en hins vegar ráðstafað frá ári til árs. Hér er þess vegna, einmitt um þetta atriði, ekki verið að gera annað en að slá því föstu, að framhaldið verði eins og málinum var skipað í tíð fyrrverandi stjórnar, meðan sjálfstæðismenn fóru með völd.

Svo spyr hv. þm. V-Ísf. með nokkrum vandlættingartón: Hvað hefur sjóðurinn gert til þess að nota sér heimild til lánsfjárukningar eða til lánsfjárflounar, þ. e. a. s. hefur sjóðstjórnin, sem er í höndum Útvegsbankans, notað heimildina til þess að afla sjóðnum 50 millj. kr. lánsfjár? Það er helzt að skilja sem svo, og hann vill láta skína í það, þessi hv. þm., að stjórn Útvegsbankans hafi vanrækt verkefni sitt í þessu efni.

Mig undrar, að slíkt skuli koma fram. Ég hélt, að þessi hv. þm. vissi, að það var ákveðið í tíð fyrrv. stjórnar og það var í samráði við stjórn fiskveiðasjóðs, að það væri fyrst og fremst Framkvæmdabankinn, sem hefði með höndum lánsfjáraflounar og þ. e. a. til fiskveiðasjóðs. En nú vill svo til, að einmitt hæstv. fjmrh. er bankamálaráðherra þess banka, og það er þess vegna undir forustu hans, sem Framkvæmdabankinn hefur gert tilraunir til þess að undanförunu að afla fiskveiðasjóði lánsfjár. Ég færi hér ekki fram neinar ásakningar á hendur Framkvæmdabankanum fyrir að hafa ekki getað aflað þessa lánsfjár, en það er staðreynd, sem ég hélt a. m. k. að allir hv. þm. vissu, að þetta verkefni var í höndum Framkvæmdabankans, en ekki í höndum stjórnar Útvegsbanka Íslands. Ef Framkvæmdabankinn eða bankamálaráðherra hans vill breytingu á þessu, þá verður það að koma sérstaklega fram, því að það er óeðlilegt, að stjórn Útvegsbankans fari að leita eftir lánsfé á erlendum vettvangi, á sama tíma og það er vitað af stjórn Útvegsbankans, að Framkvæmdabankinn hefur þetta verkefni með höndum.

Varðandi það, að það væri eðlilegt, að Útvegsbankinn legði þessum sjóði eitthvert fé, þá tel ég, að það verði að sjálfsögðu að horfa á það, ekki síður en önnur verkefni. En það er nú höfuðverkefni og viðfangsefni Útvegsbankans að styðja sjávarútveginn í einni eða annarri mynd, og ég tek það fram hér, að útlán bankans til einna eða annarra þarfa sjávarútvegsins hafa farið vaxandi á liðnum árum og verið mest einmitt undanfarin tvö eða þrjú ár, þegar aðstaða sjávarútvegsins var verst. Það sannar, að Útvegsbankinn muni ekki láta sitt

eftir liggja að leggja sjávarútveginum lið í einni eða annarri mynd. Og ég hygg, að það sé óhætt að fullyrða, að sú aðstaða, sem Útvegsbankinn hefur búið fiskveiðasjóði, sé með þeim hætti, að fiskveiðasjóður megi mjög vel við una, og hefur allt verið gert til þess af bankans hálfu að liðsinna sjóðnum eftir þörfum. Hins vegar hefur ekki á undanförunum árum verið ætlað til þess, að Útvegsbankinn legði fram stofnfé í sjóðinn. Þetta er stofnlánasjóður sjávarútvegsins, en Útvegsbankinn er fyrst og fremst rekstrarbanki sjávarútvegsins, og á þessu eru tvenn skil, og þess vegna er það eðlilegt, að fjárfestingarbanki eins og Framkvæmdabankinn hafi einmitt haft öðrum fremur með höndum tilraunir til fjárflounar til fiskveiðasjóðs og annarra lánveitinga.

Ég skal ekki hafa fleiri orð um þetta mál. Ég hef leiðrétt í örfáum orðum missagnir, sem fram hafa komið, en endurtek, að mig furðar á því, að þm. skuli koma fram með svo lágruleg sjónarmið sem fram komu í ræðu hv. þm. V-Ísf. Og ef hann á eftir að tala hér aftur, skora ég á hann að gera hreint fyrir sínum dyrum og segja til um, hvort hann ætlar að fylgja þessu frv. eða ekki.

Eiríkur Þorsteinsson: Herra forseti. Mér fannst nú sú ræða, sem ég flutti hér áðan, vera frekar meinleysisleg. Ég verð að líta þannig á, en hún gat samt farið mjög í taugarnar á hv. 5. þm. Reykv. (JóhH), 1. flm. þess frv., sem ég minntist á hér. Ég get ekki verið að elta við hans persónulegu sjónarmið gagnvart mér eða því, hvort Vestur-Ísfirðingar hafi viljað mig á þing. Ég geri ráð fyrir því, að þeir hafi viljað mig svipað og Reykvíkingar vilja hann. Ég get búið við því. Ég veit ósköp vel, að þeir vilja ekki allir þennan hv. þm., þó að hann sé kosinn með miklu atkvæðamagni, vegna aðstöðu sinnar á flokkslista í Rvík, og ég held, að við ættum að spara okkur frekari umr. um okkur persónulega. Ég sé ekki, að það geri þessu máli nokkurt gagn.

Ég skal taka það alveg skýrt fram, að ég kom aðeins hér fram með mín sjónarmið á málinu, og ég geri ráð fyrir því, að ég greiði því atkv. hér við 1. umr., svo að það geti farið til athugunar í nefnd. Ég benti líka á atriði, sem ég vildi að n., sem fjallaði um málið, tæki til athugunar. Það gæti vel verið, að frv. gæti komið þannig frá n., að það yrði þess virði, að því yrði veitt full afgreiðsla í hv. þingdeild.

Ég þarf ekki að lengja mál mitt. Ég hygg, að því sé flestu ósvarað, sem ég beindi til hv. 5. þm. Reykv., sem er 1. flm. að frv. Ég geri ráð fyrir því, að hann telji sig hafa svarað því, en við höfum allt aðrar skoðanir á þessu máli, eins og kom fram í minni framsöguræðu.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til sjútnv. með 19 shlj. atkv.

Á 69. fundi í Nd., 18. marz, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 70. fundi í Nd., 19. marz, var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 18, n. 338 og 342).

Frsm. meiri hl. (Karl Guðjónsson): Herra forseti. Þetta frv., sem um skeið hefur verið til athugunar og afgreiðslu hjá sjútnv. þessarar d., er að efni til um það, að framlag ríkissjóðs til Fiskveiðasjóðs Íslands verði árlega 12 millj. kr. í staðinn fyrir 2 millj. kr., eins og nú er í lögum.

Nefndin hefur athugað frv. og kynnt sér nokkuð rekstur fiskveiðasjóðs, og að lokum gat n. ekki orðið sammála við endanlega afgreiðslu málsins.

Fiskveiðasjóður er, svo sem kunnugt er, sá sjóðurinn, sem veitir stofnlán til fiskibáta og ýmiss konar fiskiðjuvera, og það leikur ekki á tveim tungum, að fjárhagur sjóðsins er með þeim hætti, að hann þarfnast rýmkaðs fjárhags. Um það munu allir nm. í sjútnv. sammála. Hitt er annað mál, að frá því að frv. kom fram, það frv., sem gerir ráð fyrir 10 millj. kr. auknu framlagi ríkisins árlega til sjóðsins, hefur tvennt gerzt að þessu sinni. Nokkrum dögum fyrir áramót mun ríkisstj. hafa fengið Fiskveiðasjóði Íslands í hendur 10 millj. kr. að láni, og með samþykkt fjárl. síðast í febrúarmánuði var ákveðin 10 millj. kr. lánseftirgjöf af hálfu ríkissjóðs til handa Fiskveiðasjóði Íslands, en það er það lán, sem fiskveiðasjóði var veitt af tekjuafgangi ríkisins árið 1955.

Það má þess vegna segja, að að því er snertir eitt ár, hefur verið gengið til móts við það, sem lagt er til í þessu frv. Hitt er rétt, að frv. gerir ráð fyrir því að lögfasta árlega 10 millj. kr. framlagshækkun til sjóðsins, en um framtíðina er engu slegið föstu með þeim afgreiðslum, sem ég hef nú nefnt, og þeim samskiptum, sem ríkissjóður hefur átt við fiskveiðasjóð á þessu tímabili.

Fiskveiðasjóður gerði áætlun um það í janúarmánuði s. l., að á þessu yfirstandandi ári þyrfti hann á að halda 55 millj. kr. til útlána, en hann taldi, að möguleikarnir væru fyrir hendi sem svaraði 42.5 millj. kr. Við sjáum því, að það er fullkomlega rétt, að sjóðurinn þarfnast rýmkaðs fjárhags.

Eins og öllum er kunnugt, er það eitt atriði í stjórnsáttmála þeirrar ríkisstj., sem nú situr, að auka verulega fiskiskipastól landsmanna. Það er óhjákvæmilegt, að með þeirri nýsmíði fiskiskipa, sem ýmist þegar er komin af stað og búið að semja um eða fyrir dyrum stendur, verður að athuga betur, með hverjum hætti þeirri lánsfjárbörf, sem þar skapast, verður mætt. Og okkur í sjútnv. er kunnugt um það, að ríkisstj. hefur nú málefni fiskveiðasjóðs til athugunar, og vænti ég þess, að áður en langt um líður, verði lagt hér fyrir Alþ. frv. um þau mál.

Okkur, sem meiri hl. skipum og stöndum að því nál., sem birt er á þskj. 338, þykir ekki sem óhjákvæmilegt sé, að ríkið leggi þessum sjóði árlega til það fé, sem hér er fram á farið. Það er vel hugsanlegt að greiða úr vandamálum

hans eftir öðrum leiðum, t. d. með lánsfé. Það má á það benda, að eigið fé sjóðsins er nokkuð á annað hundrað millj. kr., og verður að líta svo á, að vel geti komið til mála, að sjóðurinn geti haldið áfram að eflast á næstu árum, þótt hann þurfi í bili að fá nokkurt lánsfé. Það orkar nokkurs tvímælis, hvað mikið á að gera að því að taka upp bein framlög, jafnvel til sjóða, sem eru óumdeilanlega nauðsynlegir, eins og þessi sjóður er. Það er ekki alveg víst, að það þurfi endilega að leysa hans mál með beinu ríkisframlagi. Lánsfé getur allt eins komið til greina, a. m. k. eins og nú standa sakir.

Að öllu þessu athuguðu hefur meiri hl. n. lagt til, að þessu frv. verði vísað til ríkisstj. og að það mál, sem frv. fjallar um, sem sagt auk-ið fjármagn til handa Fiskveiðasjóði Íslands, komi þar til athugunar, um leið og aðrar hliðar á rekstri þessa sjóðs eru athugaðar, en sú athugun stendur nú yfir, eins og ég hef áður sagt.

Frsm. minni hl. (Sigurður Agústsson): Herra forseti. Með löggjöfinni um Fiskveiðasjóð Íslands frá 16. maí 1955 var stigið gagnmerkt spor til að knýja fram auknar aðgerðir af sjóðsins hálfu til að koma til móts við útgerðarmenn og útgerðarfyrtæki um lánveitingar til kaupa eða til byggingar fiskiskipa. Einnig má sjóðurinn veita lán til byggingar vinnslustöðva fyrir sjávarafurðir og til annarra mannvirkja, sem bæta aðstöðu til útgerðar og hagnýtingar sjávarafra, eins og segir í b-lið 4. gr. laganna.

Í 3. gr. 1. er sjóðnum leyfð lántaka, þegar þörf krefur að áliti sjútnvrmh., og ríkissjóði heimilað að ábyrgjast lán fyrir sjóðinn allt að 50 millj. kr.

Í athugasemdum með frv. hæstv. ríkisstj. um fiskveiðasjóð frá 1955 fylgdi ýtarleg grg. og áætlun um væntanleg útlán sjóðsins á árunum 1955—59 svo og áætlun um tekjur hans yfir sama tímabil. Þar var gert ráð fyrir, að fiskveiðasjóður þyrfti til útlána 28 millj. kr. á árinu 1956, en raunin varð allt önnur. Fiskveiðasjóður veitti lán að fjárhæð 34 millj. og 400 þús. kr. á fyrria missiri ársins 1956, eins og grg. með frv. á þskj. 18 ber með sér.

Á hálfu árinu 1956 var sem sé veitt nær 35 millj. kr., í staðinn fyrir að gerð var áætlun um, að á öllu árinu mundi aðeins þurfa 28 millj. kr. með.

Þessi útlán skiptast þannig, með leyfi hæstv. forseta: Til opinna vélbáta 19 lán, samtals 608 þús. kr., til þilfarsbáta undir 12 rúmlestum 2 lán, 239 þús. kr., til vélskipa yfir 12 rúmlestir 10 lán, samtals 8 millj. 350 þús. kr., til innfluttra eikarskipa nýrra 12 lán, samtals 8 millj. 555 þús. kr., innflutt eldri eikarskip 3 lán, samtals 948400 kr., og til innfluttra nýrra stálskipa 7 lán, samtals 5 millj. 820 þús. kr. Samtals eru þannig veitt 53 lán til nýsmíði skipa, og er lánsfjárupphæðin samtals 24520400 kr. Auk þess hefur sjóðurinn veitt á þessum sex mánuðum 33 lán til vélakaupa, samtals að upphæð 5150400 kr., og til viðgerða á skipum 16 lán, samtals 952900 kr. Þá hefur sjóðurinn einnig veitt lán

til vinnslustöðva og verbúða, samtals að upp-
hæð 3734 þús. kr.

Eins og áður er sagt, hefur sjóðurinn lánað á fyrri árshelmingi ársins 1956 samtals 34360700 kr. Það er eftirtektarvert í þessu yfirliti, að aðeins 3 millj. 737 þús. kr. af lánveitingum sjóðsins á fyrri missiri ársins 1956 gengu til vinnslustöðva og verbúða. Hér er aðeins um að ræða rúman $\frac{1}{10}$ hluta af heildarlánveitingu sjóðsins og hlýtur að vera stórum mun minna en óskað hefur verið eftir.

Mér er kunnugt um mikil vandkvæði á þessu sviði í mínu kjördæmi. Í fjórum sjávarþorpum, þar sem töluverð útgerð er rekin, sem efnahagsleg afkoma flestra íbúanna byggist á, hefur á undanförunum tveimur árum verið unnið að því að byggja verbúðir, veiðarfærageymslur, fiskgeymsluhús, salthús, aðgerðarhús fyrir útgerðina. Til allra þessara framkvæmda á fiskveiðasjóður að veita lán, og er honum heimil að lána allt að $\frac{1}{2}$ hlutum kostnaðarverðs, þó ekki yfir 600 þús. kr. á hverja eign, til vinnslustöðva og annarra fasteigna útvegsins. Vegna fjáðrskorts hefur fiskveiðasjóður ekki séð sér unnt að veita nema smálán til nefndra framkvæmda, eða $\frac{1}{10}$ — $\frac{1}{5}$ af kostnaðarverði. Mér er ljóst, að stjórn fiskveiðasjóðs hefur ekki séð sér fært að ganga lengra í þessum efnunum, þar sem hún telur, að samkvæmt löggjöfinni um fiskveiðasjóð eigi fiskiskip fyrst og fremst að sitja fyrir lánunum úr sjóðnum.

Eftirspurn eftir lánunum til bátakaupa og til endurnýjunar á vélum hefur tekið að mestu það fjármagn, sem sjóðurinn hefur haft til umráða, og þar af leiðandi ekki unnt fyrir sjóðsstjórnina að sinna nema að litlu leyti öðrum verkefnum fiskveiðasjóðs um útlán. Það er og fyrirsjáanlegt, að úr þessu rætist ekki, nema hið háa Alþingi viðurkenni þörfina á því, að gerðar verði jákvæðar aðgerðir til að sjá sjóðnum fyrir auknu fjármagn.

Hv. meiri hl. sjútn. sá sér ekki fært að fylgja okkur minni hl. með jákvæða afgreiðslu á frv., en gerir hins vegar till. um að vísa því til hæstv. ríkisstj. á þeim forsendum, að hún undirbúi nú frv. um breyt. á l. um Fiskveiðasjóð Íslands. Hv. meiri hl. veit, að fiskveiðasjóður er í fjárþröng og getur af þeirri ástæðu engan veginn aðstaðið á þessu og næsta ári með lánveitingar til þeirra framkvæmda, sem löggjöf hans frá 1955 kveður á um að hann eigi að sinna. Raunar á sjóðurinn í árslok 1956 samkv. efnahagsreikningi, sem birtur er með nál. hv. meiri hl. á þskj. 338, bankainnstæðu, sem nemur rúmunum 22 millj. kr., en skuldar hins vegar um 15 millj. kr., sem eru innstæður lán-takenda, sem sjóðurinn á að greiða að fullu á þessu og næsta ári. Eftir verða þá rúmar 7 millj. kr., auk þeirra tekna, sem falla til sjóðsins á þessu ári og áætlað er að muni nema um 18 millj. kr., þar með talið framlag ríkissjóðs, 2 millj. kr.

Alls mun þá fiskveiðasjóður hafa til umráða um 25 millj. kr. á yfirstandandi ári, en vitað er, að hann þarf að hafa með höndum allt að 44 millj. kr. til að geta sinnt lánastarfsemi sinni eða þeim beiðnum um lán, sem vitað er að

sjóðnum hafa þegar borizt og munu berast honum á þessu ári. Hér horfir því til mikilla vand-
ræða, ef ekki fæst úr bætt.

Að sjálfsögðu verður sjútn. að gera ráð fyrir, að hæstv. ríkisstj. uppfylli þær skyldur sínar við fiskveiðasjóð, ekki síður en við aðrar hlöðstæðar stofnanir, að gera gangskör að því að sjá honum fyrir nægilegu fjármagni, svo að hann geti starfað með eðlilegum hætti.

Efnahagsleg velferð þjóðarinnar mun enn um langan aldur verða háð því, að við Íslendingar kunnum að hagnýta okkur þau miklu og ómetanlegu auðæfi, sem fiskimiðin við strendur landsins hafa verið og eiga enn eftir að vera um langan aldur, ef rétt er að farið. Það má ef til vill með sannri segja, að við Íslendingar höfum ekki notfært okkur þau enn nema að litlu leyti, en aðrar fiskveiðarþjóðir hafa með miklum árangri stundað fiskimið okkar í hundruð ára og gera enn. Engu af framfaramálum þjóðarinnar á sviði efnahagsmálanna er því jafnnauðsynlegt að vinna að með festu og einhug sem að aukinni útgerð vélbátaflotans og botnvörpunga. Jafnframt þessu stóra verkefni er áriðandi og mjög aðkallandi, að hægt sé að tryggja húsakost í landi fyrir útgerðina til hagnýtingar sjávarafra, geymslu veiðarfæra o. fl. Til alls þessa þarf mikið fjármagn, og ætti fiskveiðasjóður, ef allt gengi með eðlilegum hætti, að hafa forustu um lánveitingar til þessara framkvæmda.

Þegar þess er gætt, hvað sjávarútvegurinn aflar þjóðarþúinu mikilla gjaldeyrisketna, virðist mikil sanngirni mæla með því, að hv. alþm. samþykki frv. það á þskj. 18, sem hér er til umræðu, en þó með þeirri breyt., sem hv. þm. Borgf. (PO) og ég höfum flutt í nál. okkar um frv., á þskj. 342, að hækkun á framlagi ríkissjóðs til fiskveiðasjóðs taki fyrst gildi á árinu 1958.

Jóhann Hafstein: Herra forseti. Mál það, sem hér liggur fyrir, var flutt í þingbyrjun, eitt af fyrri málum þingsins, 18. mál, og hefur nú nýverið verið skilað um það nál. Það hefur þess vegna tekið furðulangan tíma athugun málsins í nefnd. En við því væri í sjálfu sér ekkert að segja, ef árangurinn væri í hlutfalli við þann langa tíma, sem n. hefur haft til meðferðar til þess að fjalla um málið. En ég verð því miður að segja, að það eru hljóðir og hógværir menn í meiri hl. sjútn., miðað við þær till., sem þeir gera nú í sínu nál., og með vísun til ræðu frsm. n., og það er dálítið broslagt, að það eru einmitt kommúnistar, sem nú eru notaðir til þess að hafa framsögu fyrir því, að það megi nú vissulega hugsa sér að greiða úr lánsþörf fiskveiðasjóðs og annarra atvinnugreina öðruvísi en að taka fé úr ríkissjóði, því að sannarlega geti hitt komið til greina, eins og frsm. meiri hl. sagði, að úr öllu þessu mætti nú bæta eins vel með lánsfé. Öðruvísi mér áður brá, og hef ég stundum séð bæði þennan hv. þm. og aðra fulltrúa kommúnista skeleggari hér í kröfum sínum fyrir nauðsyn þess, að ríkissjóður legði fé af mörkum, og einmitt þegar vel hefur árað, eins og undanfarið hefur ver-

ið, til þess að leggja nokkuð til aðalundirstöðu-
atvinnuvega landsmanna.

Ég minni nú á það, að við afgreiðslu fjárlaga — og hér talar frsm. meiri hl. sjútvn., sem er einnig formaður fjvn. — voru hækkuð framlög til landbúnaðarins um 18 millj. kr. Þá voru hækkuð framlög til raforkuframkvæmda um 11 millj. kr., og þá voru hækkuð framlög til atvinnuaukningar eða jafnvægis í byggð landsins um 10 millj. kr. En það þykir ofrausn nú, þegar allir viðurkenna og sjá, — og um það er enginn ágreiningur á milli fulltrúa minni og meiri hlutans hér á þingi, — þegar allir sjá, hver nauðsynin er, þá þykir ofrausn að verja nokkru meira fé úr ríkissjóði en verið hefur til fiskveiðasjóðs.

Nú er það svo, að framlagið til fiskveiðasjóðs var með l. frá 1954 eða 1955 ákveðið 2 millj. kr. á ári, og mér er kunnugt um það, að margir þm. höfðu hug á því þá, þó að ég hafi nú ekki gáð að því, hvort um það hafi verið fluttar till., að hækka þetta framlag og töldu við afgreiðslu málsins, að það væri allt of skammt gengið. Á það er bent í grg. fyrir frv. okkar, því sem hér liggur fyrir, að þegar þessi sjóður er orðinn hálfraur aldar gamall, þá er það svo, að af rúmlega 100 millj. kr., sem sjóðurinn hefur haft í tekjur á þessari hálfu öld, hafa aðeins rúmar 11 millj. kr. runnið beint frá ríkissjóði, en hins vegar sjóðurinn byggt sig algerlega upp af framlögum frá sjávarútvegnum sjálfum, sem hann hefur það höfuðverk-efni að styrkja.

Ég held þess vegna, að það verði ekki talin ofrausn, þó að hækkað væri ríkisframlagið til þessa sjóðs. En um hitt, eins og ég sagði, eru engar deilur, nauðsynina á því, að tekjur sjóðsins aukist.

Ég vil benda á, að hv. meiri hl. segir í sínu nál., að tvennt hafi gerzt síðan frv. var flutt: annað, að gefin hafi verið eftir 10 millj. kr. lán til fiskveiðasjóðs af tekjuafgangi 1955, og hitt er svo það, að ríkisstj. muni hafa látið sjóðnum í té 10 millj. kr. lán nú um áramótin. Já, það eru nú ekki mikil tíðindi eða stór, sem í því felast, að fiskveiðasjóði hafi verið gefnar eftir þessar 10 millj. kr., sem lagðar voru fram af tekjuafgangi 1955, og mig langar til þess að minna á, að þegar þetta mál var til meðferðar hér á þinginu í fyrra, lagði ég til í ræðu, að allt yrði veitt sem óafturkræf framlög, bæði framlagið til fiskveiðasjóðs, ræktunarsjóðs og annarra sjóða, sem þá var um að ræða, og boðaði tillöguflutning í því efni. En hæstv. páverandi forsrh., sem hafði eins og allir góðir forsrh. hug á því að halda sinni stjórn saman, hringdi til mín í þinghléi og taldi, að það væri mjög orðið valt fylgi stj., með vísun til þess, sem hæstv. fjmrh. hefði sagt, er hann frétti um þennan tillöguflutning, ef það kæmi fram, að nú ætti að fara að gefa eftir þessi lán og veita þau sem óafturkræf framlög, og sem góður og traustur stuðningsmaður páverandi hæstv. ríkisstj. varð ég við mjög ákveðinni beiðni um að bera ekki fram till. um, að þessi lán til sjóðanna skyldu verða óafturkræf framlög. Það var fyrst og fremst fyrir tilmæli hæstv. fjmrh.

Alpt. 1956. C. (76. löggjafarþing).

En það kom svo í ljós, þegar fjárl. voru lögð fram hér í haust, að hann hafði ætlað öðrum það hlutverk að leggja til, að þessi lán yrðu óafturkræf framlög, því að þá bar hæstv. fjmrh. það fram sjálfur, að þessar fjárfúlgur, sem áður höfðu verið veittar sem lán, yrðu óafturkræf framlög. Það hefur þess vegna ekki mik-
ið gerzt í þessu máli, frá því að þetta frv. var flutt í byrjun þingsins.

Það var sýnt fram á það með rökum strax í öndverðu á síðastliðnu þingi, að það væri eðlilegt og sjálfsagt, að þessar fjárveitingar væru óafturkræf framlög, og á það var svo fallið með þeim hætti, sem ég hef greint frá.

Um hitt, að síðan þetta frv. var flutt, hafi ríkisstj. látið fiskveiðasjóði í té 10 millj. kr., þá er það rétt. En um það vil ég segja, að þegar frv. þetta var flutt, segir í grg., að enda þótt framlagið úr ríkissjóði verði samþykkt, þá muni það ekki nægja, nema jafnframt sé notuð lánsheimild fiskveiðasjóðslaganna, lánsheimild, sem nemur 50 millj. kr., svo að það er engin breyting á því, að þegar frv. er flutt, er gert ráð fyrir nauðsyn þess að fá þetta framlag úr ríkissjóði og jafnframt, að mögulegt verði að nota lánsheimild fiskveiðasjóðslaganna, allt að 50 millj. kr. Þessi 10 millj. kr. lánsheimild eða lánveiting, ef svo má kalla það, eða boðaða lánveiting — og sjóðnum hefur verið látið þetta fé óbeint í té þegar — er því í raun og veru alveg í samræmi við það og ekki nema hluti af því, sem flm. frv. telja að nauðsynlegt sé og ég held allir viðurkenna að sjóðnum verði aflað af lánsfé.

En hvernig eru svo horfur þessa sjóðs og annarra um að fá lánsfé? Og þá vil ég vekja athygli á því, að allt frá 1954 að hausti til hafa stjórnarvöldin í þessu landi verið að leita eftir erlendu lánsfé, fyrst og fremst fyrir fjórar greinar, þ.e. fiskveiðasjóðinn, ræktunarsjóðinn, frystihúsabyggingar og hafnargerðir. Hefur einkum verið leitað hófanna hjá Alþjóðabankanum um lánsfé til þessara framkvæmda, og allan þennan tíma hefur fiskveiðasjóður byggt vonir sínar á því, að takast mætti að afla þessa lánsfjár. Og þar sem sú staðreynd liggur fyrir, að það hefur ekki enn tekizt, eru það vissulega framlögin á undanfórnum árum af tekjuafgangi 1954—55, sem hafa orðið þess valdandi, að ekki hefur átt sér stað beinlínis greiðsluskortur hjá sjóðnum. Nú er upplýst hér, að sjóðnum sé látinn í té möguleiki á 10 millj. kr. láni, en þá verða menn að gera sér grein fyrir því, að þetta mun eiga að verða hluti, eftir því sem mér skilst, þó að enn sé ekki frá því gengið, af 4 millj. dollara láni, sem hæstv. ríkisstj. tók um áramótin í Bandaríkjunum fyrir milligöngu bandarískra stjórnarvalda. Og menn hafa verið undanfarna mánuði á höttunum eftir meira fé frá sömu slóðum. Þá verður spurningin: Er þá eftir nokkur möguleiki til þess, að fiskveiðasjóður og aðrir sjóðir geti fengið lánsfé á þeim slóðum, sem leitað hefur verið eftir, í Alþjóðabankanum til dæmis eða annars staðar, þegar þessar lánveitingar hafa átt sér stað? Ég held, að við verðum því miður að gera okkur grein fyrir því, að þeir láns-

möguleikar eru með lántökunni, þessari 4 millj. dollara lántöku um áramótin, og væntanlegri lántöku í Sogsvirkjunina, algerlega útilokaðir, eftir því sem ég best veit. Ég þekki að visu ekki vel til á austurslóðum, og maður les það í Þjóðviljanum undanfarna daga, að látið er í það skína, að það sé að visu til nægjanlegt lánsfé, eins og ég sagði. Ég er því ekki kunnugur, hvað þar er við átt, og það mundi þá væntanlega upplýsast í þessum umræðum, og væri vel, ef rétt væri frá greint og við byggjum ekki raunverulega við þann lánsfjárskort, sem ég vék að.

Þetta er nú almennt um þetta mál. Um nauðsyn málsins virðist ekki vera neinn ágreiningur. Hins vegar telja hv. stjórnarsinnar, að það sé ekki ástæða til, eins og nú standa sakir, að leggja þær byrðar á ríkissjóðinn að efla þennan stofnlánasjóð sjávarútvegsins og bátaútvegsins, og þeir þá um það. Ég sé, að þeir segja frá því í sínu nál., að það sé kunnugt, að ríkisstj. undirbúi frv. til breyt. á l. um Fiskveiðasjóð Íslands. Ekki hefur komið neitt fram hér í umr. um það, hvað hér er um að ræða. Mér er kunnugt um það sem einn af stjórnendum fiskveiðasjóðs, að hæstv. sjútmrh. hefur haft áhuga fyrir því að efla sjóðinn og átt viðræður við sjóðsstjórnina um möguleika til þess, og hefur í því sambandi komið upp ákveðin hugmynd um að auka tekjur sjóðsins af útflutningsgjaldinu. Það, sem þar var rætt um, var saltfiskurinn, sem fram að þessu hefur verið undanþeginn útflutningsgjaldi, að á hann yrði lagt eins og aðrar útflutningsgreinar útflutningsgjald, sem rynni til fiskveiðasjóðs og gæti numið 2—3 millj. kr. með sömu aflabroðum og verið hefur. Verði þessi hugmynd gerð að veruleika eða þessar hugleiðingar, á sjóðurinn þar von í 2—3 millj. kr. En það ber þá enn að sama brunni, að tekið er af sjálfri útflutningsframleiðslunni, sem sjóðurinn á að efla, og hlutfallslega minnkar þá enn framlag ríkissjóðsins sjálfs til þessa mjög svo þýðingarmikla stofnsjóðs útgerðarinnar.

Ef aðstaða saltfisksframleiðenda er talin vera það miklu hagstæðari nú en hún var, þegar þeir voru undanþegnir þessu útflutningsgjaldi, — og ég vildi vona, að svo mætti reynast, — þá ætti að mega vænta, skilst mér, þarna nokkurrar frekari tekjuöflunar fyrir sjóðinn. En að öðru leyti hefur þetta, eins og ég segi, ekki verið upplýst í umræðunum.

En það er einnig á það að benda, sem fram kom hjá hv. þm. Snæf. (SÁ), að miðað við alla tekjuöflun og þörf sjóðsins er í raun og veru í því, sem fram kemur og fram hefur komið í máli manna hér og í grg., sem fylgir frv., gengið fram hjá verulegum atriðum, að sjóðurinn hefur ekki getað sinnt mjög veigamiklum þáttum verkefnis síns. Hann nefndi verbúðabyggingarnar, og ég vildi bæta við sildarsöltunarstöðvunum. Það er kunnugt, að þær eru að verulegu leyti úr sér að ganga og eiga ekki í nein hús að vanda með lánsfé. Hins vegar hlýtur mönnum að vera það ljóst, að miðað við þá stórkostlegu uppbyggingu bátaflotans á undanförmum árum vaxa stöðugt kröfurnar til meiri

framkvæmda í landi og ekki sízt verbúða. Ég var fyrir nokkrum dögum suður með sjó í verstöðvunum hér, og þar eru nú að rísa upp á einstaka stað verbúðir, sem bera vitni hins nýja tíma og þeirrar velmegunar, sem við Íslendingar höfum átt við að búa að undanförmu. En að langmestu leyti býr það fólk, sem vinnur að þessum undirstöðuáttvinnuvegi þjóðarbúsins, bátaútveginum, við hörmuleg kjör og aðstöðu, sem ekki má lengur vera óbreytt, og ekki er hægt að búast við að fáist fólk til þess bæði að vinna á bátunum og við bátana, ef ekki verður úr bætt.

Menn sjá á þeim skýrslum, sem hér liggja fyrir, að það er ekki nema örlítið fjármagn, sem fiskveiðasjóður hefur verið fær um að leggja til þessara framkvæmda að undanförmu. Það var okkur í stjórn fiskveiðasjóðs til mikillar ánægju að hafa þó að litlu leyti getað stuðlað að því, að upp hafa komið, eins og ég sagði, á stöku stöðum myndarlegar og mannsemandi verbúðir. En það standa á sjóðnum spjót í þessum efnum úr öllum áttum, og horfir til stórkostlegra vandræða, ef ekki tekst úr að bæta.

Ég sé nú ekki ástæðu til þess að hafa um þetta fleiri orð. Ég geri ráð fyrir því, að það verði ekki við ráðið vald meiri hlutans hér á þingi í þessu máli fremur en öðrum og málinu verði þess vegna að till. meiri hl. vísað til ríkisstj. Þess er þá aðeins að vænta, að bæði þessi málflutningur og annar og barátta minni hl. sjútnv. fyrir þessu máli verði til þess, að hæstv. ríkisstj., áður en þingi lýkur, láti þá í einhverri annarri mynd til sín taka um efling fiskveiðasjóðsins, eins og gefið er undir fótinn um í nál. meiri hlutans.

Frsm. meiri hl. (Karl Guðjónsson): Herra forseti. Hv. síðasti ræðumaður, 5. þm. Reykv., hafði nú yfir ýmsu að hneykslast í málflutningi meiri hl. n. og mínum málflutningi sem frsm. þess meiri hl., að hér væri farið vægt í sakirnar og tekið linlega á af nm., sem hann vildi ætla að bæru ekki slæman hug til þessa sjóðs. Ég er honum sammála um, að það er alveg ástæðulaust að efast um velvild meiri hl. í garð þessa sjóðs, þótt hann leggi ekki til, að frv. verði samþ. eins og það liggur nú fyrir.

Í þessu sambandi vil ég enn áréttta það, sem ég sagði hér í framsöguræðu minni, að ríkisstj. hefur mál fiskveiðasjóðs til sérstakrar athugunar. Eins og allir vita, var það stofnlánadeild sjávarútvegsins, sem veitti lánin fyrir þeim stóru fiskiskipum, sem hér voru keypt á umliðnum árum, fyrir togurunum. Sú deild er nú niður lögð að því leyti, að hún lánar ekki út meira. Hún krefur eingöngu inn sitt fé og er þess vegna óvirk sem lánastofnun. Hvíla því í rauninni eingöngu á fiskveiðasjóði þau lán, sem veitt eru til fiskiskipakaupa, og er ekkert líklegra en svo hljóti að verða einnig, þó að keypt verði stór skip eins og togarar, eða þegar að því kemur. Það er þess vegna alveg greinilegt, að lögin um fiskveiðasjóð þarf að endurskoða. Þau eru að ýmsu bundin og takmarkaðri en hægt er að hafa þau í framkvæmd, þegar um það er að ræða að gera veruleg inn-

kaup á fiskiskipum. Og að því er varðar lánveitingar til vinnslustöðvanna, þá eru þær bundnar í lögum við upphæðir, sem á sínum tíma voru nokkru meira virði en þær eru nú. Það er sem sagt alveg greinilegt, að það verður að hækka hámark fjárveitinga til þeirra, ef fiskveiðasjóður á að standa undir svipuðum hluta af lánsfjárbörðum slíkra fyrirtækja og honum var ætlað að gera, þegar lög um hann voru ákveðin.

Þegar svo stendur á, að sérstök athugun fer fram á þessum málum á vegum ríkisstj., og þegar það liggur svo fyrir, að til bráðabirgða hefur verið fullnægt því, sem frv. fer fram á, þ.e.a.s., að þessum sjóði hefur verið fengið 10 millj. kr. aukin lánsf., frá því að frv. var lagt fram, og sömuleiðis hefur ríkissjóður gefið eftir eða breytt úr láni í óafturkræft framlag 10 millj. kr., sem sjóðnum voru veittar af tekjufangangi ríkissjóðs fyrir 1955, þá sýnist mér sem ærin ástæða sé til, að ríkisstj. fái um þetta frv. að fjalla, fái að brjóta heilann um það, hvernig eigi að leysa þessi mál í sambandi við önnur vandamál þessa sjóðs. Og þegar sá hv. þm., sem lýsir því hér yfir, að hann hafi fyrir bænakvak úr einum flokksbróður sínum látið niður falla að gera till., sem honum fundust nauðsynlegar um þennan sjóð, — þegar sá sami þm. og í þeirri sömu ræðu sem hann lýsir þessu yfir talar um það, að aðrir menn séu smáir í sniðum í baráttu sinni fyrir þessum sjóði, þá held ég, að hann ætti að líta í eigin barm og hugsa málið út frá því, hvort hans barátta fyrir þessu máli hafi á sinni tíð verið ýkja hetjuleg, þegar hann féll frá að flytja þá till., sem hann hafði boðað, út af því, að flokksbróðir hans í ríkisstj. hafði sagt honum, að nú kurraði í Eysteini eða eitthvað þess háttar. Ég skal lýsa því hér enn yfir, að af minni hálfu og væntanlega okkar allra, sem að nál. meiri hl. stöndum, er full ástæða til þess að líta á málefni fiskveiðasjóðs með mikilli velvild af ríkisins hálfu.

Ég vil undirstrika það, að í okkar till. um að vísa þessu til ríkisstj. felst á engan hátt, að við viljum tefja fyrir góðri lausn málsins, heldur hitt, að okkur þykir eðlilegt, að þetta lána-mál eða þessi fjárbörð fiskveiðasjóðs sé skoðuð í sambandi við aðra hluti, sem ríkisstj. einmitt hefur á döfinni, og í fullu trausti þess, að vel verði fyrir málunum séð, er okkar till. sú, að ríkisstj. verði látin fjalla um málið.

Jóhann Hafstein: Herra forseti. Það er nú aðeins eitt atriði, sem ég vil áréttta í sambandi við síðustu ræðu, þar sem hv. frsm. meiri hl. taldi, að ég hefði sýnt litla hetjudáð að hætta við að flytja till. um, að lán til fiskveiðasjóðs yrði gert að óafturkræfu framlagi, af því að það hefði farið að kurra í Eysteini, eins og hann orðaði það, í fyrra. Sannleikurinn var sá, að mér var ljóst, að ég var búinn að gera nóg til þess að tryggja framgang þessa máls. Ég er farinn að þekkja það mikið afgreiðslu þessara mála hér á þingi, að það þarf ekki nema að minna stundum á mál eins og þessi, til þess að aðilar, sem um það hafa fjallað, vilji láta þau ná fram að ganga efnislega, en þó þannig,

að það séu aðrir flm. að því, t. d. í þessu tilfelli úr Framsf.

Hv. þm. man víst ósköp vel eftir því, að það komu herna tvö frv., held ég, nokkurn veginn samtímis fram í þinginu fyrir nokkrum árum, þ.e.a.s. frv. frá kommúnistum, — það var nú lægra númer á því, því var útbýtt fyrir en frá öðrum, — um, að eftir skyldi gefið eða veitt sem óafturkræft framlög lán til ræktunarsjóðs og annarra stofnana. En ég held, að það hafi verið nokkuð sama á ferðinni þá, að það hafi í raun og veru verið nokkuð ljóst frá upphafi, að þessi mál voru þannig vaxin og þess eðlis, að það væri engin ástæða til annars en að þau yrðu sem óafturkræft framlög. Þó held ég, að það hafi enn sérstakar staðið á í sambandi við þessi fjármál, sem ég var að tala um, á s.l. þingi, því að ég hygg, að nokkuð af hinum framlögnum hafi verið lán, sem tekin voru erlendis og með ákveðnum vaxtakjörum og vissum kostnaði, en hér var um að ræða að úthluta eða veita af tekjufangangi ríkissjóðs sem lán til fiskveiðasjóðs, ræktunarsjóðs og annarra álíka framkvæmda. Það var auðvitað augljóst mál frá upphafi, að það eðlilega í þessu máli var, úr því að menn féllust á og voru allir sammála um að verja tekjufanginu til þessara framkvæmda, að honum yrði varið í eitt skipti fyrir öll og til þess að bæta hlut þeirra manna, sem áttu að njóta þessa fjár, og aðal- atvinnuveganna, bæði landbúnaðar og sjávar- útvegs, enda hefur sú raunin orðið á. Þess vegna var það fjarri því, að ég væri í raun og veru efnislega að falla frá nokkru í þessu sambandi, hvorki fyrir hönd fiskveiðasjóðs né ræktunarsjóðs. Ég tel mér heiður að því að hafa átt hér á þingi fyrstu till. um, að þessir sjóðir fengju þetta fjármagn sem óafturkræft framlag, og ég ann ósköp vel hæst. fjmrh. að hafa fengið að bera það fram fyrstur á þskj. í fjárlagafrv. yfirstandandi árs.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 71. fundi í Nd., 21. marz, var fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

Till. frá meiri hl. sjútvn. á þskj. 338 um að vísa málinu til ríkisstj. samþ. með 17:10 atkv.

5. Öryrkjaheimili fyrir geð- og taugasjúklinga.

Á 31. fundi í Nd., 13. des., var útbýtt:

Fr. til l. um heimili fyrir öryrkja vegna geð- og taugasjúkdóma [85. mál] (þmfrv., A. 135).

Á 32. fundi í Nd., 14. des. var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Ragnhildur Helgadóttir): Herra forseti. Eins og í grg. þessa frv. segir, var fyrir

nokkrum árum stofnað Geðverndarfélag Íslands í þeim megintilgangi að auka skilning almennings og stjórnarvalda á þýðingu geðheilsu og andlegrar heilsuverndar eða geðverndar fyrir einstaklinga og þjóðfélagið. Þótt félagið sé opið öllum, er aðeins í því fátt fólk, áhugafólk, og meginverkefni þess hefur hingað til verið að veita félagsmönnum fræðslu um þá hluti, er geðheilsu varða.

Á næstsiðasta aðalfundi þess var ákveðið að vikka nokkuð verksemi félagsins og þá með þeim hætti að vinna að því að koma upp eins konar Reykjalundi fyrir geð- og taugasjúklinga eða fyrrverandi sjúklinga. Þá var kosin fimm manna nefnd til þess að undirbúa framkvæmd þessa máls og gera till. um fyrirkomulag. Í n. áttu sæti Jóna Kristófersdóttir sjúkrakennari, Þórir Halldórsson, Helgi Tómasson læknir, Kristinn Björnsson sálfræðingur og dr. Eiríkur Albertsson. Niðurstöður n. birtust í bréfi, sem hún sendi til félmrh. í fyrra, þar sem farið var fram á fjárhagslega aðstoð úr erfðafjárjóði. Málið hlaut góðar undirtektir, en af fjárhagsástandum mun saga þess ekki hafa orðið lengri þá. Málinu til frekari skýringar vil ég leyfa mér að tilfæra nokkra kafla úr þessu bréfi. Í bréfinu segir:

Það er hversdagsleg reynsla, að mörgum sjúklingum með geð- og taugakvilla veitist oft erfitt að koma undir sig fótum, þegar þeir eru búnir að ná þeirri heilsu, að þeir vilja og ættu að geta hafizt handa upp á eigin spýtur í lífinu. Sumir hafa verið svo lengi veikir, að nánustu aðstandendur þeirra eru horfnir eða látnir, vinnuskilyrði hafa stórbreytt eða afkomumöguleikar yfirleitt. Margir eru þannig settir, að heppilegra er fyrir þá að þurfa ekki að búa áfram í sama umhverfi og áður, því umhverfi, sem máske hefur að einhverju leyti valdið því, að þeir urðu veikir. Enn aðrir eru þannig settir, að æskilegast er fyrir þá að geta lifað þannig, að þeir eigi einhvern bakhjarl, helst ópersónulegan, sem þeir geta hallað sér að. Margir fá ekki svo góða heilsu, að þeir geti keppt á frjálsum markaði, ef svo mætti segja. Þeir verða að geta komizt að störfum, sem t. d. er hægt að vinna að hluta úr degi eða eftir henti-semi.

Því er svipað farið með berklasjúklinga og marga þessara sjúklinga, sem hér um ræðir. Berklasjúklingar mynduðu með sér félagsskap, S.Í.B.S., sem hefur m. a. komið upp Reykjalundi, sjálfseignarstofnun, þar sem fyrrverandi berklasjúklingar eða þeir, sem aðeins hafa takmarkaða starfsgetu, geta dvalizt og unnið. Að Reykjalundi á fólkið heima. Stofnunin fær örorkustyrk sjúklingsins og tveggja til þriggja klukkutíma vinnu daglega við arðbær störf, en það, sem fólk vinnur umfram þann tíma rennur til þess sjálfs. Sem stendur eru t. d. um 20 manns á Kleppi, sem æskilegt mundi vera að átt gætu heimili á stað svipuðum Reykjalundi, og þeir eru með vissu miklu fleiri í landinu öllu, sjúklingar með tauga- eða geðkvilla, sem bezt mundu komnir á slíkum stað eða stöðum.

Hugmyndin hafði verið sú, að Geðverndarfélagið gæti verið félag í fyrsta lagi fyrrver-

andi sjúklinga með þessa kvilla og þeirra, sem ekki væru alheilir, en gætu verið úti í lífinu undir vissum kringumstæðum, í öðru lagi aðstandenda þessara manna og í þriðja lagi allra þeirra annarra, sem hafa skilning á því, hvaða þýðingu geðheilsa hefur fyrir einstaklinga og þjóðarheild. Þessir sjúklingar geta af skiljanlegum ástæðum ekki vel myndað samband sín á milli eingöngu. Þess vegna var það talið heppilegt, að Geðverndarfélagið hefði forgöngu um málið.

Eins og gefur að skilja, þá mundum við vilja forðast að vera á nokkurn hátt fyrir starfsemi S.Í.B.S. Við verðum því t. d. að forðast að reka fjársofnun á svipaðan hátt. Af þessum ástæðum taldi félagið heppilegt að finna þegar í stað annað heiti á þessu væntanlega heimili. Reykjalundur heitir t. d. vinnuheimili, en félagið valdi nafnið iðnheimili fyrir þetta væntanlega heimili öryrkja vegna geð- og taugasjúkdóma.

Vinnulækningar eru upphaflega til komnar á geðspítölum og hafa lengi þar og annars staðar verið reknar með sérstöku sniði, — verkstæðissniðinu, þar sem nokkrir saman vinna að sama verkefni. En á seinni árum er að verða breyting á þessu, og er talið æskilegast, að hver einstaklingur sinni sem mest sérstöku verkefni, sem er helst sérkennilegt fyrir hann sem slíkan, svo að persónuleiki mannsins fái sem mest að koma fram í verki hans.

Þótt ýmsir annmarkar séu á að koma þessu sjónarmiði fram allt í einu, þá er það sú meginstefna, sem hafa ber með vinnu þessa fólks, sem hér um ræðir. Þetta fólk er ekki eins hóphuga og margt annað. Það verður því að vera meira út af fyrir sig eða geta valið sér samþýlis- eða jafnvel samstarfsfólk. Þess vegna verða á þessu iðnheimili eða heimilum að vera smábúðir eða einbýlisherbergi og hvert heimili ekki stærra en svo, að um fjölskyldu á einu heimili væri að ræða. 6—8 manna heimili virðist mundu vera einna heppilegust stærð. Kostnaður við að koma upp svona heimilum yrði því allmikill, svo að ekki væri við að búast, að þau risu upp mörg á fyrsta ári, en byrja mætti með 1—2, og fengist þá jafnframt nokkur reynsla fljótlega á það, að hvaða gagni þau mættu verða.

Fjár var aflað til stofnkostnaðar Reykjalundar með gjöfum, happdrætti, blaðautgáfu, merkjasölu og fleiri leiðum. Og til þess að ganga ekki á fjáröflunarleiðir S. Í. B. S. svo og með því að eðli þessa máls er þannig, að ekki er æskilegur mikill hávaði í kringum það, þá þótti heppilegast, að hið opinbera veitti beinan stuðning.

Síðan er í bréfinu rakin kostnaðarhlið þess að hafa þessa einstaklinga, sem koma mundu til með að vera á slíkum öryrkjaheimilum, á sjúkrahúsinu. Það er fyrir hvern mann rúmar 20 þús. kr. á ári, og ríkisframfærsla sjúkra manna og örkumla greiðir 4/5 af því, en aðilar sjúklings, oftast sveitarsjóðir, greiða 1/5.

Sjálfsgætt er talið, að iðnheimili verði sjálfseignar- og sjálfstjórnarstofnanir, er frá líður. Þess vegna er farið fram á, að framlagið verði óafturkræfur styrkur til stofnunarinnar, er hún

hefur sýnt sig að geta starfað með árangri í 10 ár, en þann tíma hefði hið opinbera húsnæðisráðgjafi, sem stofnunin mundi kaupa til starfrækslu sinnar, að veði fyrir framlaginu.

Nefndin hafði, er bréfið var skrifað, augastað á hentugu húsnæði fyrir 5–8 sjúklinga, þar sem starfræksla gat byrjað þá þegar, en það er nú ekki lengur fyrir hendi.

Eins og áður er getið, þá eru nú a. m. k. 20 sjúklingar á Kleppi einum, sem þannig heimili mundi henta fyrir, en nefndin taldi réttast að fara ekki af stað með meira en 6–8 manna heimili, og fljótlega yrði hægt að færa út kvíarnar, ef að líkum léti. Vegna þessa fólks, sem um ræðir, var talið rétt, að ekki ætti að reisa neitt meiri háttar hæli, heldur fleiri smáheimili, sem svo hefðu samband sín á milli, þar sem heimilisfólkið lifði á heimilisíðnaði eða utan heimilisins á iðnstörfum. Ef um mörg heimili yrði að ræða, gætu þau vel verið hér og þar um bæinn eða jafnvel úti um land. Meginreynsluna um margt, sem til greina kæmi, væri að sækja í Reykjalund, og yfirlæknirinn þar, Oddur Ólafsson, hefur góðfúslega lofað Geðverndarfélaginu að styðja það með ráðum og dád, ef til kemur. Líklegt er, að með þessu móti mundi smám saman rýmkast um pláss á geðveikraspítalanum og jafnvel sumum öðrum sjúkrahúsum, því að vitað er, að allmargir sjúklingar, sem til greina kæmu að dveldust á iðnheimilum sem þessu, íþyngja almennum sjúkrahúsum og stofnunum.

Einhver kynni að ætla, að 6–8 manna heimili yrði ekki stórt spor í þá átt að auka sjúkrahúsrými fyrir geð- og taugaveiklað fólk. Þess vegna er bent á, að meðaldvalartími sjúklinga sé aðeins þrír mánuðir, þannig að jafnvel gætu 24 komið í þessi rúm á fyrsta ári, og þess vegna væri þetta raunhæft spor í þá átt að auka sjúkrarými fyrir þetta fólk.

Auk þessa, sem í bréfinu segir, er rétt að taka fram, að nú þegar vinna nokkrir einstaklingar, sem dveljast mundu á svona heimili, að arðbærum iðnaði á Kleppi og leggja fyrir eins til tveggja tíma vinnu á dag með sér í sjóð væntanlegs heimilis, þannig að þeir geta af þeim sökum fremur litið á heimilið sem sitt eigið, er til kemur, en ella. Og þeim hætti er einnig hugsað að haldið verði, svo að fjölga mætti slíkum heimilum í framtíðinni, eftir því sem fé kann að verða fyrir hendi.

Ég vil svo leggja til, að málinu verði að lokinni umr. vísað til heilbr.- og félmn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 19 shlj. atkv.

Á 85. fundi í Nd., 11. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 135, n. 424).

Frsm. meiri hl. (Benedikt Gröndal): Herra forseti. Frv. þetta kveður svo á, að ríkissjóður skuli lána allt að 1 millj. kr. til kaupa á húsnæðis til handa Geðverndarfélagi Íslands, ef það

vildi koma upp heimili fyrir öryrkja vegna geð- og taugasjúkdóma; enn fremur, að ef starfsemi þessi gangi vel, þá geti lánið orðið óafturkræft.

Meiri hl. heilbr.- og félmn. litur svo á, að hér sé um að ræða mjög athyglisverða hugmynd. Virðist hún vera mjög hentug lausn fyrir þessa öryrkja, og allt bendir til þess, að slík heimili séu einmitt þær hentugustu og beztu stofnanir, sem hægt væri að setja á fót fyrir þá. Enn fremur eru allar líkur á því, að slík heimili mundu losa sjúkrarúm á geðveikrahælium í landinu á tiltölulega ódýran hátt.

Þrátt fyrir þetta hefur meiri hl. n. ekki treyst sér til þess að mæla með því, að frv. verði í þeirri mynd, sem það liggur hér fyrir, samþykkt að svo komnu máli. Höfuðástæða meiri hlutans fyrir því að vilja ekki mæla með samþykkt frv. er sú, að hann vill ekki binda ríkinu á þessu stigi fjárhagsskuldbindingu og telur eðlilegast, að mál þetta komi fram í sambandi við fjárlagaafgreiðslu. Þá virðist meiri hlutanum æskilegur nokkru nánari undirbúningur að máli þessu og t. d. ekki eðlilegt, að þetta félag, sem hefur mjög mikilvægu hlutverki að gegna, hefði um þetta einhver samráð við heilbrigðisyfirvöldin. Heilbrigðismálaráðherra hefur tjáð mér, að það hafi ekki leitað til hans eða við hann talað um þessi mál. Í þriðja lagi vill meiri hl. vekja athygli þingsins á því, að fyrir skömmu var samþ. í Sp. þáttill. um, að æskilegt væri, að ýmis öryrkjasamtök í landinu hefðu með sér nánara samstarf og reyndu að samhæfa starfsemi sína. Þetta er mjög alvarlegt og athyglisvert mál, þar sem þegar er búið að skapa sumum öryrkjasamböndum mjög góða aðstöðu til fjárfðunar. Þessi aðstaða hefur verið notuð á ágætisan hátt. En það er enn eitt rannsóknarefni, hvort þeir öryrkjar, sem hér um ræðir, geti ekki á einhvern hátt komist inn í það samstarf, sem sú till. fór fram á að ríkisstj. beitti sér fyrir, og málum þeirra yrði þann veg í höfn komið.

Með tilliti til allra þessara röksemda vill meiri hl. nefndarinnar með mestu vinsemd gagnvart þeirri hugmynd, sem hér kemur fram, leggja til, að þessu frv. verði vísað til ríkisstjórnarinnar.

Ragnhildur Helgadóttir: Herra forseti. Ég vil byrja á því að þakka frsm. meiri hl. heilbr.- og félmn. þau vinsamlegu ummæli, sem hann viðhafði um þetta frv., sem hér er til 2. umr. Eins og fram gekk af hans máli, hefur nefndin ekki getað orðið á eitt sátt um afgreiðslu frv. En um efni þess var hins vegar litill eða enginn ágreiningur í nefndinni. Það hefur nú legið fyrir til athugunar í nefndinni síðan fyrir jól og verið rætt á mörgum fundum nefndarinnar og ekki annars orðið vart en fyllsta stuðnings við það og allir samdóma um, að nauðsyn þess sé mjög aðkallandi, enda leysir þetta frv., ef að lögum verður, tvenns konar vanda í senn, annars vegar stuðlar það að því, að fyrrv. geð- og taugasjúklingar gætu notið starfsorku sinnar betur en nú er, og hins vegar mundi það á hagkvæman og fljótlegan hátt

losa sjúkrarými fyrir geð- og taugaveiklað fólk, sem eins og kunnugt er er tilfinnanlegur skortur á í landinu, og með kaupum á húseign, sem rúmaði ekki stærra heimili en fyrir 5—6 menn auk húsmóður eða húsbænda, væri af stað hrundið þessu starfi.

Hér er um að ræða einstaklinga, sem vegna nokkurrar örorku og fjárskorts eiga ekki annarra úrkosta vól en dveljast á sjúkrahúsi langtímum saman. Það væri því ómetanlegt, ef unnt væri að aðstoða þetta fólk til að geta lifað eðlilegu heimilislífi á ný. Í rúm þessa fólks gætu þegar á einu ári komið um það bil 20 manns, þar eð meðaldvalartími sjúklinga á geðveikrahælinu að Kleppi er 3—4 mánuðir. Enn er þess að geta í sambandi við þetta, að bygging húss til þessarar starfsemi frá grunni yrði tæplega ódýrari en sú að kaupa húseign, auk þess sem bygging húss mundi taka langan tíma og þar af leiðandi ekki losa sjúkrarúm nægilega fljótt. Hins vegar er nægilega mikið framboð á húseignum um þessar mundir, til þess að unnt væri að fá viðunandi húsnæði, ef hægt væri að bjóða fram allmikla útborgun.

Á öll þessi rök virtist nefndin geta fallið. Þess vegna telur minni hl. n. það gersamlega óþarft og aðeins málinu til tafar að vísa því til ríkisstj. Aðalröksemd meiri hl. n. er, að nánari athugun á fjárhags- og rekstrargrundvelli slíkra heimila þurfi að fara fram. En þess konar athugun hefur einmitt og það fyrir allöngu farið fram, verið gerð af sérfróðum mönnum, nefnd sem Geðverndarfélagið kaus til þessara hluta, og sú nefnd skilaði álitinu til félmrn. Þess vegna þótti mér líklegt, að hæstv. heilbrmrh. væri þessu máli kunnugur og þyrfti því ekki að bera því við, eins og hv. frsm. sagði, að um þetta hefðu ekki verið höfð samráð við hann.

Minni hl. n. vill líka benda á, að þeir aðilar, sem þetta mál fengu til umsagnar, en það voru landlæknir og yfirlæknir geðveikraspítalans, voru því mjög hlýntir og lögðu eindregið til, að frv. yrði samþykkt. En þegar sýnt var, að hverju dró í nefndinni með afgreiðslu þessa máls, stungum við í minni hl. upp á því að lækka fjárhæð frv. um allt að því helming, ofan í 500 þús., og jafnvel væri unnt að komast af með ríkisábyrgð á láni til þessara hluta, til þess að hægt væri að hrinda málinu af stað. En þrátt fyrir þetta virtust það vera samantekin ráð fulltrúa stjórnarflokkanna í n. að tefja þetta nauðsynjamál að sinni, og þess vegna leggjum við í minni hl. n. til, að frv. verði samþykkt nú þegar, og munum skila um það sérstöku nál. [sjá þskj. 438].

ATKVGR.

Till. frá meiri hl. heilbr.- og félmrn. á þskj. 424 um að vísa málinu til ríkisstj. samþ. með 14:13 atkv.

6. Sjúkrahúsasjóður og talnahappdrætti.

Á 47. fundi í Sp., 26. marz, var útbýtt frá Ed.:
Frv. til l. um sjúkrahúsasjóð og heimild fyrir ríkisstj. til þess að setja á stofn talnahappdrætti [141. mál] (þmfrv., A. 375).

Á 78. fundi í Ed., 28. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 9 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Sigurður Ó. Ólafsson): Herra forseti. Eg hef leyft mér að bera fram frv., sem prentað er á þskj. 375 og hér liggur fyrir. Frv. er um sjúkrahúsasjóð og heimild fyrir ríkisstj. til þess að setja á stofn talnahappdrætti.

Frv. samhljóða þessu var borið fram á síðasta þingi sem stjórnarfrv. að tilhlutan þáv. heilbrmrh., Ingólfs Jónssonar, en náði þá ekki fram að ganga.

Samkv. frv. skal stofna sjóð, sem nefnist sjúkrahúsasjóður, og er það aðaltilgangur og þungamiðja frv. En til að afla þessum sjóði tekna skal heimila ríkisstj. að setja á stofn nýtt getraunahappdrætti, sem nefnist talnahappdrætti. Það skal vera með þeim hætti, að fimm tölur eru dregnar út úr talnaröðinni 1—100, mánaðarlega eða sjaldnar, en þátttakendur í happdrættinu gizka á, áður en dráttur fer fram, hverjar tölur muni dragast út eða koma upp. Síðan eru veitt verðlaun fyrir tvær réttar eða þrjár, fjórar eða fimm, mismunandi há verðlaun eftir því hve margar tölur reynast vera réttar hjá þeim sem gizka á. Ráðherra sá, sem fer með heilbrigðismál, setur happdrættinu stjórn og kveður nánar á um störf þess með því að setja reglugerð, með því að ákveða þátttökugjald og fleira, sem þessu viðkemur.

Eftir að sjóður þessi hefur tekið til starfa, skal veita úr honum styrki til þess að reisa ný sjúkrahús og á annan hátt að efla heilbrigðismál og stuðla að framgangi heilbrigðismála landsins, allt eftir ákvörðun heilbrigðismálaráðherra hverju sinni, stjórnar sjóðsins og landlæknis. Þetta er í stuttu máli efni þessa frv.

Það er kunnara en frá þurfi að segja, að mikil þörf er á auknu fé til sjúkrahúsabygginga og heilbrigðismála í landinu. Samkv. núgildandi lögum ber ríkissjóði að greiða 3/5 hluta byggingarkostnaðar fjórðungssjúkrahúsa, 2/5 hluta bæjarfélögum, en öðrum sveitarfélögum 2/3 byggingarkostnaður. En þar sem áhóld og búnaður sjúkrahúsa kostar mikið fé, nær framlag ríkissjóðs ekki þessum hlutföllum, sem lögin tala þarna um. Þeir, sem að byggingunum standa, þ. e. bæjarfélög og sýslufélög, verða því að leggja fram mikið fé til þessara framkvæmda til að standa undir sínum lögskipaða hluta af byggingarkostnaðinum. Við það bætast síðan yfirleitt þeir örðugleikar, sem skapast

við það, að ríkissjóður er yfirleitt á eftir tím-
anum með sín tillög, svo að oft mun það skipta
e. t. v. milljónum, sem ríkissjóður skuldar vegna
þessara framkvæmda þeim aðilum, sem standa
að byggingu sjúkrahúsanna.

Nú er á ýmsum stöðum hafinn undirbúningur
að byggingu nýrra sjúkrahúsa. Á sumum er
byrjað og undirbúningur hafinn að byggingu
sumra. Allt kallar þetta á aukið fjármagn, ef
fram á að ganga. Ég vil í þessu sambandi að-
eins minnst á, að undirbúningur er hafinn að
byggingu sjúkrahúss á Suðurlandi. Þar hefur
verið ákveðið að byggja 30—40 rúma sjúkra-
hús. Því hefur verið valinn staður, lóð fengin
og hún undirbúin. Þá hefur verið gerð teikn-
ing að byggingunum, og ýmis annar undirbún-
ingur hefur farið fram. Fjáröflun er í fullum
gangi heima fyrir í héraðinu og mikill áhugi
héraðsbúa, að þetta mál nái fram að ganga. En
þrátt fyrir þetta allt er sýnt, að ekki verður
nema um byrjunarframkvæmdir að ræða, ef
ekki fæst meira fé en heima fyrir safnast, til
að byrja með. Verður þá sú sama meginregla
um þessa byggingu eins og aðrar sjúkrahús-
byggingar okkar á undanförunum árum, að
byggt hefur verið í áföngum vegna fjárskorts,
svo að bygging stendur yfir í fleiri ár. Gangur-
inn hefur í mörgum tilfellum verið sá, að fyrst
er byggður kjallari, síðan e. t. v. nokkrum ár-
um seinna næsta hæð o. s. frv., og allt hefur
þetta gengið seint og illa, en misjafnlega þó
eftir því, hvað mikið fé hefur safnast heima
fyrir, hvað þeir, sem að byggingunum standa,
hafa verið duglegir að safna fé og fá lán. En
þetta hefur orðið allt saman til þess, að bygg-
ingar, sem ef til vill hefði verið hægt að ljúka
við á einu til tveimur árum, hafa verið í bygg-
ingu svo að árum skiptir, allt að tíu árum, og
það þarf ekki að lýsa því, hversu óhagkvæmt
slíkt er og mikils virði, ef hægt væri að kom-
ast fram hjá þessum örðugleikum. Bygging-
arnar verða margfalt dýrari, og féð, sem til
þeirra fer, er arðlaust árum saman.

Þetta ástand þarf að breytast. Það þarf að
finna einhverjar leiðir til fjáröflunar og fjár-
framlaga til sjúkrahúsabygginga, aðrar leiðir
en nú eru farnar. Það þarf að vera til fjár-
magn til þess að reisa byggingarnar í einum
áfanga eða á sem allra stytztum tíma. En ég
hef ekki trú á, að það megi verða að óbreyttri
tilhögun þessara mála. Meðan það ef til vill
skiptir nokkrum millj., sem ríkissjóður skuld-
ar sjúkrahúsum, sem þegar eru byggð og eru
í byggingu, er ekki hægt að hugsa sér, að
hægt sé að fá fé frá ríkissjóði í nýjar bygg-
ingar, sem eru að fara á stað. Og þá verður
sama sagan, að ríkissjóður greiðir ekki sinn
hluta af þeim byggingum, fyrr en skuldir eru
á fallnar og e. t. v. orðnar margra ára gamlar.
Og alla þá stund mega þeir, sem að byggingun-
um standa, róa undir miklum skuldum með
dýrum og óhagstæðum stuttum lánum.

Það er með þessar staðreyndir fyrir augum,
að þetta frv., sem hér liggur fyrir, er fram
borið. Hapdrætti eru vinsæl hér á landi sem
viða annars staðar. Með því fé, sem hin þrjú
stóru hapdrætti, sem hér starfa, hapdrætti

Háskóla Íslands, S. Í. B. S. og Dvalarheimilis
aldraðra sjómanna, hafa aflað, hafa verið unn-
in stórvirki. Þessir þrír aðilar hefðu aldrei
fengið slíkar fjárhæðir frá ríkissjóði til sinna
naðsynlegru framkvæmda. Þær eru því ein-
göngu komnar fram vegna stofnunar og starf-
rækslu hapdrætta, sem þessi félög hafa rekið.

Hapdrætti það, sem frv. þetta gerir ráð fyrir
að stofnað verði, hefur reynzt mjög vel, þar
sem það hefur verið sett á stofn. Þátttakan
hefur verið mikil, og þótt helming af brúttó-
tekjum þess hafi verið varið til verðlauna,
sem greidd hafa verið þátttakendum, hefur
ágóðinn reynzt samt sem áður mikill.

Ef svo færi hér, að þetta frv. yrði samþykkt
og af starfrækslu þess yrði verulegur ágóði,
sem varið yrði til sjúkrahúsabygginga og ann-
arra heilbrigðisráðstafana í okkar landi, er til-
gangi þeim, er frv. stefnir að, náð.

Ég vil svo leggja til, herra forseti, að málinu
verði að þessari umr. lokinni vísað til heilbr.-
og félmn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og
til heilbr.- og félmn. með 10 shlj. atkv.

Á 95. fundi í Ed., 7. maí, var frv. tekið til
2. umr. (A. 375, n. 474 og 478).

Frsm. meiri hl. (Alfreð Gíslason): Herra
forseti. Heilbr.- og félmn. hefur haft til at-
hugunar frv. til l. um sjúkrahúsasjóð og heimild
fyrir ríkisstj. til þess að setja á stofn talna-
hapdrætti. Gat nefndin ekki orðið sammála
um afgreiðslu þess. Meiri hl. hennar telur sig
ekki geta mælt með samþykkt frv. í þeirri
mynd, sem það er, og á þessu stigi málsins og
leggur til, að frv. verði vísað til hæstv. ríkisstj.
í trausti þess, að hún láti fram fara athugun
á efni þess. Minni hl. n. mun hins vegar leggja
til, að frv. verði samþ. óbreytt.

Við umræðu innan n. um frv. þetta kom fram
efasemd um, að talnahappdrætti, sem er ein
tegund getraunahappdrættis, væri heppilegt hér
á landi. Mun ástæðan til þeirrar efasemdar sú,
að íþróttamenn starfræktu hér um nokkurra
ára skeið getraunahappdrætti, að visu í öðru
formi, en það hapdrætti gekk illa og skilaði
litlum eða engum arði. Hefur sú slæma reynsla
með réttu eða röngu gert margan manninn
vantrúaðan á getraunahappdrætti yfirleitt.
Einnig kom sú skoðun fram á fundum n., að
það væri máskæ að bera í bakkafullan lækinn
að stofna til rekstrar nýs hapdrættis, þar eð
þrjár stofnanir í landinu Háskóli Íslands, S. Í.
B. S. og D. A. S., hefðu þegar með höndum
hver um sig fastan og stórfelldan hapdrættis-
rekstur. Tvær þessara stofnana verja hap-
drættiságóða sínum í byggingu heilbrigðis-
stöðva, sem sé vinnuhæli berklasjúklinga í
Reykjalundi og elliheimili sjómanna í Reykja-
vík. Sú spurning var fram borin í n., hvort
ekki mundu möguleikar á að sameina í náinni
framtíð hapdrætti sambands berklasjúklinga
og elliheimilis sjómanna ríkishapdrætti því,

sem frv. ráðgerir, enda ættu þessir aðilar allir óneitanlega skyldu hlutverki að gegna. Þessari spurningu vísaði n. síðan til stjórna S. í. B. S. og D. A. S. og fékk hjá þeim svör þess efnis, að slíkri sameiningu væru þessi fyrirtæki mjög andvíg.

Í svari stjórnar D. A. S. er á það bent, að enn vanti rúml. 20 millj. kr. til að ljúka byggingu elliheimilis sjómanna og það yrði þeim framkvæmdum til tjóns að breyta frá núverandi rekstrarfyrirkomulagi happdrættis þess. Álit stjórnar S. í. B. S. er á þá leið, að verði slík sameining framkvæmd, þá hljóti hún að draga stórlega úr þeim tekjum, sem áður nefnd tvö félög hafa haft af happdrættisstarfsemi sinni, því að næsta ólíklegt verði að teljast, að happdrætti í þeirri mynd, sem frv. á þskj. 375 gerir ráð fyrir, muni takast að ná viðlíka miklum viðskiptum og hvort áður nefndra fyrirtækja fyrir sig hefur nú.

Í svörum beggja stjórna er á það minnt, að áður hafi hér verið rekið getraunahappdrætti með áþekku sniði og um ræðir í frv. og gefi sú reynsla, sem af því fékkst, engan veginn tilefni til bjartsýni um gróðavænlegan rekstur á slíkri starfsemi. Þetta er álit manna, sem reynslu hafa í happdrættisrekstri, á talnahappdrætti því, sem gert er ráð fyrir í frv.

Mín persónulega skoðun er sú, að hugmyndin um ríkishappdrætti til ágóða byggingu sjúkrahúsa og annarra heilbrigðisstofnana sé góð og þurfi að komast í framkvæmd í náninni framtíð. Vorið 1954 var kosin mþn. í heilbrigðismálum, og áttu sæti í henni lækarnir Páll Kolka, Esra Pétursson og Alfreð Gíslason. Skilaði nefndin álit um haustið, og var þar einmitt stungið upp á ríkishappdrætti sem föstum tekjustofni sjúkrahúsa. Var sérstaklega bent á fordæmi Íra, sem láti allar tekjur af ríkishappdrætti sínu renna til sjúkrahúsa og hafi þannig komið spítalamálum sínum í fyrirmyndarhorf þrátt fyrir fátækt íbúanna. Þetta fordæmi tel ég athyglisvert og til athugunar fyrir okkur Íslendinga.

Ef til vill á vantrúin á getraunahappdrætti ekki fullan rétt á sér. Í Vestur-Þýzkalandi mun talnahappdrætti ganga vel. En þessi vantrú er þó ekki tilefnislaus, þar eð slæm reynsla varð af happdrætti svipaðrar tegundar hér á landi. Hefur sú reynsla óneitanlega haft nokkur áhrif á afstöðuna til frv. í heild. Það er einnig mín persónulega skoðun, að sameina eigi væntanlegu ríkishappdrætti til ágóða fyrir heilbrigðisstofnanir landsins happdrætti sambands berklasjúklinga og happdrætti elliheimilis sjómanna. Þrískiptur happdrættisrekstur hlýtur að vera miklu dýrari en samræmdur rekstur undir einni stjórn, og þegar um skyld verkefni er að ræða, eins og hér er, þá er ástæðulaust, að hver bauki í sínu horni í stað þess að vinna að málum í heild. Það er að mínum dómi ótækt að vera að stofna til stórfellds margra ára happdrættisrekstrar um hverja heilbrigðis- eða mannúðarstofnun, sem reist verður, og nær að sameina það allt í einn myndarlegan ríkisrekstur. Með því mundi einnig betur tryggt, að heilbrigðisstofnanir yrðu reistar í samræmi

við þarfir þjóðarinnar hverju sinni, en ekki af handahófi. Þó virðist enn ekki vera jarðvegur fyrir slíka sameiningu, og er það ein ástæðan fyrir því, að ég er hlynntur því, að allt þetta mál verði athugað nánar og ákvörðun ekki tekin að þessu sinni.

Frsm. minni hl. (Sigurður Ó. Ólafsson): Herra forseti. Eins og fram kom hjá frsm. meiri hl. heilbr.- og félmn., hv. 1. landsk., varð n. ekki sammála um afgreiðslu þessa máls.

Ég þarf nú í rauninni ekki að fara mörgum orðum um þetta mál, eins og það liggur nú fyrir. Ég get vísað til þess, sem ég sagði við 1. umr. þess. Ég benti þá á, hver nauðsyn væri á að afla fjár til sjúkrahúsabygginga eftir einhverjum öðrum leiðum en nú væri gert, þ. e. beinum framlögum úr ríkissjóði, framlögum, sem ávallt eru á eftir tímanum, þannig að ríkissjóður er að greiða skuld, sem er fallin á hann, í staðinn fyrir að greiða framlagið um leið og á fénu þarf að halda. Og þetta verkar þannig, að viðkomandi byggingar standa miklu lengur yfir en eðlilegt er, og af þeim orsökum verða þær miklu dýrari og erfiðari öll framkvæmd um byggingarnar.

Þetta sjónarmið viðurkennir meiri hl. heilbr.- og félmn., sem sjá má á þskj. 474, sem er nál. þeirra. Þar segir, að sú hugmynd að stofna sjúkrahúsasjóð, sem hafi þetta verkefni með höndum, sé mjög athyglisverð hugmynd. En meiri hl. telur sér samt ekki fært að mæla með samþykkt frv., eins og það liggur fyrir, þ. e. að afla sjóðnum tekna með rekstri talnahappdrættis. Hv. frsm. lýsti þessu í sinni ræðu og minntist þar á getraunahappdrætti, sem hefur verið hér í nokkur ár starfandi og hefur ekki reynzt vel. Það er rétt, að þetta getraunahappdrætti er ekki að öllu ólíkt hinu fyrirhugaða talnahappdrætti, en það er samt ekki rétt að draga af því þá ályktun, að talnahappdrætti geti ekki gengið vel, einkum þar sem ágóða af því verður varið til að styrkja sjúkrahúsbyggingar í landinu. Þátttakendur í talnahappdrættinu styrkja nauðsynlegt framfaramál, um leið og til vinnings er að hugsa.

Fyrir álitinu, sem fram kemur í nál., færir meiri hl. aðallega tvær ástæður. Það er þetta, sem ég minntist nú um form happdrættisins, að það væri ekki heppilegt til þess að afla væntanlegum sjúkrahúsasjóði tekna, og þess vegna treystir hann sér ekki til þess að mæla með því, og segir svo í nál., að þeir treysta sér ekki til að segja um það, hvort þetta happdrætti sé heppilegra til árangurs en önnur happdrætti, sem rekin væru fyrir slíkan sjóð og gegndu sama hlutverki.

Þetta er að nokkru leyti rétt, vegna þess að þó að talnahappdrættið, sem hér er hugsað, sé ekki að öllu eins og getraunahappdrættið, þá er það þó óreynt hér á landi og ekki víst, hvaða tekjur það gæfi. En það má bara benda á, að þar sem þetta hefur verið reynt, t. d. í Þýzkalandi, er það mjög stórt fyrirtæki og gefur miklar tekjur, sem notaðar eru til ýmissa heilbrigðis- og menningarmála þar í landi.

Þá kemur annað álit fram í nál. hv. meiri hluta. Þar segir: „Enn fremur álitur meiri hl. vafamál, hvort rétt sé, að Alþingi eigi yfirleitt að stuðla að stofnun nýs happdrættis, á meðan þrjár stofnanir í landinu, háskólinn, S. Í. B. S. og D. A. S. hafa hver um sig fastan stórfelldan happdrættisrekstur“.

Í sambandi við þetta álit meiri hlutans vil ég segja það, að eins og bent var á, starfa hér þrjú stór happdrætti. Þeirra elzt er happdrætti háskólans, sem starfaði hér eitt sín fyrstu ár. Síðar bættust tvö við, S. Í. B. S. og happdrætti dvalarheimilis aldraðra sjómanna. Það verður ekki annað séð en að þau starfi öll með blóma núna. Öll hafa þau gert stórvirki, hvert á sínum stað, og ekki er að sjá, að þau dragi frá rekstri hvers annars. Þvert á móti. Þau færa út kvíarnar á hverju ári. Ég hef ekki í höndum gögn, sem sýna, hver árlegur ágóði þeirra er, en þó hef ég vitneskju um, að eitt þeirra, happdrætti dvalarheimilis aldraðra sjómanna, hefur á þremur árum lagt til dvalarheimilisins 4½ millj. kr., m. ö. o. 1½ millj. kr. á ári. Þetta er aðeins fé, sem þetta eina happdrætti græðir á starfsemi sinni á hverju ári, 1½ millj., og þá getur maður gert sér nokkra hugmynd um, hvað þau muni fá af peningum öll.

Það er ekki undarlegt, þó að mönnum komi það í hug að afla fjár á svipaðan hátt og þetta, þar sem reynslan sýnir, að þarna er um stórkostlega tekjuöflun að ræða, og ég geri ráð fyrir því, að reynslan muni sýna, að þó að eitt happdrætti bættist í þann hóp, sem nú er fyrir, mundi það ekki hafa mikil áhrif í þá átt að

draga úr rekstri þeirra happdrætta, sem nú eru til, hvers um sig.

Álit mitt og hv. 11. landsk. er því það, að þó að samþykkt yrði að stofna sjúkrahúsasjóð fyrir allt landið og tekna til hans aflað með rekstri happdrættis, mundi það engin áhrif hafa á rekstur þeirra þriggja stóru, sem fyrir eru, enda engan veginn tilgangur minn með flutningi þessa frv. að leggja stein í götu þeirra, þvert á móti.

Með niðurlagsorð nál. meiri hl., þar sem segir: „Í trausti þess, að þetta mál verði athugað nánar og síðar fram borið, er henta þykir“ — get ég verið ánægður, svo langt sem þessi ummæli ná. En við, sem skipum minni hl., hefðum óskað þess, að þessa athugun hefði n. gert nú þegar og lagt málið síðan fram til jákvæðrar afgreiðslu, en ekki á þessu stigi vísað því til ríkisstj., því að ég hef takmarkaða trú á því, að það verði þessu máli til framdráttar.

Hv. 11. landsk. og ég leggjum til, að frv. verði samþykkt eins og það liggur fyrir. En verði till. meiri hl. á þskj. 474 um að vísa málinu til ríkisstj. á þessu stigi samþykkt, álit ég þá afgreiðslu málsins þó jákvæða, að meiri hl. n. hefur viðurkennt, að málið sé athyglisvert og vert nánari athugunar, þó að hann treysti sér ekki til að mæla með samþykkt þess á þessu stigi.

ATKVGR.

Till. frá meiri hl. heilbr.- og félmn. á þskj. 474 um að vísa málinu til ríkisstj. samþ. með 9:4 atkv.

Lagafrumvörp ekki útrædd.

1. Framleiðslusjóður.

Á 1. fundi í Sp., 16. okt., var útbýtt frá Nd.:
Frv. til l. um breyt. á l. nr. 4 31. jan. 1956, um framleiðslusjóð [14. mál] (stjfrv., A. 14).

Á 3. fundi í Nd., 23. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 4. fundi í Nd., 24. okt., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Sjútvmrh. (Lúðvík Jósefsson): Herra forseti. Frv. það, sem hér liggur fyrir á þskj. 14, er flutt til staðfestingar á brbl., sem út voru gefin af fyrrverandi ríkisstj. Það er ekki þörf á því að fara mörgum orðum um efni frv., það er öllum hv. alpm. kunnugt, en það miðaði fyrst og fremst að því að ákveða að greiða úr framleiðslusjóði nokkurn styrk í sambandi við sildveiðarnar fyrir Norðurlandi s.l. sumar; gerði ráð fyrir því, að greitt yrði kr. 57.50 í útflutningsstyrk á hverja útflutta saltsildartunnu og 10 kr. uppætur á hvert mál sildar, sem unnið er í sildarverksmiðjum. Fyrir Alþ. munu koma fleiri breytingar að þessu sinni, sem gerðar hafa verið með brbl. á lögunum um framleiðslusjóð, og sé ég því ekki ástæðu til þess nú við umr. um þetta frv. að ræða það neitt frekar.

Ég legg svo til, að þessu frv. verði vísað að lokinni þessari umr. til sjútnv., þar sem ég tel, að hér sé eingöngu um sjávarútvegsmál að ræða.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til sjútnv. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

2. Jarðhiti.

Á 78. fundi í Nd., 1. apríl, var útbýtt:
Frv. til l. um jarðhita [145. mál] (stjfrv., A. 387).

Á 79. fundi í Nd., 2. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Forsrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Þetta frv. er nokkuð seint fram komið, að ýmsir munu segja, en ástæðan til þess er sú, að undirbúningi þessa máls hefur ekki verið lokið fyrr en alveg nýlega.

Það kemur fram í grg. fyrir þessu frv., að tildrög þess eru þau, að ályktanir komu fram hér á Alþingi um það, að nauðsynlegt væri að setja löggjöf um jarðhita, og það er raunverulega samkvæmt þeim óskum, sem höfðu verið endurteknar, að 30. nóv. 1954 skipaði þáv. landbrh., Steingrímur Steinþórsson, nefnd til að undirbúa löggjöf um jarðhita og jarðhitarrannsóknir. Í n. voru skipaðir þeir Jakob Gíslason raforkumálastjóri, og var hann form., Ólafur Jóhannesson prófessor og Gunnar Böðvarsson yfirverkfræðingur. Síðan kom Baldur Línadal efnafræðingur til starfa í n., en hann hefur, eins og kunnugt er, fengið talsvert við jarðhitarrannsóknir á undanförunum árum.

Þegar ég óskaði eftir því, að þetta frv. yrði lagt hér fyrir Alþingi það, sem nú situr, þótt svo mjög sé áliðið, er það vegna þess, að ég álit, að það sé nauðsynlegt með mál, sem eru allyfirgrípsmikil, eins og þetta mál, sem hér er lagt fyrir, að þau séu lögð fyrir þing og athug-uð milli þinga. Ég geri naumast ráð fyrir því, að hv. Alþingi telji sig geta haft svo hraðan á um afgreiðslu þessa máls, að málinu verði lokið á þessu þingi. En ég álit það til mikillar gagnsemdar, að málið verði lagt fyrir þetta þing, til þess að það verði rætt milli þinga og athug-að milli þinga.

Eins og grg. ber með sér, hefur farið fram ýtarleg rannsókn á því, hver er eignar- og umráðaréttur manna yfir jarðhita, hérlandis og erlendis, og er allytarleg grg. eftir Ólaf Jóhannesson prófessor um þetta atriði. Enn fremur er önnur ritgerð eftir Jakob Gíslason raforkumálastjóra og Baldur Línadal um jarðhitann á Íslandi.

Það er enginn efi á því, að það er mikil nauðsyn að setja ákvæðnar reglur um eignayfirráð yfir jarðhita, og það þarf ekki lengi að leita eftir því ákvæði þessa frv., sem er þýð-ingarmest af ákvæðum frv., en það er það, að enginn landeigandi skuli eiga jarðhita fyrir neðan 100 m frá yfirborði jarðar. Þetta ákvæði er vitanlega veigamest, og utan um þetta ákvæði í sjálfu sér er frv. byggt. Það er gert ráð fyrir því, að ríkið sé eigandi að öllum jarðhita, sem er fyrir neðan 100 m frá yfirborði jarðar. Þetta er byggt á því, að það

munu vera, eftir því, sem mig minnir, aðeins tveir einstaklingar, sem hafa ráðizt í það að bora niður fyrir 100 m. Kostnaðurinn við borunina er það mikill, að það er alltaf áhættusamt fyrir einstaklinga að leggja út í þann kostnað, og reynslan er að minnsta kosti sú fram að þessu, að það munu ekki vera nema tveir einstaklingar, sem hafa lagt í það. Út frá þessu sjónarmiði m. a. er lagt til, að þetta ákvæði verði sett um jarðhita, og enn fremur út frá því sjónarmiði, að jarðfræðingar telja, að sá jarðhiti, sem liggur fyrir ofan 100 m frá yfirborði jarðar, sé venjulega staðbundinn, en sá hiti, sem er lengra niðri og miklu lengra niðri, er oft og einnig, að jarðfræðingar álykta, á stórum svæðum, nær oft langt út fyrir landareign einnar jarðar eða fleiri. Út frá þessu sjónarmiði eru jafnframt settar þær takmarkanir á eignarrétti manna yfir jarðhita, að það má enginn bora á landareigninni eftir jarðhita nær landamerkjum en 200 m, svo að þarna kemur önnur takmörkun. Til þess að framkvæma slíka borun nær landamerkjum þarf sérstakt leyfi, og er þetta ákvæði sett út frá því sjónarmiði, að oft hagar þannig til, að ein borun eftir heitu vatni eyðileggur nálæggar hitauppsprettur, eins og endurtekin reynsla er af við borun nálægt Reykjavík og víðar.

Það eru mörg ákvæði í þessu frv., sem sjálf-sagt orka tvímælis. En samkv. eðlilegri reglu fer ég ekki inn á að ræða þau einstöku atriði. Það er t. d. ákvæði 55. gr., hvort raforkumála-stjóri á að hafa sérstaka stjórn allra þessara mála. Undir hann á að heyra sérstök deild, sem fari með öll mál, er jarðhita snerta. Að visu er það svo, að jarðhitinn hefur í hugum manna verið líklegur til þess, einkanlega gufa, þegar til hennar næst, að geta með henni framleitt ódýrt rafmagn, þó að ekki hafi komið til þess enn, og þess vegna hefur þetta í framkvæmdinni orðið þannig. En sjálf-sagt er það til athugunar eins og margt annað í þessu frv.

Ég skal svo ekki hafa þessi orð fleiri. Eins og ég sagði í upphafi, tel ég þarft, að þetta mál sé rannsakað nú þegar og rætt á milli þinga, og væri æskilegt, að sú nefnd, sem fær þetta mál til meðferðar, tæki þá til athugunar, á hvern hátt það yrði bezt gert, m. a. hvaða aðilum ætti að senda þetta frv. til umsagnar, ef það verður ofan á, að það verður ekki afgreitt á því þingi, sem nú situr.

Ég geri ráð fyrir, að það sé eðlilegast, að málinu verði eftir þessa umræðu, um leið og því verður vísað til 2. umr., vísað til landbn. eða allshn. Það snertir ákaflega mikið eignarrétt bænda, í þessu tilfelli jarðhitann, en kannske þykir eðlilegra, að það fari til allshn., og er það með tilliti til þess, að þetta eru mál alþjóðar.

Magnús Jónsson: Herra forseti. Ég sé ástæðu til þess að láta í ljós ánægju yfir því, að lokið er undirbúningi heildarlöggjafar um jarðhita og hagnýtingu hans, sem ákveðið var á þingi 1952 að láta fram fara samkv. till., sem við fluttum þar 7 þm. Sjálfstfl. um þetta efni. Þetta

mál hefur verið allengi á döfinni, og hefur verið imprað á því, síðan þessi till. var flutt, hversu gengi með undirbúning löggjafarinnar, — það var á næstsiðasta þingi, ef ég man rétt, — og var þá upplýst af þáverandi hæstv. landbrh., að þetta mál væri í undirbúningi, en væri hins vegar flókið mál á ýmsan hátt og þyrfti margt að ihuga í sambandi við það, áður en hægt væri að forma ákveðnar till. um löggjöf í þessu efni. Ég sé að visu í grg. frv., að það muni hafa dregið nokkuð að skipa þá nefnd, sem falið var að undirbúa þetta mál, frá því að þál. var samþykkt. Um það er að sjálfsögðu ekkert að sakast nú. Höfuðatriðið er, að frv. er fram komið og liggur hér fyrir til athugunar.

Á þessu stigi hefur mér ekki gefizt — og ég býst ekki við öðrum hv. þm. — tækifæri til þess að athuga þennan frv.-bálk, sem er allmikill að vöxtum, svo sem gera mátti ráð fyrir, og því kann vel að vera, að í þessu frv. séu ýmis ákvæði, sem kunna að orka tvímælis og kynni að vera heppilegt að hafa á annan veg. Það er hins vegar ekki aðalatriði málsins. Það hlýtur að vera hægt að lokum að finna einhvern grundvöll til samkomulags um það atriði. Hitt er kjarni málsins, að þessum jarðhitamáli verði komið í sem fastast form, sem geti lagt grundvöll að enn viðtækari aðgerðum til hagnýtingar jarðhita en til þessa hafa verið gerðar. Er það þó svo, að jarðhiti hefur þegar verið hagnýttur á ýmsan máta og fyrst og fremst í sambandi við hitaveitur, og hefur sú hagnýting skilað þjóðfélaginu mjög miklum verðmætum í gjaldeyrissparnaði og auk þess veitt því fólki, sem þessara þæginda nýtur, mjög mikilsverð aukin lífspægindi.

Jarðhitinn er ein þeirra orkulinda, sem íslensk náttúra hefur að bjóða. Við höfum hér hvorki olíu né kol, en í stað þess höfum við möguleika til þess annars vegar að hagnýta vatnsorku landsins til þess að framleiða rafmagn og í sambandi við það að fá bæði hita og orku, sem leggi grundvöll að margvislegum iðnaði í landinu, og svo hins vegar jarðhitann, sem er orkugjafi, er ætla má að hagnýta megi til ýmiss konar þarfa og geti orðið fullkomlega jafngildi olíu og kola í allmörgum tilfellum.

Það er engum efa bundið, að það er hið mikilvægasta nauðsynjamál fyrir þjóðina, að hægt sé sem allra bezt að hagnýta jarðhitann. Það er auðvitað með hann eins og aðrar orkulindir, sem hagnýta skal í stórum stíl, að það kostar mikið fé og getur oft verið erfitt um vik þess vegna að hagnýta þessi náttúruauðæfi svo sem þyrfti. Það er eitt af þeim vandamálum, sem við eigum við að stríða, hvernig við getum fengið fjármagn til þess að koma hér á stóriðnaði og stórrekstri í ýmsum greinum, bæði í sambandi við raforku og jarðhita. En það að setja löggjöf um þetta efni, skipuleggja enn betur en gert hefur verið rannsóknir á hagnýtingu jarðhita og leit að hitasvæðum og mælingu þeirra er mjög mikilvægt atriði og ekki síður að koma á föstu skipulagi með jarðborunum, sem í ýmsum tilfellum hefur leitt til

vandræða að ekki hafa gilt nægilega fastar reglur um. Að þessu öllu samanlögðu og hversu hér er um mikilvægt þjóðhagslegt mál að ræða, þá er það gleðiefni, hversu miðað hefur með undirbúning þessarar löggjafar, og vil ég því taka undir það með hæstv. ráðh., að þess er að vænta, að löggjöf þessi fái hér meðferð, svo sem þurfa þykir, og verði ihuguð í einstökum atriðum, en hins vegar leitast við að hraða afgreiðslu hennar, svo sem kostur er á. Það er auðvitað ekkert grundvallaratriði, að hún verði afgreidd á þessu þingi. Höfuðatriði málsins er það, að hún verði rækilega og vandlega ihuguð og þannig úr garði gerð, að hún þjóni til hlítar því hlutverki, sem henni er ætlað að þjóna. Það skiptir mestu máli, og er þess að vænta, að sú hv. n., sem fær málið til meðferðar, ihugi það sem vendilegast og það verði reynt að ganga þannig frá málinu, að það geti til hlítar fullnægt þeim kröfum, sem gera þarf til slíkrar löggjafar.

Jóhann Hafstein: Herra forseti. Ég segi nú eins og hv. síðasti ræðumaður, að ég hef enga aðstöðu eða tíma haft til að kynna mér efni þessa frumvarpsbálks, sem hér er á ferðinni og nýlega fram lagður. En þetta mun hafa verið um alllangt árábil verulega alvarlegt ihugunarefni, hvað við Íslendingar höfum verið vanbúnir að löggjafarákvæðum um jarðhita og jarðhitaréttindi. Það er þess vegna orðið tímabært, enda liggja fyrir nokkuð gamlir samþykktir frá þinginu um það, að Alp. freisti þess að koma á laggirnar löggjöf um þetta atriði.

Ég vildi á þessu stigi málsins aðeins láta í ljós, að ég tel eiginlega með öllu alveg óhugsandi, að frv. eins og þetta geti náð samþykki þess þings, sem nú situr og á ekki eftir langan tíma. Þessu frv. fylgir ýtarleg grg., sem ákveðnir menn hafa verið til kvaddir af ríkisstj. til þess að semja í sambandi við frv. Og það getur vel verið, án þess að ég hafi fest augu á það enn, að samvinna hafi verið höfð eða leitað álits Reykjavíkurbæjar í þessu sambandi. En ég nefni það sérstaklega vegna þess, að langstórvægilegastar jarðboranir og jarðhitanotkun hefur átt sér stað einmitt hér í höfuðstað landsins. Ég tel þess vegna alveg nauðsynlegt, að hv. þn., sem fær málið til athugunar, gefi bæjarstjórn Reykjavíkur og þeim aðilum, sem um þessi mál fjalla hjá bæjarstjórninni, hitaveitustjórninni og hitaveitunefnd og sérfræðingum bæjarins í þessu efni, aðstöðu til þess að tjá sig um þetta mál. Ég hef sem bæjarfulltrúi í Reykjavík um nokkuð langt árábil oft verið í þeirri aðstöðu, að bæjarráð hefur fjallað um mikilvægi þessa máls, þó hins vegar að það sé rétt, að af hálfu bæjarstjórnar hafi ekki legið neinar ákveðnar tillögur fyrir í sambandi við löggjöf um þetta mikilvæga atriði. Á þessu stigi málsins vildi ég aðeins láta fram koma þessar athugasemdir.

Það er langveigamest, að löggjöf, sem upp úr þessu frv. kann að spretta, verði vel úr garði gerð, þegar að því kemur, en miklu minna máli skiptir hitt, hvort það er einu þingi fyrr eða

síðar, þó að ég taki undir með bæði hæstv. forsrh. og hv. 2. þm. Eyf., að málið sé að vissu leyti orðið aðkallandi að komast í höfn. Ég tel ekki, að að svo stöddu sé ástæða til fleiri athugana um þetta, því að efnislega treysti ég mér ekki á þessu stigi málsins til að ræða frv., en vildi láta þessi sjónarmið fram koma.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til allshn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

3. Gjald af innlendum tollvörutegundum (stjfrv.).

Á 4. fundi í Sp., 31. okt., var útbýtt frá Ed.:
Frv. til l. um gjald af innlendum tollvörutegundum og tollvöruframleiðslu [29. mál] (stjfrv., A. 29).

Á 7. fundi í Ed., 1. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Fyrir nokkru skipaði fjmrn. nefnd manna til þess að ihuga, hvað hægt væri að gera til þess að tryggja innheimtu gjalds af innlendum tollvörutegundum. N. skilaði álit fyrir nokkuð löngu, en var ekki alveg sammála, þannig að meiri hl. lagði til, að nýjar ráðstafanir yrðu gerðar, mjög á móta þeim, sem gert er ráð fyrir í því frv., sem hér liggur fyrir, en minni hl. vildi fara nokkuð öðruvísi að. Á síðasta þingi var lagt fram frv. samhljóða því, sem hér liggur fyrir, en varð ekki útrætt. Í aths. við frv. er gerð grein fyrir efni þess á þann veg, að ég sé ekki ástæðu til þess að endurtaka það í framsögunni.

Ég vil leyfa mér að leggja til, að málinu verði vísað til hv. fjhn. d. að lokinni þessari 1. umr.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til fjhn. með 10 shlj. atkv.

Á 95. fundi í Ed., 7. maí, var frv. tekið til 2. umr. (A. 29, n. 475, 512, 531).

Frsm. (Bernharð Stefánsson): Herra forseti. Ég verð að byrja með því að biðja afsökunar á því, hvað n. hefur afgreitt þetta mál seint. Hún tók það fyrir tveimur dögum eftir að því var til hennar vísað, en þá ákvað hún að senda það til umsagnar tollstjóra og Félags ísl. iðnrekenda.

Það dróst, að n. bærust svör, einkum dróst

það að því er tollstjóra snertir, og hefur raunar aldrei komið frá honum skriflegt svar. Af þessum sökum dróst það, að n. afgreiddi málið, og það er rétt að segja hverja sögu eins og hún er. Að lokum fór svo, að það féll næstum í gleymsku fyrir mér að þetta mál væri óafgreitt, og tek ég á mig alla sök á því, að n. hefur ekki afgr. það fyrr.

Eins og þeir hv. þm. vita, sem voru hér á síðasta þingi, er þetta frv. ekki nýtt, því að það var lagt fyrir síðasta þing, þá að vísu fyrir hv. Nd., en það varð ekki útrætt þá.

Frv. er samið af þriggja manna nefnd, og í henni áttu sæti Ólafur Jensson fulltrúi frá hendi fjmrn., Stefán Thorarensen lyfsali, f. h. Félags ísl. iðnrekenda, og Sveinn Þórðarson fulltrúi, sem tilnefndur var af tollstjóra, mun hafa haft samráð við hann um málið. Mönnum mun það enn fremur kunnugt, að n. varð ekki á eitt sátt, heldur klofnaði og sendi tvö frv. til rn. Að öðru frv. stóðu þeir Ólafur Jensson og Sveinn Þórðarson, en að hinu Stefán Thorarensen lyfsali. Það frv., sem hér liggur fyrir, er í meginatriðum samhljóða frv. meiri hl. þessarar n., þó hafði tollstjórinn í Reykjavík gert nokkrar brtt. við það, eftir að það var tilbúið, og voru þær teknar til greina.

Í þessu frv. felast ekki miklar breyt. frá núgildandi lögum. Það má miklu frekar segja, að frv. sé borið fram til skýringar á þeim l., sem nú gilda, og til hægðarauka. Það eru ekki t. d. hækkuð gjöld af innlendum tollvörum, heldur eru þau eins og þau hafa verið undanfarið, en nú bætt við þeim álögum á þau, sem verið hafa, og er þetta óneitanlega handhægara en að vera að framlengja ákvæði um þessar viðbætur á hverju þingi. Tel ég það mjög til bóta. Að öðru leyti felast í frv. nánari reglur um meðferð þessara mála og innheimtu gjaldanna svo og um skilyrði þau, sem þarf að uppfylla til þess að geta fengið leyfi til tollvörugerðar.

Í því sambandi er þó rétt að geta þess, að gjaldið fyrir leyfisbréf til tollvörugerðar er hækkað úr 100 kr. í 2000 kr. Er það í raun og veru aðeins í samræmi við tímana, sem nú eru, því að það mun láta nærri, að almenn verðhækkun sé orðin svo gífurleg síðan þetta ákvæði var sett um 100 kr. leyfisgjald. — Enn fremur er sú breyting gerð, að leyfisbréfgjaldið rennur í ríkissjóð, eins og yfirleitt gjöld af öðrum leyfisbréfum og sams konar skilríkjum, og er það aðeins til samræmingar við það, sem alls staðar annars staðar er, eða a. m. k. í flestum tilfellum.

Að öðru leyti tel ég nægja að vísa um efni frv. til ýtarlegrar grg., sem því fylgir, þar sem eru skýringar á hverri grein fyrir sig.

Eins og ég sagði í upphafi, var leitað álits íslenzkra iðnrekenda og tollstjóra. Svar barst frá Félagi ísl. iðnrekenda, þar sem það gerir ýmsar till. um breytingar á frv., og ganga þær mjög í sömu átt og frv. Stefáns Thorarensens lyfsala.

Tollstjóri aftur á móti mætti á fundi hjá n., þegar hún endanlega afgreiddi málið, og hans afstaða var sú, að hann taldi frv. eins og það er til mikilla bóta, og mér virtist hann leggja

frekar á móti öllum tillögum iðnrekendafélagsins og sýndi fram á, a. m. k. með sumar þeirra, að þær væru frekar þýðingarlitlar og breyttu litlu. Samt sem áður hefur n. ákveðið að taka þessar till. til nánari athugunar fyrir 3. umr. málsins, og kann þá að vera, að n. sýnist að taka einhverjar af þessum till. upp eða ganga að einhverju leyti til móts við þær, þó að ég fullyrði ekkert um það. Enn fremur mun n. athuga frv. þá nánar, og kynni að vera, að hún bæri fram brtt. við 3. umr., jafnvel um atriði, sem Félag ísl. iðnrekenda gerir ekki till. um.

Ég get nefnt það strax, að það er sérstaklega eitt atriði, sem n. mun taka til sérstakrar ihugunar. Það er um það, að frv. er, eins og menn sjá, miðað við einstaklinga, að einstaklingar fái leyfi til þess iðnrekstrar, sem hér um ræðir. En nú er það vitanlegt, að það eru ýmsir firmu, sem reka slíkan iðnað, og þá hefur það verið haft þannig, að leyfið verður að veita á nafn eins af stjórnendum fyrirtækisins, en ekki firmanu sjálfu. Nú gæti það verið álitamál, hvort ekki mætti ákveða hér, að veita mætti firma leyfi til framleiðslu á þessum vörum, en þá yrði að sjálfsögðu að áskilja, að forstjóri þess fullnægði þeim skilyrðum, sem einstaklingum eru sett. Mundi þetta vera fremur einföld breyting. Ég skal ekki fullyrða, hvort er veruleg þörf á henni, en n. mun athuga þetta nánar.

Mér virðist, að n. muni öll vera þeirrar skoðunar, að frv. sé til bóta, og hún mælir með samþykkt þess, en einstakir nm. hafa ekki enn tekið afstöðu til hugsanlegra brtt. við frv. og ekki bundið sig við það heldur að bera ekki slíkar brtt. fram. — Einn nm., hv. þm. Vestm. (JJós), var fjarverandi, er n. afgreiddi málið.

Það má segja, að það hefði verið réttari vinnubrögð ef til vill, að n. hefði gengið algerlega frá málinu fyrir þessa umr. og annaðhvort mælt með því óbreyttu eða þá borið fram brtt. En við litum þannig á, að þar sem afgreiðslan hafði dregið jafnlengi og raun ber vitni um, væri rétt að koma frv. áleiðis og hafa heldur þann hátt á að bera þá fram breytingar við 3. umr., ef samkomulag yrði um það eða ef einstakir nm. kysu það. En núna er það till. nefndarinnar allrar, að frv. gangi til 3. umr.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.
- 2.—18. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.
- Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
- Frv. vísað til 3. umr. með 12 shlj. atkv.

Á 96. fundi í Ed., 9. maí, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 97. fundi í Ed., 10. maí, var frv. aftur tekið til 3. umr. (A. 29, 512).

Afbrigði um brtt. 512, sem var of seint fram komin, leyfð og samþ. með 11 shlj. atkv.

Gunnar Thoroddsen: Herra forseti. Þegar fjhn. fékk þetta frv. til meðferðar, leitaði hún m. a. upplýsinga og umsagnar hjá Félagi ísl.

iðnrekenda um málið. Það óskaði eftir ýmsum breyt. á frv., sem n. hefur þó sem heild ekki talið ástæðu til að taka upp. En þó að margar þessar till. félagsins hafi töluvert til síns máls, virðist mér þó eitt atriði í þeim sérstaklega réttmætt og hef því flutt brtt. á þskj. 512 um það efni.

Það er ákveðið svo í 3. gr., II. kafla, 1. tölul., þessa frv., að vörumagnsgjald skuli vera 693 aurar af hreinu súkkulaði alls konar, iðnsúkkulaði og suðusúkkulaði, sem hefur allt að 28% fituinnihald og er selt í 150 g umbúðum eða stærri. Þetta niðurlag, skilyrðið, að umbúðirnar séu 150 g eða stærri, er nýmæli og breyting frá gildandi lögum. Ef suðusúkkulaði er framleitt í minni pökkum, fellur það undir 2. tölul., en þar er vörumagnsgjaldið miklu hærra, 1386 aurar.

Nú skýrir Félag ísl. iðnrekenda svo frá, að þetta nýja skilyrði um 150 g umbúðir komi mjög illa við, sérstaklega vegna þess, að sumar verksmiðjur, sem framleiða þetta, hafi aðallega minni mót, þ.e.a.s. yfirleitt 100 g mót, og muni það valda miklum örðugleikum og kostnaði að fleygja þeim eða taka þau úr notkun og kaupa sér önnur í staðinn. Þeir segja svo í sinni umsögn, að mótin í verksmiðjunum og innpökkunarvélar miðist yfirleitt við þá pakkastærð, sem hér og annars staðar er standard-stærðin, en það sé aðallega 100 g pakkar.

Eftir þeim upplýsingum, sem ég hef fengið um þetta mál, virðist þetta á fullum rökum reist, og niðurstaðan, ef frv. verður samþ. óbreytt, yrði þá sú, að mikið af þessari framleiðslu íslenskra verksmiðja á suðusúkkulaði mundi stórhækka í gjaldi frá því, sem nú er, eða ef farið yrði inn á hina leiðina, að taka úr notkun þessi venjulegu mót og fá sér önnur í staðinn með ærnum stofnkostnaði og gjaldryriseyðslu.

Ég hef því leyft mér á þskj. 512 að flytja brtt. um, að þetta nýja skilyrði um 150 g pakka eða stærri verði felld niður. og vænti þess, að hv. dm. fallist á, að rök séu og réttlæti fyrir þessari brtt.

Frsm. (Bernharð Stefánsson): Herra forseti. Eins og hv. 6. þm. Reykv. (GTh) gat um, lágu fyrir n. ýmsar till. frá Félagi ísl. iðnrekenda um þetta mál, og hafði n. óskað eftir umsögn félagsins, því að það var í upphafi ákveðið að biðja um umsögn þess félags. En n. hafði líka beðið annan aðila um umsögn um frv., og það var tollstjórinn í Reykjavík. Það kom nú aldrei nein skrifleg umsögn frá tollstjóranum, en á fundi n., þegar hún fjallaði um málið og ræddi þessar till. frá Félagi ísl. iðnrekenda, var tollstjórinn mættur ásamt aðstoðarmanni sínum, sem hafði tekið þátt í að semja frv., og tollstjórinn taldi eiginlega allar þessar óskir og till. Félags ísl. iðnrekenda ýmist óþarfar eða til hins verra, vildi ekki mæla með neinni þeirra, ekki heldur þeirri, sem gekk í svipaða átt og brtt. hv. 6. þm. Reykv. á þskj. 512.

Ég fyrir mitt leyti verð að játa, að ég hef ekki mikla þekkingu á því máli, sem þessi till. fjallar sérstaklega um, nefnilega súkkulaðigerð, en ég hygg, að tollstjórinn í Reykjavík og

starfsmenn hans þekki það mál miklu betur en þingmenn yfirleitt. Hann taldi, að hætta gæti verið á því, ef þessu yrði breytt, að það, sem kallað væri suðusúkkulaði, yrði aðallega notað til þess að borða það, notað sem sælgæti og því meiri hætta á þessu sem pakkarnir væru minni.

Ég held, að þetta geti verið rétt. Menn verða að meta hver fyrir sig, hvernig þeir vilja greiða atkvæði um þetta. Ég sé ekki ástæðu til að fara að leggja mjög ákveðið á móti þessari till., en þetta var ástæðan til þess, að n., sem gekk frá málinu, — þá var hv. 6. þm. Reykv. ekki viðstaddur, — sá sér ekki fært að gera breytingu um þetta atriði.

Viðvíkjandi því, sem ég nefndi hér við 2. umr., að n. mundi taka til athugunar, hvort ekki væri rétt að setja inn í frv. ákvæði um það, að veita mætti firma eða firmum rétt til þessa iðnrekstrar, vil ég taka það fram, að við nánari athugun sá n. ekki ástæðu til að gera brtt. um þetta, vegna þess að það eru mörg firmu, sem nú þegar reka slík iðnfyrirtæki, og þá er það haft þannig, að forstöðumaður þeirra fyrirtækja eða annar, sem tekur að sér að vera ábyrgur, fær þessi réttindi og verður að fullnægja þeim skilyrðum, sem greind eru í frv., til þess að geta fengið slík réttindi. Það virðist því vera óþarft að breyta frv. að þessu leyti.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Ég verð að játa, að ég er ókunnugur því atriði, sem brtt. á þskj. 512 fjallar um, enda er henni úthýtt nú svo að segja samtundis. En ég leit í grg. frv. um þetta mál eða þetta atriði og þar stendur svo, með leyfi hæstv. forseta: „En 1. lið hefur verið breytt þannig, að við hann hefur verið bætt setningunni: „sem hefur allt að 28% fituinnihald og selt er í 150 g umbúðum eða stærri.“ Er þetta nýmæli tekið úr norskum lögum, sett í þeim tilgangi að ákveða, hvað skuli teljast iðn- og suðusúkkulaði. Í lögin hefur slíkt ákvæði vantað mjög tilfínnanlega.“ Þetta segja þeir, sem sömdu grg. fyrir þessu frv., og það er meiri hl. þeirrar n., sem undirbjó þetta mál. Það sýnist þá, að þeir hafi sett þetta ákvæði af því, að þeim hafi fundizt mjög þýðingar-mikið, að það væri í lögnum.

Nú finnst mér þetta satt að segja vera þannig vaxið, að það væri ekkert óeðlilegt, þar sem þetta atriði hefur, að því er mér skilst, ekki verið rannsakað sérstaklega, að fengin væri vitnaskja um það frá þeim, sem standa að þessu frv., — og mætti snúa sér um það til skrifstofustjórans í fjmrn. og tollstjórans í Reykjavík, — hvaða ástæður liggja til þess, að þeim finnst þetta hafa vantað mjög tilfínnanlega í lögin. Mér finnst ekki eðlilegt, að þetta þurfi að koma hér til atkvæða, án þess að menn heyri nánar um þetta. Að visu upplýsti hv. frsm. meiri hl. nokkuð um málið, en sennilega ekki eins ýtarlega og þessir menn gætu gert. Ég vil þess vegna gera það að minni uppástungu, til þess að bæði sjónarmiðin komi fram, bæði sjónarmið iðnrekenda og þeirra, sem standa að því að setja þessa nýju löggjöf, að málinu verði frestað og að hv. n. fái vitnisburð um það, hvaða ástæður liggja að baki þessari umsögn,

sem ég las úr grg., og málið komi síðan hér fyrir, þegar það hefur verið athugað.

Frsm. (Bernharð Stefánsson): Herra forseti. Ég skal ekki hafa á móti því, að málinu verði frestað til næsta fundar. Það fer nú væntanlega að liggja á því að afgreiða mál, sem á annað borð þingið vill afgreiða. Það mætti ætla, að þegar væri komið nærri þingslitum. En þó að ég hafi ekki á móti því að fresta umr. nú beinlínis, þá hef ég ekki ýkja mikla trú á mjög ýtarlegum upplýsingum frekari en n. fékk, þegar hún hafði tollstjórann og aðstoðarmann hans á fundi sínum og ræddi um þetta o.fl. við þá.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Ég vil benda á, að í þessu, sem ég las í grg., stendur, að þetta atriði hafi vantað tilfinnanlega í íslenska lögjöf. Það virðist sem sé, að hér sé um þýðingarmikið atriði að ræða, en hv. frsm. meiri hl. viðhafði fremur óákveðin ummæli um það, hvort hann mælti gegn till. eða ekki. Þess vegna finnst mér alveg eðlilegt, að það komi fram hér í d., hverjir málavextir eru, þannig að menn geti dæmt um það, hvort hér er um þýðingarmikið atriði að ræða eða ekki. Ég vil þess vegna óska eftir því, að málinu verði frestað og að n. fái umsögn þeirra aðila, sem ég nefndi áðan, um þetta mál, sem þeir ættu að geta gefið mjög fljótt.

Umr. frestað.

Á 98. fundi í Ed., 13. maí, var frv. tekið til frh. 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 99. fundi í Ed., 14. maí, var fram haldið 3. umr. um frv. (A. 29, 512, 531).

Frsm. (Bernharð Stefánsson): Herra forseti. Síðast þegar þetta mál var hér til umr., óskaði hæstv. fjmrh. eftir því, að umr. yrði frestað og útvegaðar frekari upplýsingar um það, hvers vegna ákvæðum í II. kafla, 1. tölulið, 3. gr. um umbúðir á suðusúkkulaði hefði verið bætt inn í frv., þar sem það er nýmæli. Ég gat raunar um ástæðuna, sem ég teidi að hefði verið fyrir því, að þetta nýmæli var tekið upp, og hef fengið það staðfest. Upplýsinga um þetta hefur á ný verið leitað hjá tollstjóra og starfsmönnum hans, sem hafa með höndum innheimtu tollvörugjaldsins. Og ástæðan til þess, að 150 g markið er sett í 1. tölul. í II. kafla 3. gr. frv., er sú, eins og ég hef áður tekið fram, að talið var, að suðusúkkulaði í smærri pökkum væri að miklu leyti notað sem átsúkkulaði.

Þá hef ég grennslazt um álit þessara manna á því, hvort þetta mark á pökkum, 150 g, væri of hátt og hvort mundu á rökum reistar þær fullyrðingar, að verksmiðjurnar þyrftu að skipta um mót í vélum sínum, ef það yrði samþykkt. Tollstjóri og starfsmenn hans telja, að nú síðustu árin, jafnvel eftir að frv. var upphaflega samið, muni hafa orðið þær breytingar á vélum hjá ýmsum framleiðendum, að algengustu mótin séu nú 100 g. Leggja þeir því nú til, að markið í frv. verði sett í 100 g í stað 150, sem nú er í frv.

Fjhn. hefur að fengnum þessum upplýsingum fallið á, að markið sé lækkað að þessu leyti úr 150 g pökkum í 100 g. Aftur á móti getur hún ekki fallið á tillögur hv. 6. þm. Reykv. um að fella öll ákvæði um þetta niður, heldur varð samkomulag um það í fjhn. að bera fram brtt., sem hér liggur fyrir á þskj. 531, um það, að í staðinn fyrir „150 g umbúðum“ komi: 100 g umbúðum.

Ég geri ráð fyrir því, þar sem hv. 6. þm. Reykv. stendur að þessari till. ásamt öðrum nm. í fjhn., að þá sjái hann ekki ástæðu til að halda sinni till. til streitu.

Gunnar Thoroddsen: Herra forseti. Þeim tilgangi, sem brtt. á þskj. 512 var ætlað að ná, er náð með þessari brtt. fjhn. á þskj. 531, og tek ég því till. mína aftur.

ATKVGR.

Brtt. 512 tekin aftur.

— 531 samþ. með 13 shlj. atkv.

Frsv., svo breytt, samþ. með 12 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 57. fundi í Sp., 15. maí, var frv. útbýtt frá Nd. eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 534).

Á 98. fundi í Nd., 16. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Þau eru tildrög þessa máls, að fyrir nokkru var sett n. til þess að íhuga, hvað skynsamlegt væri að gera til að gera gleggri ákvæði varðandi innheimtu á gjaldi af innlendum tollvörutegundum, sérstaklega hvort nauðsyn væri á nokkrum ákvæðum til að styrkja innheimtu og eftirlit með því, að þetta gjald væri réttilega af höndum innt.

Þetta frv. er byggt á niðurstöðum n. að verulegu leyti, en þó gerðar nokkrar breyt. eða viðaukar í samráði við tollstjórann í Reykjavík. Þó var minni hl. í þessari n., sem hafði nokkra sérstöðu um sum atriðin.

Nú hefur þetta mál gengið í gegnum hv. Ed., og varð þar algert samkomulag um málið, bæði í n., sem fjallaði um það, hv. fjhn., og eins d. sjálfri. Því var lítilllega breytt, þannig að um það varð fullkomið samkomulag.

Nú vil ég leyfa mér að óska eftir því, að málinu verði vísað til hv. fjhn. að lokinni þessari umr.

ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til fjhn. með 20 shlj. atkv.

Á 109. fundi í Nd., 27. maí, var frv. tekið til 2. umr. (A. 534, n. 646, 550).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

Frsm. (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Það frv., sem hér liggur fyrir, er um gjald af innlendum tollvörutegundum og tollvörufram-

leiðslu. Núgildandi lög um þetta efni eru frá 30. des. 1939. Í þeim l. er gjaldskrá, sem tollvörugjald hefur verið greitt eftir, en undanfarið hefur verið innheimt allmikið álag á gjaldið samkvæmt lögum um heimild fyrir ríkisstj. til að innheimta ýmis gjöld með viðauka, en þau lög hafa verið sett fyrir eitt ár í senn. Í gjaldskrána, sem er í 3. gr. frv., hefur grunn-gjaldið samkvæmt l. frá 1939 og álagið, sem var lögákveðið síðast nú fyrr á þessu þingi, verið sameinað í eitt, en gjöldunum ekki breytt. Þykir vera til hægðarauka við framkvæmd l. að hafa gjaldið í einu lagi. Að öðru leyti eru í frv. ákvæði um, hvaða skilyrði þarf að uppfylla til að fá leyfi til tollvöruframleiðslu, ákvæði um greiðslu gjaldsins, skýrslugjafir um framleiðslu og sölu, heimildir tollýfirvalda til eftirlits o. fl., sem þörf þykir að hafa í l. um þetta efni. Eru fyrir mæli frv. að ýmsu leyti greinilegri en í gildandi lögum og í samræmi við það, sem nú þykir bezt henta. Frv. samhljóða þessu var lagt fyrir síðasta þing, en hlaut þá ekki afgreiðslu.

Fjhn. hefur athugað málið og skilað um það álit. Mælir n. með því, að frv. verði samþ., en einstakir nefndarmenn áskilja sér rétt til að flytja brtt. eða fylgja brtt.

Fyrir liggja brtt. á þskj. 550 frá hv. 2. þm. Reykv., sem hann hefur ekki enn gert grein fyrir. Eg skal geta þess, að út af l. brtt. hans viðkomandi gjaldi á rjóna- og mjólkurís hefur fjhn. borið bréf frá Mjólkursamsölunni, þar sem eru athugasemdir við þessa brtt., og segir þar m. a., með leyfi hæstv. forseta:

„Vörur þessar eru að mestu leyti framleiddar úr rjóna, mjólk og þurrmjólk. Mjólkurísblandan t. d., sem langmest er selt af, samanstendur að 86.5% af þessum hráefnum, og 89.25% af andvirði blöndunnar eru fyrir þau.“

Síðar segir m. a.:

„Vér teljum því, að ekki megi hindra á nokkurn hátt, að innlendi markaðurinn fyrir mjólkurvörur notist sem bezt.“

Áður er búið að tala um, hve mikið sé af þeirri framleiðsluvöru, og síðan segir:

„Vér teljum eðlilegast, að lítið sé á rjóna- og mjólkurís sem innlenda matvöru og sem mjólkurvöru, og vér viljum benda á, að fleiri hliðstæðar vörutegundir eru ef til vill væntanlegar á markaðinn, og má þar t. d. nefna súkkulaðimjólk.“

Kemur þannig fram í bréfi Mjólkursamsölunnar, að hún telur varhugavert að leggja á þetta gjald.

Um till. hv. 2. þm. Reykv. er það að segja, að fjhn. mælir ekki með þeim, en hins vegar geri ég ráð fyrir, að fyrirvari sá, sem einstakir nefndarmenn hafa áskilið sér um brtt., nái einnig til þeirra.

Björn Ólafsson: Herra forseti. Eg hef borið hér fram nokkrar brtt. við þetta frv., sem ég tel að mörgu leyti mjög gallað. Eg skal nú gera lítills háttar grein fyrir till. í þeirri röð, sem þær eru á þskj. 550.

Það er fyrst, að rjóna- og mjólkurís, sem nú er farið að selja hér í stórum stíl sem sæl-

gæti, sérstaklega hér í bænum, verði settur undir tiltölulega lágan toll, svo að þetta sælgæti verði hliðstætt öðrum vörum, sem framleiðslutollur er lagður á.

Hv. frsm. gat þess, að það mætti ekki tolla þessa vörur hliðstætt öðrum vörum, vegna þess að Mjólkursamsalan hefði þarna mikilla hagsmuna að gæta. Eg skal nú ekki segja, hversu miklir hagsmunir Mjólkursamsölunnar eru í sambandi við þessa sölu, en ég tel það alveg fráleitt, að Mjólkursamsalan geti fengið því ráðið, hvort sælgætisvara eins og þessi komi undir svipaðan toll og aðrar vörur. Það er notuð mjólk t. d. í mjólkursúkkulaði, og ég hef aldrei orðið var við það, að Mjólkursamsalan gerði nokkrar kröfur til þess að mjólkursúkkulaði yrði undanþegið tolli, vegna þess að í það væri notuð mjólk. Þar að auki vil ég benda hv. frsm. á, að það eru ekki nokkur líkindi til, að Mjólkursamsalan mundi tapa nokkru, þó að þessi tollur væri settur á, og mig fúrðar að visu, að vera skuli mikil mótstaða gegn því að setja toll á slíkt sælgæti sem þetta, þó að í því sé mjólk. Það er mjólk í mörgu sælgæti. Eg álit, að það sé rétt að setja toll á þetta, til þess að það verði hliðstætt öðrum tollvörum, sem eru sælgætisneyzlavörur. En eins og ég sagði, þá álit ég, að það sé misskilningur hjá hv. frsm., að þetta mundi rýra mikið sölu mjólkurstöðvarinnar til þessarar framleiðslu.

Þá er það 2. till., við 5. gr. Þar er gert ráð fyrir í frv., að tollurinn sé greiddur af hendi, um leið og varan er framleidd. Þetta er óeðlilegt og í raun og veru andstætt anda laganna, vegna þess að það eðlilega er, að tollurinn sé greiddur eða falli í gjalddaga um leið og tollvaran er afhent til kaupandans frá framleiðandanum, enda má benda á 7. gr., þar sem gert er ráð fyrir, að sú vara, sem er talin ósöluhæf, verði undanþegin tolli. Þess vegna tel ég réttlátt, að tollgreiðslan falli í gjalddaga, um leið og framleiðandinn lætur vörurnar frá sér. Þá er hann orðinn ábyrgur fyrir greiðslu tollsins.

Þá er það 3. málsg. 5. gr. Þar er komið fram með alveg óvenjulegt ákvæði, sem hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Vörugerðarmaður skal skila innheimtumannni skýrslu innan viku frá lokum hvers mánaðar um gjaldskyld vörumagn í mánuðinum, vörubirgðir í byrjun og lok mánaðarins og framleitt og selt vörumagn í mánuðinum. Skýrslunni skulu fylgja samrit af sölunótum eða sölureikningum eða afhendingarnótum yfir hið gjaldskylda vörumagn, en á þeim skal greina nafn kaupanda vörunnar, vörumagnið í kílóum eða lítrum, tegundarheiti vörunnar og verð í krónum“ o. s. frv.

Eg verð að segja, að þetta er alveg óþolandi skrifinnnska, af þeirri einföldu ástæðu, að þetta er engum til gagns, hvorki því opinbera né þeim mönnum, sem þessi skrifinnnska lendir á. Eg hef því lagt til, að þessu verði að mestu leyti sleppt, en ég vil benda á, að ef ætlunin er að vinna úr þessum plöggum, sem ætlað er til að séu send frá hverjum einasta iðnaðarframleiðanda í landinu, þá þarf fjölda manns,

sem gerir ekkert annað en vinna úr þessu. Og hver verður svo árangurinn af þeirri úrvinnslu? Hann er enginn undir flestum kringumstæðum. Það má ganga of langt í því að tryggja, að ríkissjóður verði ekki hlunnfarinn. Auðvitað vakir ekki neitt annað fyrir höfundur frv. en að tryggja á þennan hátt, að ekki sé hægt að hlunnfara ríkissjóð í sambandi við greiðslu tollsins. Ég lasta það út af fyrir sig ekki. En ég álit, að þessi skriffinnska komi ekki á nokkurn hátt í veg fyrir slíkt. Þetta er aðeins til þess að gera mönnum erfiðara fyrir en nauðsynlegt er, erfiðara fyrir en nú er gert. En það er nóg af skriffinnskunni í landi okkar, þótt ekki sé verið að bæta við því, sem er með öllu óþarft og óeðlilegt.

Þriðja breytingin er við 7. gr., sem er í sjálfu sér mjög lítil breyting. Í frv. stendur: „Nú verður tollvara ósöluhæf, áður en vörugerðarmaður lætur hana af hendi, og skal þá undanþiggja hana tollgreiðslu.“ — Ég hef bætt við: Nú verður tollvara ósöluhæf eða óseljanleg. — Vara getur orðið óseljanleg, þótt hún sé söluhæf, en ef vara verður óseljanleg, þá á einnig að vera hægt að undanþiggja hana tollgreiðslu. Það á ekki að leggja þá kvöð á menn, að þeir þurfi að borga toll af vöru, sem þeir geta ekki selt, sem þeir geta ekki látið frá sér.

Þá er það 4. liður. Það er líka talsverð skriffinnska, sem kemur fram í 9. gr., sem ég vil einnig láta falla niður. Greinin hljóðar svo í frv.:

„Vörugerðarmaður skal afhenda tollfyrvaldi sýnishorn af öllum umbúðum af framleiðsluvörum sínum innan 14 daga, eftir að lög þessi öðlast gildi. Skulu sýnishornunum fylgja upplýsingar um, hver séu aðalefni vörunnar. Áður en sala vörutegundar hefst, sem vörugerðarmaður hefur ekki áður framleitt, eða breytt hefur verið umbúðum vöru, sem áður hefur verið framleidd“

Þetta er nú svo tyrfið, að það er lítt skiljanlegt, þó að það sé lesið upp, en ég vil bara benda á, að svona skriffinnska hefur ekki neina raunhæfa þýðingu. Þetta er aðeins til þess að gera mönnum erfitt fyrir, án þess að það geri framkvæmd málsins að nokkru leyti auðveldari eða greinilegri.

Þá kem ég að síðasta liðnum, sem er breyting á 12. gr. frv. Ég ætla að leyfa mér að lesa hana, til þess að menn geti fest sér í minni, hvernig hún hljóðar:

„Heimilt er tollfyrvaldi hvenær sem er að rannsaka allt bókhald tollvörugerðarmanns og taka það til sín í því skyni. Einnig er tollfyrvaldi heimilt að rannsaka birgðir vörugerðarmanns af unnum og óunnum vörum og leggja fyrir hann að gera birgðatalningu undir toll-eftirliti. Enn fremur er tollfyrvaldi heimilt að ákveða, að allar framleiddar vörur vörugerðarmanns skuli settar í geymslu undir lás eða inn-sigli tollgæzlunnar.“

M. ö. o.: tollgæzlan getur, hvenær sem henni þóknast, gengið án úrskurðar inn í hús iðnaðar-framleiðenda í landinu, tekið allar þeirra bækur í sínar vörzlur og lokað verksmiðjum þeirra. Svona ákvæði er ekki hægt að setja í l. Ég held,

Alpt. 1956. C. (76. löggjafarþing).

að menn hafi ekki athugað, hvernig þessi ákvæði eru, og hafi reitt sig á það, að þeir menn, sem að frv. standa, að öllum líkindum skrifstofa tollstjóra eða tollstjóri, ætlist ekki til, að tollfyrvaldin geti gengið inn til manna hvenær sem er, hirt allar þeirra bækur og sett alla þeirra starfsemi undir innsigli. Ég veit ekki einu sinni, hvort þetta mundi standast ákvæði stjórnarskrárinnar, hvort hægt væri að setja þetta í lög. Það minnsta, sem hægt er að ætlast til undir svona kringumstæðum, er, að tollverðirnir hafi a. m. k. löglegan úrskurð til þess að taka í sínar vörzlur skjöl manna og bókhald.

Ég ætla að taka till. til baka til 3. umr. og vona, að menn gefi sér tíma til að lesa og athuga þetta frv. betur á milli umr., svo að því verði ekki hleypt í gegnum þingið með þessum stórkostlegu ágöllum, sem á því eru.

Frsm. (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Hv. 2. þm. Reykv. hefur nú gert nokkra grein fyrir brtt. sínum á þskj. 550, og þó að hann hafi ákveðið að taka þær aftur til 3. umr., þykir mér þó rétt að fara nokkrum orðum um málið út af því, sem fram kom í ræðu hans.

Viðkomandi gjaldinu, sem hann vill leggja á rjóna- og mjólkuris, og þeim athugasemdum, sem ég lýsti að hefðu komið frá Mjólkursamsölunni, segir hv. 2. þm. Reykv., að hann telji það fráleitt, að Mjólkursamsalan fái því ráðið, hvort tollur er lagður á þetta eða ekki. Ég geri ekki ráð fyrir, að neinum hafi dottið í hug, að Mjólkursamsalan ætti að vera hæstiréttur í því efni, hvort tollur yrði á þetta lagður eða ekki. En hitt er ég jafnviss um, að það fyrirtæki hefur rétt til þess að koma athugasemdum á framfæri og umsögn um þingmál alveg eins og aðrir, og það er mikið um það, — það þekkja þm., — að einstaklingar og fyrirtæki láti til sín heyra og sendi þinginu bréf um mál, sem fyrir liggja.

Hv. þm. segist telja eðlilegt, að tollur sé á þetta lagður, hliðstæður þeim gjöldum, sem lögð eru á aðrar vörur, sem seldar eru sem sæl-gæti. Ég tel nú, að það gegni e. t. v. nokkuð öðru máli um þessa vöru en margar aðrar sæl-gætistegundir. Trúað gæti ég því, að þetta væri heilnæmara en margt af því, sem hér er á boðstólum af sæl-gætisvörum, og mætti gjarnan stuðla að því, að það væri frekar keypt og notað en ýmislegt annað.

Þá er það viðkomandi 2. brtt. hv. þm., við 5. gr. Ég fæ reyndar ekki séð, að það sé mikill munur á efninu í 1. málsg. till. og því, sem nú er í frv. Hv. þm. vill orða þetta þannig, að vörur verði gjaldskyldar, þegar þær eru fullgerðar. En í frv. stendur, að vörur verði gjaldskyldar jafnótt og þær eru framleiddar. Mér sýnist vera mjög lítill munur á þessu. Þá segir í brtt. hv. þm., að gjaldið falli í gjalddaga, um leið og vörugerðarmaður lætur vörurnar af hendi, en í frv. segir, að gjaldið skuli greiða, áður en varan er seld, látin í umboðssölu eða flutt burt af framleiðslustað. Þarna virðist vera mjög lítill munur. Samkvæmt frv. væri ákvæði-inu fullnægt, þó að gjaldið væri greitt örlitilli

stundu áður en varan er látin af hendi, en samkvæmt hans till. á það að vera um leið og varan er afhent.

Þá er í næstu málsg. till. um, að heimilt sé að veita allt að þriggja mánaða frest á greiðslu gjaldsins, en í frv. segir, að heimila megi innheimtumanni að veita frest á greiðslu gjaldsins, þó aldrei lengur en svo, að allt gjaldið sé greitt fyrir 15. næsta mánaðar á eftir. Ég vil út af þessu benda á það, að í 6. gr. reglugerðar nr. 9 frá 1935 um þetta efni segir, að heimilt sé að veita gjaldfrest á gjaldinu, ef gjaldheimtumaður telur ekkert sérstakt því til fyrirstöðu, þó aldrei lengur en svo, að allt áfallið gjald sé að fullu greitt við lok hvers mánaðar. Mér sýnist við athugun á ákvæði frv., sem ég las áðan, að það sé heldur rýmkað, ákvæðið um gjaldfrestinn, frá því, sem nú er, og ég sé ekki ástæðu til að ganga lengra í því efni.

Í 3. málsg. þessarar brtt. vill hv. þm. fella niður það, sem nú er í frv., að vörugerðarmaður skuli láta fylgja skýrslum sínum um framleiðsluna samrit af sölunótum eða sölureikningum eða afhendingarnótum yfir hið gjaldskylda vörumagn. Mér virðist ekki ástæða til að fella niður úr frv. þessa skyldu vörugerðarmanns til að láta afrit af sölunótum eða sölureikningum fylgja mánaðarlegum skýrslum sínum til innheimtumanns. Þetta hlýtur að gera miklu auðveldara eftirlit með því, að rétt sé talið fram, og ég vil í þessu sambandi vitna til þeirra fyrirmæla, sem nú eru í gildi samkvæmt áður nefndri reglugerð um innlenda tollvörugerð, nr. 9 frá 1935, en þar segir svo, með leyfi hæstv. forseta, — áður er talað um, hvaða bækur vörugerðarmaður eigi að færa, og síðan segir:

„Enn fremur skal vörugerðarmaður skyldur að skrá allar þær framleiðsluvörur, sem hann selur eða lætur af hendi, í tvíritunarbækur, jafnótt og sala eða afhending fer fram. Gjaldheimtumaður hefur rétt til, hvenær sem hann vill, að rannsaka bækur þessar og bera saman við aðrar bækur vörugerðarmanns svo og rannsaka birgðir þær, bæði af hráefnum og unnum vörum, sem fyrir hendi eru á hverjum tíma.“

Þarna er lögð sú skylda á fyrirtækin að skrá alla söluina í tvíritaðar bækur, og þá sé ég ekki, að það sé mikið til viðbótar á þá lagt, þó að þeir eigi að senda með skýrslum sínum afrit af sölunótum, því að það vitum við, að það kostar ekki mikið að taka afrit af þeim reikningum, sem út eru gefnir, og mun yfirleitt vera gert.

3. brtt. á þskj. 550 er um umorðun á 7. gr. Ég get nú ekki séð, að þar sé um efnisbreytingu að ræða. Í frv. segir: „Nú verður tollvara ósöluhæf, áður en vörugerðarmaður lætur hana af hendi, og má þá undanþiggja hana gjaldi, enda sé hún eyðilögð undir eftirliti toll-yfirvalds.“ En hv. 2. þm. Reykv. vill orða þetta þannig: „Nú verður tollvara ósöluhæf eða óseljanleg af einhverjum ástæðum, áður en vörugerðarmaður lætur hana af hendi, og má þá undanþiggja hana gjaldi, enda sé hún eyðilögð undir eftirliti toll-yfirvalds.“ Ég fæ nú eiginlega ekki séð muninn á þessu, og a. m. k. er hann ekki sá, að það væri ástæða til að fara

að vísa frv. til hv. Ed. aftur út af þessum orðalagsmun.

4. brtt. er við 9. gr., sem hv. þm. vill orða um. Um það er það að segja, að fyrirmælin í frumvarpsgreininni eru fyllri og greinilegri en í brtt., og því tel ég betra að hafa hana óbreytta.

5. brtt. er við 12. gr. Samkvæmt brtt. getur toll-yfirvald því aðeins rannsakað bókhald vörugerðarmanns, að rökstuddur grunur sé um, að hann hafi gefið rangar upplýsingar um framleiðsluna. En ég vil benda á það, að samkvæmt 2. málsg. 5. gr. í reglugerð nr. 9 frá 1935 hefur gjaldheimtumaður nú heimild til rannsókna á bókum og birgðum vörugerðarmanns, hvenær sem er, án þess að grunur um ólöglegt athæfi sé fyrir hendi. Mér sýnist engin ástæða til að breyta þessu. Það er gert ráð fyrir samkvæmt frv. að láta þetta haldast efnislega óbreytt. — Þá vill tillögumaður einnig fella niður úr frumvarpsgreininni heimild toll-yfirvalds til að ákveða, að framleiðsluvörur séu settar í geymslu undir lás eða innsigli lögregluunnar. En slík heimild hefur verið í gildi í 22 ár samkvæmt 7. gr. reglugerðar nr. 9 frá 1935, og ég sé enga ástæðu til að fella hana nú niður. Ég hef orðið þess var, að ýmsir toll-vörugerðarmenn leggja einmitt ríka áherzlu á það, að allt sé gert, sem unnt er af hálfu þess opinbera, til þess að vörur, sem gjald á að greiða af, sleppi ekki undan gjaldi. Og þetta er skiljanlegt, vegna þess að það er allhöfð samkeppni um framleiðslu og sölu á ýmsum þessum vörum, og þá er erfitt undir því að búa fyrir fyrirtæki, sem gefa upp allar réttar skýrslur og greiða þau gjöld, sem þeim ber, ef möguleikar eru fyrir aðra, sem þeir vilja nota sér, til þess að sleppa við gjöld að einhverju leyti.

Ég verð að segja það út af þessum brtt. hv. 2. þm. Reykv., að hann virðist vera nokkuð seint á ferð með þær, þar sem þessi ákvæði, sem hann vill fella niður, hafa yfirleitt verið í gildi samkv. reglugerð í meira en 20 ár, og á þessu tímabili hefur hann oft en einu sinni verið fjmrh. án þess að beita sér þá fyrir, að þessu væri breytt, eða a. m. k. man ég ekki eftir því. Hann talaði t. d. síðast um, að það væri óviðeigandi, að hægt væri að taka til rannsókna bókhald fyrirtækja og mér skildist líka athuga birgðir án dómsúrskurðar, en þetta hefur verið heimilt samkv. reglugerðinni frá 1935 alla tíð síðan hún var sett.

Niðurstaðan af athugunum á brtt. á þskj. 550 er því sú, að ég tel óheppilegt að samþ. þær.

Jóhann Hafstein: Herra forseti. Ég vildi aðeins skýra frá því í sambandi við þetta mál, að við afgreiðslu þess í fjhn. s. l. föstudag kom það fram, að okkur hafði ekki unnizt tími til þess, hvorki mér né hv. 9. landsk. þm. (JR), að athuga fram komnar brtt. nógu rækilega né einstök atriði. En vegna þess, hvað mikil áherzla er nú lögð á að flýta þingmálum og komið alveg að þingslitum, vorum við samþykkir því, að málið yrði afgr. úr n. til 2. umr., og munum þá gera grein fyrir viðhorfum okk-

ar við 3. umr., þar sem við höfum áskilið okkur rétt til þess bæði að flytja eða fylgja brtt. við málið. Ég sé nú, að þær eru teknar aftur til 3. umr., brtt. hv. 2. þm. Reykv. (BÓ), og mun þá nánar koma fram okkar sjónarmið í málinu.

Björn Ólafsson: Herra forseti. Ég get nú trú- að hv. þm. V-Húnv. (SkG) fyrir því, að ég er ekki svo hjartsýnn að búast við því, að hann gangi inn á þessar tillögur mínar, hversu sann- gjarnar sem þær væru. Ég er ekki þar með að segja, að hv. þm. sé ósanngjarn, en honum hætt- ir ekki við að hlaupa af sér hornin til þess að vera með till., þótt sanngjarnar séu, sérstaklega ef þær koma frá andstæðingum.

Ég skildi orð hv. þm. á þann veg, þau orð, sem hann mælti í sinni fyrri ræðu, að afstaða n. út af tollun á mjólkurís markaðist af um- sögn Mjólkursamsölunnar og vegna þess að Mjólkursamsalan legði á móti því, að þessi vara yrði tolluð, þá teldi n. sjálfsagt að fara eftir því. Nú skilst mér á hv. þm., að það sé alls ekki meiningin, að Mjólkursamsalan sé neinn hæstiréttur í því, hvaða innlendar vörur eigi að gera tollskyldar, og ég skildi hann svo, að hann mundi taka það til nánari athugunar að tolla þetta sælgæti, þó að talsvert mikil mjólk sé í því. En ég vil endurtaka það, sem ég sagði áðan, að mig furðar mjög mikið á því, að ein- mitt þessi eina vara, sem yfirleitt er talin lúxus- vara og sælgæti, skuli ekki vera tekin undir toll, jafnvel þó að mjólk sé að miklu leyti not- uð í vöruna og jafnvel þó að Mjólkursamsalan selji þá mjólk.

Hv. þm. taldi, að orðin „ósöluhæf“ og „óselj- anleg“ væru nokkuð sömu meiningar. En ég vil benda honum á, að það er venjulegur skiln- ingur, þegar rétt er um ósöluhæfar vörur, að þá er átt við gallaðar eða skemmdar vörur. Hins vegar geta vörur verið óseljanlegar, þó að þær séu hvorki skemmdar né gallaðar, og á ég þar aðallega við vörur, sem eru háðar tízku. — Vörur, sem komnar eru úr tízku, geta verið gersamlega óseljanlegar, og það getur þess vegna verið hagsmunamál fyrir viðkomandi framleiðanda að láta ónýta vöru til þess að þurfa ekki að borga af henni toll. Þess vegna teldi ég, að það ætti að ná yfir slíkt ekki síður en það, þó að vara skemmdist og sé ekki hægt að selja hana af þeim orsökum.

Það er mjög mikill munur á því, hvort toll- vörugjaldið er greitt um leið og vara er fram- leiðd eða um leið og hún er seld, og það kemur til af því, að menn liggja oft langan tíma með vörur, sem þeir geta ekki selt. En um leið og þeir eru búnir að framleiða vöruna, er í raun og veru tollurinn fallinn í gjalddaga. Fram- leiðendur innlendra tollvara innheimta fyrir ríkissjóð, að mig minnir, á þessu ári um 16 millj. kr. Það er þess vegna ekkert smámál fyr- ir þá, hvort þeir þurfa að borga tollinn um leið og varan er framleiðd eða hvort þeir geta feng- ið að borga tollinn þrem mánuðum eftir að hún er framleiðd. Ég vil benda á, að fæstir af þess- um mönnum, sem framleiða þessar tollvörur og eiga að innheimta þessar milljónir fyrir ríkis-

sjóð, geta selt vörurnar á þann hátt, að þeir fái peningana um leið og þeir afhenda þær. Þeir verða að lána vörurnar í 2–3 mánuði, og ef þeir eiga að greiða tollinn, um leið og varan er framleiðd, geta þeir komist í stórkostleg vand- ræði fjárhagslega að standa undir greiðslunum til ríkissjóðs, sem þeir eru ekki búnir að inn- heimta frá viðskiptavinum sínum. Það er því ekki nema sanngirni gagnvart þessum mönnum, að ríkissjóður bíði með að innheimta tollinn, þangað til framleiðendur hafa fengið hæfileg- an tíma til að innheimta hann hjá viðskipta- vinum sínum.

Eins og lánsfjáraðstaðan er nú hér á landi, getur það valdið mönnum mjög miklum erfið- leikum, ef ríkissjóður er látinn ganga svo hart eftir tollvörugreiðslunni eins og hér er gert ráð fyrir í frv., og þetta er ekki nema sanngirnis- krafa á hendur ríkissjóði, að hann veiti gjald- frest, eins og hann gerir nú að nokkru leyti. Ég geri ráð fyrir, að það séu nú yfirleitt um tveir mánuðir, en ég vil, að ráðh. hafi heimild til þess að veita þriggja mánaða gjaldfrest, ef hann telur það nauðsynlegt og sanngjarnt.

Hv. þm. sagði, að sér fyndist algerlega óþarft að nema burt ákvæði í frv., að afrit skyldu send af hverri einustu sölunótu, sem iðnaður- inn í landinu gefur út, og þessi afrit yrðu send til tollstjóra. Mér hefur nú heyrzt undanfarið, að afköstin á tollstjóraskrifstofunni væru ekki þannig, að miklu væri bætandi á það starfslið, sem nú er þar. En ég get sagt hv. þm. það, að ef tollstjóraskrifstofan á að vinna úr hverri ein-ustu sölunótu, sem gefin er út af iðnaðinum í landinu, þá er óhætt fyrir fjmrh. að gera ráð fyrir talsvert mikilli aukningu á starfskröftum í þeirri stjórnardeild. Það mætti gjarnan vera betri afgreiðsla en verið hefur og er í tollaf- greiðslunni. Mér er það ljóst, að hæstv. ráðh. hefur gert talsvert mikið til að kippa því í lag, að afgreiðslan yrði betri, en það hefur samt sem áður ekki tekizt að gera hana viðunandi. Hún er alls ekki viðunandi, eins og hún er í dag, og ef á að bæta á hana þeim milljónum af sölunótum, sem iðnaðurinn gefur út, þá held ég, að afgreiðslan batni ekki, ef ekki verður ger- bylting í starfsmannahaldi stofnunarinnar. Það voru einu sinni sett þau ákvæði í sambandi við innflutningsnefndina, þegar mest var skrif- finnskan hérna, að kaupmenn og innflytjendur voru allir skyldaðir til að senda hverja ein-ustu sölunótu til verðlagseftirlitsins. Þessi skrif- finnska er nú komin í algleymingu aftur. Mér er kunnugt um það, að þau hundruð þúsunda eða milljónir af sölunótum, sem sendar voru, hlóðust upp í verðlagseftirlitinu, og aldrei var nokkur maður, sem leit á eina nótu, sem þang- að kom.

ATKVGR.

Brtt. 550 teknar aftur til 3. umr.

1. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

3.—18. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísad til 3. umr. með 19 shlj. atkv.

Á 111. og 113. fundi í Nd., 28. og 29. maí, var frv. tekið til 3. umr. (A. 534, 550).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram, en brtt. við það barst á þskj. 687.

4. Söfnunarsjóður Íslands.

Á 7. fundi í Ed., 1. nóv., var útbýtt:

Frsv. til 1. um breyt. á l. nr. 2 10. febr. 1888, um Söfnunarsjóð Íslands [30. mál] (stjfrv., A. 30).

Á 8. fundi í Ed., 2. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Söfnunarsjóði er með lögum óheimilt að taka hærri vexti en 5%. Á hinn bóginn er í lögum leyfilegt öllum öðrum að taka 7% vexti, þótt með fasteignaveði sé. Þetta er óeðlilegt, og þess vegna er með frv. því, sem hér liggur fyrir, lagt til, að söfnunarsjóði sé heimilt eins og öðrum að taka 7% vexti, og eigi það við um þau lán, sem veitt eru hér eftir. Á hinn bóginn er þess að geta, að forráðamenn sjóðsins hafa farið þess á leit við fjmrn., að þeir fengju að notfæra sér uppsagnarákvæði eldri lána til þess að koma á þau einnig 7% vöxtum, en rn. sá ekki ástæðu til þess að hafa heimild til slíks í frv. Eg geri ráð fyrir því, að forráðamenn sjóðsins muni koma þessu atriði frá sinni hendi á framfæri við nefndina, og tekur hún það til ihugunar, en rn. sá ekki ástæðu til að hafa ákvæði um þetta í frv.

Eg vil leyfa mér með þessu fororði að óska eftir því, að málinu verði vísað til hv. fjhn. og 2. umr.

ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til fjhn. með 11 shlj. atkv.

Á 9. fundi í Ed., 5. nóv., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 11. fundi í Ed., 9. nóv., var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 30, n. 37).

Frsm. (Bernharð Stefánsson): Herra forseti. Eins og menn sjá, er efni þessa frv. einfalt. Það er eingöngu um að heimila Söfnunarsjóði Íslands að taka allt að 7% í ársvexti af lánum, sem tryggð eru með veði í fasteign, í stað þess að hann hefur ekki haft heimild til að taka nema 5% í ársvexti undanfarið.

Svo er ákveðið í frv., í 2. mgr. 1. gr., að óheimilt sé að hækka vexti af lánum, sem veitt hafa verið úr sjóðnum við gildistöku laga þessara, frá því er samið var um, þegar lánin voru tekin.

Hæstv. fjmrh. gat þess við 1. umr. þessa máls, að frv. væri borið fram vegna óskar stjórnar

sjóðsins, en að hún hefði jafnframt óskað, að þessi heimild til að hækka vextina í allt að 7% gildi um öll lán sjóðsins, líka þau, sem áður hafi verið tekin.

Fjhn. afgreiddi þetta mál 2. þ. m., og eins og menn sjá á nál. hennar á þskj. 73, lagði hún þar til, að frv. yrði samþ. óbreytt. Út af nál. vil ég benda á, að það hefur orðið prentvilla í því, sem liggur í augum uppi, og þar sem nál. liggur ekki á neinn hátt undir atkvæði, sá ég ekki ástæðu til að láta prenta það upp, þó að þessi prentvilla sé. Það stendur hér í 2. málslið:

„Þykir henni eðlilegt, að Söfnunarsjóði Íslands verði heimilað að borga vexti af nýjum lánum.“

Vitanlega er það ekki meiningin, að söfnunarsjóðurinn borgi vexti af þeim lánum, sem hann veitir, heldur lántakendurnir. Þarna á auðvitað að standa „taka“ í staðinn fyrir að „borga“. Eg veit ekki, hvernig þetta er til komið, en ég fullyrði, að það fór ekki þannig frá nefndinni.

Síðan n. afgreiddi málið, hefur það skeð, að forstjóri söfnunarsjóðs hefur átt tal við mig, en hann er, eins og menn vita, frú Gunnlaug Briem, og lét hún í ljós mikla óánægju yfir því, að sjóðnum skyldi ekki vera heimilað að hækka vexti af þeim lánum, sem nú væru úti. Samkv. ósk hennar kallaði ég saman fund í n. og boðaði hana á þann fund, en sá fundur var nú að vísu ekki sóttur af öllum nefndarmönnum. Hv. 6. þm. Reykv. gat ekki komið á fundinn, og gerði boð um það, og hv. þm. Vestm. kom að vísu á fundinn og var þar um stund, en vék af honum, áður en honum var lokið. Atkvæðagreiðsla fór engin fram á þessum fundi um það, hvort n. vildi breyta afstöðu sinni í málinu, en það kom heldur ekki fram nein till. um það á fundinum að breyta þeirri afstöðu.

Eg segi fyrir mig, að ég skil mætavel ósk söfnunarsjóðs, að hann vill hækka vextina, því að það sýnist mjög erfitt að taka ekki nema 5% af lánum, en greiða þó af innstæðum 5½%, eins og söfnunarsjóðurinn hefur gert, og þetta hefur hann eingöngu getað gert sökum þess, að hann hefur keypt vaxtabréf, sem gefa miklu hærri vexti en eru af útlánum, og auk þess keypt sum af þessum bréfum með afföllum og þannig hagnast á því. En ég sé ekki, að það sé hægt eða sémilegt að breyta þessu eða bjarga þessu við. Eg hef hér fyrir framan mig eyðublað að skuldabréfi til söfnunarsjóðs. Þar stendur:

„Í vexti af skuld þessari, eins og hún er á hverjum tíma, ber mér að greiða“ — svo kemur ákveðin renta, yfirleitt 5% eða fimm af hundraði á ári, og er þetta útgerður samningur á milli sjóðsstjórnarinnar og lántakanda.

Eg hef hér líka fyrir framan mig eyðublað að skuldabréfi við Búnaðarbanka Íslands að almennum lánum, svokölluðum A-lánum. Þar stendur: „og lofa að greiða vexti af láni þessu frá í dag, 7½% á ári, unz stjórn bankans kynni að ákveða öðruvísi“. Þetta „unz stjórn bankans kynni að ákveða öðruvísi“ vantar alveg í skuldabréf söfnunarsjóðs. Og þótt Alþ. vildi nú fara að heimila sjóðnum að taka hærri vexti af

gömlum lánum en verið hefur, þá dreg ég mjög í efa, að slíkt fengi staðizt fyrir dómstólunum, að raska þannig gerðum samningum. Hér eru lögfræðingar í hv. d. og gætu frekar en ég sagt um það, en mér finnst, að Alþ. geti ekki gengið inn á þá braut. En hitt er að sjálfsögðu mikil réttarbot fyrir sjóðinn samt sem áður að mega hér eftir taka allt að 7% vexti af þeim lánum, sem hann veitir.

Ég verð að líta svo á, að það sé till. n., sem kemur fram í nál., að d. samþ. þetta frv. óbreytt. Hafi einhverjir af nm. breytt afstöðu sinni vegna þeirra ástæðna, sem bornar hafa verið fram út af vöxtunum, þá er ég að sjálfsögðu fús til þess að gefa þeim kost á að koma sínum skoðunum á framfæri í n. Auðvitað mætti þá fresta þessari umr., þótt ég telji það óþarft, því að ef sú ósk kæmi fram, þá mundi ég halda fund um málið í n. á milli umræðna, þó að frv. yrði samþ. óbreytt núna við þessa umræðu.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Það er rétt, sem hv. frsm. fjhn. tók fram, að upphaflega féllust allir hv. nm. í fjhn. á það að mæla með þessu frv. Við höfðum að visu hlustað á ræðu hæstv. fjmrh., þegar hann talaði fyrstur fyrir málinu, en á hinn bóginn vissum við ekki nema að litlu leyti á því augnabliki nokkra forsögu þessa máls, sem síðan hefur fram komið, og henni er lýst í bréfi, dags. 29. okt., af forstjóra sjóðsins, sem er frú Gunnlaug Briem.

Ég skal ekki við þetta tækifæri lýsa því, sem frúin segir í þessu sínu bréfi, nánar. En mér virðist, að undirbúningur málsins hafi ekki af hálfu ráðh. verið, eins og eðlilega mætti til ætlast, í fullu samráði við forstjóra sjóðsins. Skorti þar nokkuð á. Á hinn bóginn kunna að vera lögfræðileg atriði í þessu máli, eins og hv. frsm. minntist á, sem útskýringar þarfnast við og ég fyrir mitt leyti er ekki bær að dæma um, áður en þau lögfræðilegu atriði væru mér skýrð.

Það er rétt, sem hv. frsm. tók fram, að það mun vera nokkur munur á orðalagi þeirra skuldabréfa, sem eru fyrir lánum söfnunarsjóðsins, og skuldabréfa a. m. k. þess banka, sem hv. frsm. minntist á. En svo kunna fleiri atriði að koma til greina, sem geri vafasamt að hækka vexti af nýjum lánum í þessari lánsstofnun, söfnunarsjóðnum, án þess að öðru leyti að fyrirkomulagi sjóðsins sé breytt, og víst er um það, að í skuldabréfaformi söfnunarsjóðsins er til heimild fyrir hvorn aðilann sem er, lánveitandann eða lántakandann, að segja upp lánum með hæfilegum fyrirvara, sem þar er til tekinn.

Ég vil svo minnst á það, að það er líka rétt, sem hv. frsm. sagði um fundarhald n. hér á dögunum, að ég var þar mættur á fundi, en var skyndilega kallaður í burtu, enda var mikil um fundarhöld hjá þingflokkunum þennan dag og ég vil segja lítið næði til þess að sinna nefndarstörfum. Ég átti þess vegna ekki kost á því að heyra skýringar forstjóra söfnunarsjóðsins, frú Gunnlaugar Briem, sem mun hafa mætt á fundinum, eftir að ég vék af honum.

Hv. frsm. minntist á það að lokum, að hann væri fús til, með tilliti til þess, sem á undan er gengið í þessu máli, að láta málið fá enn at-

hugun í n. á milli þessarar umr. og næstu umr. Ég vil fyrir mitt leyti lýsa yfir því, að ég þigg það gjarnan og vildi óska eftir, að það færi svo sem hv. frsm. minntist á, að n. tæki þetta mál til nýrrar athugunar á milli umræðnanna, og vænti þá, að svo yrði til stillt, að við gætum haft um það ýtarlegan og trúfunarlausan nefndarfund, þar sem skýringar gætu komið fram af hálfu beggja aðila.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Það eru fáein orð út af því, sem hv. þm. Vestm. tók fram. — Mér skildist hálfpartinn á honum, að það hefði einhverju verið leynt í þessu máli af hendi fjmrn. eða af minni hendi, en ég hygg þetta á mis- skilningi byggt. Ég man ekki betur a. m. k. en að ég segði frá því, þegar ég hafði framsögu fyrir málinu með fáeinum orðum, að aðalforstjóri söfnunarsjóðsins hefði viljað fá heimild til þess að hækka vexti af eldri lánum, en rn. hefði ekki getað á það fallizt og þess vegna væri frv. úr garði gert eins og það liggur fyrir. Ég mun hafa tekið þetta fram, og þetta var það eina, sem ástæða var til að taka fram um málið, svo að þetta getur þá ekki hafa farið á milli mála. Hitt er annað mál, að það kann að hafa farið fram hjá einhverjum, eins og gerist og gengur um sumt af því, sem sagt er í ræðustól.

Þá minntist hv. þm. Vestm. á það, að sér sýndist af einhverjum bréfagerðum, sem hefðu orðið til nefndarinnar af hendi aðalforstjórans, skilst mér, að eitthvað hefði verið áfátt um undirbúning fjmrn. og samráð við aðalforstjórann um frv. Ég veit ekki, hvaða bréf það er, sem hann vitnar til, hvort það er sérstaklega bréf til n. eða einhver skýrsla um það, sem fram hefur farið. Mér er það ekki kunnugt. En ég vil bara taka fram, að það er ekki hægt að halda fram með nokkrum rétti, að nokkru sé áfátt af hendi fjmrn. um undirbúning þessa máls eða skortur á samráði við aðalforstjóra söfnunarsjóðsins, því að málið er tekið upp, eftir að það hefur verið rætt a. m. k. tvisvar, ef ekki oft, við aðalforstjórann og eftir að skoðanir aðalforstjórans höfðu legið fyrir skriflega og rn. fjallað um þær. Hitt er svo annað mál, að rn. gat ekki fallizt á allt það, sem aðalforstjórinn fór fram á, og það má vera, að það sé orðin tízka að áfella menn fyrir það og að það sé talið ótilhlýðilegt, að rn. leyfi sér að hafa einhverja skoðun um það, sem þau eiga að leggja fyrir og kannske er ekki nákvæmlega eins og skoðanir þeirra, sem málin flytja við rn. En það hygg ég að geti tæpast verið meiningin, að hv. þm. Vestm. vilji áfella rn. fyrir það, þó að það hafi sérstaka skoðun um þetta, heldur hljóti þetta að vera byggt á einhverjum misskilningi eða einhverri missögn, sem hlýtur að leiðrættast við nánari athugun á málinu.

Ég er reiðubúinn til að hafa samtal við n. um þetta, ef henni sýnist og ef tekið verður eitthvert hlé í málinu, og gefa n. nánari skýrslu um það, sem á milli hefur farið í því, svo að enginn misskilningur geti átt sér stað.

En viðvíkjandi ágreiningsatriðinu, sem ég veit ekki til að sé nema þetta eina, hvort það

eigi að mega hækka vextina af gömlu lánunum, er ég þeirrar skoðunar, að það sé óeðlilegt að leyfa það. Það hefur alls ekki verið tíðkað, að því er ég bezt veit, hér í fjármálastofnunum, að segja lánunum upp til þess að hækka á þeim vexti, þó að vaxtabreytingar hafi orðið almennt. Og ég vil ekki eiga frumkvæði að því eða styðja það, að farið verði inn á þá braut. Hér er líka fleira, sem kemur til greina, og það m. a., að þó að vextirnir á þessum lánunum séu lægri en nú stendur til að taka, þá er mjög mikið af þessum skuldabréfum keypt með afföllum af söfnunarsjóðnum og þá einmitt tekið tillit til þess, að vextirnir voru lágir. Þannig hafa verið teknir miklu meiri vextir í raun og veru en bréfin hljóða upp á. Þá er það hálf-gert að koma aftan á menn að kaupa fyrst af þeim skuldabréf með afföllum, með tilliti til þess, að vextirnir séu lágir, og segja síðan lánunum upp til þess að hækka nafnvextina, af því að það eigi að hækka nafnvexti yfirleitt á öðrum nýrri lánunum, sem e. t. v. eru þá affalla-laus. Það er ýmislegt í þessu, sem gerir það að verkum, að rn. vildi ekki fallast á þetta sjónar-mið aðalforstjórans. En að sjálfsögðu gera hv. þm. það upp við sig, hvort þeir vilja á þetta fallast, og ekkert hef ég á móti því, að málinu sé frestað.

Jóhann Jósefsson: Það er fjarri því, að ég hafi reynt að halda því fram í þessum fáu orðum, sem ég fór um meðferð þessa máls, að hæstv. fjmrh. hafi leynt hv. d. neinu, er skiptir máli í þessu atriði. Og ég vil taka það fram, að þrátt fyrir að ég hafi sett fram þær aths., sem ég gerði áðan, þá er ég engan veginn þar með að gefa í skyn, að ég fyrir mitt leyti sé tilbúinn til þess að óathuguðu máli að fallast á það, að vextir af lánunum, sem þegar hafa verið veitt með sérstökum samningum, séu hækkaðir á einn eða annan hátt.

Hitt er ljóst af bréfi því, sem liggur fyrir fjhn. frá forstjóra söfnunarsjóðsins, að a. m. k. eins og það er fram sett, ef það er rétt með farið, sem ég efast ekki um, þá finnst mér það vera óviðkunnanleg aðferð af hæstv. ráðh. eða hans rn., sú aðferð, sem mér virðist að forstjóri söfnunarsjóðsins hafi í þessu efni sætt. (*Fjmrh.:* Hvað er það?) Ég skal til að taka af öll tvímæli um þetta leyfa mér, með leyfi hæstv. forseta, að lesa upp þetta bréf. Það er dags. í Reykjavík 29. okt. og er til ráðuneytisstjóra fjmrn. Þar segir svo:

„Ég leyfi mér hér með, herra ráðuneytis-stjóri, að staðfesta samtal okkar í dag. Ég fór þess á leit, að ég fengi að sjá frv. það, sem herra fjármálaráðherrann ætlar að leggja fyrir Alþingi það, sem nú situr, og varðar Söfnunarsjóð Íslands. Ég hafði í bréfi, dags. 11. ágúst s. l., beðið hæstv. ráðherra að hlutast til um, að úr lögum yrði numin sú kvöð, er lögð var á söfnunarsjóð með lögum nr. 84 24. apríl 1935, að mega ekki lána út við hærri vöxtum en 5% á ári það fé, sem honum er trúað fyrir. Þegar lög þessi voru sett, voru vextir söfnunarsjóðsins 6% af útlánunum, en innstæðueigendur fengu 5.9%.

Svo sem sjá má af þessu, er rekstur stofnunarinnar mjög ódýr. Öðrum peningastofnunum voru þá og hafa ekki mér vitanlega síðan verið sett slík takmörk. Ætti þó öllum að vera ljóst, að fátt er vænlegra til þess að skapa jafnvægi í peningamálum þjóðarinnar en að til er stofnun, sem ávaxtar sjóði, er aldrei má skerða. Það ætti því að vera skylda valdhafans að hlynna að slíkum stofnunum fremur en rýra gildi þeirra og starf.

Nú hafði ég frétt, að ráðherrann mundi ætla að verða við þessari beiðni minni, en hefði að stjórnsöfnunarsjóðsins forspurðri bætt við frv. annarri og nýrri kvöð, nefnilega að söfnunarsjóðnum væri óheimilt að nota sér ákvæði það, sem er í öllum venjulegum skuldabréfum söfnunarsjóðsins um gagnkvæma heimild til þess að segja upp lánunum í því augnamiði að hækka vexti.

Sjóðurinn er rekinn fyrir innstæðueigendur og aðrir hagsmunir hans koma ekki til greina, enda er nær öllum vaxtatekjum sjóðsins skipt milli vaxtaeigenda í hlutfalli við inneign þeirra.

Erindi mitt var ekki annað en að fá hjá yður réttar og embættislegar upplýsingar um hið umrædda frumvarp. En að sjá það fékk ég ekki, þar eð ekki var til afrit af því, en frumvarpið hafði verið sent í prentsmiðjuna í morgun. Ekki gátuð þér heldur sagt mér, hvaða nefnd Alþingis mundi fjalla um frumvarpið, né heldur, hvort það færi til efri eða neðri deildar, en tölduð sennilegt, að álitsstjórnar söfnunarsjóðsins yrði leitað af viðkomandi nefnd Alþingis, áður en það yrði samþykkt sem lög.

Eins og ég tók fram við yður, er ég mjög óánægð með þessa afgreiðslu málaleitana minna. Ég leyfi mér því að fara þess á leit við yður, að ég fái að sjá umrætt lagafrumvarp, þegar það liggur fyrir í próförk, úr því að ráðuneytið hefur ekki með höndum afrit af því.

Með sérstakri virðingu,
Söfnunarsjóðurinn,

Gunnlaug Briem forstjóri.“

Mér kemur ekki til hugar að halda því fram út af því, sem hæstv. ráðh. sagði, að rn. og ráðh. hafi ekki leyfi til að hafa sínar skoðanir á því, hvernig málum opinberra stofnana eins og söfnunarsjóðsins er skipað. Hitt er næsta óviðkunnanlegt og að ég hygð óvenjulegt, að forstjóri fyrir opinberum sjóði, sem ávaxtar fé almennings, sjóði, sem heyrir undir afskipti ríkisvaldsins að sjálfsögðu, fái ekki, þótt hann fari þess á leit, að sjá það frv., sem fjmrh. eða fjmrn. ætlar að leggja fyrir Alþ. og varðar þessa stofnun, þótt hann biðji um það. Þetta m. a. finnst mér, eins og ég sagði áðan, eftir lýsingu bréfsins vera heldur óviðkunnanlegur undirbúningur. Ég legg svo engan dóm á það, hvað rétt er eða sanngjarnt í þessu máli, og vil enga afstöðu taka til þess á þessu stigi málsins. En hitt er ljóst, að á þessu máli eins og mörgum öðrum er fleiri en ein hlið, hliðin sú, sem varðar þá, sem hafa fé sitt til ávöxtunar í söfnunarsjóðnum, og svo hin hliðin, er varðar þá, er taka lánin þarna út sjálfum sér til af-

nota. Og eins og ég var búinn að taka fram og mér heyrðist hæstv. ráðh. líka vilja fallast á, þá vildi ég gjarnan eiga þess kost, að þetta mál væri dálítið betur skoðað núna á milli umræðna, eins og mér heyrir líka vera andrúmsloft fyrir hér í hv. deild, og þess freistað, hvort ekki er hægt að fá um það samkomulag, annaðhvort byggt á betri upplýsingum eða þá á því, að þessar upplýsingar séu rangar, sem hér liggja fyrir, þannig að ekki þyrfti neinn vafi á því að vera, hvað réttast væri að gera í málinu. Ég fellst fyllilega á það varhugaverða fordæmi, sem í því hlyti að felast, ef hækkaðir yrðu vextir á lánssamningi, sem þegar er gerður og á lögmætan hátt. En eins og ég sagði áðan, þá geta verið fleiri en sú hliðin á þessu máli, og það er það, sem væri, eins og hv. frsm. n. tók fram, rétt að athuga með lögfræðilegum atbeina.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Það eru fáein orð út af undirbúningi málsins og bréfinu frá aðalforstjóra söfnunarsjóðsins. Í því segir:

„Nú hafði ég frétt, að ráðherra mundi ætla að verða við þessari beiðni minni.“ — sem sé um að leggja fyrir frv. um að leyfa vaxtahækkun, — „en hefði að stjórn söfnunarsjóðsins forspurðri bætt við frv. annarri og nýrri kvöð“ o. s. frv.

Um þetta er það að segja, að ég taldi ekki ástæðu til þess að senda frv. til umsagnar stjórnar söfnunarsjóðsins, vegna þess að mér var svo nauðavel kunnugt um afstöðu aðalforstjórans í þessu máli. Aðalforstjórinn hafði oft en einu sinni rétt þetta við ráðuneytið og farið fram á lagabreytingu um þá stefnu í vaxtamálinu, sem hér hefur verið á minnzt. Við í rn. höfðum látið í ljós þá skoðun, sem kemur fram í þessu frv. Ég taldi þess vegna ekki neina ástæðu til þess að vera að bæta við bréfaskriftum um málið, þar sem það var komið á þetta stig. Ég taldi, að hvor fyrir sig vissi um skoðanir hins og allar ástæður hefðu verið færðar fram, sumpart munnlega og sumpart skriflega. Um hitt, sem drepið er á í bréfinu, hvort aðalforstjórinn hafi á einhverjum tímapunkti, eins og sagt var í gamla daga, getað fengið að sjá frv. í ráðuneytinu, hef ég ekkert að segja, því að ég veit ekkert um það. Ég efast ekkert um, að skrifstofustjórinn hefur sagt það satt, að hann hefur ekki haft eintak af frv. við höndina, þegar söfnunarsjóðsforstjórinn bar að.

Bréfið til rn., sem vísað er í, endar með því, að forstjórinn leyfir sér að fara þess á leit við rn., að hún fái að sjá umrætt lagafrv., þegar það liggur fyrir í próförk, úr því að ráðuneytið hafi ekki haft afrit af því, þegar hana bar að. Þarna endar sagan í bréfinu, og ég veit ekkert um, hvort forstjórinn hefur fengið próförkina eða ekki. Það er mér alveg jafnóskunnugt um og deildarmönnum. En efni málsins að því er undirbúninginn varðar er bara einfaldlega það, að málið var þaulrætt milli ráðuneytisins og aðalforstjóra söfnunarsjóðsins. Við í rn. þekkjum öll rök, sem hægt er að tina fram fyrir sjónarmiði aðalforstjórans, og aðalforstjóranum

var kunnugt um okkar afstöðu, sem hér liggur fyrir í því, og þess vegna er það náttúrulega ekkert annað en hötfyndni að vera að kasta í þingnefndir bréfum eins og þessu.

Frsm. (Bernharð Stefánsson): Herra forseti. Mér virðast fullkomnar sættir vera um þetta innan nefndarinnar, þannig að ég get lofað því fyrir mitt leyti að halda fund í n., áður en málið verður tekið fyrir til 3. umr., og gefa n. kost á að ræða það að nýju, og vænti þá, að hv. nm. sæki þann fund, ef þeir með nokkru móti geta það. Ég held þess vegna, að ég þurfi ekkert frekar um þetta að segja nú í sjálfu sér, þar sem vel er hugsanlegt, að nýjar upplýsingar liggi fyrir í málinu, þegar það kemur hér til 3. umr.

En úr því að hv. þm. Vestm. las hér upp bréf forstjóra söfnunarsjóðsins til ráðuneytisstjóra Sigtryggs Klemenzsonar, vil ég benda á það, að hún virðist hafa óttast, að sett væri inn í frv. ákvæði, sem alls ekki eru í því. Það virðist, þegar hún skrifar bréfið, vera hennar aðaláhyggjuefni, þar sem hún segir, að „ráðherra mundi ætla að verða við þessari beiðni minni, en hefði að stjórn söfnunarsjóðs forspurðri bætt í frv. annarri og nýrri kvöð, nefnilega að söfnunarsjóðnum væri óheimilt að notfæra sér ákvæði það, sem er í öllum venjulegum skuldafréfum söfnunarsjóðsins, um gagnkvæma heimild til þess að segja upp lánum í því augnamiði að hækka vexti.“

Það er ekkert orð í frv. um þetta atriði, heldur aðeins það, að af lánum, sem nú eru, megi ekki hækka vexti. Ég er því hræddur um, að frúin hafi að einhverju leyti misskilið það, hvað hér var á ferðinni. En um þetta þarf ekki að ræða frekar, þar sem n. mun taka þetta mál til nýrrar athugunar.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Það eru tvö atriði, sem mig langar til að benda á í sambandi við þetta mál.

Fyrra atriðið er það, sem að visu öllum er ljóst, að söfnunarsjóðurinn samanstendur af eilífðarsjóðum, sem ekki má skerða, og þess vegna er ekki nema eðlilegt, að hann hafi látið menn sæta nokkuð öðrum lánakjörum en aðra menn, — vægari kjörum, — og það hefur hann yfirleitt gert og þó borgað út hærri vexti til innstæðueigenda. Þetta vil ég undirstrika. Hann er ekki venjuleg peningastofnun, útlánastofnun, hefur opið tvo tíma í mánuði, eins og hann hefur oftast haft o. s. frv., þannig að hann er rekinn með allt öðru sniði en aðrar peningastofnanir, og á þess vegna að búa við nokkuð annað form.

En það, sem ég sérstaklega vildi taka fram í þessu sambandi og biðja n. að athuga, er það, að eftir því sem mér er kunnugt, en það má vel vera, að mér sé það ekki nógu kunnugt, hefur söfnunarsjóðurinn í öllum sínum útlánum áskilið sér rétt til þess að segja upp lánum, með að visu nokkrum fyrirvara, líklega dálítið misjöfnum fyrirvara, en með nokkrum fyrirvara. Ef hann fær leyfi til þess að hækka vextina, eins og þeir vilja nú og við leyfum honum

að nokkru leyti, þá er opin leið fyrir hann að segja upp öllum eldri lánunum til þess að veita aftur ný lán til sömu aðila með hærri vöxtum. Það þarf að stemma stigu við því. Það á hann ekki að geta gert að minum dómi. Þess vegna vildi ég beina því til n., að síðari liðurinn í 1. gr. frv. þarf að orðast öðruvísi. Það þarf að loka fyrir þann möguleika, að söfnunarsjóðsstjórnin geti sagt upp eldri lánunum til þess að lána þau aftur út með hærri vöxtum en áður. Hann hefur þannig lagað fé undir höndum, að það er engin ástæða til þess að láta hann sérstaklega græða á því að ávaxta það vel með því að taka háa vexti. Enda þótt margir af þeim sjóðum, sem þar eru, séu ætlaðir til góðra hluta, þá eru líka aðrir, sem enginn veit hvað úr verður, eins og eina krónan, sem lögð var inn og á að ávaxtast, þangað til hún er orðin að milljón, og svo eiga vextirnir að falla til fátækasta manns hér í landinu, sem verður sjálfsagt dálítið erfitt að finna, og ýmsir aðrir svipaðir sjóðir, sem hann ávaxtar, en verður erfitt að framkvæma, þegar þar að kemur, og óvist, að hvaða notum koma.

Ég vildi biðja nefndina að athuga þetta. Ég vil láta loka fyrir það, að hann geti sagt upp eldri lánunum í því skyni að hækka vextina.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
 2. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
- Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
Frv. vísað til 3. umr. með 10 shlj. atkv.

Á 15. fundi í Ed., 20. nóv., var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 17. fundi í Ed., 23. nóv., var frv. aftur tekið til 3. umr. (A. 30, 78, 82).

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Það eru nú nokkrir dagar síðan þetta mál var hér til umr., en eins og kunnugt er, er með frv. farið fram á að heimila söfnunarsjóðnum að áskilja sér allt að 7% í ársvexti af lánunum, sem tryggð eru með veði í fasteign eða handveði, þó megi aldrei semja um hærri vexti samkv. þessari heimild en Landsbanki Íslands reiknar sér á sama tíma.

Þá segir í næstu mgr. frv.:

„Öheimilt er að hækka vexti af lánunum, er veitt hafa verið úr sjóðnum við gildistöku laga þessara, frá því er samið var um, þegar lánin voru tekin.“

Það hafa orðið nokkrar umr. í n. út af þessu frv. og þá einkum með tilliti til þess, að forstjóri söfnunarsjóðsins hefur bréflaga fært að því rök, að þetta síðara ákvæði frv.: „Öheimilt er að hækka vexti af lánunum, er veitt hafa verið úr sjóðnum við gildistöku laga þessara, frá því er um var samið, þegar lánin voru tekin“ — geri það að verkum, að annað tveggja verði sjóðurinn að sitja við þá lágu vexti, sem af slíkum lánunum eru nú, ja, líklega eingöngu fyrir tilhlutan Alþingis, eða þá að hann verði til þess að rétta sinn hlut að segja lánunum upp, eins og heimild er til í skuldabréfum fyrir þess-

um lánunum. Söfnunarsjóðurinn er í sjálfu sér frekar stofnun til þess að safna fé og gefa opna leið að því, að fé sé geymt öruggt og á hæfilegum vöxtum, sem annars getur verið vafi á, hvernig eigi að verja eða binda, þannig að fénu sé óhætt. Hann er stofnsettur af fjölda-mörgum sjóðum, og fyrir hinum upphaflega stofnanda söfnunarsjóðsins vakti það göfuga markmið, að hér væri komið á fót tryggum stað til geymslu á þeim fjármunum, sem ýmsar stofnanir og jafnvel einstaklingar hafa viljað láta geyma til gagns fyrir bæði alda og óborna.

Söfnunarsjóðsstofnunin fól í sér þá hugsjón að gera þjóðina að sparnaðarþjóð og finna öruggan grundvöll fyrir því, að fé væri geymt og sparað. Hann er ekki settur á fót eins og algengar bankastofnanir eða sparisjóðsstofnanir, heldur er hann alveg sérstaks eðlis og hafði frá upphafi sérstakt augnamið með sinni starfsemi. Hitt er svo vitað, að sjóðurinn hefur ávaxtað fé sitt með því að lána það út á ýmsan hátt. Og það eru ekki neitt fáir aðilar, sem þarna eiga hlut að máli. Það eru á níunda hundrað sjóðir og legð viðs vegar að af landinu, sem eru uppistaðan í söfnunarsjóðnum. Ég hef hér fyrir framan mig skrá yfir nöfn þessara sjóða allra. Það eru gjafasjóðir, það eru bræðrasjóðir m. a., það er menningarsjóður Íslands og framfarafélagssjóðir ýmissa vega frá, ekknasjóðir og styrktarsjóðir, ýmist bindindis-manna, kvenfélaga eða búnaðarfélaga viðs vegar um land, sem hér eiga hlut að máli.

Ég tel, og ég er ekki einn um þá skoðun, að það sé ekki rétt að knýja forstöðumenn sjóðsins eða stjórn sjóðsins með lagasetningu um, að ekki megi hækka vextina í eðlilegt vaxta-fyrirkomulag hjá þessari stofnun, til þess að verða að segja upp lánunum til að varðveita hagsmunum þeirra sjóða, sem geymdir eru í söfnunarsjóði. Ég tel það ekki rétta braut, og sú hugsun liggur að baki þeirrar brtt., sem ég hef leyft mér að flytja hér á þskj. 78 ásamt hv. 6. þm. Reykv. um að fella niður síðustu mgr. 1. gr., sem bannar söfnunarsjóðnum að hækka vexti af lánunum, er veitt hafa verið úr sjóðnum. Þá hefur sjóðurinn sem sagt enga leið fyrir hendi aðra en þá að segja upp lánunum, og það er fyllilega heimilt samkv. þeim skuldabréfum, sem fyrir lánunum úr söfnunarsjóðnum hafa verið gefin út. Þar segir, með leyfi hæstv. forseta, í 2. gr. skuldabréfsins:

„Lánveitandi og lántakandi hafa hvor um sig rétt til að segja höfuðstól lánsins upp að meira eða minna leyti með sex mánaða fyrirvara á hvora hlið.“

Þessi leið til þess að rétta við hag sjóðsins hvað snertir vaxtatekjur er að minnum dómi og okkar flm. þessarar till. erfið og allt of kostnaðarsöm fyrir þá, sem lánanna njóta, því að í mörgum tilfellum má gera ráð fyrir því, að þeir, sem eiga lán í sjóðnum, vilji heldur halda því áfram, þó að því sé sagt upp, og ef þeir eiga kost á að fá nýtt lán eða lánið endurnýjað, ef ég mætti svo að orða kveða, þó að það væri skylt að borga af því vexti eins og í venjulegum lánsstofnunum. Það er mjög kostnaðarsamt. Það er sérstakt gjald víst fyrir lán-

veitinguna, og svo eru stimpilgjöldin sífellt að hækka, má segja með hverju ári, svo að með því væri þarna bundinn nýr kostnaðarbaggi þeim, er að þessum lánnum standa og njóta þeirra og vildu njóta í framtíðinni.

Ég held, að það beri að líta á það, að Söfnunarsjóður Íslands, stofnaður fyrir meira en mannsaldri, um 1888, að ég hygg, er allt annars eðlis sem geymslufjárfstofnun heldur en bankarnir eða sparisjóðirnir viðs vegar um land, og að þinginu beri með tilliti til þessa og með tilliti til þeirrar göfugu hugsjónar, sem vakti fyrir frumkvöðlinum að því, að söfnunarsjóðnum var komið á fót, séra Eiríki heitnum Briem, — viðurkenninguna á þeirri hugsjón álit ég að Alþingi eigi að hafa í heiðri og ekki skapa sjóðnum þau starfskjör eða tilverukjör, sem sýnilega stefna að því að rýra þessa merku stofnun í augum þeirra, sem framhaldandi þyrftu á því að halda að fá fé geymt í söfnunarsjóðnum, eins og tíðkamt hefur í alla þá tugi ára, sem sjóðurinn hefur starfað, og núna sýnir sig í hinum langa lista yfir hvers konar sjóði og minningarsjóði og styrktarsjóði og alls konar sjóði viðs vegar úr héraðum landsins, sem geymdir eru í söfnunarsjóðnum, hverra tala er orðin talsvert á níunda hundrað.

Ég held, með allri virðingu fyrir okkar hv. fjhn., að það hafi ekki verið nægilegur gaumur gefinn þessu atriði, að því er snertir þá einstöku sjóðsstofnun, sem hér er um að ræða. Ég hef fyrir mörgum árum komið í svipaða aðstöðu hér á Alþingi að því er snertir söfnunarsjóðinn, aðstöðu honum til verndar, þó af öðrum ástæðum en þeim, er hér liggja fyrir, og það var víst á árinu 1924, þegar þá var hafizt handa um að óska breytinga á fyrirkomulagi á lánnum þessarar stofnunar, sem komu þó ekki til að ganga fram. Mér er það mjög í minni, þó að langur tími sé nú liðinn síðan þetta gerðist, hversu bæði ég og aðrir þeir, sem þá áttu sæti í þeirri nefnd, sem ég hygg að hafi verið fjhn., er fjallaði um þetta mál hér á þingi í þá daga, fengum eiginlega nýja útsýn yfir tilgang stofnenda söfnunarsjóðsins, tilgang hans og starf, þegar hinn háaldraði öldungur, sem þá var, séra Eiríkur Briem, kom á nefndarfund og skýrði okkur frá og sagði sögu sjóðsins, tilgang stofnendanna og framhald hans starfsemi allt til þess dags. Sneri hann þá sínum orðum mjög eindregið að þeim, er þarna voru viðstaddir og máttu mál hans nema, eindregið að því, að þingið stæði vörð um söfnunarsjóðinn og gengi ekki inn á neinar þær brautir, hvorki þá né endranær, er kynnu að rýra sjóðinn eða gera hann óverulegri í neinum atriðum til að gegna því hlutverki, sem honum var falið. Það voru mjög eindregin tilmæli, sem ég og aðrir þingmenn, er þá vorum í þessari n., hlustuðu á, enda fóru svo leikar, að sú tilraun, sem þá var á ferli og að hyggju forráðamanna sjóðsins og stofnanda hans og margra annarra mundi hafa haft í för með sér að rýra gildi söfnunarsjóðsins, féll þar með niður. Ég álit, að enn í dag þurfi hv. alþm. að hafa þetta sjónarmið fyrir augum, að rýra ekki gildi söfnunarsjóðsins eða stefna honum eða starfi hans réttara að segja

Alþt. 1956. C. (76. löggjafarþing).

neitt út af þeirri braut, er hann hingað til hefur fetað með svo góðum árangri sem vitað er og í svo göfugum tilgangi, að það væri æskilegt, að sá tilgangur kæmi víðar fram í opinberu lífi. Þjóðinni mundi á því vera mikil nauðsyn, þegar svo er komið, ekki eingöngu sem nú er, heldur verið hefur um langt skeið, að það virðist vera erfitt að fá menn inn á þá hugsun að safna í sjóði og spara, eins og m. a. var tilgangur þeirra, sem gengust fyrir stofnun söfnunarsjóðsins.

Ég lýsti hér nokkuð við upphaflega umr. um frv. því, sem forstjóri sjóðsins lagði fyrir n. um undirbúninginn að samningu þessa lagafrumvarps, sem forstjórinn var engan veginn ánægður með. Og ég hlustaði á ræðu hæstv. ráðh. því til skýringar og skal ekki frekar fara inn á þá leið. En mér virðist, að það gefi auga leið, ef söfnunarsjóðurinn á að fá að starfa og blómgast í framtíðinni, ef það er vilji þingsins, að þá sé óheppilegt að sniða honum með löggjöf, með ihlutun frá löggjafarvaldinu, sífellt þrengri stakk að því er vöxt hans og viðgang snertir. Og það er gert þegar með síðustu málsgrein frv., sem bannar sjóðnum að hækka vexti af lánnum og virðist stefna að því, að annaðhvort verði hann að sætta sig við miklu lægri vexti en honum hentar eða þá að segja lánunum upp, eins og ég lýsti áðan, sem hefur bæði fyrirhöfn og stórukinn kostnað fyrir lántakendur í för með sér.

Nú hefur enn komið nýtt á daginn í þessu máli, og það er brtt. á þskj. 82 frá hv. 1. þm. N.-M., og er með henni, að því er mér virðist, gengið lengra í því að ganga á rétt sjóðsins en nokkurn tíma í frv. sjálfu. Á hinn bóginn skal ég bíða eftir útlitun þess hv. flm. á þeirri brtt., áður en ég geri hana að sérstöku umræðuefni, en hún sýnir bara, að það er talsvert mikil viðleitni uppi í því efni að ganga á rétt þessarar stofnunar, ekki bara frá einni hlið, heldur frá fleiri hliðum.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Ég hef leyft mér að flytja brtt. við þetta frv., sem fer töluvert í aðra átt en brtt. hv. þm. Vestm., sem hér var að tala áðan og talaði mörgum orðum um tilgang og eðli söfnunarsjóðsins, en komast aldrei að málinu, sem hér liggur fyrir. Tilgangur söfnunarsjóðsins er og hefur verið að ávaxta fé. Og öll þau ár, sem hann hefur starfað, hefur hann borgað hærri innlánsvexti en nokkur önnur peningalánsstofnun í landinu. Hann hefur leyst sitt hlutverk ágætlega af hendi hvað það snertir að ávaxta fé. Um skeið lánaði hann ekki lán, heldur keypti aðeins verðbréf með afföllum, og vextirnir af þeim og afföllin komu svo fram til innstæðueigenda. Og þar sem kostnaður við þetta hefur alla tíð verið ákaflega lítill og sjóðurinn rekinn þannig og er þannig í eðli sínu, að rekstrarkostnaðurinn getur ekki verið annað en lítill, þá hafa alltaf verið borgaðir hærri vextir til þeirra sjóða, sem hafa átt innstæður í söfnunarsjóði, heldur en til allra annarra, sem hafa átt innstæður í öðrum peningastofnunum á landinu. Þetta er mergurinn málsins. Það hefur verið hægt að

ávaxta sína peninga fyrir hærri vexti í söfnunarsjóðnum en annars staðar, og það er hægt enn og verður e. t. v. hægt, þótt mín till. verði samþykkt.

Það, sem hér er um að ræða, er þetta: Hvort leggjum við hv. alþingismenn meira upp úr því að láta þá innstæðueigendur, sem eru alls konar sjóðir með ákaflega ólíkum tilgangi og eiga sína peninga í söfnunarsjóði, — hvort leggjum við meira upp úr því að láta þessa sjóði hækka eitthvert brot úr prósentu örara en ella með því að leyfa söfnunarsjóðnum að segja upp öllum gömlu lánunum og hækka af þeim vexti, heldur en að láta hækka vexti af hafnarbótalanunum og yfirleitt lánunum, sem söfnunarsjóðurinn hefur lánað, sem allt saman eru lán í nauðsynlegar framkvæmdir, sem framkvæmdir athafnalífsins byggjast á? Hvort leggjum við meira upp úr, að mennirnir, sem eru starfandi í landinu í þessari og þessari atvinnu og hafa fengið fé lánað úr söfnunarsjóðnum og borga nú af því lægri vexti, — hvort leggjum við meira upp úr, að þeir þurfi að hækka vextina og þunginn að leggjast á þá atvinnuvegi, sem lánin mynda grundvöll að, hverjir sem þeir eru, eða hitt, að vaxi sjóður, sem á að borga út hluta af vöxtunum í einhverju augnamiði, en annars meiri hlutinn af þeim leggjast við sjóðinn og á alltaf að leggjast við, endalaust að leggjast við? Þetta er það, sem um er að ræða. Þetta er það, sem um er deilt. Leggjum við meira upp úr því að reyna að skapa atvinnulífinu í landinu skilyrði, sem það geti starfað undir á hagkvæman hátt, á sem beztan hátt fyrir þá menn, sem núna lifa, eða hinu, að leggja nokkurt brot úr prósentu hærri vexti við eilífðarsjóði, sem í söfnunarsjóðnum eru og þar eiga að vera til þess að geta veitt mönnum lán í framtíðinni um tíma og eilífð? Það er þetta, sem okkur greinir á, mig og þm. Vestm. Hann vill heldur láta t. d. Vestmannaeyjabæ, ef hann skyldi eiga lán þar, þurfa að hækka sína vexti um 1% og leggja það á sjómennina, sem nota höfnina við fiskveiðar sínar, en láta alla innstæðueigendur söfnunarsjóðsins fá eitthvert brot úr prósentu minni vexti en hann fær nú. Hann vill heldur, að einhver aðili, sem hefur lagt fé í söfnunarsjóðinn í Vestmannaeyjum, við skulum segja Búnaðarfélagið, fé, sem á að standa þar um tíma og eilífð, en Búnaðarfélagið getur kannske fengið þriðjunginn af vöxtunum útborgað, þegar sjóðurinn er orðinn einhver ákveðin upphæð, fái lægri vexti en nú, en þó alltaf meiri vexti en væru peningarnir ávaxtaðir annars staðar, — hann vill heldur láta sjóðinn vaxa og aukast en láta hafnarbótalan, sem hafa verið veitt til bæjarins, standa áfram með þeim vöxtum, sem eru, — hann vill heldur láta þá hækka um 1% heldur en hitt. Þetta er það, sem okkur greinir á um. Og þetta er það, sem þingið sker úr með þessari brtt. Hvenær sjóðurinn sé stofnaður og hver tilgangurinn sé o. s. frv., o. s. frv., það allt saman skal ég láta liggja á milli hluta, það kemur málinu ekki beinlínis við. Það er þetta, sem um er að ræða: Á að leggja meiri áherzlu á það að íþyngja atvinnulífinu með því að hækka

vexti af gömlum lánunum, sem um hefur verið samið og engin þörf er á að hækka að því leyti til, að sjóðirnir þurfa ekki á því að halda að fá hærri vexti til neinnar sérstakrar útborgunar, — á að leggja meira upp úr því en hinu að láta sjóðinn vaxa og eflast. Þm. Vestm. og þeir, sem honum fylgja, vilja íþyngja atvinnulífinu, en leggja aftur meiri áherzlu á hitt, að sjóður, sem aldrei á að tæmast og alltaf á að standa, geti hækkað um ofur lítið brot úr prósentu meira á ári. Það vilja þeir. Ég vil lofa deildasjóðunum að vaxa svolítið hægara, en láta atvinnulífið ekki fá aukinn þunga af hækkunum vöxtum á þeim lánunum, sem það hefur í söfnunarsjóðnum. Þetta er það, sem menn gera upp á milli, þegar þeir greiða atkv. um till. okkar.

Forseti (BSt): Þegar þessi fundur var settur, vissi formaður fjhn. ekkert um brtt. á þskj. 82, og þó að það mál, sem brtt. á þskj. 78 fjallar um, hafi nokkuð borið á góma í fjhn., hefur þó verið ráðgert að ræða nánar um það einnig, áður en þetta mál yrði útkljáð hér í hv. deild. Það eru því tilmæli formanns fjhn., að umr. sé frestað um sinn, til þess að n. geti athugað þær brtt., sem fram eru komnar, og eins ef fleiri brtt. kynnu fram að koma.

Umr. frestað.

Á 52. fundi í Ed., 7. febr., var fram haldið 3. umr. um frv.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Það er nú búið að hvíla sig nokkuð lengi þetta mál, og er tæpast, að ég hafi þræðina svo í hendi sem var, þegar við skildumst við það síðast. Þó mun ég reyna að minnast eitthvað á það.

Það liggja fyrir í málinu, eins og vitað er, nál. frá fjhn. upphaflega, sem ég og hv. samflokksmaður minn í fjhn. undirskrifuðum á sínum tíma. En vegna upplýsinga, er þá skorti og síðar hafa fram komið, höfum við nú borið fram brtt. við málið á þskj. 78, um það, að síðasti málsliður 1. gr. falli niður.

Hv. 1. þm. N-M. hélt hér nokkra tölu um þetta mál á sínum tíma og taldi mig og þá, sem andmæltu málinu á nokkurn hátt, ekki hafa verið á réttri leið, og ég held, að hann hafi orðað það þannig, að við höfum í raun og veru ekki komið nærri málinu. Ég hef fyrir framan mig frá söfnunarsjóðnum talsvert góðar upplýsingar, sem hnekkja rækilega því, sem hv. þm. hélt fram, þar sem hann taldi, að sjóðir, sem ávaxtaðir eru í söfnunarsjóðnum, hafi að mestu verið lánaðir til hafnargerða, rafveitna o. s. frv.

Þann 26. nóv. fyrra árs ritaði forstjóri, að gefnu þessu tilefni, bréf til Alþingis, sem ég hef í höndum og vil leyfa mér, með leyfi hæstv. forseta, að gera hv. þd. kunnugt. Þær upplýsingar, sem þar í eru gefnar, eru fram komnar, eftir að kunnugt var, hverju haldið var fram við 2. umr. málsins í þessari hv. deild.

Samkvæmt reikningi Söfnunarsjóðs Íslands, birtum í B-deild Stjórnartíðindanna, skiptust útlán þannig í árslok 1955:

A) Veðskuldabréf, fasteignaveð ...	11292458.90
B) Skuldabréf bæjar- og sveitarfél.	4178197.66
C) Bankavaxtabréf	192100.00
D) Innanríkislán	42000.00

Samtals 15704756.56

Og segir svo enn fremur í þessu bréfi:
„Af ofangreindu sést, að það er ekki rétt, sem hv. þm. N-M. hélt fram í þingræðu, að sjóðir þeir, sem ávaxtaðir eru í söfnunarsjóðnum, hafi að mestu verið lánaðir til hafnargerða, rafveitna o. s. frv. Það er að snúa hlutunum við að telja það hlutverk söfnunarsjóðsins að sjá lántakendum fyrir hagkvæmum lánum, því að í lögum söfnunarsjóðsins, dags. 10. febr. 1888, er það beinlínis tekið fram, að tilgangur söfnunarsjóðsins er að geyma fé, ávaxta það og auka og útborga vextina um ókomna tíð, eftir því sem upphaflega er ákveðið, sem og til að styrkja menn til að safna sérstakri upphæð. Enn fremur er það misskilningur þm., að vextir innstæðueigenda séu jafnháir eða jafnvel hærri en sparisjóðsvextir. Síðastliðið ár voru þeir, þ. e. vextir innstæðueigenda, 5.25%.

Það var undarleg rökfærsla að halda því fram, að sjóði, sem ávaxtaðir eru í Söfnunarsjóði Íslands, muni lítið um að fá hærri vexti, en að það sé þjóðarvoði, ef lántakendur greiði þá vexti, sem lánsstofnanir taka almennt, eins og hv. þm. hélt fram. Bæjar- og sveitarfélög skulda í sjóðnum aðeins rúmar 4 millj. Auk þess gefur það auga leið, að því hærri vaxtatekjur sem sjóðirnir hafa, þeim mun meira er hægt að lána til nýrra framkvæmda. Ekki væri ósennilegt, að þeir, sem umráð hafa með sjóðum, sem ávaxtaðir eru í Söfnunarsjóði Íslands, ætluðust til þess að fá almenna sparisjóðsvexti af innstæðum sínum að minnsta kosti, enda væri auðveldlega hægt að gera það, ef söfnunarsjóðurinn notaði sér heimild þá, sem er í skuldabréfum hans, um 6 mánaða uppsagnarfrest, ef lántakendur kysu frekar að greiða lánið upp en greiða 7% í vexti.

Söfnunarsjóðurinn er rekinn með hagsmuni innstæðueigenda fyrir augum, enda er nær öllum vaxtatekjum hans skipt milli vaxtaeigenda í hlutfalli við inneign þeirra.“

Þetta segir forstjóri Söfnunarsjóðs Íslands að gefnu tilefni, út af því, sem fram kom sérstaklega frá hv. þm. N-M. við 2. umr. málsins.

Það er í fullu samræmi við það, sem ég hafði áður haldið hér fram, og þó að það kunni ekki að verða rönd við reist, að stjórnarfrv. nái fram að ganga óbreytt, þá held ég og við fast við brtt. á þskj. 78, en erum á móti brtt. hv. þm. N-M. á þskj. 82.

Verði ekkert tillit tekið til röksemda okkar og þeirra upplýsinga, sem hafa verið lagðar hér fram í þessu máli að gefnu tilefni frá sjálfum söfnunarsjóðnum, síðan það var afgreitt upphaflega frá nefndinni, að órannsök-uðu máli, þá mun ég fyrir mitt leyti ekki hika við að greiða atkv. á móti málinu, því að það er skylda þm., ekki aðeins réttur, heldur skylda

þm. að dæma mál á hverju stigi eftir því, sem réttar upplýsingar eru lagðar fram við meðferð þess, unz lýkur í þingdeild eða sameinuðu þingi, ef svo er. Ég skal svo ekki þreyta umr. um þetta meira frá minni hlið, nema vefengt verði það, sem haldið hefur verið hér fram af mér f. h. söfnunarsjóðsins og upplýst er nú við umr. í þessari hv. deild.

Umr. frestað.

Á 96. fundi í Ed., 9. maí, var enn fram haldið 3. umr. um frv.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Ég er mjög hissa yfir meðferð forseta á þessu máli. Þetta kemur fram sem stjórnarfrv. snemma á þinginu og er sett til þess að reyna að fyrirbyggja, að almannasjóður, sem í eru eilífðarsjóðir, sem ætlað er að vaxtast og notast einhvern tíma í framtíðinni, hækki vexti sína og íþyngi atvinnulífina, en sem lán út til atvinnulífsins hefur verið veitt úr þessum sjóði. Strax við 1. umr. málsins kom það ákaflega greinilega fram. Við 2. umr. mælti öll nefndin einróma með því, að það yrði samþykkt. Síðar kljúfa tveir nm. sig frá og átta sig á, að ef þetta sé nú, þá sé ekki eins gott fyrir auðmenn að fá að koma fé þarna inn í sjóðinn og geyma það handa sínum börnum á erfðarentu, og þá hlaupa þeir frá sínu nál. og koma með brtt. Þá upplýstist í umræðunum, að í öllum lánsskjöllum, sem sjóðurinn hefur gefið út, hefur hann áskilið sér rétt til þess að segja lánunum upp. Og þegar þetta er upplýst og allir vita þetta hér í deildinni, þá er málinu frestað, en tekið fyrir í dag, þegar búið er að segja upp hverju einasta láni til þess að geta rukkað vextina. Þá er það tekið fyrir aftur.

Í hvaða tilgangi á að taka það fyrir núna, það veit ég ekki. Það er búið að segja þeim öllum upp til að geta hækkað vextina. Þess vegna er það bara að leika sér með tíma þingsins að vera að taka málið fyrir núna.

Forseti (BSt): Út af ummælum hv. 1. þm. N-M. vil ég taka það fram, að málið hefur ekki verið tekið á dagskrá nú í allan tíma samkv. ósk ríkisstj. Ég hef hvað eftir annað ætlað að taka það á dagskrá, en ríkisstj. óskað, að svo væri ekki gert.

Jón Kjartansson: Herra forseti. Ég vildi aðeins benda á, að báðir tillögumenn, sem standa að till. á þskj. 78, eru fjarstaddir, annar erlendis og hinn með leyfi hæstv. forseta. Ég vildi mælast til þess og tel það líka sjálfsagt, að forseti fresti málinu til morguns, þar til tillögumaður getur mælt fyrir sinni tillögu.

Forseti (BSt): Það kemur nú ákaflega oft fyrir, að hv. 6. þm. Reykv. er ekki viðstaddur, jafnvel þó að hann hafi ekki fengið leyfi til þess, en nú í þetta skipti hefur hann fengið leyfi til að vera fjarstaddur. Skal ég því verða við þessari ósk og taka málið út af dagskrá nú, en það verður á dagskrá á morgun.

Umr. frestað.

Á 97. fundi í Ed., 10. maí, var enn fram haldið 3. umr. um frv.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Það er æði langt síðan þetta mál kom hér fyrir þangað til í gær, og það hefur sumpart verið fyrir áhrif frá mér. Ég hef verið að hugsa um það, hvort ástæða mundi vera til þess að halda frv. áfram, sumpart vegna þess, að það kom fram dálitill ágreiningur um einstök atriði þess. En eftir nýja athugun á málinu er ég þeirrar skoðunar, að það sé nauðsynlegt fyrir söfnunarsjóðinn að fá þessa löggjöf. Eins og menn vita, er hún um það, að söfnunarsjóðurinn hafi heimild til að taka 7% vexti, en það hefur hann ekki eftir gildandi lögum, en jafnframt er það mín niðurstaða, að það sé þá nauðsynlegt að samþykkja brtt. frá hv. 1. þm. N-M., sem liggur hér fyrir og mönnum er þaukunnug að efni, og fer ég ekki að ræða hana. Það er sem sé mín uppástunga, að málið verði afgr. frá hv. d. með þeirri breytingu, sem greinir í þessari till. hv. 1. þm. N-M.

Gunnar Thoroddsen: Herra forseti. Á þskj. 78 flytjum við hv. þm. Vestm. (JJós) brtt. við þetta frv. um, að niður falli síðasti málsl. 1. gr. Fyrri flm. er hv. þm. Vestm., en þar sem hann er ekki hér nú, mun ég segja nokkur orð til rökstuðnings þessari tillögu.

Efni þessa frv. er það fyrst og fremst að leyfa söfnunarsjóðnum að áskilja sér allt að 7% í ársvexti af lánum, sem tryggð eru með veði í fasteign eða handveði, og er þetta gert eftir ósk stjórnar söfnunarsjóðs. Í stjórnarfrv. hefur hæstv. fjmrh. hins vegar bætt inn ákvæði, sem stjórn söfnunarsjóðsins er andvíg, og það er niðurlag 1. gr., svo hljóðandi: „Óheimilt er að hækka vexti af lánum, sem veitt hafa verið úr sjóðnum við gildistöku laga þessara, frá því er samið var um, þegar lánin voru tekin.“ Brtt. okkar er þess efnis að fella niður þessa málsgr. í samræmi við óskir sjóðsstjórnarinnar. Sjóðsstjórnin hefur ritað fjhn. þessarar d. bréf, sem ég skal leyfa mér að lesa hér kafla úr, en þar segir m. a. svo:

„Á hinn bóginn hefur ráðherrann án þess að ráðfæra sig við stjórn söfnunarsjóðsins bætt við lagafrv. því ákvæði, að óheimilt sé að hækka vexti af lánum, sem veitt hafa verið úr sjóðnum. Samkvæmt því ættu nær öll lán, sem sjóðurinn hefur veitt, að haldast um alllangan tíma enn í 5% vöxtum, en það var ætlun stjórnar sjóðsins að hækka vexti af þeim til jafns við það, sem gerist og gengur, til þess að geta greitt innstæðueigendum hæfilega vexti og örvað þannig til innlána. Stjórn sjóðsins treystir því, að hið háa Alþingi líti sömu augum og hún á nauðsyn þess að efla innstæðufé og opinbera sjóði, enda skal á það bent í þessu sambandi, að langmestur hluti innstæðna í sjóðnum eru óskerðanlegar inneignir, þ. e. ekkert er greitt út nema hluti af ársvöxtum. Með því að hlynnu að þessum innstæðum vaxa þær því að staðaldri, auk þess sem hærri arður örvar til nýrra framlaga.“

Síðan segir sjóðsstjórnin:

„Í öllum venjulegum skuldabréfum söfnunarsjóðsins eru ákvæði um gagnkvæm uppsagnarréttindi. Lánþegi getur á þann hátt sagt upp og krafizt lækkaðra vaxta, ef svo ber undir. Lánveitandi getur sagt upp og krafizt hækkaðra vaxta, ef almenn vaxtahækkun er svo mikil, að ástæða sé til.“

Síðan segir sjóðsstjórnin:

„Verður ekki séð, þótt þetta frv. yrði að lögum, að réttur söfnunarsjóðsins til að segja slíkum lánum upp með 6 mánaða fyrirvara verði skertur, enda er hér um gagnkvæmt samningsatriði að ræða og verður ekki breytt með lögum. Verði frv. þetta hins vegar að lögum, neyðist stjórn söfnunarsjóðsins til að segja slíkum lánum upp, enda þótt henni sé það þvert um geð að þurfa að útskýra það fyrir gömlum og skilvísnum viðskiptavinum, að löggjafinn hafi ekki gert henni annars úrkosta.“

Síðan segir í þessu bréfi:

„Það skal tekið fram, að söfnunarsjóðurinn er ekki stofnaður til þess að láta mönnum í té hagkvæm lán í sérstöku augnamiði, eins og t. d. veðdeild Landsbankans. Áður en vextir voru með lagabóði lækkaðir í 5%, greiddu lántakendur 6½, en þurftu engar afborganir að greiða, á meðan veðinu var haldið í fullu verðmæti, nema þeir óskuðu sjálfir. Allur samamburður við veðlán veitt til ákveðins tíma er því út í hött. Stjórnin fer því eindregið fram á það, að síðasta málsgr. 1. gr. frv. verði felld niður.“

Ég skal ekki ræða hér um þetta neitt að ráði. Á fyrri stigi málsins gerði hv. þm. Vestm. ýtarlega grein fyrir þessu og skýrði þá m. a., hversu söfnunarsjóðurinn er á marga lund með allt öðrum hætti en venjulegar banka- eða lánsstofnanir. M. a. kemur það fram í því, að í þessum söfnunarsjóði stendur fjöldi sjóða, fjöldi inneigna, sem eru óskerðanlegar þ. e. a. s. eigendur þeirra fá aðeins ársvextina, en sjóðirnir eiga eftir að standa þarna og inneignirnar jafnvel um aldur og ævi.

Það er að sjálfsögðu afleiðing þess, ef sjóðnum er fyrirskipað að halda sér við hina lágu vexti, sem ekki eru í samræmi við vexti nú í dag annars staðar, að sjóðirnir, sem þarna standa inni, fá minni tekjur en ef slíkir sjóðir stæðu inni í venjulegum lánsstofnunum, og það er vissulega mjög komið í bág við anda og tilgang þessarar merku stofnunar, söfnunarsjóðsins, ef svo á að fara, að þeir, sem leggja innstæður, sem eiga að vera óskerðanlegar um langan aldur, inn í söfnunarsjóðinn, fái lægri vexti, minni arð af því en greiddur er í venjulegum peningastofnunum, að maður tali nú ekki um þá vexti, sem hægt er að fá annars staðar.

Ég vil fyrir mitt leyti leggja eindregið til, að till. okkar á þskj. 78 — í samræmi við óskir stjórnar söfnunarsjóðsins — verði samþykktar.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Ég skal ekki fara langt út í þetta mál, því að það mundi verða endurtekning á því, sem ég hef áður sagt um það í fyrri umræðu. Þó get ég ekki látið hjá

líða að segja örfá orð út af því, sem fram kom hjá hv. 6. þm. Reykv. Hann talaði um afstöðu sjóðsstjórnarinnar í söfnunarsjóði og flutti hér hennar sjónarmið. Mér er kunnugt um, að það er minni hl. í stjórn söfnunarsjóðsins, sem lítur öðrum augum á þessi mál en kom fram í því, sem hv. 6. þm. sagði um afstöðu stjórnarinnar, sem mun vera afstaða meiri hl. Þetta frv. fjallar um að heimila söfnunarsjóðnum að taka 7% vexti, eins og nú eru yfirleitt viðurkenndir, og jafnframt eru í frv. ákvæði, sem segja, að þó skuli ekki vera heimilt að hækka vextina á eldri lánnum. Ég fyrir mitt leyti held alveg fast á því, að það sé óhæfa, sem meiri hluta stjórnar söfnunarsjóðsins virðist hafa dottið í hug, að fara að breyta vöxtum á eldri lánnum, þó að þeim væri fengin heimild til þess að hafa 7% vexti af nýjum lánnum. Og það eru ekki vandfundin rök fyrir þessu, m. a. þau, að það er á allra vitorði, að stjórn söfnunarsjóðsins hefur lánað talsvert mikið af lánnum með afföllum og afföllin hafa beinlínis verið miðuð við, að sjóðurinn hefur ekki getað tekið hærri vexti en 5%. Svo ætti að fara þannig að, þegar svo heimilað væri að taka hærri vextina, en búið er að reikna þessi afföll undanfarið í ýmsum dæmum miðað við, hvað vextirnir sjálfir eru lágir, — þá ætti að breyta öllu á eftir og hækka vextina. Af þessum ástæðum var þetta ákvæði sett í frv. Seinna kom svo í ljós, enda kom það fram hér í ræðu hv. 6. þm. Reykv., að það mun hafa hvarflað að þessum sama meiri hluta í söfnunarsjóðsstjórninni, að yrði þetta frv. samþykkt, þá yrði sagt upp eldri lánnum, þá yrði notuð ákvæði í eldri lánsskjöllum til þess að segja lánunum upp, til þess að pína fram að fá hærri vexti. Þegar menn urðu varir við þetta, kom fram brtt. hv. 1. þm. N-M. um, að þetta skuli ekki vera heimilt, og ég styð hana, vegna þess að ég álit með öllu óeðlilegt að fara þannig að, að notfæra sér þannig uppsagnarákvæði á lánunum til þess að hækka vextina. Ég efast um, að ég muni standa að því, að þetta frv. verði að lögum, ef þessi brtt. hv. 1. þm. N-M. verður ekki samþykkt.

Gunnar Thoroddsen: Herra forseti. Það er svo um Söfnunarsjóð Íslands, að starfsemi hans fer heldur hljóðlega, og margir eru þeir, sem ekki þekkja til hans starfshátta eða þeirra reglna, sem um hann gilda. Þegar um það er að ræða, hvort þessi sjóður megi taka eðlilega vexti, eins og gengur og gerist í þjóðfélaginu, fyrir sín útlán, þá er ekki um það að ræða, að ein bankastofnun eða lánsstofnun sé að græða fé eða safna sjóðum, heldur hvort þeir yfirleitt smáu sjóðir, sem mynda söfnunarsjóðinn, eigi að fá eðlilega vexti. Ég hef hér skrá yfir þá sjóði, sem í söfnunarsjóðnum standa, í rauninni mynda hann, og þeir eru flestir smáir að vöxtum. Það eru minningarsjóðir, það eru fræðslusjóðir, fátækra sjóðir, ekkna sjóðir o. s. frv. Þessir sjóðir skipta mörgum hundruðum, nálgast meira að segja þúsund, sem þarna standa inni, og ég held, að undantekningarlaust séu það líknarsjóðir, menningarsjóðir.

Og það, sem hér er um að ræða, ef á að halda útlánsvöxtum söfnunarsjóðsins niðri, er eingöngu að gera þessum sjóðum erfiðara fyrir og ósanngjarnlega erfiðara, því að þeir fá þá lægri vexti af sinni inneign, sem á að koma til úthlutunar til líknar- eða menningarmála, heldur en þessir smáu sjóðir mundu fá, ef þeir legðu inn sjóðina í venjulegar bankastofnanir. Þetta tel ég alveg fráleitt og legg eindregið gegn því, að till. hv. 1. þm. N-M., sem hæstv. ráðh. hefur lagt með, verði samþykkt og tel það mjög ósanngjarnlega og óhyggilega að farið, ef hún nær samþykki.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Það hefur engum dottið í hug að beita sér fyrir því, að söfnunarsjóðurinn tæki óeðlilega vexti, en hitt er annað mál, að mér og fleirum hefur dottið í hug að koma í veg fyrir það, að söfnunarsjóður notaði óeðlilegar aðferðir til þess að taka vexti. Eins og hv. þm. vita, fjallar þetta frv. einmitt um, að söfnunarsjóðurinn megi setja sína vexti 7%. En þó að þetta frv. sé nú á ferðinni og þetta þyki eðlilegra, þá er það sannast mála, að söfnunarsjóðurinn hefur í raun og veru tekið hærri vexti en þessi 5%, sem lögin ákveða, því að sjóðurinn hefur tekið afföll, og afföll eru náttúrulega í eðli sínu sama og vextir. Það má kannske segja, að þessi lög-gjöf hafi ekki neina verulega þýðingu, því að sjóðurinn hefur í raun og veru, ef þannig er litið á málið, tekið þá vexti sem honum hefur sýnt. En ég endurtek að lokum það, sem ég sagði áðan, að ég sé enga ástæðu til þess að það eigi að fara að segja upp lánnum til þess að taka hærri vexti en verið hefur.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Mig langaði mikið til að fá útskýringu á því hjá hv. 6. þm. Reykv., hvernig sjóður, sem þarf þó dálítið rekstarfé á ári, þó að það sé nú ekki mikið, — líklega hefur hann alltaf borgað forstjóra og stjórn og húsaleigu og eitthvað svoléðis, — fer að lána út fé fyrir 5% og borga 5.27% í vexti af innlánsfé eins og hann hefur gert. Hvaðan kemur mismunurinn? Hann lánar með 5% vöxtum, en svo borgar hann bara 5.27% til þeirra, sem eiga inni í honum. Hvaðan kemur mismunurinn?

Þetta langaði mig til að fá að vita í framhjáhlaupi, því að ég lit þannig á, að það sé bæði af þeirri ástæðu, sem hæstv. ráðh. talaði um, og svo fyrir mér sérstaklega af annarri ástæðu, þeirri, að útlán söfnunarsjóðsins standa yfirleitt í framleiðslulánum hjá þjóðinni, og við viljum fá framleiðsluna sem ódýrasta og mér þykir hún berjast nóg í bökkuðum, þess vegna sé ástæðulaust að hækka vexti á gömlum lánnum, sem standa í framleiðslunni, til þess að láta í sjóði, sem eiga að notast einhvern tíma og einhvern tíma í óendanlega langri fjarlægð og suma alveg ómögulegt að nota eftir tilganginum.

Hv. 6. þm. Reykv., sem talaði áðan, er ef til vill kunnugt um, að það eru líklega til tveir sjóðir núna í söfnunarsjóði, sem senn hvað líður á að fara að borga út vexti úr. Ann-

ar á að borgast til erfingja manns, sem dó í Ameríku, og þeir munu vera margir tugir eða hundruð; og það veit enginn, hvar þeir eru. Vextina af sjóðnum, sem lagður var fyrir upprunalega, á að borga út ættingjum þessa manns, þegar þeir eru orðnir svona miklir, og þeir munu vera, eftir því sem menn hafa komizt næst, komnir upp í kringum 200 kr. Ég býst við, að það þurfi að fara að gera breytingu á söfnunarsjóðnum, til þess að hann geti staðið við skuldbindingar sínar gagnvart þeim, er lögðu féð inn.

Með annan sjóð er álika ástatt, þar mun líka vera mjög mikill vafi á, hvað á að gera við vextina. Það eru líka erfingjar dáins manns, sem eiga að fá þá, og þeir eru orðnir svoddan grúi, að það er ekkert yfirlit yfir, hverjir þeir eru.

Það eru þess vegna ýmsir af þessum sjóðum, sem eru í söfnunarsjóðnum, sem eru þess eðlis, að það er áreiðanlega þörf á því að athuga hann frá rótum meira en þetta frv. gerir. En það, sem hér er um að ræða, er bara þetta frá mínu sjónarmiði séð: Nú hefur söfnunarsjóðurinn sagt upp líklega öllum lánum til þess að vera viðbúinn að geta hækkað vextina, ef frv. færi fram í óbreyttri mynd. Hann er tilbúinn til þess að gera það, og ég hygg, að það sé engin leið að fyrirbyggja það, ef maður gerði ekkert. Fari frv. eins og það er, þá mundi söfnunarsjóðurinn standa við sínar uppsagnir. Mennirnir verða að fá ný lán og fengju þau sjálfsagt, yrðu bara að borga lántökugjald og 7% í vexti. Ef frv. yrði samþykkt og mín till. jafnframt, þá verða þessi uppsagnarbréf, sem hann hefur verið að skrifa til lántakenda í vetur, öll óþörf, þá detta þau niður, eins og þau hefðu aldrei verið skrifuð. Þá getur hann ekki komið því fram. Þess vegna vil ég mæla með henni, eins og ég gerði á sínum tíma.

Annars verð ég nú að segja það, að ég skil ekki afstöðu hv. 6. þm. Reykv. Hann gefur fyrst nál. Nefndin hefur athugað frv., og þykir henni eðlilegt, að Söfnunarsjóði Íslands verði heimilað að borga vexti af nýjum lánum í samræmi við þá vexti, sem bankarnir taka. Hins vegar telur hún ekki rétt, að heimild þessi nái til eldri lána, sem samið hefur verið um. — Þetta segir hann í nál. Nefndin leggur því til, að frv. verði samþykkt óbreytt. Undir þetta skrifar hann og hv. þm. Vestm. En svo þegar kvenmaður skrifaði og biður þá að gera annað: Veskú, allt, sem þú vilt, skal þér til reiðu.

Gunnar Thoroddsen: Herra forseti. Það er aðeins út af þessari síðustu skemmtilegu athugasemd hv. þm., sem ég vildi skýra frá því, að hv. þm. Vestm. og ég skrifuðum undir nál. án fyrirvara, mæltum með frv. vegna þess, að það lágu ekki réttar upplýsingar fyrir nefndinni.

Það, sem lá fyrir nefndinni og getið er um í grg. frv., var, að frv. væri flutt eftir og í samræmi við óskir stjórnar söfnunarsjóðs. Þetta reyndist aðeins hálfur sannleikur. Það lá fyrir, að stjórnin hafði óskað eftir að mega hækka vexti upp í 7%, en að annar hluti frv., sem

ráðherra hafði sett inn í, eftir að stjórnin hafði gengið frá því, stjórn söfnunarsjóðsins, var algerlega andstæður óskum stjórnar söfnunarsjóðsins. Þess vegna lágu ekki réttar upplýsingar fyrir n., en þegar réttar upplýsingar komu, þá þótti okkur að sjálfsögðu skylt að hafa það heldur, er sannara reynist.

Frsm. (Bernharð Stefánsson): Herra forseti. Um þetta atriði, sem hér er deilt um, urðu miklar umræður snemma á þinginu, og hefur nú fátt nýtt komið fram í þessum umræðum hér. Þegar n. afgreiddi málið, hafði henni ekki borizt bréf frá sjóðsstjórninni. Bréfið er dags. 7. nóv., en nál. 2. nóv. Á hinn bóginn var það kunnugt samt, að forstöðukona sjóðsins vildi fá að hækka alla vexti. Mig minnir, að hún væri búin að eiga tal við mig og vist fleiri nefndarmenn, þegar nefndin afgreiddi málið. En nefndin leit svo á, að það væri mjög langt gengið að rifta gerðum samningum; jafnvel þó að þetta uppsagnarákvæði sé í öllum skulda-bréfum, er gengið út frá því, að lánin fái að standa, meðan staðið er í skilum. Og ég man eftir því, að nefndin var öll sammála um, að það bæri ekki að leyfa að hækka vexti af eldri lánum, þegar hún gaf út nál.

Það er mannlegt náttúrliga að skipta um skoðun og ekkert við því að segja, þó að tveir nefndarmenn hafi gert það. Ég held, að þeim hafi ekki verið eins ókunnugt um þetta sjónarmið og hv. 6. þm. Reykv. taldi að þeim hefði verið. Ég man eftir því í umr. í haust um þetta mál. Þá var það hv. þm. Vestm., sem vildi gera það að beinu skilyrði fyrir fylgi sínu við frv., að till. hans og hv. 6. þm. Reykv. yrði samþykkt. En þessa afstöðu átti ég ákaflega bág með að skilja, því að hvað sem um þetta má segja, þá er þó eitt alveg víst, að frv. eykur mjög réttindi söfnunarsjóðsins frá því, sem nú er í lögum. Jafnvel þó að till. hv. 1. þm. N-M. yrði samþykkt, eru það ekki litil hlunnindi fyrir sjóðinn og þá, sem þar eiga fé, að geta tekið 7% af öllum nýjum lánum í staðinn fyrir ekki nema 5%. En eins og hv. 1. þm. N-M. minntist á, verða eigendur fjár í söfnunarsjóði ekki fyrir eins miklu misrétti hvað vexti snertir og hv. 6. þm. Reykv. vildi vera láta, því að þó að undarlegt sé, þá greiðir söfnunarsjóðurinn töluvert hærri vexti en hann tekur af lánum. Þetta mun stafa af því, að söfnunarsjóðurinn hefur keypt vaxtabréf, sem gefa töluvert hærri vexti. Hvort hann hefur sjálfur lánað fé með afföllum, veit ég ekki um, en hitt veit ég, því að forstöðukonan sagði mér það sjálf, að sjóðurinn hefði keypt vaxtabréf, sem gæfu þá vexti, að hann gat greitt innstæðueigendum meira en 5% vexti. En almennir vextir af innstæðu í bönkum og sparisjóðum eru núna 5%, svo að úr því að sjóðurinn hefur getað greitt þessa vexti, meðan hann mátti ekki lána með hærri vöxtum en 5%, þá býst ég við, ef þetta frv. verður samþykkt, að hann geti farið að greiða mjög álitlega vexti og eigendur fjár þar verði ekki fyrir neinum halla, samanborið við að eiga fé annars staðar.

ATKVGR.

Brtt. 78 felld með 8:5 atkv.

— 82 samþ. með 8:5 atkv.

Frv., svo breytt, samþ. með 8 shlj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu
já: SE, AG, BjörgJ, BjörnJ, FRV, KK, PZ, BSt.
FP, GTh, JK, SB, SÓÓ greiddu ekki atkv.
4 þm. (FS, EggP, HermJ, JJós) fjarstaddir.
1 þm. gerði svofellda grein fyrir atkv.:

Gunnar Thoroddsen: Herra forseti. Ég er fylgjandi fyrri málsgrein þessa frv. um heimild fyrir söfnunarsjóðinn til að mega hafa allt að 7% ársvexti af lánum. Hins vegar tel ég þá breytingu, sem samþ. hefur verið nú inn í frv., alveg fráleita, og í rauninni er ekki sæmandi fyrir hv. deild að afgreiða málið þannig. Greinin fjallar um það samkv. till. hv. þm. N-M. og efni hennar er þannig, að ég sé nú ekki almennilega, hvernig það getur staðizt, það getur náttúrlega leitt til mikilla og langvarandi málaferla. Eg tel ekki ástæðu til að greiða atkv. um frv., eins og það er orðið, og sit ég hjá, en vildi beina því til hæstv. fjmrh., að hann reyni við síðari meðferð málsins í Nd. að koma einhverju skaplegu lagi á niðurlag frv.

Frv. afgreitt til Nd.

Á 96. fundi í Nd., 13. maí, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 520).

Á sama fundi var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Samkv. gildandi lögum er söfnunarsjóðnum ekki leyfilegt að taka nema 5% vexti. Eins og vaxtamálum er nú háttað, þykir þetta óeðlilegt, og er því stungið upp á því með þessu frv. að heimila sjóðnum að taka 7% vexti. Er það meira í samræmi við önnur löggjafaratriði um þessi efni. Ég vil leyfa mér að leggja til, að málinu verði vísað til hv. fjhn. að lokinni þessari umr.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 22 shlj. atkv. og til fjhn. með 24 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagsskrá tekið fram.

5. Umferðarlög.

Á 34. fundi í Sp., 18. febr., var útbýtt frá Ed.:
Frv. til umferðarlaga [117. mál] (stjfrv., A. 258).

Á 61. fundi í Ed., 22. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 62. fundi í Ed., 28. febr., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til allshn. með 13 shlj. atkv.

Á 84. fundi í Ed., 8. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 258, n. 409, 410, 416).

Frsm. (Friðjón Skarphéðinsson): Herra forseti. Frv. til umferðarlaga, sem hér er á dagsskrá, er samið af fimm manna n., sem dómsmrh. skipaði fyrir röskum tveim árum. Frv. er allumfangsmikill bálkur. Það er í 90 greinum. Höfundar virðast hafa lagt mikla vinnu í samningu þess og vandað það hið bezta, enda var til þess rík ástæða. Fjórir nm. eru löglærðir, þeir Theódór Lindal prófessor, Benedikt Sigurjónsson hæstaréttarlögmaður, Sigurjón Sigurðsson lögreglustjóri og Sigurgeir Jónsson bæjarfógeti. Fimmti nm. var þáverandi vegamálastjóri Geir Zoëga.

Hinu nýja frv. er ætlað að koma í stað bifreiðalaga og umferðarlaga, sem nú eru í gildi. Er það í samræmi við lög á Norðurlöndum að hafa einn lagabálg um efni þau, er núgildandi bifreiða- og umferðarlög fjalla um. Höfundar frv. geta þess í grg., að það sé sniðið eftir norrænni löggjöf um umferðarmál, eftir því sem staðhættir og íslensk viðhorf leyfa, enda er slíkt í fullu samræmi við megin stefnu íslenskrar löggjafar yfirleitt. Þá hefur þess einnig verið gætt, að frv. væri í samræmi við alþjóðasamþykkt um umferðarmál frá 1949. Ísland er að visu ekki aðili að þeirri samþykkt, en ekki er ólíklegt, að svo kunni að verða. Í grg. er og bent á það, sem rétt er að hafa í huga, að vandamál umferðarinnar, sem vissulega eru mörg og mikil og hafa farið vaxandi, eins og kunnugt er, verða ekki leyst með löggjöf einni saman. Aðstæður þær, sem við búum við, þ. e. hinar ytri aðstæður, skipta hér miklu máli. Er þar átt við gerð og ástand vega, breidd þeirra og legu, merkingu þeirra, skipulag bæja, umferðarleifðbeiningar, umferðarfræðslu o. s. frv. Hins vegar veltur mest á framkvæmd laganna af hálfu almennings, aðstöðu þeirri, sem þeim, er um framkvæmdina eiga að sjá, er sköpuð, og góðri samvinnu stjórnvalda og almennings um þessi mál.

Allshn. hv. deildar hefur unnið að athugun frv. um skeið. Hún hefur leitað umsagnar 14 aðila um frv. og fengið umsagnir 10 aðila. Hún hefur og rætt frv. eða ýmsa þætti þess við sakaðómara, lögreglustjóra, forstöðumenn bifreiðaeftirlitsins í Reykjavík. N. hefur haft nokkurn stuðning af umsögnum þessum og viðtölum. Að rækilega athuguðu máli varð samkomulag um það innan n. að bera fram brtt. við 24 greinar frv., sumar lítilvægar, aðrar meiri háttar. Nm. hafa þó allir áskilið sér rétt til að fylgja brtt., er fram kynnu að koma, og einn nefndarmanna, hv. 1. landsk., hefur skrifað undir nál. með fyrirvara.

Hæstv. forsrh. hefur látið mér í té til afnota ræðu, er hann hugðist flytja við 1. umr. málsins hér í hv. d., en því miður gat hann ekki komið því við að vera á deildarfundi, er 1. umr. um málið fór fram, og var ræðan því aldrei flutt. Áður en ég geri grein fyrir brtt. allshn., þykir mér rétt að lesa stuttan kafla úr þessari ófluttu ræðu hæstv. forsrh., sem er lauslegt yfirlit um þau nýmæli, sem frv. hefur að geyma, og kaflinn er á þessa leið:

„Þess má geta varðandi inngangskafli frv., að gildissviði laganna er ætlað að vikka nokkuð, þ.e. að þau gildi, eftir því sem við á, um umferð ökutækja á lóðum, lendum, afréttum og almenningum. Þá eru þar ýtarlegar orðaskýringar.

Annar höfuðkafla frv. fjallar um ökutæki. Helstu nýmæli eru þar ráðgerð lögfesting ákvæða um tæki til stefnumarkja og notkun þeirra á bifreiðum. Enn fremur er ráðgert, að lögboðnir verði svokallaðir ökuritar í allra stærstu og þyngstu bifreiðum. Eru það tæki, er skráð að staðaldri hraða bifreiðanna. Gert er ráð fyrir, að heimilt sé að fækka eða fjölga skoðunum ökutækja eftir gerð þeirra eða aldri. Þá eru í þessum kafla ákvæði um skyldu bifreiðarvöðgerðarmanna til þess að vekja athygli á vanbúnaði bifreiða.

Í III. kafla frv. er fjallað um öikumenn. Er þar mjög mikils varðandi nýmæli, sem snertir sönnun áfengisáhrifa. Er í frv. tekin upp sú regla, að ákveðinn hundradshluti áfengis í blóðsýnishorni teljist sönnun fyrir áfengisáhrifum. Þessar reglur hafa um nokkurt árábil verið í gildi í Noregi og Svíþjóð, og er hundradshluta-lágmark það, sem í frv. er gert ráð fyrir, 0.60%, aðeins hærra en í Noregi, sem miðar við 0.50%, en lægra en í Svíþjóð, þar sem lágmarkið er 0.80%. Í Danmörku hefur enn ekki verið horfið frá hinu frjálsa mati sönnunar um þetta efni. Þá gilda þessar reglur frv. um akstur allra vélknúinna ökutækja, sem er víðara gildissvið en skv. núgildandi bifreiðalögum. Við herra mark vinandamagns í blóði, þ.e. 1.30%, eru svo bundnar strangari refsingar. Frjálst mat áfengisáhrifa er látið haldast um akstur reiðhjóla og hestvagna. Það nýmæli er í frv. varðandi akstursréttindi, að heimilað er að gera auknar kröfur til þeirra, sem aka mjög stórum bifreiðum. Þá eru í kaflanum um öikumenn teknar upp ýtarlegar reglur um réttindi til aksturs dráttarvéla og annarra vinnuvéla, og er þar fjallað um efni, sem mjög eru vandsettar reglur um.

Í IV. kafla frv., sem fjallar um umferðarreglur, eru margvisleg nýmæli, einkum í sambandi við nýja umferðartækni síðustu ára, svo sem í sambandi við einstefnuakstur, aðalbrautarakstur, notkun stefnumarkja og akstur sérstaklega stórra bifreiða, enn fremur reglur um akstur, þar sem ákveðnir væru fleiri sérstaklega merktir akreitir á vegum til aksturs í sömu átt. Eru allar þessar reglur miðaðar við að gera akstur greiðari, sem mikil nauðsyn er á í fjölbýli, þar sem nærri liggur að gatnakerfið geti ekki skilað fram þeirri umferð, sem á það

er lagt. Umfram allt eiga þó sem skýrastar reglur að auka á öryggi í umferðinni.

Af öðrum nýmælum má nefna reglur um merktar leikgötur, þar sem umferð ökutækja er að mestu bönnuð. Þá er lögð sérstök varúðarskylda á akstur, þar sem barna er sérstaklega að vænta í umferðinni, svo sem við skóla og leikvelli. Sérstakar reglur eru settar um merkingu muna, sem skildir eru eftir á alfarabraut. Um nýmæli varðandi almennar umferðarreglur má nefna, að gert er ráð fyrir að hverfa frá hinum kröppu beygjum til hægri. Heimilað er að aka vinstra megin fram hjá, ef ökumaður, sem á undan fer, hefur gefið greinileg merki um, að hann muni beygja til hægri. Þá eru þau nýmæli um aksturshraða, að hámarks hraði á þjóðvegum hækkar í 70 km á klukkustund, þó ekki á stærstu bifreiðum, sem áfram er ætlaður 60 km hámarks hraði. Hámarks hraði í þéttbýli er hækkaður í 45 km á klukkustund, en haldið heimild til ákvörðunar í lögreglusamþykktum um lægri hámarks hraða. Bifreiðum, sem draga vagna, er settur 45 km hámarks hraði. Aldursmörk eru sett um akstur reiðhjóla á alfaravegum og ýmsar fleiri reglur um meðferð reiðhjóla. Varðandi umferð gangandi manna, þar sem ekki eru gangbrautir, er sett sú regla, að gengið skuli hægra megin á vegi.

V. kafla frv. fjallar um umferðarstjórn og umferðarmerki.

Í VI. kafla eru reglur um fébótaábyrgð og váttryggingu. Ráðgert er að breyta fébótaábyrgðarreglum í algerða eða „objektíva“ ábyrgð, sem er að visu fremur breyting á orðum en framkvæmd eldri reglna, sem í reyndinni hafa orðið að „objektívri“ ábyrgð. Fébótaábyrgð og skyldutrygging er ætlað að ná til fleiri ökutækja en skv. gildandi lögum. Það nýmæli er um svokallaða kaskótryggingu, sem í frv. er kölluð húftrygging, að váttryggingartaka er ætlað að bera á eigin áhættu fyrstu 1000 kr. af hverju eigin tjóni. Nýmæli eru um meðferð á endurkröfurétti tryggingarfélagi.

Þá er í VII. kafla fjallað um refsingar fyrir brot gegn lögum. Þess má geta fyrst, að gert er ráð fyrir eins árs fangelsi sem hámarksrefsingu í stað ótakmarkaðs refsiramma áður. Þessi breyting er þó eingöngu fræðilegs eðlis og ekki til þess ætluð að lækka refsingar, enda mun hærri refsingu aldrei hafa verið beitt vegna brota á bifreiða- og umferðarlögum út af fyrir sig. Er þetta ákvæði samkvæmt norrænum umferðarlögum. Að ýmsu leyti eru refsingar annars þyngdar skv. ákvæðum frv. Heimild til ökuleyfissviptingar er rýmkuð að mun í frv., en jafnframt gerð þjálli, þannig að meiri mun sé hægt að gera á meiri háttar og minni háttar brotum. Sviptingin varðar rétt til að stjórna vélknúnu ökutæki í stað bifreiðar áður. Ölvun með 1.30% áfengismagns í blóði er látin varða eigi minna en eins árs sviptingu ökuleyfis. Reglur um endurveitingu ökuleyfis eru svipaðar og í gildandi lögum, en heimild þó rýmkuð, ef mjög langt árábil er liðið frá sviptingu.

Í VIII. kafla frv. er ráðgerð umferðarfræðsla,

bæði fyrir almenning og þó einkum í barna- og unglingaskólum.

Loks er í IX. kafla frv. meðal annars að lokum gildistökuákvæði, sem gerir ráð fyrir, að lögin fái gildi sex mánuðum eftir staðfestingu.

Þetta var mjög lauslegt yfirlit yfir nýmæli frv., sem hæstv. forsrh. hefur tekið saman. Nýmæli þau, sem hæst ber á í þessari upptalningu eða mér sýnast mestu varða, eru þrjú: Í fyrsta lagi ákvæðin um ökuhraða, sem er aukinn frá því, sem nú gildir, í öðru lagi ákvæðin um sönnunarreglur um ölvun við akstur og refsingar og ökuleyfisviptingar í því sambandi og í þriðja lagi lögfesting hinnar svokölluðu „objektívu“ ábyrgðarreglu.

Áður en lengra er haldið, er rétt að geta þess, að í frv. er gert ráð fyrir, að vinstri handar akstur haldist hér eftir sem hingað til. Ýmis rök mæla með því, að þessu verði breytt, en allshn. hefur þó ekki treyst sér til þess að leggja til, að því verði breytt, enda þótt slíkt væri auðvelt án þess að raska frv. mjög mikið. Taldi n. gagnrökin það veigamikil, að ekki væri gerlegt að breyta þessu. Þetta er að sjálf-sögðu álitamál og verður vafalaust rannsakað og rétt hér á hinu háa Alþingi, áður en frv. verður fullafgreitt.

Þegar núgildandi bifreiðalög og umferðarlög voru sett fyrir 17 árum, var það ágreiningsefni hér á hinu háa Alþ., hvort tekinn skyldi upp hægri handar akstur eða ekki. Málinu lauk þannig, að ákveðið var, að svo skyldi gert, og var það lögfest. En þetta kom þó ekki til framkvæmda. Breytingunni var frestað, og síðar var hún felld niður vegna utan að komandi ástæðna, sem öllum eru kunnar, hersetu fjölmenns herliðs frá landi með vinstri handar umferð.

Fyrir 20 árum var gert ráð fyrir, að breyting í hægri handar umferð mundi kosta 30 þús. kr., en nú er áætlað, að kostnaðurinn nemi 5 millj. og 600 þús. kr., og gera má ráð fyrir því, að þessi kostnaður aukist með hverju ári sem liður.

Ég fjölyrði ekki meira um þetta, en vík nú að því að gera grein fyrir brtt. allshn. á þskj. 410.

Brtt. 1 er við 2. gr. frv. Fyrri liður brtt. er einungis orðabreyting. N. gat ekki fellt sig við orðið akreitur. Reitur er flötur, sem afmarkaður er á fjóra vegu. Hér er hins vegar átt við braut, sem fyrst og fremst er afmörkuð á tvo vegu, til hliðanna. Á dönsku er þetta vognbane og á ensku lane. Málhagur maður, sem ég kann því miður ekki að nefna, en mun vera verkfræðingur hjá Reykjavíkurbæ, hefur bent á, að heppilegra orð sé akrein. Til er orðið akur-rein, sem er löng og mjó akurspilda, og er orðið akrein hugsað á líkan hátt. Ég bar þessi orð undir Halldór Halldórsson dósent, og felldi hann sig allvel við orðið akrein í þessu sambandi.

B-liður 1. brtt. um niðurfellingu á orðunum „einnig vélknúð ökutæki, sem gangandi maður stjórnar“ byggist á því, að n. þótti ekki efni til, að lögin tækju til þessara tækja, sem fyrst og fremst eru garðsláttuvélar, garðplógar og önnur slík minni háttar tæki.

Alþt. 1956. C. (76. löggjafarþing).

2. brtt. er við 5. gr. og fjallar um, að rauð glampagler skuli vera á pallhornum vörubifreiða að aftan. Það er alkunnugt, að mjög alvarleg slys hafa átt sér stað þannig, að bifreiðum hefur verið ekið aftan undir vörubifreiðir, sem staðið hafa í myrkri á alfaravegi. Hins vegar má segja, að ákvæði sem þetta um glampaglerið mætti setja í reglugerð, en allshn. þótti sem þetta væri það mikils varðandi, að full rök lægju til þess, að þetta væri tekið upp í frv. sjálft.

2. brtt. við sömu grein, sem merkt er b á þskj., fjallar um svonefnda ökurita. Ökuriti er tæki, sem reynt hefur verið í allmörgum löndum og skráir á þar til gerð eyðublið hraða bifreiðarinnar á hverjum tíma. Tækin veita bifreiðaeigendum mikilvægar upplýsingar og sömuleiðis löggæzlumönnum. Í frv. er gert ráð fyrir, að tæki þessi skuli vera í fólksbifreiðum, sem rúma 30 farþega eða fleiri, og enn fremur í vörubifreiðum, sem flytja mega 5 smáesta þunga eða meir. Hér er um merkilega nýjung að ræða, en með tilliti til þess, að engin reynsla er af þessu hér á landi og tækin kosta nokkurt fé, talið, að það muni vera um 2000 kr. í hverri bifreið, þykir allshn. eftir atvikum hæfilegt eða nægilegt, að ökuriti skuli að svo komnu aðeins vera í 30 farþega fólksbifreiðum og stærri, og leggur til, að niður verði fellt úr frv., að hann skuli einnig vera í vörubifreiðum.

3. brtt. er við 6. gr. og fjallar um búnað dráttarvéla. Í frv. er gert ráð fyrir, að dráttarvélar skuli hafa auk ýmissa annarra öryggistækja bæði stefnumerki og hraðamerki. Hvorugt þessara tækja er í dráttarvélum, og mundi því verða að setja þau í allar slíkar vélar, ef ákvæðið yrði lögfest óbreytt.

Allshn. leggur til, að ákveðið verði í reglugerð, hver skuli vera öryggisbúnaður dráttarvéla, en telur enga þörf fyrir stefnumerkjatæki eða hraðamæla í þær. Vélararnar eru hægðingar og auðvelt að gefa glögg stefnumerki með hendinni fyrir ökumenn þeirra.

4. brtt. er við 11. gr., og í till. felst, að niður verði fellt úr frv. nýmæli um skyldu til að umskrá ökutæki, sem notað er í atvinnuskyni í 6 mánuði eða lengur utan heimilissveitar. Slíkt hefur í för með sér kostnað og fyrirhöfn, sem nefndin telur ekki nauðsyn á.

5. brtt. er við 12. gr., 1. mgr., að niður verði felld orðin „þegar ökutæki er í notkun“. Þetta skýrir sig sjálft, þegar menn athuga greinina, og þarf ekki um að ræða.

6. brtt. er við 15. gr. Lagt er til, að bifreiðaeftirlitsmenn fái lögregluvald í starfi sínu. Slíkt gefur þeim meiri myndugleika og getur orðið til þess, að þeir þurfi síður að leita lögreglustjóra eða lögreglumanna um aðstoð í starfinu.

7. brtt. er við 17. gr. og gengur út á það, að niður verði fellt það nýmæli frv., að farmsþyngd og heildarþyngd vörubifreiðar skuli skráð á hliðar hennar. Þessar upplýsingar eru skráðar á skráningarskirteini bifreiðarinnar og geta löggæzlumenn séð þær þar, og ætti það að nægja, en skirteini þetta ber að geyma í bifreiðinni.

Þá er 8. brtt. Hún er við 19. gr., 4. mgr., og á

þann veg, að bætt sé inn í greinina ákvæði um, að verkstæðisformaður skuli tilkynna bifreiðareiganda, ef öryggisbúnaði bifreiðar er áfátt, en ákvæði um þetta þótti n. eiga heima þarna. Enn fremur er þarna breyting í þá átt, að tilkynna beri bifreiðaeftirlitsmanni eða lögreglustjóra, ef ekki verður úr bætt því, sem áfátt er um stjórnæki og meiri háttar galla á bifreiðinni. Þarna leggur nefndin til að bætt verði inn í: eða lögreglustjóra — því að við á verður ekki náð til bifreiðaeftirlitsmanna. Eins og greinin er í frv., virðist hún sniðin fyrir Reykjavík og þá kaupstaði, þar sem bifreiðaeftirlitsmenn hafa aðsetur.

9. brtt. er við 22. gr. Frvgr. gerir ráð fyrir, að skoðunargjald verði árlega greitt af öllum skráningarskyldum ökutækjum, en auk bifreiða og bifhjóla er hér um að ræða reiðhjól með hjálparvél, sem í daglegu máli kallast skellinöður, dráttarvélar og vinnuvélar, svo sem veghefla, snjóhefla skurðgröfur og mörg önnur tæki. Samkvæmt gildandi lögum ber ekki að greiða skoðunargjald af öðrum vélknúnum ökutækjum en bifreiðum og bifhjólum. Yrði frvgr. lögfest óbreytt, er þar með búið að leggja nýtt gjald á dráttarvélar, vinnuvélar og skellinöður. Til þessa þótti n. ekki næg ástæða og leggur hún því til, að gr. verði orðuð um á þann hátt, sem greinir á þskj. 410, en þar er gert ráð fyrir, að lagt verði á vald dómsmrh. að setja reglur um skoðunargjald.

10. brtt. er við 24. gr. og fjallar um það, að inn í hana verði bætt nýrri málsgrein: Enginn má neyta æsandi eða deyfandi lyfja við akstur vélknúns ökutækis. — Ég vil geta þess, að ég er ekki fyllilega ánægður með þessa brtt., enda þótt ég teldi ekki næga ástæðu til að gera ágreining þar um. Ég held nefnilega, að engin víðurkennd skilgreining sé til um, hvað teljast skuli æsandi eða deyfandi lyf. Læknir okkar í nefndinni, hv. 1. landsk., lagði áherzlu á, að ákvæði þessu yrði bætt í greinina.

Brtt. við 24. gr., sem merkt er b, er sennilega leiðrétting á prentvillu í frv. eða ritvillu í handriti og þarf ekki skýringar við.

11. brtt. er við 25. gr. Till. er aðallega í því fólgin, að ákvæði er sett inn um það, að ef maður, sem grunaður er um að hafa verið undir áfengisáhrifum við bifreiðaaakstur, synjar að láta taka úr sér blóðsýnishorn, til þess að vin- andamagn blóðsins verði rannsakað, skuli svo litið á, að hann hafi við aksturinn verið undir áhrifum áfengis, nema hann geti fært gild rök fyrir synjun sinni.

Alltaf er hætta á, að menn synji um að láta taka úr sér blóð í þessu sambandi í von um, að þá verði ekki unnt að sanna, að þeir væru með áhrifum áfengis. Tvær leiðir eru til þess að fyrirbyggja þetta. Önnur er sú að skylda lækna með lögum til að taka blóðsýnishorn þrátt fyrir neitun þess, sem í hlut á, en læknar hafa jafnan neitað að taka slík blóðsýnishorn án samþykkis hlutaðeiganda. Hin leiðin er sú, sem felst í brtt., og þótti hún eftir atvikum réttari, einkum vegna þess, að læknar eru mjög á móti því, að skylda sú, sem hér um ræðir, verði þeim á herðar lögð. En ég vil samt geta

þess, að það kynni að vera ástæða fyrir nefndina til að taka þessa brtt. til athugunar, vegna orðalags hennar, sem ég við nánari athugun er ekki alls kostar ánægður með.

Breyting sú, sem merkt er b, við 25. gr., er nýmæli og lagt til, að nýrri mgr. verði skotið inn í gr., á þessa leið: Hverfi ökumaður af vettvangi, eftir að hann hefur átt hlut að umferðarslysi, og náist skömmu síðar undir áfengisáhrifum, skal talið, að hann hafi við aksturinn haft það áfengismagn í blóði, er hann þá hefur. — Hér er lagt til, að lögfest verði sönnunarregla um þessi efni, og er það að gefnu tilefni. Það hefur stundum komið fyrir, að ökumaður, sem slys hefur hent við akstur, hraði sér af vettvangi, áður en löggæzlumenn koma á slyssað, og þegar til hans næst, situr hann sakleysislega við drykkju og staðhæfir, að hann hafi ekki hafið drykkjuna, fyrr en eftir að slysið átti sér stað. Með þessu háttalagi er oft loku skotið fyrir það, að unnt sé að staðreyna það rétta í þessu efni, og er brtt. fram borin til þess að koma í veg fyrir það.

Ég man eftir nokkrum tilfellum slíkum. Í einu þeirra sat ökumaður úti í móa skammt frá slyssað og þambaði áfengi, þegar lögreglumenn komu að honum, og staðhæfði auðvitað, að sér hefði orðið svo mikið um slysið, að hann hefði orðið að fá sér hressingu.

12. brtt., sem merkt er a, er við 27. gr., sýnist sjálfsögð og þarf ekki skýringar við að öðru leyti en því, að hingað til hefur ekki þurft vottorð læknis nema um sjón, heyrn og líkamsbyggingu til þess að fá ökuskipteini. Hér mundi bætast við: flogaveiki og svipaðir sjúkdómar.

Brtt. d við 27 gr. er um breytingu á einu orði, sem nauðsynleg er, ef brtt., sem snertir a, verður samþykkt.

13. brtt. a, við 28. gr., er einungis um lagfæringu á orðalagi, en 13. brtt. b er um það að fella niður úr 28. gr. 15 ára aldursmark fyrir þá, sem stjórna dráttarvélum utan alfaravega. Hingað til hefur þetta aldursmark verið 18 ár, en öllum er kunnugt, að aldursmarki þessu hefur aldrei verið fylgt. Nm. eru sammála um, að sama máli muni gegna, þótt aldursmarkið yrði lækkað í 15 ár, og telja betra að hafa ekkert lagaákvæði um þetta heldur en að hafa ákvæði, sem að vettugi er virt. Búnaðarþing, sem haldið var í vetur, lagði áherzlu á, að aldursmarkið verði numið brott. Verði það gert, eins og lagt er til í brtt., ber hver eigandi eða umráðamaður dráttarvélar ábyrgð á, að ekki verði öðrum fengin stjórn slíkrar vélar en þeim, sem til þess eru fullfærir. Hins vegar er 16 ára aldursmark til þess að aka dráttarvél á vegum, og þarf sérstakt skirteini til samkvæmt frv., ef menn hafa ekki ökuskipteini fyrir bifreiðar.

14. brtt., við 31. gr., fjallar um það, að ekki sé við hæfi, að maður, sem orðið hefur sekur um alvarleg brot á áfengislögum, öðlist réttindi til þess að vera ökukennari, og þarf ekki um að ræða.

15., 16., 17., 18., 19. og 20. brtt. eru aðeins orðabreytingar. Lagt er til, að í stað orðsins „vegarbrún“ komi: brún akbrautar. — Á þessu

er nokkur efnismunur, þar sem „vegur“ er rýmra hugtak en „akbraut“, nær yfir gangstétt og reiðvegi auk akbrautar. Þótti n. því rétt að breyta þessu, þar sem alls staðar er átt við akbrautarbrún, þar sem rætt er um vegarbrún í frv. Í þessum greinum er og orðinu „akreit“ breytt í akrein í samræmi við brtt. n. við 2. gr.

21. brtt. er við 16. gr., um aldursmark þeirra, sem reiða mega börn á reiðhjól. Lagt er til, að aldursmarkið verði 17 ár í stað 18. Væri það nánast til samræmis við ökuleyfisaldur bifreiðarstjóra.

22. brtt. fjallar um riðandi menn, og hún er við 63. gr. frv. Lagt er til, að þeir haldi sig á hægri hluta vegar, en ekki vinstri, svo sem verið hefur og frv. gerir ráð fyrir að verði óbreytt. Talið er, að betra sé að hafa bifreiða-umferð á móti riðandi mönnum heldur en á eftir. Er þá síður hætt á, að hestar fælist. Þetta er algert nýmæli, og má vera, að menn greini á um það.

23. brtt. er við 76. gr. og miðar í þá átt, að bifreiðaeigendur fái málsvara á sama hátt og váttryggingafélög í nefnd þeirri, er greinin ráðgerir að skipuð verði til þess að kveða á um endurkröfurétt váttryggingarfélaga samkv. 73. gr. frv. á hendur þeim, sem valdið hefur tjóni eða slysi af ásetningi eða stórkostlegu gáleysi.

24. og síðasta brtt. er við 89. gr. og um það, að hækkun váttryggingarfjárhæðar samkv. 70. gr. skuli ekki koma til framkvæmda fyrr en 1. maí 1958. Eru þau rök til þess, að váttryggingar bifreiða hér á landi miðast við 1. maí, og telja váttryggingarfélög mjög miklum erfiðleikum bundið að breyta þessu á miðju váttryggingarári.

Hef ég þá leitast við að gera grein fyrir öllum brtt. n. í óruttu máli. Það er skoðun mín, að frv. sé vel unnið og vandað, og segja má, að ekki hafi verið vanþörf á að endurskoða bifreiða- og umferðarlög, sem eru 17 ára gömul. Þegar tillit er tekið til hinnar öru þróunar, sem átt hefur sér stað í þessum efnunum síðan, einkum vegna aukningar þéttbýlis og stórlega aukins fjölda ökutækja af ýmsum gerðum, væri æskilegt margra hluta vegna, ef hið háa Alþingi gæti lokið fullnaðarafgreiðslu þessa máls á þessu þingi.

Alfreð Gíslason: Herra forseti. Í frv. til umferðarlaga fjallar 25. gr. um akstur og áfengi. Þar er því slegið föstu, að ef vinandamagn í blóði ökumanns mælist 0.60 til 1.30%, skuli hann eigi talinn fær um að stjórna ökutæki örugglega. Nemi vinandamagnið í blóði hans 1.30% eða meira, þá skoðast hann óhæfur með öllu til að stjórna vélknúnu ökutæki. Markið 0.60% virðist valið nokkuð af handahófi. Í grg. er bent á, að hjá Norðmönnum sé það 0.50, en 0.80 hjá Svíum. Er svo að sjá sem höfundar frv. hafi óskað að þræða meðalveginn, viljað þræða bil beggja og að talan 0.60 sé þannig til komin.

Nú er það viðurkennt af þeim, sem til þekkja, að ökuhæfni manns, er neytt hefur áfengis, skerðist til muna, áður en vinandamagnið í

blóði hans nær 0.60%. Þetta vita höfundar frv. Það sýnir grg., en þar segir svo orðrétt á bls. 30, með leyfi hæstv. forseta:

„Samkvæmt vísindalegum rannsóknum og raunhæfum prófunum hefur reynslan orðið sú, að 0.50% vinandamagn í blóði skerðir hæfni allflestra manna svo, að varhugavert megi teljast, að þeir aki bifreið eða vélknúnum ökutækjum yfirleitt.“

Þessi staðreynd, sem viðurkennd er í gr., er sniðgengin í sjálfru frv. Þar er leyft vinandamagn í blóði ákveðið hærra en það magn, sem þó skerðir hæfni allflestra manna til aksturs. Með þessu er verið að gera einhverju öðru en umferðaröryggi hátt undir höfði.

Á árunum 1947 til 1952 gerði stjórnskipuð nefnd í Svíþjóð samtals 3000 prófanir á mönnum, er neytt höfðu áfengis, í því skyni að fá samanburð á vinandamagninu í blóði þeirra og aksturshæfninni. Leiddu þær prófanir það m. a. í ljós, að vinandamagnið 0.30 til 0.50% tvöfaldaði slyshættuna. Þessi niðurstaða mun hvergi hafa verið vefngd, þó að dregist hafi um of að sniða lög í samræmi við hana. Markið 0.60% vinandamagn í blóði er of hátt. Það er hreint ábyrgðarleysi gagnvart vegfarendum að staðnæmast við það nú, þegar kunnugt er orðið um hættu hinnar léttu vímu. Nær lagi hefði verið að setja markið í 0.30%, að ég ekki tali um að láta alla hækkun á vinandamagni í blóði, hversu lítil sem hún er, jafngilda skertri hæfni til aksturs. Ég áráði þó ekki að bera slíkt fram í tillöguformi nú, enda þótt ég helzt kysi að gera það. Ég óttast sem sé, að það yrði litið á það sem ofstæki eða firru að þessu sinni. Það er þó ekki meiri fjarstaða en svo, að 36 ríkisþingmenn Svíþjóðar hafa nýlega krafist þess, að hver sá ökumaður, sem sýni hækkun á vinandamagni í blóði, skuli sæta refsingu. Hér á landi ætti það að vera auðvelt verk að fá markið sett við lága „promille“-tölu. Ég get skilið, að það muni erfiðara í bjórdrykkjulöndum, þar sem áhrifa margra bruggara og enn fleiri bjórvamba gætir. Í Svíþjóð er markið nú 0.80%. Í Danmörku hefur að sögn verið lagt til, að það yrði 0.60, eins og gert er ráð fyrir í frv. því, er hér liggur fyrir. Í Noregi er þetta mark 0.50%, og er það sama talan og er í till. minni á þskj. 416. Ég hef sett þessa tölu í þeirri von, að hún nái samþykki hv. þdm., en ekki af því, að ég sé fyllilega ánægður með hana, og er hún þó skárri en sú, sem í frv. stendur.

Jafnvel þótt gert sé ráð fyrir óhjákvæmilegri ónákvæmni við mælingu vinandamagns í blóði, er markið 0.50 ekki of lágt. Þeim, sem ekki geta fellt sig við, að Íslendingar skipi sér á bekk með Norðmönnum einum í þessu efni, skal á það bent, að sennilega lækka Svíar markið hjá sér innan skamms niður í 0.50%.

Í ritinu Nordisk kontakt, sem flestir hv. þdm. munu hafa á borðinu hjá sér nú, 5. hefti þessa árs, er frá því skýrt, að samgmrh. Svía leggi nú til, að leyft hámark vinandamagns í blóði við akstur skuli lækka úr 0.80% niður í 0.50%. Verði það að lögum, má vænta þess, að Danir sjái sig um hönd og fylgi nágrönnum sínum. En fari svo, erum við öðar en varir orðnir væg-

astir í kröfum við þá ökuníðinga, sem með áfengisneyzlu sinni stofna lifi og limum annarra í aukna hættu. Er þá að vísu átt við Norðurlandþjóðir, en þær standa flestum þjóðum frammar í þessu menningarmáli eins og fleirum. En áhuginn er víðar að vakna, ekki síst í Bandaríkjunum þar sem nú er mikið ritað um þörfina á aukinni vernd vegfarenda. Þar farast árlega 35–40 þús. manns í umferðarslysum, og mun láta nærri, að í 25 af hundraði bifreiðaslysanna eigi áfengisneyzlan sína sök. Í merku bandarísku læknafréttum, sem nýlega helgaði umferðarslysum heilt hefti, er sáran kvartað undan tómæti almennings, löggjafa og dómara í viðskiptum við ölvæða öðumenn. Þetta sinnuleysi var líka þekkt hér á landi og á Norðurlöndum, en fer nú öðum þverrandi, þótt enn eimi eftir af því.

Í frv. er gert ráð fyrir, að sá maður, sem hafi 1.30% vinandamagn í blóðinu eða meira, skuli teljast óhæfur til aksturs. Þetta mark er einnig of hátt, enda er slíkur maður undir talsverðum áfengisáhrifum. Sænska rannsóknarnefndin, sem ég gat um áðan, komst að þeirri niðurstöðu, að maður með 1.50% vinandamagns í blóði væri 30 sinnum hættulegri við akstur en allgáður. Samkvæmt því mætti áætla, að 1.25% vinandamagn tífaldaði slyshættuna. Samt ætti ekki samkvæmt ákvæðum frv. að dæma slíkt algera óhæfni til aksturs. Þetta mark hefði ég viljað lækka ofan í 1%, eins og áfengisvarnaráð hefur stungið upp á í skynsamlegri grg., er það sendi hv. allshn. um þetta mál. En ég tel vonlítið, að sú breyting fáiist gerð í þetta sinn, og því legg ég til, að markið 1.30% verði lækkað niður í 1.20%. Mun það vera í samræmi við síðustu till. norrænnar nefndar, sem haft hefur til athugunar samræmingu á umferðar- og áfengislögum Norðurlanda. Ætti því ekki að vera frágangssök að fallast á þá lækkun.

Ég vænti þess, að hv. þdm. muni ekki telja brtt. á þskj. 416 fjarstæðukennda, þegar þeir hafa hugleitt málið. Mér virðist breytingin fyllilega tímabær og í samræmi við þróunina hjá frændþjóðum okkar. Hitt hefði ég talið okkur Íslendingum til hróss, að færa margnefnd mörk enn lengra niður. Í þá átt hlýtur þróunin að fara í þessu efni, og þótt ég hafi ekki árátt að fara lengra í till. en raun ber vitni um, skyldi ég fúslega styðja till., er lengra gengju.

Forseti (BSt): Mér skilst, að hv. n. vilji gjarnan taka aftur 10. og 11. brtt. til 3. umr. til frekari athugunar. Væri þá ekki rétt, af því að það er um sama efni, að hv. 1. landsk. tæki sína till. aftur einnig til 3. umr.?

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
- Brtt. 410,1.a samþ. með 10 shlj. atkv.
- 410,1.b samþ. með 10 shlj. atkv.
2. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.
3. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
4. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
- Brtt. 410,2 samþ. með 10 shlj. atkv.
5. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.

- Brtt. 410,3 (ný 6. gr.) samþ. með 10 shlj. atkv.
- 7.—10. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
- Brtt. 410,4 samþ. með 9 shlj. atkv.
11. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.
- Brtt. 410,5 samþ. með 11 shlj. atkv.
12. gr., svo breytt, samþ. með 13 shlj. atkv.
- 13.—14. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.
- Brtt. 410,6 samþ. með 11 shlj. atkv.
15. gr., svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.
16. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.
- Brtt. 410,7 samþ. með 11 shlj. atkv.
17. gr., svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.
18. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.
- Brtt. 410,8 samþ. með 11 shlj. atkv.
19. gr., svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.
- 20.—21. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
- Brtt. 410,9 (ný 22. gr.) samþ. með 9 shlj. atkv.
23. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
- Brtt. 410,10–11 teknar aftur til 3. umr.
- 416 tekin aftur til 3. umr.
- 24.—26. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.
- Brtt. 410,12 samþ. með 9 shlj. atkv.
27. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.
- Brtt. 410,13 samþ. með 9 shlj. atkv.
28. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.
- 29.—30. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
- Brtt. 410,14 samþ. með 9 shlj. atkv.
31. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.
- 32.—35. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
- 36.—43. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
44. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
- Brtt. 410,15 samþ. án atkvgr.
45. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.
- Brtt. 410,16 samþ. með 10 shlj. atkv.
46. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.
- Brtt. 410,17 samþ. án atkvgr.
47. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.
- Brtt. 410,18 samþ. án atkvgr.
48. gr., svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.
- 49.—50. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.
- Brtt. 410,19 samþ. án atkvgr.
51. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.
- Brtt. 410,20 samþ. án atkvgr.
52. gr., svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.
- 53.—58. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.
59. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.
- Brtt. 410,21 samþ. með 11 shlj. atkv.
60. gr., svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.
- 61.—62. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.
- Brtt. 410,22 samþ. með 11 shlj. atkv.
63. gr., svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.
64. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.
- 65.—66. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.
- 67.—75. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.
- Brtt. 410,23 samþ. með 11 shlj. atkv.
76. gr., svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.
- 77.—79. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.
- 80.—81. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.
- 82.—84. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.
- 85.—88. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.
- Brtt. 410,24 samþ. með 10 shlj. atkv.
89. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.
90. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.
- Fyrirsögn frv. og fyrirsagnir kafla þess samþ. án atkvgr.
- Fr. vísar til 3. umr. með 11 shlj. atkv.

Á 87. fundi í Ed., 11. apríl, var frv. tekið til 3. umr. (A. 422, 410, 10-11, 416, 422, 428, 429, 430, 431).

Frsm. (Friðjón Skarphéðinsson): Herra forseti. Allshn. hv. deildar flytur á þskj. 429 brtt. við tvær greinar í frv. til umferðarlaga, sem hér er á dagskrá.

Hin fyrri er við 47. gr., að á tveim stöðum í þeirri gr. verði gerðar orðabreytingar, í stað „fram hjá“ komi: fram úr. Þetta er nánast leiðrétting, því að þar sem stendur „fram hjá“ í greininni, á það að þýða: fram úr. Hins vegar gæti það valdið misskilningi, ef þessu yrði ekki breytt.

Síðari brtt. á þskj. 429 er öllu veigameiri. Þar er lagt til, að fellt verði niður úr frv. ákvæði í 73. gr., 2. mgr., sem er á þessa leið: „Ef skráningarskylt vélknúð ökutæki er húftryggt, skulu fyrstu 1000 kr. af hverju tjóni vera í eigin áhættu váttryggingartaka. Húftryggt þýðir þarna það, sem kallað hefur verið „kaskó“-tryggt.

Nefndinni er að visu ljóst, að talsverð rök má færa fyrir því að taka upp ákvæði þetta í löggjöf, svo sem það, að ákvæðið muni að líkindum verka í þá átt að hvetja öikumenn til að gæta meiri varúðar en ella, þegar þeir vita, að ef þeir verða fyrir tjóni, sem þeim verður gefin sök á sjálfum, þá sé lagt á þeirra eigin herðar að bera fyrstu 1000 krónurnar af því og þeir fái það ekki bætt. Á sama hátt má telja nokkurn veginn víst, að váttryggingariðgjöld húftrygginga eða „kaskó“-trygginga muni lækka verulega, ef þetta ákvæði verður lögfest, eða allt að helmingi, að því er talið er.

Rökin gegn þessu eru aftur á móti þau, að mjög oft ber svo við, að menn verða fyrir tjóni á bifreið eða öðru ökutæki, sem þeir valda ekki sjálfir og þeir hafa enga hugmynd um hver valdið hefur. Það ber oft við því miður, að ekið er á bifreiðar, sem standa mannlausar á bifreiðastæðum eða götum, og tjónvaldur er horfinn, þegar eigandi eða umráðamaður bifreiðarinnar kemur á vettvang og verður tjónsins var.

Á hitt er og að líta, sem er þó höfuðatriði í þessu máli, að hverjum sem er er frjálst að kaupa húftryggingu með þeim hætti, að hann beri sjálfur fyrstu 1000 kr. hvers tjóns, en spari sér jafnframt allt að helmingi iðgjalds fyrir venjulega húftryggingu.

Þegar þetta frv. var til 2. umr. hér í hv. d., telur allshn. útkomuna þá, að fella beri þetta ákvæði niður úr frv.

Þegar þetta frv. var til 2. umr. hér í hv. d., tók hv. allshn. aftur til 3. umr. brtt. á þskj. 410, nr. 10, við 24. gr., og nr. 11, við 25. gr. Nefndin sem heild tekur nú till. þessar alveg aftur. En meiri hl. n. flytur hins vegar á þskj. 428 brtt. samhljóða þeirri, sem merkt er 10 á þskj. 410. Einn nefndarmanna, hv. þm. V-Sk., taldi sig við nánari athugun ekki geta fylgt till. Ég gerði grein fyrir þessari till. í framsögu, er málið var til 2. umr. í hv. d., og þarf þar engu við að bæta.

Allshn. hefur haldið fundi um þetta frv., eft-

ir að 2. umr. fór fram. Hún hefur átt viðræður við Benedikt Sigurjónsson hæstaréttarlögmann, einn af höfundum frv., og að þeim loknum hefur hún fallið frá að flytja till., sem merktar eru 11.a og b, við 25. gr., á þskj. 410. Hins vegar hafa tveir nm., þeir hv. 1. landsk. og hv. 1. þm. N-M., tekið tillögurnar upp og flytja þær á þskj. 430. Þessar till. fjalla um ölvun eða notkun áfengra drykkja í sambandi við akstur og rannsóknir í því sambandi.

Það skal fúslega viðurkennt, að ýmis rök er hægt að færa fyrir tillögum þeirra tvímenn-inganna. Hins vegar eru og ærin rök gegn þeim, og að öllu samanlögðu sýnist geta verið varhugavert að taka þau ákvæði í lögin, sem þar ræðir um. Ég mun gera nánari grein fyrir skoðunum mínum um þetta, þegar flm. hafa mælt fyrir tillögnum. Aftur á móti vil ég nú þegar mæla gegn brtt. hv. 1. landsk. á þskj. 416 um breytingu á 3. og 4. mgr. 25. gr. frv. í brtt. er lagt til, að „promille“-reglunum verði breytt, vínandamarkið verði lækkað í 0.50% og 1.20%. Nefndin, sem samdi frv., hefur kynnt sér sérstaklega reglur margra þjóða um þessi efni og alveg sérstaklega Norðurlandabjórða. Hún segir í grg. frv., að ekki sé kunnugt um neina þjóð, sem ákæri fyrir ölvun við akstur, ef alkoholmagnið í blóðinu er undir 0.60%. Væri frv. samþykkt, yrði þar með lögfest „promille“-regla, sem væri jafnströng og hið strangasta, sem við þekkjum. Í Noregi er að visu ákvæði um 0.50%, en það ákvæði er túlkað þannig af ákærvaldinu og dómstólunum, að rétt sé, að ekki skuli ákært fyrir ölvun við akstur, nema vínandamagnið sé 0.60% eða meira, vegna þess að alltaf má gera ráð fyrir nokkurri skekkju í alkoholrannsókninni, þannig að þó að hún sýni 0.60%, þykir ekki alls kostar öruggt, að hún nái því marki að réttu lagi. Það er sem sagt gert ráð fyrir því, að það kunni að verða nokkur skekkja — getur verið náttúrlega á báða bóga — í rannsókninni.

Hér á landi hefur hingað til aldrei verið ákært, svo að ég viti til, ef vínandamagn í blóðinu hefur verið undir 0.80%, og sama regla gildir í Svíþjóð. Og ástæðan til þess er einfaldlega sú, að hafi vínandamagn verið minna, þá hefur þótt leika vafi á því, hvort hægt væri að halda því fram, að viðkomandi persóna væri það, sem kallað er undir áhrifum áfengis.

Það er rétt að hafa það í huga í þessu sambandi, að í 25. gr. frv. er bannað að viðlagðri strangri refsingu að neyta áfengis við akstur. Það út af fyrir sig er refsivert, enda þótt aðeins sé um örlítið magn að ræða, sem hvergi nærri nær því marki, sem „promille“-reglan í 25. gr. setur. „Promille“-reglan miðast fyrst og fremst við neyzlu, áður en ekið er. En í því sambandi er þó rétt að hafa það í huga, að neyzla áfengis rétt áður en maður byrjar akstur eða skömmum tíma áður, kannske hálf tíma eða skemmri tíma, telst samkv. skýringu hæstaréttar jafngilda neyzlu við akstur og varðar sömu refsingu. Samkv. sænskum heimildum, sem ég hef undir höndum, frá 1953, er talið, að fimm sentilítrar af 40% sterkum drykk valdi frá 0.24 til 0.48% vínanda í blóði, miðað við

70 kg þungan mann. Fimm sentilítrar eru $\frac{1}{20}$ úr lítra og mun vera talinn venjulegur snafs, að ég ætla, á okkar mælikvarða. En neyti maður tveggja slíkra einni eða hálfri annarri klukkustund fyrir akstur, eru allar líkur til, að þá sé maður orðinn brotlegur við ákvæði 25. gr. um vinandamagn í blóði, eins og greinin er í frv., og þetta mun nokkurn veginn jafngilda tveim flöskum af venjulegu sterku öli. Af þessu má vera ljóst, að ákvæði 25. gr. frv. eru æði ströng og það ströng, að naumast ætti að vera ástæða til að hafa þau strangari. Þau eru sett á þeim mörkum, að vafi leikur á, hvort maður er undir áhrifum áfengis eða ekki, undir venjulegum kringumstæðum.

Í þessu sambandi má vel hafa það í huga, að ýmsir menn eru e. t. v. háskalegri í umferðinni, þótt þeir hafi ekki neytt áfengis og hafi ekki vinanda í blóði, heldur en aðrir, sem hafa eitthvað örlítið vinandamagn í blóðinu. Það er að sönnu rétt, að gerðar hafa verið tilraunir með menn með um 50% alkohol í blóði, og í ljós hefur þótt koma í sumum tilfellum, að sjón þeirra og viðbragðsflýttir væri byrjað að sljóvgast. En hversu mismunandi eru ekki öku-menn yfirleitt, burt séð frá öllum vinanda? Menn fá að aka bifreið, þó að þeir séu alveg blindir á öðru auga og með ýmsa líkamsgalla, sem hljóta að draga úr hæfni þeirra við aksturinn. Vissulega er þó sjálfsagður hlutur að hafa ströng ákvæði um áfengi og bifreiðaakstur, og ég tel rétt, að þau verði enn strangari en verið hefur. En fyrir því er líka gert ráð í frv. eins og það er, því að það er gert ráð fyrir, að þessi ákvæði verði eins ströng og þau þekkjast nokkurs staðar annars staðar. En að svo komnu tel ég ekki ástæðu til, að þau gangi lengra, eins og lagt er til á þskj. 416, og mun ég því greiða atkv. gegn þeirri tillögu.

Alfreð Gíslason: Herra forseti. Það ber mjög oft við, þegar lögreglan færir drukkin öku-mann til læknis til þess að láta taka honum blóð til rannsóknar, að maðurinn neiti að láta taka sér blóð. Þetta er auðvitað mjög óheppilegt við rannsókn málsins og gerir erfiðara fyrir um að dæma réttilega. Nú er gert ráð fyrir því í frv. til umferðarlaga, að slíkur maður skuli vera skyldur til að láta taka sér blóð. En þá kemur annað vandkvæði til, og það er, að reynsla er fyrir því, að lækni undir þeim kringumstæðum, að maðurinn neiti að láta taka sér blóð, neiti jafnframt að gera það með valdi. Þess vegna hefur komið til mála að skylda báða aðila, manninn, sem færður er til læknisins, og lækinn sjálfan til að undirgangast og framkvæma aðgerðina.

Í grg., sem hv. allshn. fékk frá læknaeild háskólans, er mjög varað við því að skylda lækna til að fremja slíka aðgerð eða aðrar gegn vilja sínum, enda hefur ekki verið horfið að því ráði í frv. Það má því búast við, að sú skylda, sem þar er lögð á herðar þess manns, sem lögreglan færir til læknis til blóðtöku, verði lítills virði í framkvæmdinni. Færast maðurinn undan, mun lækinninn í allflestum til-

fellum neita að taka blóðið. Þess vegna leggjum við í minni hl. allshn. það til á þskj. 430, að gerð verði breyting á frv., eins og það er orðað í a-lið tillögunnar, þannig að ef maður, sem lögreglan hefur fært til læknis til rannsóknar, neitar að gangast undir þá aðgerð, er lækinninn telur nauðsynlega, þá skuli lítið svo á, að hann hafi eigi getað stjórnað ökutækinu örugglega, nema hann geti fært gild rök fyrir undanfærslu sinni.

Ég er að vísu ekki lögfróður, en ég get ekki séð, að neitt sé við að athuga að setja slík ákvæði inn í lögin. Í fyrsta lagi er aðeins slegið föstu, að maðurinn skuli dæmast á þann veg, að hann hafi ekki getað stjórnað tækinu örugglega. Með því fengi hann tiltölulega vægan dóm, þar sem hann telst ekki óhæfur til aksturs. Og í öðru lagi á hann kost á því að færa rök fyrir undanfærslu sinni, og þá er það á valdi dómarsins, hvernig hann metur slíkt.

Í öðru lagi flytur minni hl. allshn. brtt., einnig við 25. gr., eins og segir í b-lið á þskj. 430, þess efnis, að ef ökumaður hverfur af vettvangi, eftir að hann hefur átt hlut að umferðarslysi, og náist skömmu síðar undir áhrifum áfengis, þá skuli talið, að hann hafi við aksturinn haft það áfengismagn í blóði, er hann þá hefur.

Það mun ekki sjaldan hafa borið við, að þá er menn í drukknun ástandi hafa brotið af sér, valdið slysum eða árekstrum, hafi þeir hlaupist á brott, og lögreglan fyrst náð í þá fleiri eða færri klukkustundum síðar og þeir þá verið áberandi drukknir. Þessir menn hafa mäske hlaupið burt til þess eins að geta sagt eftir á, að þeir hafi verið ódrukknir við aksturinn, en hafi drukkið síðar vegna taugaóstyrks eða einhvers annars. Það er mjög óheppilegt, að menn geti haft möguleika á því að skjóta sér þannig undan þungri ábyrgð.

Í grg., sem áfengisvarnaráð sendi hv. allshn., er lagt til, að reynt verði í lögunum að komast hjá þessu. Þeir segja í þeirri grg. á þennan hátt um þetta atriði, með leyfi hæstv. forseta:

„Viðbót þessi er í samræmi við tillögur norrænu nefndanna. Það er alkunnugt, að menn, er aka bifreiðum undir áhrifum áfengis, freistast til að reyna að komast undan eftirför lögreglu og grípa þá gjarnan til þess ráðs að hella í sig meira áfengi, eftir að akstri lýkur, og það jafnvel að lögreglumönnum ásjaandi, og staðhæfa síðan, að þeir hafi einskis áfengis neytt fyrr en að akstri loknum. Með þessu ákvæði er stefnt að því að loka slíkri undan-komuleið og jafnframt að stuðla að því, að menn freisti síður slíkra ráða.“

Ég fer ekki fleiri orðum um þessar brtt. á þskj. 430, en ég vil aðeins láta í ljós undrun mína sem leikmanns á, að lögfróðir menn skuli ekki geta fallist á þessar tillögur, allra helst þegar um lögfróða menn er að ræða, sem hafa mikla reynslu í þessum efnum, sem fer í sömu átt og ég nú hef getið um.

Við 2. umr. um frv. til umferðarlaga gerði ég grein fyrir brtt. á þskj. 416, en þar legg ég til, að marktölurnar 0.60 og 1.30% vinandamagn í blóði verði lækkaðar í 0.50% og

1.20%. Ég skal ekki endurtaka það, sem ég þá sagði, en bæta aðeins við örfáum orðum.

Í bókinni Stimulanseir, sem rituð er af kunnustu vísindamönnum Dana á sviði læknisfræðinnar, er skýrt frá athugunum, sem gerðar voru á 2438 manns, er neytt höfðu áfengis. Síndu þær athuganir það m. a., að um 25% þessara manna voru greinanlega undir áhrifum áfengis, áður en vinandamagnið í blóði þeirra náði 0.60%, þeirri tölu, sem frv. slær föstu að ölvun hefjist við. Rúmlega 600 manns í þessum hópi mundu þannig sleppa við ákæru fyrir ölvun við akstur samkvæmt umferðarlagafrv., enda þótt þeir væru merkjanlega miður sín vegna áfengisneyzlu.

Eins og af þessu má sjá, enda alkunna, eru menn mjög misnæmir fyrir áfengi. Sumir þurfa mikið, til þess að ölvunar gæti, aðrir lítið.

Þegar um er að ræða áfengisneyzlu í sambandi við stjórn ökutækis, ber að miða við þá, sem lítið þola. Almannaheill krefst þess. Það er vegna öryggis vegfarenda, að banna verður öllum ökumönnum að neyta þess magns áfengis, sem nægir til að gera hænuhausana miður sín. Við þá verður sem sé að miða, og hvað þá snertir er markið 0.60% of hátt og raunar allt of hátt.

Ef maður, sem vegur 75 kg, drekkur þrjá snafsa ákavitis eða þrjár flöskur af dönskum bjór, kemst vinandamagnið í blóði hans máské upp undir 0.60%, en nær því ekki, jafnvel þótt hann drekki það í einni lotu og á fastandi mága. En margur sá, sem slíku áfengismagni hvolfir í sig fastandi, lætur á sjá og verður ekki samur um stund á eftir. Það munu margir fara nærri um, þótt leikmenn og engir fræðimenn séu.

Marktölurnar, sem í frv. eru táknaðar með 0.60% og 1.30%, er ekki unnt að ákveða af lágur, en þeim mun auðveldara er að setja mörkin of hátt. Ég sting upp á lækun nefndra talna og minnkast mín þó raunar fyrir, hve smátækur ég er. Samt óttast ég, að mér hafi ekki tekist að sannfæra hv. þdm. um réttmæti þessarar lækunartillögu. Er þó málstaðnum ekki um að kenna, því að hér er um að ræða mikilsvert slysavarnarmál, sem fremstu menningarþjóðir nú leggja vaxandi áherzlu á.

Ölvaðir ökumenn eru alls staðar plága, sem beita verður öllum ráðum til að útrýma.

Ég greindi frá því um daginn, að samgöngumálaráðherra Svía hefði nýlega lagt fram frv. þess efnis, að lægri mörkin yrðu þar lækkuð úr 0.80% í 0.50%. Er búist við, að sú laga-breyting öðlist gildi 1. júlí í sumar.

Ég vil ljúka máli mínu með þessum orðum ráðherrans, teknum úr grg. frv.:

„Það virðist kominn tími til að slá því föstu með löggjöf, að áfengisneyzla og stjórn ökutækis eiga enga samleið. Í samræmi við nútíma kröfur um góða umferðarmenningu, ber löggjafanum að leggja áherzlu á, að menn skuli sneiða hjá jafnvel óverulegri áfengisneyzlu í sambandi við akstur“.

Sigurvin Einarsson: Herra forseti. Við hv. þm. Vestm. flyktjum brtt. á þskj. 431 við 50.

gr. frv. Er till. okkar þess efnis, að hámarksökuhraði verði leyfður nokkru minni en er í frv. Í frv. er lagt til, að hámarksökuhraði í þéttbýli megi vera 45 km á klst., en utan þéttbýlis 70 km. Mesti hámarkshraði í þéttbýli er nú 30 km á klst., og er þessi aukning því 50%. Samkv. lögreglusamþykkt Reykjavíkur er hámark ökuhraðans hér 25 km á klukkustund. Ef lögreglusamþykktinni yrði nú breytt í það horf, að sami ökuhraðinn verði leyfður og segir í frv., er það 80% aukning á hraðanum. Að sjálfsögðu takmarkast hins vegar ökuhraði af þeim almennu ákvæðum, sem getur í 49. gr. frv. og er í aðalatriðum samhljóða því, sem nú er í lögum frá 1941. Í grg. frv. er þessi aukning hámarkshraðans rödstudd með því í fyrsta lagi, að tækniþróun hafi orðið mikil í bifreiðaiðnaði, í öðru lagi, að miklar framfarir hafi orðið í vegagerð, í þriðja lagi, að almenn ákvæði 49. gr. takmarki hámarkshraðann, og í fjórða lagi, að á hinum Norðurlöndunum séu ýmist engin ákvæði um hámarkshraða eða þau rýmri en nú eru í lögum hér. Hvað snertir síðasta atriðið skal ég þó geta þess strax að þessi hámarkshraði í þéttbýli, sem nú á að lögleiða hér, er meiri en í Noregi, því að þar er hann þó ekki nema 40 km á klukkustund. Ég er að vísu ekki kunnugur í Noregi, en þó ætla ég ekki að bera saman skilyrði til aksturs þar og hér, svo að mig undrar það nokkuð, að Íslendingar treystist til þess að hafa meiri ökuhraða í þéttbýli hjá sér heldur en Norðmenn.

Ekki er því að neita, að það eru miklar framfarir í bifreiðaiðnaði, en hvort þær framfarir hafa dregið úr bifreiðaslysum, treysti ég mér ekki til að dæma um. Ég efast a. m. k. um það. Að sumu leyti hafa þær framfarir áreiðanlega gert það, en það er vafasamt, að þær hafi ekki líka aukið slysaáættuna, með því að meiri freisting sé að hafa hraðann mikinn, þegar tækin eru svo góð og fullkomin. Vegir hafa óneitanlega mikið batnað hér á landi í seinni tíð, en ég fullyrði, að það hefur ekki dregið úr bifreiðaslysum. Þvert á móti munu slysin ekki síður hafa orðið á malbikuðum og steiptum vegum, einmitt þar sem menn freistast til þess að aka hraðar en góðu hófi gegnir.

Almenn ákvæði 49. gr., sem takmarka ökuhraðann, eru nú í lögum og hafa verið, en í 49. gr. segir t. d.: „Sérstök skylda hvílir á ökumanni að aka hægt og sýna ýtrustu varkárni.“ Svo er talið upp, undir hvaða kringumstæðum það á að vera, og í fyrsta lagi er það „í þéttbýli“. Í sjálfu frv. er þarna lögð rík áherzla á það, að ökumanni beri að aka hægt og sýna ýtrustu varkárni í þéttbýli. En í næstu grein er svo aukinn þessi leyfi hámarkshraði í þéttbýli, hér í Reykjavík um 80%, ef leyfður yrði 45 km hraði í lögreglusamþykkt Reykjavíkur, eins og heimilt er skv. þessu frv.

Þessi upptalning í 49. gr. er mjög ýtarleg og mjög mikils virði, en ég vil benda á örfá dæmi úr þeirri upptalningu. Í fyrsta lagi, að þennan hæga akstur og þessa miklu varkárni á m. a. að viðhafa við vegamót, þau eru nú nokkuð mörg hér í Reykjavík til dæmis. Í öðru lagi, þegar mæta þarf öðru ökutæki á mjóum vegi,

og það er ekki óalgengt hér í höfuðstaðnum, þegar bilum er raðað meðfram gangstéttum, stundum báðum megin á götunum. Í þriðja lagi, þar sem börn eru á eða við veg eða gera má ráð fyrir að börn séu að leik. — Þessi ákvæði eru, eins og ég sagði áðan, mjög mikils virði og nauðsynleg, en ef öll ákvæði 49. gr. eru nú haldin, hvar má þá aka á 45 km hraða, svo að öllu sé óhætt? Hvar er það hér í bænum, sem gera má ráð fyrir að börn séu ekki að leik? Það er ekkert nýtt, að barn komi hlaupandi út úr húsasundi í leik og hlaupi þvert yfir götuna. Af þessu hafa hlotið slys. Getur bifreiðarstjóri nokkurn tíma gert ráð fyrir hér innanbæjar t. d., að þetta geti ekki komið fyrir?

Takmarkanirnar á ökuhraðanum eru svo miklar og margs konar og það réttilega, að mér er nær að segja, að það sé undantekning, að hægt sé að notfæra sér þennan leyfða hámarkshraða skv. frv., ef öllum þessum takmörkunum yrði fylgt. Og ef ekki er hægt að notfæra sér þennan hámarkshraða nema mjög sjaldan, til hvers á þá að vera að leyfa hann?

Ég geri fastlega ráð fyrir því, að nefndarmenn líti svo á, að þessi hámarkshraði, 45 km á klst., sé svo lítil, að af honum geti engin hætta stafað undir þeim kringumstæðum, sem við búum í, t. d. hér í höfuðstaðnum, þar sem hættan er mest. Ég efast ekkert um það, þeir mundu aldrei hafa tekið þetta ákvæði upp í frv. eða samþ. það ákvæði annars. Þetta er því matsatriði. En ég get ekki horfið frá þeirri skoðun, að það sé meiri hætta á ferðum að leyfa þennan hraða heldur en ef hann er hafður nokkru minni. Ég tel ekkert því til fyrirstöðu að auka þennan hraða, sem nú er leyfður, en mér þykir aukningin mikil og óþarflega mikil í einum áfanga a. m. k. Ég heyri menn halda því fram, að sjálfsagt sé að auka hámarkshraðann, vegna þess að flestir aki hraðar en nú er leyft, hraðar en 25 km. Ég held, að þetta sé rétt. En af hverju er það svona? Er það ekki, að verulegu leyti fyrir það, að mönnum hefur alls ekki verið refsað fyrir að fara yfir þennan ökuhraða?

Hvað á þá að gera, ef væntanleg ákvæði um 45 km og 70 km hraða verða ekki haldin eða ef ákvæði 49. gr., hin mikilsverðu ákvæði, sem takmarka hraðann við margs konar aðstæður, eru ekki heldur haldin? Á þá enn að breyta lögnum í samræmi við það og auka hraðann enn eða draga úr kröfunum? Ég segi það eins og er, ég ber takmarkaða virðingu fyrir þeim venjum, þó að almenningur skapi þær venjur, ef þær hafa skipazt að einhverju leyti fyrir það, að vægilega hefur verið tekið á því að refsa fólki fyrir ótvíræð lögbrot. Hins vegar viðurkenni ég fúslega, að hér má hækka markið, en ég sé ekki neina hættu á ferðinni, þó að farið sé svolítið hægar og farið þarna mitt á milli í þéttbýlinu, farið upp í 35 km hraða að þessu sinni. Það er ekki nein óskapleg fyrirhöfn að breyta slíku ákvæði í lögum, að ekki megi fá einhvern reynslutíma á það hámark.

Menn eru sammála um það, að flest bifreiðaslys verði fyrir of hraðan akstur undir þeim

kringumstæðum, þegar slysin verða. Ekki er það alltaf fyrir að hafa farið yfir þetta hámarkshraðans, heldur fyrir of hraðan akstur, miðað við aðstæðurnar, og vitna ég þar með í 49. gr., sem tekur mjög skýrt fram um það, hvaða reglum ökumenn eiga að hlíta. Af þeim ástæðum, að slysin verða svo oft fyrir of hraðan akstur, sýnist mér rétt að taka nú ekki meira stökk í bili en fara úr þeim 25 km hámarkshraða, sem nú er leyfður í Reykjavík, í 35 km.

Bifreiðaslysum vilja allir afstýra, svo geigvænleg eru þau fyrir einstaklinga, fjölskyldur og fyrir þjóðina í heild. Á síðustu 10 árum hafa 58 menn láta lífið í Reykjavík og Kópavogi í bifreiðaslysum. Flest urðu slysin á einu ári, 11 1947 og 10 1956, svo að það er sýnilegt, að það dregur síður en svo úr þessari hættu. Samkvæmt frv. á einnig að auka hámarkshraðann í akstri utan þéttbýlis úr 60 km í 70 km á klst. Það má nærri geta, að ekki þarf mikið að vera að ökutækinu, veginum eða hæfni ökumanns og löghlýðni hans, til þess að slíkur hraði geti valdið slysi. En þeim mun varasamari er aukning ökuhraðans á vegum úti, sem þar er minna um löggæzlumenn til eftirlits um framkvæmd umferðarlaganna. Það mun vera undir fæstum atvikum, að lögreglumenn séu viðstaddir, þegar eitthvað ber út af í akstri úti á vegum, svo sem eðlilegt er.

Við flm. þessarar till. viljum því aðeins fara varlega í þessum efnun. Við viljum, að það sé nokkurn veginn öruggt, að okkar dómi að sjálfsgöðu, að ekki auki á slysaþættuna sá hámarkshraði, sem leyfður er, og þess vegna viljum við, að hámarkið sé að þessu sinni sett í 35 km hraða í þéttbýli í stað 45, sem segir í frv., en utan þéttbýlisins sé hámarkshraðinn óbreyttur 60 km, eins og nú er í lögum.

Ég vil leyfa mér út af öðru atriði í frv. að óska upplýsinga frá hv. allshn. um skilgreiningu á bifreið og dráttarvél, sem er að finna í 2. gr. frv. Mér sýnist, að aðalmarkalínan í þessari skilgreiningu eigi að vera sú, hversu hraðan akstur vélin er gerð fyrir. Um bifreið segir þar: „Vélknúð ökutæki, sem aðallega er ætlað til fólks- eða vöruflutninga, svo og til annarra nota, ef það er gert til hraðari aksturs en 30 km á klst. án verulegra breytinga á því.“ Um dráttarvél segir: „Vélknúð ökutæki, sem aðallega er ætlað til að draga annað ökutæki eða vinnutæki og ekki er gert til hraðari aksturs en 30 km á klukkustund án verulegra breytinga á því.“

Ég vildi í fyrsta lagi spyrjast fyrir um það hjá hv. nefnd, hvort hún hafi kynnt sér það, fyrir hvaða hraða dráttarvélar hér í landinu eru yfirleitt gerðar.

Ég vil geta þess, að ein er sú dráttarvél í landinu, sem er gerð fyrir meiri hraða en 28 km. Ég veit það af því, að ég hef sjálfur keypt þessa vél handa syni mínum, sem er bóndi. Hún er gerð fyrir meiri hraða, en ég get ekki ábyrgzt, hversu miklu meiri. Þetta er hjóla-dráttarvél, þýzk dieselvél og heitir Unimog. Hlutfélagið Ræsir hefur flutt þessar vélar inn. Vélin er dýr, hún kostar yfir 60 þús. kr.

nú, en hún er mjög ódýr í rekstri og að min-um dómi betri en nokkur önnur dráttarvél, sem flutt hefur verið til landsins. Það hefur verið nokkuð flutt inn af þessum dráttarvélum á undanförunum árum, og eitthvað mun verða væntanlega flutt inn af þeim á þessu ári. En ástæðan til þess, að ég keypti þessa dráttarvél, var sú, að hún hefur sérstaka hæfni til aksturs í snjó umfram aðrar tegundir dráttarvéla, sem fluttar hafa verið inn og ég hef kynnt, og umfram bíla, að undanteknum bílum eða dráttarvélum á beltum. Þessi dráttarvél var keypt til að flytja mjólk yfir fjallgarð að vetri til. Hún hefur dugað svo við þessa flutninga, að það hefði ekkert annað tæki, nema þá beltisvélar, getað komist til jafns við hana.

Þar sem vélin brennir hráolíu er brennslukostnaður hennar miklu minni en dráttarvéla, sem nota benzín, og þessi lági rekstrarkostnaður þessarar vélar hefur gert það fjárhagslega vel viðráðanlegt að kaupa hana, þótt hún sé dýr, vegna þess hvað sparast á þennan hátt og hins vegar vegna þess, að vélin er notuð til svo margs konar verka við búskapinn, að hún má heita í gangi alla daga að einhverju leyti vetur og sumar.

Nú býst ég frekar við, að eftir skilgreiningu í 2. gr. frv. mundi þessi dráttarvél verða úrskurðuð sem bifreið.

Ég er ekki að fordæma það, þó að svo yrði gert. Ég vil aðeins benda hv. nefnd á það, að þessi tegund véla er þegar komin inn í landið og hefur gefizt mjög vel. Það byggir ég ekki aðeins á reynslu minni og sonar míns, sem hefur átt hana nokkur ár, heldur af upplýsingum frá hv. 2. þm. Skagf., sem á sams konar vél og hefur notað hana að undanförunu, og fleiri manna, sem ég veit um að hafa notað hana. Ég bendi á þetta vegna þess, að ef svo fer, að þessi tegund dráttarvélar fellur undir bifreiðar, þá er innflutningur hennar úr sögunni alveg tvímæla- laust, og það er vegna þess, að innflutnings- gjöldin á slíkri vél yrðu svo há, þegar hún væri komin undir bifreiðaflokkinn, að þau ein mundu nema um 56 þús. kr. á hverja vél, eftir því sem framkvæmdastjóri Ræsis h. f. sagði mér í morgun, svo að þar með er það útilokað, að slík vél verði flutt frammar inn.

Ég bendi hv. nefnd á þetta sem upplýsingar um það, hvað þetta ákvæði 2. gr. getur haft í för með sér, því þó að dómsmrh. muni samkv. þessu frv. eiga að skera úr, ef ágreiningur er um flokkun, þá sýnist mér, að þessi skilgreining í 2. gr. frv. sé í aðalatriðum tæmandi um flokkunina, þ. e. 30 km ökuhraði á klst. Hvort fleiri tegundir dráttarvéla, sem hafa verið fluttar inn, falla undir þetta, get ég ekki dæmt um. (Gripið fram í.) Nú, já. Er það ein önnur. Þá er alveg full ástæða til að athuga þetta, svo að n. sé það nokkurn veginn ljóst, áður en frv. fer frá þessari hv. deild, hvort verið er með ákvæðum þess að útiloka innflutning á einhverjum tækjum, sem hafa verið notuð við búrekstur og hafa gefizt sérstaklega vel.

Ég hef ekki flutt neina brtt. við þessi atriði frv., en vænti þess, að upplýsingar um þetta

Alþt. 1956. C. (76. löggjafarþing).

liggi fyrir frá hv. nefnd, og vildi ég þá gjarnan fá þær upplýsingar.

Frsm. (Friðjón Skarphéðinsson): Herra forseti. Hv. 1. landsk. hefur nú mælt fyrir till. á þskj. 430, og hafa hv. dm. því heyrt rök þau, sem með því sýnast mæla að taka ákvæðin, sem þar um ræðir, í umferðarlögin. Ég vil nú leitast við að sýna fram á, hvað mælir þessu í gegn. Það er viðurkennd réttarfarsregla í ríkj- um hins vestræna heims, að sé maður grun- aður um afbrot, skuli hann teljast sýkn, þar til sekt hans hefur verið sönnuð. Það er skylda hins opinbera að færa sönnur á sekt sökunauts. Takist það ekki, verður hann ekki sakfelldur. Sökunaut ber hins vegar engin skylda til að hjálpa hinu opinbera við rannsóknina. Honum er meira að segja ekki skylt að svara spurn- ingum, sem lögregla eða rannsóknardómari kann að leggja fyrir hann. Hann hefur fulla heimild til að neita að svara öllum spurning- um, sem svör við gætu leitt til upplýsinga um brotið eða um sekt hans. Lögreglumanni og rannsóknardómara er beinlínis skylt að benda sökuðum manni á það, að honum sé óskilyt að svara spurningum, er beinlínis varða brot það, sem hann er grunaður um, en jafnframt að þögn hans kunni að verða skýrð honum í óhag. Þá er og nánustu vandamönnun sökunauts óskilyt að bera vitni gegn sökuðum manni.

Sökuðum manni er þannig óskilyt að aðstoða með nokkrum hætti hið opinbera í rannsókn, sem að honum beinist. Þessi regla er almennt viðurkennd í Vesturlöndum og víða um heim. Á miðöldum var þessu á annan veg farið. Þá var það ekki óalgengt, að sakaður maður varð að sanna sakleysi sitt, ef hann vildi komast undan sakfellingu og refsingu. Þetta mun því miður tíðkast sums staðar í heiminum enn þá, en það er mjög fjarri réttarmeðvitund og sjón- armiðum þeirra þjóða, sem við þekkjum best.

Reglan, sem hjá okkur gildir um þetta, er í fullu samræmi við þá kennisetningu, sem allir kannast við, að betra er, að sekur maður gangi laus, en að saklaus sé dómfelldur.

Það er vissulega hægt að færa ýmis rök fyr- ir brtt. þeirra hv. þm., 1. landsk. og 2. þm. N-M., á þskj. 430, en verði þær samþ., erum við komn- ir inn á þá braut að létta af því opinbera sönn- unarskyldu um afbrot þau, sem þar ræðir um. Út af fyrir sig er mjög varhugavert að ganga svo langt, og ég hef því að vandlega ihuguðu máli fallið frá þeirri hugmynd að fylgja þess- um till. Norðurlandabjórinnar hinar hafa ekki treyst sér til að taka þessi ákvæði í sína lög- gjöf um þessi efni, og frv. er eftir þeim sniðið. Þær telja slíkt of langt gengið og varhugavert fráhrarf frá almennum reglum um sönnunar- byrði.

Á það má og benda í þessu sambandi, að eins og frv. er úr garði gert, er sakborningi skylt að hlíta þeirri meðferð, sem lækni telur nauð- synlega vegna rannsóknarinnar, þ. á m. að láta taka úr sér blóðsýnishorn. Synji sakborningur um að láta taka úr sér þetta blóðsýnishorn, þá brýtur hann þar með þetta lagaboð, fellir ef til vill á sig refsíabyrgð, auk þess sem slík synj-

un mundi óhjákvæmilega verða skoðuð sem líkur gegn honum, þegar önnur sönnunargögn koma einnig til skjalanna, svo sem vitnaskýrslur og álit sérfróðs manns eða læknis.

Í brtt. er hins vegar ráðgert, að það ákvæði verði fellt niður úr frv., að sökuðum manni sé skylt að láta taka úr sér blóðsýnishorn, en í stað þess er ætlað til þess, að upp sé tekin sú regla, sem greinir á þskj. 430 og merkt er a.

Benedikt Sigurjónsson hrl., sem nefndin ræddi við um þessi mál og er þeim gerkunugur, taldi brtt. á þskj. 430 viðsjárverða af þeim ástæðum, sem ég hef leitast við að gera grein fyrir. Ég hef sannfærzt um, að skoðun hans er rétt, og mun því greiða atkv. gegn þessari till.

Þá vildi ég fara nokkrum orðum um brtt. þeirra hv. þm. Barð. og hv. þm. Vestm. á þskj. 431 um ökuhraðann.

Það er vissulega rétt hjá hv. þm. Barð., að það er matsatriði, hvað rétt er að leyfa mikinn hraða við akstur bifreiða, og um þetta gilda mismunandi reglur í ýmsum löndum. Í núgildandi lögum hér á landi er lögleyfður hámarks- hraði í þéttbýli 30 km og utan þéttbýlis á þjóðvegum 60 km. Í frv. er gert ráð fyrir, að hámarkshraði í þéttbýli verði 45 km, en utan þéttbýlis 70 km. Þó er sú undantekning gerð, að almenningssvagnar, 10 farþega og stærri, og vörubifreiðar, sem heimilað er að flytja 3½ smáestar þunga eða meira, megi aka hraðar en 60 km. Enn fremur er það ákvæði í frv., að dómsmrh. geti ákveðið lægri hámarkshraða og ákveða megi lægri hámarkshraða í lögreglusamþykktum.

Fyrir hækkan hámarkshraðans eru þau rök, eins og hv. þm. Barð. réttlæga gerði grein fyrir, að síðan umferðar- og bifreiðalög voru sett hér á landi 1941, hefur tæknipróun í bifreiðaiðnaði stóruávik og miklar umbætur hafa verið gerðar á vegakerfi landsins og götum í bæjum. Gildandi ákvæði um þessi efni eru því að margra dómi talin úrelt, og það er á allra vitorði, að þeim er ekki fylgt af almenningi, enda treystist framkvæmdavaldið ekki til að knýja slíkt fram.

Að sjálfsögðu hæfir 45 km aksturshraði í þéttbýli og 70 km hraði utan þéttbýlis ekki öllum götum og vegum. Eins og gerð hefur verið grein fyrir, eru þessi ákvæði takmörkuð af margvíslegum almennum ákvæðum í 49. gr. frv. og auk þess heimilað, eins og gerð hefur verið grein fyrir, að ákveða lægri hámarkshraða í lögreglusamþykktum, og í þriðja lagi hefur dómsmrh. heimild til að lækka þetta mark.

Það má nú geta þess til fróðleiks, að í Danmörku er ekki ákvæði um hámarkshraða bifreiða, nema vörubifreiða yfir ákveðna þyngd, hvorki í bæjum né dreifbýli. Í Svíþjóð er hámarkshraði í bæjum 50 km á klst., en enginn utan þéttbýlis, nema fyrir almenningssvagna og vörubifreiðar. Í Finnlandi er hámarkshraði fólksbifreiða enginn, en fyrir önnur ökutæki 70 km á klst. Í Noregi er samsvarandi ákvæði 70 km utan þéttbýlis og 40 km í þéttbýli.

Það má vafalaust deila um það endalaust,

hvort þetta hámarkshraðamark sé sett of hátt eða ekki. En það er staðreynd, sem við allir vitum og þekkjum, að sá hámarkshraði, sem nú er lögákvæðinn eða ákveðinn í lögreglusamþykkt, 25 km á klst., er almennt ekki viðhafður. Allar eða flestar bifreiðar, sem maður sér á götu, aka hraðar, mjög oft að minnsta kosti. Og lög, sem ekki er hægt að framkvæma, eru mjög varhugaverð, og þau ber að afnema. Séu slík lög í gildi, þá dregur það úr virðingu manna almennt fyrir lögum.

Hv. þm. Barð. vildi gefa þá skýringu á því fyrirbrigði, að allir aka hraðar, eða flestir, skulum við segja, en lögleyfður hámarkshraði er nú, að það væri ekki refsað fyrir þessa hluti. Jú, það má vel vera, að eitthvað sé til í þessu, en framkvæmdavaldið hjá okkur sé ekki það öflugt, að það megi sín neitt gegn þessu. Það virðist svo sem þarna séum við orðnir langt á eftir tímanum, að þessi lagaákvæði séu það, sem kalla megi „antikveruð“.

Ég mun nú ekki fara öllu fleiri orðum um þetta, en vil aðeins bæta nokkru við í sambandi við hugleiðingar hv. þm. um það, hvar yfirleitt væri hægt að aka í bæjum eða þéttbýli með þessum ökuhraða, sem frv. gerir ráð fyrir, 45 km á klst. Það er vissulega alveg rétt hjá honum, að það er æði víða og sennilega víðast, sem ógerningur væri og óforsvaranlegt væri að aka með þessum hraða. Hins vegar ber því ekki að neita, að það eru nokkrir staðir og það mikilvægir staðir, þar sem slíkur ökuhraði virðist ekki óeðlilegur, og ég á þar fyrst og fremst við breiðar götur og ekki sízt þær, sem skipt er í tvennt að endilöngu, þannig að bifreiðar, sem aka í sömu stefnu, fara hvorn helming vegar. Ég vil nefna t. d. Hringbraut og Snorrabraut. Þar háttar víða þannig, að þar eru engar byggingar hvorugum megin götunnar. Þar er ekkert, sem byrgir útsýn, og þar sér maður greinilega alla umferð og ekkert, sem veldur því, að háska geti borið að höndum, sem ekki á að geta sézt fyrir fram undir venjulegum kringumstæðum. Einmitt á þessum götum eða þegar maður fer þær, þá verður maður þess greinilega var, að þar er yfirleitt ekið miklu hraðar en löglegt er nú, og ég spái því, að jafnvel þótt till. hv. þm. verði samþ., muni ganga erfiðlega að framkvæma þau hraðaákvæði, sem þeir ráðgera í sinni till., alveg eins og þau hraðaákvæði, sem nú eru. Hins vegar ætla ég, að 40—45 km hraði sé sá hraði, sem flestir aka nú á þessum götum, þar sem yfirleitt er hægt og forsvaranlegt að aka með þessum hraða. Ég ætla, að það muni ekki fjarri sanni. Kann að vera, að það séu ýmsir, sem aka enn hraðar, en það breytir ekki því, eftir því sem manni virðist, þegar maður ekur eða gengur eftir þessum götum, að þetta muni vera sá hraði, sem tíðkanlegastur er.

Ég geri ekki ráð fyrir, að á þessu yrði nein breyting, þó að þessi nýju ákvæði yrðu lögfest. Það þýddi sem sagt það, að lögjafarvaldið væri þarna að koma til móts við þá þróun, sem orðið hefur í þessum efnum, bæði um vegagerðir og gerðir bifreiða, frá því að síðustu ákvæðin um þetta voru lögfest.

Alfreð Gíslason: Herra forseti. Mér skildist á hv. þm. Ak., að hann teldi brtt. minni hl. allshn. á þskj. 430 allt að því ganga í berhögg við réttarvitund vestrænna þjóða. Um þá hluti er hann að visu miklu fróðari en ég, og þess vegna langar mig til þess að spyrja í sambandi við ræðu hans einnar spurningar.

Hann gat þess, að sönnunarskyldan hvíldi einvörðungu á saksóknaranum, en að engu leyti á sökudólgnum. Sökudólgurinn væri þar alveg frjáls og laus allra mála. Honum væri ekki einu sinni skylt að svara spurningum. Sú skylda væri ekki á hann lögð einmitt af þessari ástæðu, að það færi í bága við réttarvitund vestrænna þjóða.

Nú er það tekið fram í 25. gr. frv. til umferðarlaga, að manni, sem lögreglan hefur tekið og fært til læknis til blóðtöku, sé skylt að undirgangast þá aðgerð. Er þetta þá ekki einnig brot á réttarvitund vestrænna þjóða? Ég veit, að það er rétt, að sökudólgur er ekki skylt að svara spurningum. En fer þetta þá ekki í berhögg við þann anda eða réttarvitund? Ég held, að það sé m. a. leyfilegt af töllyfirvöldum að taka mann til gaumgæfilegrar skoðunar gegn vilja hans og með valdi, „kroppsvísitering“, eins og það er nefnt á erlendu máli. Þetta er einnig nokkuð hart að gengið og miklu harðar að gengið en þó að sökudólgur yrði að svara spurningum.

Það hefur þannig verið um að ræða allmikl- ið misræmi í því, sem skapar þó réttarvitund vestrænna þjóða, og ég get ekki með nokkru móti séð neitt athugavert við það, að manni, sem hefur verið færður til læknis til blóðtöku og neitar að gangast undir hana, sé veitt refsing, sem ekki er annað né meira en sektir. Þess vegna tel ég þetta heldur léttvæg rök gegn a-lið till. minni hl. allshn.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Ég skal ekki lengja þessar umr. mikið.

Viðvíkjandi athugasemdum hv. þm. Barð. (SE) viðvíkjandi bifreið annars vegar og dráttarvél hins vegar, þá held ég að sé ekki þörf á nánari skilgreiningu en þar er, því að bifreið er vélknúð ökutæki, sem aðallega er ætlað til fólksflutninga eða vöruflutninga, það er aðallinn, og svo hitt: svo og til annarra nota, ef það er gert fyrir hraðari akstur en 30 km. Það er svona undanskilið. Það er aðallega til fólksflutninga og vöruflutninga, þá er það bifreið, en dráttarvél er ökutækið, sem er aðallega ætlað til að draga annað ökutæki eða vinnutæki. Hitt er svo aukaatriði. Flestallar dráttarvélnar, sem hér eru á boðstólum og hafa verið, eru ætlaðar fyrir hægari akstur en 30 km. Ein tegund er ætluð til dálítið hraðara aksturs, enda smíðuð til þess að vera jöfn- um höndum bíll eða dráttarvél. Og að þeirri tegund undantekinni held ég, að það verði enginn ágreiningur um það hjá yfirvöldunum, hvernig á að skilgreina þessar tvær tegundir. Ég held, að það sé engin hætta á því, að dráttarvél, sem er seld sem dráttarvél og ætluð til dráttarvélavinnu, verði farið að kalla bifreið, svo að það megi keyra á henni hraðara en

30 km á klst. Ég held það sé alveg ástæðulaust að breyta þessari skilgreiningu. Um þessa einu tegund, sem bæði er notuð sem bíll og dráttarvél, verða yfirvöldin að skera úr, hvernig eigi að tolla.

Mér er meinilla við öll ákvæði í lögum, sem fólk virðir að vettugi og brýtur, ja, nærri því að segja alltaf, og þegar ég sé bílana á götum um keyra eins og þeir keyra, þá er ég alveg viss um, að það eykur bara á virðingarleysi á lögum að láta þá halda áfram með sama ökuhraða leyfum eins og nú er og þess vegna sjálfsagt að mínum dómi að hækka hann. Ég er þess vegna alveg á móti till. þm. Barð. og þm. Vestm. um að lækka hraðann frá því, sem er í frv.

Þá skal ég aðeins drepa á till., sem ég og l. landsk. flytjum á þskj. 430. Það er alveg rétt hjá hv. þm. Ak., að það er ekki venja í okkar löggjöf að láta sakborning koma til skjalanna, eins og þar er gert. En þetta er svo einfaldur hlutur hér. Hann á svo létt með að afsanna sína sekt, óskaplega létt. Það er gersamlega hættulaust fyrir hann að láta taka blóðið, nema því aðeins að hann sé blæðari — það munu vera 20, 30, 40 eða eitthvað svoleiðis í öllu landinu, — þá hefur hann löglegar afsakanir, eins og tekið er fram í grg. Þess vegna held ég, að það sé sjálfsagt að samþykkja till. okkar. Ef það væri hægt við önnur afbrot yfirleitt, að láta þann, sem sakaður er um að hafa framið brot, afsanna það með eins hægu móti og þessu, þá mundi ég vilja setja það alls staðar, í öll lög. Ef einhver er sakaður um sauðapjófnad, þá get ég ekki látið hann með einfaldri blóðrannsókn eða einhverju slíku afsanna, að hann sé sauðapjófur. En hér á hann svo hægt með að afsanna það, að ef hann ekki vill gera það, þá dæmir hann sig sjálfan sekan að mínum dómi.

Fyrst lækarnir vilja ekki láta setja skylduna á sig að gera blóðrannsókn, og á móti því eru þeir yfirleitt allir, og ef þá eru menn, sem ekki vilja láta taka bróðrúfunu, þá þeir um það. Þá bara verða þeir að skoðast með vinanda í blóði sínu. Þeir vilja það ekki, af því að þeir vita sig þá með vinanda í blóðinu, svo að þeir geti ekki sloppið. Þess vegna er það, sem þeir vilja það ekki. Þeim gengur ekkert annað til, nema eins og ég sagði áðan, það sé blæðari, sem ekki má fá rispu til þess að eiga ekki á hættu að blæða út. Og þeir menn eru til hjá okkur, það vitum við, þetta er erfðagalli, sem er í vissum ættum og ekkert er hægt við að gera, er bara hjá karlmönnum að visu, en ekki kvenfólki, það er sama, hann fylgir kynsbogteinunum. Ef um slíka menn er að ræða, þá eru þeir löglega afsakaðir, og það er tekið fram, að ef menn geti fært gild rök fyrir undanfærslunni, þá sleppi þeir. Þess vegna held ég, að það sé alveg sjálfsagt að samþykkja þá tillögu okkar, og teldi mjög miður farið, ef það væri ekki gert.

Hitt ákvæðið, b-liðurinn, það er náttúrlega dálítið annað með hann. Það er alþekkt fyrirbrigði, að maður, sem tekinn er fyrir akstur eða eitthvert brot á akstri og valdið hefur

slysi, vegna þess að hann er undir áhrifum vins, og það er nú mikill meiri hluti af slysum fyrir það, en ekki fyrir of hraðan akstur, þá er það fyrirbrigði til að reyna að komast hjá að láta sanna á sig, að þeir hafi keyrt undir áhrifum vins, að hella í sig, stundum bara um leið og þeir fara út úr bílnum. Þá taka þeir flöskuna og drekka og segja svo: Ég var alveg „ófullur“, þegar ég var að aka. Ég er bara fullur núna. Ég drakk, eftir að ég hætti akstri. Ef menn gera slíkt og því um líkt eða hlaupa burt og inn í hús til að ná þar í vin og hella í sig, sem þeir líka gera stundum, þá vil ég dæma þá menn með vínáhrifum, þótt þeir finnast ekki fyrr en seinna, en þó rétt á eftir.

Mér finnst báðar þessar till. vera þess eðlis, að við eigum að samþykkja þær. Ég viðurkenni fúslega, að það er dálítið önnur stefna en almennt er fylgt í íslenskum lögum, — ég segi almennt, — því að það eru til dæmi í íslenskum lögum, þar sem er farið eins að og hér er ætlað til. Þau eru til, þannig að það er ekki neitt brot á þeirri reglu, sem íslensk löggjöf hefur fylgt, það er aukið við undantekningar-tilfellin, þeim er fjölgað með þessu, og ég mundi ekki fylgja því, ef ekki væri svo upplagt fyrir manninn, sem sakfelldur er, að sýkna sig með því að láta taka blóðprufuna, eins og hér er gert ráð fyrir að hann geri. Það er alveg upp-lagður hlutur, kostar hann ekki neitt, svo að ef hann ekki vill láta sýkna sjálfan sig með því að lofa að láta taka af sér blóðprufu og rann-saka það, þá er alveg áreiðanlegt, að þá hefur hann ekki hreina samvirkni og þá er rétt að dæma hann undir áhrifum vins.

Sigurvin Einarsson: Herra forseti. Það voru aðeins örfá orð, sem ég þurfti að segja út af ræðu hv. frsm. um hámarksökuhraðann. Hann benti á það, að dómsmrh. væri heimilt að ákveða lægri hraða og einnig að hægt væri að setja lægra mark í lögreglusamþykkt. Þetta er alveg rétt, og ég vænti þess, að það verði ekki tekið upp þetta hámark í lögreglusamþykkt Reykjavíkur þrátt fyrir þessi lög. Ég treysti meira að segja alveg á það. En Alþingi ber ábyrgð á laga-ákvæðunum. Ef það samþykkir þennan hraða, þá er það þar með búið að fella þann dóm sinn, að þessi hraði sé hæfilegur í þéttbýli.

Hv. frsm. n. taldi, að hámarkshraðinn hefði verið of lágur, að það hefði ekki verið hægt að framkvæma nügildandi lög vegna þess. Ég skal ekkert segja um það, hvort það hafi ekki verið hægt. Ég hef ekki haft á móti því, að hámarkshraðinn sé aukinn nokkuð, og ég kalla ekki litla aukningu að auka um 40%, eins og við leggjum til, upp í 35 km hraða. Hann gat þess og viðurkenndi fyllilega, að hér í Reykjavík væri mjög óvísanlegt að notfæra sér þennan hámarkshraða, og orðaði það meira að segja þannig, að víðast væri óforsvaranlegt að aka á 45 km hraða. Ég er honum alveg sammála um þetta, og hann meira að segja nefndi aðeins tvær götur, þar sem þetta væri þó hægt. Já, það eru tvær götur í Reykjavík af öllum götum borgarinnar, sem hv. frsm. treystir sér til að nefna sem dæmi um, að þetta hámarks-

ökuhraðamark geti átt við. Ég held, að þetta sé alveg rétt hjá honum. En það er ekki mikið, og ég verð að segja, að það eru veigalítlar ástæður til þess að setja það mark í lög, sem getur aðeins átt við tvær götur í Rvík.

Hv. 1. þm. N-M. fór nokkrum orðum um þetta líka, og ef ég hef ekki misheyrt það, sem hann sagði, þá var það á þá leið, að hann væri á móti því, að sett væru lög, sem yrðu brotin. Já, við erum víst allir á móti því að brjóta lög-in, það er alveg rétt, en höfum við nokkra tryggingu fyrir því, að þessi lög verði ekki líka brotin og verði kannske alveg eins brotin?

Ég læt þetta duga um það atriði. En það var út af fsp. minni um skilgreiningu á dráttar-vélum og bifreiðum, sem hv. 1. þm. N-M. tók að sér að svara f. h. nefndarinnar. Hann segir, að aðalatriðið í þessari skilgreiningu sé það, til hvers tækið sé notað, en ekki hitt, hvaða hraða það er gert fyrir, það sé aukaatriði.

Mér þykir vænt um að heyra þetta, því að ég vænti þess, þar sem þetta er sagt af hálfu n., að þá sé fenginn sá skilningur, sem má byggja á, ef ágreiningur verður um þetta, eftir að lögin eru sett. Þetta er þá skilningur hv. allshn., og hef ég ekkert út á hann að setja út af fyrir sig. En hitt atriðið, að ekki hafi orðið ágreiningur út af þessum vélum, þá er það öðru nær. Það varð svo mikill ágreiningur út af þeirri vél, sem ég nefndi, að viðkomandi sýslumaður tók hana úr umferð, lokaði hana inni, eftir að hann sjálfur var þó búinn að skrá-setja hana sem dráttarvél, og þannig voru stöðvaðir mjólkurflutningar af þessum ástæðu. Síðan kom málið fyrir dómsmrh. til úrskurðar, en situr þar enn. Vélin var svo leyst úr banni í bili, þar til úrskurðurinn félli, svo að það er alls ekki svo að skilja, að ekki sé ágreiningur út af þessari tegund véla. Ég hygg, að hv. 2. þm. Skagf. hafi líka sögu að segja af sinni vél, ekki alveg eins, því að hann mun hafa greitt gjöld af henni sem bifreið, að visu gegn mótmælum, í þeirri von, að þau verði honum endurgreidd.

Ég endurtek það, að ég tel það mikilsvert að hafa fengið þessa skýringu af hálfu n. á skilgreiningu um dráttarvél og bifreið, vegna þess að á þeirri skýringu kann að verða byggður úrskurður, er síðar kann að þurfa að kveða upp um þetta efni.

ATKVGR.

Brtt. 410,10-11 tekin aftur.

— 428,a samþ. með 9:2 atkv.

— 428,b samþ. án atkvgr.

— 416,a felld með 7:3 atkv.

— 416,b tekin aftur.

— 430,a felld með 8:5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: SE, AG, FP, JJós, PZ.

nei: BjörnJ, FRV, FS, GTh, Eggþ, JK SÓÓ, BSt.

4 þm. (BjörgJ, HermJ, KK, SB) fjarstaddir.

Brtt. 430,b felld með 7:6 atkv.

— 429,1 samþ. án atkvgr.

— 431,a felld með 6:5 atkv.

Brtt. 431,b felld með 8:4 atkv.
— 429,2 samþ. með 9 shlj. atkv.
Frv., svo breytt, samþ. með 12 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 86. fundi í Nd., 12. apríl, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 440).
Á sama fundi var frv. tekið til 1. umr.
Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.
Enginn tók til máls.

ATKVGR.
Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til allshn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið frammar, en brtt. við það bærust á þskj. 445 og 450.

6. Menntun kennara (stjfrv.).

Á 83. fundi í Ed., 5. apríl, var útbýtt:
Frv. til l. um breyt. á l. nr. 16 12. marz 1947, um menntun kennara [155. mál] (stjfrv., A. 413).

Á 84. fundi í Ed., 8. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Menntmrh. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Í lögum, sem samþykkt voru 1947 um menntun kennara, eru ákvæði um kennslustofnun í uppeldisvísindum við Háskóla Íslands. Hlutverk þessarar stofnunar á að vera að veita kennaraefnum, sem búa sig undir kennslustörf við barnaskóla og gagnfræðaskóla og menntaskóla og aðra serskóla, bæði bóklega og verklega menntun í uppeldisfræði, sálarfræði og kennslufræðum. Kennararnir í uppeldisvísindum áttu einnig að annast rannsóknir og leiðbeiningar í þágu uppeldismála landsins. Samkvæmt lögum átti að skipa einn prófessor til þess að veita þessari stofnun forstöðu.

Þessi lagaákvæði hafa aldrei komið til framkvæmda, vegna þess að gert var ráð fyrir því, að kennararnir í uppeldisvísindum skyldu hafa aðstöðu til þess að annast kennslu sína í sambandi við æfingaskóla, sem einnig voru ákvæði í lögum um að setja á stofn. Slíkur æfingaskóli hefur aldrei verið stofnsettur, og þess vegna hefur aldrei verið starfsaðstaða til þess að inna af höndum þá kennslu í uppeldisvísindum við háskólann, sem lögin gerðu ráð fyrir. Auk þess hefur háskólinn jafnan talið, að þessi ákvæði í lögum um menntun kennara væru ekki alls kostar heppileg. Hitt er hins vegar alveg óumdeilt, að æskilegt er, að við háskólann fari fram kennsla í uppeldisvísind-

um. Það er bæði við hina svonefndu B.A.-deild, sem hefur það hlutverk m. a. að láta þeim í té menntun, sem hyggjast annast kennslu við framhaldsskóla, að þar er gert ráð fyrir kennslu í uppeldisfræðum, og auk þess er háskólanum nú skylt að halda námskeið í uppeldisfræðum fyrir þá norrænufræðinga, sem eiga að fá kennararéttindi. Til þess ber því brýna nauðsyn, að kennslunni í uppeldisfræðum við háskólann verði komið í fastara horf en nú hefur átt sér stað, en hana hafa annast einn aukakennari og enn fremur að nokkru leyti kennarinn í forspjallsvísindum við heim-spekideildina.

Um mörg undanfarin ár hefur verið veitt fé á fjárlögum til rannsókna á greindarþroska íslenskra skólabarna. Því verkefni má nú heita lokið að mestu leyti. Hins vegar eru rannsóknarefnið að því er varðar uppeldismál landsins mikil, nær ótæmandi. Virðist það því vera skynsamleg lausn á þörf háskólans fyrir fasta skipun á kennslu í uppeldisfræðum og lausn á rannsóknarþörfinni í þágu uppeldismála landsins almennt að framkvæma lagaákvæðið frá árinu 1947 um stofnun eins prófessorsembættis í uppeldisfræðum við háskólann og fela þeim prófessor að annast þá kennslu, sem nú annast stundakennarar, en jafnframt að fela honum að halda áfram því starfi, sem kostað hefur verið mörg undanfarin ár með sérstakri fjárlagagreiðslu og verja hefur átt til rannsókna á greindarþroska íslenskra skólabarna. Ef það yrði gert, að þessi störf yrðu sameinuð, kennslustörfin í uppeldisvísindum við háskólann og þau rannsóknarstörf, sem undanfarin ár hafa verið stunduð í sambandi við mælingar á greindarþroska íslenskra skólabarna, þá er hvort tveggja, vel séð fyrir þörfum háskólans fyrir kennslukrafta, en jafnframt mundi af því hljóta nokkur sparnaðarauki fyrir ríkissjóð, ef aukakennslan, sem nú er innt af hendi í heim-spekideildinni í uppeldisvísindum, þyrfti ekki lengur að greiðast og rannsóknarstörfin, sem unnin hafa verið á vegum sérstakrar stofnunar, yrðu flutt inn fyrir vegg háskólans. Þess vegna held ég, að þetta frv. geti þjónað því tvöfalda markmiði að sjá betur fyrir uppeldismálafræðslunni innan háskólans en nú á sér stað, sjá betur fyrir úrlausn á þeirri þörf á rannsókn-um í þágu uppeldismálanna, sem nú á sér stað, en jafnframt verða til sparnaðar fyrir ríkissjóð með því að sameina þessa tvenns kónar starfsemi á einn stað innan heim-spekideildar háskólans.

Að lokinni umræðu leyfi ég mér að óska þess, að frv. verði vísað til 2. umr. og hv. menntmn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til menntmn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið frammar.

7. Rannsóknarstofa til geislamælinga.

Á 83. fundi í Ed., 5. apríl, var útbýtt:

Frv. til 1. um stofnun prófessorsembættis í eðlisfræði við verkfræðideild Háskóla Íslands og starfrækslu rannsóknarstofu til geislamælinga [156. mál] (stjfrv., A. 414).

Á 84. fundi í Ed., 8. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Menntmrh. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Í þessu frv. eru tvö nýmæli. Í fyrsta lagi er ráð fyrir því gert, að stofna skuli nýtt prófessorsembætti við verkfræðideild háskólans, embætti í eðlisfræði. Í öðru lagi er gert ráð fyrir því, að við háskólann sé sett á stofn rannsóknarstofa til mælinga á geislavirkum eignum, hún skuli lúta verkfræðideild háskólans og prófessorinn í eðlisfræði jafnframt vera forstöðumaður hennar.

Í fyrra hluta verkfræðináms er eðlisfræði ein aðalnámsgreinin. Einn af þeim þremur prófessorum, sem nú starfa við verkfræðideildina, hefur á hendi um það bil helming hinnar munnlegu kennslu auk annarra kennslugreina. Kennsluna í eðlisfræði að öðru leyti annast tveir stundakennarar. En auk þess sem eðlisfræði er kennd í verkfræðideild, er hún einnig kennd til B.A.-prófs í heimspekideild. Ráð er fyrir því gert, að hinn nýi prófessor í eðlisfræði taki að sér að annast alla þá eðlisfræðikennslu, sem stundakennarar nú annast í verkfræðideildinni, og stundakennsluna í eðlisfræði í heimspekideildinni eða til B.A.-prófs. Á s. 1. ári var kostnaður við stundakennslu í eðlisfræði 35 þús. kr., og mundu þær greiðslur falla niður, ef frv. þetta yrði að lögum.

Þá er hitt nýmælið, að starfrækt verði í framtíðinni rannsóknarstofa til mælinga á geislavirkum eignum og að eðlisfræðiprófessorinn verði jafnframt forstöðumaður hennar.

Svo sem hv. deildarmenn vafalaust muna, var tekin á fjárlög þessa árs nokkur fjárveiting, 100 þús. kr., til mælinga á geislavirkum eignum. Fjárhæð þessi er að vísu minni en hún hefði þurft að vera, en er þó betri en engin. Hefur tilætlunin verið sú að hefja að stofnsetja með þessu fé rannsóknarstofu til geislamælinga. Menntmrn. og háskólanum þótti skynsamlegast og haganlegast, að þessi rannsóknarstofa yrði á vegum háskólans, yrði í tengslum við verkfræðideildina. Á því er enginn vafi, að sá þáttur hinna almennu kjarnfræða, sem fyrst í stað mun hafa langmesta þýðingu fyrir Ísland, er einmitt notkun geislavirkra efna. Notkun þeirra fer sívaxandi í læknisfræði, í landbúnaði, í iðnaði og við margs konar rannsóknir. Erlendis hafa nú langflest stærri sjúkrahús sérstakar deildir, sem hafa yfir að ráða tækjum til þess að fara með og mæla geislavirk efni, sem notuð eru við sjúkdómagreiningar og til geislalækninga. Landbúnaðarrannsóknir með geislavirkum eignum hafa og valdið geysimiklum framförum, svo sem áburðarrannsóknir. Í iðnaði eru og margs konar not fyrir geislavirk

efni, sem sömuleiðis eru þýðingarmikil í líf-efnafræði. Ef við Íslendingar eigum að geta gert okkur vonir um að fylgjast með á þessum sviðum, má ekki dragast, að hér verði komið á fót rannsóknarstofu, sem hafi skilyrði til mælinga á geislavirkum eignum. Þessa þörf hefur Alþ. viðurkennt með 100 þús. kr. fjárveitingu sinni nú í janúar til slíkra geislamælinga.

Spurningin er þá aðeins, hvernig sú rannsóknarstofa yrði haganlegast skipulögð. Hér í þessu frv. er ráð fyrir því gert, að hún verði tengd háskólanum. Vona ég, að um það verði ekki ágreiningur, að sú skipun sé skynsamlegust og líklegust til þess að tryggja örasta framþróun á þessu sviði. Gera má ráð fyrir, að greiða mætti allt að 30 þús. kr. af fjárveitingunni, sem nú er í fjárlögum, fyrir forstöðu þessarar stofnunar.

Þá er þess og að geta, að háskólanum hefur verið ánaðnað allmiklu fé, um 46 þús. dollurum, í arfleiðsluskra Aðalsteins heitins Kristjánssonar í Winnipeg til kennslu og rannsókna í náttúruvísindum við Háskóla Íslands. Ég bað háskólarektor á sínum tíma að afla um það upplýsinga hjá erfingjum eða þeim, sem fara með málefni arfleiðsluskrárinnar, hvort ekki mætti verja vaxtatekjum af dánargjöfinni til þess að greiða hluta af kostnaði við prófessorsembætti í eðlisfræði, þó að þannig væri tekið til orða í erfðaskránni, að því skyldi verja til kennslu og rannsókna í náttúruvísindum almennt. Við því hefur komið jákvætt svar, þannig að skilyrði eru til þess að hagnýta nokkurn hluta af vaxtatekjum dánargjafarinnar til þess að greiða laun þessa prófessors, ef frv. þetta nær fram að ganga, og er samkomulag um það við háskólann að nota allt að 25 þús. kr. af vaxtatekjum af dánargjöfinni til þess að standa undir kostnaði við þetta embætti. Með þessu móti mundi þetta nýja prófessorsembætti ekki hafa í för með sér neinn kostnaðarauka fyrir ríkissjóð. 35 þús. kr. eru þegar greiddar fyrir stundakennslu í eðlisfræði, um 30 þús. kr. gætu gengið til embættisins fyrir forstöðu geislamælingastöðvarinnar, og 25 þús. kr. gætu gengið til embættisins af vaxtatekjum dánargjafar Aðalsteins Kristjánssonar, þannig að ríkissjóður hefði engin viðbótargjöld af stofnun þessa embættis umfram það, sem nú er og beinlínis leiðir af ráðstöfunum, sem þegar hafa verið gerðar. Nái frv. fram að ganga, yrði án efa mun betur séð en nú á sér stað fyrir þeirri kennslu, sem þegar fer fram í háskólanum í eðlisfræði og er nauðsynlegt að þar fari fram, þar eð á það kæmist fastari skipan, með því að hún kæmist í hendur manns, sem gegndi kennslunni sem lið í föstu embætti, auk þess sem fyrir því er séð, að starfræksla rannsóknarstofu til geislamælinga komist á fastan grundvöll með þeim hætti, sem því málefni er án efa fyrir beztu, þ.e. a. s., að starfsemin sé á vegum háskólans og framkvæmdarstörfin á vegum prófessors í eðlisfræði við verkfræðideildina.

Að svo mæltu leyfi ég mér að óska þess, að þessu frv. verði vísað til 2. umr. og hv. menntmn.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 10 shl. atkv. og til menntmn. með 11 shl. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

8. Bifreiðalög.

Á 3. fundi í Sp., 22. okt., var útbýtt frá Nd.:
Fr. til l. um breyt. á bifreiðalögum, nr. 23
16. júní 1941 [17. mál] (þmfrv., A. 17).

Á 13. fundi í Nd., 9. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Á síðasta þingi bar ég fram frv. um breyt. á bifreiðalögum, samhljóða því frv., sem hér liggur fyrir. Það frv. var afgreitt með nokkrum breytingum frá Nd. skömmu fyrir þingslit, en dagaði uppi í Ed. Ég hef því leyft mér að flytja frv. aftur á þessu þingi, og er það á þskj. 17.

Í 1. gr. frv. er lagt til, að tvær breytingar verði gerðar á 36. gr. bifreiðalaganna. Í fyrsta lagi, að tryggingarfélagum, sem annast bifreiðatryggingar, skuli ekki heimilt að borga tjónbætur skv. ákvæðum tryggingasamninga nema lögreglurannsókn hafi farið fram á því slysi eða tjóni, sem krafan er gerð út af.

Það mun oft koma fyrir, að löggæzlumenn séu ekki til kvaddir að athuga málavexti, þó að bifreið valdi tjóni, heldur er látið nægja að senda tilkynningu til tryggingafélagsins, sem á að bæta tjónið, og krefja það um skaðabætur. Miklar líkur eru fyrir því, að það yrði öku-mönnum hvöt til aukinnar varkárni, ef tekið yrði í lög, að í hvert sinn, sem þeir valda tjóni, skyldi mál þeirra rannsakað af lögreglunni. Það getur einnig verið gagnlegt fyrir þá, sem eiga að hafa eftirlit með umferðinni, að hafa fullkomnar skýrslur um þau efni, t. d. hvaða öku-menn það eru, sem oftast valda tjóni, á hvaða stöðum árekstrar eru tíðastir og af hverju þeir stafa. Slíkar upplýsingar geta verið mikils virði til leiðbeiningar um það, hvað gera þurfi til þess að fækka slysum.

Þingnefndin, sem hafði þetta mál til athugunar á síðasta þingi, lagði til, að ákvæðið um þetta yrði nokkuð á annan veg. N. bar fram brtt., sem samþ. var í d., og var þar svo fyrir mælt, að tryggingafélag yrði því aðeins krafist um 5000 kr. bætur eða hærri, að lögreglurannsókn hefði farið fram á því slysi eða tjóni, sem krafan er byggð á.

Ég hef átt tal um þetta við menn, sem hafa fengizt við bifreiðatryggingar, og hafa þeir bent á þann annmarka á framkvæmdinni, ef till. n. frá í fyrra verður lögfest, að þegar bifreiðárekstrar verða, sé oft ekki hægt að vita fyrir fram með nokkurri vissu, hvaða fjárupp-

hæð muni þurfa til að bæta tjónið. Ég hef því tekið þann kostinn að hafa þetta atriði frv. eins og það var upphaflega í frv. mínu á síðasta þingi, þannig að krafizt verði lögreglurannsóknar í öllum tilfellum.

Þá er önnur brtt. við 36. gr. laganna. Í núgildandi lögum er ákvæðið, að þegar bifreiðarstjórar valda tjóni af ásetningi eða stórkostlegu gáleysi, hafi tryggingafélag rétt til þess að endurkrefja þá um tjónbætur, sem þau hafa þurft að borga vegna slíkra slysa, en tryggingafélagin munu ekki hafa notað þennan endurkröfurett. Í frv. er lagt til, að félagunum sé gert skylt að endurkrefja tryggingartaka um eigi minna en 30% af skaðabótum, sem þau þurfa að borga vegna slysa, sem valdið er af ásetningi eða stórkostlegu gáleysi ökumanna. Eftir sem áður hafa þau rétt til að krefja um alla upphæðina.

Ætla má, að ökumenn gæti sín betur og valdi síður tjóni með óafsakanlegu og vítaverðu framferði, ef það kostar þá sjálfa fjárútlát, heldur en ef tryggingafélagin borga allan skaðann.

Í 2. gr. frv. eru tillögur um breytingar á 39. gr. laganna, en þar eru ákvæði um sviptingu ökumannsréttinda. Lagt er til, að bifreiðarstjóri, sem ekur bifreið undir áhrifum áfengis eða neytir áfengis við bifreiðaaðstæður, skuli sviptur ökuleyfi sínu að fullu.

Það kom fram á síðasta þingi, að sumir hv. þm. vildu ekki taka svo hart á ölvun ökumanna. En öllum er kunnugt um mörg og alvarleg slys, sem hlotizt hafa af bifreiðarakstri ölvöðra manna. Slysum mundi vafalaust fækka, ef ákvæði frv. um ökuleyfis sviptingu yrðu lögfest, og þess vegna á lögfesting þeirra rétt á sér. Hér er um svo alvarlegt afbrot að ræða, að fyllsta ástæða virðist til þess að svipta þá menn ökuleyfi fyrir fullt og allt, sem gera sig seka um slíkt.

Í frvgr. er einnig till. um að herða mjög á ákvæðum laganna um ökuleyfis sviptingu fyrir mjög vítaverðan aðstæður, þó að ölvun ökumanns sé ekki um að kenna.

Í sambandi við ákvæði þessarar frvgr. vil ég benda á, að samkvæmt 39. gr. l. hefur dómsh. heimild til að veita manni, sem hefur verið sviptur ökuréttindum lengur en 3 ár, ökumannsréttindi á ný, að uppfylltum ákveðnum skilyrðum um bindindissemi. Þó er ekki heimilt að veita neinum slíka uppreisn nema einu sinni. Að þessu er vikið í grg. frv., og þetta lagaákvæði stendur óhaggað, þó að frv. mitt verði samþykkt. Ef einhverjir hv. þdm. líta svo á, að ákvæði 2. gr. frv. um sviptingu ökumannsréttinda séu óeðlilega ströng, þá vil ég sérstaklega benda þeim á þetta heimildarákvæði í lögum.

Flestum mun vera ljóst, að brýn þörf er fyrir umbætur í umferðarmálunum, sem svo eru nefnd. Sennilega getur fleira komið til greina til úrbóta í þeim efnum en þær ráðstafanir, sem lagt er til í þessu frv. að gerðar verði. En ég tel alveg vafalaust, að með lögfesting þeirra ákvæða, sem frv. þetta felur í sér, og framkvæmd þeirra muni umferðarslysum fækka

verulega. Vil ég því vænta þess, að málinu verði vel tekið að þessu sinni á hv. Alþingi.

Ég vil svo leyfa mér að leggja til, að frv. verði að lokinni þessari umræðu vísað til 2. umr. og hv. allshn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 23 shlj. atkv. og til allshn. með 23 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

9. Holræsagerð.

Á 5. fundi í Nd., 25. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um aðstoð til holræsagerðar [19. mál] (þmfrv., A. 19).

Á 14. fundi í Nd., 12. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Magnús Jónsson: Herra forseti. Ég flyt hér á þskj. 19 frv. til laga um aðstoð til holræsagerðar ásamt hv. 1. þm. Rang. Þar sem hann er ekki viðstaddur vildi ég fylgja frv. úr hlaði með örfáum orðum.

Meginefni frv. er það, að veitt verði af ríkisins hálfu hliðstæð aðstoð við holræsagerð og nú er veitt vatnsveitum, þ.e.a.s., að sveitarfélög, sem leggi holræsi, sem uppfylli tiltekin skilyrði, geti notið sérstakrar aðstoðar úr ríkissjóði, þannig að þau geti átt rétt til að fá sem styrk úr ríkissjóði allt að helmingi stofnkostnaðar og auk þess fengið ríkisábyrgð fyrir láni vegna framkvæmdanna, en þó þannig, að samtals nemi þetta aldrei meira en 85% af kostnaði við þessar framkvæmdir. Þessar tölur, sem hér er um að ræða, eru hliðstæðar þeim ákvæðum, sem nú gilda um vatnsveitur, og þar sem hér er um mjög hliðstæðar framkvæmdir sveitarfélaga að ræða, framkvæmdir, sem er brýnasta nauðsyn að séu alls staðar í góðu lagi, sýndist okkur rétt og eðlilegt og sanngjarnt, að sveitarfélögunum yrði veittur stuðningur til þessara framkvæmda, á sama hátt og gert er varðandi vatnsveiturnar. Það er vitanlega gert ráð fyrir því, að eftirlit sé með því haft, hvernig þessar framkvæmdir eru af hendi leystar, og að það verði að vera fyrir hendi samþykki ráðh., til þess að framkvæmdirnar geti orðið styrk- og ábyrgðarhæfar. Með þessu móti er ætlunin að tryggja það, að ekki sé fengið lán eða ábyrgð út á annars konar holræsagerð en þá, sem að dómi sérfróðra manna er fyrsta flokks framkvæmd.

Ég sé svo ekki ástæðu til að orðlengja frekar um þetta mál, það er einfalt og skýrir sig sjálft. En vil leyfa mér að leggja til, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og fjhn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til fjhn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

10. Iðnlánasjóður.

Á 5. fundi í Nd., 25. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 67 17. júlí 1946, um iðnlánasjóð [20. mál] (þmfrv., A. 20).

Á 14. fundi í Nd., 12. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Magnús Jónsson): Herra forseti. Svo sem öllum er kunnugt, er iðnaðurinn þriðji aðalatvinnuvegur okkar Íslendinga, og hefur hann blómgað mjög á undanförunum árum. Er óhætt að fullyrða, að hann stefnir til sífellt meiri fullkunnunar, og á fjölmörgum sviðum er íslenskur iðnaður fullkomlega orðinn samkeppnisfær við erlenda iðnaðarframleiðslu.

Af hálfu hins opinbera hefur bæði sjávarútvegur og landbúnaður um langt skeið notið allverulegrar fyrirgreiðslu varðandi stofnlán, en hins vegar hefur iðnaðurinn verið mjög afskiptur á þessu sviði. Sá sjóður, sem helzt hefur veitt stofnlán til iðnaðarins á undanförunum árum, er iðnlánasjóður. Hann hefur hins vegar haft mjög litlu fjármagni yfir að ráða. Framlag til hans er úr ríkissjóði 300 þús. kr. á ári skv. lögum frá 1946, og aðrar tekjur sjóðsins eru engar nema vaxtatekjur.

Það er að visu svo, að ýmis stærri iðnfyrirtæki hafa notið fyrirgreiðslu varðandi stofnlán á öðrum vettvangi. Fiskidýrfyrirtæki hafa fengið stofnlán úr fiskveiðisjóði og Framkvæmdabanka, og sum hinna stærstu fyrirtækja í íslenskum iðnaði, svo sem áburðarverksmiðjan, sementsverksmiðjan, glerverksmiðjan og e. t. v. fleiri, hafa notið sérstakrar fyrirgreiðslu í gegnum Framkvæmdabankann og með ríkisábyrgðum og ríkisframlögum. En almennt hefur iðnaðurinn ekki haft neinn fastan stofnlánasjóð.

Þetta frv., sem hér liggur fyrir, er samhljóða frv., sem flutt hefur verið á síðustu tveimur þingum af mér og hv. þáverandi þm. Ak., og er meginefni frv. það annars vegar að breyta iðnlánasjóði í stofnlánasjóð, sem hann hefur ekki verið til þessa, hann hefur einnig getað veitt rekstrarlán, og í annan stað, að árlegt framlag ríkissjóðs verði hækkað um helming eða upp í 600 þús. kr. Á síðustu tveimur árum hefur iðnlánasjóður að visu fengið sérstakt framlag á fjárlögum, 150 þús. kr. umfram fasta framlagið, en slíkt framlag er ákveðið frá ári til árs og því engin trygging fyrir sjóðinn, auk þess sem hér er vitanlega um ónógt framlag

að ræða. Er því lagt til, að fest verði sem árlegt framlag ríkissjóðs til iðnlánasjóðs 600 þús. kr. og að hér eftir verði lán úr sjóðnum fyrst og fremst veitt sem stofnlán, en ekki sem rekstrarlán. Er það gert með hliðsjón af því, að iðnaðarbanki Íslands hefur nú tekið til starfa og eðlilegt, að hann láni iðnaðinum rekstrarlán.

Þessi fjárhæð, sem hér er um að ræða, er að sjálfsögðu allsendis ónóg, til þess að iðnlánasjóður geti orðið þess umkominn að vera byggingarlánasjóður fyrir iðnaðinn, heldur er með þessu frv. gert ráð fyrir, að þetta árlega framlag ríkissjóðs geti ekki orðið áhrifameira en svo, að það geti gert sjóðinn færari um að sinna svipuðum viðfangsefnum og hann hefur haft með smálán til iðnaðarfyrirtækja, en ekki að hann geti tekið við því hlutverki með þessum fjárráðum að vera almennur byggingarlánasjóður fyrir iðnaðinn. Hins vegar liggur hér fyrir annað frv. um það efni, sem er breyting á öðrum lögum, og mun það mál nánar verða rætt í sambandi við afgreiðslu þess frv.

Til þess aðeins að gera mönnum grein fyrir því, hvernig ástætt er með iðnlánasjóðinn og hversu fátækleg þessi stofnlánadeild iðnaðarins hefur verið, skal ég aðeins geta þess, að útlán sjóðsins um síðustu áramót námu aðeins rúmum 3.4 millj. kr., og gefur auga leið, hversu smávægileg lán hér er um að ræða. Engu að síður hefur iðnlánasjóður greitt mjög fyrir ýmsum smáðnaði og lagt undirstöðu að starfsemi hans, og það er því merkilegt starf, sem iðnlánasjóður hefur af hendi leyst. En með hliðsjón af hinum mikilvæga þætti iðnaðarins í þjóðarbúskapnum hygg ég, að við getum öll orðið sammála um, að það væri hin fyllsta nauðsyn og sanngirni að gera nú myndarlegt átak til þess að koma upp viðunandi stofnlánasjóði fyrir iðnaðinn og þannig að þakka það mikilvæga hlutverk, sem hann hefur til þess að efla atvinnulíf og efnahagslegt öryggi þjóðarinnar.

Ég vil svo leyfa mér að leggja til, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og iðnn.

Menntmrh. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Hér er hreyft mikilvægu nauðsynjamáli, og vildi ég því leyfa mér að fara nokkrum orðum um það.

Hv. frsm. sagði, að iðnaðurinn væri þriðji aðalatvinnuvegur okkar Íslendinga. Þetta er ekki rétt. Iðnaður er orðinn aðalatvinnuvegur Íslendinga, stærsti atvinnuvegur Íslendinga í þeim skilningi, að fleira fólk starfar við iðnað en nokkra aðra atvinnugrein, sem þjóðin stundar. Skv. síðasta manntali voru framfærendur og framfærðir af iðnaði 37557, en framfærendur og framfærðir af landbúnaði voru 29191 og af sjávarútvegi 15587. Auk þess er um að ræða fiskiðnað og mjólkuriðnað og fleira þess háttar, og þar eru framfærendur og framfærðir 7273, svo að þeir, sem vinna við fiskiðnað og mjólkuriðnað, eru ekki taldir með í þeirri tölu, sem ég nefndi áðan.

Nákvæmar skýrslur eru ekki til um hlutdeild Alþt. 1956. C. (76. lögjafarþing).

Þessara meginatvinnuvega landsins, iðnaðar, sjávarútvegs og landbúnaðar, í sjálfri þjóðarframleiðslunni, og er miður, að svo skuli vera. Ef við því eigum að gera okkur grein fyrir þýðingu atvinnuveganna fyrir landsfólkið, er í ekkert annað hús að venda en skýrslur manntals um atvinnurekendur og starfsfólk eða framfærendur og framfærða við atvinnugreinarnar sjálfar. Þar er niðurstaðan þessi, sem ég gat um áðan, að við iðnað, að meðtöldum byggingariðnaði, starfar nú mun fleira fólk en við nokkra aðra atvinnugrein í landinu.

Síðan manntalið var gert 1950, hafa hlutföllin áreiðanlega enn breytzt, þannig að hlutféld iðnaðarins hefur vaxið, en hinna greinanna, sérstaklega landbúnaðarins, minnkað enn. Það er því vissulega rétt, að ástæða er til þess að hyggja að því, hvernig lánsfjármálum iðnaðarins er háttað.

Iðnaðurinn hefur ekki átt aðgang að neinum öðrum sérsjóði til öflunar stofnlána en iðnlánasjóðnum, sem þó, eins og frsm. tók fram, hefur einnig haft það hlutverk að veita rekstrarlán. Auk þess hefur nú nýlega verið komið á fót sérstökum iðnaðarbanka, sem var aðallega ætlað og er aðallega ætlað að sjá iðnaðinum fyrir rekstrarfé. En að því er varðar stofnlánþörfina hefur iðnaðurinn ekki átt í annan sérsjóð að venda en iðnlánasjóðinn. Hvernig er nú hógum hans háttað, ef borið er saman við aðstæður hinna meginatvinnuveganna tveggja, varðandi stofnlán?

Tekjur iðnlánasjóðs á árinu 1956 munu verða alls um 1½ millj. kr. Ef við nú lítum á, hvernig hliðstæðu er varið varðandi sjávarútveg, er það að segja, að þar eru tveir sjóðir, sem gegna áþekku hlutverki, þ.e. fiskveiðisjóður og fiskimálasjóður. Ef við athugum skilyrði þessara sjóða til þess að gegna sínu hlutverki á þessu ári, eru þau þannig, að tekjur fiskveiðisjóðs 1956 munu verða 42 millj. kr. í sjóði í ársbyrjun voru 22 millj., þar með talið 5 millj. kr. ríkislán. Ríkisframlag 1956 og lán nema 7 millj. kr. og útflutningsgjöld og not af geymslufé vegna erlendra lána munu nema alls um 13 millj. kr. Þetta verða samtals 42 millj. kr., sem fiskveiðisjóðurinn mun hafa til ráðstöfunar á þessu ári, en fiskimálasjóður mun hafa til ráðstöfunar 3.5 millj. kr.

Ef vikið er að landbúnaðinum, eru framlög og loforð um lán á árinu 1956 þannig: Að því er varðar ræktunarsjóð er framlag úr ríkissjóði 1.6 millj. kr. og lán úr mótvirðissjóði 4.5 millj. kr. Að því er snertir byggingarsjóð er framlag úr ríkissjóði 2.5 millj. og lán úr mótvirðissjóði 10 millj. kr. Framlag úr ríkissjóði til landnáms er 2.5 millj. kr. Þetta er samtals 21.1 millj. kr.

Meðan fiskveiðisjóður og fiskimálasjóður hafa til ráðstöfunar 45½ millj. kr. og ræktunarsjóður og byggingarsjóður auk framlags til landnáms 21.1 millj. kr., hefur iðnlánasjóðurinn, sá sjóður, sem á að standa undir stofnlánþörf þess atvinnuvegar, sem veitir flestum atvinnu, til umráða 1½ millj. kr. Þetta er ástand, sem ekki má dragast lengur að ráða bót á.

Svipað verður upp á teningnum, ef litið er á

fjárlögin og athugaðar þær fjárveitingar, sem veittar eru til þessara meginatvinnuvega þriggja. Á fjárlögum yfirstandandi árs eru veittar til iðnaðarmála samtals 2.6 millj. kr., þar af framlag til iðnlánasjóðs 450 þús. kr. Til sjávarútvegs mála eru hins vegar veittar 10.7 millj. kr., þar af framlag til fiskveiðisjóðs 2 millj. kr., en auk þess fékk fiskveiðisjóður af tekjuafgangi 1955 10 millj. kr., 5 millj. kr., sem borgaðar voru fyrir áramót, og aðrar 5 millj., sem greiddar voru eftir áramót. Hvort tveggja snertir í raun og veru fjárlagaafgreiðsluna, þó að það sé veitt af tekjuafgangi, þannig að raunverulega fékk fiskveiðisjóður 12 millj. kr. á fjárlögum síðasta árs sem fjárveitingu og af tekjuafgangi, um leið og iðnlánasjóðurinn fær einar 450 þús. kr.

Til landbúnaðarmála eru veittar á fjárlögum yfirstandandi árs 48.7 millj. kr., og þar af eru eftirfarandi upphæðir vegna fjárfestingar: Jarðræktarframlög 10 millj. kr., til framræslu 7.2 millj. kr., til kaupa á jarðræktarvélum og styrkir til vélakaupa 2.1 millj., til kaupa á skurðhreinunarárvélum 200 þús. kr., til landnáms 2½ millj. kr., til byggingarsjóðs 2½ millj. kr., til rektunarsjóðs 1.6 millj. kr., til fyrirhleðslu 1½ millj. kr. og til sandgræðslu, girðinga, nýrra sandgræðslugirðinga, 400 þús., þ. e. til fjárfestingar 28 millj. kr. sléttar. Enn fremur var rektunarsjóði veitt af tekjuafgangi ársins 1955, greitt fyrir áramót 1955 og 1956, 22 millj. kr., og veðdeild Búnaðarbankans var veitt af tekjuafgangi 1955, en greitt fyrir áramót 1956, 2 millj. kr., þannig að við síðustu fjárlagaafgreiðslu fékk landbúnaðurinn raunverulega til fjárfestingarframkvæmda 52 millj. kr.

Það er mjög fjarri mér að telja þessu fé, sem til sjávarútvegs og landbúnaðar er varið á fjárlögum, illa varið eða að það sé of mikið. Ég efast ekki um, að um mikla fjárför hjá báðum þessum atvinnuvegum hefur verið að ræða, og ég vil ekki gagnrýna, að því fé, sem hvorum atvinnuveginum um sig, landbúnaði og sjávarútvegi, var ætlað, hafi einmitt verið varið á þann hátt, sem ég nú hef verið að lýsa. En þegar í sambandi við síðustu fjárlagaafgreiðslu 12 millj. eru veittar til aukinna fjárfestingarskilyrða í þágu sjávarútvegs og 52 millj. kr. til aukinna fjárfestingarskilyrða í þágu landbúnaðar, þá er engum blöðum um það að fletta, að við það er ekki lengur unandi, að við 450 þús. kr. framlag til aukinna fjárfestingarskilyrða í iðnaði sé látið sitja.

Hv. frsm. þessa frv. er einn helzti áhrifa- maður Sjálfstf. í fjvn. og er þar af leiðandi einn af þeim, sem meginábyrgðina bera á þeirri fjárlagaafgreiðslu, sem ég var að lýsa, þ. e. einn þeirra, sem meginábyrgðina bera á því, að því fé, sem til ráðstöfunar hefur verið til aukinna fjárfestingarskilyrða í aðalatvinnuvegunum þremur, hefur verið skipt eins og því er skipt. Ég segi þetta ekki í ádeiluskyni, heldur vek aðeins athygli á því, að þannig standa málin, þegar fyrrv. forsvarsmáður iðnaðarmálanna, hv. 1. þm. Rang. (IngJ), skilar þeim af sér í hendur núv. ríkisstj. En núv. ríkisstjórn er ljóst, að hér þarf nýtt átak til úrbóta. Þess

vegna hafa málefni iðnlánasjóðsins verið til athugunar í iðnmrn., og það mun ekki líða langur tími, þangað til ég mun geta gert grein fyrir því, hvaða till. ríkisstj. hefur fram að færa varðandi eflingu iðnlánasjóðsins, og það vil ég undirstrika að síðustu, að efling hans er orðin brýn nauðsyn. Það má ekki lengur við svo búið standa, að að honum sé búið á þann hátt, sem verið hefur undanfarið. Þessu þingi má ekki ljúka og mun ekki ljúka þannig, að ekki verði gert átak til þess að rétta nokkuð hlut iðnaðarins á þessu sviði.

Flm. (Magnús Jónsson): Herra forseti. Hæstv. iðnmrh. ræddi hér áðan um málefni iðnaðarins og tók mjög undir það, sem ég hafði sagt í minni frumræðu um nauðsyn þess að bæta kjör iðnaðarins varðandi stofnlán. Hef ég vitanlega ekkert nema gott um að segja þær upplýsingar, sem hæstv. ráðh. gaf um aðstöðu atvinnuveganna nú til þess að afla sér lánsfjár, bæði hvað snerti styrkleika þeirra sjóða, sem lán veita til stofnframkvæmda, og einnig um þær fjárveitingar, sem nú eru veittar í fjárlögum til þessara sömu þarfa. Hann vitnaði hér til þess í upphafi síns máls, að ég hefði sagt, að iðnaðurinn væri þriðji aðalatvinnuvegur þjóðarinnar, og taldi ástæðu til þess að leiðrétta það, vegna þess að iðnaðurinn væri fyrsti aðalatvinnuvegur þjóðarinnar. Ég skal nú taka það fram, að með því að segja, að iðnaðurinn væri þriðji aðalatvinnuvegur þjóðarinnar, var ég ekkert sérstaklega að flokka hann í röð, heldur aðeins að taka fram, að það væru þessir þrír atvinnuvegir, sem væru okkar aðalbjargræðisvegir. Og eins og hann einnig gat um í sinni ræðu, þá er ekki svo þægilegt að fullyrða um það, ef á að fara að flokka þessa þrjá atvinnuvegi eða raða þeim nánar niður, hver eigi að teljast númer eitt, tvö og þrjú, vegna þess að þar kemur margt til greina. Það er auðvitað ekki aðeins fólksfjöldinn, sem við þá starfar, heldur einnig, hvað þeir færa mikinn afrakstur í þjóðarbúið, og ýmis önnur atriði, sem ég hygg að geti orðið jafnvel nokkuð erfitt að meta. En það er alveg rétt, sem ráðh. sagði, að þessi atvinnuvegur mun nú veita atvinnu flestum mönnum í landinu og má að því leyti teljast fyrsti aðalatvinnuvegurinn.

Ég tel vitanlega enga þörf á að gera aths. við upplýsingar hæstv. ráðh. um þau lánamál, sem hann ræddi í sinni ræðu og allar þær upplýsingar studdu mjög að því að sýna fram á hina brýnu nauðsyn þess, að hlutur iðnaðarins verði réttur og að hann fái viðunandi stofnlánasjóð. Það atriði, sem kom svo fram í lok ræðu hæstv. ráðh., að það muni eiginlega nánast vera ég, sem beri ábyrgð á því, að iðnaðurinn hafi ekki stærri hlut, hvorki í fjárlögum né hans stofnlánasjóðir, — ég held nú sannast sagt, að það sé nokkuð ofmælt um mín áhrif í því sambandi, þó að ég þakki hæstv. ráðh. fyrir það mikla álit, sem hann hefur á mínum völdum í fjvn. og annars staðar, að það séu nú kannske einhverjir aðrir, sem eigi þar hlut að máli, og ég er ekki viss um, nema hann eigi kannske eftir að rekast á þá menn suma innan síns samstarfs-

hóps og komast að raun um það, hvar helzt sé að leita orsakanna til þess, að ekki hefur gengið betur en raun ber vitni um varðandi málefni iðnaðarins.

Hann vék einnig að hæstv. fyrrverandi iðnmrh. um það, hvað hann hefði gengið slæga fram í þessu máli. Ég skal ekki fara að rekja málefni iðnaðarins á undanförunum árum. Það vita allir, að mikið hefur þokazt áleiðis í þá átt og margt verið gert iðnaðinum til hagsbóta, bæði með stofnun Iðnaðarbankans og með því að setja á laggirnar Iðnaðarmálastofnun Íslands og ýmis önnur atriði, sem ég hirði ekki að rekja hér. En það má einnig minnst á það, að flokksbróðir hæstv. ráðh. hefur um margra ára skeið farið með embætti iðnmrh., og það virðist einhvern veginn sem honum hafi þá einnig sést yfir að efla iðnlánasjóðinn sem skyldi, þannig að ég held, að það geri málinu ekkert gagn að vera með neinar ásakanir eða aðdróttanir í því sambandi. Höfuðatriði málsins er það, að nú verði hafizt handa um að fá á þessu viðunandi lagfæringu, og það ber vissulega að fagna þeim orðum hæstv. ráðh., að þessu þingi muni ekki ljúka, án þess að hlutur iðnaðarins að þessu leyti verði réttur, og þá væntanlega hvort tveggja, að hlutur hans verði færður eitthvað til jafnvægis við aðra atvinnuvegi í fjárlögum, og enn fremur, að það verði aflað myndarlegs fjármagns til hans stofnsjóðs, iðnlánasjóðs.

Þessar yfirlýsingar ber vissulega að þakka, og þess er mjög að vænta, að hæstv. ráðh. takist að koma því fram innan ríkisstjórnarinnar. Það skal fúslega játað, að mín áhrif og minna flokksbræðra í fjvn. að undanförunu hafa ekki síðustu árin eða frá því að við hreyfðum þessu frv. náð lengra en það að fá því til leiðar komið, að þar væri tekinn inn helmingurinn af þeirri upphæð, sem farið er hér fram á, og kostaði allmikla erfiðismuni samt að fá því framgengt. En það er vissulega gleðiefni, ef hér verður nú stefnubreyting varðandi þá aðila, sem hingað til hafa ekki sýnt iðnaðinum neinn sérstakan velvilja, þannig að það verði hægt að sameina kraftana um að leysa þessi vandamál iðnaðarins. Það er vitanlega ekkert meginatriði fyrir okkur flm. þessa máls, hvort það verður sem formleg afgreiðsla á þessu frv. okkar eða einhverju frv., sem hæstv. ríkisstj. leggur fram, ef það frv. veitir viðunandi lausn á þessu mikla vandamáli. Það er óhætt að fullyrða, að af hálfu Sjálfstfl. skal ekki standa á stuðningi um að fá fram sanngjarna leiðréttingu á málefnum iðnaðarins, þannig að hlutur hans verði stærri og að hann fái viðunandi stofnlánasjóð eins og aðrir atvinnuvegir. Vildi ég því mega mjög taka undir þau ummæli hæstv. ráðh., að það sé nauðsynlegt, að þessu þingi ljúki ekki, án þess að stofnlánasjóður iðnaðarins, iðnlánasjóður, verði eflður svo, að viðunandi megi teljast.

ATKVGR.

Fr. vísad til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til iðnn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

11. Gjald af innlendum tollvörutegundum (frv. MJ og JóhH).

Á 10. fundi í Nd., 2. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 60 1939, um gjald af innlendum tollvörutegundum [34. mál] (þm-frv., A. 34).

Á 15. fundi í Nd., 13. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 16. fundi í Nd., 15. nóv., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Flm. (Magnús Jónsson): Herra forseti. Ég gat um það, þegar ég gerði grein fyrir öðru frv., sem hér liggur fyrir hv. deild, um iðnlánasjóð, að það frv. og sú fjárfloðun, sem þar var gert ráð fyrir, megnaði ekki að gera iðnlánasjóði kleift að verða almennur byggingarlánasjóður fyrir iðnaðinn. Þetta frv., sem hér liggur fyrir og er um breytingu á gildandi lögum um gjald af innlendum tollvörutegundum, miðar að því að gera iðnlánasjóði kleift að leysa þetta hlutverk af hendi.

Eins og getið er um í grg. frv., hefur þetta mál verið rætt allmikið að undanförunu og nú síðast á nýafstöðnu iðnþingi, og var þar samþykkt ályktun, þar sem lögð var áherzla á, að komið yrði á fót sérstökum byggingarlánasjóði fyrir iðnaðinn, þar sem nú væri enginn sjóður, sem gæti veitt iðnaðinum að þessu leyti hliðstæða aðstoð og fiskveiðiasjóður veitir sjávarútvegi og stofnlánadeildir Búnaðarbankans landbúnaði. Okkur, sem flytjum þetta frv., þykir eðlilegast, að iðnlánasjóður hafi þetta hlutverk með höndum, fremur en settur verði á laggirnar nýr stofnlánasjóður fyrir iðnaðinn.

Eins og öllum hv. þm. er kunnugt, er fiskveiðiasjóður fyrst og fremst byggður upp af sjávarútveginum sjálfum, þ. e. a. s., að það er gjald, sem greitt er af sjávarafurðum, sem er aðaltekjustofn þess sjóðs.

Samkv. lögum frá 1939, nr. 60, er lagt allhátt gjald á innlendar tollvörur, og rennur það gjald að öllu leyti í ríkissjóð. Það sýnist ekki óeðlilegt, þegar um það er að ræða að koma á fót byggingarlánastofnun fyrir iðnaðinn, að farin sé þá svipuð leið og gert hefur verið með sjávarútveginn, þannig að þau gjöld, sem nú þegar eru lögð á iðnaðinn og renna beint í ríkissjóð, verði að einhverju leyti látin renna til iðnlánasjóðs til þess að leysa úr þörfum iðnaðarins um stofnlán. Þar sem hér er um allveigamikinn tekjustofn að ræða fyrir ríkissjóð, hefur okkur flm. þó ekki sýnt tæknilegt að láta gjald þetta að öllu leyti renna til iðnlánasjóðs, heldur leggja um við til, að gjaldið skiptist að jöfnu milli ríkissjóðs og iðnlánasjóðs. Gjald þetta varð á

árinu 1955 um 11.7 millj. kr., og í gildandi fjárlögum er gert ráð fyrir, að gjaldið nemi 11 millj. kr.

Það skal fram tekið, að vitanlega er ætlað til, að þetta ákvæði nái einnig til hinna sérstöku gjaldaviðauka, sem lagðir eru á tollvörugjaldið, en þar sem það eru lög, sem gilda frá ári til árs og hljóta að koma til endurnýjunar nú við næstu áramót, er að sjálfsögðu ekki gert ráð fyrir, að um sé að ræða breytingu á þeim sérstöku lagaákvæðum, því að ekki er gert ráð fyrir, að þessi lög, sem hér er um að ræða, taki gildi fyrr en 1. jan. 1957, en þá vitanlega ætlað til, verði um framlengingu á gjaldaviðaukanum að ræða eða álaginu á innlendar tollvörutegundir, að þá verði hliðstætt ákvæði tekið inn í þau lög, þegar þar að kemur.

Ég sé ekki ástæðu til þess að orðlengja þetta frekar. Það var rætt um hina miklu þörf iðnaðarins fyrir stofnlánasjóð við 1. umr. um frv. um iðnlánasjóð og þarflaust að endurtaka það frv., sem hér er um að ræða, geti því hlotið samþykki á yfirstandandi Alþingi. Ég leyfi mér svo að leggja til, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og hv. fjhn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 24 shlj. atkv. og til fjhn. með 25 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

12. Bifreiðaskattur o. fl. (frv. KJJ).

Á 11. fundi í Nd., 5. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 68 25. maí 1949, um bifreiðaskatt o. fl. [36. mál] (þmfrv., A. 36).

Á 16. fundi í Nd., 15. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Kjartan J. Jóhannsson): Herra forseti. Eins og fram kemur í grg. frv., þóir það ekki lengur bið, að hafist sé handa um varanlega vegagerð í kaupstöðum og kaupsíðum hér á landi. Malarvegir, sem mikil umferð er um, eru mjög viðhaldsfrekir og nær ógerningur að koma í veg fyrir, að þeir verði holóttir og blautir í vætutið, en ef þurrkur er, er moldrykið frá þeim svo mikið, að óþolandi er í þéttbýli, og stoðar lítið, þótt reynt sé að vökva. Rykbindi-efni er mjög dýrt og endist tiltölulega stutt. Eina lausnin til frambúðar er því annað tveggja að malbika eða steypa vegina. Það er að vísu mjög dýrt, og er því ekki von til, að kaupstaðir og kaupsíðar geti framkvæmt það, nema til þess fái nokkur aðstoð.

Með frv. þessu er lagt til, að 5 aurar af hverj-

um lítra benzínskattsins gangi til þessa, og er það mjög hóflegt, eða aðeins 1/4 af skattinum skv. lögum nr. 84 1949. Er það svipaður hluti og upphaflega var gert ráð fyrir, er lögin voru sett 1932, að gengi til þessa frá 1. jan. 1934.

Það fer sjálfsagt nokkuð eftir staðhættum, með hverjum hætti gatnagerðin verður. Steinsteypa er enn nokkru dýrari en malbikun, en hefur gefið mjög góða raun. Þegar innlent sement kemur til sögunnar, má telja líklegt, að göturnar verði frekar steyptar en malbikaðar, vegna þess að ef þær vonir rætast, sem menn gera sér nú um sementsverðið, verður verðmunur steyptra og malbikaðra vega minni en nú er. Auk þess er að ýmsu leyti hentugra, ef gatnagerðin er í tiltölulega smáum stíl, að steypa vegina en malbika. Er það vegna þess, að tæki og áhöld til að steypa eru að heita má alls staðar til, en malbikunartæki eru óvísu til, mjög dýr og erfitt og dýrt að flytja þau á milli staða til tiltölulega lítilla framkvæmda, eins og búast má við að verði í einu á hverjum stað. Ef hallast er að því að steypa vegina, má taka 100—200 m kafla í einu, og verður það þannig víðráðanlegra, einkum smærri stöðunum. Ef malbikað er, tekur hins vegar varla að byrja á skemmri spotta en 1 km, því að kostnaðurinn við áhöld verður óhóflega mikill hlutfallslega, ef um minni framkvæmd er að ræða í einu.

Ég hygg, að flestir þm. geti verið sammála um nauðsyn þessa, og ætla því ekki að hafa lengri framsögu, en vil leyfa mér að óska þess, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til hv. fjhn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 23 shlj. atkv. og til fjhn. með 22 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

13. Tekjuskattur og eignarskattur (frv. KGúðj og GJóh).

Á 11. fundi í Nd., 5. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 46 1954, um tekjuskatt og eignarskatt [37. mál] (þmfrv., A. 38).

Á 13. fundi í Nd., 9. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Karl Guðjónsson): Herra forseti. Frv., sem hér liggur fyrir, er að efni til á þá lund, að undanþeginn verði frá tekjuskatti sá hluti af atvinnutekjum þeirra, sem vinna beint við framleiðsluna, sá hluti launa þeirra, sem þeir afla sér í eftir-, nætur- og helgidagavinnu, að svo miklu leyti sem laun fyrir þessa vinnu eru ekki orlofsskyld, en það þýðir, að þeir greiði einasta skatt af þeim eins og um venjulega

dagvinnu væri að ræða, en það, sem borgað er umfram dagvinnuna, verði þeim skattfrjálsar tekjur.

Þá er gert ráð fyrir í frv., að ráðherra setji reglugerð um framkvæmd þessa atriðis og miði þá við það, að einungis bein störf við framleiðsluvöruna sjálfa heyri undir þetta ákvæði.

Það, sem hér er fyrst og fremst átt við, er það, þegar svo ber undir, að fólki í verstöðvum landsins berast svo mikil verkefni, að fullkominn ómöguleiki er að afkasta því á venjulegum vinnudegi og viðkomandi verkamenn og verkakönur bæta á sig kannske sem nemur öðrum vinnudegi í viðbót eða jafnvel meiru, eins og dæmi eru til. Það kemur iðulega fyrir í aflahrotum, t. d. í Vestmannaeyjum. Sömu leiðis kemur það fyrir, þegar mikið berst að af síld í Norðurlandshöfnum, að vinnudagur verkafólksins við þessi framleiðslustörf verður upp í 16 og jafnvel upp í 20 klst. á sólarhring.

Það verður að jata, að það er alls ekki æskilegt að þurfa að leggja svo mikla vinnu á menn. Það, sem bjargar, er það, að oftast nær er þetta mjög tímabundið. Þó kemur það fyrir í verstöðvunum, þar sem unnið er úr þorski og afurðum bátaflotans, að slíkar „tarnir“ standa kannske heilan mánuð eða jafnvel lengur, og eru menn þá í rauninni mjög lúnir og oft beinlínis illa farnir á heilsu eftir slíkar „vinnutarnir“.

Ög ef það er athugað, hvað þeir svo bera úr bótum fyrir þetta, þá verður það í rauninni harla lítið, því að af þessum ástæðum komast þeir venjulega með sínar tekjur í það háan skattstiga, að meiri hluti teknanna rennur til allt annars aðila en viðkomandi verkamanna eða verkakvenna sjálfra, og er þessi umframáreynsla, sem menn af þegnskap leggja á sig til þess að gera framleiðslu þjóðarinnar sem mesta og bezta, þess vegna verr launuð en skyldi.

Í ýmsum löndum er það talinn fastur liður í heilsuvernd að ákveða með lögum, að ekki sé leyft, að einn einstaklingur vinni umfram ákveðinn vinnustundafjölda. Það væri að ýmsu leyti hollt, ef hægt væri að taka upp þann hátt hérlandis. En það er bersýnilegt, að slíkt er fullkominn ómöguleiki, nema þjóðin sé þá jafnframt undir það búin, að framleiðsla hennar minnki verulega. Nú er það greinilegt, að frá þjóðhagslegu sjónarmiði eru þær forsendur ekki fyrir hendi, eins og sakir standa. Það er þess vegna eðlilegast, að þjóðfélagið reyni að sjá í það við þegna sína á einhvern hátt, þegar þeir leggja hart að sér til þess að framkvæma þau störf, sem þjóðfélaginu eru allra nauðsynlegust, og þess vegna er frv. þetta fram komið, til þess að reyna að ganga svo frá í skattalöggjöfnni, að þjóðfélagið a. m. k. veiti þá viðurkenningu fyrir slíka áreynslu umfram það, sem venja er að heimta af mönnum, að ekki verði krafinn skattur af henni. Ég vil taka það fram, að ef svona væri að farið, eins og frv. gerir ráð fyrir, að telja tekjur við framleiðslustörfin sjálf einungis skattskyldar að sama skapi og skylt er að greiða orlof á þær, þá væri þar skapað samræmi á milli þeirra tveggja laga-

bálka, sem hér er um að ræða, orlofslaganna og skattalaganna.

Það er á allra vitorði, að það er ekki skylt, eins og nú standa sakir, að greiða orlof á þessa vinnu, nema eins og um dagvinnu væri að ræða, og það væri þess vegna mjög til samræmis, að hið sama gildi um skattinn, að það væri ekki heldur skylt að greiða af þeim skatt nema til jafns við venjulegar dagvinnutekjur, og mundu þar vegast á réttindi og skyldur í sambandi við þessi störf.

Ég vil enn fremur taka fram, að það verður æ greinilegra, eftir því sem tímar líða lengra fram, að krafa verkafólksins, sem við þessi störf vinnur, verður æ háværari um það, að tekjur, sem þannig er aflað, séu ekki skattskyldar á sama hátt og hinar almennu tekjur.

Það er á allra vitorði og ekki sízt þeirra manna, sem hart leggja að sér við framleiðsluna, að ýmsir aðrir þagnar í þjóðfélaginu sleppa betur frá skatti en ástæða væri til. Þeir hafa aðstöðu til þess að telja fram með öðrum hætti en það fólk, sem hér er um ræðir. Og það er raunar á allra vitorði, að þeir gera það og notfæra sér það, þeir sem sjálfir hafa með höndum einhvern rekstur. Það mun vera almennt viðurkennt í landinu, að þeirra tekjur komi ekki allar fram á skattframtölum. Hér gegnir öðru máli. Hér er um að ræða launþega, sem eru í annarra þjónustu, og þeirra skattframtöl eru í rauninni endurskoðuð af viðkomandi atvinnurekendum. Skattfyrirvöldunum berast sem sagt tvöfaldar skýrslur um þessa vinnu, svo að það er ekki möguleiki fyrir viðkomandi aðila að draga þar neitt undan í skattframtölum, enda þótt tilhneiging væri fyrir hendi til þess. Ég vil ekki halda því fram sem rökum, að vegna þess að ákveðnar stéttir eða fólk með ákveðna aðstöðu í þjóðfélaginu fremji skattsvik, beri að losa aðra við skattgreiðslur. En þegar um svo almennt mál er að ræða, eins og allir vita að skattframtöl eru í okkar þjóðfélagi, eins og nú er komið, þá er ekki óeðlilegt, að þjóðfélagið reyni með lögum að gera ráðstafanir til þess, að ekki leggist óhóflega mikill skattþungi á einmitt það fólk, sem þarfast er þjóðfélaginu sem slíku. Það væri líka illa komið okkar málum, ef einn góðan veðurdag, kannske mitt í stórfelldustu aflahrotu vertíðarinnar, gerðu verkafólksfélagin samþykktir um það, að frá og með deginum í dag eða á morgun leyfði viðkomandi félag ekki yfirvinnu.

Þetta er hugsanlegur möguleiki, og ég sé ekki annað en hann ætti lagalegan rétt á sér. Það væri svo margfalt viturlægra af löggjafanum að koma til móts við sanngjarnar óskir manna í þessu efni, og þess vegna hygg ég, að það væri líka frá þjóðhagslegu sjónarmiði veruleg trygging og ávinningur í því fyrir þjóðarbúið sjálft að samþ. það frv., sem hér liggur fyrir.

Ég vænti þess svo, að þegar þessari umr. lýkur, verði málinu vísað til hv. fjhn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til fjhn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

14. Tekjuskattur og eignarskattur (frv. RH).

Á 12. fundi í Nd., 6. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 46 14. apríl 1954, um tekjuskatt og eignarskatt [39. mál] (þm-frv., A. 40).

Á 17. fundi í Nd., 19. nóv., var frv. tekið til l. umr.

Ffm. (Ragnhildur Helgadóttir): Herra forseti. Örlæti hefur um aldraðir verið talið þjóðar-dyggð á Íslandi. Fyrir kraft þeirrar dyggðar hefur stórum verkum verið í framkvæmd hrundið, verkum, sem eru óræk vitni íslenzkra atorku og menningar. Í trausti á þá dyggð er frv., sem hér liggur fyrir, til orðið.

Árið 1943 voru samþykkt á Alþingi lög um skattfrelsi gjafa til barnaspítalasjóðs Hringssins, en kvenfélagið Hringurinn hefur mikið látið að sér kveða í líknarmálum. Ári síðar fékk Samband íslenzkra berklasjúklinga sams konar ívilnun, og veitti hún þeim félagsskap stórfé. Og fyrir tveimur árum voru samþykkt lög um skattfrelsi gjafa til Krabbameinsfélags Íslands, en öll þessi lög giltu aðeins um eins árs skeið.

Við lestur umræðna um lög þessi kemur í ljós, að lítil sem enginn ágreiningur mun hafa verið um nauðsyn þeirra, en nokkrir hv. þm. töldu þó enn betur farið, ef stefnt hefði verið meira í sömu átt og gert er með frv., sem hér er til umræðu.

Það er ekki áhorfsmál, að félög þessi hafa verið vel að hinum veitta stuðningi komin, og tæplega verður opinberum aðilum talin eftirsjá í fé því, sem til þeirra hefur verið veitt. Sú hugsun vaknar því í fyrsta lagi, hvort ekki sé rétt og siðferðilega skylt að veita á þennan hátt áframhaldandi stuðning félögum þessum, sem starfa þjóðinni til heilla; og í öðru lagi, að fleiri félög og stofnanir vinni að brýnustu þjóðþrifamálum, sem greiða beri fyrir; þess vegna sé rétt að veita frambúðarheimild til frádráttarhæfra framlaga þeim til stuðnings með beinum ákvæðum skattalaga.

Einhverjir kynnu nú að ætla, að með því móti væri ausið um of af brunni beinna tekna hins opinbera. Þess vegna er sá varnagli sleginn í frv. að binda heimildina við tiltekið hámark hundraðshluta af hreinum tekjum gefanda.

Það er að sjálfsögðu álitamál, hvernig ákvarða beri leyfilegan frádrátt, og frv. næði betur tilgangi sínum, ef hundraðshlutinn væri stærri. Þess vegna mundi ekki á mínu fylgi standa, ef hann hækkaði í meðferð hv. Alþingis á frv. En ætla má, að þeir, sem opinberar fjárreiður annast, fellu sig betur við smærri

spor en stærri frá því, sem nú er í þeim efn-um, og frv. sé þá þeim mun líklegra til að ná fram að ganga.

1. gr. frv. fjallar um skattfrelsi gjafa til kirkna svo og félaga og stofnana, sem vinna að vísindum, menningar- og mannúðarmálum, fari gjöfin ekki fram úr 15% af nettótekjum gefanda, enda hafi þá skattfyrirvöldum borizt tilkynningar um gjafirnar frá þeim aðilum, sem þær hafa þegið. Orðið „fjárhæð“, sem notað er í 1. gr., er ætlað til að ná til allra þeirra fram-laga, sem fjárhagslegt gildi hafa samkvæmt al-mennum skilningi. Hugtakið „nettótekjur“ eða hreinar tekjur er hér notað í sömu merkingu og það er skilgreint í reglugerð um tekjuskatt og eignarskatt frá 30. des. 1955, þ. e. a. s., heild-artekjur að fráðregnum lögleyfðum kostnaði samkv. 21.—40. gr. reglugerðarinnar, m. ö. o. heildartekjurnar, eins og þær verða að loknum frádrætti, öðrum en persónufrádrætti samkv. 41. og 42. gr. reglugerðarinnar.

Það hefur mjög verið rætt um það og ritað, hvernig bætt verði úr fjárþörf íslenzkra kirkna, hvort heldur er til kirkjubygginga eða kirkju-legrar starfsemi. Varla getur mönnum bland-ast hugur um, að þessa undirstöðu íslenzkrar menningar beri að styðja og vernda á allan hátt sem unnt er, eins og raunar ríkisvaldinu er lögum samkv. skylt.

Með þessu ákvæði, sem um er að ræða í frv., væri og komið til móts við ályktun hins al-menna kirkjufundar, sem haldinn var nú í haust.

Nauðsynlegt er að búa sem bezt að félögum til stuðnings og styrktar bágstöðdu fólki, sjúkl-ingum eða öryrkjum. Allir eru samdóma um, að mikið sé uppeldisgildi félaga eins og t. d. ungmennafélaga, skátafélaga og bindindisfé-laga, svo að fátt eitt sé nefnt. Og tæplega get-ur menn greint á um þýðingu barnaverndarfé-laga, dýraverndunarfélaga eða félaga til vernd-unar á náttúru landsins og græðslu þess. Sama er að segja um stofnanir, sem starfa á vegum þessara félaga eða sjálfstætt í svipuðum til-gangi.

Þá er ekki síður ástæða til að minna á og leggja á það ríka áherzlu, hversu mörg og mik-ilsverð viðfangsefni biða enn íslenzkra vísinda-manna og fræðastofnana. Þar er einmitt um að ræða verkefni, sem oft þurfa að sitja á hakanum eða biða vegna fjárskorts. Hér er átt við ýmsar rannsóknir á náttúru landsins, rann-sóknir í þágu atvinnuveganna og í þágu heil-brigðismálanna. Einnig eru jafnvel óunnin störf á sviðum þeirra fræða, sem einna mest hefur verið unnið að á Íslandi, sögu og málvísinda. Ænn er mikið verk að vinna í rannsóknum og útgáfu handrita og heimilda, fornminja, lista, ættfræði eða mannfræði, svo að dæmi séu nefnd. Og þó að margir starfi að slíkum mál-um og þjóðfélagið leggi ríflega fram fé til sumra þessara rannsókna, er áreiðanlega tíma-bært, að einstaklingar og aðrir skattgreiðend-ur sýni framtak einnig í því að styrkja þessi nauðsynlegu vísindastörf. Þá viðleitni yrði æski-legt að styðja með skattfrelsi á borð við það, sem hér er farið fram á.

Heimild ákvæðisins er höfð mjög rúm, þar eð oft kunna ný félög og stofnanir að taka til starfa, sem skilið ættu að falla innan takmarka þess, og önnur að ljúka störfum; enn fremur vegna þess, að innan þessa ramma rúmast flest áhugamál fólks, þau er til almannaheilla horfa, og þar með eru fleiri skattgreiðendur hvattir til að verja einhverju af tekjum sínum í þessum tilgangi. Þiggjendur þeir, sem í gr. eru taldir, mega samkv. henni njóta skattfrjálsra framlaga án tillits til þess, hvort þeir fá opinbera styrki eða ekki og hvort sem þeir eru opinberar stofnanir eða ekki.

Sums staðar með miklum menningarþjóðum erlendis er áhugi almennings til að vinna að málum, sem nú hafa verið nefnd dæmi um, eflidur af hinu opinbera með lagasetningu svipaðri þeirri, sem frv. þetta lýtur að.

Í Bandaríkjunum Norður-Ameríku hefur til skamms tíma verið heimilt að láta allt að 15% heildartekna — sem er heldur þrengra hugtak en heildartekjur samkv. okkar lögum, en þó víðara en hreinar tekjur hjá okkur — koma til frádráttar við skattaákvörðun, séu gefendur einstaklingar og fénu varið í einhverjum eftirgreindum tilgangi. Í fyrsta lagi til stofnana eða sjóða, sem vinna eingöngu að trúmálum, mannúðarmálum, vísindum, bókmenntum eða menntamálum, svo og til verndar börnum eða dýrum, ef starfsemin er lögum landsins samkvæm, er ekki rekin í hagnaðarskyni fyrir meðlimi og ekki í þeim höfuðtilgangi að hafa áhrif á löggjöf landsins; í öðru lagi til samtaka, sem starfa á svipuðum grundvelli og t. d. Oddfellowreglan, ef framlögin eru eingöngu notuð í þeim tilgangi, sem áður var getið; og í þriðja lagi til ýmissa opinberra aðila, ef gjafirnar ganga aðeins til almenningsþarfa. Auk þessa eru svo nefndir aðilar, sem styrkja upp-gjafahermenn o. fl., sem við á þar í landi. Sem dæmi um þiggjendur eru nefndir skátafélagskapurinn, kirkjur, spítalar og Rauðikrossinn, auk margra annarra aðila. Þessi heimild í lögum Bandaríkjanna hefur gefið svo góða raun, að í fyrra var hinn skattfrjálsi hundradshluti hækkaður í 20% heildartekna og 30%, ef um var að ræða sjúkrahús, sem rekin eru af hinu opinbera, eða kirkjur.

Bandaríska ákvæðið er að því leyti þrengra en það, sem í frv. er ráðgert, að gefendur, sem góðs njóta af því, eru aðeins einstaklingar, en í frv. er notað orðið skattþegn, sem nær bæði til einstaklinga og félaga.

Svipuð lagaregla og hér hefur verið lýst gildir einnig í Englandi. Samkv. upplýsingum brezka sendiráðsins er hún framkvæmd þannig, að hið opinbera heimtir að vísu skatt af þeirri upphæð, sem gefin er, en er skuldbundið til að láta þann skatthluta ganga til sama aðila og gjöfina þáði.

Í báðum þessum löndum njóta slík félög eða stofnanir opinberrar verndar. Félögin eru konungleg í Bretlandi og skrásett hjá hinu opinbera í Bandaríkjunum. Þetta mun að sjálfsögðu auðvelda framkvæmd laganna. En hér á landi er engu slíku til að dreifa, og mundi því koma til kasta dómstóla að skera úr, ef mikill vafi

kygni að rísa um, hvort stofnun eða félag félli undir 1. gr. þessa frv.

Það hefur oft sannazt, að vilji Íslendinga til fórna við góð málefni er mikill, eins og nú hefur síðast sézt þessa dagana á hinni almennu fjársöfnun til Ungverja, sem svo sárt eru leiknir af ofbeldi erlends kúgunarafls. Telja má, að margur mundi fús leggja á sig aukavinnu, ef honum væri heimilt að nota tekjur af henni óskertar til þeirra þjóðnýtra mála, sem hann ber mest fyrir brjósti. Auk þess sem vinnuafli gæti þannig betur nýtt, er sennilegt, að fjármunir þiggjenda nýttust einnig betur, því að draga mundi úr þörf fyrir kostnað vegna ýmiss konar fjársöfnunarleiða, svo sem happdrættis og hlutaveltna, en auðveldara mundi vera að afla frjálsra framlaga. Loks má svo ætla, að minna yrði um beina opinbera styrki sótt en nú er. Þeir gætu minnkað og með tímanum jafnvel horfið að því er til vinsælustu stofnana tæki.

Að öllu samanlögðu má því segja, að opinberar fjárhirzlur muni ekki ýkja mikils í missa þrátt fyrir breytingu þessa, ef að lögum verður. Á hinn bóginn mun með þessu að íslenskri höfðingslund hlúð í þágu almannaheilla.

Ég vil svo leyfa mér að leggja til, að frv. verði vísað að lokinni þessari umr. til hv. fjhn.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til fjhn. með 22 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

15. Útsvör (frv. RH).

Á 12. fundi í Nd., 6. nóv., var útbýtt:

Fr. v. til l. um breyt. á l. nr. 66 12. apríl 1945, um útsvör [40. mál] (þmfrv., A. 41).

Á 17. fundi í Nd., 19. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Ragnhildur Helgadóttir): Herra forseti. Frv., sem hér er til umr., um breyt. á lögum um útsvör, nr. 66 frá 1945, er sama eðlis og frv. um breyting á lögum um tekjuskatt og eignarskatt, sem rétt áðan var hér til umræðu.

Nú mun útsvar lagt á eftir efnum og ástæðum, og er þá tekið tillit til flestra sömu aðstæðna og til greina koma við ákvörðun tekjuskatts og eignarskatts. Þó er í útsvarslögum gerð sérstök undantekning að því er til skattfrelsis sparifjár tekur. Og með því að hér er um nokkuð hliðstætt atriði að ræða, þykir rétt að hafa einnig um það beint undantekningar-ákvæði í 4. gr. útsvarslaga. Að öðrum kosti væri hugsanlegt, að sá skatthluti, sem ríkið gæfi mönnum eftir, væri aftur frá þeim tek-

inn til bæjar- og sveitarfélaga, og með því væri að engu orðin sú hvöt, sem ákvæðið ætti að vera fólki til styrktarstarfsemi.

Það, sem sagt var um opinbera aðila í fyrri ræðu minni, á bæði við um ríki, bæjar- og sveitarfélög, og mun ég því ekki endurtaka þau orð. Og sama er að segja um tilgang frv. og rök, sem eru hin sömu varðandi bæði frumvörpin. Ég leyfi mér því að vænta þess, að þessu frv. verði einnig vísað til hv. fjhn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til fjhn. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

16. Almennatryggingar.

Á 16. fundi í Nd., 15. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 24 29. marz 1956, um almennatryggingar [50. mál] (þmfrv., A. 55).

Á 18. fundi í Nd., 20. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Karl Guðjónsson): Herra forseti. Á síðasta Alþingi voru samþykkt ný lög um almennatryggingar. Þau lög gerðu ráð fyrir því, að nýr háttur yrði upp tekinn um umboðsstörf fyrir almennatryggingarnar utan Reykjavíkur, þ. e. a. s., að sá háttur, sem tíðkast hefur frá upphafi almennatrygginganna, — en þær hófu starfsemi sína með ársbyrjun 1947, — að láta sjúkrasamlög í ýmsum bæjum landsins annast umboðsstörf fyrir sig, skyldi niður felldur, þannig að ekki kæmu aðrir aðilar til greina sem umboðsmenn trygginganna en bæjarfógetar og sýslumenn. Í eldri lögunum var gert ráð fyrir því, að einnig gætu komið til greina til að inna slík störf af höndum bæði sjúkrasamlög og sveitarstjórnir, og eins og áður er fram tekið, hafa sjúkrasamlög annast þetta í nokkrum bæjum og annast enn. Um næstu áramót er svo fyrirhugað, að breytingin, sem lögin frá því í marz s. l. fela í sér, gangi í gildi, þannig að eftir þann tíma verði engir umboðsaðilar til nema fógetar og sýslumenn fyrir Tryggingastofnunina.

Ég fyrir mitt leyti var andvígur þessari breytingu frá upphafi, gerði þegar á þinginu í fyrra brtt. við þetta ákvæði. Hún fékk nokkurn byr og þingmenn úr þrem flokkum stóðu raunar að henni, en ekki náði hún samþykki þá. Hér hef ég freistað þess að gera enn till. um það, að þær stofnanir, þau sjúkrasamlög, sem nú annast tryggingaumboðin, þ. e. a. s. úrskurðina og útborganir fyrir almennatryggingarnar, skuli fá að halda þeim umboðum áfram, enda get ég ekki betur séð en að það sé hið hagfelldasta í málinu, a. m. k. sums staðar. Þar

sem ég bezt til þekki, veit ég ekki til þess, að Tryggingastofnunin telji sig hafa upp á eitt eða neitt að klagja við þá stofnun, sem annast hefur þetta umboð, sjúkrasamlag Vestmannaeyja. Og ég sé heldur ekki, að Tryggingastofnunin bæti hvorki þjónustu sína né heldur að hún lækki kostnaðinn við umboðið með því, að tekinn verði upp sá háttur, sem hin nýju lög um almennatryggingarnar gera ráð fyrir. Það er að ýmsu leyti mjög eðlilegt, að einmitt sjúkrasamlögin annast úrskurði og útborgun fyrir almennatryggingarnar. Ef það er réttmætt, að þeir aðilar, sem kosnir eru á hverjum tíma til þess að ráða í bæjarmálum á hverjum stað, hafi iðlutunarrétt um stjórn sjúkrasamlaga, þá er það ekki síður réttmætt, að slíkir kjörnir fulltrúar hafi einnig iðlutunarrétt um framkvæmd á lögum eins og almennatryggingalögunum, enda er þar um að ræða svo náskylda starfsemi, að ég hef ekki orðið var við nein rök, sem réttlætt geti það, að eðlilegt sé, að allt aðrar reglur gildi um þessa tvo aðila, sjúkrasamlögin og tryggingarnar, að því er þetta snertir.

Þá skal ég geta þess, að sjúkrasamlögunum sem slíkum er það nokkurt hagræði að annast einnig umboðið fyrir almennatryggingarnar; þannig bætast samlögunum nokkur verkefni. Þau þurfa hvort eð er að hafa til sinnar starfrækslu húsnæði, sem yfirleitt má ekki vera minna en tvö herbergi, þó að um sé að ræða sjúkrasamlagsstarfsemina eina saman í venjulegum bæjum, eins og þeir gerast á Íslandi. Þau geta ekkert sparað á þessum lið, þó að tryggingaumboðin séu af þeim tekin. Í mannahaldi gegnir nokkuð svipuðu máli. Sjúkrasamlögin geta ekki, svo að neinu nemi a. m. k., minnkað mannahald, þó að þetta verkefni sé af þeim tekið. Það segir sig þess vegna sjálft, að rekstur þeirra verður fjárhagslega óhagkvæmari, sem hlýtur að sjálfsögðu að koma niður í hækkuðum sjúkrasamlagsgjöldum á almenning.

Ég fæ ekki heldur annað séð en að það sé óhagkvæmt fyrir Tryggingastofnunina sjálfa að eiga nú — á tímum eins og við höfum lifað að undanförmu, þar sem dýrtíð hefur sífellt farið vaxandi — að semja við nýjan aðila um þessi umboð, einmitt þegar svo stendur á. Ég hygg, að Tryggingastofnunin hafi sloppið tiltölulega ódýrt við þá umboðsaðila, sem ég ber hér fyrir brjósti í þessu frv., og að engin von sé til, að hún komist út af því með léttara móti fjárhagslega við þá nýju aðila, sem hún nú ætlar að semja við um þessi umboð. A. m. k. þar, sem ég bezt til þekki, veit ég það, að fógetaembættið hefur enga aðstöðu til þess að taka þessi auknu störf í sínar hendur nema auka sitt húsnæði og auka sitt starfsmannahald, en hvorugt þyrfti að gera, ef þetta væri áfram hjá viðkomandi sjúkrasamlagi.

Hafi einhver rök verið borin hér fram á Alþingi fyrir því, að þessi breyting frá því, sem í gömlu lögunum var og frey þá því, sem enn er í framkvæmd, væri nauðsynleg, þá hafa þau rök algerlega farið fram hjá mér, því að ég hef bókstaflega ekki heyrt neitt það fram borit,

sem réttlætt geti þessa breytingu eða talið hana eðlilega. Þess vegna tel ég, að enn sé tími til að spyrna við og breyta þessu ákvæði í það form, sem það áður var í, þannig að bæði sveitarfélögum og sjúkrasamlögum geti gefið kostur á því auk þeirra aðila, sem annast innheimtu fyrir Tryggingastofnunina, en það eru fógetar og sýslumenn, að hafa þessi íhlutunarumboð á sínum snærum. Og í trausti þess, að þingmenn séu mér um þetta sammála að athuguðu máli, hef ég borið fram þetta frv. og haft það algerlega aðskilið frá öllum öðrum breytingum, sem ég raunar gæti vel óskað eftir að gerðar væru á almannatryggingalöggjöfinni. En þar sem hér er eingöngu um að ræða fyrirkomulagsatriði, sem er a. m. k. ekki þess háttar fjármál, að það auki nein útgjöld, hvorki trygginganna né viðkomandi sjúkrasamlaga, en á hinn bóginn svo vaxið, að ef fram hjá því verður gengið, þá getur það þyngt skatta á almenningi, — ég á þar við iðgjöld til sjúkrasamlaganna, — þá vona ég, að fleiri þm. geti nú átt með mér samstöðu í þessu máli en síðast reyndist, og vænti þess, að málið fái hér skjóta afgreiðslu. Ég vil vekja athygli á því, að ef ekkert er að gert í málinu, þá gengur sú breyting, sem nýju lögin gera ráð fyrir, í gildi um n. k. áramót, svo að allur dráttur á málinu mundi verða til þess að hindra framgang þess.

Ég vænti þess svo að þessari umr. lokinni, að málinu verði vísað til hv. heilbr.- og félmn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 22 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 22 shlj. atkv.

Á 33. fundi í Nd., 17. des., var frv. tekið til 2. umr. (A. 55, n. 137).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

17. Vegalög (frv. JS og StgrSt).

Á 22. fundi í Nd., 27. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 36 14. maí 1955, um breyt. á vegalögum, nr. 34 22. apríl 1947 [65. mál] (þmfrv., A. 88).

Á 23. fundi í Nd., 29. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Jón Sigurðsson): Herra forseti. Þetta frv., sem hér liggur fyrir, er að því leyti enginn nýgræðingur, að slíkar vegalagabreytingar hafa verið fluttar nærri því á hverju ári. Við vegalögin var gerð nokkur viðbót á s. l. þingi og þá teknir upp nokkrir vegir. Á hinn bóginn hefur það orðið svo, að þegar leitað hefur verið eftir að fá verulegan stuðning, sem um hefur munað, til þess að koma sýsluvegum hér- aðanna í sæmilegt lag, hefur það mætt svo

Alpt. 1956. C. (76. löggjafarþing).

mikilli tregðu, að slík viðleitni hefur lítinn árangur borið. Það er því komið svo víða, að sýsluvegirnir eru í hinu mesta ófremdarástandi, og sérstaklega kemur þetta hart niður í þeim héruðum, þar sem mjólkurframleiðsla er mjög verulegur þáttur í framleiðslu bænda.

Á undanförunum árum hefur í stað þess að hjálpa sýslunum til þess að standa undir þeim gjöldum, sem af sýsluvegunum leiðir, viðhaldi þeirra og nýbyggingu, verið farin sú leið að taka allmarga sýsluvegi upp í þjóðvegatölu og létta þannig á sýsluvegunum. Þetta hefur þó engan veginn reynzt nægilegt, og í ýmsum héruðum eru stórir vegakaflar, sem sýslurnar verða að standa undir og er bersýnilegt að þeim er langt um megn. Hér leggjum við þingmenn Skagf. til, að teknir verði upp nokkrir vegir og vegakaflar, sem er óhjákvæmilegt að gera miklar endurbætur á eða byggja alveg upp að nýju.

Þetta er fullkomið nauðsynjamál, og eins og tekið er fram í grg., eru eftir samt sem áður mjög mikil verkefni fyrir sýsluvegasjóð Skaga- fjarðarsýslu, ef sinna á, svo að vel sé, vega- þörf héraðsbúa.

Ég hef svo þessi orð ekki fleiri, en vísa að öðru leyti til þeirrar grg., sem fylgir þessu frv.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 24. fundi í Nd., 30. nóv., var fram haldið 1. umr. um frv.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til samgm. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag- skrá tekið frammar, en brtt. við það bárust á þskj. 96, 97, 102, 105, 108, 109, 230.

18. Aðflutningsgjöld af fiskflökunar- vélum.

Á 22. fundi í Nd., 27. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um tímabundið afnám aðflutnings- gjalda af fiskflökunarvélum [66. mál] (þmfrv., A. 91).

Á 25. fundi í Nd., 3. des., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Eins og öllum er kunnugt, á íslensk útlutnings- framleiðsla mjög í vök að verjast vegna stöð- ugt hækkandi rekstrarkostnaðar, á sama tíma sem verð útlutningsafurða þessarar fram- leiðslu stendur í stað í íslenskum krónum. Það er því lífsskilyrði fyrir þessa framleiðslu að geta hagnýtt sér þá tækni, sem er í vélafram- leiðslu annarra þjóða, til þess að geta með því lækkað rekstrarkostnaðinn.

Fyrir ári var keypt til Vestmannaeyja ný vél til flökunar á fiski, sem búin var til í Þýzka-landi. Þessi vél hafði haft tiltölulega litla reynslu, en sú reynsla, sem fékkst með vél þessari í Vestmannaeyjum, var svo góð, að þeir menn, sem starfa að frystihúsarekstri, töldu, að lífsnauðsyn væri fyrir þennan rekstur að geta náð í slíkar vélar til þess að geta lækkað rekstrarkostnaðinn, en þessi vél vinnur á við marga menn á degi hverjum.

Þetta varð svo til þess, að nú hefur verið stigið skref til þess að vélvæða frystihúsareksturinn í stórum stíl með innkaupum á þessum vélum með aðstoð Framkvæmdabankans. Nú hafa verið pantaðar 56 af þessum vélum og þær kosta, komnar á höfn hér á landi, frá 435 þús. kr. og upp í 728 þús. kr. hvert stykki eftir stærð. Andvirði allra þessara véla, sem pantaðar hafa verið, er um 30 millj. kr., komnar hér í höfn. Hér er því um geysilega mikið átak að ræða fyrir frystihúsareksturinn, sem nú berst í bökkum vegna skorts á rekstrarfé. En samningur hefur fengið um kaup á vélunum á þann hátt, að lítið eitt er borgað um leið og vélarnar eru pantaðar og afgangurinn á fá-um árum, og gerir það frystihúsinum kleift að kaupa þær.

En sagan er ekki þar með öll sögð. Til þess að fá þessar vélar fluttar til landsins tekur ríkissjóður samkvæmt núgildandi aðflutningsgjaldatöxtum 10½ millj. kr. á þessar 56 vélar, er leggst sem beinn skattur í viðbót við innkaupsverðið, 30 millj. kr. Eg geri ráð fyrir því, að menn geti verið sammála um, að ekki sé rétt, að ríkissjóður leggi þennan gífurlega skatt á vélnar, sem nauðsynin hefur knúið menn til þess að flytja inn, svo að gera mætti þessa útflutningsframleiðslu samkeppnishæfa á erlendum markaði, ekki sízt þegar þess er gætt, að þeir aðilar, sem vélnar flytja inn, verða, eins og ég hef þegar sagt, að berjast í bökkum með rekstrarfé. Þetta er alveg sérstakur innflutningur, sem ekki hefur verið reiknað með í þeirri áætlun um tolltekjur, sem gerð var, þegar fjárlagafrv. var lagt fram. Það getur því ekki raskað neinu í sambandi við fjárlagafrv., sem nú liggur fyrir þinginu, þó að þessir tollar, sem nú hvíla á flökunarvélunum, séu afnumdir um ákveðinn tíma. Eg vil því vænta þess, að hv. þm. sjái nauðsyn á því, að þetta nái fram að ganga og að frv. nái samþykki í þinginu.

Eg legg til, að að lokinni þessari umr. verði frv. vísað til fjhn.

ATKVGR.

Fr. vís. til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til fjhn. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

19. Aðflutningsgjöld af dráttarvélum og vélum í fiskiskip.

Á 23. fundi í Nd., 29. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um afnáðm aðflutningsgjalda af dráttarvélum og vélum í fiskiskip [68. mál] (þmfrv., A. 93).

Á 25. fundi í Nd., 3. des., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Pétur Ottesen): Herra forseti, Eins og vikið er að í grg. þessa frv., horfir mjög óvænlega til um þá hásköttun, sem nú er á bátavélum. Það er gerð grein fyrir því hér, að innflutningsgjöldin af bátavélum, sem tekin eru með verðtolti, framleiðslusjóðsgjaldi og sölu-skatti, nemi um 30% eða rúmlega það. Auk þess er tekinn af vélum þessum vörumagns-tollur, sem nemur 24½ eyri af hverju kg.

Þetta hefur leitt til þess, þessi há skattur, sem nú er kominn á þessar vélar, að það er orðið algild regla, þegar skipta þarf um vélar í bátunum, að þá eru þeir sendir til útlanda til þess að framkvæma þetta, og það liggur í því, að af vélum, sem fluttar eru inn til landsins niðurstettar í báta, er enginn tollur tekinn, og útvegsmönnum þykir það þess vegna borga sig fjárhagslega að hafa þennan háttinn á. En þetta leiðir til þess í fyrsta lagi, að sú atvinna, sem leiðir af því að skipta um vélnar í bátunum, hverfur úr höndum landsmanna til erlendra manna. Þetta er þó engan veginn af því, að það sé ekki hægt að fá þetta verk unnið jafnvel og örugglega hér í landinu eins og hægt er erlendis. Í því efni standa fagmenn okkar á þessu sviði alveg gersamlega á sporði erlend-um sérfræðingum og geta gert þetta á allan hátt jafnvel og traustlega. Annað hefur og komið í ljós í sambandi við þá ófugþróun í atvinnuháttum landsmanna, sem af þessu hefur leitt, sem er það, að af þessu stafar einnig slyshætta, því að þegar bátarnir eru sendir yfir hafið, — sem oft er að haustlagi gert, því að það þykir hentugur tími til þess að skipta um vélar í bátunum, — þá er oft úfinn sjór og allra veðra von. Og það benda allar líkur til þess, að a. m. k. í eitt skipti hafi orðið slys af þessu, því að bátur, sem var á útleið og var með gamla og slitna vél, fórst á þeirri leið.

Það er þess vegna allt, sem mælir með því, að þetta mál sé tekið til athugunar að nýju. Auk þess bendir allt til, að tilraun til skattinn-heimtu til ríkissjóðs með þessum hætti nái ekki tilgangi sínum, af því að í vaxandi mæli er það svo, að bátarnir eru nú sendir til útlanda í þessu skyni, og þar með tapast vitanlega allur tollur af innfluttum bátavélum. Eg las í blaði núna nýlega, að frá einni verstöð væru annað-hvort farnir eða í þann veginn að fara fimm bátar til útlanda í því skyni að láta skipta um vélar í þeim. Þetta sýnir augljóslega, hvert stefnir í þessu efni.

Þá hef ég, eða við flm., einnig tekið inn í þetta frv. ákvæði um, að sama skuli gilda að

því er snertir dráttarvélar, en þær eru aðallega notaðar í þágu landbúnaðarins. Þar er að sjálf-sögðu um að ræða undirstöðuatriði í þróun og velfarnaði landbúnaðarins, að þeir, sem að hon-um vinna, eigi þess kost að geta fengið vélar til þeirra framkvæmda, bæði til jarðvinnslu og auk þess til nota við framleiðsluna. Það virðist þess vegna vera sams konar grundvöllur fyrir því, að farið sé fram á, að einnig falli niður innflutningsgjöld af þessum vélum, og er það einnig lagt til í þessu frv. Eg hef aflað mér upplýsinga um það, hverju muni hafa numið aðflutningsgjöldin af dráttarvélum á yfirstandandi ári, en á því ári var mikill, máske óvenju-lega mikill innflutningur á þessum vélum, og nam það samanlagt til þessa tíma eitthvað um 3 millj. kr., svo að það er þó ekki meiru á bak að sjá í því efni. Mun þó, eins og ég tók áður fram, hafa verið einna mestur innflutningur á slíkum vélum á þessu ári.

Mér þykir svo ekki ástæða til að fara fleiri orðum um þetta frv., en vildi leggja til, að að lokinni þessari umr. yrði frv. vísað til fjhn.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til fjhn. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

20. Girðingalög.

Á 26. fundi í Nd., 4. des., var útbýtt:

Fr. til 1. um breyt. á girðingalögum, nr. 24 1. febr. 1952 [72. mál] (þmfrv., A. 104).

Á 27. fundi í Nd., 6. des., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Sveinbjörn Högnason): Herra forseti. Eg hef leyft mér ásamt hv. þm. Mýr. (HS) að flytja frv. á þskj. 104, og er frv. þetta breyting eða jafnvel öllu heldur viðbót við núgildandi girðingalög. Hér er í raun og veru aðeins um að ræða að láta lög um girðingar og gripa-vörzlur fylgjast með tímanum og gera á þeim þær breytingar eða þær viðbætur, sem breyttar aðstæður og breyttir tímar krefjast.

Þegar girðingalögin voru sett í upphafi, var að langmestu leyti um girðingar að ræða gerðar með neti og vír og að nokkru undirhleðslu. En með tilkomu hinna stórvirku skurðgrafna á síðustu árum eru skurðir æ meira að ryðja sér til rúms og eru almennt notaðir í þessu skyni og þá sérstaklega þar, sem framræsla eða vegur þarf að koma jafnhliða.

Það er því nauðsynlegt orðið, að um þessar vörzlur, þar sem skurðirnir eru jafnvel megin-þátturinn í girðingunni, séu sett ákvæði og ákveðin gerð þeirra, svo að fullgild varzla geti talizt, samhliða öðrum ákvæðum í girðingalög-

unum, og þau ákvæði séu sett inn í núgildandi girðingalög. Þessi ákvæði, sem hér hafa verið sett um, hvernig þeim girðingum skuli hagað, eru að mestu leyti gerð í samráði við ráðu-naut Búnaðarfélags Íslands, Ásgeir L. Jónsson, sem er þessum málum kunnugastur, og er að mestu farið eftir þeim till., sem hann hefur gert í því efni.

Fyrri liðurinn, um það, sem telst til fullgildra girðinga, er í raun og veru hinn sami og gildir í núgildandi girðingalögum um gaddavirs-girðingar og netgirðingar, en þó sú breyting á, að hérna er sett í samræmi við það, sem nú er í jarðræktarlögunum, að ekki skuli vera 6 metrar milli staura, heldur 5, því að það mun vera sú algilda regla að framfylgja því, sem þar stendur um girðingar.

Síðari liðurinn í þessu frv. er aftur um skurðina og þau ákvæði, hvernig frá þeim skuli gengið, til þess að þeir geti talizt fullgild varzla.

Loks eru ákvæði um, að á eftir 10. gr. 1. komi ný málsg., svo hljóðandi:

„Nú verður ágreiningur um landamerkjagirðingu, á hvern hátt eða úr hvaða efni hún skuli gerð, og skulu aðilar þá hlíta úrskurði matsmanna eða úttektarmanna.“

Það er sérstaklega nauðsynlegt að fá þessa viðbót inn í girðingalögin um slíka vörzlu sem hér er að ræða, þar sem um landamerkja- eða samgirðingar fleiri aðila er að ræða. Það hafa komið fram árekstrar í þeim efnum, hversu menn skyldu taka þátt í þeim, þar sem það er ekki í girðingalögum sjálfum. Þess vegna er það nauðsynlegt, að aðilum sé gert að taka sams konar þátt í þessum girðingum og í þeim girðingum, sem í lögunum voru áður. Hafa komið fram ítrekaðar raddir frá mörgum bændum, sem hafa mjög með framræslu og skurð-gerð að gera, á síðari árum um að fá ákvæði inn í girðingalögin um þessi efni, þannig að ekki séu árekstrar á milli aðila, sem að girðingunum standa, er um skurðgröft er að ræða. Það er til að fyrirbyggja þessa árekstra, sem þessarar viðbótar er óskað, og með tilliti til þess er 2. gr. þessa frv. um viðbót við 10. gr. laganna sett, að ef ágreiningur verður á milli aðila, t. d. um landamerkjagirðingu eða aðrar samgirðingar, að þá séu það matsmenn eða út-tektarmenn, sem skuli skera úr um það, hvaða girðingar skuli settar og sé heppilegra að setja.

Þetta er svo einfalt mál, sem hér er um að ræða, og svo sjálfsagt, þegar menn hafa áttað sig á því, hvað um er að vera, að ég tel enga ástæðu til að fara um það fleiri orðum og óska þess, að að þessari umr. lokinni verði frv. vís-að til hv. landbn. og til 2. umræðu.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til landbn. með 20 shlj. atkv.

Á 82. fundi í Nd., 8. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 104, n. 407).

Frsm. (Ágúst Þorvaldsson): Herra forseti. Nefndin hefur athugað frv. þetta um breytingu

á girðingalögnum og hefur orðið sammála um að mæla með því, að það yrði samþ. með nokkrum breytingum. Nefndin hefur haft málið allengi til athugunar, og hafa henni borizt bréf og erindi frá ýmsum aðilum um þetta mál, m. a. ályktun frá búnaðarþingi. Nefndin sá sér ekki fært að taka þessar till. að fullu til greina, en hins vegar var henni ljóst, að ýmsir annmarkar væru á lögnum og full nauðsyn væri að bæta úr þeim. Það hefur t. d. komið í ljós, að ákvæði í 9. gr. um það, að eigendum vega væri heimilt að girða kringum vegi sína, hefur orðið til mjög bagalegs trafala fyrir ýmsa landeigendur, sem leyft hafa byggingu sumarbústaða á landi sínu, því að sumir þeirra hafa girt meðfram vegum sínum á báðar hliðar, svo að beitarafnot fyrir búpening viðkomandi bænda hafa torveldazt. Nefndin gerir því till. um, að þetta heimildarákvæði falli niður, en í staðinn komi skýr ákvæði um það, hvernig með skuli fara, þar sem svona stendur á. Ætti það að vera hlutaðeigandi aðilum til gagns, að ákvæði um þetta séu skýr, svo að ekki geti komið til ágreinings um þetta atriði í framtíðinni, en á slíku mun nokkuð hafa borið að undanförunu.

Ég hef svo ekki um þetta fleiri orð, en vænti þess, að málinu verði að þessari umr. lokinni vísað til 3. umræðu.

Halldór E. Sigurðsson: Herra forseti. Þar sem hv. 2. þm. Rang., sem er 1. flm. að þessu frv., er ekki viðstaddur, vil ég leyfa mér f. h. okkar flm. að þakka nefndinni fyrir þau störf, sem hún hefur lagt í þetta frv.

Ég vil geta þess, að bæði hv. frsm. n. og form. landbn., hv. þm. Dal., hafa rætt við okkur flm. um þær breytingar, sem nefndin gerir á frv. okkar, og höfum við fallizt á þær.

Ég vil einnig geta þess, að ég hefði að vísu kosið þegar í upphafi að gera nokkrar fleiri breytingar á girðingalögnum, en af því varð ekki að sinni af ástæðum, sem ég mun ekki greina hér, en vonandi gefst tækifæri til þess, að það verði gert síðar. Ég vil svo vænta þess, að hv. þm. sjái sér fært að veita málinu brautargengi, svo að það nái fram að ganga á þessu þingi.

ATKVGR.

Brtt. 407,1 samþ. með 20 shlj. atkv.

1. gr., svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv.

Brtt. 407,2 (ný gr., verður 2. gr.), samþ. með 20 shlj. atkv.

2. gr. (verður 3. gr.) samþ. með 20 shlj. atkv.

3. gr. (verður 4. gr.) samþ. með 20 shlj. atkv.

Brtt. 407,3 (nýtt brákv.) samþ. með 20 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. v. vísað til 3. umr. með 20 shlj. atkv.

Á 83. fundi í Nd., 9. apríl, var frv. tekið til 3. umr. (A. 421).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. v. samþ. með 19 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 85. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 87. fundi í Ed., 11. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til landbn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

21. Matsveina- og veitingaþjónaskóli.

Á 26. fundi í Nd., 4. des., var útbýtt:

Fr. v. til l. um breyt. á l. nr. 82 5. júní 1947, um Matsveina- og veitingaþjónaskóla [73. mál] (þmfrv., A. 106).

Á 27. fundi í Nd., 6. des., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Þetta litla frv. var í fyrra flutt að minni tilhlutan sem stjfrv., en náði þá ekki fram að ganga, að því að ég tel eingöngu vegna þess, að þm. höfðu ekki áttað sig á, að það er meiri trygging fyrir góðri afgreiðslu þeirra mála, sem hér um ræðir, ef menntmrn. fjallar um þau, heldur en samgmrn. Menntmrn. fjallar um flesta skóla landsins. Þar eru þeir menn saman komnir, sem mesta þekkingu og æfingu hafa af stjórnaðsstarfsmönnum til þess að fara með þessi mál, og það er mun óhægara fyrir ráðherra, hver sem hann er, ef hann þarf að leita ráða hjá mönnum um þessi efni, sem eru óvanir meðferð skólamála, þekkja ekki til kennara eða annars þess, sem ráða þarf fram úr, heldur en ef meðferð málanna er öll sameinuð í einu ráðuneyti. Samfara þessu getur svo vel farið það, að heppilegra þyki að skipta menntmrn. milli margra ráðherra, eins og öðrum ráðuneytum hefur verið skipt. Það er mál fyrir sig, hvort slíkt sé æskilegt eða ekki. Það er ekkert óæskilegra um menntmrn. en önnur rn., sem þannig hefur verið farið að með. En enginn vafi er á því samkvæmt þeirri reynslu, sem ég hef, að heppilegast er að sameina skólamál að sem mestu leyti undir meðferð menntmrn.

Hér er um að ræða málefni, sem er algerlega ópólitískt í eðli og eingöngu hagkvæmnismál og ég flutti á sínum tíma vegna fenginnar reynslu. Og ég taldi rétt, einmitt til þess að undirstrika það, að málið er ópólitískt í eðli, að flytja það aftur, eftir að ég var kominn úr stjórninni, vegna þess að mig grunaði undir niðri, að það væri einhver samblástur þeirra vinstri flokka, sem síðan hafa náð saman, sem

birtist einna fyrst í því að fella þetta litla frv. í fyrra. En nú geri ég ráð fyrir því, að dómgreind þeirra sé orðin óháðari varðandi smáatriðin, eftir að þeir hafa fengið sinni miklu sameiningarþrá fullnægt, og fáið þess vegna til þess að skoða þetta málefni skynsamlega. Í því trausti er málið flutt. Vænti ég, að því verði vísað til 2. umr. og hv. menntmn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til menntmn. með 22 shlj. atkv.

Nefndarálit frá minni hl. menntmn., á þskj. 571, var útbýtt 21. maí, en frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

22. Stýrimannaskólinn í Reykjavík.

Á 26. fundi í Nd., 4. des., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 5 14. marz 1955, um stýrimannaskólann í Reykjavík [74. mál] (þmfrv., A. 107).

Á 27. fundi í Nd., 6. des., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Eg læt mér í einu og öllu nægja að vísa til ummæla minna við næsta mál á undan á dagskránni, um Matsveina- og veitingaþjónaskóla.

Leyfi ég mér að leggja til, að frv. fái að ganga til 2. umr. og hv. menntmn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til menntmn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit frá minni hl. menntmn., á þskj. 572, var útbýtt 21. maí, en frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

23. Sala Hrafnkelsstaða.

Á 26. fundi í Nd., 4. des., var útbýtt:

Frv. til l. um heimild fyrir ríkisstj. til að selja þjóðjörðina Hrafnkelsstaði í Eyrarsveit [75. mál] (þmfrv., A. 110).

Á 28. fundi í Nd., 7. des., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Sigurður Ágústason): Herra forseti. Að ósk hreppsnefndar Eyrarsveitar hef ég flutt frv. það, sem hér er tekið til meðferðar, um heimild fyrir hæstv. ríkisstjórn til að selja

eyðijörðina Hrafnkelsstaði til Eyrarsveitar fyrir það verð, sem dómkvaddir menn meta.

Telja verður eðlilegt og sanngjarnt, að ríkisstj. verði veitt heimild til að verða við óskum hreppsnefndarinnar um sölu á þessari eyðijörð. Ekki er trúlegt, að jörðin byggist á ný, þar sem því miður nokkrar aðrar og betri jarðir í sömu sveit hafa lagzt í eyði á undanföllum árum. Bændur, sem bjuggu á þeim jörðum, hafa flutt byggð sína í Grafarnes, með því að þeir töldu sig hafa þar öruggari atvinnu og betri lífsafkomu á ýmsum sviðum.

Í 2. gr. frv. hef ég viljað tryggja Gunnari bónda Stefánssyni á Eiði, sem á síðustu árum hefur haft afnot jarðarinnar og ræktað að nýju nokkurn hluta af túni hennar, leigurétt á landi heimajarðarinnar, bæði hvað snertir hann sjálfan og erfingja hans. Tel ég rétt, að þessi réttur sé ákveðinn í löggjöfinni. Að öðru leyti vitna ég í grg. mína með frumvarpinu.

Að lokinni þessari umr. vil ég biðja hæstv. forseta að vísa frv. til landbn. og til 2. umr.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til landbn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

24. Fræðsla barna.

Á 14. fundi í Sp., 5. des., var útbýtt frá Nd.:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 34/1946, um fræðslu barna [78. mál] (þmfrv., A. 117).

Á 28. fundi í Nd., 7. des., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 29. fundi í Nd., 10. des., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Flm. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Þetta litla frv. var flutt á Alp. síðast af hálfu menntmrn., en náði ekki fram að ganga. Voru þó í Ed. gerðar á því breytingar, sem hefði mátt ætla að miðuðu í samkomulagsátt, en nægðu ekki til þess að bjarga málinu, þegar það í annað skipti kom til hv. Nd. Eg hygg, að ástæðan til þess, að frv. var fellt, hafi — fyrir utan e. t. v. einhverja pólitíska togstreitu — verið sú, að sumir þm. óttuðust, að með þessu væri stofnað til sérskólahalds, þess, að sértrúarflokkar kæmu upp sínum skólum, svipað því sem er erlendis, og gæti það orðið til þess að grafa undan hinni almennu skólalöggjöf landsins. Eg játa það, að ef á slíku væri raunveruleg hætt, þá mundi ég telja það varhugavert og ekki rétt að stefna í þá átt. Við vitum hins vegar, að skilyrði fyrir slíku eru ekki fyrir hendi á Íslandi. Hér má segja, að

sértrúarflokkar hafi mjög litla þýðingu. Það eru aðeins tiltölulega örfáir menn kaþólskrar trúar, og sértrúarflokkar innan hinnar almennu evangelísk-lúthersku þjóðkirkju eru svo fáir og lítils megnugir, að ekki þarf að óttast, að þeir geti orðið hinu almenna skólakerfi til truflunar.

Hins vegar held ég, að hið almenna skólakerfi hafi gott af nokkurri samkeppni, að það sé hollt fyrir barnaskólana, þá sem ríkið sjálft heldur uppi, að vita, að til séu einhverjir aðrir barnaskólar í landinu, sem veiti þeim nokkurt aðhald með samkeppni, og verði til þess, að þeir leggi sig frekar fram en ella um að ná góðum árangri með starfi sínu. Eins er það vitað, að þó að t. d. kaþólski barnaskólinn hér í bænum hafi starfað um marga áratugi, þá hefur hann ekki starfað sem trúboðsskóli. Hann hefur ekki orðið til þess að útbreiða hina kaþólsku trú, og þarf því ekki að óttast skólahaldið að því leyti. En á þeim skóla hefur verið nokkur annar bragur en barnaskólunum, og ýmsir, sem sent hafa börn sín í þennan sérskóla, telja, að þau hafi haft gott af því að vera þar, og enginn vafi er á því, að hann hefur orðið barnaskólunum hér til nokkurrar vakningar einmitt sem hollur samkeppnisaðili.

Af þessum ástæðum tel ég, að það sé beinlínis til þess að örva hollt skólahald í landinu og til þess að styrkja skólakerfið að gera mögulegt, að slíkir sérskólar starfi. Kostnaðurinn við þá er svo mikill, að þrátt fyrir það, þótt hlaupið sé undir bagga með þeim á þann veg, sem þetta frv. gerir ráð fyrir, þá er engin hætt á því, að slíkt skólahald verði almennt. Það verður alltaf undantekning, það krefst svo mikilla fórnna af þeim, sem standa fyrir skólunum, að útilokað er, að slíkt skólahald verði almennt. Ég vil því skora á menn að taka þetta mál til endurnýjaðrar athugunar.

Eins og ég gat um í upphafi máls míns, þá átti einhvern þátt í því, að það hindraðist framgangur þess í fyrra, það los, sem komið var á samstarf þáverandi stjórnaflókka, og mínir góðu fyrrverandi samstarfsmenn í Framsfl. höfðu ánægju af því að fella mál fyrir mér, ef þau voru ekki of veigamikil. Ég skil það, að þeir þurftu að bregða á leik, blessaðir karlarnir, öðru hverju, og tek það ekki illa upp, en vonast til þess, að þeim hafi vaxið vizka með aldri og styðji nú þetta góða málefni.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til menntmn. með 23 shlj. atkv.

Nefndaráliði frá minni hl. menntmn., á þskj. 591, var útbýtt 23. maí, en frv. var ekki á dag-skrá tekið framár.

25. Tekjuskattur og eignarskattur (frv. RH o. fl.).

Á 57. fundi í Nd., 15. febr., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 46 14. apríl 1954, um tekjuskatt og eignarskatt [111.mál] (þmfrv., A. 239).

Á 60. fundi í Nd., 28. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 61. fundi í Nd., 4. marz, var frv. aftur tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 18 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Ragnhildur Helgadóttir): Herra forseti. Það eru grundvallaratriði góðra laga, að þau fari ekki í bága við önnur lög, að þau séu í samræmi við almenna siðferðisvitund, að þau veiki ekki að neinu leyti grundvöll þjóðfélagsins, að þau séu sanngjörn í garð allra, sem hlut eiga að máli, og að þau séu framkvæmanleg.

Ef spurt er, hvort núgildandi skattalög fullnægi þessum skilyrðum, er varla við því að búast, að svarið verði jákvætt. Skattalögin eru ekki í samræmi við önnur lög um réttarstöðu hjóna, sem líta á hjón sem tvo fjárhagslega sjálfstæða einstaklinga, og það er ekki í samræmi við almenna siðferðisvitund, að fólk stofni heimili ógift, en að því stuðla skattalögin og veikja þannig fjölskylduna, sem er siðferðislega og lagalega grundvöllur þjóðfélagsins.

Engan hef ég heyrt halda fram sanngirni ákvæðanna um skattgjald hjóna. Hjónin bera í raun og veru mun þyngri skatta en ógift fólk. Ekki geta það heldur talizt réttlát lög, sem skerða svo mjög afrakstur af auðferði fólks, að athafnasemi þess lamast. Það er löngu viðurkennt, jafnvel af hinu opinbera, að skattalögin hafa ekki verið framkvæmanleg, ekki getað náð tilgangi sínum.

Núgildandi samsköttun hjóna hefur ýmiss konar óeðlileg áhrif á líf fólks. Ástæðan er fyrst og fremst sú, hve skattstigin fer ört hækkandi. Hann hefur slæm áhrif á athafnalíf þjóðarinnar, vegna þess að á vissu stigi borgar sig betur að sitja auðum höndum en taka á sig viðbótarvinnu, því að afraksturinn hverfur að mestu til hins opinbera, en ekki þess, sem verkið vinnur. Á sama tíma er erlent fólk sótt til að annast hér ýmis nauðsynleg störf.

Skattstigin veldur því einnig, að vinna giftrar konu utan heimilis verður í raun réttari mun verr launuð en ógiftrar. Hlutfallslega hærri skattur hlýtur að greiðast af þessum tekjum giftrar konu, þar eð tekjur hennar leggjast við tekjur mannsins.

Hvernig þessi skipan verkar, skal sýnt með nokkrum dæmum, sem skattstofa Rvíkur hefur reiknað út. Ef tveir einstaklingar, þar sem karlmaðurinn hefur 40 þús. kr. nettótekjur á ári og konan hefur 30 þús. kr. nettótekjur, ganga í hjónaband, þá fá þau samkv. núgild-

andi lögum 4470 kr. í skatta, en ef þau væru ógift, hefðu þau aðeins 2308 kr.

Ef tekið er dæmi um hjón með nokkru hærri tekjur, t. d. þar sem maðurinn hefur 55 þús. kr. í nettótekjur á ári og konan hefur 40 þús. kr. í nettótekjur á ári, þá þurfa þau að greiða samkv. núgildandi lögum 11030 kr., en ef þau væru ógift, þyrftu þau aðeins að greiða 4865 kr.

Ef tekið er dæmi um hjón með enn hærri tekjur, þar sem maðurinn hefur 75 þús. kr. og konan 50 þús., þá þyrftu þau samkv. núgildandi lögum að greiða 20510 kr., en ef þau væru ógift 10110 kr.

Þess má geta, að vegna aukins réttlætis í launamálum kvenna verður óréttlætið í skattamálum hjóna enn meira áberandi.

Ég man eftir barnlausum hjónum, sem bæði vinna utan heimilis. Bæði gegna þau störfum, sem sérþekkingu þarf til, en fyrir það eitt að vera í hjónabandi greiða þau um 20 þús. árlega í beinum sköttum.

Bæði þessi hjón og fjölmörg önnur, sem svipað er ástatt um, vonast til, að leiðrétting fáið á þessum málum. Það er löngu viðurkennt, hvílikt óréttlæti þetta er, og margir eru þeirrar skoðunar, að við þetta eitt, þ. e. a. s. þau tilfelli, þar sem konan vinnur utan heimilis og bæði hjónin afla beinna tekna, beri að miða till. um sérsköttun hjóna.

En þó yrði vinna konu utan heimilis hærra þjóðfélagslega metin en hinnar, sem algerlega vinnur á heimili sínu, en það verður að teljast fráleitt, því að það er engin leið að slá því föstu, að kona, sem vinnur úti, leggi alltaf á sig meira erfiðni en sú, sem heima vinnur. Heimilin eru álíka misjöfn og þau eru mörg. Það er ríkjandi stefna í löggjöf þessa lands, að bæði hjónin skuli vera fjárhagslega og í öðru tilliti jafnréttáir einstaklingar, og það er sú meginstefna, sem ræður í þessu frv., sem hér liggur fyrir. En aðalatriði frv. er í 2. gr. þess, sem hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta:

„1. málsg. 11. gr. 1. um tekjuskatt og eignarskatt orðist svo:

Samanlögðum skattskyldum tekjum hjóna, sem samvistum eru, skal skipta til helminga og reikna skatt af hvorum helming um sig. Ef bæði hjónin afla peningatekna, skulu þær lagðar saman og síðan skipt í tvo jafna hluta. Ef aðeins annað aflar peningatekna, er þeim líka skipt til helminga og hvoru hjóna reiknaður skattur af helmingnum.“

Vegna þeirrar rýmkunar á núgildandi lögum, sem þetta frv. felur í sér um skattgreiðslur hjóna, þykir sanngjarnt, eins og segir í 1. gr. frv., að núgildandi skattstigi fyrir hjón falli niður og allir einstaklingar greiði skatt eftir sama skattstiga. Þá þykir rétt, að einhleypingar njóti nokkru hærri persónufrádráttar en hjón. Séu einhleypingar með börn á framfæri, þykir, eins og 3. gr. frv. leggur til, rétt að veita þeim hærri frádrátt en nú er leyfður, því að þeim er mun erfiðari aðstaða um framfærslu og uppeldi barnanna en hjónum. Frádrátturinn, sem frv. gerir ráð fyrir, nemur persónufrádrætti einhleypings til viðbótar því, sem nú

er fyrir eitt barn, þ. e. 11 þús. kr. samanlagt, en fyrir hvert barn umfram tvöfaldur barnafrádráttur, eða 9 þús. kr.

Þetta mundi hafa í för með sér allmikla lækkun á sköttum einhleypra foreldra. Ef faðir með eitt barn og 55 þús. kr. tekjur greiddi skatt eftir núgildandi skattal., þá á hann að greiða 2675 kr., en samkvæmt þessu greiðir hann 1900 kr. Enn meiri er munurinn, ef hann hefur tvö börn á framfæri; ef hann hefur 55 þús. kr. tekjur, þá á hann að greiða 2080 kr., en samkv. frv. 1108 kr. Ef hann er með tvö börn á framfæri og 70 þús. kr., þá á hann nú að greiða 4340 kr., en samkv. frv. 2615 kr.

Þetta frv. er efnislega samhljóða nokkrum greinum í frv., sem tveir flm. þessa frv., hv. 5. þm. Reykv. (JóhH) og hv. 2. þm. Eyf. (MJ), fluttu árið 1952. Þessu frv. er ætlað að bæta úr þeim annmarka núgildandi skattal., sem veldur því, að fólki er fjárhagslega hagkvæmara að búa saman ógift en ganga í hjónaband. Flm. eru þeirrar skoðunar, að menningarþjóðfélagi beri að styðja fjölskylduna og vernda, en því hlutverki er ekki fullnægt, meðan lög sporna við hjónaböndum, eins og nú er um skattalögin. Þetta þarf að leiðrétta. Það er þýðingarlaust að loka augunum fyrir því, að þessi skipan á skattamálum hjóna er veigamikil orsök þess, hve mörg óskilgetin börn fæðast á Íslandi. Börnin, sem fæðast í sambúð ógifts fólks, eru að lögum óskilgetin og réttarstaða þeirra að ýmsu leyti önnur en barna, sem fædd eru í hjónabandi. Eins er réttarsamband ógifts sambýlisfólks nokkuð með öðrum hætti en hjóna. — Það kann að vera óhjákvæmilegt, að frv. þetta hefði lækkun skatta í för með sér, ef það yrði að lögum, og þótt reynt væri að reikna út, hve miklu sú lækkun næmi, yrði erfitt að komast að niðurstöðu, því að líklegt er, að fólk ynni meira fyrir hærri tekjum en nú er, ef það næði fram að ganga. Og framtölin verða réttari, þegar lögin verða réttlátari, og fólk virðir þá frekar ákvæði þeirra.

Og þegar litið er til þess, hve lítill hluti af heildartekjum ríkisins eru skatttekjur, og hins, að raunverulegar skatttekjur ríkisins hafa farið langt fram úr áætlun um mörg undanfarin ár, þá þykjumst við, sem flytjum þetta frv., mega vænta stuðnings við það, því að þrátt fyrir allt er réttlætið líka nokkurs virði.

Björn Ólafsson: Herra forseti. Ég verð að viðurkenna það, að ég hef skipt um skoðun á þessu máli á síðari tímum, og ég verð eindregið að taka undir þau rök, sem hv. flm. flytur fyrir þessu frv.

Þetta mál er að verða þjóðfélagslegt vandamál hjá okkur, og þess vegna verður ekki hægt að komast hjá því að líta á það sem slíkt. Hér stoðar ekki að berja höfðinu við steininn. Það er að verða þjóðfélagslegt vandamál, af því að ungt fólk, sem hefur fasta atvinnu, hikað við að giftast vegna skattanna. Þetta er í sjálfu sér ekki broslegt. Þetta er mjög alvarlegt mál. Það færast mjög mikið í

vöxt, eins og allir vita, að fólk búi saman án þess að giftast árum saman, eingöngu vegna skattanna, vegna þess að bæði hjónin geta unnið utan heimilisins, enda er það sízt að furða, þegar á 120 þús. kr. tekjum munar, eftir því sem frsm. gat um, 10 þús. kr. í skatti, sem „hjón“ borga minna, ef þau búa saman án þess að vera gift.

Ég hef orðið þess oft var, að skattarnir fæla ungar konur frá því að halda áfram að vinna utan heimilis, eftir að þær eru giftar, þó að þær hafi aðstöðu til þess og hafi góða atvinnu. Það eru ekki meira en nokkrar vikur síðan stúlka, sem hjá mér vann og gifti sig fyrir nokkrum vikum, kom til mín og sagði upp góðri atvinnu, sem hún hafði. Hún sagðist gera það af þeirri einföldu ástæðu, að hún vildi ekki vinna allt árið og borga kaupíð mestallt í skatta.

Þetta er vandamál, sem verður því erfiðara viðfangs, sem dregið er lengur að leysa það. Þess vegna vænti ég, að hv. n., sem tekur við þessu merkilega frv., láti nú hendur standa fram úr ermum, eins og hún er vön, og afgreiði frv. fljótt og á þann veg, að það leiði til þess, að leyst verði þetta erfiða vandamál.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 20 shl. atkv. og til fjhn. með 20 shl. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

26. Hæstiréttur.

Á 57. fundi í Nd., 15. febr., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 112 1935, um hæstarétt [114. mál] (þmfrv., A. 247).

Á 58. fundi í Nd., 21. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 19 shl. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Ólafur Björnsson): Herra forseti. Eins og þá hv. þdm. sjálfsagt rekur minni til, sem lengst hafa átt sæti á Alþingi, urðu fyrir um það bil aldarfjórðungi mikil stjórn málaátök um skipan hæstaréttar. Þáverandi forustumaður Framsfl. beitti sér mjög fyrir því, að breyting yrði gerð á þágildandi lögum um skipan hæstaréttar í þá átt, að dómsmálaráðherrar fengju óskorað vald í þeim efnum, en úr áhrifum hæstaréttar á skipan nýrra manna í dómara-embætti yrði dregið eða þau jafnvel að engu ger. Að till. þessum stóð Framsfl. þá að mestu óskiptur, en einn þm. flokksins, Jón heitinn í Stóradal, skarst þó úr leik. Fyrir hina virðingarverðu afstöðu þess merka og mikilhæfa manns töfðust þessar fyrirætlanir þó mjög og

náðu aldrei fram að ganga í þeirri mynd, sem upphaflega hafði verið ráð fyrir gert.

Með lögnum um hæstarétt frá 1935, sem urðu niðurstaða hinna langvinnu átaka um þetta mál, var þó m. a. gerð sú breyting á ákvæðum um skipun hæstaréttardómara, að afnumin var heimild til þess að heyja hið svonefnda dómaraþróf og þannig rýrð áhrif hæstaréttar á skipan nýrra dómara. Tel ég, að með því hafi verið stigið skref í ranga átt, þar sem engin ný ákvæði voru sett, er tryggð sem hlutlausasta skipun í þessi embætti.

Það er rétt að taka það fram í upphafi máls míns til þess að fyrirbyggja misskilning, að tilgangur frv. þessa er ekki sá að lýsa vantrausti á núverandi hæstv. dómsmrh. persónulega. Að visu mundi ég reiðubúinn að styðja vantraust á hann vegna annarra málefna en þess, sem hér liggur fyrir. En til þess, að þetta frv. er borið fram, liggja aðrar og dýpri ástæður en þær, að treyst sé eða vantroyst einstökum mönnum, er gegna embætti dómsmálaráðherra hverju sinni.

Eins og fram kemur í grg. fyrir frv., er það borið fram til þess að sporna gegn yfirvofandi hættu á því, að mínu áliti, að réttarfar hér á landi muni mótast af pólitískum dómstólum. Margir hv. þm. munu hrista höfuðið yfir slíkri staðhæfingu og telja hana jafnvel firru, því að enginn óski eftir slíkri þróun né hafi í huga að stuðla að henni. Ég tel ekki heldur í sjálfu sér ástæðu til þess að draga það í efa, að allir hv. þm. séu sammála um það, að slík þróun væri miður æskileg. En samt sem áður tel ég, að hún sé óhjákvæmileg með tilliti til þeirrar almennu þjóðfélagslegu þróunar, er telja má líklegasta hér á landi næstu ár, og verður það meginefni máls míns hér að rökstyðja þá skoðun.

Þótt pólitískir dómstólar, þar sem dómara-eru ekki valdir með tilliti til lögfræðilegrar þekkingar og hæfni til þess að dæma af rétt-sýni í hverju máli, heldur með tilliti til stjórn-málaskoðana og einmitt í trausti þess, að þeir dæmi hlutdrægt, séu fyrirbrigði algerlega and-stætt rikjandi réttarhugmyndum almennings hér á landi og í okkar vestrænu nágranna-löndum, þá er sú réttarskipan engan veginn óþekkt á okkar dögum. Nærtækasta og þekkt-asta dæmið um slíkt réttarfar er kommúnista-rikin, Sovétríkin og leppríki þeirra, hin svonefndu alþýðulýðveldi. Þar er dómsvaldið í höndum hinna svonefndu alþýðudómstóla, sem að mestu eru skipaðir ólöglerðum mönnum. En þótt lögfræðimenntunar sé ekki krafizt af dómurum í þeim löndum, þá er í stað þess krafizt af þeim pólitískrar menntunar, enda eru þeir kosnir til starfars, en kosning þýðir, að þeir eru skipaðir af kommúnistaflokknum. Dómara-ri í slíkum alþýðudómstólum eru ekki á föstum launum, heldur fá þeir dagpeninga, og gildir um þær greiðslur sú einkennilega regla, að þær eru mismunandi eftir þeim störf-um, er dómara-ri að öðru leyti stunda, þannig að dagpeningarnir mega aldrei vera hærri en nemur því kaupi, sem dómari-ri mundi á sama tíma hafa unnið fyrir í sínu venjulega starfi.

Mun þetta gert til tryggingar því, að menn sækist ekki eftir því að gera dómarastörfina að aðalatvinnu, þannig að ekki komist á fót sérstök lögfræðingastétt.

Pólitískir dómstólar einkenndu og réttarfarið á valdaárum nazista í Þýskalandi.

Nú þarfnast það sérstakra skýringa við, hvers vegna réttarfarið var svo svipað undir vinstri stjórn kommúnista í Sovétríkjunum og hægri stjórn nazista í Þýskalandi. Almennt er gjarnan litið svo á, að hér hafi verið um andstæðu að ræða. En hvað var þá sameiginlegt með stjórnarháttum nazista og kommúnista, sem gerir það að verkum, að svipað réttarfar þróaðist hjá báðum? Svarið er, að það, sem nazistum og kommúnistum var sameiginlegt, þannig að pólitískir dómstólar einkenndu réttarfarið hjá báðum, var hin opinbera skipulagning og stjórn efnahagsmálanna eða áætlunarbúskapurinn, eins og það hefur verið kallað. Þar sem efnahagsmálunum er stjórnað með opinberri löggjöf, svo sem með verðlagseftirliti, húsaleigu-löggjöf, innflutningshöftum o. s. frv., er óhjákvæmilegt að styðjast við pólitíska dómstóla, ef ekki á að skapast algert efnahagsöngþveiti, og skal það rökstutt nánar.

Ég las það einhvern tíma í amerísku landbúnaðartímariti, að sá væri munurinn á afstöðu almennings til umferðarlöggjafarinnar t. d. annars vegar og löggjafar um efnahagsmál hins vegar, að gerðust menn brotlegir við umferðarlöggjöfina, kölluðu sjónarvottar: Gríp-ið þið þrjóttinn. En gerist menn brotlegir við löggjöf um verðlagsmál, þannig að menn t. d. kaupi vörur á svörtum markaði, þá er viðkomandi spurður: Hvar fékkstu þetta? Hvað kostaði það? Get ég fengið það líka? — Hagkerfi séreignaskipulags og frjálsra viðskipta hefur þróað samhlíða löggjöf, sem byggist á mannréttindahugsjóninni og telur það eitt helzta hlutverk sitt að vernda persónufrelsi einstaklinganna og eignarréttinn, og í rauninni er þetta tvennt svo samtvinnuð, að annað getur vart hugsast án hins. Löggjafinn hlutast ekki til um það, hvernig menn ráðstafa tekjum sínum og eignum að öðru leyti en því, að borgurunum eru settar almennar reglur um þetta með tilliti til öryggis annarra þjóðfélagsborgara. Þessar almennu lagareglur byggjast fyrst og fremst á réttarmeðvitund almennings, og framkvæmd þeirra styðst einkum við hana. Það, sem heldur mönnum frá því að fremja morð, þjófnað, svik o. s. frv., er samvizka þeirra, ekki óttinn við refsingu. Þá, sem gerast brotlegir við slíkar almennar lagareglur, sem studdar eru af réttarmeðvitund almennings, má í rauninni skoða sem andlega sjúklinga og refsingu þá, sem þeir eru dæmdir í, sem lækni-aðgerð. Allt öðru máli gegnir um þá löggjöf, sem er grundvöllur hafta og áætlunarbúskapar, svo sem löggjöf um verðlagsmál, gjaldeyris-verzlun, skattamál og húsaleigu, svo að dæmi séu nefnd. Slík löggjöf grundvallast ekki á mannréttindahugsjóninni, heldur er hún í beinni andstöðu við hana. Enginn finnur til samvizkubits, þótt hann hafi gerzt brotlegur

við slíka löggjöf, heldur er það eina, sem heldur brotum gegn slíkri löggjöf í skefjum, ótti fólksins við refsingar.

Í þessu felst skýringin á því, að saman fer að jafnaði hagkerfi áætlunar- og haftabúskapar og réttarfar ögnarstjórnar og alþýðudómstóla. Eins og löggjöf, grundvölluð á mannréttindahugsjóninni, samsvarar séreignaskipulaginu, er ögnarstjórn og alþýðudómstólar skilyrði fyrir því, að hafta- og áætlunarbúskapur sé framkvæmanlegur. Réttarfar nazista og kommúnista var ekki sprottið af mannvonzku Hitlers og Stalins, heldur hinu, að án slíks réttarfars hefði hagskipulag nazista og kommúnista verið óframkvæmanlegt.

Ég skal nú hætta almennum fræðilegum hugleiðingum um vandamál erlendra þjóða í þessu sambandi, en vikja að þeirri hættu, sem ég tel á því, að þróun efnahagsmálanna hérlandis muni leiða til sams konar þróunar réttarfarsins og í öðrum löndum, þar sem áætlunar- og haftabúskapur hefur ríkt. Það þarf nefnilega ekki að fara austur til Rússlands til þess að kynnst alþýðudómstólum; til þeirra hefur einnig myndast vísur hér, og hann er í örum vexti.

Ég minnst þess í þessu sambandi, að þegar ég fyrir mörgum árum var starfsmaður verðlagseftirlitsins, var mikið um það talað þar og ég held jafnvel ekki ágreiningur um það meðal manna, sem höfðu mismunandi pólitískar skoðanir, að hinir almennu dómstólar væru ónothæfir sem tæki til þess að dæma verðlagsbrot. Dómararnir gætu að jafnaði varla fengið það inn í höfuð sitt, að brot á verðlagsákvæðum væru refsivert athæfi, og notuðu jafnan ýtrustu heimildir til þess að ákveða sektir fyrir slík brot sem lægst. Með tilliti til þeirra sekta, sem ákveðnar eru fyrir margvíslegan verknað, sem svívirðilegan má telja að almenningsáliti, er slík skoðun líka eðlileg, þar sem það er eingöngu óttinn við refsiaðgerðir, en ekki samvizka fólksins, sem aftrar mönnum frá því að brjóta löggjöf, sem sett er um efnahagsmál, svo sem verðlagsákvæði, ákvæði um gjaldeyris-verzlun o. s. frv. Verða viðurlög gegn slíkum brotum að vera miklu þyngri en viðurlög gegn almennum lögbrotum, ef löggjöfin á að ná tilgangi sínum. Afleiðingin af þessu verður sú, að refsilöggjöfin í heild verður óskapnaður, þar sem æpandi misræmi verður milli þeirra refsinga, sem við því liggja að brjóta efnahags-löggjöfina, og refsinga við almennum afbrotum.

Ég vil leyfa mér að nefna sem dæmi í þessu efni löggjöf þá, sem nýlega hefur verið samþykkt hér á Alþ. um bann við því að taka íbúðarhúsnæði til annarra nota. Samkvæmt þessari löggjöf er heimilað að dæma t. d. lækni, ljósmyndara eða skósmið í allt að því 1 millj. kr. sekt, ef þeir gerðust sekir um að taka eigin húsnæði, sem þeir áður hafa leigt öðrum til íbúðar, undir vinnustofur eða biðstofur í þágu atvinnurekstrar síns. Er að mínu áliti athyglisvert að gera sér grein fyrir því, hversu lengi þessir menn væru að afplána sektina með fangelsisdómi, ef þeir hefðu ekki fé til greiðslu

hennar, og bera það saman við þá fangelsisvist, sem menn eru dæmdir til fyrir glæpi samkvæmt hegningarlögunum.

Samkvæmt upplýsingum, er ég hef fengið um afplánun sekta hér í Reykjavík, tekur það 100 daga að afplána 20 þús. kr. sekt, eða menn eru látnir afplána 200 kr. á dag. Ef sömu reglu væri fylgt, tekur það um það bil 14 ár að afplána milljónarsektina, eða svipaða fangelsisvist og menn munu dæmdir til fyrir allra stærstu glæpi, eins og yfirlögð morð. Að visu mundi framkvæmd slíkrar refsingar sennilega ekki verða svo ströng sem hér er gert ráð fyrir, því að í 54. gr. hegningarl. er tekið fram, að ekki megi láta menn afplána sektir, sem menn eru dæmdir í samkvæmt þeim 1., á lengri tíma en einu ári og skuli þess hámarks gætt við afplánun annarra sekta. Þess ber þó að gæta, að í hegningarl. er ekki heimilað að dæma í hærri sektir en 30 þús. kr., og verður það þá lögskýringaratriði, hvort afplánunartími á ekki að lengjast, ef menn eru dæmdir í miklu hærri sektir en heimilað er samkv. hegningarl. Sem ólöglerður maður skal ég ekki fara út í það atriði, en eðlileg þætti mér sú túlkun, að séu menn dæmdir í miklu þyngri fésektir en hegningarl. heimila, þá sé vararefsingin eða afplánun í fangelsi einnig aukin nokkurn veginn í sama hlutfalli. Þannig túlkað mundu lækningarinn og ljósmyndarinn verða að dása inni í allt að 10 ár fyrir áðurgreind afbrot, en það er svipuð refsing og dæmt er í fyrir verstu rán og morð, þar sem morðinginn hefur einhverjar málsbætur. Hvað sem öllum lögskýringum líður, þá ætti af þessu að vera ljóst, að mikið misræmi er orðið milli þeirra refsinga, sem ákveðnar eru fyrir almenn afbrot, og þeirra refsinga, sem liggja við því að gerast brotlegur við efnahagslöggjöfina.

Þetta á líka sína eðlilegu skýringu í því, að þar sem samvizka hvers heilbrigðs manns bannar honum að fremja morð, rán eða þjófnað, þá telja menn t. d. bann við því að fá að ráðstafa eigin húsnæði að vild ranglátt og skerðingu eðlilegra mannréttinda. Það verður því óttinn við refsinguna einn, sem heldur mönnum frá því að brjóta slíka löggjöf, og því verða refsingarnar að vera svo stórum þyngri en refsingar við almennum afbrotum. Það er þetta, sem skýrir muninn á ógnarstjórn og réttarriki.

Af þessu leiðir líka nauðsyn þess að koma á fót pólitískum dómstólum í þjóðfélögum, þar sem efnahagskerfið byggist á haftalöggjöf af ofangreindu tagi.

Við gætum til frekari skýringa á þessu hugsað okkur, að lögfræðingar með mismunandi stjórnmálaskoðanir ættu að dæma mann fyrir skjalafölsun eða innbrotsþjófnað. Eg býst t. d. ekki við, að varðandi úrskurð slíkra mála mundi það skipta máli t. d., hvort hæstv. forsrh., hæstv. utanrrh. eða hv. 1. þm. Reykv. væru dómara, og að því leyti sem ágreiningur kynni að vera þeirra á milli um mat á málsatvikum, sönnunargögnum o. s. frv., þá væri hann eingöngu fræðilegs eðlis og stæði ekki í neinu sambandi við mismunandi stjórnmálaskoðanir þeirra.

Allt öðru máli mundi gegna, ef dæma ætti lækinn eða ljósmyndarann, sem ég nefndi áðan, fyrir brot á hinni nýju löggjöf um afnot íbúðarhúsnæðis. Um þá löggjöf sem og alla aðra löggjöf um framkvæmd hafta hlýtur að vera mjög mikill stjórnmálaágreiningur. Sumir telja slíka löggjöf óréttmæta með öllu og skerðingu eðlilegra mannréttinda, aðrir telja hana nauðsynlega til tryggingar heilbrigðri skipan efnahagsmála. Stjórnmálaskoðun dómarans hlýtur óhjákvæmilega að hafa úrslitabýðingu um það, hvort beitt verður í þessu efni þeim vægustu eða þyngstu refsingum, sem bókstafur laganna heimilar.

Eins og að líkum lætur, hefur hér einnig þegar myndast visir til pólitískra dómstóla. Fyrsti visirinn í þá átt voru 1. um verðlagsdóm frá 1950. Þar var gert ráð fyrir því, að komið yrði á fót sérstökum verðlagsdómum í kaupstöðum landsins, og skyldu meðdómendur í þeim dómum skipaðir samkvæmt tilnefningu nefndar, er skipað var fulltrúum nokkurra stéttasamtaka. Engar kröfur voru til þess gerðar, að meðdómendur væru löglærðir. Í hinum nýju lögum um útflutningssjóð er gengið skrefi lengra en áður í þá átt að gera dómstóla þessa að raunverulegum alþýðudómstólum, því að með breytingu, sem gerð var á ákvæðunum um útnefningu meðdómenda, hefur hæstv. ríkisstj. tryggt sér, að dómendur þessir hljóti að vera úr hópi fylgismanna hennar. Enn er þó aðeins um að ræða vísi til pólitískra dómstóla, en sýnt er, að sú þróun muni halda áfram með miklum hraða, ef ekki verður að gert.

Í framhaldi af því, sem sagt hefur verið, tel ég rétt, að gerð sé nokkur grein fyrir þeim mun, sem hlýtur að vera á starfsháttum pólitískra dómstóla og annarra dómstóla. Sá munur er sama eðlis og munurinn á leikreglum vísinda og fræðimennsku annars vegar og stjórnmála hins vegar. Annars vegar er um að ræða leit að sannleika, hins vegar baráttu fyrir ákvæðnum hagsmunum með tiltækilegum meðul. Það mætti nefna þessu til skýringar afstöðu hv. Framsfl. t. d. til þess, hvort verðlagseftirlit sé ráðstöfun, sem komi að gagni eða ekki. Í tíð tveggja fyrrverandi ríkisstj. var þeirri stefnu yfirleitt fylgt að fara þá leið til þess að halda álagningu í skefjum að gefa innflutninginn sem frjálsastan. Tíminn hélt því þá fram, að verðlagseftirlit væri gagnslítill ráðstöfun í þessu efni, af því leiddi svartan markað, vöruskort o. s. frv. Þessu var haldið fram þau 6 ár, sem Framsfl. og Sjálfstfl. fóru með ríkisstj. saman. Nú er annað orðið upp á teningnum í þessu efni. Nú heldur Tíminn því fram í samræmi við stefnu núverandi hæstv. ríkisstj., að verðlagseftirlit sé öflugasta tækið og sjálfsagðasta til þess að halda verðlaginu í skefjum. Hvað sem þeirri spurningu líður út af fyrir sig, hvort verðlagseftirlit nái tilgangi sínum eða ekki, þá er það gefið mál, að Tíminn getur í þessu efni ekki bæði hafa haft á réttu að standa, meðan Sjálfstfl. og Framsfl. fóru með stjórn saman, og einnig nú. Það getur ekki haft áhrif á efnahagslögmálin, hvort tiltekinn stjórnmálaflokkur hefur stjórnarsamvinnu við

pennan eða hinn stjórnmalaflokkinn. Það getur vel verið, að nefna megi dæmi um það frá sögu annarra stjórnmalaflokka, og mjög líklegt, að efnahagslögmalunum og öðru slíku hafi verið hnikað til eftir hagsmunum þeirra. Það getur vel verið, að slík dæmi mætti einnig nefna frá sögu Sjálfstfl., og ef það væri gert, þá mundi það í þessu efni aðeins vera mínu máli til stuðnings. En af þessu má ljós verða eðlismunurinn á leikreglum stjórnmalanna og vísindanna. Ég nefni þetta ekki af því, að ég sé að koma hér fram sem neinn siðapostuli. Til þessa liggja eðlilegar ástæður, af því að það er nú einu sinni þannig, að barátta og hlutleysi fer ekki saman. Hitt mætti vera ljóst, hvers konar réttaröryggi það mundi skapa, ef dómara fylgdu sömu reglum í þessum efnunum og túlkuðu lögin algerlega með tilliti til hagsmuna sinna og þess stjórnmalaflokks, sem þeir fylgja að málum hverju sinni. En það er einmitt þetta, sem hinir pólitísku dómstólar gera. Í þessu sambandi er og sú staðreynd mjög mikilvægt atriði, að alkunna er, að varla er unnt að finna þann þjóðfélagsborgara, sem ekki hefur í minni eða stærri stíl orðið brotlegur við efnahagsmálalöggjöfina. Skyldi t. d. nokkur sá vera til, sem ekki hefur gerzt sekur um skattsvik í stærri eða smærri stíl? Hér hefur í mörg ár verið í gildi löggjöf um hámark húsaleigu, þar sem bannað er að taka meira en 7—9 kr. í leigu fyrir hvern ferm. Allir vita, að hver einasti maður, sem leigir út eða tekur á leigu húsnæði, er brotlegur við þessi ákvæði. Fæstir þeir, sem til útlanda fara, slá hendinni á móti því að kaupa gjaldeyri á svörtum markaði. Og svo mætti lengi telja. Það mætti því æra óstöðugan, ef refsa ætti öllum, sem gerast á einn eða annan hátt brotlegir við efnahagsmálalöggjöfina. Í þessu efni er löggjöf þessi svipuð gyðingalöggjöf Hitlers, svo að dæmi sé tekið. Mörg hundruð þúsund gyðinga hafa um aldaðir búið í Þýskalandi, svo að sá borgari er sjálfsagt ekki til, að ekki hafi eitthvert gyðingablóð í æðum. Sem hliðstæðu má einnig nefna ofsóknir kommúnista í Rússlandi gegn Trotzkystum á sínum tíma. Meðan Trotzky var í tölu einræðisherranna, var öllum skylt að hylla hann, svo að sá borgari var varla til, sem ekki var þannig hægt að ásaka um Trotzkyisma.

En hvernig ætli framkvæmd efnahagsmálalöggjafarinnar, sem klekkja má á nær hverjum einasta þjóðfélagsborgara fyrir að hafa gerzt brotlegur við, sé í höndum pólitískra eftirlitsmanna og dómara? Ætli þeir leggi sig eftir því að koma upp um og dæma baráttumenn flokks síns eða þá, sem styðja flokkinn fjárhagslega og leggja andstæðingunum þannig til áróðursefni? Ég býst við, að hv. þdm. hiki ekki við að svara spurningu þessari neitandi. Eftirlitsmennirnir með þessari löggjöf forðast að hnýsast í skattframtöl, húsaleigusamninga og húsnæðisráðstafanir samherja sinna, á sama hátt og það var ekki á dögum nazistanna í Þýskalandi verið að hnýsast í ættartöflu Hitlers og annarra nazistaforingja né verið að halda á loft í Rússlandi gömlum lofræðum Stalins og kommúnistaforingjanna um Trotzky frá valdatímum hans. Þróun réttarfræðismálanna

verður því sú, að sama ástand skapast og í einræðisríkjum, þar sem aðeins einn glæpur þekkist, sá að vera í andstöðu við stjórnarvöldin, og þar sem persónulegt öryggi og mannréttindi eru með öllu afnumin. Mér er ljóst, að frv. það, er hér er fram borið, nær skammt í því efni, sem hér er um að ræða, en það markar þó spor í rétta átt, og ég treysti því, að allir þeir, er telja sig andvíga þeirri þróun, er hér hefur verið lýst, muni að athuguðu máli telja rétt að samþykkja það.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 59. fundi í Nd., 22. febr., var fram haldið 1. umr. um frv.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til allshn. með 24 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

27. Skólakostnaður.

Á 34. fundi í Sp., 18. febr., var útbýtt frá Nd.:
Fr. til l. um breyt. á l. nr. 41/1955, um greiðslu kostnaðar við skóla, sem reknir eru sameiginlega af ríki og sveitarfélögum [115. mál] (þmfrv., A. 254).

Á 62., 63. og 64. fundi í Nd., 5., 7. og 8. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 65. fundi í Nd., 11. marz, var frv. enn tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 25 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Pétur Ottesen): Ég skal fyrst gera örstutta grein fyrir því, í hverju breyt. í frv. eru fólgnar. Samkv. 1. gr. þessa frv. hækkar framlag ríkisins til stofnkostnaðar heimavistarskóla gagnfræðastígs og húsmæðraskóla úr $\frac{1}{4}$ hlutum upp í $\frac{1}{10}$ hluta. Samkv. 2. gr. hækkar framlag til upphitunar þeirra heimavistarskóla gagnfræðastígs, sem eru á svokölluðum köldum stað, einnig úr $\frac{1}{4}$ upp í $\frac{1}{10}$ hluta. Og í þriðja lagi hækkar framlag ríkisins, sem er annar kostnaður af skólalæði gagnfræðastígs-skóla og húsmæðraskóla en sá, sem sérstaklega er upp talinn í lögnum, úr helmingi upp í $\frac{1}{10}$ hluta. Þetta er efni þessa frv.

Eins og kunnugt er, skiptist kostnaður af héraðsskólum og húsmæðraskólum ákaflega misjafnt niður á sýslufélögin í landinu. Þau sýslufélög, sem búið voru, áður en 1. frá 1946 voru sett um þetta efni, að koma upp hjá sér skólum, hvort sem voru héraðsskólar eða húsmæðraskólar, eiga að greiða á móti ríkissjóði í þeim hlutföllum, sem ákveðið er í lögnum,

framlag bæði til viðhalds, stofnkostnaðar og rekstrar þessara skóla. En þetta skiptist ákaflega ójafnt niður. Þannig er það, að í Borgarfjarðar- og Mýrasýslu eru tveir skólar, sem þessi sýslufélög verða með þessum hætti að standa undir kostnaði af á móti ríkissjóði. Þessir skólar í Mýra- og Borgarfjarðarsýslum eru Reykholtsskólinn og húsmæðraskólinn á Varmalandi. Í Vestur-Ísafjarðarsýslu er einn skóli, Núpsskólinn, í Norður-Ísafjarðarsýslu einn skóli, Reykjanesskólinn, í Stranda- og Húnavatnssýslum einn skóli, Reykjaskólinn, í Austur-Húnavatnssýslu húsmæðraskólinn á Blönduósi, í Eyjafjarðarsýslu húsmæðraskólinn á Laugalandi og í Suður-Pingeyjarsýslu tveir skólar, þ. e. héraðsskólinn og húsmæðraskólinn á Laugum. Í Norður- og Suður-Múlasýslum er einn skóli, húsmæðraskólinn á Hallormsstað. Í Vestur-Skaftafells- og Rangárvallasýslum er einn skóli, þ. e. Skógaskólinn, og í Árnessýslu tveir skólar, héraðsskólinn á Laugarvatni og húsmæðraskólinn, sem þar er einnig staðsettur, enn fremur fjórir gagnfræðaskólar.

Aftur á móti eru önnur sýslufélög, sem sleppa alveg við kostnað af slíku skólahaldi. Eru það Snæfellsnes- og Hnappadalssýsla, Dalasýsla, Barðastrandarsýsla, Skagafjarðarsýsla, Norður-Pingeyjarsýsla, Austur-Skaftafellssýsla og Gullbringu- og Kjósarsýsla. Námsfólk úr þessum sýslum hefur þó sama rétt til skólasetu í skóla þeirra héraða, sem kostnað bera við skólahaldið, og þeir, sem þar eiga heima, og er þar löngum í meiri hluta. Til dæmis að taka að því er snertir héraðsskólana: Í Reykholti eru 30% úr heimahéraði, Núpi 25%, í Reykjanesi eru 17%, á Reykjum eru 27%, á Laugum 48%, í Skógaskólanum 49% og Laugarvatnsskólanum 27%. Á öllum þessum stöðum er meiri hl. nemendanna annars staðar að.

Hvað húsmæðraskólana snertir er hlutfallið þannig, að heimanemendur eru þar í miklum minni hluta. Á Varmalandsskólanum eru úr héraðinu 9.7%, Blönduósskólanum 2.5%, Laugalandsskólanum 5%, á Laugum 30%, Hallormsstaðarskólanum 50% og Laugarvatnsskólanum 12.5%.

Það er þess vegna ekkert undarlegt, þó að þau sýslufélög, sem standa undir þessum skólakostnaði, geri til þess kröfur, að jafnað sé nokkuð á milli sýslufélaganna í þessu efni frá því, sem nú er, þannig að ríkið hækki nokkuð framlag til þessara skóla, og í tilefni af því, að þetta er nú svona, mættu hér í Reykjavík á s. l. hausti fulltrúar frá þessum héruðum til þess að ræða þessi mál. Frá Rangárvalla- og Vestur-Skaftafellssýslum var mættur Björn Björnsson sýslumaður, frá Árnessýslu Páll Hallgrímsson sýslumaður og Bjarni Bjarnason skólastjóri, frá Mýra- og Borgarfjarðarsýslu Jón Steingrímsson sýslumaður, frá Norður-Ísafjarðarsýslu Jóhann Gunnar Ólafsson sýslumaður og bæjarfógeti, frá Vestur-Ísafjarðarsýslu þeir Jóhannes Davíðsson í Hjarðardal og Sturla Jónsson á Suðureyri og frá Vestur-Húnavatns- og Strandasýslum Sæmundur Guðjónsson skólastjóri á Reykjum. Þá munu þeir einnig hafa haft samráð við ráðamenn í öðrum sýslufélög-

um, sem eins stendur á um í þessu efni, og það má þess vegna ganga út frá því, að forráðamenn þessara sýslufélaga standi einnig að þeirri samþykkt, sem hér er um að ræða.

Til viðbótar við þann kostnað, sem þessi sýslufélög, sem ég nú nefndi, hafa af því að standa undir kostnaði við héraðsskóla og húsmæðraskóla, þar sem um hvort tveggja er að ræða, standa þeir einnig undir öðrum skólakostnaði og honum allþungbærum, því að í sumum þessum sýslum eru einnig unglingaskólar, sem þeir verða að borga að hálfu leyti allan kostnað við á móti ríkissjóði. Þannig er það, að í Norður-Ísafjarðarsýslu eru 2 slíkir skólar, í Strandasýslu og Húnavatnssýslum eru 3 slíkir skólar, í Rangárvallasýslu 1 slíkur skóli, í Árnessýslu 5 skólar og í Mýrasýslu er einnig 1 slíkur skóli, sem sé í Borgarnesi. Það virðist því vera ákaflega óeðlilegt, að þau sýslufélög, sem standa undir svona miklum kostnaði heima hjá sér í sambandi við fræðsluna, þurfi til viðbótar því að leggja fram fé til að standa undir kostnaði af héraðs- og húsmæðraskólum í héraðinu.

Þessir fulltrúar, sem mættu hér á fundi í Reykjavík, gerðu ályktun um þetta efni, sem prentuð er ásamt grg. sem fylgiskjal með þessu frv., og ályktun þeirra var í því fólgin, að þeir skorðu á ríkisstj. og alþingismenn, að Alp. það, er nú situr, gerði þá breytingu á l., að ríkissjóður greiddi allan kostnað við byggingu, viðhald og rekstur þessara skóla. En til vara báru þeir fram þá breytingu, að ríkissjóður greiddi 90% af stofnkostnaði, viðhaldskostnaði og öðrum rekstrarkostnaði skólanna, og er það sú till., sem ég hef tekið upp í þetta frv., sem ég nú flyt, eins og ég gerði grein fyrir í upphafi míns máls.

Þeir færa fram mjög gild og góð rök fyrir því, að slík breyting verði gerð á, sem ég skal ekki fara út í að rekja nánar, því að þetta plagg liggur fyrir hjá öllum hv. deildarmönnum, og mér skilst, að þær kröfur, sem þeir bera hér fram, séu ákaflega eðlilegar og sanngjarnar á allan hátt og þá fyrst og fremst sú varatill., sem ég hef tekið hér upp. Og með því að taka hana upp vil ég einnig að því stuðla, að eftir sem áður, þó að framlag ríkissjóðs sé aukið þetta, verði íhlutun um rekstur þessara skóla í höndum viðkomandi héraðsstjórna, sem ég tel að sé mjög heppilegt í sambandi við hagkvæman rekstur þessara stofnana.

Þessir héraðsskólar gagnfræðastígs, sem hér um ræðir, eru eingöngu skólar í sveitum. Hins vegar hef ég einnig tekið með þá húsmæðraskóla, sem eru í kaupstöðum, tekið þá í flokk með húsmæðraskólunum í sveitum, því að það er nákvæmlega sama aðstaðan þar, að þeir nemendur, sem þessa skóla sækja, eru að mjög miklum meiri hluta annars staðar að en úr þeim stað, þar sem skólarnir eru reknir, og er þess vegna ekki sanngjarnt að gera upp á milli um þetta eftir því, hvort húsmæðraskólarnir eru staðsettir í sveit eða kaupstað.

Á öndverðu þessu þingi var skólastjórnin í Reykholti, Þórir Steinhórnsson, sem er mjög mætur og merkur skólamaður og hefur haft

um langt skeið á hendi skólastjórn í Reykholti og farið þá á allan veg mjög vel úr hendi og giftusamlega, hér á ferð og vakti alveg sérstaklega athygli mína á þeirri ályktun, sem þessir sýslufulltrúar gerðu á s. l. sumri, og hann sendi mér svo eftir samtali okkar í milli um það þá ályktun, sem gerð var, ásamt grg., sem henni fylgdi. Þegar svo nokkuð leið frá og ég sá, að hæstv. ríkisstj. eða aðrir ætluðu ekki, að því er virtist, að sinna málinu, þá hvatti skólastjórnin mjög til þess að flytja þetta mál inn á Alp., og hann skrifaði mér í sambandi við þetta bréf, sem ég aðeins drep á í grg. með þessu frv., og þetta bréf er þess eðlis, að mér þykir rétt, með leyfi hæstv. forseta, að það verði bókfært í Alþingistiðindunum. Hann segir þar, að hann sendi mér erindið og grg., sem hann hafi minnst á við mig, er við áttum tal um þetta hér í Reykjavík. Enn fremur segir hann:

„Ég get fallt á rök þeirra, sem þetta sömdu, það sem þau ná, en vildi bæta þessu við: Í lögum um gagnfræðanám (lög nr. 48 frá 7. maí 1946), II. kafla, er gert ráð fyrir því, að landinu verði skipt niður í skólahverfi og að tvö eða fleiri standi saman um stofnun og rekstur skóla. En allt er þetta miðað við það, að þessir skólar séu stofnaðir til þess að inna af höndum kröfuna um skyldunám unglinga. Nú held ég, að flestir, ef ekki allir, séu hættir að gera ráð fyrir, að skyldunám unglinga verði framkvæmt í sveitum, og sé ég ekki eftir því. En þá held ég líka, að útilokað sé að skylda nokkurt sýslufélag, sem ekki hefur staðið að stofnun skóla, til þess að taka á sig nokkurn kostnað af rekstri skóla, sem engin skylda er að halda uppi.

Þetta tek ég fram af því, að sumum hefur dottið í hug að fara fram á það, að landinu verði skipt í skólahverfi og þannig yrði létt á hjá þeim, sem nú standa undir kostnaði vegna héraðs- og húsmæðraskólanna, og nokkru komið yfir á þá, sem enga slíka skóla hafa. En eins og ég hef tekið fram, held ég, að þessi aðferð eigi enga stoð í lögum. Hitt getur enginn talið réttlátt, að helmingur sýslufélaganna beri engan kostnað vegna framhaldsskóla, en hafi þó engu síður aðgang að þeim en hinar sýslurnar, sem sumar hverjar að minnsta kosti stynja undir þessum kostnaði.

Verið getur, að einhverjum finnist, að uppástungan um það, að hlutaðeigandi sýslufélag greiði aðeins 10%, sé fjarstæða. En þá er þessu til að svara um það: Löggjafinn virðist hafa haft það í hug, að sanngjarnt væri, að ríkið greiddi meiri hluta af kostnaði við alla fræðsluna, kennaralaun og helming af rekstrarhalla, en nokkurn hluta greiddi hlutaðeigandi sýslueða sveitarfélag, en aðeins vegna nemenda úr því sýslufélagi. Má meðal annars benda á 57. gr. því til stuðnings.

Nú er það víst, að ef sýslufélagið greiðir tíunda partinn af kostnaði, viðhaldskostnaði og rekstrarhalla, hefur það gert hreint fyrir sínum dyrum vegna sinna nemenda, eftir því sem hlutfallið hefur verið undanfarið milli nemenda úr heimahéraði skólanna og annars staðar að.“

Þessu gerði ég grein fyrir áðan.

„Hér í Reykholtsskóla hefur aðeins rúmlega ¼ hluti nemendanna verið úr Mýra- og Borgarfjarðarsýslum undanfarið 10 ár, og sums staðar mun hlutfallið hafa verið enn þá óhagstæðara. Fleira væri hægt að telja upp því til stuðnings, að ríkið taki meiri þátt í rekstri héraðsskólanna en verið hefur. Til dæmis er hin mikla ásókn um að koma nemendum úr kaupstöðum, sem hafa sína gagnfræðaskóla, ljós vottur þess, að einnig þeir, sem hafa greiðan aðgang að því að láta kenna börnum sínum, vilja nota héraðsskólana, ef þeir geta fengið það. Og það eru ekki eintóm vandræðabörn, sem verið er að koma til okkar, heldur einnig beztu unglingar, sem ánægja er að hafa hjá sér. En kaupstaðabúarnir geta hins vegar ekki búist við því, að fátækar sveitir beri kostnaðinn af uppeldi og fræðslu barna þeirra, þó að börnunum sé sízt of gott að vera hjá okkur, ef haldið er, að það geti orðið þeim til gagns.

Að síðustu vil ég segja þetta: Úr því að ríkið léttir alveg kostnaði af einum landshluta um slíkt skólahald sem þetta, getur ekki orðið stætt á því að hlaupa ekki betur undir bagga með öðrum landshlutum, sem standa undir sams konar skólum. Eiðaskóli hefur enga sérstöðu í þessu efni, og það er ranglæti, sem ekki verður þolað til lengdar, að láta Austfirði hafa sérreittindi umfram aðra landshluta hvað skólamál snertir. Annaðhvort er að láta Austfirðinga bera kostnað af sínum skóla eins og aðra eða styðja betur hin héruðin með sitt skólahald.

Læt ég svo útrætt um þetta; og ef það gæti orðið þér að einhverju gagni, er tilganginum náð.“

Þarna í lok bréfsins vikur skólastjórnin að því, að einn af þessum héraðsskólum, sem er Eiðaskólinn, er algerlega kostaður af ríkinu, svo að Austfirðingafjórðungur þarf ekkert af mörkum að leggja til þess að halda uppi þessum héraðsskóla. Sama er að segja um húsmæðraskólann í Dalasýslu, á Staðarfelli, hann er einnig kostaður algerlega af ríkinu. Þessi skóli er í næsta nágrenni við skólann á Varmalandi, sem Mýra- og Borgarfjarðarsýslur verða að standa straum af á móti ríkinu. Það virðist því ekkert samræmi vera í þessu, og eðlilegasta lausnin til þess að jafna hér á milli er sú að styrkja nokkuð aðstöðu þeirra héraða, sem taka nú þátt í kostnaði við þetta skólahald, með því að auka nokkuð framlag ríkisins til þessara skóla.

Ég skal svo ekki fara fleiri orðum um þetta. En ég vildi mega vænta þess, að þeir mála-vextir væru hér fyrir hendi, að Alp. teldi rétt að gera hér á breytingu til jöfnunar í þessu efni, hvort sem verður fylgt þeim tillögum, sem ég hef tekið upp úr tillögum fulltrúanna, eða önnur leið jafngóð fundin til þess að jafna þennan aðstöðumun, — það mundi koma að sama gagni, — en ég vænti sem sagt, að Alp. geri hér á breytingu.

Ég vil svo að lokinni þessari umr. leyfa mér að leggja til, að þessu máli verði vísað til hv. menntmn. Þetta er að vísu fjárhagsmál að langsamlega mestu leyti, en það er nú orðin venja, að menntmn. fjalli einnig um þá hlíð skólamál-

anna, og er það því mín tillaga, að málinu verði að umr. lokinni vísað til menntmn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 23 shlj. atkv. og til menntmn. með 22 shlj. atkv.

Á 111. fundi í Nd., 28. maí, var frv. tekið til 2. umr. (A. 254, n. 661 og 663).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 19 shlj. atkv.

Frsm. meiri hl. (Páll Þorsteinsson): Herra forseti. Menntmn. hefur haft þetta frv. til athugunar allengi. N. er ljóst, að fjárhagsaðstaða þeirra skóla, sem frv. tekur til, er að ýmsu leyti erfið, og n. er það kunnugt, að athugun fer fram á þessum málum á vegum ríkisstj., og má vænta þess, að till. verði gerðar af hálfu ríkisstj. um lausn á þessu máli á næsta reglulegu Alp. Meiri hl. menntmn. vill því afgreiða þetta frv. með hinna rökst. dagskrá, sem prentuð er á þskj. 663, og þar með leggja áherzlu á, að á næsta reglulegu Alp. verði þetta mál tekið til gagngerðrar athugunar.

Pétur Ottesen: Herra forseti. Ég held, að það sé ekki ofmælt hjá hv. frsm. meiri hl. menntmn., að þetta mál sé búið að vera allengi hjá n. Það er nefnilega búið að vera í meðförum nefndarinnar rúman hálfan þriðja mánuð, svo að n. hefur haft ærinn tíma til þess að athuga þetta mál, sem var sémilega undirbúið af minni hálfu og þeirra manna, sem um það höfðu fjallað á undan mér. Þá held ég, að það sé nú þannig, að n. hefði haft ærinn tíma til þess að vinna að þessu máli og greiða götu þess, ef vilji hefði verið fyrir hendi hjá meiri hl. n. til þess að gera nokkuð fyrir þetta mál.

Eins og fram kemur í þeirri grg., sem ég lét fylgja þessu frv., er skólakostnaði að því er tekur til héraðsskóla og húsmæðraskóla ákaflega misskipt í landinu. Níu sýslufélög standa undir mjög miklum kostnaði í sambandi við þetta skólalag, sem önnur sýslufélög sleppa alveg gersamlega við. Og miðað við þá þróun, sem verið hefur í því, hvernig skipt er kostnaði við skólalag í landinu, er þetta orðið mjög úrelt fyrirkomulag, því að yfirleitt hefur alltaf sótt í það horf, að ríkið hefur tekið á sínar herðar að greiða meira og meira af þessum skólakostnaði og létta af einstökum héraðum, sem að sjálfsögðu byggist á því, að þessir skólar, sem hér er um að ræða, eru sóttir af fólki víðs vegar að af landinu. Í þeim sýslufélögum, sem bera uppi þennan mikla kostnað, 9 sýslufélögum í landinu, er þannig ástatt um það, að þeir, sem eru úr öðrum sýslufélögum, eru í miklum meiri hluta á þessum skólum og það menn frá sýslufélögunum, sem algerlega sleppa við þennan kostnað. Þess vegna virðist svo, eins og réttilega er bent á hjá fulltrúum þeim frá þessum sýslufélögum, sem héldu fund um þetta mál hér í Reykjavík á s. l. hausti, að þá er svo komið og eiginlega fyrir löngu, að það er í

fullu ósamræmi og andstöðu við stefnuna í menntamálum hér hjá okkur, að hér skuli ekki hafa verið ráðin bót á og það fyrir löngu í raun og veru. Mér þykir þess vegna undarlegt, að hv. menntmn., sem á öðrum sviðum hefur sýnt fulla viðleitni til þess að sinna slíkum málum og greiða götu þeirra til afgreiðslu á sanngjarnan og réttan hátt, skuli hafa látið þetta mál sitja svo gersamlega á hakanum að vinna ekkert að því, hreyfa ekki hönd til þess að vinna neitt að framgangi málsins í meira en hálfan þriðja mánuð, sem málið var í meðförum n. Yfir þessu verð ég að láta í ljós óánægju mína og þeirra manna, sem hafa hér borið fram um það till. og gert um það samþykktir, að þetta sé fært til betra og réttari vegar.

Ég hef séð, að það hafa nú verið að berast Alp. áskoranir frá sýslufundum úr þeim sýslum, sem standa undir þessum kostnaði, þar sem búið er að halda sýslufundi, en það er ekki nærri alls staðar, sem svo stendur á. En ég hef hér fyrir framan mig tvær sýslufundarsamþykktir um þetta efni úr Ísafjarðarsýslum, bæði Norður-Ísafjarðarsýslu og Vestur-Ísafjarðarsýslu, og ég held, að Alp. hafi einnig borizt sams konar ályktun úr Árnessýslu, þó að ég hafi hana ekki hér við höndina. Og ég veit, að sams konar ályktanir munu einnig verða gerðar úr ýmsum öðrum sýslufélögum, þegar þar verða haldnir sýslufundir. Ég efast t. d. ekki um það, að frá sýslunefndum í Mýra- og Borgarfjarðarsýslum, sem bera mikinn þunga af þessum kostnaði, muni einnig koma sams konar ályktanir. Í ályktun Norður-Ísafjarðarsýslu á aðalfundi 8. maí s. l. segir svo, með leyfi hestv. forseta:

„Sýslunefnd Norður-Ísafjarðarsýslu skorar enn á Alþingi og ríkisstj. að breyta lögum um stofnkostnað og rekstrarkostnað héraðsskólanna í þá átt, að létt verði af sýslusjóðum öllum þeim kostnaði. Sýslusjóðurinn ris ekki undir þeim kostnaði. Á tveimur s. l. árum hefur þannig verið varið 215355 kr. til endurbóta og viðhalds á skólahúsinu í Reykjanesi, enda þótt sýslunefnd hafi margfyrirlyst, að hún treysti sér ekki til að standa straum af þeim kostnaði og mundi ekki taka þátt í frekari kostnaði við byggingar í Reykjanesi. Skólastjórinn telur nú sýslusjóðnum til skuldar fyrir árið 1955 og 1956 88155 kr.“

Þetta varpar nokkru ljósi yfir það, um hvað mikinn kostnað hér er að ræða.

Úr Vestur-Ísafjarðarsýslu hljóðar ályktunin svo:

„Sýslunefnd Vestur-Ísafjarðarsýslu leyfir sér að ítreka áskorun sína á Alþingi frá síðasta aðalfundi um það, að breytt verði löggjöfinni um héraðsskólana í það horf, að ríkið taki að sér rekstur skólanna eða að öðrum kosti verði landinu skipt í gagnfræðaskólahverfi, þannig að jafnari verði fjárhagsbyrðar héraðanna vegna gagnfræðaskólanámsins. Rekstrarkostnaður Núpsskóla er orðinn svo mikill, að sýslusjóði er ofviða að bera slíkar byrðar, þær sem lagðar eru á hann einan með núverandi fyrirkomulagi.“

Ég sá frásögn í blaði um það nýlega frá sýslu-fundi Vestur-Ísafjarðarsýslu, hvað þessi kostnaður var mikill. Ég man ekki töluna, en það var ærið fé, og ég held, að það hafi verið meira en helmingur af öllum útgjöldum sýslu-sjóðsins á því ári, sem þessi kostnaður nam. Þetta sýnir ákaflega ljóslega, hve mikil þörf er á og mikil sanngirni er fyrir því, að hér sé gerð breyting á, og er þess vegna að undra, að ekki skuli hafa orðið neinu ágengt á þessu þingi um lagfæringar í þessu efni. Það er svo t. d. að taka í Árnessýslu, sem stendur undir kostnaði af héraðsskóla og húsmæðraskóla á móti ríkinu, að þá verður í Árnessýslu einnig sýslufélagið að standa undir kostnaði á móti ríkinu af 4 gagnfræðaskólum, og af þessu má sjá, um hve mikinn og þungbæran kostnað þarna er að ræða. Í Mýra- og Borgarfjarðarsýslum verða þessi sýslufélög að standa á móti ríkinu undir kostnaði af tveimur skólum, sem eru Reykholtsskóli og svo kvennaskólinn á Varmalandi. En í næsta nágrenni, í næstu sýslu við, er húsmæðraskóli, sem ríkið kostar að öllu leyti og viðkomandi sýsla þarf ekki að leggja neitt fram í, sem er Staðarfellsskóli. Og Austfirðingafjórðungur t. d. að taka þarf ekki að leggja í neinn kostnað í sambandi við héraðsskólalag, af því að sá héraðsskóli, sem þar er rekinn, Eiðaskólinn, er að öllu leyti kostaður af ríkinu. Þetta allt saman er þess eðlis, að það má undrum sæta, að Alp. skuli algerlega skella skollaeyrum við því að sinna svo sanngjörnum óskum eins og hér eru bornar fram um að fá nokkra leiðréttingu á þessu.

Það er að visu sagt hér, að ríkisstj. sé með einhverja athugun á þessu máli. Ég veit ekkert um það. En ef það hefði verið ríkt hjá ríkisstj. að vilja leysa úr þessu máli, þá var vitanlega tilvalið tækifæri fyrir hana að beina því til menntmn., sem fékk málið það tímanlega á þinginu, að nógur tími hefði verið til að undirbúa þær breytingar, sem hér er um að ræða. Ég sé því ekki, að það sé nein afsökun í því, hvorki fyrir n., sem fékk málið til meðferðar, og ekki heldur fyrir ríkisstj., ef þar er vilji og áhugi fyrir hendi til þess að sinna þessu máli.

Minni hl. menntmn. leggur nú til, að þetta frv. verði samþ. Ég veit, að minni hl. hefur haft áhuga fyrir því, en úr því að ekki tókst að fá um það samkomulag í n., þá má segja, að það hefði borið að sama brunni, hvort slíkar till. hefðu komið fram fyrr eða síðar um samþykkt þessa frv., þar sem afstaða ráðandi manna á Alþingi var slík að vilja vísa málinu frá.

Ég skal svo ekki hafa fleiri orð um þetta. Þetta mál verður að sjálfsgöðu tekið upp á næsta þingi, og vildi ég þá vænta þess, að betur rættist úr þá en nú um afgreiðslu þessa þýðingarmikla máls, sem felur í sér mikla sanngirniskröfu um, að hér sé bót á ráðin.

Frsm. meiri hl. (Páll Þorsteinsson): Herra forseti. Hv. þm. Borgf. (PO) komst þannig að orði í ræðu sinni, að það væri undarlegt, hvað

menntmn. hefði reynzt svifasein við að vinna að framgangi þessa máls. En ýmislegt annað í ræðu hans gaf það til kynna, að þetta mál er í sjálfu sér ekki eins einfalt og því er stíllt upp í þessu frv., heldur þarf nokkurrar athugunar við.

Hv. þm. Borgf. tók það m. a. skýrt fram, að fjárhagsbyrði af þessu skólalagði, sem hér er um ræðir, væri mjög missskipt á sýslufélögin í landinu. Hann talaði enn fremur um, að þetta ósamræmi ykist vegna þess, að t. d. í Dalasýslu væri húsmæðraskóli, sem ríkið kostaði að öllu leyti, og að Austfirðingar gætu losnað við framlög til Eiðaskóla. Þetta er allt rétt. En þetta frv., þótt að lögum yrði, mundi ekki breyta þessu. Hið eina, sem í þessu frv. felst, er að hækka framlag ríkisins til stofnkostnaðar heimavistarskóla gagnfræðastigsins upp í 90% á móti 10%, sem héruðin eiga að leggja. Nú er þetta kostnaðarhlutfall ákveðið í lögum 75%. Hið eina, sem þetta frv. mundi breyta, ef að lögum yrði, er þá þetta að færa hlutfall ríkisins úr 75% upp í 90%.

Nú má vitanlega segja, að það sé mjög æskilegt frá sjónarmiði héraðanna og mjög einföld leið að auka bara framlag ríkisins og leita ekki neitt að öðrum leiðum, sem að haldi gætu komið. En við verðum þó að gæta þess, að það er ekki óeðlilegt, að héruðin og þeir, sem að skólunum standa, þurfi að einhverju og allverulegu leyti að standa straum af kostnaði við stofnun þeirra og rekstur. En það er alveg rétt, og ég er hv. þm. Borgf. alls kostar sammála um, að það þurfi í þessu efni að leita að úrræðum til þess að létta þær byrðar, sem falla af þessum sökum á viss sýslufélög í landinu, þar sem önnur sýslufélög komast hjá því að greiða slíkan skólakostnað. Ein leiðin í því efni er t. d. sú að reyna að stækka þær heildir, sem að skólunum standa, og ég tók ekki betur eftir en að hv. þm. Borgf. læsi upp úr erindi, sem hingað hefur borizt, ábendingu um, að það gæti vel komið til greina að jafna fjárhagsaðstöðu héraðanna á þann hátt að skipa gagnfræðaskólunum í hverfi. Þetta er vissulega atriði, sem vert er að ihuga í þessu sambandi.

Þá er einnig full þörf á að ihuga það, hvort þær tekjur, sem til falla heima í héruðunum af ýmiss konar starfsemi, sem skólarnir sjálfir halda uppi eða jafnvel áhugamenn, sem að skólunum standa, vilja koma á til að efla fjárhag þeirra, mega ekki skoðast sem framlag héraðanna umfram það, sem nú er skv. gildandi lögum. Á þessi atriði bendi ég til þess að sýna fram á, að það geta ýmsar leiðir komið til greina til að ná því marki, sem stefnt er að með þessu frv., og ég hygg því, að sú afgreiðsla sé ekki óhyggileg, sem meiri hl. menntmn. leggur til, að afgreiða þetta frv. nú með þeirri rökstuddu dagskrá, sem ég hef lýst.

Umr. frestað, en frv. var ekki á dagskrá tekid framur.

28. Ríkisborgararéttur.

Á 36. fundi í Sp., 20. febr., var útbýtt frá Nd.:
Frv. til l. um veitingu ríkisborgararéttar
[121. mál] (þmfrv., A. 268).

Á 59. fundi í Nd., 22. febr., var frv. tekið til
1. umr.

Frsn. (Pétur Pétursson): Herra forseti. Ég þarf ekki að hafa mörg orð um þetta núna. Þetta frv. er flutt af allshn. þessarar d. skv. beiðni dóms- og kirkjumrn., og í grg. ráðun. er, eins og getið er um í seinni hluta grg. n., miðað við þær reglur, sem hafðar hafa verið áður og settar í samráði við allshn. beggja þingdeilda.

Einstakir nm. hafa ekki athugað umsóknirnar, en þm. úr báðum n. munu gera það nú allra næstu daga væntanlega og ganga í gegnum þær umsóknir, sem hér er lagt til, og þær aðrar umsóknir, sem borizt hafa.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 22 shlj. atkv.

Á 65. fundi í Nd., 11. marz, var frv. tekið til
2. umr. (A. 268, n. 322, 294, 323).

Frsn. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Alþingi berast nú á hverju ári margar umsóknir um ríkisborgararétt, og það hefur færzt æ meira í þá átt á Alp., að veitingin færi eftir föstum reglum, sem þingið hafi hliðsjón af.

Það hefur einnig verið venja, að allshn. beggja d. hafa haft samráð um þessar reglur og um það, hverjar umsóknir yrðu teknar til greina. Þessi háttur hefur einnig verið á hafður í þetta skipti með þær umsóknir, sem legið hafa fyrir þinginu. Allshn. beggja d. hafa farið yfir þessar umsóknir, og þær hafa einnig sett sér ákveðnar reglur til þess að hafa hliðsjón af við veitinguna.

Það er öllum sýnilegt, að það er óviðeigandi fyrir þingið, að afgreiðsla á þessum málum sé á reiki eða af handahófi gerð. Þess vegna hafa báðar allshn. komið sér saman um reglur, sem eru nokkru ýtarlegri en áður hefur verið, og leggja n. til, að eftirleiðis verði þessar reglur hafðar til hliðsjónar í þinginu við veitingu ríkisborgararéttar til þess að tryggja, að þessum málum sé skipað nokkurn veginn eftir sömu reglum frá ári til árs.

Þessar reglur hafa nú verið teknar upp í álit n., til þess að ljóst mætti verða fyrir þá, sem eftirleiðis sækja um borgararétt, hvaða skilyrðum þeir þurfa að hlíta, til þess að umsóknir þeirra séu teknar til greina. Ég ætla að leyfa mér að fara stuttlega yfir þessar reglur, sem nefndirnar hafa komið sér saman um.

Það er í fyrsta lagi, að umsækjandi hafi óflekkað mannorð og sé að áliti tveggja valinkunnra manna starfhæfur og vel kynntur, þar sem hann hefur dvalizt.

Í öðru lagi, að útlendingar, aðrir en Norður-

landabúar, skuli hafa átt hér dvalarheimili í 10 ár, en Norðurlandabúar í 5 ár.

Í þriðja lagi, að maður eða kona, sem giftist íslenskum ríkisborgara, skuli fá ríkisborgararétt eftir 3 ára búsetu frá giftingu, enda hafi hinn íslenski ríkisborgari haft ríkisborgararétt ekki skemur en 5 ár. Þetta síðasta í greininni er sett með það fyrir augum, að þeir útlendingar, sem fá hér ríkisborgararétt og giftast svo erlendri konu eða karli, hafi haft borgararéttinn í 5 ár, áður en þeir geta giftst eða kvongast og notið þessa skilyrðis, að maki þeirra verði ríkisborgari eftir 3 ár. Auðvitað skiptir þetta íslenska ríkisborgara engu.

Í fjórða lagi: Erlendir ríkisborgarar, sem eiga íslenskan föður eða móður, fá ríkisborgararétt eftir 3 ára búsetu, ef annað foreldri er Norðurlandabúi, annars eftir 5 ár.

Í fimmta lagi: Íslendingar, sem gerzt hafa erlendir ríkisborgarar, fá ríkisborgararétt eftir eins árs búsetu. Það hefur tíðkatz í þinginu, að Íslendingar, sem gerzt hafa borgarar í öðru landi, en vilja flytja heim til Íslands aftur, hafa fengið borgararétt, um leið og þeir hafa flutzt hingað, en nefndunum þótti hlýða, að það væri sett að skilyrði, að þeir hefðu dvalið hér í landinu í eitt ár, svo sem til staðfestu þess, að þeir ætluðu sér að dvelja hér áfram.

Ög í sjötta lagi: Íslensk kona, sem misst hefur ríkisfang sitt við giftingu, en hjónabandinu er slitið og hún hefur öðlazz heimili hér, fá ríkisborgararétt á fyrsta dvalarári hér, enda lýsi hún yfir, að hún ætli að dveljast áfram í landinu. Sama gildir um börn hennar, sem ekki hafa náð 16 ára aldri og henni fylgja. Þetta er sama og þingið hefur farið eftir undanfarin ár, að íslensk kona, sem giftst hefur útlendum ríkisborgara og fengið hans ríkisfang, ef hún skilur við mann sinn, þá skuli hún fá strax ríkisborgararétt án þess að hafa dvalið nokkurn áskilinn tíma í landinu, einungis að hún lýsi því yfir, að hún ætli að dveljast hér áfram.

Þessi skilyrði uppfylla allir þeir umsækjendur, sem eru á þskj. 268 og 323, að öðru leyti en því, að nokkrir eru, sem fá ekki fullan dvalartíma fyrr en síðar á þessu ári, en n. þótti hlýða, þegar svo stóð á, að umsækjendur nái fullum dvalartíma fyrir samkomudag næsta Alp., að þá yrði umsókn þeirra samþ. og þeir fengju réttinn, um leið og áskildum dvalartíma hefði verið náð.

Ég hef ekkert sérstakt að athuga við umsækjendur, en vil samt sérstaklega vekja athygli á umsóknum á þskj. 323, a-lið og h-lið. Það eru nöfnin Gunnar Deutschländer Sveinbjarnarson, fæddur 21. nóv. 1953, og Þóra Sveinbjarnardóttir, f. 5. febr. 1955. Það stendur sérstaklega á um þessar umsóknir, þar sem hér er um að ræða börn, er eiga föður, sem er íslenskur ríkisborgari og á lögheimili hér. Börn þessi eru óskilgetin, og var móðir þeirra þýzkur ríkisborgari. Hún er nú látin, og eru börnin á framfæri föður síns. Móðurfrændur barnanna halda því fram, að þau séu þýzkir ríkisborgarar, og krefjast þess, að þau verði flutt til Þýzka-lands til fösturs. Faðir þeirra óskar hins vegar að halda börnunum hér á landi og annast upp-

eldi þeirra. Hefur hann því sótt um ríkisborgararétt fyrir bæði börnin. N. mælir með, að börnin fái hér ríkisborgararétt. Samkvæmt íslenskum lögum hefur faðirinn foreldrarétt yfir börnunum, eins og ástatt er, og verður því að líta svo á, að hann hafi fullan rétt til að sækja um ríkisborgararétt fyrir hönd barnanna. Í l. um lögræði, nr. 95 frá 5. júní 1947, 22. gr., segir svo: „Nú andast kona frá óskilgetnu, ósjálfráða barni sínu eða hún má ekki hafa foreldravald yfir því, og á þá faðir barnsins rétt til að fá umráð þess, ef það hefur erfðarétt eftir hann og hann framfærir það.“ — Þetta vill n. gjarnan að komi fram við þessa umr. málsins.

Að öðru leyti hef ég ekki meira um þetta að segja. En út af brtt. við frv. á þskj. 294 — (Forseti: Hún er tekin aftur til 3. umr.) Hún er tekin aftur til 3. umr. En ég vil gjarnan taka það fram um þessa brtt., að n. er öll á móti því, að þessi till. sé samþ. Hún telur það ekki viðeigandi eftir 5 ára hefð, sem komin er á, að erlendir menn taki sér íslenskt nafn, að nú verði farið að breyta þessari venju.

ATKVGR.

Brtt. 294 tekin aftur til 3. umr.

— 323,1 samþ. með 19 shlj. atkv.

— 323,2 samþ. með 20 shlj. atkv.

1. gr., svo breytt, samþ. með 20 shlj. atkv.

2.—3. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísad til 3. umr. með 21 shlj. atkv.

Á 66. fundi í Nd., 12. marz, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 67. fundi í Nd., 14. marz, var frv. aftur tekið til 3. umr. (A. 337, 294, 344).

Frsm. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Nefndin hefur borið fram brtt. til viðbótar við frv. til laga um veitingu ríkisborgararéttar. Mælir hún með, að umsækjanda séu veitt borgararéttindi, enda uppfyllir hann öll þau skilyrði, sem n. hefur farið eftir við athugun á þeim umsóknum, sem legið hafa fyrir þinginu.

Ólafur Björnsson: Herra forseti. Ég hef leyft mér á þskj. 294 að bera fram brtt. við frv. það, sem hér liggur fyrir. Brtt. er þess efnis, að 2. gr. frv. falli niður, en hún hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Þeir, sem heita erlendum nöfnum, skulu þó ekki öðlast íslenskan ríkisborgararétt með lögum þessum, fyrr en þeir hafa fengið íslenskt nöfn samkv. lögum um mannanöfn.“

Mundi þá greinatala frv. breytast skv. því.

Tilgangur þessara ákvæða um nafnaskipti mun hafa verið sá, að slíkt er talið nauðsynlegt eða æskilegt til þess að vernda íslenska tungu. En í því sambandi leyfi ég mér þó að benda á það, að við komumst aldrei hjá því að nota erlendu nöfn í íslensku máli, bæði nöfn útlendinga, sem hér dvelja og ekki hafa ríkisborgararétt, enn fremur nöfn erlendra stjórnmalamanna, sem við erum alltaf með á vör-

Alþt. 1956. C. (76. löggjafarþing).

unum, o. s. frv., og ég veit ekki, hvort það skiptir höfuðmáli í því sambandi, hvort þeir aðilar, sem þessi erlendu nöfn bera, hafa íslenskt ríkisfang eða ekki. Eg tel því vafasamt, hvort þessi ákvæði hafa þá þýðingu fyrir verndun tungunnar, sem formælendur ákvæðanna hafa látið í veðri vaka. Á hinn bóginn má ekki loka augunum fyrir því, að nafnbreytingin hlýtur að valda því fólki, sem þessi ákvæði taka til, margvíslegum óþægindum. Það hlýtur ávallt að hafa í för með sér nokkurn sársauka að þurfa að ilendast í framandi landi, og verður það til þess að auka á þann sársauka, ef það öryggi, sem ríkisfang hefur í för með sér í því landi, sem maður dvelur í, þarf að kaupa því verði að skipta um nafn. Þetta mál er þó engan veginn eingöngu tilfinningamál, þó að ég áliti að visu, að sú hlið málsins sé þýðingarmikil. En nafnbreytingin mundi einnig í mörgum tilfellum valda viðkomandi aðilum meira eða minna tilfinnanlegu fjárhagslegu tjóni. Eg skal nefna eitt dæmi, sem mun reyndar vera alunnugt. Erlundur maður, sem hér hafði dvalið nokkra áratugi og fengið við kennslustörf, varð að skipta um nafn samkvæmt ákvæðum eldri laga um ríkisfang. Þessi maður hafði getið sér hinn bezta orðstír í sínu fagi og unnið sér upp undir sínu nafni allstóran viðskiptavinahóp, hann hafði gefið út kennslubækur í sínu fagi o. s. frv. Nú er hann neyddur til að taka upp nafn, sem enginn maður kannast við, og það fer ekki hjá því, að slíkt hefur hlotið að valda honum öruggleikum í hans atvinnu og fjárhagslegu tjóni.

E. t. v. mundi það bregða nokkru ljósi yfir þessi mál, ef litið væri á þau frá öðrum sjónarhól, nefnilega þeim, að við hugsuðum okkur, að erlendar þjóðir hefðu slík ákvæði eða slík skilyrði fyrir ríkisfangi í sínum lögum. Mundi okkur ekki þykja það harðir kostir, ef Kanadamenn hefðu t. d. krafist þess af öllum Vestur-Íslendingum, sem ríkisfang hefðu fengið í Kanada, að þeir hefðu tekið upp nöfnin Jackson eða Smith eða einhver önnur nöfn, sem fara vel í enskri tungu, eða ef allir Íslendingar, sem íslenskt hafa í Danmörku, væru skyldaðir til þess að taka upp heiti eins og Sörensen, Pedersen o. s. frv., ef þeir ættu að öðlast ríkisfang í því landi? Hvernig mundum við t. d. líta á það, svo að nefnd séu nöfn Íslendinga, sem hafa unnið sér orðstír sem vísindamenn í Danmörku, eins og t. d. Lárus Einarsson prófessor og Jón Helgason prófessor, ef þessum mönnum hefði verið gert það að skilyrði fyrir ríkisfangi í Danmörku, að þeir hefðu tekið upp nýtt heiti, þannig að prófessor Jón Helgason hefði t. d. framvegis orðið að gefa út bækur sínar undir nafninu Johannes Pedersen eða einhverju slíku, sem hljómar vel í dönskum eyrum? Það er sýnt, að þeim mönnum, sem hér eiga hlut að máli, hefðu þótt þessir kostir svo harðir, að það hefði útilokað þá frá því að sækja um ríkisfang í Danmörku, eða m. ö. o. afleiðingin af þessari stefnu yrði sú, að enginn maður, sem unnið hefur sér nafn, mundi sjá sér fært að hlíta slíkum skilyrðum. Það er ekki von, að norrænufræðingar t. d., sem að visu kannast vel við nafn próf. Jóns Helgasonar, kannist við

bók, sem kæmi út undir nafninu Johannes Pedersen. Hún mundi ekki vekja athygli norrænufræðinga, því að þeir mundu ekki kannast við vísindamann á þessu sviði, sem bæri slíkt nafn.

Afleiðingin af þessu verður m.ö.o. sú hvað okkur snertir, að ef um sérfræðinga, vísindamenn eða listamenn er að ræða, sem hafa getið sér eitthvert nafn, þá er útilokað, að þeir sækir um ríkisfang hér á landi. En nú hefur okkur verið það nauðsynlegt að undanfögnu og verður ábyggilega að meira eða minna leyti nauðsynlegt í framtíðinni að lokka slíka sérfræðinga til okkar. Það má nefna um það dæmi frá okkar atvinnusögu, að þegar nýjungar á sviði atvinnumála hafa rutt sér til rúms hér á landi, höfum við í byrjun orðið að leita til erlendra manna til að veita þeim forstöðu. Svo að nefnd séu dæmi af handahófi, þá mætti nefna það, að fyrsti forstjóri símans hér á landi var norskur, fyrsti vitamálastjóri hér á landi var danskur, og að því er ég bezt veit, var fyrsti forstjóri Eimskipafélags Íslands líka danskur. Við áttum ekki mönnum á að skipa, sem gátu annast þau störf. En hefði ekki verið einkennilegt, ef Olaf Forberg símamálastjóri hefði verið sett það að skilyrði fyrir því að hann gæti öðlast hér ríkisfang, að hann tæki t. d. upp nafnið Sigurjón Sveinsson eða eitthvað þess háttar, eða ef Thorvald Krabbe hefði orðið að kalla sig Guðmund Jónsson o. s. frv.?

Afleiðingin af þessu hlýtur að verða sú, að við getum ekki vænt þess, að sérfræðingar, sem okkur getur verið nauðsynlegt að leita til í sambandi við ýmsar nýjungar, vilji flendast hér. Ef þetta væri tekið upp sem alþjóðleg regla, mundi það verða til þess að torvelða mjög alþjóðlega samvinnu á sviði tækni, vísinda og annarra málefna. Ég álit því, að við hljótum fyrir eða síðar að reka okkur á það, að löggjöf af þessu tagi verður óframkvæmanleg. Og því fyrir, sem hv. Alþ. horfist í augu við þá staðreynd, því betur tel ég farið.

Ég er sannfærður um það, og það er engin ástæða til þess að draga það í efa, að tilgangur þeirra manna, sem fyrir þessum fyrirmælum hafa staðið, hefur verið góður. En ég tel, að ástæðan til þess, að þessi ákvæði hafa undanfarið ár verið samþykkt hér á Alþ., hljóti að vera sú, að málið hefur ekki verið athugað frá öllum hliðum. Eins og ég þegar hef minnst á, tel ég vafasamt, hverja þýðingu þessi ákvæði hafa fyrir verndun tungunnar. Hitt er aftur á móti vissa, að slík ákvæði valda þeim, sem við þau eiga að búa, margvíslegum óþægindum, og sömuleiðis getur þetta orðið til þess að baka þjóðfélaginu ýmislegt tjón, auk þess sem ég er ekki í vafa um, að með þessari löggjöf gerum við okkur að viðundri í augum alheimsins. En ef það væri tillitið til tungunnar, sem hér ætti að vera aðalatriðið, þá tel ég athyglisverða hugmynd, sem fram hefur komið í þessu efni, en að því er ég bezt veit, mun núverandi hæstv. menntmrh. vera faðir þeirrar hugmyndar, en hún gekk út á það, að til álitu gæti komið að skylda afkomendur þeirra aðila, sem hér er um að ræða, til þess að taka upp íslensk heiti.

Það mundi vera allt annað mál, ég álit, að slíkt mundi koma mjög til álitu. En mér finnst, að Íslendingar geti ekki verið þekktir fyrir að framfylgja löggjöfinni í þeirri mynd, sem hún nú er.

Frsm. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Ég verð að segja, að mér þykir mjög miður farið, að þessi draugur skuli nú vera vakinn upp enn þá einu sinni á Alþ. til þess að gera þetta að deilumáli.

Við höfum heyrt flest þau rök hér í þessari hv. deild áður, sem hv. ræðumaður bar nú fram, svo að flest af því er ekki nýtt fyrir þá, sem hafa setið á þingi undanfarið 5 ár. En það var nýtt að heyra frá manni, sem fyrir þessu máli berst, að Íslendingar séu að gera sig að viðundri í augum alheimsins við að setja þau skilyrði, að nýir borgarar beri nöfn, sem Íslendingar geta borið fram og séu í samræmi við lög landsins og í samræmi við lögmál tungunnar. Hann sagði enn fremur annað, sem ekki hefur heldur heyrzt hér áður í sambandi við þetta mál, að löggjöf af þessu tagi sé óframkvæmanleg. Ég veit ekki, hvaðan hv. flm. hefur þá þekkingu, því að ég veit ekki betur en það hafi gengið mjög vel að framkvæma þessi l. Að minnsta kosti 3 síðustu árin hafa ekki verið neinar umkvartanir frá þeim, sem hafa sótt um ríkisborgararétt, að þurfa að breyta um nöfn, svo að þetta fer nú nokkuð fjarri veruleikanum, sem hann heldur fram.

Hann talaði mikið um það, hversu nauðsynlegt væri fyrir erlenda vísindamenn að fá að halda nöfnum sínum, ef þeir yrðu íslenskir borgarar. Ég skal ekkert deila við hann um, hvort það sé nauðsynlegt fyrir menn að halda sínum nöfnum, þó að þeir séu vísindamenn, ef þeir ætla sér á annað borð að verða íslenskir ríkisborgarar. En mennirnir verða sjálfir að gera það upp við sig, hvort þeir vilja það upp á þessar spýtur. Við erum ekki að neyða neinn mann til þess að gerast íslenskur ríkisborgari. Við erum að veita þeim stórkostleg friðindi, að heimila þeim að verða borgarar í landi okkar.

Það eru mörg ár síðan Þjóðverji, sem var talinn mikill vísindamaður í sínu landi, fékk ríkisborgararétt hér á einni nóttu, af því að þm. stóðu í þeirri góðu trú, að þetta væri frægur vísindamaður, sem mundi vera gott fyrir landið að fá sem ríkisborgara. Hann fékk ríkisborgararétt fyrir sig og fjölskyldu sína. Hann hafði ekki verið hér margar vikur, þegar hann fór af landi burt til Argentínu á sínu íslenska borgarabréfi. Ég efast um, að þessi maður hefði nokkurn tíma misnotað þau friðindi, sem honum voru veitt, ef þá hefði verið byrjað á því að setja mönnum skilyrði um, að þeir yrðu að öðlast íslenskt nafn, áður en þeir fengju borgararéttinn. Svona fór nú með þennan vísindamann, og vel gæti verið, að svo færi með fleiri. Það hlyti náttúrliga að vera ákaflega leiðinlegt fyrir Jón Helgason að kallast Johannes Pedersen eða einhverju slíku dönsku nafni. Ég er nú ekki svo vel að mér, að ég víti, hvort Jón er danskur ríkisborgari. Mér er

nær að halda, að hann sé íslenzkur ríkisborgari, svo. að það er óþarfi hjá hv. flm. að hafa áhyggjur af Jóni í þessu sambandi.

Hann sagði enn fremur: Hvað er gert, hvað gera Íslendingar, sem fara til Kanada? Ekki þurfa þeir að skipta um nöfn. Nei, líklega eru engin skráð lög, sem segja þeim að skipta um nafn, en það er tungan í landinu sjálfu, sem segir þeim að skipta um nafn, alveg á sama hátt og við segjum hér við menn, sem vilja verða íslenzkir ríkisborgarar, að þeir þurfi að bera nöfn, sem lúta lögum tungunnar. Hvað eru margir Vestur-Íslendingar nú í Kanada af líklega 30—40 þús. manns, sem þar hafa sett að, sem hafa sín íslenzku nöfn í dag? Það er hægt að telja þá á fingrum sér. Þeir eru allir búnir að taka erlend nöfn, sem lúta lögum þeirrar tungu, sem fólkið talar í kringum þá.

Mikið af þeim nöfnum, sem eru í frv., lúta ekki lögum íslenzkrar tungu, og það er öllum ljóst. Hvernig finnst mönnum, að nöfn eins og Leussink, Stieborsky, Wyrwich, Häfner, Hoblyn mundu sóma sér í íslenzkum nafnaskrá, þegar frá liður, og þessi nöfn ættum við að hafa, ekki í tugatali, heldur í þúsundavis? Borgararéttindi eru veitt af þinginu 30—60 manns á hverju ári. Mikill hluti af þessu fólki hefur nöfn, sem Íslendingar geta ekki borið fram. Ef Íslendingar geta ekki borið þau fram, þá eiga þau ekki heima hér og þau eiga ekki heima í okkar tungu. Ég efast ekki um, að hv. flm. beri mikla umhyggju og virðingu fyrir tungunni. En honum skýzt yfir í þessu máli, vegna þess að þetta er geysilega stórt atriði fyrir íslenzka tungu.

Þar að auki hefur hv. flm. líklega ekki athugað, að Íslendingum sjálfum er ekki gefinn sá réttur, sem hann vill gefa útlandingum, þó að hann vildi t. d. taka sér nafn eins og Leussink eða Stieborsky, mundi honum ekki vera það heimilt, honum mundi ekki vera heimilt að prýða sjálfan sig með slíku nafni. En mér skilst, að hann hafi ekkert á móti því, að útlandingar geti fengið þann rétt, sem Íslendingum er ekki heimilaður.

Akvæðið um íslenzk nöfn fyrir þá útlandinga, sem fá hér ríkisborgararétt, var fyrst tekið í lög 1952. Síðustu 5 árin hafa því allir nýir ríkisborgarar, sem báru útland nöfn, orðið að taka sér íslenzk nöfn, og þeir menn skipta nú hundruðum, sem hafa fengið þessi réttindi s. l. 5 ár. Það væri því lítill höfuðburður fyrir Alp., ef nú ætti að fara að breyta um stefnu í þessu máli eftir að hafa um 5 ára skeið fyrirskipað þessa reglu. Þar að auki finnst mér lítil ástæða til að fara að stofna til baráttu fyrir því á Alp., að útlandingar, sem sækja um borgararétt hér á landi, fái að halda nöfnum, sem ekki samrýmast íslenzkri tungu og mundu um alla framtíð spilla hinum þjóðlegu nöfnum Íslendinga.

Útlandingar, sem hafa fengið íslenzkan ríkisborgararétt á s. l. 5 árum, hafa allir tekið sér íslenzk nöfn, og það verður ekki séð, að þeir hafi tekið sér það mjög nærri, þó að hv. flm. vilji telja það til harmkvæla fyrir þessa menn að fá íslenzkan ríkisborgararétt og þurfa að

greiða það eitt fyrir hann, að þeir taki sér íslenzk nöfn.

Það ætti sízt að vera keppikefli fyrir Íslendinga sjálfa að breyta nú þeirri stefnu, sem myndast hefur. Nú vita allir þeir, sem sækja um íslenzkan ríkisborgararétt, að þeim er gert að skyldu að breyta um nafn. Þess vegna ganga menn ekki blindandi í sjóinn með það, þegar þeir sækja um borgararétt hér á landi og bera útland nöfn, að þeir verði að skipta um nafn. Þessir menn munu sjálfir telja það litla fórn fyrir þau miklu friðindi, sem þeir fá, en hins vegar eðlilegt, að íslenzka þjóðin setji það skilyrði, að nýir ríkisborgarar brjóti ekki í bága við elzta og merkasta þátt íslenzks þjóðernis, mannanöfnin. En það er eins með nöfnin og þjóðtunguna, það þarf að hreinsa úr nafnaskránum nafnaskrípin, en ekki að spilla þeim með því að gera erlend nafnaskrípi að lögum.

Menntmrh. (Gylfi P. Gíslason): Herra forseti. Það mál, sem hér er til umr., er mikið vandamál. Það er ekki nýtt fyrir þá, sem sátu á Alþingi síðasta kjörtímabil. Á því kjörtímabili var málið margrætt, síðast á næstsíðasta þingi. Ég segi, að málið sé vandamál, vegna þess að ég er hv. 2. þm. Reykv. (BÓ) alveg sammála um þau orð í ræðu hans, að það er mjög óæskilegt, að erlend nöfn, sem lúta ekki lögmálum íslenzkrar tungu, festist um aldur og ævi. Það er mjög óæskilegt, að svo fari, að um ófyrirsjáanlega framtíð beri íslenzkar fjölskyldur erlend nöfn.

Hins vegar er það líka að mínu viti mjög óeðlilegt, og í því er vandi málsins fólgin, að skylda fólk, sem náð hefur fullorðinsaldri, til þess að skipta um nafn, að fyrirskipa fólki að segja skilið við það nafn, sem það hefur hlotið við skirninna, og þar með verða að sjá á bak þeim tengslum, sem í nafni hvers manns felast við forfeður sína og ættmenn sín.

Það er þessi tvöfalda vandi, sem reyna þarf að leysa með einhverju skynsamlegu móti. Það þarf að koma í veg fyrir það, að íslenzkir menn beri á ókomnum tímum erlend nöfn. En hitt er líka frá mínu sjónarmiði séð jafnæskilegt, að enginn maður þurfi á fullorðinsaldri að skipta um nafn. Það skilur hv. 2. þm. Reykv., sem er viðskiptafrömuður, án efa betur en við margir hinir, hvílikir erfiðleikar eru í því fólgnir fyrir fyrirtæki að skipta um nafn á miðju starfsskeiði sínu. Það getur haft í för með sér fyrir fyrirtækið margs konar beina hagsmunaskerðingu. Það skerðir svonefndan „good-will“ fyrirtækisins verulega og getur haft fyrir það alvarlega þýðingu. En gildir það þá ekki einnig um mann, einstakling, sem yrði að sjá á bak nafni sínu á miðjum aldri? Það geta jafnvel verið tengd við nafn manns beinir viðskiptahagsmunir, eins og raunar hv. 9. landsk. þm. vék að í frumræðu sinni, sem ég var í öllum meginatriðum sammála. Hann nefndi vísindamenn til dæmis eða rithöfunda, sem unnið hefðu nafni sínu frægð, og væri því eðlilegt, að þeir vildu ógjarnan sjá á bak því. Það gætu einnig verið tengdir beinir við-

skiptahagsmunir nafni einstaklings, ekki síður en nafni fyrirtækis.

Þó tel ég allt þetta vera léttara á metunum en það beina tilfinningaatriði, það beina metnaðarmál einstaklings að vera ekki skyldaður til þess á fullorðinsaldri að segja allt í einu skilið við þau miklu og dýrmætu persónulegu verðmæti, sem hljóta að vera fólgin í fjölskyldunafni, einkum og sér í lagi ef hafðar eru í huga þær nafnavenjurnar, sem annars staðar ríkja í þessum efnunum, en við Íslendingar höfum ekki mjög náin kynni af, sem sagt ættarnafnavenjurnar, þar sem sama ættarnafnið hefur verið í fjölskyldunni e. t. v. í margar aldir og er því öllum aðilum fjölskyldu mjög dýrmætt. Samkvæmt þeim reglum, sem hér hafa gilt undanfarið, verða menn að segja skilið við það skyndilega, um leið og þeir öðlast íslenskan ríkisborgararétt.

Mér fyndist það vera sök sér, ef menn hefðu þá stefnu að vilja algerlega útrýma erlendum nöfnum úr íslensku máli. Það er stefna, sem ég út af fyrir sig gæti skilið og gæti virt. Leiðin til þess að ná því markmiði er auðvitað sú að banna mönnum að bera erlend nöfn, segja, að frá einhverjum ákveðnum degi, frá 1. maí eða 1. apríl n. k., mætti enginn íslenskur ríkisborgari nefna sig erlendu nafni. Það væri hin eina rökrétta afleiðing af skoðun hv. 2. þm. Reykv. í þessum efnunum. Ef hann gerir lítið úr þeim vanda, sem af því hlýzt, að menn, sem sækja um íslenskan ríkisborgararétt, verði að skipta um nafn, getur hann ekki gert mikið úr þeim vanda, sem af því mundi hljóta fyrir menn, sem nú eru íslenskir ríkisborgarar. Ef það er ekki meira fyrir menn að skipta um nafn en að skipta um jakka, ætti ekki heldur núverandi íslenskum ríkisborgurum að vera mikill vandi á höndum í þeim efnunum.

Ég er honum alveg sammála um það, að vissulega væri langæskilegast, að enginn íslenskur maður, enginn íslenskur ríkisborgari bæri erlent nafn. Það væri sannarlega langæskilegast. En af hverju hefur engum manni dottið í hug, að því er ég bezt veit, að koma fram með þá till., að frá einhverjum ákveðnum degi skuli allir íslenskir menn, sem bera útlend nöfn, leggja þau til hliðar og taka síðan upp íslensk nöfn? Það er auðvitað af því, að menn finna það, hvað sem hver segir, að það er vægast sagt gróft að farið að skylda menn til slíks verknaðar, enda mundi það tvímælaust verða svo óvinsælt hér innanlands, að því mundi bókstaflega ekki verða framfylgt.

Engu að síður hefur Alþingi neytt valds síns gagnvart þeim mönnum, sem undir það eiga að sækja og sækja um ríkisborgararétt, með því að beita þar þessu andlega ofbeldi. Einungis af því, að þeir eiga undir þingið að sækja, þeir sækja vissan rétt í hendur þingsins, eru þeir beittir því andlega ofbeldi að verða að skipta um nöfn. Þetta finnst mér að láta kenna aflsmunar í skiptum á hátt, sem ég tel Alþingi og hef talið að Alþingi væri ekki fullkomlega samboðinn.

Ef það er stefna meiri hl. Alþingis, að erlend nöfn eigi undir engum kringumstæðum að

þolast á íslenskum ríkisborgurum, á það að ganga jafnt yfir alla, þá, sem nú þegar eru íslenskir ríkisborgarar, og hina, sem vilja verða það. Sé sú skoðun rétt, að það sé ekki til of mikils ætlað af verðandi íslenskum ríkisborgurum, að þeir skipti um nafn, þá hlýtur það líka að vera rétt gagnvart hinum.

Á annað atriði í þessum efnunum vildi ég einnig benda og undirstrika alveg sérstaklega. Meðal þeirra, sem nú sækja um íslenskan ríkisborgararétt, eru menn, sem bera eftirfarandi nöfn: Andreassen, Berg, Briem, Hansen, Jacobsen, Malmquist, Mortensen og fimm Rasmussenar. Samkvæmt þeirri stefnu, sem n. nú mælir með og er hin gamla stefna meiri hl. Alþ. í málinu, eiga nöfnin Rasmussen, Mortensen, Malmquist, Jacobsen, Hansen, Briem, Berg og Andreassen að vera óheimil, og þarf nú að undirstrika það sérstaklega: Hver er sanngirnin, hvert er vitið í því að segja við Gunnar Robert Hansen leikstjóra hér í Reykjavík, að hann megi ekki kalla sig Hansen, að segja honum að skipta um nafn, þegar hér eru tugir manna, ekki einn eða tveir, heldur tugir manna, sem bera nafnið Hansen með löglegum hætti? Sjá menn ekki rangsleitnina í þessu? Hv. 2. þm. Reykv. nefndi nöfn eins og Stieborsky og önnur, sem er alveg rétt að fara mjög illa í íslensku máli, en hann þagði um hin nöfnin, sem fjöldi manns þegar ber, en engu að síður á að skylda til að segja skilið við. Sama gildir t. d. um Kjartan Frits Jacobsen, sem ég tel að fáránlegt sé að skylda til að skipta um nafn með hliðsjón af því, að fyrir eru fjölmargir ágætir íslenskir ríkisborgarar, sem bera sama nafnið. Þó vil ég segja, að út yfir tekur þó alveg, þegar Christiene Briem á að gera að skyldu að skipta um nafn, þegar á að banna Christiene Briem, húsmóður í Reykjavík, ungri konu, að nefna sig þessu nafni og skylda hana til þess að taka upp eitthvert annað nafn. Briem-nafnið er nafn á einni af ágætustu fjölskyldum landsins, og allir þeir tugir, ef ekki hundruð manna, sem það nafn bera, bera það með miklum sóma, og svo á allt í einu það að gerast, að segja á við einn einstakling af þessari fjölskyldu: Þér megið ekki heita Briem, þér verðið að taka yður annað nafn.

Hér tel ég, að greinilega komi í ljós, út í hvíllkar feiknalegar ógöngur þessi stefna, sem meiri hl. Alþ. hefur markað á undanförunum árum, — að visu lítill meiri hluti, — getur leitt. Ég skoðaði ekki nafnalistann fyrr en rétt áðan og hafði ekki veitt þessu athygli fyrr en nú fyrir fáeinum mínútum, en ég sé, að þó að ekkert væri nema þetta atriði, þá er þetta nægilegt til þess fyrir n., finnst mér, að taka málið aftur til alvarlegrar athugunar. Mér finnst satt að segja, að sú afgreiðsla mundi verða hinu háa Alþ. til hinnar mestu van-sæmdar, ef það afgreiddi málið í því formi að segja við einn einstakling úr Briem-fjölskyldunni: Þér megið ekki bera ættarnafnið Briem.

Hv. 2. þm. Reykv. lagði á það mikla áherzlu áðan, að það væri ekki of hart að gengið gagnvart þessu fólki að skylda það til að skipta

um nöfn, vegna þess að það væri að biðja um rétt af Alp., sem það mæti mikils. Mér finnst þetta vera að setja of mikinn viðskiptabrag á veitingu ríkisborgararéttarins. Málinu er ekki svo háttað, að það sé eingöngu hagsmunamál þessa fólks að verða ríkisborgarar, það er engu síður hagsmunamál íslenska þjóðfélagsins að fá nýta menn og konur til þess að gerast íslenskir ríkisborgarar. Hér er um gagnkvæmt hagsmunamál að ræða, og mér finnst, að á það eigi ekki að leggja áherzlu í sambandi við slíka lagasetningu, að annar aðilinn sé veitandi og hinn aðilinn sé þiggjandi. Undir þeim kringumstæðum ætti ekki að veita ríkisborgararéttinn. Það á því aðeins að gera það, að málið sé sameiginlegt hagsmunamál beggja aðilanna, þeirra, sem um réttinn sækja, og Alp., sem réttinn veitir.

Þess má og geta, — ég vil aðeins láta það koma fram hér, — að mér er kunnugt um það af fyrri afskiptum mínum af þessu máli, að það hefur verið mjög mikil óánægja með framkvæmd þessara ákvæða Alp. hjá því fólki, sem fyrir barðinu á þessari lagasetningu hefur orðið, og ákaflega margir, sem hafa orðið að skipta um nöfn, hafa gert það með miklum sársauka, sem ég get vel skilið. Í ýmsum tilfellum hefur niðurstaðan enn fremur orðið sú, að menn hafi í rauninni, eftir að þeir höfðu orðið að hlíta þessum lagaákvæðum, nefnt sig tveim nöfnum, hinu gamla nafni, sem allir þekktu, og nýja nafninu, sem þeir voru skyldaðir til þess að taka upp. Í sumum tilfellum, sem mér er kunnugt um, hefur reynslan verið sú, að menn nota hið nýja nafn til þess að undirskrifa skjöl og skuldbindingar, það er í símaskránni, það er í skattskránni og þar fram eftir götunum, en eftir sem áður ganga menn undir gamla nafninu meðal vina og kunningja og í venjulegu, daglegu tali, þannig að til eru hér — sem afleiðing af þessum ákvæðum Alp. — menn, sem raunverulega bera tvö nöfn, hið opinbera nafn og það, sem menn gætu kallað hið eiginlega nafn eða upprunalega nafn, og þetta er ástand, sem hvorki er til sóma né heldur til frambúðar.

Vegna þess að málið er í eðli sínu vandasamt, hefur verið reynt að finna lausn á málinu, og vandinn er, eins og ég sagði áðan, fólgin í þessu. Hv. 2. þm. Reykv. hefur alveg rétt fyrir sér í því, að það ber að gera ráðstafanir til þess, að erlend nöfn flendist ekki í tungunni. Að hinu leytnu er vandinn fólgin í því, að það er ekki sanngjarnt eða eðlilegt að skylda fullorðið fólk til þess að skipta um nafn og segja þar með skilið við þau miklu persónulegu verðmæti, sem í nafni manns eru fólgin. Og hvernig er hægt að samræma þessi tvö sjónarmið? Það hefur verið reynt að gera í tillöguflutningi hér áður á hinu háa Alp., þó að ekki hafi verið á þessu kjörtímabili.

Á næstsíðasta þingi fluttum við 5 þm. till. við hliðstætt frv. og þetta. Það voru ásamt mér þeir Helgi Jónasson, Jónas Rafnar, Gils Guðmundsson og Karl Guðjónsson, og till. hljóðaði svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Þeir, sem heita erlendum nöfnum, skulu þó ekki öðlast íslenskan ríkisborgararétt með lögum þessum, fyrr en þeir hafa fengið íslenskt fornafn. Sama skal gilda um barn, sem fær ríkisfang samkvæmt lögum þessum með foreldri sínu, en kenna skal það sig við föður, móður eða kjörföður samkvæmt lögum um mannanöfn. Þeir niðjar þessara nýju ríkisborgara, sem fæðast eftir gildistöku laga þessara, skulu á sama hátt kenna sig við föður, móður eða kjörföður.“

Hér er stungið upp á einfaldri miðlun í málinu. Engum manni er gert að skylda að skipta um nafn. Hins vegar er tryggt, að erlend nöfn flendist ekki í málinu, á þann hátt, að hinn nýi ríkisborgari tekur sér innlent fornafn; þau er ýmist hægt að íslenska með mjög einföldum hætti eða finna íslenskt fornafn, sem er náskyldt eða líkt fornafni hins nýja ríkisborgara, en hann heldur sínu ættarnafni, sem í augum hans og fjölskyldu hans er aðalnafn hans, en síðan skal nafn barnanna fara eftir íslenskum nafnalögum, þannig að börnin fá sitt fornafn og bera föðurnafn föður síns, sem er orðið íslenskt eftir íslenskum nafnareglum. Með þessu móti er tryggt, að hin erlendu nöfn lifa ekki í málinu, fá ekki neinn frambúðarrétt í málinu eða hér á landi. En hins vegar er engum manni gerður sá óréttur, sem ég tel vera að skylda hann til nafnbreytingarinnar.

Þessa hugmynd töldum við flm. geta sameinað þau sjónarmið, sem uppi voru, enda fór það svo, a. m. k. einu sinni, að hv. Ed. samþ. hliðstæða till. og hér var um að ræða, en hún féll í þessari hv. d. með mjög litlum atkvæðum. Sannleikurinn er sá, að í hvert skipti, sem till. hefur verið flutt, hefur munað mjög litlu, að hún næði fram að ganga, m. ö. o., það hefur verið naumur meiri hl., sem hefur staðið að baki þeirri stefnu, sem Alp. hefur fylgt í málinu.

Ég vil nú enn mega vænta þess, að hv. 2. þm. Reykv., sem mun hafa verið forgöngumaður þess árið 1952, — hann mun þá hafa verið menntmrh. og hafa haft forgöngu um, að þessi regla var upp tekin, — hugleiddi, hvort ekki væri eðlilegt að gera þessa málamiðlun í þessu vandamáli, og mér finnst þeim mun ríkari ástæða til þess að mega vænta slíkrar sáttfýsi af hans hálfu, þar sem mér fannst einmitt slík sáttfýsi koma fram á síðasta þingi, þegar rætt var um frv., sem þá lá fyrir um mannanöfn, en þá urðum við 5 þm. sammála um dálftið svipaða málamiðlun í dálftið svipuðum vanda, þar sem rætt var um íslensku ættarnöfnin, bæði þau löglegu og hin ólöglegu. Þá fluttu Jörundur Brynjólfsson, Björn Ólafsson, Gylfi Þ. Gíslason, Gils Guðmundsson og Lúðvík Jósefsson brtt. við frv. þáverandi stjórnm. til laga um mannanöfn, sem í fólst eins konar málamiðlun í deilu, sem var þá uppi hér í hv. Nd. varðandi það mál. Kjarni þessarar till. okkar fimmmenninganna í mjög fáum orðum sagt var sá, að kveðið var á um, að ættarnafn mætti enginn taka sér eftir samþykkt laganna í fyrsta lagi. Í öðru lagi var gert ráð fyrir því, að þeir íslenskir ríkisborg-

arar, sem bera ólögleg ættarnöfn, skuli þegar leggja þau niður og kenna sig til föður síns samkvæmt fyrirmælum 7.—9. gr., m. ö. o. var gert ráð fyrir skyldu til nafnbreytingar hjá þeim Íslendingum, sem bera sannanlega ólögleg ættarnöfn. Verð ég að segja, að það er sú eina skylda til nafnbreytingar, sem ég get viðurkennt að sé réttmæt, að þegar menn hafa tekið sér ólöglegt ættarnafn, tekið sér nafn, sem er í beinni mótsögn við íslensk lög, þá beri þeim skylda til þess að hverfa frá því. Í þriðja lagi var sagt í ákvæði til bráðabirgða: „Hver maður, sem við gildistöku laga þessara ber löglegt ættarnafn, má halda því alla ævi. Sama gildir um barn hans eða börn, sem eldri eru en 16 ára, og þeirra systkini. Eftir sömu reglu fer um kjörbörn hans“. Kjarninn í þessum brtt., þar sem deilt var um ættarnöfnin í fyrra, var málamiðlun, sem ekki var mjög ólíkt hugsuð og sú hugsun, sem felst í þeirri brtt., sem ég las áðan og við fimmenningsarnir fluttum fyrir tveim árum.

Mér hefur verið sagt frá því, að tilætlunin sé að fresta þessari umr. nú af einhverjum ástæðum. Ég fagna því, að svo skuli vera gert, og vil mjög mælast til þess við hv. allshn., að hún taki einnig þetta nafnamál til athugunar í því litla hléi, sem hér gefst. Málið er vandasamt, og ég tel reynsluna hafa sýnt, að þeirri stefnu, sem Alþ. tók upp 1952, eigi ekki að framfylgja lengur í því formi, sem henni hefur verið framfylgt, heldur reyna að finna nýtt og betra form til þess að leysa þennan vanda, — form, sem sameini hvort tveggja, tryggja það, að erlend nöfn lifi ekki í tungunni, en jafnframt hitt, að engum full-orðnum manni verði gert að skylda að skipta um nafn.

Sveinbjörn Högnason: Herra forseti. Ég hef í raun og veru ekki haft þörf á að taka hér til máls, eftir að hæstv. menntmrh. hefur flutt sína ræðu, því að í öllum aðalatriðum er ég honum algerlega sammála. Ég vil segja það, að þessi löggjöf, þegar hún kom frá hv. Alþ., fannst mér alveg einkennandi um það og skýr vottur um það, hvert öfgar og misskilin vandlættingarsemi getur leitt mann, og ég var alveg undrandi yfir því, að meiri hl. alpm. skyldi geta fengið sig til þess, án þess þá að hreinsa fyrst til í útlendum nöfnum hér í kringum sig á Alþ. Því ekki það? Vill ekki hv. frsm. t. d. gangast fyrir því, að þeir, sem bera útlend nöfn, hafi ekki kjörgengi? Mér finnst, að það væri óneitanlega rétt að gera það, og það stendur honum mjög nærri, þar sem flest af þessum útlendu nöfnum eru honum mjög skyld hér á þingi. En það hefur verið talið alveg ástæðulaust annað en að leyfa þessum mönnum ekki aðeins að bera sín ættarnöfn, heldur líka börnun þeirra og afkomendum lið eftir lið, ætt eftir ætt, kynslóð eftir kynslóð, ekki aðeins sem óbreyttir borgarar, heldur sem embættismenn, alþingismenn og í hæstu stöðum þjóðarinnar. Hvers vegna ekki að hreinsa til þarna, áður en ráðizt er á þessa veslings útlendinga, sem koma hér, og talið, að nöfn þeirra séu

háskaleg íslenskri tungu og lúti ekki lögum hennar? Ja, er það ekki alveg sama með hin ættarnöfnin, sem útlend eru hér hjá okkur, að þau eru sannarlega ekki neitt til fyrirmyndar í íslenskri tungu og lúta ekki beygjarlögum hennar eða öðru slíku?

Ég hélt satt að segja, að fyrir íslenska tungu sé enn hættulegra að láta útlendinga, sem eru hreinir útlendingar og kunna ekki íslenska tungu og kunna ekki lög máls íslenskrar tungu, fara að bera íslensk nöfn og að almenningur átti sig ekki á öðru en að hér séu hreinir Íslendingar á ferðinni heldur en það, þó að þeir beri þessi sakleysislegu skirnarnöfn sín, sem þeir koma með frá heimalandi sínu. Ég held, að það væri miklu nær að setja skilyrði t. d. um, að þessi grein væri orðuð á þann veg, að þeir, sem öðlast íslenskan ríkisborgarétt, skuli þá hafa gengið undir próf og staðfest það, að þeir kunni að tala íslenska tungu og þeir kunni að rita íslenska tungu.

Ég held satt að segja, að þeir séu margir, sem hafa orðið íslenskir ríkisborgarar, án þess að þessa væri á nokkurn hátt gætt; þeir hafi verið tungunni talsvert skaðlegir með því hrognamáli, sem þeir tala alla stund, af því að þeir hafa ekki lagt sig neitt eftir því, og það hefur ekkert verið gengið eftir því, að þeir legðu sig eftir því að kunna að tala íslensku eða kunna að rita íslenskt mál. Hér hafa verið embættismenn í hæstu stöðum, sem hafa talað hrognamál alla sína ævi, sem hvorki hefur verið skiljanlegt neinum útlendingi né Íslendingi. Mér virðist, að þarna sé miklu meiri þörf á því að taka hendinni til og raunar segja þessum mönnum, sem koma hér inn. Það eru margir, sem hafa verið algerlega hirðulausir um að læra tungu okkar, af því að við höfum ekki sett nein skilyrði fyrir því. Mér virðist þar af leiðandi, að þessi gr. ætti frekar að stefna í þá átt, að við værum ekki að fá fleiri og fleiri borgara, sem misbjóða lögum tungu okkar og misbjóða tungunni, hvar sem þeir eru, heldur en það, þó að þeir séu kallaðir sínu rétta skirnarnafni. Ég held, að það sé engin hættu fyrir Íslendinga, að það skerði tungutak þeirra, þó að þeir nefni útlend nöfn, enda erum við vanir að gera það dagsdaglega, og satt að segja finnst mér það harla óviðkunna- legur hlutur, að við förum að skylda menn til að leggja niður skirnarnöfn sín, sem þeir hafa borið frá barnæsku, þó að þeir setjist að hér á Íslandi, eða eins og minnst hefur verið á, að það ætti fyrir einhverjum okkar að liggja að fara til annarra landa og verða þá kannske skyldaðir til þess að heita Hansen eða Jensen eða eitthvað þess háttar, og mundum við þakka fyrir slíkt.

Þetta eru hreinar öfgar, sem hér hafa komið fram. Ég álit, að það sé skylda Alþ. að ráða bót á þessu afskræmi, sem hér hefur verið flutt inn í sali Alþ., og lögfesta það sem allra fyrst, og að það sé meira að segja skylda við tunguna, að þetta sé gert og menn fari ekki að ganga eins og sannir Íslendingar í orði og verki með alíslenskt nafn, en kunni ekki nema annað hvert orð í íslenskri tungu.

Það hefur í þessu sambandi verið minnst á ættarnöfnin, og það virðist enginn hafa hneykslazt á, þó að við notum þau, og meira að segja mönnum leyft að halda þeim ættlið eftir ættlið, þó að þau séu hin herfilegustu skripi í okkar eigin tungu frá þeim dögum, þegar Danir tóku upp í framkvæmdinni það, sem við viljum taka upp í löggjöfinni, að umskíra okkar námsmenn, þegar þeir komu t. d. til Kaupmannahafnar, og kalla þá Thordarsen og Thoroddsen og annað því um líkt og ummynda þannig nöfnin, og svo höfum við aftur löglegt þetta inn í okkar tungu, þessar afbakanir, sem Danir gerðu á námsmönnum okkar í Kaupmannahöfn. Ég held, að það væri réttara að hreinsa það eitt-hvað til og a. m. k., þó að þeir, sem hafa nú borið þetta mestan hluta ævi sinnar, fái að bera það, þá láti þeir börn sín heita íslenskum nöfnum og séu ekki með afbakanir, sem Danir settu á ætt þeirra fyrir nokkrum öldum.

Þetta vildi ég biðja menn að athuga rækilega, og satt að segja geri ég engan greinarmun á ólöglegum og löglegum ættarnöfnum; ég er ekki sammála hæstv. menntmrh. í því. Ef menn hafa borið nöfn, þá eru þau búin að vinna nokkurn þegnarétt, hvernig sem þau eru tilkom-in. Þetta eru ekki skírnarnöfn, sem menn hafa fengið við skírn sína, og ég held, að þau séu alveg jafnháskaleg, ef nöfn á annað borð geta verið hættuleg, hvort sem þau eru lögleg eða ólögleg.

Ég fyrir mitt leyti legg á það megináherzlu, að þetta sé afnumið, að við séum að skíra hér upp útlenda menn, sem koma hingað, en að við gerum þeim að reglu, bæði útlendingum, sem koma hingað, og Íslendingum, sem dveljast hérna, að í framtíðinni láti þeir niðja sína bera íslensk nöfn.

Umr. frestað.

Á 68. fundi í Nd., 15. marz, var fram haldið 3. umr. um frv.

Olafur Björnsson: Herra forseti. Ég hef í rauninni litlu við það að bæta, sem ég sagði í minni framsöguræðu. Mér finnst, að það hafi ekki komið fram í þessu máli rök, sem hnekkir því, sem ég bar fram þar, en þar að auki hafa í ræðum þeirra hæstv. menntmrh. og hv. 2. þm. Rang. komið fram ýmis ný rök máli mínu til stuðnings, og fagna ég því.

En svo að ég víki aðeins örfáum orðum að ræðu hv. frsm. allshn., þá virtist hann vera hneykslaður á því, að ég hafði þau ummæli í minni framsöguræðu, að við Íslendingar gerðum okkur að viðundri með því að hafa í lögum ákvæði svipuð þessum.

Það var síður en svo tilætlun mín að fyrta hann eða aðra, sem honum fylgja að málum í þessum efnum. Ég skil vel þeirra sjónarmið og veit, að fyrir þeim vakir aðeins gott eitt. Hann og þeir, sem honum fylgja að málum, telja nauðsynlegt að gera þetta til verndar íslenzkri tungu, en eins og ég benti á, tel ég árangur af því hæginn, en hins vegar vissu fyrir því, að slíkt fyrirkomulag veldur þeim, sem við það eiga að búa, margvíslegum óþægindum. En

það, sem ég átti við, þegar ég talaði um, að þessi ákvæði gerðu okkur að meira eða minna viðundri í augum annarra þjóða, var það, að mér er alls ekki kunnugt um, að slíkt löggjöf sé í gildi í nokkru öðru landi, og mér þætti vænt um, ef þeir, sem halda vilja til streitu nafnbreytingunni, gætu nefnt einhver slík dæmi, en mér eru þau ekki kunnug. Og ég tel ekki vafa á því, að ef það er þannig, að þessi löggjöf þekkist hvergi nema hér, þá muni erlendir aðilar líta á þetta undrunaraugum.

Hv. 2. þm. Reykv. talaði um, að ekki hefðu komið fram neinar umkvartanir varðandi framkvæmd þessara laga, en hæstv. menntmrh. og hv. 2. þm. Rang. voru þar á öðru máli, og mér þykir það með miklum ólíkindum, ef allir þeir, sem við þessi ákvæði eiga að búa, una því glaðir, því að hjá því fer ekki, að auk þess sem þetta er tilfinningamál, þá hlýtur það að baka þessum aðilum ýmiss konar fjárhagslegt tjón, eins og ég gerði grein fyrir.

Mér finnst, að kjarni málsins í þessu sambandi sé sá, hvort sérstök ástæða sé til þess fyrir okkur Íslendinga að gera ríkisfang hér á landi háð sérstökum skilyrðum, sem eru mjög óaðgengileg. Það er, eins og við vitum, regla í viðskiptum þjóða á milli, a. m. k. vestan járn-tjalds, — af ókunnugleika skal ég ekki segja um, hvernig það er fyrir austan járn-tjaldið, — að fólk, sem dvalið hefur tiltekinn tíma í tilteknum löndum, getur öðlazzt þar ríkisfang, án þess að því fylgi sérstök óaðgengileg skilyrði.

Hv. 2. þm. Reykv. talaði um, að fyrir það fólk, sem fengi ríkisborgarétt, væru það mikil friðindi og hlunnindi, sem eðlilegt væri, að það keypti þá sérstöku verði. En í þessu sambandi má á það benda, að þetta fólk hefur starfað hér um árabil, og það eitt, að það hefur verið hér að störfum um árabil, gefur það til kynna, að þörf hefur verið fyrir þess starfskrafta. Annars hefði það ekki fengið hér atvinnuleysi eða atvinnu, þannig að okkur er einnig hagur í því að fá þetta fólk. Enn fremur benti ég á það og nefndi mörg alkunn dæmi því til stuðnings, að okkur hefur oft verið það mikil nauðsyn að fá hingað erlenda sérfræðinga, sem hér hafa svo ílenzt, og það er ekki von til þess, að fólk ilendist hér eða í öðrum löndum, ef það á að búa við það öryggisleysi, sem það hefur í för með sér að hafa ekki ríkisborgarétt. Það eru engar líkur á öðru en að við einnig í framtíðinni höfum þörf fyrir slíka sérfræðinga, því að einmitt litlum þjóðum er það meiri nauðsyn en stórum þjóðum að njóta krafta slíkra sérfræðinga, svo að einnig af hagrænum ástæðum virðist síður en svo ástæða til þess, að við setjum strangari skilyrði en tíðkast með öðrum þjóðum fyrir því, að fólk fái hér ríkisborgarétt, þó að ég sé að öðru leyti sammála hæstv. menntmrh. um það, að fjárhagsatriðið er hér ekki aðalatriðið, heldur tillitið til persónulegra tilfinninga þeirra, sem hér eiga hlut að máli.

Það má auðvitað, eins og hv. 2. þm. Reykv. gerði, nefna dæmi um það, að sérfræðingar, sem við höfum gert greiða, hafi misnotað þann trúnað og svo framvegis, en slíkt er að mínu áliti ekki nein sönnun í þessu máli, á sam-

svarandi hátt og það mundi ekki vera nein sönnun fyrir því, að við gætum komið af án lækna, þótt einhver læknir hefði reynt illa í sínu starfi. Og hvað þetta dæmi snertir með þennan þýzka mann, sem veittur var ríkisborgararéttur í trausti þess, að hann settist hér að, þá hygg ég, að alveg sama tilfelli hefði getað komið fyrir, þó að ákvæði hefðu verið í gildi um það, að menn skyldu taka íslenskt nafn, því að auðvitað hefði hann eftir sem áður getað sleppt því nafni, þegar til Argentínu kom, og einmitt ef það er ekki alvara með að nota ríkisborgararéttinn, þá eru það auðvitað miklu minni viðurlög, þó að honum fylgi skilyrðið um nafnbreytingu.

Ég loka engan veginn augunum fyrir því, eins og ég impraði líka á í minni framsögu, að æskilegt sé að útrýma nöfnum, sem illa fara í íslensku máli, en þetta tel ég að auðveldlega mætti gera, t. d. með ákvæðum um það, að afkomendur þessa útlenda fólks séu þá skyldaðir til að skipta um nafn, og ég vil lýsa því yfir, að ef fram kæmi hér miðlunartillaga, þó að skemmrá gengi en mín tillaga, ef hún aðeins sniði verstu agnúana af þessu frv. að mínu áliti, þá mundi ég vera reiðubúinn til þess að taka mína till. aftur og fylgja þeirri málamiðlunartill., sem fram kynni að koma. Mér skilst, að hæstver. menntmrh. sé að vinna að einhverri slíkri málamiðlun og hafi óskað eftir því, að þetta mál yrði að svo stöddu tekið af dagskrá. Það mundi ég vera reiðubúinn til að styðja, og mér finnst einmitt sérstök ástæða til þess, vegna þess að mannanafnamálið er enn þá í deigluinni. Mér skilst, að till., sem fram komu á s. l. þingi þar að lútandi, hafi ekki orðið útræddar. Þá finnst mér sérstök ástæða til þess einmitt að fresta framkvæmdinni að sinni.

Hv. 2. þm. Reykv. vakti athygli á því, að þar sem bannað væri samkvæmt mannanafnalögum að taka upp ættarnöfn, væri réttur útlendinga hér meiri en íslenskra aðila. Um það mál vil ég nú aðeins segja það, að ég er ekki hlynntur ættarnafnabanninu, en það er ekki til umræðu hér. Annars þekki ég þess dæmi frá öðrum löndum, að þótt hömlur séu settar við því þar eins og hér er og eðlilegt er, að börn séu skirð nöfnum, sem illa fara í málinu, þá breytir það ekki því, að þeir aðilar, sem ríkisfang fá í viðkomandi landi, fá að halda þessum nöfnum, þó að þau séu að öðru leyti bönnuð, svo að að því leyti er hér um alþjóðlegt fyrirbrigði að ræða. En auðvitað er þá því fólki, sem ríkisfang hefur fengið með þessum annarlegu nöfnum, bannað að skíra börn sín slíkum nöfnum.

Frsm. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Ég vil aðeins geta þess, að ég hef orðið var við, að um nokkurn misskilning hefur verið að ræða. Nefndin óskaði ekki eftir í gær, að umr. væri frestað, vegna þess að n. ætlaði að taka brtt. til nánari athugunar, heldur var það vegna þess, að hún ætlaði að ræða umsókn, sem gat komið til mála að yrði tekin á dagskrá, en varð þó ekki af. N. hefur ekkert frekar um till. rætt. Hún er búin að ræða um málið. Hún mun

ekki frekar ræða um það, og hún hefur lagt eindregið til, að till. sé felld.

Benedikt Gröndal: Herra forseti. Frá því að þau lög voru sett, sem mest er deilt um í þessari umr., hef ég alltaf verið þeirrar skoðunar, að þau hafi verið mjög illa ráðin og óskynsamleg. Ég tel í fyrsta lagi, að þessi lög séu illfrankvæmanleg, í öðru lagi, að þau séu ómannúðleg, og í þriðja lagi, að þau beri vott um þjóðernisdramb, sem sé okkur ekki til sóma. Eftir því sem ég þekki best til, hefur gengið mjög misjafnlega fyrir það fólk, sem hefur orðið að fara eftir þessum lögum, að festa sér íslensk nöfn. Í mörgum tilfellum brostu menn að þessu fyrst, tóku sem hálfgerða kímni, þótti skrytið að eiga allt í einu að kalla fólk, sem það hafði þekkt og umgengist í mörg ár, nýjum nöfnum. Þar sem ég þekki til, hafa menn yfirleitt haldið áfram að kalla fólk sín um gömlu nöfnum eftir sem áður, jafnvel þó að þeir viti, að þeir heita nú löglega sínu nýja íslenska nafni. Menn reyna við hátiðleg tækifæri, þegar þarf að skrifa nöfnin eða eitthvað slíkt, að fylgja þeirri reglu. En sín á milli kalla menn þetta fólk oftast nær þeim nöfnum, sem það hét, þegar menn kynntust því fyrst.

Ég tel, að það sé ómannúðlegt að neyða fólk til þess að skipta um nafn. Það eru mjög margar og ólíkar ástæður, sem valda því, að fólk óskar eftir íslenskum borgararétti. Tökum t. d. síðustu 50 útlendingana, sem komu hingað til lands, ungversku flóttamennina. Það má gera ráð fyrir því, að eitthvað af þeim, jafnvel meiri hluti þeirra, verði með tímanum íslenskir borgarar. Og íhugum þær ástæður, sem valda því, að þetta fólk verður að flytjast á milli landa og verður að setjast að hér langt frá ættjörð sinni. Mér finnst það ekki vera mannúðlegt ofan á allt annað að neyða það til þess að taka upp íslensk nöfn.

Hv. 2. þm. Reykv. (BÓ) sagði hér, að að þessu leyti væri þessu fólki veittur meiri réttur en innfæddum Íslendingum, af því að þetta fólk fengi að bera nöfn, sem Íslendingar mundu ekki fá að bera. En þess ber að gæta, að fólk hefur verið skirt þessum nöfnum, og sé það neytt til að taka upp ný nöfn, þá er tekinn af því rétturinn til að bera það nafn, sem gefið var í bernsku, og ég tel, að sá réttur sé meira virði en nokkuð annað í þessu sambandi.

Ég tel það mjög vafasamt, að þetta atriði skipti svo geysimiklu máli menningarlega og fyrir tunguna sem af er látið, a. m. k. finnst mér, að það sé margt annað, sem hefði þá átt að athuga fyrst og hafi miklu meiri og hættulegri áhrif á tunguna en nöfn manna. Ég vil aðeins nefna eitt, en það eru vörumerki og vöruheiti. Samkvæmt landsins lögum eru lifandi menn, sem fá borgararétt, neyddir til þess að skipta um nafn, en dauðir hlutir, sem streyma hingað inn í landið, fá að bera sín nöfn, enda þótt það hljóti að hafa miklu meiri áhrif á tunguna og hið talaða mál í landinu í ákaflega mörgum tilfellum. Ég geri ekki ráð fyrir, að það hafi mikil menningarleg áhrif, þó að einhver eiginkona, sem býr á sínu heim-

ili og lifir venjulegu húsmóðurlífi hér, beri nafn, sem henni var gefið í bernsku einhvers staðar úti í löndum. En það hlýtur að hafa mikil áhrif á daglegt íslenskt mál og jafnvel þróun þess, þegar umsvifalaust eru skrásett alls konar vörumerki á öllum mögulegum tungumálum. Vörumerkin eru ekki sett inn á eitt heimili í úthverfi einhvers bæjar, og þau eru ekki fyrir sárafáa menn til þess að nota og umgangast. Vörumerkin eru notuð, tilgangur þeirra er beinlinis að auglýsa, þau eru auglýst, þeim er klínt utan á bíla, sem aka um götur og vegi, utan á verðlanir og í glugga þeirra, þau eru auglýst í dagblöðum og á allan mögulegan annan hátt. En við þetta hafa menn ekki séð neitt að athuga. Og ég held, að menn ættu að ihuga örliðið, hvort nöfn á einstaklingum eru eins hættuleg íslenskum máli og nöfn á vörum, t. d. coca-cóla eða pepsi-cóla, svo að byrjað sé á einhverju, en lesa mætti upp hálfan daginn slík heiti. Þessi heiti eru á allra vörum á hverjum degi, ekki sízt þau, sem eru þess eðlis, að fyrst og fremst unga fólkið temur sér þau.

Ef mannanöfnin eru geysilega stórt atriði fyrir íslenska tungu, þá held ég, að það megi vissulega segja, að við ættum að ihuga, hvaða vörumerki eru opinberlega skrásett hér, því að þar er um að ræða orð og heiti, sem eiga eftir að verða mikið notuð, miklu meira en nokkurt einstaks manns nafn.

Umr. frestað.

Á 69. fundi í Nd., 18. marz, var enn fram haldið 3. umr. um frv. (A. 337, 294, 344, 351).

Menntmrh. (Gylfi P. Gíslason): Herra forseti. Við fjórir þm. höfum leyft okkur að flytja á þskj. 351 brtt. við frv. til laga um veitingu ríkisborgararéttar. Þess gerist ekki þörf að skýra efni þeirrar till., vegna þess að það blandaðist talsvert inn í þær umr., sem þegar hafa farið fram um málið hér í þessari hv. þd. Örfá orð vildi ég þó aðeins láta fylgja sem eins konar undirstrikun eða ítrekun á kjarna þeirra raka, sem við teljum liggja til grundvallar því, að sú stefna, sem þar er mörkuð, verði upp tekin.

Við viðurkennum, að í þessu máli sé allmikill vandi á höndum. Það er tvímælalaust eðlilegt, að fram komi óskir um að stemma stigu við því, að erlend nöfn festist í íslenskum máli. Það er tvímælalaust eðlilegt og réttmætt, að gerðar séu ráðstafanir til þess, að íslenskir ríkisborgarar beri ekki um aldir fram nöfn, sem ekki lúta lögmálum íslenskrar tungu. Á hinn bóginn teljum við mjög óeðlilegt, að fullorðið fólk sé skyldað til að skipta um nafn, sé skyldað til þess að segja skilið við þau persónulegu og jafnvel fjárhagslegu verðmæti, sem nafni manns eru tengd, og okkur þykir óeðlilegt að láta þetta gerast í sambandi við veitingu ríkisborgararéttar, þar sem segja má, að annar aðilinn að þeim löggæringi geti skipað og hinn verði að hlýða. Okkur þykir það líka galli á þessari skipan, að með því móti að halda áfram þeirri stefnu, sem framfylgt hefur verið undanfarið, er væntanlegum nýjum ríkisborgurum

Alpt. 1956. C. (76. löggjafarþing).

gert að skyldu að leggja niður nöfn, sem aðrir íslenskir ríkisborgarar bera nú með fullum rétti og að íslenskum lögum og munu mega bera áfram. Okkur þykir sem sagt vera gert ranglátlega upp á milli manna, þegar sum nöfn eiga nú að teljast óhæf til að vera borin af íslenskum ríkisborgurum, þegar aðrir íslenskir ríkisborgarar hafa mátt bera þau, mega bera þau og munu mega bera þau áfram í framtíðinni að almennum íslenskum nafnalögum óbreyttum.

Þess vegna höfum við viljað fara þá millileið í þessu máli, sem gert er ráð fyrir í till., en hún er sú, að hinum nýju íslensku ríkisborgurum skuli gert skylt að taka sér íslenskt fornafn. Það er venjulega hægt með mjög einföldum hætti, þar eð hin útlendu fornöfn eru oft mjög svipuð íslenskum nöfnum. Hins vegar megi þeir halda sínu ættarnafni, en samkv. erlendum nafnasíðum leggja menn venjulega meira upp úr gildi ættarnafnsins en fornafnsins. Hins vegar er síðan gert ráð fyrir því, að niðjar þessara nýju ríkisborgara kenni sig við föður sinn á sama hátt og tíðkast samkv. íslenskum nafnvenjum. Mundi þá nafn niðjanna geta orðið alíslenskt, þar eð fornafn föðursins er orðið íslenskt og fornöfn niðjanna verða það þá væntanlega líka. Með þessu móti finnst okkur vera farinn sá hóflegi meðalvegur í þessu vandamáli, að fyrir það ætti að vera girt, að erlend nöfn festist í málinu, án þess þó að nokkrum einstaklingi sé gert að skyldu að leggja niður það nafn, sem hann hefur borið, frá því að hann hlaut skír.

Um önnur rök í þessu máli skal ég ekki fjölýrða, enda væri það endurtekning á því, sem hefur áður verið sagt í umr. Ég tel, að megin kjarni þeirra raka, sem hægt er að flytja fyrir þessu máli og raunar fyrir þeim öðrum sjónarmiðum, sem fram geta komið í málinu, hafi þegar verið flutt.

Aki Jakobsson: Herra forseti. Ég hef frá upphafi, frá því að þessi mál komu á dagskrá, að gera kröfu til þess, að menn, sem fengu íslenskt ríkisfang, tækju upp íslenska nafnareglu, verið því fylgjandi, að við værum mjög strangir í því efni, og ég fyrir mitt leyti taldi þetta ekki vera neina þvingun við viðkomandi menn. Allt þetta fólk, sem er að leita um íslenskan ríkisborgararétt, er á slíkum gatnamótum í lífi sínu, að það er að segja skilið við sitt fyrra líf og er að hefja nýtt líf sem þegnir í öðru landi. Og hvað er við það að athuga, þegar þannig stendur á, þó að það fólk verði að sætta sig í þessu efni við þær reglur, sem gildandi eru hjá þeirri þjóð, sem það er nú að gerast meðlimir í, eins og svo margt annað, sem það verður að sætta sig við að beygja sig fyrir, að þeim háttum og siðvenjum, sem Íslendingar hafa, en ekki eru í öðrum löndum?

Mér fannst þetta vera svo einfalt mál og sjálfsagt, að furðulegar eru þær deilur, sem búið er að reyna að reisa af svona litlu og sjálfsögðu tilefni. Við skulum segja bara um nafn eins og nafnið mitt. Allir vita, að ég ber ekki föðurnafn mitt eftir íslenskri reglu. En það er komið til á þann hátt, að þegar ég

mæti sem barn í skóla, þá mæti ég með minar bækur áritaðar á venjulegan íslenzkan hátt sem Áki Jónsson; en erlendis er það ekki viðurkennd regla, og þetta nafn er strikað út af kennaranum og fært inn Jakobsson, af því að ég var staddur erlendis. Á þennan hátt varð ég að sætta mig við þá nafnareglu, sem gildi í því landi, þar sem ég var uppalinn. Mér finnst þess vegna ekki nema sjálfsagt og eðlilegt, að menn verði að sætta sig við að fylgja nafnareglunni, sem hér gildir, þeir sem ætla að gerast hér þegnar. — Þetta, sem hv. þm. G-K. skaut inn í, byggist á því, að ég er yngstur af sjö systkinum, og það var óviðkunnalegt, að ég einn færi að halda öðru nafni en eldri systkinin. Mér finnst þess vegna þetta í fyllsta máta óeðlilegt. Og ég verð að segja það, að mér er það mikið hryggðarefni, að hæstv. menntmrh. skuli láta það ábyrgðarleysi henda sig að vera l. flm. að till. eins og þessari, till., sem gengur í þá átt að brjóta reglur, sem Alþingi er búið að skapa í 5—6 ár, búið að vera meiri hluti fyrir því í Alþingi í 5—6 ár, vitandi það, að ef þeir sigra, sem standa að þessari till., þá er sá sigur fyrst og fremst á kostnað virðingar Alþingis og íslenzku þjóðarinnar og ekkert annað. Við gerum okkur að hreinum viðundrum, við gerum okkur að kjánnum, ef við ætlum að fara að breyta því á hverju einasta ári, hvaða skilyrði við setjum fyrir því, að menn geti fengið ríkisborgarétt. Ég get afsakað það við hv. 5. landsk. þm. (BG). Hann er nýkominn á þing, hann veit ekki um þessar deilur, sem hér hafa verið. Ég get afsakað það við hann, þó að hann leiki sér að því hér í ræðustól að bera þetta saman við t.d. nafn eins og cócacóla eða pepsicóla og telji þetta ekki skipta neinu máli fyrir okkar þjóðerni. Hann veit ekki um þær deilur, sem hér hafa átt sér stað í málinu, og þess vegna hefur hann þá afsökun fyrir því að rísa þannig upp. En það er enginn vafi á því, að í sambandi við það að varðveita tunguna og varðveita tunguna hreina eru íslenzk mannanöfn eitthvað það allra þýðingarmesta.

Allt talað mál, allt skrifað mál snýst meira og minna um persónur og þar með um nöfn, og þessi regla Íslendinga að kenna sig við föður sinn, við fornafn föður síns, en taka engin ættarnöfn upp, er fornorræn regla og ekki einasta fornorræn regla, heldur forngermönsk regla, sem hefur varðveitt hér á Íslandi. Og það er enginn vafi á því, að það er ekki tilviljun, að einmitt þessi nafngjafarregla varðveitist á því landinu, sem varðveitir best hina gömlu norrænu tungu. Það fer saman, og það er rétt fyrir menn að gera sér ljóst, að það er ekki hægt að skilja þarna á milli, það fer saman að varðveita málið og að varðveita þessa nafngjafarreglu.

1913 voru sett lög um ættarnöfn, og þá varð í bili ofan á í Alþingi að taka upp þann útlenda sið að fella niður þessa íslenzku nafnareglu að kenna sig við skirnarnafn föður og taka upp ættarnafn, og á árunum frá 1913 til 1925 voru tekin upp mörg ættarnöfn. En 1925 tekur Alþingi aftur af skarið og fellir niður þessi

ættarnöfn — og fellir þau niður þannig, að gömlu ættarnöfnin, ættarnöfn, sem voru upp tekin fyrir síðustu aldamót, eiga að fá að standa og niðjar þeirra manna, sem höfðu þau nöfn, eiga að fá að hafa þau. Ættarnöfn, sem tekin voru upp fyrir gildistöku laganna, frá aldamótum og fram til 1913, fá líka að standa, ef þau hafa verið löglega staðfest samkv. ákvæðum laganna frá 1913. En þau nöfn, sem tekin eru upp samkv. lögnum frá 1913, eiga að falla niður, þegar þeir, sem tóku þau upp, og börn þeirra falla frá, og engin ný ættarnöfn má síðan upp taka.

Ég býst við því, ef maður athugar þessi lög frá 1925, að þá byggist þetta á því, að menn vilja fara mildilega. Alþingi hefur viljað fara mildilega með þá menn, sem voru með gömul ættarnöfn. Mörg af þessum ættarnöfnum eru í raun og veru ekkert annað en íslenzk nöfn, sem eru töluð og skrifuð á danska tungu. Þetta er ekki annað en leifar af því, þegar dönsk menning og danskt embættismannavald mótaði mikið hugi Íslendinga, við skulum segja Thorarensen eða Thoroddsen eða eitthvað slíkt. Þetta eru vitanlega bara leifar af hinum dönsku yfirráðum á Íslandi, og vafalaust hafa þeir, sem beittu sér fyrir lögnum 1925, gert sér vonir um, að það kæmi að því, að Íslendingi þætti leiðinlegt að kalla sig slíku dönsku nafni og vildi frekar hniga til þess, sem almenningur á Íslandi hefur alltaf haldið sér við, að hafa íslenzkt nafn og hafa ekki ættarnafn, heldur kenna sig við eiginnaftöður. Þessi nöfn hafa verið nokkru lífseigari, býst ég við, en menn hefðu látið sér detta í hug. Þó er ég þeirrar skoðunar, að þau muni falla niður af sjálfu sér, að mönnum muni finnast þetta broslagt, að vera að kenna sig til slíks, og að þau muni falla niður. En aftur á móti eru ýmis af þeim nöfnum, sem áttu að falla niður með lögnum frá 1925, enn í gangi og það meira að segja á barnabörnum þeirra, sem tóku upp nöfnin, en eiga að vera búin að fella þetta niður samkv. lögnum frá 1925. Það hefur ekki verið fylgt með þessu, og mér þætti gaman, að hæstv. menntmrh. — ég held, að málið heyri undir hann — upplýsti það, hvort nokkuð hafi verið gert í því efni. Nei, það hefur ekki verið gert neitt í því efni. (Gripist fram í.) Nú, er það dómsmrn.? En ég skal hins vegar viðurkenna, að það er dálítið erfitt að fara að beita harðræði í slíkum hlutum eins og þessum. Höfuðatriði í framkvæmd svona mála er það, á nákvæmlega sama hátt og þegar Íslendingar tóku til við að bjarga tungunni frá dönskum slettum, að þá var það því aðeins hægt, að meginhluti þjóðarinnar talaði rétt mál. Þess vegna tókst að skapa almenningsálit, sem fordæmdi hinar dönsku slettur. Ég man greinilega eftir því, þegar ég kom hingað 1920, þá 9 ára gamall, frá Ameríku, að það var geysilega mikið af dönskum orðum, sem hér voru algeng í Rvík, en eru núna gersamlega horfin og börn okkar t.d. hafa aldrei heyrt nefnd og skilja ekki. Nöfn eins og „fortó“ og annað slíkt eru horfin. Þannig sem sagt tókst að skapa þá virðingu og það almenningsálit fyrir því að halda

málinu hreinu, sem nauðsynlegt var, til þess að ekki þyrfti að beita neinum þvingunum. Sama þarf að vera í sambandi við mannannöfnin. Það þarf helzt að vera þannig, að það þurfi ekki að beita neinum þvingunum, en að menn fái sjálfir þá þjóðernistilfinningu, að þeir vilji frekar bera íslenskt nafn en erlent nafn.

Það finnst mér vera höfuðatriðið. En það hafa orðið vankantar á því, að menn framfylgdu þessu. Menn halda upp á ýmis gömul nöfn og þykir þetta fint og finnst það sennilega eitthvað upphefja sig fram yfir þann sauðsvarta almúga, sem bara sættir sig við að kenna sig við föðurnafn sitt.

En ég vil aðeins benda á það, að í sambandi við þessa till., sem hæstv. menntmrh. flytur hér ásamt þrem öðrum mönnum, er einmitt aukði á þessa freistingu. Það er einmitt aukði á það, að menn haldi áfram að kenna sig við ættarnafn föður síns, en ekki skirnarnafn, með þessu, af því að faðirinn fær að halda nafninu.

Ég átti tal um þetta við þm., hvað mér fyndist þetta vera sorglegt, að menn skuli vera að fitja upp á þessu máli aftur núna, og hann sagði við mig: „Hugsa sér það, ef hann Gunnar Hansen þyrfti að fella niður nafnið sitt.“ Mér finnst þetta vera eitt gleggsta dæmið um, hvað þetta eru haldlítill rök, sem þarna er verið að tala um. Danir hafa fellt niður þessa gömlu, norrænu nafnareglu, og hver er útkoman? Útkoman er sú, að helmingur danskra karlmanna heitir Hansen, Jensen eða Larsen. Þeir eru að verða að viðundri. Og það á að vera eitthvert óskaplega mikið áfall fyrir Gunnar Hansen, sem er raunverulega ekkert nafn, sérstaklega í Danmörku, af því að þar gleymist nú orðið fornafnið og er bara talað um ættarnafnið. Hansen í Danmörku er nú anzi lítill upplýsing um manninn. (*Gripnið fram í*: En Jón á Íslandi?) Það er rétt, að það hefur verið mikið um endurtekningar á nöfnum á Íslandi, en það er mikið að breytast til hins betra, og það er verið að taka mikið upp af ungu fólki ný nöfn eða endurvekja á nýjan leik nöfn úr okkar fornsögum, sem vel fari í máli og eiga vel við og eru þjóðleg. En mér finnst það ekki mikið, þó að Gunnar yrði nú skyldaður til að kalla sig bara Hansson. Ég segi bara þetta sem dæmi. En maður finnur á þessu, þegar svona er slegið fram, hve mikil fásinna þau rök eru, sem verið er að reyna að hleypha undir tillögur eins og þessa. En það eru ákaflega margir, sem halda, að þetta sé bara grín, það sé bara hægt að gera grín að þessu, hvaða máli skipta mannannöfn? En málið er bara ekki svona einfalt. Þetta eru áreiðanlega af þeim málum, sem nú eru á dagskrá, fá mál, sem eru þýðingarmeiri þáttur í því að varðveita okkar tungu en það, að við höldum okkur við hina fornu norrænu nafnareglu.

Það er algerlega út í hött, sem kom fram hjá hv. 5. landsk. þm., að segja, að mannannöfn hafi ekki meiri hættu í för með sér fyrir tunguna heldur en t. d. vörumerkjanöfn, erlend vörumerkjanöfn, og nefndi hann í því sambandi *cócacóla*, *pepsicóla* o. s. frv. Þetta eru nöfn, sem við vitanlega hljótum að hafa eins og

fjöldamörg önnur nöfn í hundraðatali, bílanöfnin og allt þess háttar. Þetta eru nöfn, sem við vitanlega verðum að þola í okkar máli. Þau eru að mestu leyti þó bara í töluðu máli í sambandi við alls konar áróður og verzlunarstarfsemi, og þau koma og fara, og einu heimildirnar um þau nöfn eftir á eru þá bara auglýsingar dagblaðanna. Í rituðu máli eru þessi nöfn mjög lítið upp tekin að öðru leyti en því, að Þjóðviljinn hefur gert *cócacólanafnið* að alveg sérstöku uppáhaldsord í dalkum sínum og gert itrekaðar tilraunir til þess að gera það að íslenzku skammaryrði. — en það er nú annað mál. En nöfn manna eru allt annars eðlis, og reglan að kenna sig við skirnarnafn föður er eitt af því, sem tengir Ísland og íslenzka menningu og íslenzka tungu við hina fornorrænu menningu og við forngermanska menningu framar öllu öðru og er mest áberandi og minnir okkur best á, hvað Íslandi hefur lánast að varðveita vel sitt tungumál.

Ég vil eindregið skora á flm. till. á þskj. 351 að draga hana til baka. Það væri sorglegt, ef þessi till. yrði samþ. Það væri sorglegt beinlínis, ef við værum að gera okkur að þeim viðundrum að breyta frá ári til árs þeim skilyrðum, sem við erum að setja fyrir því, að menn verði íslenzkir ríkisborgarar. Ég trúi því ekki, að þessir menn geti haft ánægju af því að láta kasta slíkri rýrð á Alþingi og íslenzku þjóðina og haft gaman af því, að slík till. yrði samþykkt.

Frsm. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Svo mikið hefur verið rætt um þessi mál bæði fyrr og síðar, að það er að bera í bakkafullan lækinn að koma með ný rök fyrir því, á hvora hliðina sem er.

Ég verð að taka undir með síðasta ræðumanninn, að mér þykir mjög leitt, að menntmrh. landsins skyldi koma fram með þessa till. nú.

Ég hafði satt að segja húzt við því, að hann væri hættur við þessa herferð, sem hann hefur nú haldið uppi í nokkur ár, og sérstaklega að hann mundi nú ekki taka þetta upp aftur, eftir að hann var kominn í sitt virðulega embætti.

Hann gat þess í ræðu sinni við fyrri umr. málsins, að einn af umsækjendum hétu Briem og það væri óeðlilegt, að menn, sem bæru nöfn, sem væru þegar íslenzk, skiptu um nafn. Þetta hefur nú verið upplýst, og hæstv. ráðh. veit, hvernig í því liggur. En í þessu liggur þannig, að umsækjandinn, sem er kona, hét Obermann, er nú gift íslenzkum manni, sem heitir Halldór Eggertsson Briem. Þess vegna ber hún löglegt, íslenskt nafn og þarf ekki að skipta um. Ég vildi skýra frá þessu. Ég er ekki að deila á hæstv. ráðh., því að hér er um misskilning að ræða. En ég vildi gjarnan leiðrétta þennan misskilning.

Hæstv. ráðh. sagði einnig, að það væri ein-kennilegt, að við, sem værum á móti þessu, berðumst fyrir því, að menn mættu ekki halda nöfnum, sem hér gengju manna á milli og væru talin lögleg, eins og Rasmussen, Jensen Hansen og önnur slík nöfn. Þetta er rétt. Því miður er talsvert af þessum nöfnum hér á landi.

En mér finnst, að það ætti ekki að vera okkur keppi kefli að bæta við þessi nöfn. Við mundum hafa meiri ánægju af að sjá þau hverfa heldur en að sjá þeim fjölga til mikilla muna í landinu.

Hæstv. ráðh. tók það mjög ákveðið fram, að ekki gæti komið til mála að láta erlend ættarnöfn festast í málinu um aldur og ævi. Mér þykir vænt um að fá þessa hiklausu yfirlýsingu frá honum um, að hann vilji ekki, að slíkt verði. Hann er þá raunverulega og þeir menn, sem flytja þessa till., alveg sammála meiri hluta Alþingis, sem hefur hafnað erlendu ættarnöfnunum undanfarin fimm ár.

Það, sem á milli ber, er það eitt, að meiri hluti Alþingis hefur aldrei viljað fallast á, að hinir nýju ríkisborgarar fengju að halda nöfnunum, á meðan þeir lifa, og taka þá áhættu, að þessir nýju ríkisborgarar færu að skíra börnin sín ættarnöfnunum og halda þeim þannig við mann fram af manni. Við vitum, að þetta hefur gerzt í fjöldamörgum tilfellum með íslenzku ættarnöfnin, og hvi skyldi þá þessum útlendingum vera vandara að taka upp þennan sið og viðhalda nöfnum sínum á þann hátt? En þetta er einmitt meginástæðan fyrir því, að meiri hluti Alþingis hefur ekki viljað fallast á þessa till., sem hér liggur nú fyrir og hefur legið fyrir nokkrum undanförunum þingum.

Hæstv. ráðh. sagði, að hann vildi mælast til, að vel yrði tekið þessari málamiðlun, sem fram kemur í till. hans. Ég verð að segja, að ég er reiðubúinn að fylgja honum í hverju, sem gott er og sanngjarnt, en ég get ekki séð, að þörf sé á nokkurri málamiðlun í þessu efni.

En úr því að hæstv. ráðh. vill ekki fyrir nokkra muni, að hin erlendu nöfn taki sér bólfestu hér á landi, þá er í raun og veru ekkert annað, sem á milli ber, en tilfinningasemir fyrir þrengingu þeirra, sem verða að taka á sig þá byrði, að vísu af sjálfsdáðum, að breyta svo nafni sínu, að það samrýmist þjóðerni þess lands, sem þessir menn ætla að gera að fósturlandi sínu í framtíðinni. Mér virðist allt benda til, að þessi tilfinningasemi sé ríkari hjá hv. flutningsmönnum en hjá þeim mönnum sjálfum, sem eru að sækja um ríkisborgararéttinn og vita, að hverju þeir þurfa að ganga.

Mér finnst talsvert ósamræmi í því, að hinn nýi ríkisborgari fær að halda nafni sínu og þau börn hans, sem fædd eru, áður en ríkisborgarétturinn er veittur, hins vegar eiga öll börn umsækjanda að taka sér íslenskt nafn, sem fæðast, eftir að hann er búinn að fá ríkisborgararéttinn. Það er óneitanlega talsvert mikið ósamræmi í þessu, og eins og hv. þm. Siglf. sagði, er það mikil freisting fyrir menn að sniðganga þetta ákvæði.

Ég tel ekki mikla ástæðu til, að svara sérstaklega ýmsu af því, sem fram hefur komið hjá þeim, sem mælt hafa með þessari till. En ég tók eftir, að hv. 5. landsk. þm. vildi líkja ættarnöfnunum við vörumerki. Mér fannst þetta dálítið nöpur samlíking fyrir þá, sem ættarnöfn bera. Vörumerkið er venjulega sett á sérstakar gæðavörur til þess að einkenna þessar vörur. Ef hann lítur svo á, að ættar-

nöfnin þjóni svipuðum tilgangi, þá er skiljanlegt, að honum finnist ranglátt, að menn verði að taka af sér það vörumerki, sem þeir hafa borið frá fæðingu. Annars tel ég, að þetta mál sé svo alvarlegt mál, að menn eigi ekki að blanda ósmekkleghum gamanyrðum í þessar umr.

Ég mun svo ekki ræða þetta mál frekar en orðið er. Ég tel, að umræðuefnið í raun og veru sé tæmt, nema því aðeins að menn vilji endurtaka hvað eftir annað það, sem þegar er búið að segja um málið.

En ég býst við, að það séu fleiri en ég, sem mun þykja það óskemmtileg tilhugsun, ef erlend ættarnöfn, sum af ferlegustu gerð, ættu að flæða inn í landið í framtíðinni á meðan íslendingum er meinað að taka ættarnöfn, þótt íslenzk séu.

Ólafur Björnsson: Herra forseti. Með því að ég tel, að till. sú, sem hér hefur verið lögð fram, nái megintilgangi minnar upphaflegu till., en hins vegar er komið að verulegu leyti að mínu álit til móts við þau veigamestu rök, sem fram hafa verið borin gegn því að fella niður skyldur þeirra erlendu manna, sem hér sækja um ríkisborgararétt, til þess að skipta um nafn, þá hef ég ákveðið, jafnframt því sem ég hef gerzt meðflutningsmaður að þessari till., að taka mína upphaflegu till. aftur og óska því, að hún komi ekki til atkv.

Ég hef annars í rauninni engu að bæta við það, sem ég hef hér áður sagt, en langar þó til að gefnu tilefni að geta þess, að ég átti núna fyrir helgina tal við nokkra af starfsmönnum þjóðskrárinnar svonefndu. Því hefur verið haldið fram hér, að allt væri í bezta lagi hvað snerti framkvæmdina á þessu máli, en þessir menn höfðu þar aðra sögu að segja.

Þeir minntust á það í fyrsta lagi, að það væri mjög algengt, að íslenskar konur þeirra manna erlendra, sem um ríkisborgararéttinn sækja, héldu áfram að bera þessi ættarnöfn og teldu sér ekki skylt að skipta um nafn, þar sem þær hafa haldið sínum ríkisborgararétti.

Í öðru lagi sögðu þessir menn mér frá því, að mjög væri það algengt, að óskilgetin börn erlendra manna hér á landi væru kennd við föður sinn eða bæru hans ættarnafn. Sé þetta rétt, sem ég tel enga ástæðu til að rengja, þá sýnir það, að möguleiki er á því, að erlend nöfn komist inn í málið eftir öðrum leiðum en þeim, sem hér er um að ræða, þannig að á því vandamáli ræður það ekki bót nema að takmörkuðu leyti, þó að þessir menn, sem sækja um ríkisborgararétt, séu skyldaðir til þess að skipta um nöfn. En hins vegar, eins og komið hefur fram í umr., veldur það þessum mönnum miklum óþægindum og jafnvel fjárhagslegu tjóni.

Magnús Jónsson: Herra forseti. Það voru aðeins örfá orð.

Það hefur verið mikið rætt um þetta mál nú, og hefur reyndar verið rædd á nokkrum undanförunum þingum allrækilega sú hugsun, sem liggur á bak við þá skipan, sem tekin hefur

verið upp, að fyrirskipa erlendum mönnum, sem ríkisborgararétt fá, að taka upp alislenzk nöfn, um leið og þeir fá ríkisborgararéttinn.

Það er vissulega allrar viðingur verð sú hugsun, sem liggur á bak við þessi fyrirmæli, sem gefin hafa verið af Alþingi í þessu efni, og það vitanlega getur engum blandast hugur um það eða það valdið ágreiningi, að æskilegast væri, að öll útlend nöfn hyrfu úr málinu. En hins vegar verð ég að segja, að það hefur, frá því að fyrst fóru að hefjast deilur um þetta hér, verið mín tilfinning, að hér væri of langt gengið, og mér finnst, að í þessu efni verði að líta meir á persónulegar tilfinningar manna en hér hefur verið gert. Það má vitanlega segja sem svo, að maður, sem sækir um ríkisborgararétt í einu landi, hugsi sér með því að hverfa frá fyrra lífi sínu, eins og það hefur verið orðað hér, hefja nýtt líf, og þar af leiðandi sé eðlilegt, að hann sé skirður að nýju. En látum þetta nú vera. En mér finnst það nánast sagt næsta fátíðlegt, þegar mönnum er gert það að skyldu að skíra sig að nýju á þann hátt, að þeir eru kenndir við föður, sem alls ekki er þeirra faðir. Það finnst mér vera grundvallaratriði málsins, og það hefur a. m. k. verið í ósamræmi við þá hugsun, sem ríkt hefur um íslenskar nafnareglur, einmitt þetta, að menn kenndu sig við föður sinn og þannig væri hægt að rekja, hværrar ættar menn séu, og með þessu móti væru viss ættartengsl sköpuð. Þarna kemur alger eyða í, og þessi hugsun getur alls ekki staðizt varðandi þessa nýju ríkisborgara, sem oft og tíðum verða að taka sér föðurnafn, sem er ekki í nokkrum tengslum við nafn hins raunverulega föður mannsins, heldur gersamlega út í loftið. Þetta brýtur auðvitað í bága við alla skynsamlega hugsun, auk þess sem það hlýtur auðvitað að líta næsta kynlega út, að maður, sem maður hefur umgengizt kannske tíu ár eða lengur undir einhverju ákveðnu nafni, kemur svo allt í einu einn góðan veðurdag og heitir gersamlega öðru nafni, sem enginn maður veit, hværnig er til komið, nema þeir sem þekkja það, að hann hefur verið skyldaður til þess til að fá íslenskan ríkisborgararétt að skipta þannig algerlega um ham.

Þessi staðreynd hefur alltaf valdið því, að mér hefur verið næsta ógeðþekkt sú stefna, sem hér hefur verið mörkuð á Alþingi í þessu efni. Hins vegar tel ég, að það hefði ekki verið fært að samþ. þá till., sem hér kom upphaflega fram nú, um að gerbreypa þessu á þann veg að falla frá öllum slíkum skilyrðum, vegna þess að úr því að þetta hefur verið framkvæmt um nokkurra ára skeið, þá er það ranglátt gagnvart því fólki, sem við það hefur búið þessi ár, að fara þá allt í einu að hverfa yfir í gersamlegt stjórnsýsi á þessum málum að nýju. Það finnst mér vegna fordæmisins, að sé ekki auðið að gera. Hins vegar tel ég, að sú till., sem hér hefur komið fram frá hæstv. menntmrh. og nokkrum fleiri þm., sé mjög aðgengileg og uppfylli í raun og veru bæði þessi sjónarmið, sem hér koma fram, annars vegar að hreinsa tunguna af hinum erlendu ættar-

nöfnum og hins vegar að slíta ekki gersamlega öll eðlileg tengsl fólks við fortíð sína, eins og gert væri, ef mönnum er ekki lengur heimilt að kenna sig til ættar sinnar.

Með þessu móti væri fyllsta réttlæti þjónað, og þetta gæti ekki valdið neinum manni á nokkurn hátt sárindum, vegna þess að það er auðvitað rétt, að ef menn vilja á annað borð verða íslenskir ríkisborgarar, þá verða menn að beygja sig undir þær reglur, sem hér gilda, og því ekkert undarlegt og getur ekki litið illa út fyrir nokkurn mann að taka á sig þá skyldu að kenna börn sín til föður síns á venjulegan hátt, eins og hér er gert.

Það er auðvitað rétt, sem bent hefur verið á, að það er viss erfiðleiki í framkvæmd þessa máls, að hafa eftirlit með þessum nafnbreytingum, en sá erfiðleiki er ekkert meiri hvað þetta varðar en með íslensku nafnalöggjöfina yfirleitt. Því má auðvitað til svara, að henni hafi ekki verið framfylgt, en það er einmitt atriði í þessu máli, sem verður að taka til miklu ræki- legri athugunar, hværnig á að framfylgja íslensku nafnalöggjöfinni, þannig að hún verði viðunandi og að það fáiist framgengt þeirri stefnu, sem hún upphaflega túlkaði, að reyna að festa í málinu aðeins íslensk heiti og útrýma skrípanöfnum og erlendum nöfnum. Þetta er viðfangsefni, sem væri mjög mikilvægt að tekið væri til athugunar. Það hefur raunar verið rætt hér áður á Alp. og ekki náðst um það samkomulag í sambandi við afstöðu til ættarnafnanna.

Ég verð að segja fyrir mitt leyti, að ég er persónulega á móti ættarnöfnum og tel, að þau eigi að hverfa úr málinu og fylgja eigi hinum gamla íslensku sið. En ég kann hins vegar illa við, að það sé tekin upp þessi regla aðeins um fáa menn, að banna þeim hluti, sem öðrum er leyft, og það jafnvel leyft eða látið óátalið, þó að þeir hafi algerlega heimildar- laust tekið sér upp nöfn, eins og hér er til í mörgum tilfellum með íslensk ættarnöfn, auk þess sem ég get ekki komið því inn í mitt höfuð, að það sé með nokkru móti hægt að telja þetta eðlilegan hátt, sem hér er á hafður og hefur verið á hafður undanfarn ár, ef maður hugsar það alveg niður í kjölinn. Auk þess verð ég að taka undir það, sem hv. 2. þm. Rang. sagði hér, að það hljómar næsta kyn- lega, ef maður heitir kannske alislenzku nafni, en kann svo alls ekki íslensku tungu. Það verður næsta broslagt, þegar þannig kemur fyrir, sem því miður æði oft vill verða, að menn, sem verða hér íslenskir ríkisborgarar, kunna alls ekki íslensku tungu. Það mætti vel hugsa sér að setja það skilyrði, að maður, sem yrði ríkisborgari, kynni a. m. k. íslensku sæmi- lega vel.

Það eru svo ýmis önnur atriði, sem koma inn í þetta mál eða koma upp í hugann við athug- un á þessu máli, sem óneitanlega væri e. t. v. ástæða til þess að sinna meir en gert hefur verið, þó að vafasamt sé, að hve miklu leyti hægt er að setja reglur um þau atriði. Það eru t. d. alls konar nöfn hér á ýmsum fyrirtækj- um og stofnunum, sem valin eru útlend nöfn

og festast í málinu, ekki aðeins um stundarsakir, heldur um lengri tíma, ef þessum fyrir-tækjum verður langra lífdaga auðið. Og á veit-ingahúsum og í ótalmörgum tilfellum, jafnvel á mörgum íslenskum vörum, sem hér eru á boðstólum innanlands, — það er skiljanlegt með vörur, sem fara á erlendan markað, — eru út-lend heiti. Allt þetta ásamt nöfnunum, sem hér hefur verið rætt um, er viss hættu fyrir okkar mál, og það væri mikils um vert, ef hægt væri að sameina alla góða krafta um að reyna að hefja herferð gegn þeim siðvenjum að taka upp þessi útlendu heiti.

En varðandi þetta mál, sem hér er um að ræða, þá held ég á þessu stigi málsins, meðan við höfum ekki treyst okkur til að framfylgja þessum lögum betur en gert hefur verið gagn-vart okkar eigin borgurum, sem við höfum alltaf haft lögsögu yfir, að ekki sé hægt að ganga með þeirri hörku í þetta mál, sem hér er lagt til. Ég vil lýsa því yfir fyrir mitt leyti, að þótt ég hefði ekki treyst mér til að greiða till. atkv., eins og hún upphaflega lá fyrir, um að falla algerlega frá öllu eftirliti með þessu, því að ég er fullkomlega með þeirri stefnu, sem túlkun hefur verið í lögunum, eins og þau hafa verið afgreidd á undanförunum þing-um, þá felli ég mig samt betur við og finnst á allan hátt viðurkvæmilegri sú aðferð, sem lagt er til að taka upp í till. hæstv. menntmrh. og meðflutningsmanna hans.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Ég verð að segja það, að ég er ákaflega hræddur við, að till. á þskj. 351 frá hæstv. menntmrh. og fleir-um, ef hún yrði samþykkt, mundi þýða að sleppa þessu öllu saman lausu. Við skulum gera okkur það alveg ljóst, eins og hér hefur verið haldið fram af fylgjendum þeirrar till., að þetta er þó nokkurt tilfinningamál fyrir þá menn, sem þarna eiga í hlut, og þeir koma til með að reyna að halda við þessum ættarnöfn-um, og ef þeim verður leyft að gera það, þegar þeir gerast íslenskir ríkisborgarar, þá sköp-um við hefð í þessu máli, sem verður erfitt að brjóta á eftir. Hvað er það, sem allir þeir, sem núna tala með þessari till. á þskj. 351, halda fram? Þeir segja: Það er svo margt, sem fer aflaga hjá okkur, það eru svo margs konar útlend nöfn, sem eru að komast inn í málið, firmanöfn og önnur slík, það er svo margt af okkar eigin ættarnöfnum og annað slíkt, sem við fáum ekki við ráðið. — Hvað sanna þessi rök? Þau sanna það, að þegar einu sinni er komin inn hefð í þetta, þá er erfitt að brjóta hana. Eina valdið, sem við höfum, og eini mögu-leikinn er að koma í veg fyrir, að þarna skap-ist hefð. Þann möguleika höfum við, þegar við erum að ljá þessum mönnum íslenskan ríkis-borgararétt. Þá höfum við þann möguleika að setja það skilyrði. Við erum ekki að skylda þessa menn, það eru þeir, sem eru að sækja um að fá að gerast íslenskir ríkisborgarar. Við erum ekki að amast við þeim í okkar landi, þeir geta fengið að vera hér vafalaust alla sína ævi, þótt þeir væru ekki íslenskir ríkis-

borgarar. Þeirra börn geta orðið íslenskir ríkis-borgarar og yrðu þá að ganga að þessu. En við erum aðeins að reyna að tryggja, aðeins að reyna að slá því föstu sem höfuðreglu, að þessi útlendu ættarnöfn komist ekki fleiri inn í okkar mál og málvenju hér heima en komizt hafa á undanförunum öldum. Og það verður nógu erfitt að ráða við öll þau nöfn, sem komizt hafa inn á undanförunum öldum, þó að við bætum ekki þarna miklu fleiri við.

Við skulum gera okkur það alveg ljóst, eins og flestum okkar er ljóst, að við erum einn sér-kennilegasti þjóðarstofn í þessari álfu. Við höfum svo sérkennilega þjóðhætti í sambandi við okkar mál og í sambandi við gamlar erfðir, að þessir þjóðhættir eru í meiri hættu nú fyrir öllu því aðstreymi, sem við eigum við að búa, eftir að einangrun landsins var upp-hafin, eru í meiri hættu nú en verið hefur nokkurn tíma á svörtustu tímum í okkar sögu, og það er á okkar valdi, sem getur ráðið, hvernig með þetta er farið, hver þróunin verður í þessum efnun.

Þegar hefð er einu sinni sköpuð, þegar vani er einu sinni kominn á, þegar við erum einu sinni búnir að hleypa því í gegn, að tugir út-lendra ættarnafna komist inn á Íslandi, þá verður erfitt að afnema þau á eftir.

Það er þess vegna núna, sem við höfum valdið til þess að breyta þarna og ráða þróuninni, sem verður í íslenskum heitum og þar með íslensku máli á komandi tímum. Við ráðum ef til vill aldrei við þá þróun og við þau áhrif á þróunina, sem varð á undanförunum öldum. Við ráðum ef til vill aldrei við það, vegna þess að nöfn eins og Gröndal, Thoroddsen eða önnur slík þykir okkur vænt um, af því að menn-irnir, sem hafa borið þau, eru búnir að vinna sér ákveðið nafn í sögu okkar, ákveðið nafn í okkar meðvitund, og þess vegna vildum við ekki missa þau. En mennirnir, sem við erum að ræða um núna, eru ekki búnir að vinna þessi nöfn. Þeim er það sjálfum sársaukaminna en það er íslenskri tungu að breyta þeim nú, þegar þeir eru sjálfir að kjósa það af frjálsum vilja að gerast íslenskir ríkisborgarar, að ganga inn í þjóðfélag, sem er með öðrum hætti hvað menningu snertir en öll önnur þjóðfélög í Evrópu. Menn verða að leggja nokkuð á sig fyrir slíkt, og menn verða að sýna það frá upphafi, ef menn vilja taka nokkurt tillit til þess að varðveita þá erfð, sem skapast hefur hjá þessari þjóð. Þess vegna held ég, að ef við slökum til í þessu máli núna, þá opnum við dyrnar upp á gátt, og þá vitum við ekki, hvar við getum stöðvazt á eftir.

Ég held þess vegna, að með tilliti til okkar tungu og okkar málvenju og okkar sérstöku þjóðarháttu eigum við að halda fast við þá reglu, sem verið hefur á undanförunum árum. Við vitum það líka, að ýmsir þeir menn, sem borið hafa hér útlend ættarnöfn, hafa kosið sjálfir með tilliti til okkar þjóðernis að skipta um þau nöfn og leggja þau niður. Og ég held, að það væri þó það minnsta, sem við gætum gert, að taka þá a. m. k. til fyrirmyndar og segja þeim mönnum, sem síðan koma utan frá

og óska eftir að gerast islenzkir ríkisborgarar, að þeir skuli breyta eins.

Ég held þess vegna, að við eigum að halda fast við þá reglu, sem verið hefur á undanföllum árum, og hvika þar hvergi frá.

Menntmrh. (Gylfi P. Gíslason): Herra forseti. Það hafa komið fram fáein atriði, sem mig langaði til þess að vika að, áður en umr. er slitið, ný atriði, sem ekki hafði borið á göma í umr. áður.

Hv. þm. Siglf. sagði, að það væri mjög varhugavert að breyta reglunum um skilyrði fyrir ríkisborgararétti frá ári til árs. Um þetta er í fyrsta lagi það að segja, að yfirleitt hafa ekki gilt sömu almennar reglur um veitingu ríkisborgararéttar frá ári til árs, eins og öllum hv. þm. er nákunnugt. Undanfarin tvö eða jafnvel þrjú ár hefur að visu verið fylgt nokkurn veginn sömu almennu reglum, þó ekki þeim, sem gert er ráð fyrir í lögum, heldur hafa skilyrðin í framkvæmd verið mun vægari en þau almennu lagaskilyrði, sem gilda. Þetta er auðvitað ekki æskilegt. Það á auðvitað að fylgja sem allra líkustum reglum, ekki aðeins frá ári til árs, heldur um langan tíma, í þessum efnum, en sú hefur reynslan ekki orðið, því er nú verr og miður.

Hins vegar er það alls ekki meiningin með till. á þskj. 351, að að því er varðar nafngiftina skuli fylgja sitt hverri reglunni frá ári til árs. Fyrir fimm árum var tekin upp ákveðin stefna í málinu. Við, sem að tillögunni stöndum, teljum þá stefnu hafa verið algerlega ranga og meira að segja skaðlega, og það geta auðvitað ekki talizt nokkur rök, að jafnvel þó að einu sinni hafi verið stigið víxilsþor, þá megi aldrei stíga aftur sporið til baka í rétta átt. Í venjulegum málum gæti sú röksemd auðvitað ekki gilt. Verði menn varir við, að menn hafi gert rangt, stigið víxlsþor, þá eiga þeir við fyrsta tækifæri að leiðrétta það og taka upp rétta stefnu, og sú stefna á síðan auðvitað að gilda áfram og frá henni ekki að vika aftur.

Þetta var annars aukaatriði. Mikilvægara var hitt, sem hv. 2. þm. Reykv. sagði í sinni ræðu. Hann sagði nokkurn veginn orðrétt, að því er ég hygg: Alþingi hefur aldrei viljað taka þá áhættu, að nýir ríkisborgarar taki að skíra niðja sína ættarnöfnunum og halda þeim þannig við. — Ég man að visu ekki eftir að hafa heyrt þessa röksemd áður fyrir skyldunni til nafnbreytingar. Ég tel hana byggjast á algerum misskilningi, vegna þess að jafnvel þótt það sé ekki bannað að skíra barn ættarnafni, innlendu ættarnafni, þá er það bannað að skíra barn útlendu ættarnafni. Í fyrsta lagi er það bannað, og í öðru lagi eru ákvæði mannanafnalaganna alveg skýlaus um það, að maður skal kenna sig til föður síns, þannig að það er alls ekki nægilegt, það veitir ættarnafninu alls ekki friðhelgi, þó að barnið hafi hlotið ættarnafnið í skírinni. Eftir sem áður gildir það lagaákvæði, að barnið skal kenna sig við föður sinn. Það, sem hv. þm. á vafalaust við, er það, að það hefur tíðkast nokkuð, að börn hafi verið skírð ættarnöfnum, annars löglegum ætt-

arnöfnum, til þess að reyna að halda þeim við. En þetta er ólöglegt, og hefði átt að mínu viti að ganga miklu strangar eftir því en gert hefur verið, að þessi ólöglegu nöfn væru ekki látin haldast. En það geta auðvitað alls ekki talizt rök í þessu máli, þó að hugsanlegt væri, að einhver tæki upp á því að reyna að halda við erlendum ættarnöfnum með algerlega ólöglegum hætti. Þetta er röksemd, sem ég get ekki viðurkennt.

Hv. 3. þm. Reykv. sagði, að ef nú yrði horfið frá þeirri skyldu, sem verið hefur í gildi s. l. fimm ár, mundum við skapa hefð, sem mjög erfitt yrði að brjóta, — með því að leyfa hinum væntanlegu nýju ríkisborgurum að halda sínum erlendu ættarnöfnum, meðan þeir eru á lífi, væri verið að skapa hefð, sem erfitt yrði að brjóta. Þessi rök get ég ekki heldur fallizt á. Það eru til ættarnöfn í landinu með alveg löglegum hætti, sem fjölskyldur mega bera um alla ókomna framtíð að óbreyttum lögum. Sum þessara ættarnafna eru erlend og lúta alls ekki beygingarreglum islenzkrar tungu. Hér er því ekki verið að brjóta neina hefð. Það er staðreynd, að fjölmargir islenzkir ríkisborgarar bera ættarnöfn, sem sumpart eru útlend og lúta ekki reglum islenzkrar tungu. Þau eru lögleg. Um það geta menn auðvitað deilt, hvort ætti að breyta þessu. En eins og hin almennu nafnalög eru núna, er staðreyndin þessi, og það tel ég einmitt vera eina af hinum veigameiri röksemdum fyrir því, að það sé rangt að beita hina væntanlegu nýju ríkisborgara því ofríki, sem í því felst að skylda þá til nafnbreytingarinnar.

Að síðustu vildi ég svo undirstrika alveg sérstaklega þau rök, sem komu fram í ræðu hv. 2. þm. Eyf. og að mínu viti voru alveg sérstaklega skýr og glögg og ekki hafa verið nægilega undirstrikuð áður í umr. um þetta mál. Kjarninn í þeim var sá, að það sé alveg sérstaklega óeðlilegt að skylda hina væntanlegu ríkisborgara til þess að taka upp hinn islenzka nafn, sem byggist á því að kenna sig sem son manns, sem ber islenzkt nafn, þegar staðreyndin er sú, að faðir hlutaðeigandi manns hefur ekki borið islenzkt nafn, ekki nafn, sem lýtur beygingarreglum islenzkrar tungu; þegar m. ö. o. er verið að skylda menn til þess að þykjast vera synir eða dætur allt annarra manna en hafa verið feður þeirra. Þetta er auðvitað alveg sérstaklega óeðlilegt.

Við þetta vildi ég bæta því, að samkv. gildandi islenzkum lögum er bannað að taka ættarnafn. Þó að hinir nýju ríkisborgarar vildu koma sér úr þessari klípu með því að taka sér ættarnafn, sem í felst ekki orðið son eða dóttir, þá mega þeir það ekki. Þeim er bannað að taka sér ættarnafn, taka sér ættarnafn með því að kenna sig við einhvern ákveðinn stað, eins og mörg islenzk lögleg ættarnöfn gera, eða eitt hvert alveg uppfundið nafn. Það mega þeir ekki, það er þeim bannað. Það eina, sem þeir mega, er að taka islenzkt fornafn með orðunum son eða dóttir fyrir aftan, jafnvel þó að þeir geti ekki fundið neitt islenzkt nafn, sem svipi einu sinni til raunverulegs nafns föður

sins. Þetta eru svo sterk rök í málinu, að ég tel ástæðu til þess að undirstrika þau alveg sérstaklega.

Hv. þm. Siglf. minnti á það, að mig minnir, alveg réttilega, að nokkrir erlendir menn hefðu tekið þann kost í samræmi við íslensku nafnavenju að kenna sig við föður sinn, við raunverulegan föður sinn. Mér dettur í hug í þessu sambandi t. d. þýzki tónlistarmaðurinn Róbert Abraham Ottósson, sem tók sér þetta nafn, áður en slík lagaskylda var hér lögleidd, til þess fyrst og fremst að fylgja venjulegum íslenskum nafnareglum. Hann hét áður Róbert Abraham. Abraham var hans ættarnafn, en faðir hans hét Ottó, svo að þessi regla hæfir gagnvart honum ágætlega.

Ef slíkt ætti við um alla menn, alla hina væntanlegu íslensku ríkisborgara, þá mætti segja, að málið væri tiltölulega auðleysanlegt. Hann tók þann kostinn að halda sínu föðurnafni, halda sínu ættarnafni í nafninu, sérstaklega þar sem svo vill til, að það er nafn, sem getur einnig lotið íslenskum beygingarreglum, og svo heppilega vildi til, að faðir hans hét einnig nafni, sem hann gat kennt sig við að íslenskum hætti.

Í slíkum tilfellum má segja, að ekkert sé við þessu að segja, svo framarlega sem mennirnir sjálfir telja hér vera um eðlilegan hátt að ræða. En þegar feður hinna væntanlegu ríkisborgara heita erlendum nöfnum, sem eiga sér ef til vill enga íslensku hliðstæðu og lúta ekki beygingarreglum íslenskrar tungu, þá er verið að skylda mennina til þess að vera að gefa í skyn annað um faðerni sitt en sannleikurinn er. Með sérstöku tilliti til þess, að þeim er bannað að taka upp ættarnöfn, kemur ranglæti þessa enn skýrar í ljós. Þessi glöggu rök í ræðu hv. 2. þm. Eyf. vildi ég undirstrika alveg sérstaklega.

Gísli Guðmundsson: Herra forseti. Af því að ég á sæti í þeirri nefnd, sem fjallað hefur um þetta frv., vil ég leyfa mér að segja nokkur orð um málið, eins og það nú liggur fyrir, en skal þó ekki lengja þessar umr. til muna.

Ég vil taka það fram, að ég er, eins og ég hygg að allir nm. séu í hv. allshn., andvígur þeirri till., sem hér er fram borin á þskj. 351 um breytingu á 2. gr. frv., og að ég kann ekki við sumt af því, sem fram kemur í umr. til andmæla gegn þessari grein. Hvað er það, sem hér er um að ræða? Hér liggur fyrir frv. með nöfn-um 25 erlendra manna, sem allir sækja um að fá íslenskan ríkisborgararétt. Þeir sækja um það að verða Íslendingar og njóta þeirra réttinda fyrir sig og sína afkomendur sem Íslendingar njóta í sínu landi. Þeim hefur ekki verið meinað að vera hér í landinu, en þeir óska eftir þessu. Þeir óska að gerast Íslendingar.

Þegar þannig hefur staðið á nú undanfarið, hefur Alþingi viljað veita þennan rétt mörgum mönnum, en það hefur jafnframt viljað gera það að skilyrði fyrir því, að þeir yrðu Íslendingar að lögum, eins og þeir fara fram á, að þeir semji sig að íslenskum sið í því efni, sem hér er um að ræða, og breyti nöfnum sín-

um. Mér finnst það mjög óréttmætt að segja, að hér sé um einhvers konar kúgun að ræða.

Þar að auki vil ég svo segja, að það væri ákaflega einkennilegt, ef brtt. væri samþykkt nú, þar sem búið er að setja lög um veitingu ríkisborgararéttar nú ár eftir ár og alltaf hefur verið í þeim lögum ákvæði um nafnbreytingar og margir tugir manna, líklega farið að skipta hundruðum, eru búnir að fá ríkisborgararétt með þessum skilyrðum, ef allt í einu ætti að falla frá skilyrðum fyrir þá menn, sem nú gerast ríkisborgarar.

Ég held, þó að það sé e. t. v. þannig hugsað af hálfu sumra hv. þm., að hinn raunverulegi ágreiningur sé um það, hvort nú eigi að leyfa, að íslenskir ríkisborgarar beri þessi útlendu heiti og að þeim fjölgi í landinu, sem slík heiti bera. Því að ef þessi brtt. verður samþykkt, sem hér liggur fyrir, þá held ég a. m. k., að það sé enginn vafi á því, að henni verður ekki framfylgt, eins og hún liggur fyrir. Ef útlendingarnir fá skilyrðislaust borgararéttinn með því að halda nafni sínu, munu börn þeirra einnig halda nafninu. Samkv. þeirri reynslu, sem við höfum af framkvæmd ættarnafnalaganna eða nafnalaganna, er það áreiðanlegt, að þetta verður á þessa leið. En er þá nokkuð athugasvert við það í sjálfu sér, þó að þessir menn, sem nú verða íslenskir ríkisborgarar, og afkomendur þeirra um alla framtíð beri erlend nöfn? Að þessu sinni er um að ræða 25 menn samkv. því frv., sem lagt var fyrir, og ef ég man rétt, hafa þetta verið nokkrir tugir manna á ári hverju, útlendingar, sem hafa fengið ríkisborgararétt samkv. lögum. Mér sýnist við athugun, að það hljóti að leiða til þess, ef svo verður áfram, innan mjög langs tíma, að mjög verulegur hluti af þjóðinni beri útlend nöfn og útlend ættarnöfn, og þegar svo er komið, þá verður auðvitað skammt yfir í það, að farið verði að taka upp ættarnöfn almennt hér á landi, að Íslendingar semji sig að síðum annarra þjóða, sem almennt bera ættarnöfn.

Ég hygg því, að um það geti einmitt verið að ræða í þessu tilfelli og í sambandi við þetta frv. og þessa till., hvort við ætlum okkur áfram að standa á því, að Íslendingar haldi þessu forna og þjóðlega einkenni, að kenna sig til síns uppruna, eða hinn erlendi siður verði tekinn upp. Þeir, sem ekki vilja leggja niður þennan þjóðlega sið, að kenna sig til síns uppruna, eiga að vera á móti þessari brtt.

Áki Jakobsson: Herra forseti. Það eru aðeins nokkur atriði, sem ég ætlaði að taka fyrir af því, sem fram hefur komið. Mér finnst það ekki koma greinilega fram hjá þeim, sem standa að till. á þskj. 351, um hvað þetta snýst, heldur er vísað til þess, að þarna sé verið að koma í veg fyrir það, að menn séu beittir ofbeldi jafnvel eða ójöfnuði eða harðýðgi, en sé hins vegar ekki verið að brjóta þá reglu, sem Alþingi hafi skapað.

Þetta finnst mér ákaflega mikið villandi. Málið hlýtur að snúast um það: viljum við, að þótt einn slíkur, að hér fjölgi ættarnöfnum, með hættu á því, að þau festist í máli, eða viljum

við vinna að því, að ættarnöfnunum fækki og þau helzt hverfi?

Um þetta snýst í raun og veru málið. Eins og nú standa sakir með okkar löggjöf, er það þannig, að það er ekki leyfilegt að taka upp nein ný íslensk ættarnöfn, en vitanlega verða þessi ættarnöfn útlendu mannanna, sem verða íslenskir ríkisborgarar, að íslenskum ættarnöfnum, um leið og þeim er leyft að bera þau á Íslandi. Sem sagt, þarna er opnuð eina gáttin í því efni að leyfa að taka upp ný ættarnöfn í íslenska tungu, og það held ég að sé einmitt höfuðatriði, sem maður þarf að festa augun á, af því að hitt, að þarna sé eitthvert mannréttindamál þessara einstaklinga, er vitanlega eins og hver önnur fásinna. Mér dettur í hug brotleg fásinna eins og að bera þetta saman við það að gera strangar kröfur um, að þeir menn, sem fá íslenskan ríkisborgararétt, kunni íslenskt mál til hlítar og geti talað það rétt. Það fyndist mér vera ofbeldi.

Ég er persónulega kunnugur og náskyldur einum af þeim, sem hafa sótt um ríkisborgararétt hérna. Kristín Obermann heitir hún. Móðir hennar og ég erum systkinabörn. Hún vill vera íslensk, en ég er alveg viss um það, að hún mun aldrei bera gæfu til þess að læra íslensku svo vel, að hún geti talað hana gallalaust. Hún getur alls ekki lært það þannig, en hún vill vera íslensk, móðir hennar er alíslensk, og hún er gift íslenskum manni.

Það fyndist mér vera harðræði, ef það ætti að gera slíkar kröfur, eins og við vitum, hvað fullkomin kunnátta í íslensku er mikið erfiðleikamál. En hitt er ekki annað en sjálfsgætt mál, að við segjum við þá menn, sem vilja gerast íslenskir ríkisborgarar: Þá verðið þið að beygja ykkar nöfn að venjum íslensku þjóðarinnar og íslensks máls.

Það er sem sagt hér verið að opna það, sem Alþingi var búð að loka og raunverulega — og það er vert að undirstrika það — var búð að ákveða að ekki skyldi takast upp á Íslandi. Frá því að nafnalögin voru sett 1925, var mönnum á hverju ári eða a. m. k. oftast nær á hverju þingi veittur íslenskur ríkisborgararéttur og ekki hirt um að láta þá skipta um nöfn. Þannig var Alþingi á hverjum tíma að breyta með tilliti til hvers einstaks manns útlends, sem fékk íslenskan ríkisborgararétt, nafnalögunum frá 1925. Það var ekki fyrr en Björn Ólafsson varð menntmrh., sem hann benti Alþingi á þetta, að í hvert skipti, sem verið væri að samþykkja ríkisborgararétt eins einstaks manns, væri verið að samþykkja undanþágu frá nafnalögunum 1925. Eftir að Björn Ólafsson, sem þá var menntmrh., var búinn að benda á þetta, varð það ofan á, að meiri hluti þingsins féllst á þessar skoðanir hans, að það vitanlega næði engri átt að vera þannig í hvert einasta skipti, sem ríkisborgararéttur er veittur erlendum manni, að breyta okkar lögum um nafngiftir, og frá þeim tíma hefur Alþingi hætt við það.

Síðan eru liðin a. m. k. ein fimm ár, ef ekki sex, þannig að það er ekki rétt, sem hæstv. menntmrh. segir, að hér hafi oltið á ýmsu. Alþingi hefur verið alveg einhuga um þetta. Hitt

Alþt. 1956. C. (76. löggjafarþing).

er annað mál, og ég efast ekki um það, að það eru ýmsir örðugleikar í framkvæmd á þessu atriði, og kann að vera, að í einstökum nafnaákvörðunum hafi ekki alveg verið í fyllsta máta fylgt þeim ströngustu reglum, sem sagt, að í framkvæmdinni hafi eitthvað verið sveigt til samkomulags. Ég er ekki kunnugur því. Það kann vel að vera. Ég veit, að þetta er erfitt mál og sérstaklega erfitt að beita þvingunum í þessu efni. En það breytir alls ekki hinu, að Alp. verður að halda sér við „prinsíp“ engu að síður, ef það er vilji alþm. að fyrirbyggja, að það elzta í okkar tungu og menningu, nafnagjafareglan íslenska, sé ekki brotið á bak aftur og látið hverfa út í sandinn, eins og orðið hefur í okkar nágrannalöndum. Slík tillitssemi getur á engan hátt breytt afstöðu Alþingis.

Það er að visu alveg rétt, að framkvæmd nafnalaganna er ábótavant. Það er erfitt að beita valdi í þessu máli. En þó vil ég benda á það, að hæstv. menntmrh. gerði of mikið úr þeim ágöllum, sem verið hafa í framkvæmd þessara laga, vegna þess að af þeim ættarnöfnum, sem upp voru komin, í fyrsta lagi þau ættarnöfn, sem ég gat um áðan og menn mega halda uppi um alla framtíð, eru ættarnöfnin, sem voru komin á fyrir aldamót, og ættarnöfnin, sem tekin voru upp á árunum 1900—1913 og fengu löglega staðfestingu skv. ákvæðum laganna frá 1913. En hin nöfnin, sem tekin voru upp skv. lögunum frá 1913, eiga að hverfa með börnum þeirra, sem tóku nöfnin upp. Og það er nú ekki komið lengra en svo, að núna er sem sagt þriðji liðurinn frá þeim, sem tóku upp nöfnin, yfirleitt unglingar í skólum, og þeir hafa margir haldið sínum nöfnum, sem þeir hefðu átt að fella niður. En ég hef ekki trú á því í sjálfu sér, að það sé hægt að halda uppi þessari nafnareglu, ef það tekst ekki að skapa það almenningssálit á Íslandi, að þetta sé óþjóðlegt og óviðurkvæmilegt, á nákvæmlega sama hátt og okkur tókst að skapa það almenningssálit, að það væri ekki sæmilegt að nota danskar slettur í daglegu tali. Ef það tekst ekki að skapa slíkt almenningssálit um nöfnin, þá vitanlega tekst okkur ekki að verja nafnaregluna. En það er einmitt einn verulegur þáttur í því, að ekki hefur tekizt að halda þessu uppi, að við höfum stöðugt verið að hleypa inn mönnum með erlend nöfn og þannig skapað ný ættarnöfn í fyrsta lagi, og svo í öðru lagi þær stöðugu deilur, sem orðið hafa um þessa reglu, stöðugu tilraunir með að brjóta í gegnum íslensk nafnalög með einstök ættarnöfn, sem nú er upp tekið af hæstv. menntmrh. og þeim þremur hv. þm., sem eru meðflm. að till. hans á þskj. 351. Þeir eru sem sagt með þessum þráa, með því að neita að viðurkenna þær reglur, sem Alp. hefur verið að skapa á síðustu fimm árum, að hindra það, að hér skapist það almenningssálit, sem eitt getur varið okkar nafnareglu og forðað okkur frá því að renna út í það að verða með sömu reglu í þessu efni og nágrannarþjóðirnar okkar og þar með skaða okkar tungumál mjög alvarlega. Þessi barátta er því okkur sérstaklega hættuleg, ef við metum það einhvers að viðhalda íslensku máli.

Það má deila um það, hvort það sé rétt að viðhalda íslenzku máli. Það væri kannske miklu þægilegra að taka upp mál einhverrar milljónabjóðar. En ég býst við því, að þegar út á það svið er komið, muni enginn þm. vilja segja, að það væri til góðs fyrir íslenzku þjóðina að fella niður mál sitt. En þeir þurfa að gera sér það ljóst, að þegar þeir eru að reyna að brjóta þarna skarð í okkar varnarveggi hvað snertir mannanöfnin, eru þeir einmitt að vinna í þá átt að brjóta niður hina hefðbundnu reglu okkar í sambandi við íslenzkt mál, af því að mannanöfnin, eins og ég benti á áðan, eru ekki lítill þáttur í íslenzkri tungu. Það er t. d. vitað mál, að alls konar nafnaskrípi, — ég vil ekki segja, að það séu nein skrípi út af fyrir sig, þau eru skrípi, þegar þau eru komin inn í íslenzkt mál, — gera það að verkum, að það er úti-lokað t. d. að beygja slík ættarnöfn að hætti okkar málfræði, og það kemur til með að raska hugmyndum manna og tilfinningu fyrir fallbeygingum og öðrum slíkum beygingum í íslenzkri tungu og mun kippa töluvert mikið fótunum undan þeirri viðleitni að viðhalda hér góðu máli, sem er alveg sérstaklega hættulegt núna, þegar svo mikið hefur sótt í það horf, að við verðum meira og meira fyrir alls konar erlendum áhrifum og verðum að gera okkur það ljóst, að við getum vitanlega ekki neitað okkur um eðlileg samskipti við aðrar þjóðir, en verðum þó að gera það á þann hátt, að við glötum ekki okkar tungu og okkar sjálfstæðu menningu.

Það er engin röksemd fyrir því að taka upp ný ættarnöfn, þó að misbrestur hafi orðið á framkvæmd, síður en svo. Eftir því sem við tökum upp fleiri ný ættarnöfn, eftir því verður það óviðráðanlegra að stöðva þetta. Það er eins og h. 3. þm. Reykv. benti á, það er vitanlega tilfinningamál fyrir menn að viðhalda sínum ættarnöfnum, kannske gömlum ættarnöfnum, sem menn hafa borið og ættmenn þeirra borið lið fram af lið, kynslóð eftir kynslóð. Og það segir sig sjálf, að það verður mikil freistni fyrir þá menn, sem nú fá að halda sínum erlendu nöfnum, að láta börn sín, barnabörn og lengra niður, eftir því sem þeim endist aldur til að geta haft áhrif á, bera sín nöfn. Og ef þeir verða varir við, að það sé viss misbrestur á framkvæmd þessara laga í afnámi þeirra ættarnafna, sem upp voru tekin á árunum 1913—25, þá náttúrliga er það aukin freistni fyrir þá til þess að viðhalda sínum nöfnum, og þá geta þessar sömu mannréttindahetjur, sem nú standa að þessari till., komið og sagt: Hví þá að banna þessum mönnum að gera þetta, fyrst öðrum hefur verið leyft að gera þetta? — Þannig má lengi telja.

Stóra atriðið í þessu er það: Hvað viljum við að verði niðurstaðan í þessu? Viljum við, að okkar íslenska nafnaregla hverfi og við tökum upp erlenda siði í þessu efni, eða viljum við það ekki? Ef við viljum það ekki, þá eigum við ekki að brjóta nein skörð í þessar reglur, ekki gefa neinar undanþágur í þinginu. Og þá eru þessir menn, sem standa að till. á þskj. 351, einmitt hér að losa um steina í okkar varnar-

garði, varnargarði þessarar gömlu nafnareglu okkar, varnargarði íslenzku tungunnar. Ég vil láta í ljós þá von mína, að þessi hv. þd. verði ekki svo misvitur að hlaupa inn á svo lélegar röksemdir sem hér hafa verið fram bornar fyrir því að rífa niður það, sem Alp. hefur í þessu efni verið að byggja upp á fimm árum.

Sveinbjörn Högnason: Herra forseti. Ég verð að segja það, að mig undrar þær röksemdafærslur, sem hér eru hafðar gegn þessari till. Yfirleitt ganga þær allar út á það eða að langmestu leyti, að þeim mönnum íslenzkum, sem hafa útlend nöfn, skuli vera heimilt að hafa þau, en menn, sem eru útlendir eða af útlendum stofni, koma inn í landið og eru með margfalt eldri ættarnöfn en Íslendingarnir, eru skyldir til að leggja þau niður. Þetta er í raun og veru útkoman á þessari röksemdafærslu, sem þeir koma með, sem gegn till. mæla. Þeir virðast aðallega óttast það, að menn, ef þeir fá að halda ættarnöfnunum, þeir, sem koma hér inn í landið, fullorðnir menn eða uppkomnir menn, þá fari þeir að skíra ættarnöfnunum á eftir. Ég veit ekki betur en að það sé bannað í lögum. Og hvað er frekar ástæða til að halda, að þeir brjóti þau lög, heldur en að þeir brjóti þetta, sem hér á að setja? Ég veit ekki betur en að það sé svo, að það sé bannað að skíra annað en íslenzkum nöfnum íslenska ríkisborgara; bæði prestum og öðrum, sem skrá íslenzk nöfn, er bannað að gera það. Það eru fullkomin lög fyrir því. Og þeir munu ekki síður halda þau lög en þau, sem hér standa. Það er meira að segja vitað, að venjan er orðin svo rík um suma af þessum erlendu ríkisborgurum, sem verða íslenzkir ríkisborgarar, að þeir eru kallaðir áfram nöfnunum, sem er búið að kalla þá í fjöldamörg ár, þegar þeir loksins fá ríkisborgararétt hér í þessu landi. Og það er alveg vitað mál, að það verður gengið fram hjá hinum íslenzku nöfnum, sem þeim er skipað að taka upp, þó að svo sé fyrirskipað, að þeir skíri sig íslenzkum nöfnum. Ég þekki þess dæmi, að svo er gert. Það er alveg augljóst mál. Ég sé þess vegna enga ástæðu til með þessa íslenzku ríkisborgara, sem eru að verða nýir íslenzkir ríkisborgarar, annað en það sé alveg skylt og sjálfsagt að lofa þeim að halda nöfnum sínum, sem fá íslenzkan ríkisborgararétt, en skylda þá til að hlíta því eins og aðra, sem eru með íslenzk ættarnöfn, að skíra eftirkomendur sína, láta það fylgja lögmaðlum íslenzkrar tungu, enda er svo fyrir mælt í lögum, að menn elgi ekki að skíra nema íslenzkum nöfnum. Og ég vil aðeins benda á það eitt, að engum er keppikefli að losna við sitt nafn, nema hann hafi flekkað það á einhvern hátt. Þess vegna er það, að það getur meira að segja orðið til þess að styðja þá, sem gjarnan vilja breyta um nafn og fela sig, ef svo væri, að skylda þá til þess að gera þetta. En hinir allir, sem hafa nafn sitt og halda því í heiðri, vilja vitanlega, þegar þeir eru orðnir uppkomnir menn, halda sínu nafni eins og þeir hafa haft. Þetta er þess vegna mjög tvíeggjað frá mínu sjónarmiði séð.

Umr. (atkvgr.) frestað.
Á 70. fundi í Nd., 19. marz, var frv. tekið til frh. 3. umr.
Forseti tók málið af dagskrá.
Á 71. fundi í Nd., 20. marz, var enn fram haldið 3. umr. um frv.

ATKVGR.
Brtt. 294 tekin aftur.
— 344 samþ. með 23 shlj. atkv.
— 351 felld með 20:11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu
já: ÖB, ÖTh, RH, SvBH, BG, GIG, GPÖ, HV, IngJ, JPálm, MJ.
nei: PP, PO, PP, SkG, StgrSt, ÁP, ÁB, BBen, BÖ, EirP, EmJ, EystJ, GísIG, GJóh, HÁ, HS, JóhH, JS, LJós, EÖL.
4 þm. (SÁ, ÁKJ, KGuðj, KJJ) fjarstaddir.
Frv. samþ. með 25 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 74. fundi í Ed., 21. marz, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 365).
Á sama fundi var frv. tekið til 1. umr.
Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj. atkv.
Enginn tók til máls.

ATKVGR.
Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til allshn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

29. Kirkjubyggingasjóður.

Á 59. fundi í Nd., 22. febr., var útbýtt:
Frv. til l. um breyt. á l. nr. 43 14. apríl 1954, um Kirkjubyggingasjóð [125. mál] (þmfrv., A. 273).

Á 60. fundi í Nd., 28. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 24 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Sveinbjörn Högnason): Herra forseti. Frv. það, sem hér liggur fyrir og flutt er af okkur, mér og hv. þm. Borgf., er, eins og hv. þdm. sjá, mjög einfalt og stutt, og grg. segir að fullu til um það, hver nauðsyn er á, að það nái nú fram að ganga. Það miðar að því að hækka úr einni millj. kr. framlag ríkissjóðs til kirkjubyggingasjóðsins. Nú sem stendur er í lögum um kirkjubyggingasjóð, í 2. gr. laganna, að fram skuli leggja 500 þús. kr. næstu tíu ár, og leggjum við til, að þessi breyting verði á gerð, að það hækki upp í eina millj. króna. Um þörfina þarf ég í raun og veru ekki að ræða.

Í 3. gr. laganna eru ákvæði um það, við hvað lánveitingar úr sjóðnum skuli miðast, og segir þar svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Lánupphæðin miðast við stærð kirkju og má nema allt að kr. 200.00 á hvern teningsmetra, þó aldrei meiru en kr. 1000.00 á hvern fermetra gólfplat. Byggingarlánin endurgreiðast með jöfnum árlegum afborgunum á 50 árum. — Til endurbóta eldri kirkna má eigi veita hærri lán en sem svarar 2/5 kostnaðar skv. reikningum, sem biskup úrskurðar.“

Það eru ekki lítil fyrirheit í raun og veru, sem hv. Alþ. gefur um hjálp eða aðstoð við að byggja og endurreisa kirkjurnar, enda hefur því verið það fullljóst. En þess hefur ekki verið gætt á sama hátt í 2. gr. að tryggja fé til, að það væri fyrir hendi til að uppfylla þessi loforð, sem gefin eru, og mun það vera algert einsdæmi í raun og veru um fjárveitingar eftir sérstökum lögum.

Þegar við fyrstu lánveitingu úr sjóðnum kom í ljós, að enginn kostur var á að uppfylla þessi fyrirmæli. Og þó að tekið væri á s. l. ári 500 þús. kr. lán til sjóðsins úr prestakallasjóði með ábyrgð ríkissjóðs, stendur nú hagur hans þannig, eins og í grg. segir og hv. þingmenn hafa sjálfsagt kynnt sér, að rúmar 1200 þús. kr. — eina millj. og 200 þús. kr. — þarf nú til þess, að unnt verði að greiða fyrir með þær kirkjubyggingar, sem kröfu eiga til skv. 3. gr. frá sjóðnum, er Alþ. sjálft hefur sett. Á fjárlögum eru hins vegar aðeins veittar 500 þús. kr., og af þeirri upphæð fara 232666 kr. til vaxtagreiðslna og afborgana, þannig að aðeins tæpar 270 þús. kr. verða til að veita lán upp í umsóknir, sem menn hafa í raun og veru kröfu til eftir 3. gr. laganna, 1 millj. og 200 þús. kr., þ. e. a. s. sjóðinn vantar hvorki meira né minna en 900 þús. kr. eða svo að segja allt, sem farið er fram á, á þessu ári til að geta staðið við það, sem hann á heimtingu á samkv. lögum.

Það þarf engum að koma það á óvart, sem að þessari löggjöf stóðu í upphafi, að þannig er komið með fjárþörfina í þessu skyni. Undanfarið hefur ríkið verið algerlega skeytingarlaust um byggingu og viðhald kirkna, þó að sjálf stjórnarskráin kveði svo á, að ríkið skuli styðja og vernda þjóðkirkju landsins. Það er þó sú eina stofnun, sem ákvæðið er í stjórnarskrá að ríkið sjálft skuli styðja og styrkja. Styrkurinn er nú á þennan veg.

Það hefur því að mestu hingað til lent á söfnuðunum sjálfum að sjá um byggingu og viðhald kirkna sinna og eðlilega með þeim afleiðingum víða, þar sem fámennustu söfnuðirnir eiga í hlut, að fjöldamörg guðshús þjóðarinnar eru henni, svo að vægast sé tekið til orða, lítt til sóma. Út yfir tekur þó, að þær tiltölulega fáu kirkjur, sem ríkið á sjálft enn þá og á að sjá um viðhald á og endurbyggingu á, eru aumastar allra og margar þeirra alls ekki messuhæfar.

Margir söfnuðir hafa sýnt frábæra fórnfýsi við að endurbyggja og bæta kirkjur sínar. Mér er kunnugt um, að mörg heimili hafa lagt þar tillög, svo að þúsundum króna skiptir, og greiða síðan um og yfir 100 kr. árlega í kirkjugjald á hvern gjaldþegn sinn á heimili. Mér er kunnugt um gamalt fólk, sem hefur engar aðrar tekjur en ellilaun sín, sem gefið hefur hundruð

króna til þess að reyna að bæta úr viðhaldi á kirkjum sínum. Mætti svo lengi telja. En það sýnir ljósar en allt annað, að fólkið, þjóðin sjálf ber hlýjan hug til kirkna sinna og vill miklu fótta, til þess að þær geti verið í sómasamlegu ásigkomulagi, en getan er vitanlega mismunandi og ekki sízt hjá mjög fámennum söfnuðum, eins og gefur að skilja.

Til að byggja skóla og íþróttahús ver ríkið nú, að mig minnir, um 14 millj. kr. á ári eða eitthvað nálægt því. Til að byggja samkomuhús og félagsheimili ver það mörgum milljónum kr. á hverju ári. Til að byggja upp og reka leikhús og leikstarfsemi er veitt fé, svo að milljónum skiptir. Eitt orlofsheimili, aðeins eitt, er á þessum fjárl. tekið upp með einnar millj. kr. framlagi til að byggja það upp af ríkinu, þ. e. a. s. helmingi meira en til allra þeirra hundraða kirkna, sem með þjóðinni eru og hún þarf að sjá um. Eg er ekkert að mæla gegn þessu. Það er ekki nema eðlilegt, að það kalli eftir þörfum víða. En menn verða vissulega að líta þá til þeirrar stofnunar, sem sjálf stjórnarskráin ákveður að skuli styrkt af ríkinu, en er gert með þessu móti, eins og hér er sagt. Og þó hefur ríkið tekið allar eignir kirkjunnar undir sína vörzlu og slegið eign sinni á þær, stórkostlegar fjárupphæðir, sem kirkjan átti, þegar ríkið tók þessar eignir að sér. Aðeins ein hálf milljón er lögð fram til lánastarfsemi til safnaðanna til að koma upp kirkjum um allt land og endurbæta þær.

Þetta er svo ósæmandi aðbúð að þessari elztu menningarstofnun þjóðarinnar, að það er alveg furðulegt, að slíkt skuli geta átt sér stað í öllum þeim austri til almennra framkvæmda, sem undanfarið hafa átt sér og eiga sér enn stað. Á Norðurlöndum er alls staðar lagt fram fé til viðhalds kirknanna og einnig til nýbygginga. Um það hef ég þó ekki í höndum enn þá fullnægjandi eða tæmandi upplýsingar, en mun hafa þær, áður en meðferð málsins lýkur. Þó er ekki saman berandi aðstaða kirknanna á öðrum Norðurlöndum og hér hjá okkur. Á öðrum Norðurlöndum hefur verið miklu minni þörf þessa en hér, þar sem þar hafa söfnuðirnir erft fornar og fagrar kirkjur úr varanlegu efni svo að segja um allt landið hjá sér. En vér hins vegar höfum verið svo settir um kirkjubyggingar eins og í öðrum byggingarmálum þjóðarinnar, að allt hefur verið þar gert af vanefnum og hver kynslóð orðið að byggja sín kirkjuhús að nýju. Úr þessu hefur, eins og kunnugt er, verið bætt með stórkostlegum fjárfraðlögum úr ríkissjóði undanfarið áratugi hvað allar aðrar byggingarframkvæmdir snertir í landinu en kirkjurnar. Kirkjurnar einar hafa verið þar látnar sitja á hakanum og með þeim eðlilega árangri, að víða eru þær nú lélegustu byggingarnar, sem þjóðin á, byggingar, sem þjóðin í mestu eynd sinni, mestu fátækt sinni og niðurlægingu kepptist þó jafnan við að búa betur að en flestu öðru. Er þetta ástand nútímakynslóðarinnar sízt henni til sóma, svo að ekki sé meira sagt, og hún verður að gera þar átak, ef hún vill gæta skyldu sinnar, stjórnarskrár og heiðurs síns.

Það hefur ekki verið talið fært að leggja kirkjubyggingasjóði meira fé á fjárlögum en lögin um hann ákveða, þ. e. a. s. 1½ millj. kr. Og því er þetta frv. flutt til að greiða þar lítills háttar fyrir, að við næstu ákvörðun fjárveitingar til sjóðsins sé hægt að rýmka þar eitt-hvað til. Leggur þá ríkið fram sömu upphæð til kirkjubygginga á öllu landinu, ef frv. er samþykkt, eins og Reykjavíkurbær leggur nú einn fram til kirkjubygginga hér í höfuðborginni. Sýnist það ekki vera nein sérstök ofrausn, þar sem um mörg hundruð kirkjuhús er að ræða.

Hitt er svo augljóst mál, að hér er aðeins um bráðabirgðaúrlausn að ræða, en á eftir verður að koma löggjöf um fastákvæðin framlög ríkissjóðs um ákveðinn hluta af byggingarkostnaði kirknanna, eins og nú gildir um flestar eða allar félagslegar og almennar byggingar í landinu, allar aðrar en kirkjurnar. Þá fyrst hefur Alþ. fullnægt skyldum sínum og gætt sóma síns gagnvart stjórnarskrá og öllum almenningi í landinu.

Eg skal svo ekki hafa þessi orð mín fleiri, en vil óska þess, að frv. þessu verði vísað til 2. umr. og hv. menntmn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til menntmn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

30. Sveitarstjórnarlög.

Á 61. fundi í Nd., 4. marz, var útbýtt:

Fr. til 1. um. breyt. á sveitarstjórnarlögum, nr. 12 1927 [132. mál] (þmfrv., A. 307).

Á 63. fundi í Nd., 7. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 64. fundi í Nd., 8. marz, var frv. aftur tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 21 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Ágúst Þorvaldsson): Herra forseti. Hv. 2. þm. Rang. og ég höfum leyft okkur að flytja frv. á þskj. 307 um breytingu á sveitarstjórnarlögunum. Þessi breyting okkar felur í sér rétt til handa íbúum sveitabyggðar, þar sem þorp hefur myndast, til þess að segja skilið við þorpið og stofna annaðhvort nýtt sveitarfélag eða sameinast öðru sveitarfélagi. Þessi réttur er nú ekki fyrir hendi, þar sem svona stendur á, nema hjá þorpinu. Það getur sagt sig úr lögum við hreppinn og gerzt sjálfstætt sveitarfélag, og er það eðlilegur réttur, en sýnist einnig hefði átt að gilda fyrir þá, sem utan þorpsins búa, því að þeir geta af ýmsum ástæðum haft gild rök til þess að vilja losna úr tengslum við þorpið.

Eins og vikið er að í grg., sem fylgir frv. þessu, eru mörg félagsleg viðfangsefni gerólik í þorpum og sveitabyggðum. Af þeim ástæðum er ákaflega erfitt í mörgum tilfellum fyrir íbúa í hreppum, þar sem þannig er ástatt, að byggðin skiptist í þorp og dreifbýli, að standa sameinaðir til átaka um ýmisleg framkvæmdamál, sem í þessu eða hinu tilfallinu snerta aðallega annan hvorn hreppshlutann. Af þessum sökum er það, að víða, þar sem svona hefur staðið á, hafa komið upp óskir um skilnað og sjálfstæði. Hefur þá þorpið eitt samkvæmt gildandi l. haft rétt til slíkra óska og skilnaðar, en íbúar sveitabyggðarinnar ekki.

Nú er skylt að jata það, að nokkur hætta virðist í því fölginn, að stofnuð séu mjög smá sveitarfélög, og hafa um það heyrzt raddir, að sveitarfélögin beri fremur að stækka en smækka og helst þurfi að steypa hreppum saman til þess að gera þá fjárhagslega sterka. Þetta virðist í fljótu bragði hafa við rök að styðjast. En þó má á það benda, að margir smáhreppar eiga sízt í meiri fjárhagsörðugleikum en þeir, sem stærri eru. Með bætum samgöngum eru nú orðnir möguleikar til samstarfs milli hreppa og hefur tekizt sums staðar um viss málefni, svo sem skólahald, félagsheimili o. fl. En sé nú gert ráð fyrir því, að heppilegt sé að stækka sveitarfélög, þá sýnist mér, að mjög komi til athugunar, þar sem svo stæði á, að sveitabyggð, sem er í sama hreppi og þorp og teldi sér hagkvæmt að skilja við þorpið, væri þá sameinuð nágrannasveit, þar sem möguleikar væru fyrir hendi til þess. Gæti það verið nágrannasveitinni góður liðsauki að fá þannig aukinn fólksfjölda, og þeir, sem þannig bættust við, ættu miklu betur samstöðu með stéttar- og starfsbræðrum en með þorpsbúum, sem starfa að ólíkum viðfangsefnum og hafa af þeim sökum allt önnur viðhorf bæði til atvinnu- og félagsmála. Ég geri því ráð fyrir, ef þetta frv. yrði að l. og óskir kæmu fram einhvers staðar frá, þar sem svo stendur á, sem hér er gert ráð fyrir, að sveitabyggð vildi skilja við þorp, að þá yrði tekin sú stefna af viðkomandi valdhöfum að reyna að sameina þá byggð nágrannahrepp. En þó gæti vitanlega verið um svo stóran hreppshluta að ræða, að hann gæti vel verið sjálfstætt sveitarfélag, og væri þá vissulega skynsamlegt af viðkomandi ráðh. og þeim, sem tillögurétt eiga að hafa í slíku máli, að uppfylla óskir íbúanna í því efni, sem hér er um að ræða.

Í grg. þeirri, sem fylgir frv. þessu, og með þeim fáu orðum, sem ég hef hér um þetta sagt, held ég að fram hafi komið það, sem fyrir okkur flutningsmönnum þessa máls vakir, og vænti ég góðra undirtekta hv. alþingismanna.

Ég leyfi mér svo að óska eftir, að málinu verði að þessari umr. lokinni vísað til 2. umr. og hv. félmn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 25 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 26 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

31. Eignarnám á löndum í Garðahreppi.

Á 73. fundi í Nd., 22. marz, var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 11 1. febr. 1936, um eignarnámsheimild á nokkrum löndum og á afnotarétti landsvæða í Hafnarfirði, Garðahreppi og Grindavíkurhreppi og um stækkun lögsagnarumdæmis Hafnarfjarðarkaupstaðar [139. mál] (þmfrv., A. 370).

Á 74. fundi í Nd., 25. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 18 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Ólafur Thors): Herra forseti. Hv. þm. Skagf. og ég höfum leyft okkur að flytja frv. það, sem prentað er á þskj. 370 og er um breyt. á l. nr. 11 1. febr. 1936, um eignarnámsheimild á nokkrum löndum og á afnotarétti landsvæða í Hafnarfirði, Garðahreppi og Grindavíkurhreppi og um stækkun lögsagnarumdæmis Hafnarfjarðarkaupstaðar.

Ég tel ástæðulaust að hafa langar skýringar á þessu máli, m. a. og einkum vegna þess, að þær eru gefnar í grg., þó að hún sé ekki heldur ýkjálöng. Aðalatriðið er, að skv. téðum lögum fékk ríkisstj. heimild til þess að taka eignarnámi vissar jarðir í Gullbringusýslu, og er það orðað í lögunum í þremur málslíðum, ef ég man rétt, í 1. gr. laganna, og tilgangur þessara laga er að breyta 3. tölulið 1. gr., en þar stendur, að ríkisstj. sé heimilt að taka eignarnámi afnotarétt þess landsvæðis í Garðahreppi, sem takmarkast þannig: „Að austan af veginum milli Hafnarfjarðar og Reykjavíkur, að norðan af Arnarneslæk og Arnarnesvogi, að vestan af beinni línu úr suðvesturhorni Arnarnesvogar að vesturhorni Engidals, þaðan meðfram Álftanesveginum að aðalveginum milli Hafnarfjarðar og Reykjavíkur. Undanskilið skal þó land nýbýlisins Langholts og land það milli Arnarnes- og Hraunholtslækja, sem þegar er útskipt til bænda í Garðahreppi.“

Þetta er orðrétt sá staflíður, sem við óskum eftir að megi falla niður úr 1. gr. téðra laga.

Tilgangur laganna í öndverðu var sá, að þegar það eignarnám, sem þar er gert ráð fyrir, hefði farið fram, ætti að selja eða leigja löndin, sem tekin voru eignarnámi, til Hafnarfjarðarkaupstaðar. Þá var einnig ætlað, að þegar eignarnámið hefði farið fram og Hafnarfjörður fengið leigumála eða kauprétt eða öðlæzt eignarrétt með kaupum á landinu, skyldi landið falla undir lögsagnarumdæmi Hafnarfjarðar, og átti þá að ráðstafa þessum löndum í samráði við Búnaðarfélagið.

Nú hefur aldrei komið til framkvæmda þetta

ákvæði laganna, sem hér er ætlað að felld verði niður. Ákvæðið hefur hins vegar verið þyrnir í augum íbúa þessa hrepps, Garðahrepps, og nú hafa þeir mælt til þess við okkur flm. og við orðið við tilmælum þeirra um að flytja frv. um, að þessi eignarnámsheimild vofi ekki yfir þeim, enda standa nú mál þannig, ef ég veit rétt, að það er nauðsynlegt, að þetta verði skýrt markað, hvað heimilt er og ekki heimilt. Þessi lönd, sem hér er um að ræða, eru nú að byggjast meira og meira, og ef þessi heimild er notuð, verða þessi eignarnámslönd hluti af lögsagnarumdæmi Hafnarfjarðarkaupstaðar og eins og tvær eyjar inni í miðjum Garðahreppi. Ég hygg, að öll stjórn og framkvæmd þessarar landspildu, sem hér er um að ræða, yrði óeðlileg, ef þannig væri með málin farið, og það sé að öllu leyti sanngjarnt, að Garðahreppur haldi þessum sínum löndum, enda verð ég að segja eins og er, að reynslan bendir ekki til, að mikil nauðsyn hafi knúð til þessarar lagasetningar og til þessarar heimildar, sem nú í meira en tuttugu ár hefur ekki verið notuð.

Ég skal svo ekki fjölyrða um þetta, enda efast ég um, að hv. þm., án þess að hafa fyrir sér uppdrátt af þessu landsvæði, geti gert sér fyllilega grein fyrir, hvað um er að ræða. Ég ítreka aðeins, að hér er um að ræða einróma beiðni hreppsnefndar Garðahrepps og að reyndin bendir til, að Hafnarfjörður þurfi ekki sérstaklega á þessu að halda.

Ég leyfi mér að óska þess, að að lokinni þessari umr. verði málinu vísað til hv. allshn. Ég geng út frá, að hv. n. eigi um þetta viðræður, ja, ég hefði nú heldur kosið við hreppsnefnd Garðahrepps heldur en við mig og er þó að sjálfsögðu reiðubúinn með ánægju að mæta á fundi n., ef þess er óskað og þegar þess er óskað, en hinir kunnugustu menn greina þar náttúrulega ljósast frá, hverjar orsakir liggja til grundvallar fyrir beiðni þeirra. Að sama skapi tel ég sjálfsgætt, að n. eigi viðræður um þetta við stjórnarvöld Hafnarfjarðar, hvort heldur er hv. þm. Hafnf. eða við bæjarstjóra, bæjarráð eða bæjarstjórn Hafnarfjarðar. Skal ég svo ekki um það hafa fleiri orð.

Emil Jónsson: Herra forseti. Það hefur nú atvikast þannig, að ég hef ekki átt kost á að sjá þetta frv. fyrr en nú, rétt um það bil sem fundurinn var að hefjast, þannig að ég hef ekki getað kynnt mér það sem skyldi fyrir þessa umr. og þá náttúrulega ekki heldur getað rætt það, hvorki við bæjarstjórnann í Hafnarfirði né bæjarstjórnarmenn aðra. En mig langaði þó þegar við þessa 1. umr. að segja um það nokkur orð.

Þegar ég flutti frv. til laga um eignarnámsheimild á nokkrum löndum í Hafnarfirði, Garðahreppi og Grindavíkurhreppi og um stækkun lögsagnarumdæmis Hafnarfjarðar, árið 1935, ætla ég að það hafi verið, þá var um málið samkomulag við hv. páv. þm. G-K. og enn verandi sama hv. þm. um það, hvernig þetta frv. yrði gert úr garði, og það voru þá höfð samráð við þá aðila, að ég ætla flesta, sem málið snerti.

Ég held, að mig rangminni það ekki, að einmitt hv. þm. G-K. hafi sjálfur orðað þá breytingu, sem gerð var á frv. mínu 1935, og orðað hana einmitt eins og hún var síðar samþykkt, að sú greinin, sem hann vill láta fella burt úr þessu frv., sé einmitt frá honum sjálfum komin og hans umbjóðendum til þess að fá um málið samkomulag þá. Mér kemur þess vegna nokkuð á óvart, að það skuli einmitt vera þessi grein, sem hann og hans umbjóðendur fengu setta inn í lögin þá, sem eigi að taka í burt nú.

Það er alveg rétt, sem hv. þm. sagði, að þessi lög hafa ekki komið til framkvæmda að öllu leyti, en þó hafa þau komið til framkvæmda að mjög verulegu leyti, því að mikill hluti af þessu landi, sem þarna er um að ræða, hefur verið afhentur Hafnarfjarðarbæ. Það er það land, sem ríkissjóður átti og ekki var ráðstafað áður. Það hefur Hafnarfjarðarbær fengið til umráða, þó að heimildin um innlimun í lögsagnarumdæmið hafi ekki komist í kring enn. En það hefur orðið, eftir því sem ég veit best, nokkur hindrun fyrir því, að landið væri hægt að leigja eins ört og á hefur verið sótt um það. Ég held því, að það mundu verða allmiklir agnár og annmarkar á því, ef nú ætti að nema í burt þessi ákvæði úr lögunum, sem hér er stungið upp á.

Það stendur í grg. frv., fært sem meginrök fyrir málinu, að þetta landsvæði, sem hér um ræðir, verði eins og nokkurs konar eyja í miðjum Garðahreppi og þess vegna skipti það hreppnum óeðlilega, ef þetta verður haft eins og ákveðið er í nügildandi lögum.

Um það er það að segja, að allur Hafnarfjarðarkaupstaður, eins og hann leggur sig, er eins og eyja inni í miðjum Garðahreppi. Garðahreppur er fyrir norðan hann, austan hann og sunnan hann og allt í kringum hann, en þessi litla landspilda, sem hér um ræðir, er tengd við landsvæði Hafnarfjarðar einmitt í Engidal, svo að hún verður ekkert frekar eyja innan í miðjum Garðahreppi en allur Hafnarfjörður er eyja í miðjum Garðahreppi.

Eins og ég sagði í upphafi, er ég ekki búinn að kynna mér þetta nógu vel til þess að taka endanlega afstöðu til málsins, hvorki til þess, hvort það mundi í einhverju einu formi eða öðru vera hugsanlegt að ná um það samkomulagi, né sem sagt um afstöðu til frv. í heild. En mér finnst þó eins og málið komi mér þannig fyrir sjónir, að lítið athuguðu máli, að ég teldi það mjög andstætt þeim tilgangi, sem ætlað var að ná með frv., sem flutt var 1935, og lögunum, sem samþ. voru og afgreidd 1936.

Ég vildi mjög eindregið leyfa mér að mælast til þess, að sú n., sem fær það til athugunar, hafi, eins og flm. raunar óskaði, samráð við bæjarstjórn og bæjarstjóra Hafnarfjarðar og fái þeirra umsögn um málið, og mun ég að sjálfsögðu, þegar tækifæri gefst, einnig ræða við þá um það. En ég hefði haldið, að lítið athuguðu máli, að það væri heldur ástæða til þess að auka enn meira við lögsagnarumdæmi Hafnarfjarðar en að draga úr þeim möguleikum, sem eru þegar fyrir hendi fyrir aukningu, því að byggðin vex þar mjög ört, og það eru

ýmsir sambýlisörðugleikar, sem skapast við það, að þéttbýli er að rísa upp og myndast rétt fyrir utan kaupstaðamörkin, eins og þau eru nú.

Flm. (Ólafur Thors): Herra forseti. Ég man nú ekki frekar en hv. þm. Hafnf. örugglega, hvað fram fór, þegar þessi lög voru sett. Ég veit þó fyrir vist, að ég hef ekki sjálfur orðað þennan 3. töluð 1. gr., einfaldlega af því, að ég hef ekki nægan kunnugleika, þó að undarlegt megi kannske heita, til þess að gera það. Ég neita hins vegar engan veginn, ef hv. þm. heldur því fram, að hér hafi verið um að ræða af hans hendi eða okkar hendi beggja tilraunir til þess að sætta þá aðila, sem við erum umboðsmenn fyrir hér á Alþingi, í þessu máli. En að sjálfsögðu er honum ljóst engu síður en mér, að það, sem hefur þótt gott eða viðunandi a. m. k. fyrir 21 ári, getur verið orðið algerlega óviðunandi fyrir annan aðilann og jafnvel óhagstætt báðum nú, þegar svo langur tími er liðinn, og það á jafnórlagarikum breytingatímum og þetta 21 ár er.

Ég minnst svo aðeins á, að gefnu tilefni, að í grg., sem raunar er ekki samin af mér, segir, að ef nefnd lönd verði sameinuð lögsagnarumdæmi Hafnarfjarðarkaupstaðar, muni þau mynda tvær eyjar inni í miðjum byggðum Garðahrepps. Þó að það sé rétt, að Hafnarfjarðarkaupstaður er umlukstur Garðahreppi á alla vegu, þá er það heldur ólánlegt að hafa þarna tvær nýjar eyjar inni í Garðahreppi í lögsagnarumdæmi Hafnarfjarðar. Það sker auðvitað ekki úr málinu, en heldur er það ólánlegt.

Ég tek svo alveg undir óskir hv. þm. Hafnf., sem ég raunar hafði látið í ljós, að bæjaryfirvöld Hafnarfjarðar, annaðhvort beinlínis eða fyrir milligöngu hv. þm., verði nánar umspurð um þetta. En ég hef það eftir kunnugum manni, að þær raddir munu hafa heyrt frá bæjarstjórn Hafnarfjarðar, að það væri meira en hæpið, hvort Hafnarfjörður óskaði svo sérstaklega nú eftir, að þetta land yrði innlimað, og vildi ég, að það mætti satt reynast, því að það auðveldar að sjálfsögðu mjög málið, ef Hafnarfjörður hefur ekki óskir um að halda landinu, en hinir hafa bæði ríka þörf og óskir um það.

Ég vil svo aðeins leyfa mér að mælast til þess, að málið verði ekki tafið, enda Garðahreppsþúum mikil nauðsyn að vita sem fyrst, hvað verða á í þessum efnum.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til allshn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

32. Búnaðarbanki Íslands.

Á 77. fundi í Nd., 29. marz, var útbýtt:
Frv. til l. um breyt. á l. nr. 115 7. nóv. 1941, um Búnaðarbanka Íslands [144. mál] (þmfrv., A. 381).

Á 78. fundi í Nd., 1. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 79. fundi í Nd., 2. apríl, var frv. aftur tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 19 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Frsn. (Jón Pálmason): Herra forseti. Þetta frv., sem hér liggur fyrir á þskj. 381 og flutt er af mér og hv. 2. þm. Skagf. sem minni hluta landbn. þessarar hv. deildar, er, eins og kunnugt er og tekið er fram í grg., samið af þeirri mþn., sem hæstv. fyrrv. landbrh. skipaði 5. júlí s. l. til þess að gera tillögur um bæta aðstöð frumbýlinga í landinu, bæði nýbýlamanna og annarra, og að öðru leyti gera tillögur um nýjar framkvæmdir eða nýja og bæta aðstöðu fyrir þá, sem skemmst eru komnir áleiðis í framförum sveitanna.

Þetta mál á nokkuð langan aðdraganda og sína sögu. Það er nokkurn veginn kunnugt mál, að síðan verðhækkun og dýrtíðarskrúfa hélt innreið sína í þetta land í stríðinu síðasta, hafa verið sívaxandi örðugleikar fyrir þá, sem vilja stofna til búskapar í sveitum landsins, að gera það, vegna þess, hve það er orðið gífurlega dýrt og því dýrara sem lengra hefur liðið og meira hefur færzt í það horf, að menn hafa ekki getað treyst á mannaflíð, heldur orðið að treysta á vélaflíð og þá um leið kaupa dýrar vélar.

Á Alþingi 1951 flutti ég frv. um stofnlána-deild landbúnaðarins til þess að bæta nokkuð úr á þessu sviði. Það náði ekki fram að ganga og fékk sína mótstöðu. Það var af mér og hv. 2. þm. Skagf. endurflutt á þingi 1952, og fór á sömu leið. Með þessu frv. var tilgangurinn sá að bæta nokkuð aðstöðu þeirra manna, sem leggja í það að stofna til búskapar. Í þriðja lagi má svo geta þess, að hv. þm. Borgf. flutti á þingi 1952 frv. um framlag til veðeildar Búnaðarbankans, er nema skyldi 5 millj. kr. á ári, og í fjórða lagi var flutt frv. á því sama þingi af hv. fyrrv. 1. þm. Árn., Jörundi Brynjólfssyni, og fleiri mönnum um að gera átak til endurbóta í þessum efnum. Ekkert af þessum frv. náði samþykki hér á Alþingi, þó að undarlegt megi telja.

Síðan skeður það, og það fyrsta, sem gerist til nokkurra endurbóta á þessu sviði, er það, að hæstv. fyrrverandi ríkisstj. lagði til á þingi 1954 að leggja fram af tekjuafgangi 4 millj. kr. til veðeildar Búnaðarbanka Íslands og á sama hátt árið 1955 að bæta þar við 2 millj. kr. Sú upphæð er að kalla má það eina fé, sem síðustu árin hefur verið til ráðstöfunar í þessu skyni frá hálfu Búnaðarbankans, og svo að

öðru leyti það, sem sparisjóðsdeild hans hefur lánað. Nú er það, eins og gefur að skilja, að þessir peningar eru fyrir löngu eyddir, og það má telja góðra gjalda vert það atriði úr frv. okkar í mþn., sem ég nefndi, að gefa eftir þessar skuldir við ríkissjóðinn. Hins vegar er það sjáanlegt öllum mönnum, að það skapar ekki neina fjármuni til þess að halda starfsemi þessarar stofnunar áfram. Skuld sú, sem hér er farið fram á að gefin verði eftir af hálfu sparisjóðsdeilda Búnaðarbankans, mun vera nú um 5 millj. kr., og sýnir það ástandið í þessari stofnun, auk þess sem það er kunnugt, að þar liggja fyrir svo að skiptir hundruðum af óafgreiddum umsóknum frá frumbýlingum og ungum bændum víðs vegar um land. Það er þess vegna mjög ókallandi, að þessu máli sé sinnt á annan hátt en gert hefur verið og viðtækari, því að það er ekki álitleg stefna, sem virðist hafa vakað fyrir sumum mönnum, að það sé meira upp úr því leggjandi að byggja yfir fólkið, sem flýr úr sveitunum, byggja yfir það dýrar byggingar hér í Rvík, heldur en að gera við-eigandi og nokkurn veginn fullnægjandi ráðstafanir til þess, að það sé hægt að stofna til atvinnurekstrar í sveitum landsins, þar sem fólkið elzt upp og vill þá vera þar áfram.

Þegar við í mþn. vorum fyrri hluta vetrar að athuga það, hvað mestu varðaði í þessum málum, komum við ekki auga á annað fremur af þeim till., sem við lögðum fram, en það, að veðdeild Búnaðarbankans yrði gert mögulegt að lána frumbýlingum til jarðakaupa, vélakaupa og bústofnskaupa, því að það eru þau atriði, sem ekkert lánsfé er nú fáanlegt til.

Eg veit, að margir hv. þm. hafa það mikinn skilning á því, hvernig aðstaða sveitamannanna er, eins og nú er komið, að þeir sjá og skilja, að það verður einhverjar ráðstafanir að gera í þessu efni. En því undarlegra er það, að hvorki hæstv. ríkisstj. né þeir fulltrúar, sem hún hefur í þessum málum hér á Alþingi, eða stjórnarflokkarnir hafa, virðast hafa þann skilning á þessu þýðingarmikla atriði, sem æskilegt væri og nauðsynlegt, til þess að þessum málum sé að fullu sinnt. Því hefur að vísu verið slegið fram, að þetta mundi verða athugað og eitt-hvað í því gert, en þar sem ekki er enn þá komið í ljós, að úr því verði neitt á þessu þingi, töldum við flm. þessa frv. ekki fært að geyma það lengur að leggja það fram, enda þótt það sé hér lagt fram af okkur sem minni hluta í hv. landbn.

Eg vil þess vegna mega vænta þess, þrátt fyrir það, sem á undan er gengið, að þessu frv. verði vel tekið. Og enda þótt það hafi komið í ljós, að landbn. sé klofin í málinu, þá tel ég þó eðlilegt, af því að það er minni hluti hennar, sem flytur málið, að því sé til hennar vísað, svo að hún öll í heild fái þá tækifæri til þess að taka það nánar til athugunar en verið hefur.

Að öðru leyti skal ég svo ekki um málið fjöl-yrða, nema sérstakt tilefni gefist til.

Forsrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Þetta mál, sem hér er flutt, er í sjálfu sér mik- ið nauðsynjamál. En að leysa það á þennan

hátt, sem hér er gert ráð fyrir, er vitanlega nákvæmlega það sama og láta málið óleyst með öllu. Það er ekki svona einfalt að leysa það mál að útvega peninga til veðdeildarinnar, og raunverulega sagði hv. þm. A-Húnv. þetta sjálfur. Hann sagði: Það var tvíflutt frv. af mér og hv. 2. þm. Skagf. um stofnlánadeild núna seinustu fimm árin, og þessi frv. náðu ekki fram að ganga. En af því mætti hann ráða það, hvað þýðingarlítið er því miður að flytja svona mál. Hann sagði að vísu, að það virtist ekki vera neinn skilningur á því hjá hv. núv. stjórn- arflokkum að leysa þetta mál. Það er vitað mál, að það er miklu erfiðara með lánsfjárút- vegun núna en var á seinustu fimm árum, og það þarf ekki að fara í neinar grafgötur til þess að fá þann fróðleik, þar sem hann liggur nú fyrir í greinilegri yfirlýsingu frá þjóðbank- anum og sú skýrsla hans hefur verið birt í blöðum undanfarið.

Það er því miklu erfiðara nú en hefur verið á seinustu fimm árum að útvega lánsfé, bæði til veðdeildarinnar og annarra þarfa, og stafar það af ýmsu, m. a., að við höfum sett mikið af okkar fjármunum fast í framkvæmdir. En af þessu mætti hv. þm. sjá, hvað það er til- gangslítið að flytja þetta mál á þennan hátt, því að sjálfsagt vill hann halda því fram, að það hafi verið hjá fyrrverandi stjórnarflokk- um fullkominn velvilji fyrir því að leysa þetta mál með stofnlánadeildina, sem er í sjálfu sér alveg hliðstætt mál og um veðdeildina, og það hafi verið fullkominn vilji fyrir því að leysa málefni veðdeildarinnar undanfarin ár, þegar flutt var um það frv. af hv. þm. Borgf. Það þótti ekki fært. Málin voru svæð í öll þessi skipti, og þó voru meiri möguleikar til láns- fjárútvegunar og sjálfsagt, eftir því sem hv. þm. vill halda fram, meiri vilji til þess að leysa málið. En svona fór um allar þessar sjóferðir, og svona fór jafnframt um frv., sem kom frá hv. 1. þm. Árn. um úrlausn í þessu efni. Fyrrv. stjórn setti dálitinn „þíring“ í veðdeildina, ef ég man rétt, einu sinni frekar en tvisvar, eins og hv. þm. rakti. En það tókst aldrei á undan- förnum árum að leysa þetta mál. Þess vegna eru náttúrlega miklir erfiðleikar á því núna. Í sjálfu sér vitum við, að það vantar í flesta sjóði, sem lána út fjármuni, vantar tilfinnan- lega lánsfé, þó að það sé kannske hvergi eins tilfinnanlegt og þarna í veðdeildinni, því að það er ekki neinn vafi, eins og ég sagði í upp- hafi, að þarna þrengir skórin mjög að. En engum okkar dettur í hug, þó að það vanti pen- inga í verkamannabústaði, vanti peninga til þess að útrýma heilsuspillandi íbúðum eða vanti peninga í húsbýggingamálin yfirleitt, að setja það fram á þann einfalda hátt að flytja frv. um, að þetta skuli lagt úr bæjarsjóði eða ríkis- sjóði, flytja það í bæjarstjórn Rvíkur eða hér á Alþingi. Það þarf vitanlega að afla fjár, til þess að frv. verði eitthvað meira en nafnið. Þar sem maður veit, að fjárlög eru núna af- greidd þannig, að ekki eru líkur fyrir tekju- afgangi, þá þarf vitanlega að afla fjár til þessa.

Eg skal ekki orðlengja frekar um þetta,

vegna þess að af þessum ástæðum, sem ég hef sýnt, og eins og saga þeirra frv., sem hafa verið flutt á undanförunum árum um þessi mál, sýnir og hv. þm. sjálfur rakti, verður málið vitanlega ekki leyst á þennan veg. En eins og ég hef lýst yfir áður og eins og hæstv. fjmrh. hefur lýst yfir, er verið að vinna að því að reyna að leysa þetta mál og það á þann hátt, að það komi að einhverju gagni, m. ö. o. að útvega peninga, sem veðdeildin geti fengið til útlána, og það mál vona ég að leysist núna næstu vikur. Og það er raunverulega þessi hlið á málinu, sem er vandinn, það er að útvega fjármunina, því að við erum sjálfsgætt, — ég efast ekkert um það, — bæði flm. þessa frv. og stjórnarflokkarnir, sammála um, að það þarf að leysa þetta mál og leysa það raunverulega, en ekki með frv., sem leysir því miður ekki neitt.

Frsm. (Jón Pálmason): Herra forseti. Það kom fram í ræðu hæstv. forsrh., að hann taldi það að leysa þetta vandamál, sem hér liggur fyrir, skv. því, sem lagt er fyrir í þessu frv., væri sama og að leysa það ekki.

Ég skal játa, að það er ekki hátt stefnt með því að fara fram á að leggja fram 5 millj. kr. á ári í þessu skyni. Raunverulega hefur aldrei verið farið lengra á undanförunum árum af hálfu Búnaðarbankans en að veita veðdeildarlán að hámarki 35 þús. kr., og náttúrulega er það allsendis ófullnægjandi.

Þegar við vorum að athuga þessi mál í mþn., reiknuðum við ekki með hærri upphæð en það, að það yrði þá farið í 50 þús. kr. á mann, og þær 5 millj., sem hér er farið fram á á ári, mundu þá nægja handa 100 mönnum. En eins og ég sagði áðan, er kunnugt, að það liggja fyrir óafgreiddar umsóknir hjá Búnaðarbankanum um lán úr veðdeild svo að skiptir hundruðum, svo að það er út af fyrir sig nokkuð til í því hjá hæstv. ráðh., að málið væri ekki fullnægjandi leyst, þó að þessi upphæð væri lögð fram. En að það sé þó ekki nokkur bót frá því aðgerðaleyfi, sem verið hefur og er á þessu sviði, að fá þessa upphæð, það get ég ekki fallist á, og þegar svo er komið, að hæstv. núverandi ríkisstj. hefur skv. áætlun hækkað útgjöld ríkisins að meðtöldum útflutningssjóði á einu ári um 400 millj. kr.. Þá þykir mér það nokkuð kaldranalegt að fá þau svör, að það sé enginn eyrir til til þess að lána frumbýlingum til vélakaupa, bústofnskaupa og jarðakaupa.

Að það hafi sýnt sig á undanförunum árum, að þetta mál hafi ekki verið leyst eftir þeim leiðum, sem farið hafi verið fram á, sýnir ekki það, að við, sem höfum flutt till. í þessa átt, höfum ekki haft á réttu að standa, heldur hefur það sýnt hitt, að hér á Alp. vantar skilning hjá meiri hluta þingmanna til þess að leysa þetta mál á eðlilegan og réttmætan hátt.

Það er út af fyrir sig ekki nema gott um það að segja, sem hæstv. forsrh. gat um í lok ræðu sinnar, að það væri verið að undirbúa það að útvega fjármuni til þess að leysa þetta mál, og að sjálfsgöðu fögnum við flm. því, ef

Alpt. 1956. C. (76. löggjafarþing).

það verður gert. En fyrir fáum dögum átti ég tal við bankastjóra Búnaðarbankans, sem ætti allra manna helzt um þetta að vita, og hann hafði þá ekki neinar vonir um að fá neina fjármuni í veðdeild Búnaðarbankans á þessu ári. Hins vegar er það svo, að ef það er alvara hjá hæstv. ríkisstj. og hennar flokkum að leysa þetta mál á eitthvað fullkomnari hátt en hér er farið fram á, þá ber að fagna því. En ég vil þá mega vænta þess, að það komi eitthvað í ljós um það áður en þessu Alp. verður slitið. — Að öðru leyti skal ég ekki fjölyrða um málið, en vænti þess, að það gangi sína leið áfram.

ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til landbn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagsskrá tekið frammar.

33. Íþróttalög.

Á 80. fundi í Nd., 4. apríl, var útbýtt:

Frsv. til l. um breyt. á íþróttalögum, nr. 49 7. apríl 1956 [152. mál] (þmfrv., A. 405).

Á 81. fundi í Nd., 5. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Frsv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 19 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Benedikt Gröndal): Herra forseti. Með frv. því til breytinga á íþróttalögum, sem hér er til umr., er lagt til, að íslenzk glíma verði gerð að skyldunámsgrein í barnaskólum. Þar með er ætlunin að tryggja, að allir heilbrigðir drengir læri glímu í bernsku, og ætti það að verða glímunnar allmikil lyftistöng í framtíðinni, ef vel tekst.

Hér er ekki aðeins um íþróttamál að ræða, heldur einnig þjóðernislegt menningarmál. Glíman er sérstæður þáttur í hinum íslenzka arfi, þáttur, sem þjóðin hefur ekki ráð á að glata. Íslenzka glíman er sérkennileg og fögur íþrótt. Hún ber af flestu því, sem nútímapjóðir kalla glímu, eins og gull af eir. Hún er göfandi fyrir margra hluta sakir. Aflið eitt fær ekki ráðið, heldur valda lípurð, snerpa, kunnátta og skjót hugsun miklu um leikslok, og glíman þroskar drenglund. Ein af öllum tungum veraldar, sem menn þekkja til hér á landi, á íslenzkan orðið bræðrabylta, og bregður það eitt miklu ljósi á anda glímunnar.

Enda þótt glímunnar hafi hnignað mjög frá því, sem áður var hér á landi, hefur hún átt marga áhugamenn, sem mikið hafa lagt í sólurnar fyrir hana. Það er gamalt og heitt áhugamál íþróttasambands Íslands og ungmennafélaganna að gera glímuna að skyldunámsgrein í skólum á svipaðan hátt og sundið

er. Enda þótt svo hafi ekki orðið fyrr, virðast nú vera fyrir hendi aðstæður til að gera þennan gamla draum íþróttamanna og ungmannafélaga að veruleika.

Þótt glíman hafi ekki verið skyldunámssgrein í skólum, hefur það ákvæði staðið í lögum, að gefa skuli nemendum kost á glímukennslu. Hafa margir áhugamenn, bæði íþróttafulltrúi og fjölmargir kennarar, unnið af miklum og lofsverðum áhuga að málefnum glímunnar í skólum. Hefur glíma verið kennd á allmörgum stöðum, og mun reynsla kennaranna vera sú, að drengir taki kennslunni mjög vel og fái fljótlega áhuga á henni. Ef sú breyting nær fram að ganga, sem hér er farið fram á, mega þessir áhugamenn líta á það sem viðurkenningu Alþingis á störfum þeirra, og glímuskyldan ætti að verða þeim byr undir báða vængi í starfinu.

Sá kostur hefur verið valinn að ráði þrautreynds glímukennara að leggja glímuskylduna á árgangana 10 og 11 ára. Þykir ekki ástæða til að láta skylduna ná yfir fleiri ár. En það er að sjálfsögðu vandalaust fyrir íþróttakennara á öllum stigum skólanna fyrir ofan þennan aldur að halda áfram glímukennslu, þegar grundvöllur hefur verið lagður að nokkurri glímureynslu pílta svo snemma. Er full ástæða til að ætla, að glímt verði áfram, þegar einu sinni er byrjað á því.

Glímuna má kenna á tvennan hátt, annaðhvort sem hluta af fimleikanámi eða í sérstökum námskeiðum. Glíman getur þrýðilega átt heima með fimleikakennslunni, enda henta henni allar aðstæður, sem þeirri kennslu eru búnar, nema hvað beltum þarf að bæta við. Er það venja fimleikakennara að hafa sameiginlegar fimleikaæfingar fyrstu 10–20 mínútur hverrar kennslustundar, en taka síðan upp aðra leiki, stundum fimleika á slá, í hringum, rimlum, á dýnu eða hesti eða t. d. handknattleik. Í þessum seinni hluta kennslustundanna ætti að vera vandaliðið að taka glímuna með og þá um leið mjög kostnaðarlítið.

Það er látið í vald fræðslumálastjórnarinnar að ákveða, hvort þessi kennsluskipan verður á höfð eða glíman kennd í sérstökum námskeiðum, svo og er það látið í vald fræðslumálastjórnarinnar að ráða fram úr mörgum framkvæmdaatriðum þessa máls. Virðist það vera skynsamlegast, að framkvæmd glímukennslunnar verði mótuð eftir aðstæðum í höndum reyndra og glöggra manna, sem um þessi mál fjalla. Gert er ráð fyrir, að glímukennslunni fylgi lítill bók, sem piltar lesi. Er ekki ætlað til, að þetta sé ýtarleg kennslubók, heldur skal hún kynna nemendum forsögu og anda glímunnar, jafnframt því sem þeim verði kennd nokkur undirstöðuatriði og glímureglur. Ekki þyrfti þetta að vera fyrirferðarmikið lestrar efni, en æskilegt er, að það sé nokkuð.

Vera má, að íþróttakennurum skólanna sé nokkur vandi á höndum fyrst í stað, ef frv. þetta verður að lögum. Hefur þess ekki verið krafist af þeim hingað til, að þeir kenndu glímu, enda þótt fjölmargir þeirra hafi gert það og fleiri geti það vafalaust. Er því gert

ráð fyrir námskeiðum fyrir kennarana, ef þess gerist þörf.

Hitt eru flm. þessa máls sannfærðir um, að íþróttakennarastéttin muni veita þessu máli stuðning sinn, eins og hún hefur lyft öðrum íþróttagreinum til almenns vegs og virðingar með því að kenna þær æskunni í skólum landsins. Með fulltingi íþróttakennara getur mál þetta borið þann árangur, að ný endurvakning glímunnar hefjist og hún verði í framtíðinni eign alls þorra landsmanna, eins og sunðið er nú að verða.

Má þess þá vænta, að hið þrotlausa starf áhugamanna fyrir glímunni komist á nýjan grundvöll og íslenzka glíman haldi örugglega áfram að vera einn af gimsteinum íslenzkrar menningar hjá komandi kynslóðum.

Að lokum legg ég til, að málinu sé vísað til menntmn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til menntmn. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

34. Lífeyrissjóður togarasjómanna.

Á 81. fundi í Nd., 5. apríl, var útbýtt:

Frv. til 1. umr. lífeyrissjóð togarasjómanna [153. mál] (þmfrv., A. 408).

Á 82. og 83. fundi í Nd., 8. og 9. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 84. fundi í Nd., 10. apríl, var frv. enn tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 20 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Gunnar Jóhannsson: Herra forseti. Frv. það, sem við flytjum, hv. 3. þm. Reykv. og ég, á þskj. 408, var flutt hér í hv. deild á síðasta Alþingi af sömu þingmönnum ásamt Sigurði Guðnasyni. Frv. var samþ. til 2. umr. og til heilbr.- og félmn. Meiri hl. n. skillaði ekki álit um málið, en minni hlutinn, núv. hæstv. félmrh., mælti með því, að það væri samþykkt, en málið fékkst ekki tekið fyrir hér í hv. deild. Áhugi hv. alþm. fyrir þessu mikla hagsmunamáli togarasjómanna var því miður ekki meiri þá.

Frá því á síðasta Alþingi, þegar þetta mál var til umræðu, má segja, að margt hafi breytzt. M. a. vildi ég leyfa mér að benda á, að hér í hv. Alþingi hefur komið fram í ræðum allmargra hv. alþm. allmikill áhugi fyrir bættum kjörum sjómannastéttarinnar almennt og því m. a. óspart á lofti haldið, að þær ráðstafanir, sem gerðar hafa verið í sambandi við skattafrádrag sjómanna að tilhlutan hæstv.

ríkisstj., hafi verið lítilfjörlegar og að skattafriðindi til handa sjómönnum hefðu átt að vera meiri.

Ég mun nú ekki í sambandi við þetta frv. ræða um skattafriðindi út af fyrir sig til handa sjómönnum, enda er það mál afgreitt nú að þessu sinni. Ég minni aðeins á þetta nú í von um, að það frv., sem nú liggur fyrir til 1. umr. hér, fái betri afgreiðslu nú á þessu þingi en í fyrra. Í framsöguræðu um málið gat 1. flm. frv., hv. núv. 3. þm. Reykv., þess, að á síðasta flokksþingi Sósf., þar sem miklar umræður urðu um vandamál sjávarútvegsins og þá alveg sérstaklega um þau vandræði útgerðarmanna og annarra eigenda togaranna og annarra fiskiskipa um að manna togarafлотann nægilega dugandi íslenzkum sjómönnum, hafi einn af fulltrúum þingsins, Guðmundur J. Guðmundsson, núv. starfsmaður Dagsbrúnar, komið fram með þá uppástungu, hvort ekki mundi til-tækilegt að koma á lífeyrissjóði fyrir togarasjómenn í svipuðu formi og embættismenn nú njóta. Þessi verkamaður þekkir mætavel til lífs togarasjóðmanna. Sjálfur er hann sonur togarasjómanns, sem í áratugi hefur unnið á íslenzkum togarum. Þessari uppástungu var að sjálfsögðu vel tekið og þá þegar ákveðið að fela þingmönnum Sósf. að vinna að framgangi málsins á Alþingi. Upplýst er enn fremur, að hugmynd um stofnun lífeyrissjóðs togarasjó-manna hafi þá verið allmikið rædd meðal togarasjóðmanna.

Hv. 3. landsk. sagði m. a. í framsöguræðu um málið í fyrra, með leyfi hæstv. forseta:

„Ég átti m. a. nýlega tal við formanninn fyrir Sjómannafélagi Akureyrar, Tryggva Helgason. Hann sagði mér frá því, að togarasjómenn á Akureyri hefðu rætt þetta mál um nauðsynina á lífeyrissjóði fyrir togarasjómenn allmikið hjá sér, og stjórn Sjómannafélags Akureyrar hafði síðan rætt þetta mál við stjórn útgerðar-félagsins þar á Akureyri, en það mál verið fellt í útgerðarfélagisstjórninni.“

Síðan þetta mál var flutt hér á Alþingi, hefur málið mikið verið rætt meðal togarasjó-manna og á áreiðanlega miklum vinsældum að fagna meðal þeirra. Mér er enn fremur kunnugt um, að stjórnendur Sjómannafélags Reykjavíkur, Hafnarfjarðar, Siglufjarðar, Akureyrar og Ísafjarðar og víðar hafa lýst sig samþykka hugmyndinni um lífeyrissjóð togarasjóðmanna, og mörg önnur verkalyðssamtök hafa lýst yfir fullum stuðningi sínum við frv. Það er því engum vafa undirorpið, að þetta mál nýtur fyllsta stuðnings verkalyðshreyfingarinnar almennt og ég vil segja alþjóðar. Mönnum er nú máské frekar en áður farið að skiljast það, hvers virði sjómennirnir eru fyrir íslenzku þjóðina og fjárhagslega afkomu almennings í þessu landi. Ég minni hér á, að um 1200 togarasjómenn afla um helming alls fískis, sem Íslendingar veiða, eða nánar tiltekið $\frac{1}{4}$ hluti sjómannastéttarinnar aflar þessara verðmæta.

Það ætti að vera óþarft að rökstyðja sérstaklega þá miklu þörf og ég vil segja lífsnauðsyn fyrir þjóðina, að hægt sé á hvaða tíma sem er að tryggja dugandi sjómenn á fiskiflotann.

Þessir 1200 menn, sem á togurunum eru, standa undir stórum hluta af okkar útflutningsverðmæti eða sem næst 400—500 millj. kr.

Ég tel óþarft að ræða eða fjölýrða hér um þörf togaramannanna sjálfra fyrir, að þessum málum verði komið í framkvæmd, hún er svo augljós hverjum þeim, sem vill hugsa raunhæft um málið.

Ég þykist vita, að hv. Alþingi telji það sjálf-sagða skyldu sína að hlynna frekar en gert hefur verið að hinum ýmsu hagsmunamálum sjómannastéttarinnar, og nú með flutningi þessa frv. gefst alveg sérstakt tækifæri til þess.

Í þessu frv. er gert ráð fyrir betri og skjótari tryggingu sjómönnum til handa hvað lífeyrissjóð snertir en hjá opinberum starfsmönnum. Það er gert ráð fyrir, að lífeyririnn hækki fyrir með starfsaldrinum. Áður fyrr, á meðan hvíldartíminn var styttri, og jafnvel áður en vökulögin voru til, voru fjölmargir togarasjó-menn orðnir útslitnir menn eftir 15—20 ára starf á sjónum. Þetta er svo kunnugt öllum, sem eitthvað hafa fylgt með þeim málum, að óþarft er að ræða frekar um það atriði. En á þessu hefur orðið allmikil breyting til batnaðar, eftir að hvíldartíminn hefur verið lengdur. Hins vegar er vinnan á togurunum það erfið, að menn verða útþrælkaðir með því að stunda í tugi ára togarasjómennsku og verða þreyttari og útslitnari en flestir aðrir, sem erfiðisvinnu stunda. Þess vegna er sjálfsagt að reikna með því, að lífeyririnn hækki fyrir hjá togarasjó-mönnum en t. d. hjá embættismönnum.

1. gr. frv. mælir svo á um, að stofna skuli sérstakan sjóð til þess að tryggja togarasjóðmönnum, er láta af störfum vegna elli eða vanheilsu, lífeyri svo og ekkjum þeirra og börnum. Rétt er og að lána togarasjóðmönnum úr slíkum sjóði til húsbýggingar handa þeim sjálfum með góðum kjörum. Ríkissjóður leggi lífeyrissjóði togarasjóðmanna sem stofnfé 2 millj. kr., Landsbanki Íslands 2 millj. kr., Útveggsbanki Íslands 1 millj. kr. Það virðist allt mæla með því, að aðalbankar þjóðarinnar láti töluvert af mörkum sem stofnfé í sjóðinn, þegar það er m. a. haft í huga, að mikinn hluta af gróða sínum fá bankarnir beint eða óbeint í gegnum útgerðina og fyrir starf sjómannastéttarinnar.

Þá er og gert ráð fyrir, að ríkissjóður leggi fram 6% af heildarkaupi hvers togarasjómanns, sem er hlutgengur sem aðili í lífeyrissjóði, á móti 1% af heildarkaupi sjómannsins. Ég býst við, að framlag sjómannanna þyki of lágt, og væri sjálfsagt hægt að ná samkomulagi um herra framlag frá togarasjóðmönnum til sjóðsins. Þá er gert ráð fyrir, að togaraeigendur greiði 3% af heildarkaupi því, er sjóðfélagi tekur hjá þeim, í iðgjöld til sjóðsins.

4. gr. frv. er um, hvernig stjórn sjóðsins skuli skipuð, hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Stjórn sjóðsins skal skipuð þrem mönnum. Einn skal tilnefndur af Alþýðusambandi Íslands, og skal hann vera form. stjórnarinnar, annar af ríkisstj. og hinn þriðji kosinn af sjóðfélögum eða félagsskap þeirra samkvæmt nánari ákvæðum í reglugerð. Skipunar- og kjörtími stjórnar er þrjú ár.“

Ég hef hér að nokkru rætt um þær tekjur, sem lífeyrissjóði er ætlað að fá sem stofnfé og árlegar tekjur. Um greiðslur úr sjóðnum mun ég ekki ræða neitt að ráði, enda er þar farið að miklu leyti eftir þeim greinum í lögum um lífeyrissjóð opinberra starfsmanna. Þó er farið inn á nýjar brautir að nokkru leyti.

Gert er ráð fyrir í 7. gr., að að fimm árum liðnum skuli lögin endurskoðuð, og ætti það ákvæði að tryggja þá galla, sem kunna að vera á frv. frá lífeyrissjóðum sjónarmiði, enda ekki ætlað til samkv. 10. gr. frv., að greitt verði úr lífeyrissjóðnum, fyrr en menn hafa verið fimm ár á togurum eftir gildistöku þessara laga.

Það er því engin hætt á taprekstri hjá lífeyrissjóði, þó að úr honum verði lánað mjög fljótt, þar sem endurskoðun laganna er ákveðin eftir aðeins fimm ár. Allir vita, hve mikil hlunnindi það eru fyrir opinbera starfsmenn, að þeir geti fengið lán úr sínum lífeyrissjóðum til húsbýggingar. Eins mundi það verða mjög hagkvæmt fyrir togarasjóðmenn að eiga kost á að fá lán úr sínum lífeyrissjóðum til íbúðarhúsbýgginga, enda alveg sérstök nauðsyn að aðstoða þá með slíkt. Sjómenn eiga allra verkamanna erfiðast hvað þetta snertir. Landverkamenn geta á margan hátt unnið við að koma upp þaki yfir höfuðið, eins og það er kallað, og leggja mjög mikið á sig í þeim efnum, þræla jafnvel oft og tíðum myrkranna á milli við hús sín, en starfandi sjómenn á hafi úti hafa enga aðstöðu til slíks.

Þegar togari kemur að landi með afla sinn, stanzar skipið í fæstum tilfellum lengur en einn sólarhring. Geta því allir séð örðugleikana, sem á því eru fyrir sjómennina að vinna sjálfir að því að byggja sér hús. Þeir hafa enga aðstöðu til þess að nota sinn eigin vinnukraft á sama hátt og þeir, sem í landi búa. Fyrir því er það réttlætismál og um leið þjóðarnauðsyn, að þessum mönnum verði séð fyrir viðunandi lánum með góðum kjörum til íbúðarhúsbýgginga.

Ekki má þó skilja orð mín á þann veg, að ég telji ekki nauðsynlegt, að útveguð séu lán til annarra íbúðarhúsbýgginga. Síður en svo. Lán til íbúðarhúsbýgginga almennt séð er stórt þjóðfélagsvandamál, sem verður að leysa fyrir eða síðar, og ég held, að um það séu flestir sammála.

Við flm. þessa frv. erum sannfærðir um, að samþykkt þess mundi verða til þess m. a. að tryggja togaraeigendum góða og örugga togara-sjóðmenn og tryggja það um leið að sýna togara-sjóðnum, sem búa á margan hátt við ekki aðeins erfiða atvinnu, erfiðasta atvinnu allra íslenskra verkamanna, heldur líka þær sérstæðu aðstæður að vera lengur fjarri heimilum sínum en nokkrir aðrir þegnar þjóðfélagsins, hvort Alþingi metur vinnu þeirra og starf og hve þjóðfélagið leggur mikið upp úr því að geta haldið hverjum dugandi sjómanni, sem á togara fer, sem allra lengst, og að þjóðfélagið vilji búa sem best að þeim og aðstandendum þeirra og sýna það með verki, og enn fremur, að það kunni að meta verk þeirra að verðleikum.

Það mætti segja og það með fullkomnum rökum máskæ, að aðrir fiskimenn, t. d. þeir, sem vinna á mótorbátaflotanum, ættu að verða að-njótandi slíkra eða líkra friðinda og frv. þetta gerir ráð fyrir til handa togarasjóðmönnum. Því er til að svara, að þetta frv. gerir aðeins ráð fyrir lífeyrissjóði togarasjóðmanna. Hins vegar er það álit okkar, sem að þessu frv. stöndum, að það sé fyllilega tímabært að athuga um lífeyrissjóð fyrir fleiri, t. d. bátasjóðmenn, þó að við á þessu stigi málsins teljum rétt að láta þetta mál togarasjóðmannanna ganga fyrir öllu öðru.

Það er sannarlega mikið alvörumál fyrir okkur Íslendinga, hve fáir menn vilja gera það að lífsstarfi sínu að verða sjómenn. Þjóð eins og okkur Íslendingum, sem eigum jafnmikið undir sjósókn og veiðiskap á hafi úti, verður að skiljast það og jafnframt sýna það í verki, hvers virði dugmikil sjómannastétt er fyrir okkar fámenna þjóðfélag. Þessi stétt framléðir eða aflar verðmæta, sem nema hvorki meira né minna en 90—95% af öllum þeim gjaldeyri, sem fæst fyrir útfluttar vörur. Nú er svo komið, að á fiskiflota okkar, togurum og mótorbátum, eru mörg hundruð útlandinga, — það er reyndar ekki nýtt fyrirbrigði, þetta hefur verið áður, — sem við verðum vitanlega að greiða að miklu leyti kaup í erlendum gjaldeyri. Þetta ástand verður að breytast. Við getum ekki til frambúðar treyst á það, að hægt verði að manna út fiskiskip okkar með erlendum fiskimönnum. Eina varanlega úrræðið á þessu sviði er það, að við búum þannig að okkar sjómannastétt, að það verði eftirsótt fyrir dugandi unga menn að gerast sjómenn. Í þessu liggur m. a. aðallausnin.

Þetta frv., sem liggur hér fyrir, ætti, ef að lögum yrði, að verða stór áfangi á þeirri leið, sem fara verður til þess að tryggja það, að nægilega margir dugandi og hraustir íslenskir menn fái til þess að gera það að lífsstarfi sínu að verða togarasjóðmenn.

Ég vil svo að lokum leyfa mér að vonast til þess, að hv. alþm. og hæstv. ríkisstjórn taki þessu frv. okkar með velvild og skilningi. Að lokum vil ég svo leyfa mér að leggja til við hæstv. forseta, að að lokinni þessari umr. verði málinu vísað til heilbr.- og félmn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið framár.

35. Læknaskipunarlög.

Á 93. fundi í Nd., 7. maí, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á læknaskipunarlögum, nr. 16 9. apríl 1955 [162. mál] (þmfrv., A. 483).

Á 94. fundi í Nd., 9. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 19 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Gunnlaugur Þórðarson): Herra forseti. Á s. l. sumri var sagt frá slysi, er varð í litlu læknishéraði úti á landi og hafði nærri kostað mannslíf. Ungur læknir í héraðinu, sem þó var aðeins ráðinn til skamms tíma, átti sjálfur lækningatæki, sem björguðu þarna mannslífi. Ég tók sérstaklega eftir því í frásögn blaða af þessu, að lækningatæki þessi voru í einkaeign læknisins. Mér varð það ekki ljóst fyrr en þá, að héraðslæknum úti á landi eru ekki lögð til lækningatæki, og hefði þessi ungi læknir ekki verið svo forsjáll að hafa sjálfur keypt sér tæki, sem bjargaði þarna mannslífi, þá hefði hann ekki getað notið þeirrar gæfu.

Það þykir sjálfsagt, að sýslunarmenn ríkisins fái lögð til ýmis áhöld, sem þeir þurfa að nota, skrifstofuáhöld og jafnvel ritföng. En hins vegar hafa heilbrigðisyfirvöldin látið sig einu skipta, hvort héraðslæknar hafi öll nauðsynleg lækningatæki eða ekki, og vafalaust hefur skortur í því efni leitt til þess, að mannslífi hafi ekki verið bjargað, þegar á reið.

Kunningi minn einn, ungur læknir, var ráðinn til bráðabirgða í hérað úti á landi. Læknirinn, sem verið hafði í héraðinu, var látinn, og þessi ungi læknir kom þarna í héraðið og hafði ekki gert sér grein fyrir því, að það voru engin áhöld til í héraðinu.

Ég tel það lágmarksskyldu við almenning í læknishéruðum, að héraðslæknum séu lögð til nauðsynleg lækningatæki og það sé ekki undir hælinn lagt, hvort mannslífi verði bjargað eða ekki, vegna fyrirhyggjuleysis í þessu efni. Sumir mundu segja, að læknarnir séu ekki of góðir til þess að leggja sér sjálfir til lækningatæki, en slíkar mótbárur eiga ekki við, því að læknar eru mismunandi áhugasamir um störf sín og almenningur í læknishéraði á kröfu á því, að vel sé fyrir öllu séð þegar um mannslíf er að tefla.

Það mun eigi vera ástæða til þess að ræða ýtarlega um frv. Það skýrir sig sjálft, og vísa ég til grg., sem því fylgir.

Telja mætti eðlilegast að koma þessum lögum í framkvæmd smátt og smátt, láta gera skrá um öll lækningatæki, sem héraðslæknar hafa, bæta strax úr, þar sem þörf er á, og láta þessi ákvæði koma til framkvæmda, eftir því sem breyting verður á skipun héraðslækna úti um land.

Ég leyfi mér að leggja til, að máli þessu verði vísað til heilbr.- og félmn. og til 2. umr.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið framár.

36. Tollskrá o. fl. (frv. SB og GTh).

Á 6. fundi í Ed., 26. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 90 1954, um tollskrá o. fl. [22. mál] (þmfrv., A. 22).

Á sama fundi var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 14 shlj. atkv.

Flm. (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. Frv. það, sem hér liggur fyrir, hefur verið flutt á tveimur undanförunum þingum af okkur flm. þess nú. Enn fremur mun það hafa verið flutt einu sinni áður efnislega af núverandi hæstv. menntmrh. Frv. hefur hins vegar dagað uppi, það hefur verið flutt í Nd. og orðið þar á milli þils og veggja, ef svo mætti að orði komast, í hv. fjhn. En sú hv. n. hefur af hv. neðrideildarþingmönnum oft verið kölluð grafreitir margra mála og það jafnvel góðra mála.

Ég vil nú vænta þess, að þegar við flytjum þetta frv. hér í hv. Ed., fái það betri undirtektir, ekki sízt þar sem svo vill nú til, að einn af flm. þess frá undanförunum árum á nú sæti í hæstv. ríkisstj., hæstv. menntmrh. Vænti ég, að hann muni hafa góð áhrif á hæstv. fjmrh., sem mun hafa átt sinn þátt í því, að þetta sanngirnismál hefur ekki náð fram að ganga.

Þegar þetta mál var flutt upprunalega, þá er, eins og segir í grg. þess, um 80% verðtollur á hljóðfærum. En með lögum nr. 3 frá 29. jan. 1956, um bráðabirgðabreytingu nokkurra laga, hækkaði álag á vörumagnstoll úr 250% í 340% og álag á verðtoll úr 45% í 80%. Með lögum nr. 4 31. jan. 1956, um framleiðslusjóð, var 9% framleiðslusjóðsgjald lagt á tollverð allra innfluttra vara að viðbættum aðflutningsgjöldum og 10% áætlaðri álagningu. Skv. sömu lögum skal greiða 3% framleiðslusjóðsgjald af sölu þeirri og veltu, sem skattskyld er. Eftir þessar breytingar er verðtollur á hljóðfærum kominn upp í 144%. Eftir er þá að reikna með vörumagnstolli og framleiðslusjóðsgjaldi.

Af þessum upplýsingum er það augljóst, hversu gífurlegan þátt tollarnir eiga í verðlagi á hljóðfærum eins og raunar flestöllum vörum, sem fluttar eru til landsins, að undanteknum þó nokkrum allra brýnustu nauðsynjum, sem vitað er að hafa verið undanþegnar þeim tollahækkunum, sem samþykktar hafa verið á síðustu árum.

Þessi gífurlega hæð tolla á hljóðfærum á að sjálfsögðu sinn þátt í því, að almenningur í landinu á stöðugt erfiðara með að eignast þessi tæki, sem telja verður frumskilyrði þess, að unnt sé að iðka almennt þá menningarstarfsemi, sem fólgin er í iðkun hljómlistar. Það er vissulega illa farið, að svo skuli vera komið, að í raun og veru geti aðeins efnafólk eignast algengustu heimilishljóðfæri, en þau eru fyrst og fremst orgel og slagharpa.

Það er mikill misskilningur, ef menn halda, að það séu aðeins einhverjar yfirstéttir í þjóðfélaginu, sem vilji eignast þessi tæki og iðka hljómlist. Allir menn, sem eitthvað þekkja til

meðal almennings, vita það, að á fjölmörgum heimilum alþýðufólks til sjávar og sveita hafa á liðnum tíma verið til hljóðfæri, og þráin meðal fólks til þess að iðka hljómlist hefur verið mjög rík. Mér er næst að halda, að hún fari vaxandi. Það sést m. a. á því, að í fjölmörgum byggðarlögum hafa á undanförunum árum risið upp tónlistarskólar, sem byggðarlögin og einstaklingar hafa lagt mjög mikið á sig til þess að geta haldið uppi. Og mér þótti það allmerkilegt, að t. d. í morgun birtist í einu blaðanna frétt um það, að í miðju einu sveitarhéraði langt frá tónlistarstarfsemi þéttbýlisins hefði nýlega verið stofnaður tónlistarskóli. Þetta gerðist austur á Hvolsvelli í Rangárvallasýslu, ef rétt hefur verið farið með, sem ég dreg ekki í efa, í því blaði, sem skýrði frá þessu.

Þetta sýnir það, að þráin eftir því að iðka tónlist og nema hljóðfæraleik er fjarri því að vera á undanhaldi í landinu. Þvert á móti, með bættum efnahag þjóðarinnar, jafnari lífskjörum, gefur fleira og fleira fólk sér tóm til þess og getur veitt sér tóm til þess að iðka fagrar listir og þá ekki sízt þá listina, sem kölluð hefur verið drottning listanna, tónlistina.

Það er álit margra uppeldisfræðinga, að tónmenntun hljóti jafnan að verða snar þáttur í menningarlegu uppeldi fólksins. En til þess að iðkun hljómlistar geti orðið enn almennari en hún er í dag, þarf hljóðfæraeign í landinu mjög að aukast.

Með þessu frv. er lagt til, að niður verði felldir tollar af helztu hljóðfærum, sem til landsins eru flutt. Ég hef upplýsingar um það, að innflutningur á hljóðfærum til landsins hefur verið tiltölulega lítill á undanförunum árum, og sprettur það, eins og ég sagði, að mjög verulegu leyti af því, hversu tollar eru orðnir geysiháir og algengustu heimilishljóðfæri eru orðin dýr. Það er ekki hægt að fá nú sæmilegt pianó nema fyrir tugi þúsunda króna og orgel fyrir margar þúsundir króna.

Ég býst við því, að þeir, sem sitja við stjórn, þeir, sem gæta hagsmuna ríkissjóðsins, muni nú koma með þá mótbáru, að þetta muni kosta ríkissjóð allmikinn tekjumissi. Þetta er þó ekki að öllu leyti rétt, eins og aðeins er vikið að í grg. þessa frv. Samkv. upplýsingum, sem við flm. fengum, þegar við fluttum þetta frv. upprunalega, voru flutt á árinu 1953, að ég hyggt, inn hljóðfæri fyrir rúml. 975 þús. kr. að innflutningsverðmæti. Vörumagnstollur, verðtollur og söluskattur af þessum innflutningi nam hins vegar rösklega 915 þús. kr. Eftir að tollarnir hafa verið hækkaðir, eins og ég gat um í upphafi máls míns, eru tekjur ríkissjóðs nokkru meiri, miðað við svipaðan innflutning og var fyrir þremur árum.

Ég hef ekki nákvæmar tölur um það, hvað innflutningurinn hefur verið mikill t. d. á s. l. ári, en mér er næst að halda, að hann hafi verið svipaður og hann var árið 1953. Sú mótbára stentz þess vegna trauðla, að ríkissjóður missi mikils í af tekjum, þó að þetta frv. verði samþykkt.

Ég hyggt, að ég þurfi ekki að hafa fleiri orð um þetta mál. Ég vænti þess, að hæstv. fjmrh.

hafi nú með því að fá hæstv. menntmrh. með sér í stjórn, sem hafði mjög góðan skilning á þessu á tveimur s. l. árum, öðlazzt aukinn skilning á þessu, og í stað þess, að málið sofnaði undanfarin ár í fjhn. hv. neðri deildar, þá vænti ég nú, að hv. fjhn. geti í góðri samvinnu bæði við hæstv. fjmrh. og menntmrh. afgreitt þetta mál og Alþ. samþykkt það sem lög á þessu þingi og þannig sýnt enn einu sinni skilning sinn á því fyrir menningarlíf þjóðarinnar, að fagrar listir séu iðkaðar í landi hér.

Ég leyfi mér svo að leggja til, að málinu verði að lokinni þessari umr. vísað til hv. fjhn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 14 shlj. atkv. og til fjhn. með 14 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið framár.

37. Vegalög (frv. SB).

Á 13. fundi í Ed., 15. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 36 14. maí 1955, um breyt. á vegalögum, nr. 34 22. apríl 1947 [52. mál] (þmfrv., A. 57).

Á sama fundi var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 13 shlj. atkv.

Flm. (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. Það er kunnara en frá þurfi að segja, að samgöngur eru hyrningarsteinn atvinnuveganna í okkar landi og þá ekki sízt landbúnaðarins. Bændur þurfa að hafa vegi til þess að koma afurðum sínum frá sér á markaðsstaði við sjávarsíðuna, til kaupstaða og sjávarþorpa, og fólkið í sjávarbyggðunum þarf á þessum afurðum bændanna að halda, þar sem landbúnaðarafurðirnar eru ein hollustu matvæli, sem Íslendingar eiga vól á. Það er þannig sameiginlegt hagsmunamál fólks í sveitum og við sjávarsíðu, að vegasamband sé sem bezt og samgöngur sem greiðastar í landinu.

Það er staðreynd, sem ekki verður sniðgengin, að á Vestfjörðum, einkanlega norðanverðum Vestfjörðum, við Ísafjarðardjúp og í norðurhluta Strandasýslu, hafa samgöngubætur á landi gengið tregar en í ýmsum, ef ekki flestum öðrum landshlutum. Hefur þetta átt sinn þátt í því, að fólk hefur flúið frá framleiðslu til lands og sjávar í þessum landshlutum í ríkara mæli en víðast hvar annars staðar.

Við Ísafjarðardjúp hefur nú verið tekinn í þjóðvegatölu vegur meðfram endilöngu Djúpinu að sunnanverðu, allt til Bolungavíkur. Að norðanverðu við Djúpið hefur verið tekinn í þjóðvegatölu vegur út að Sandeyri, eftir Langaðalsströnd og Snæfjallaströnd, allt út til Sandeyrar, sem er alltarlega við norðanvert Djúp-

ið. Að þessari leið hefur þegar verið lagður vegur að innan út í Mjóafjarðarbotn og nokkur hluti miðsvæðis í Djúpinu, frá Bryggju í Ögurvík inn að brú á Laugardalsá í Laugardal, og að utan frá Bolungavík inn í Álftafjarðarbotn. Með þessum vegum hafa sjávarbyggðirnar að sunnanverðu við Djúpið verið tengdar með akvegum, og þrír sveitarhreppar inni í Djúpinu hafa fengið þjóðveg byggðan um töluverðan hluta sveita sinna. Að norðanverðu við Djúpið hefur vegur verið lagður út Langadalströnd um Snæfjallaströnd allt út þar, sem heitir Unaðsdalur. Eftir er þar að byggja brú á eitt mesta fljót á Vestfirðum, Mórillu í Kaldalóni, sem er mikið verk og dýrt.

Við Ísafjarðardjúp er vegagerð þannig það á veg komin, að nokkur hluti sýslunnar hefur vegasamband innbyrðis. En ekki er kominn þjóðvegur meðfram sunnanverðu Djúpinu öllu, þannig að Ísafjarðarkaupstaður er ekki kominn í samband við akvegakerfi landsins í heild. Er nú lögð höfuðáherzla á að skapa þetta samband. Eg skal ekki í þessu sambandi fara að minnast á það, að að sunnanverðu frá Barðastrandarsýslu yfir í Arnarfjörð hefur einnig verið unnið að því að skapa vegasamband við norðanverða Vestfirði. Eg álit, að það sé mjög gagnlegt, að það gerist einnig, að það skapist vegasamband beggja vegna, og það beri að vinna jöfnum höndum að því. Það yrði til mjög mikils hagræðis fyrir Vestur-Ísafjarðarsýslu og fyrir Barðastrandarsýslu, að vegur kæmi, eins og ráðgert hefur verið, yfir heiðar norður í Arnarfjörð og skapaðist þannig að suðurleiðinni akvegasamband við Ísafjarðarkaupstað og byggðarlögin við Ísafjarðardjúp. Að báðum þessum leiðum, sem sagt um Barðastrandarsýslu og Vestur-Ísafjarðarsýslu og meðfram sunnanverðu Ísafjarðardjúpi á að koma vegur, sem getur skapað möguleika fyrir hringkeyrslu um Vestfirði. Það er, eins og ég sagði, lögð höfuðáherzla á það nú að skapa þetta samband við sunnanvert Djúpið og koma þannig sveitunum þar í akvegasamband innbyrðis og í samband við akvegakerfi landsins.

Með þessu frv. er lagt til, að nokkrir vegir í Norður-Ísafjarðarsýslu verði teknir í þjóðvegatölu. Það er í fyrsta lagi vegur frá Sandeyri, þ. e. a. s. við norðanvert Djúpið, yfir Snæfjallaheiði að Sætúni í Grunnavík. Þar fyrir norðan Bjarnarnúp er lítill hreppur, sem hefur barizt við að halda sinni byggð. Um hann hefur verið lagður þjóðvegur, um byggð hans nærri alla, þ. e. a. s. úr Grunnavík og inn á sveitina þar fyrir innan. Hins vegar hefur ekki verið unnt enn þá að leggja veg alla leið norður í Reykjarfjörð á Ströndum, sem er eini bærinn, sem nú er þar í byggð fyrir norðan svokallaða Skorarheiði.

Það er í fyrsta lagi lagt til með þessu frv., að þjóðvegur verði framlengdur frá Sandeyri norður í Grunnavík, þannig að hægt verði að fara landleiðina alla leið þangað norður. Í öðru lagi er lagt til, að tekinn verði upp nýr þjóðvegur, Laugardalsvegur, af Ögurvegi hjá Laugardalsárbrú fram Laugardal að Efstadal. Þetta er mjög blómleg dalbyggð, og hefur verið byrj-

að á að leggja sýsluveg fram dalinn, hreppurinn hins vegar mjög lítill og getur lítið lagt fram í þessu skyni. Sýslan á heldur ekki mikið aflögu til þess að leggja í vegaframkvæmdir, þannig að hreppsnefndin hefur farið þess á leit hvað eftir annað og ég hef raunar flutt till. um það hér á þingi áður, að þessi vegur yrði tekinn í þjóðvegatölu.

Í þriðja lagi er lagt til með þessu frv., að tekinn verði í þjóðvegatölu Reiðhjallavegur, af Bolungavíkurvegi í mynni Syðri-Dals að Reiðhjallavirkjun, sem er fremst frammi í svokölluðum Syðri-Dal, en þar er nú unnið að því að byggja 600 hestafla orkuver fyrir Hólshrepp, Bolungavík og sveitirnar í nágrenni kaupsins. Það er mjög nauðsynlegt, að góður vegur verði lagður þarna um og honum verði vel við haldið, ekki sízt vegna þess, að orkuver er nú að risa þarna.

Þá felst í þessu frv. till. um að framlengja Bolungavíkurveg frá Bolungavík út í Skálavík ytri, sem er vestasta byggðin í Norður-Ísafjarðarsýslu, á mörkum Vestur-Ísafjarðarsýslu og Ísafjarðardjúps. Þar er blómlegur landbúnaður og allmikið sótt til heyfanga þangað frá Bolungavík, og bændur þar selja enn fremur afurðir sínar til kaupsins, þannig að það er mjög nauðsynlegt að fá þann veg tekinn í þjóðvegatölu.

Í fjórða lagi felst svo í frv. þessu till. um að taka í þjóðvegatölu álmu af Snæfjallastrandarvegi eða Ármúlavegi fram í svokallaðan Skjaldfannadal, sem er stutt leið til tveggja bæja, þar sem rekinn er mjög þróttmikill búskapur.

Eg sé ekki ástæðu til þess að fara fleiri orðum um þetta frv. Hv. þdm. eru kunnugir vegalögum, og ég veit, að sú hv. n., samgm., sem fær þetta mál til meðferðar, muni hafa um afgreiðslu þess samráð við hv. vegamálastjóra, sem þessi mál heyra undir. En eins og ég sagði, þá er frv. þetta flutt í samræmi við óskir hreppsnefnda í ýmsum hreppum Norður-Ísafjarðarsýslu, sem telja það mikils um vert að fá þá vegi, sem hér um ræðir, tekna í þjóðvegatölu.

Eg leyfi mér svo, herra forseti, að óska þess, að málinu verði að lokinni þessari umr. vísað til hv. samgm.

Bernharð Stefánsson: Herra forseti. Eg tel vist, að d. fallist á till. hv. flm. þessa frv. og vísi því til samgm. Eg tel einnig vist, að það verði sami háttur á eins og ævinlega hefur verið undanfarin ár, þegar vegalög hafa verið borin fram hér, í hvorri deildinni sem það hefur verið, að það rigni brtt. við þetta frv. frá flestum þm. eða úr flestum kjördæmum, ef það fer til Nd. Hvort samgöngumálanefndir deildanna taka sig svo til og afgr. í sameiningu frv., meðmæli með sumum till., m. ö. o., hvort vegalögin verða opnuð á þessu þingi, um það skal ég ekki neinu spá.

Það er ekki hægt fyrir einstaka þm. að draga sig í hlé, þegar um vegalög er að ræða, ef þau eru opnuð á annað borð á sama grundvelli og verið hefur. Þess vegna er það, að ég mun á

sínum tíma bera fram brtt. við þetta frv., eins og ég býst við að aðrir geri, en það er ekki tímabært að fara að ræða um það hér og nú. En ég vildi nota þetta tækifæri til þess að vekja máls á því sama sem ég vakti máls á, þegar vegalög voru borin hér fram síðast, þ. e. hvort hv. samgmn. sæi sér ekki fært og ef til vill í samráði við samgmn. hv. Nd. að taka vegamálin til athugunar alveg frá grunni.

Það er fyrir löngu búið að raska þeim grundvelli, sem lagður var í fyrstu um skiptingu vega í þjóðvegi, sýsluvegi og hreppavegi. Í fyrstunni var það svo, að það voru ekki aðrir þjóðvegir en langleiðirnar. Á seinni árum hefur svo þjóðvegum fjölgað jafnt og þétt, og nú eru í þjóðvegatölu hreinir innansveitarvegir, sem að visu, eins og hv. flm. þessa frv. tók fram, eru gagnlegir og til stuðnings við atvinnulífið í sveitum landsins og einnig við sjó, en ekki er þó hægt að segja að hafi almenna þýðingu fyrir þjóðina í heild sinni.

Mér sýnist alveg kominn tími til þess að athuga um þessa skiptingu yfirleitt, hvort hún er ekki með öllu orðin úrelt og hvort ekki er kominn tími til þess, að allir vegir, sem taldir eru nauðsynlegir í landinu, séu í einum flokki. Það mætti vitanlega gera héruðum að leggja eitthvað fram til byggingar og viðhalds sumra vega eins fyrir því. Þetta er ákaflega tilviljunarkennt, hvaða vegir eru teknir upp í þjóðvegatölu og hverjir ekki, eins og þetta hefur gengið á síðari árum.

Að öðru leyti vísar ég til þess, sem ég sagði hér í d. í fyrra um þetta efni. Ég bar þá fram þessa sömu ósk og röddstuddi hana nánar en ég geri nú.

En fari svo, að nefndirnar sjái sér þetta ekki fært og farið verði að afgreiða vegalagafrv. með sama hætti og áður, þá er auðvitað þessi skoðun mín um það, að það ætti að fara fram heildarendurskoðun á þessum starfsháttum, ekkert í bága við það, að vitanlega mun ég halda fram rétti míns héraðs alveg eins fyrir því, ef farið verður á annað borð að opna vegalögin.

Sigurvin Einarsson: Herra forseti. Hv. þm. N-Ísf. flytur hér till. um, að teknir séu nokkrir vegir inn í þjóðvegakerfið. Hann drap aðeins á vegakerfið á Vestfjörðum, og það er raunar rétt hjá honum, að það er full þörf á því að fullkomna það betur en það er nú og bæta við nýjum vegum. Þar munu fara saman þarfir Norður-Ísafirðinga, Barðostrendinga og reyndar allra hérðanna þar vestur.

Það er út af fyrir sig sjálfsagt gott að fá veg tekinn upp í þjóðvegatölu, ég efast ekkert um það. Ég hef þó séð dæmi þess, að það hefur orðið til tjóns. Og mér þætti það ekki ólíklegt, að einhverjir fleiri hefðu þá reynslu að segja. Það liggur nefnilega þannig í því, að um leið og vegarkafli er tekinn upp í þjóðvegatölu, leggur sýslusjóður viðkomandi héraðs ekki lengur peninga í þann veg, telur sér það ekki skylt, sem ekki er heldur von, og gerir það heldur ekki.

Í þessu sambandi vil ég aðeins nefna það,

að einn allra mesti þröskuldurinn á þjóðvegi Vestur-Barðastrandarsýslu er svokölluð Þingmannaheiði. Þetta er mjög erfið heiði, ill yfirferðar, eins og Þorsteinn Erlingsson kvað um á sínum tíma, og lokast í fyrstu snjóum. Nú er kominn í vegalög nýr vegur meðfram sjó í þeim tilgangi, að í framtíðinni verði hægt að losna við þessa Þingmannaheiði.

Ég minnst þess, að fyrirrennari minn í þessu sæti hér á hv. Alþingi ræddi einu sinni við mig um þetta mál og þáverandi vegamálaráðherra, og þá vorum við allir sammála um það, að hann skyldi ekki leggja til að taka allan þann vegarkafli upp í þjóðvegatölu, sem á væntanlega að koma í staðinn fyrir Þingmannaheiði, því að ef það yrði gert, þá hætti sýslusjóður Barðastrandarsýslu að leggja fé í þennan veg, en hann var farinn til þess og hefur gert það enn. Hann er með annan endann á veginum, ríkið með hinn. Þannig nálgast það fyrr, að sambandið komist á.

Ég segi þetta sem dæmi um, að það er ekki alltaf öruggt, að það hraði vegi að taka hann upp í þjóðvegatölu. En hins vegar þýðir kannske ekki fyrir einn þm. að taka sig út úr með að fylgja slíkri reglu, og ég býst við, að það, sem hv. 1. þm. Eyf. sagði hér áðan, að full þörf væri á endurskoðun á vegalögnum í heild, sé rétt.

Ég hef heyrt þeirri skoðun haldið fram, að þjóðvegir ættu aðeins að vera höfuðvegirnir um landið, en allir aðrir, sem liggja út frá þessum höfuðvegum, eigi að vera á vegum viðkomandi héraða, hvort sem það eru sýslusjóðir eða hreppar, sem kosta þá. Það getur vel verið, að þetta sé rétt stefna í heild. En það vitum við, að sýslusjóðirnir hafa enga möguleika til þess að taka á sig miklar vegagerðir af ríkinu, og yrði þess vegna að koma til kasta ríkisins, þrátt fyrir það þó að önnur skipun yrði á þessu gerð. Það er meira að segja orðið svo, að það er nærri því útilokað fyrir einstaka bændur að leggja veg heim að bænum hjá sér. Séu það tveir, þrír km, þá er þetta orðið útilokað. Þetta er orðið það dýrt. Þar verða aðrir líka að koma til.

Ég býst fastlega við því, að ég komist ekki hjá því að flytja brtt. við þetta frv. síðar undir umræðunum. En þrátt fyrir það tel ég það fyllilega nauðsynlegt fyrir samgmn. þessarar hv. d. og samvinnunefnd í samgöngumálum hér á hæstv. Alþingi að taka þetta til greina, hvort ekki á að koma á nýrri skipan í heild. En þá verður auðvitað að sjá rækilega fyrir möguleikunum til þess að leggja þessa vegi á ekki skemmri tíma en áður og gæta þess þá að binda ekki sýslusjóðum eða héruðum þyngri bagga en þeir bera nú. Og það hygg ég að sé ljóst fyrir hv. 1. þm. Eyf. í því, sem hann sagði áðan, að það má auðvitað gera þetta á þann hátt til dæmis, að ríkissjóður taki við öllum vegum, en héruðin leggi síðan til þeirra þarfa eitthvað í samræmi við það, sem þau gera núna. Aðalatriði í allri vegagerð er það, að vegirnir séu lagðir, að til sé fé til að leggja vegina fyrir, en ekki hitt, hvort þessi vegarkafli kemst inn á einhver pappírslög eða ekki.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til samgmn. með 11 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram, en brtt. við það búrast á þskj. 59, 60, 67, 68, 69, 73, 74, 77, 103, 310.

38. Skemmtanaskattur og þjóðleikhús (frv. JK).

Á 14. fundi í Sp., 5. des., var útbýtt frá Ed.:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 115 29. des. 1951, um bráðabirgðabreyt. á l. nr. 56/1927, um skemmtanaskatt og þjóðleikhús, o. fl. [77. mál] (þmfrv., A. 113).

Á 24. fundi í Ed., 6. des., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Jón Kjartansson): Herra forseti. Á síðasta Alþingi flutti ég ásamt þáv. hv. þm. Barð. (Gísli) frv. shlj. því, sem hér liggur fyrir á þskj. 113, en þá var frv. afgr. með rökstuddri dagskrá hér úr deildinni. Þar segir m. a., með leyfi hæstv. forseta:

„Deildin litur því svo á, að aðkallandi sé, að fram sé látin fara heildarendurskoðun á l. nr. 77 5. júní 1947, um félagsheimili, og að í þeim lögum verði sett ákvæði um það, að saman skuli fara sem mest byggingarframkvæmdir félagsheimila og framlög úr félagsheimilaskjóði, enda verði skjóðnum séð fyrir eðlilegum tekjum til þess að mæta útgjöldum, og í trausti þess, að ríkisstj. láti framkvæma endurskoðun laganna á þessum grundvelli og leggi síðan till. til breyt. á lögunum fyrir næsta reglulegt Alþingi, tekur deildin fyrir næsta mál á dag-skrá.“

Síðan hef ég engar fregnir haft af þessu máli, og það bólar ekkert á neinum till. frá hæstv. ríkisstj. til lausnar á málinu.

Ég þykist þess fullviss, að allir hv. þing-deildarmenn, ekki sízt þeir, sem utan af lands-byggðinni eru, séu mér sammála um það, að brýn nauðsyn sé að koma upp félagsheimilum í sveitunum. Með félagsheimilum er að því stefnt að gera unga fólkinu kleift að halda uppi félagsstarfi. En það er blátt áfram frumskilyrði þess, að unga fólkið fái til að una hag sínum í sveitunum, að það geti varið tómstundum sínum við heilbriggt félagsstarf.

Nú eru þessi mál öll í fullkominni óreiðu. Hvaðanæva að af landinu berast beiðnir um byggingu félagsheimila, og geti félögin herjað út fjárfestingarleyfi, þá byrja þau byggingu, því að venjan er sú, að byrjað er að byggja félagsheimilin fyrir gjafafé og gjafavinnu, en þessi þegnskaparvinna er ótrúlega mikil. Hún er unnin jafnt af konum sem körlum, ungum

Alpt. 1956. C. (76. löggjafarþing).

sem gömlum og lýsir mikilli fórnfýsi. Hún sýnir, að fólkið vill mikið á sig leggja til þess að fá félagsheimili. En svo, þegar leitað er til ríkisins eftir hinu lögboðna framlagi þaðan, þá er svarið jafnan þetta eitt og sama: Ekkert fé til — og skuldir hrúgast upp jafnt og þétt.

Ég spyr: Hvað á að gera til þess að ráða bót á þessu? Á að banna byggingu félagsheimilanna strax í byrjun og þar með myrða fórnfýsi fólksins? Eða er hitt hyggilegra, að auka tekjur félagsheimilaskjóðs þannig, að hann verði fær um að sinna hlutverki sínu? Ég held, að sú leið sé heilbrigðari og réttara að fara hana.

Með frv. því, sem hér liggur fyrir, er reynt að ráða hér nokkra bót á. Í frv. er lagt til, að félagsheimilaskjóði verði á ný tryggður sá hluti skemmtanaskattsins, sem hann hafði til 1. jan. 1952, þ. e. 50% skattsins í stað 35% nú.

En séu væntanlegar einhverjar tillögur frá hæstv. ríkisstjórn, sem ráða bót á þessu máli, þá fagna ég því.

Ég leyfi mér að leggja til, að þessu frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til hv. fjhn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til fjhn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

39. Hluti sveitarfélaga af söluskatti.

Á 25. fundi í Ed., 7. des., var útbýtt:

Frv. til l. um hluta sveitarfélaga af söluskatti [79. mál] (þmfrv., A. 124).

Á 26. fundi í Ed., 10. des., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti. Um margra ára skeið hefur það verið flestum mönnum ljóst, að nauðsyn væri að endurskoða fjárhagsmálefni sveitarfélaganna. Sveitarfélögin hafa, eins og kunnugt er, svo til eingöngu einn tekjustofn, sem er útsvörin. Mikið af útgjöldum þeirra er lögboðið, og hefur ríkisvaldið á undanförunum árum hvað eftir annað hlaðið nýjum útgjöldum á sveitarfélögin, sem þeim er lögskýlt að inna af hendi, án þess að sjá jafnframt fyrir tekjum og þar með vísað aðeins á hækkun útsvaranna.

Á fundum Sambands íslenskra sveitarfélaga og bæjarstjórafundum hafa þessi mál verið margsinnis rædd, og ætla ég, að allir, sem við sveitarstjórnarmál fást, séu á einu máli um, að við svo búið má ekki lengur standa. Hefur þá verið rætt um það jöfnum höndum, ýmist að létta lögboðnum útgjöldum af bæjar- og sveitarfélögunum eða á hinn bóginn að afla þeim nýrra tekjustofna, sem ekki verður nema með lögum. Varðandi fyrri atriðið hefur einkum

verið um það rætt að létta af sveitarfélögunum kostnaði við fræðslumál, við tryggingamál, við lögreglumálefni og raunar fleira. Ekkert af þessu hefur þó fengizt fram enn þá. Á hinn bóginn hefur svo marginnis verið um það rætt að afla sveitarfélögunum nýrra tekjustofna, einkum í því formi, að á meðan söluskattur er álagður og innheimtur, skuli sveitarfélögin fá hluta af honum. Fyrir að ég ætla fjórum árum var samþykkt þál. í sameinuðu Alþingi um að endurskoða fjárhagsmálefni sveitarfélaganna, verkaskiptingu ríkisins og þeirra og gera tillögur til umbóta í þessum efnunum. Kosin var nefnd manna í þessu skyni, og skilaði hún frá sér till. um nokkurn þátt í skattamálefnum ríkissjóðsins, en varðandi þessi meginmál bæjar- og sveitarfélaganna hefur lítið frá henni heyrzt.

Sveitarfélögin hafa beðið í þolinmæði eftir einhverjum till. til umbóta, en þær hafa ekki komið. Hins vegar hefur enn verið haldið áfram á þeirri leið að bæta nýjum og nýjum útgjöldum á sveitarfélögin, og er þess skemmst að minnast, að í sambandi við lausn vinnudeilunnar vorið 1955 var svo ákveðið, að sveitarstjóðirnar skyldu greiða nokkurt framlag eða til hálfis við ríkissjóðinn sjálfan í atvinnuleysis-tryggingasjóð. Var það síðan lögfest á s. l. þingi. Ekki var þá heldur hugsað fyrir því að afla sveitarfélögunum tekjustofna til að standa undir þessu og raunar ekki einu sinni sýnd svo mikil tillitssemi, að sveitarfélögin fengju að tilnefna einn einasta mann í stjórnarnefndir þessara atvinnuleysisstryggingasjóða.

Til þess að koma nú nokkurri hreyfingu á þessi mál og rétta að nokkru hlut sveitarfélaganna hef ég tekið upp hér að nýju frv., sem flutt var fyrir nokkrum árum, um það, að sveitarfélögin skuli fá hluta af söluskatti. Efni þessa frv. er um það, að meðan innheimtur er söluskattur til ríkissjóðs, skuli fjórðungur skattsins renna til jöfnunarsjóðs sveitarfélaga og skiptast þaðan milli bæjar- og hreppssjóða, eftir þeim reglum, sem í lögum þessum segir. En í 2. gr. segir svo um það nánara, að tekjum jöfnunarsjóðs af söluskatti skuli skipt milli bæjar- og hreppsfélaga eftir fólksfjölda, eins og hann var samkv. manntali næstliðins árs. Þá eru enn fremur ákvæði um það í 3. gr., að falli ábyrgðarskuldbindingar á ríkissjóð vegna sveitarfélags, sé félmrh. heimilt að ákveða, að hluti sveitarfélagsins af söluskattinum gangi til greiðslu á slíkum kröfum.

Ég vænti þess, að frv. þetta fái góðar undirtektir, enda hafa á undanförunum árum alþingismenn úr öllum þingflokkum lýst sig fylgjandi þessari leið.

Nú mun því ef til vill svarað, að með þessu sé ráðizt harkalega á ríkissjóðinn og hann muni ekki þola slíka blóðtöku. En þau andmæli fá ekki staðizt. Ef lítið er yfir söluskatt þriggja síðustu ára, þá kemur í ljós, að hann hefur farið stórkostlega fram úr áætlun á hverju ári. Árið 1954 var söluskatturinn áætlaður í fjárlögum 95½ millj. kr., en varð 117.6 millj., eða fór 23% fram úr áætlun. M. ö. o., hann fór fram úr áætlun sem næst því hlutfalli, sem með

þessu frv. er ætlað að sveitarstjóðirnar fái. Árið 1955 var hann áætlaður 112 millj., en varð í reynd 132.7 millj., fór 18.5% fram úr áætlun. Á þessu ári, sem nú er að líða, má gera ráð fyrir að söluskatturinn fari einnig mjög verulega fram úr áætlun. Þó að sem sagt sveitarfélögunum eða jöfnunarsjóði þeirra væri þannig ætlaður fjórðungur söluskattsins, má gera ráð fyrir, að ríkissjóður mundi engu að síður fá eftir reynslu undanfarinna ára um það bil þá upphæð, sem gert er ráð fyrir í fjárlögum að hann fái af þessum tekjustofni.

Ég vænti þess, að mál þetta, sem er mikið nauðsynjamál fyrir öll sveitarfélög landsins, fái góðar undirtektir í þessari hv. deild, og legg til, að frv. verði vísað til 2. umr. og hv. fjhn.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til fjhn. með 12 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

40. Framfærslulög.

Á 28. fundi í Ed., 13. des., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á framfærslulögum, nr. 80 5. júní 1947 [84. mál] (þmfrv., A. 134).

Á 29. og 30. fundi í Ed., 14. og 17. des., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 31. fundi í Ed., 17. des., var frv. enn tekið til 1. umr.

Flm. (Björn Jónsson): Herra forseti. Frv. það um breytingu á framfærslulögum, sem hér liggur fyrir, varðar samskipti sveitarstjórna og þess fólks, sem sakir elli eða örorku er ekki megnugt þess að sjá sér farborða.

Það er alkunnugt, að ellilaun og örorkubætur samkv. gildandi lögum um almannatryggingar eru nú ekki það háar, að nokkur leið sé til þess að lifa af þeim sómasamlegu lífi einum saman, og allra sízt eru þessar bætur nægjanlegar, þegar viðkomandi getur ekki haldið hús eða heimili og verður að dvelja á elliheimilum eða öðrum hliðstæðum stofnunum eða annars staðar, þar sem fullu verði verður að gjalda dvalarkostnað. Fyrir það fólk, sem þannig er ástatt um og ekki hefur framfærsluskylda vandamenn við að styðjast eða á eignir eða reiðufé, verður það óhjákvæmlega þrautalending að leita eftir framfærslustyrk fyrir þeim mismun, sem er á dvalarkostnaði viðkomandi og elli- og örorkubótunum, eins og þær eru á hverjum tíma.

Með ákvæðum í 37. gr. framfærslulaganna er sveitarfélögum tryggður réttur til þess að taka til sín allar bótageiðslur styrkþega, sem þann-

ig er ástatt um, og mun framkvæmdin yfirleitt vera sú, að þessi réttur sé notaður til fulls. Af þessu ákvæði og framkvæmd þess leiðir óhjákvæmilega, að styrkþeginn er í rauninni sviptur öllum fjárráðum og verður að sækja allar þarfir sínar, smáar sem stórar, undir framfærslunefndir og sveitarstjórnir. Nú er lögunum um almannatryggingar auðvitað ætlað það hlutverk að gera líf sjúkra manna, örkumla og ellihrumra bærilegra, og vissulega orka þau verulega í þá átt, þrátt fyrir ýmsa annmarka og vankanta, sem leitast verður við að sníða af þeim smátt og smátt. En fyrir þetta fólk, sem hér ræðir um og er efnahagslega verst sett allra þjóðfélagsþegna, auk þess sem það á við aðrar raunir að búa, er raunverulega harla lítil réttarbót að tryggingunum. Þær þýða í þessum tilfellum raunverulega aðeins það, að framfærslustyrkurinn verður minni en ella, og svara því ekki tilgangi sínum um hagsbætur til handa þeim, sem þiggja þær. Þær verða þarna í reyndinni aðeins ákvæði um það, hvernig hinna raunverulegu framfærslu er skipt milli Tryggingastofnunarinnar og sveitarfélaganna.

Í því frv., sem hér liggur fyrir, er gert ráð fyrir nokkru frjálslægri og menningarlegri samskiptum sveitarstjórna og bótaþega elli- og örkulauna en tíðkamt hafa. Þar er gert ráð fyrir, að bótaþegunum sé ætíð tryggður ráðstöfunarréttur á fjórðungi lífeyrisins til þess að mæta hinum smærri persónulegu þörfum, sem að sjálfsögðu eru mismunandi eftir aðstöðu og hugðarefnum hvers og eins.

Flm. telja, að með þessum hætti sé betur tryggt en nú er, að tryggingalöggjöfin svari þeim tilgangi sínum að gera hlut olnbogabarna þjóðfélagsins betri og líf þeirra bjartara. Þeir telja ekki aðeins, að það sé með öllu óþarft að neyða þetta fólk til sífelldra bænargerða til framfærslunefnda og sveitarstjórna, heldur beinlínis, að í því felist virðingarleysi fyrir tilfinningum þess, tilfinningum, sem oft og tíðum eru næmari en annarra manna af skiljanlegum ástæðum. Enda þótt framfærslustyrkur til þurfandi manna sé lögfestur réttur, en engin ölmusa, verður ekki fram hjá því gengið, að í hugum mjög margra manna er það lítil-lækkandi að leita slíkrar hjálpar og þau spor þung, sem gengin eru til að leita eftir henni. Við viljum með þessari breytingu fækka þeim sporum aldurnigginna og örkumla einstæðinga og koma í veg fyrir handahófslega og tilviljunarkennda framkvæmd á framfærsluréttinum, sem óhjákvæmilega leiðir af því, að engin ákveðin regla er gildandi um aðstoð til handa þessu fólki eða hvernig henni skuli hagað.

Við teljum einnig, að með lögfestingu þessara breytinga sé betur en nú er viðurkenndur og tryggður réttur þessa fólks til þess að móta sjálft líf sitt. Við teljum það óhæft, að þeim, sem oft eiga lengstan starfsdag að baki í þjóðfélaginu og hafa borið skarðastan hlut frá borði að kvöldi, sé sýndur minni trúnaður til fjárráða en nærri því að segja óvita börnum er oft veittur, og teljum það ekki viðunandi, að það sé háð neinu handahófsmati, hvort smærri þörfum slíks fólks, þörfum, sem þó geta oft haft

mikla þýðingu fyrir liðan þess, sé sinnt eða ekki.

Við bendum á, að á Norðurlöndum, a. m. k. sumum, ef ekki öllum nema hér, er lögfest lágmarksfjárráð þeirra, sem dveljast t. d. á elliheimilum. Samkv. heimildum, sem ég hef undir höndum, var þessi lágmarksupphæð í Svíþjóð fyrir tveimur árum 200 sænskar kr. á ári, en í framkvæmdinni er hún talin oftast mun meiri, eða um 350 kr. á ári, og er þessi upphæð tekin af tryggingalífeyri viðkomandi manna, en af gangurinn gengur til greiðslu dvalarkostnaðar.

Fátt mun betri leiðarvisir um menningu þjóðar en það, hvernig hún býr að því fólki, sem þungbærast hlutskipti hreppir í lífinu vegna sjúkdóma, örkumla eða elli. Við Íslendingar erum stoltir af ýmsu, sem gert hefur verið fyrir þetta fólk. Reykjalundur hefur verið eftirlætisbarn þjóðarinnar. Dvalarheimili aldraðra sjómanna, mikilli stofnun og veglegri, er ætlað að búa sjómönnum okkar björt ævikvöld. Framkvæmdir sem þessar sýna, að þjóðin sér ekki eftir því, sem varið er til slíkra hluta af viti og fyrirhyggju, og að hún vill ekki, að neinn ölmusubragur sé á aðstöðinni til handa gamla fólkinu eða þeirra, sem vanheilir eru.

Nú tel ég raunar vafasamt, að sú breyting, sem hér er lagt til að gerð verði á 37. gr. framfærslulaganna, leiði af sér nokkur umtalsverð útgjöld fyrir sveitarfélögin. En þótt þau væru einhver, er ég þess fullviss, að enginn teldi þau eftir.

Ég vil svo að lokum skýra frá því, að þetta frv. er flutt í samræmi við samþykkt, sem gerð var einróma á 25. þingi Alþýðusambands Íslands um þetta efni.

Ég tel ekki þörf á að fara um þetta fleiri orðum. Ég vænti góðs stuðnings allra hv. þdm. við þetta mál og tel, að um það ætti ekki að þurfa að vera mikill ágreiningur. Ég legg svo til, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til hv. heilbr.- og félmn.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 10 shl. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 11 shl. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið framar.

41. Sýsluvegasjóðir.

Á 33. fundi í Ed., 18. des., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 102 19. júní 1933, um samþykktir um sýsluvegasjóði [88. mál] (þmfrv., A. 147).

Á 34. og 36. fundi í Ed., 19. og 20. des., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 44. fundi í Ed., 24. jan., var frv. enn tekið til 1. umr.

Frsm. (Friðjón Skarphéðinsson): Herra forseti. Þetta frv., sem er í fimm greinum, felur ekki í sér eins miklar breytingar á lögum um sýsluvegasjóði og ætla mátti við fyrstu sýn, þegar á það er litið, hvað texti frv. er langur. En ástæðan til þess er sú, að upp í frv. eru teknar breytingar á lögum um sýsluvegasjóði, sem gerðar voru með lögum nr. 50 17. maí 1947 og lögum nr. 41 4. apríl 1956, enda ætlað til þess, að þau lög falli úr gildi, ef þetta frv. verður að lögum.

Einasta efnisbreytingin, sem frv. felur í sér, er sú, að innheimta sýsluvegasjóðsgjaldsins, sem nú er í höndum sýslumanna og innheimt er með þinggjöldum, færast til oddvita hvers hrepps, enda greiði þá oddviti gjaldið til gjaldkera sýsluvegasjóðs á manntalsþingi, en sýslumenn annast vörslu sýsluvegasjóða, afgreiðslu og bókhald þeirra, eins og kunnugt er.

Hér er þó þess að gæta, að í mjög mörgum hreppum er sýsluvegasjóðsgjaldið greitt beint úr sveitarsjóði og fjárlins aflað með útsvörum. Þar sem þessi tilhögun tíðkast, er ekki sérstakt sýsluvegasjóðsgjald lagt á einstaklinga. Nú orðið er þessi háttur viðhafður t. d. í 10 af 12 hreppum Eyjafjarðarsýslu. Lagabreytingin, sem frv. ráðgerir, snertir því þessa hreppa ekki. Þar sem sýsluvegasjóðsgjaldið er innheimt af einstaklingum sem hundraðshluti af fasteignamati, verkar hin fyrirhugaða breyting þannig, að hún léttir starfi af skrifstofu sýslumanna í sambandi við manntalsbókargerð og ritun þinggjaldsreikninga og reikningsskil á skattinum.

Á þessu tel ég fulla þörf, og með þessu er stefnt í þá átt, að manntalsþingi geti orðið haldin fyrir en ella og skattheimtan byrjað fyrir á ári hverju en nú tíðkast víðast hvar. Að visu þarf að breyta ýmsu fleiru í sama skyni, en þetta frv. er einn liður í ráðstöfunum, sem að því mið, á sama hátt og frv. um fasteignaskatt, sem er líka á dagskrá hér í d. í dag. Í grg. frv. er á það bent, að þessi breyting miði að því að auðvelda notkun hraðvirkra bókhaldsvéla við gerð manntalsbóka og ritun þinggjaldsreikninga með því að fækka um einn dálk í manntalsgjaldabók og sjóðbók sýslumanna, en jafnvel þar sem ekki er um að ræða notkun slíkra véla, tel ég breytinguna æskilega og vænti þess, að frv. fái stuðning hv. þdm.

Þetta frv. er borið fram af hv. fjhn. deildarinnar, og n. hefur þegar athugað það. Er því einungis lagt til, að því verði vísað til 2. umr.

Jón Kjartansson: Herra forseti. Það er ekki til að andmæla þessu frv., að ég stend upp, en ég er nokkuð kvíðinn við það að setja þessa breytingu á svona fortakslaust vegna sýsluvegasjóðsgjaldsins. Ég hefði kosið að fá bráðabirgðaaðkvæði inn í þetta frv. eitthvað í þá átt, að þar, sem því yrði við komið eða ekkert til hindrunar því bókfærslulega, að sýslumenn innheimti gjaldið á manntalsþingum, eins og verið hefur, þá sé það heimilt.

Ég óttast sem sé, að það geti orðið nokkur dráttur á því að fá gjaldið inn hjá hreppun-

um. Það er vitanlegt, að hrepparnir eiga mjög erfitt um vik að greiða þau gjöld, sem á þá eru lögð nú, almannatryggingagjaldið og sýslusjóðsgjaldið, og það dregst oft langt fram á árið, jafnvel fram á haust, að hægt er að ná þessum gjöldum. En yfirleitt er það svo, a. m. k. er það í mínu umdæmi, að þessi gjöld sem önnur manntalsþinggjöld innheimtast á manntalsþingunum. Það þarf vitanlega að fara að vinna í sýsluvegunum snemma sumars, eins og öðrum vegum, og ef ekki fæst fé inn fyrir en einhvern tíma seint á árinu, þá getur orðið dráttur á því, að hægt sé að byrja á að vinna í sýsluvegunum.

Ég vildi mælast til þess við n., að hún vildi athuga þetta, hvort hún vildi ekki bæta við bráðabirgðaaðkvæðið einhverju svipuðu og ég hef hér lagt til.

Frsm. (Friðjón Skarphéðinsson): Herra forseti. Ég sé ástæðu til að gera örstutta athugasemd við ræðu hv. þm. V-Sk. í sambandi við það mál, sem hér er til umræðu. Hv. þm. mæltist til þess, að mér skildist, að málið færi til nefndar og að nefnd, sem fengi það til athugunar, legði til um bráðabirgðaaðkvæði, sem heimiluðu þennan hátt á innheimtunni, en að hann yrði ekki lögakveðinn eins og frv. gerir ráð fyrir. Ég vil benda hv. þm. á, að þessi heimild er þegar til. Hún er einmitt í 4. gr. 1. um samþykktir um sýsluvegasjóði. Þar er einmitt ákvæðið, að hreppsfélagi sé heimilt að greiða sýsluvegasjóðsgjaldið úr sveitarsjóði að nokkru eða öllu leyti, sé það samþykkt með meiri hl. atkvæða á lögsmætum sveitarfundi.

Þessi heimild, eins og ég gat um eða drap á í framsöguræðu, hefur verið notuð í 10 af 12 hreppum í Eyjafjarðarsýslu, og ég hef af framkvæmd þessara laga, bæði í þeim hreppum, þar sem greiðsla vegasjóðsgjaldsins fer fram beint úr sveitarsjóði, og eins úr hinum, þar sem skrifstofa mín sér um innheimtu á vegasjóðsgjaldinu, að þar er tvennu ólíku saman að jafna.

Ég get því miður ekki sagt sömu sögu og hv. þm. um það, að þessi gjöld innheimtist yfirleitt á manntalsþingum, því að það er þannig í þeirri sýslu, sem ég veiti forstöðu, að þar sækja menn mjög lítið manntalsþing og þinggjöld greiðast yfirleitt alls ekki nema að mjög litlu leyti á manntalsþingum og innheimtan dregst því meira og minna, eins og þekkt er í kaupstöðum landsins. Þó að það sé ef til vill talsvert betri innheimta í sýslunni.

Hins vegar hefur það verið svo, að sýsluvegasjóðsgjaldið, sem greiðist úr sveitarsjóðum, hefur í mörgum tilfellum verið greitt á manntalsþingi, og í öðrum tilfellum, þegar greiðslan hefur ekki farið fram á manntalsþingum, hefur ekki liðið á ýkja löngu, þar til greiðsla gjaldsins hefur farið fram. Það byggist á því, að hrepparnir hafa þá, þegar manntalsþing eru haldin, fyrir æði löngu verið búnir að jafna niður útsvörum og útsvarsinnheimtan hefur

verið komin vel á veg, en manntalsþing hafa yfirleitt ekki verið háð fyrr en síðast í júní eða í júlímánuði. Hins vegar hefur það ævinlega verið svo, að um áramót hafa verið einhverjar eftirstöðvar óinnheimtar af sýsluvegasjóðsgjöldum í þeim hreppum, þar sem sýsluvegasjóðsgjaldið er lagt á af skrifstofu minni sem skattur af fasteignum, en engar eftirstöðvar þar, sem það er greitt beint úr sveitarsjóði.

Eg verð því að halda mér við þá skoðun mína, sem ég lýsti í framsöguræðu, að ég tel, miðað við þá reynslu, sem ég hef af þessum hlutum, að þetta frv. sé spor í rétta átt og miði að því að auðvelda innheimtu þinggjalda, en það er aðalatriðið með flutningi frv.

ATKVGR.

Fr. v. til 2. umr. með 10 shlj. atkv.

Á 46. fundi í Ed., 28. jan., var frv. tekið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
 - 2.—3. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
 - 4.—5. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
- Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
Fr. v. til 3. umr. með 10 shlj. atkv.

Á 47. fundi í Ed., 29. jan., var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. v. samþ. með 9 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 47. fundi í Nd., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar.

Á 49. fundi í Nd., 1. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Jón Pálmason: Herra forseti. Frv. shlj. þessu lá hér fyrir síðasta Alþingi og er nú borið fram aftur. Virðist vera aðalatriði þessa frv. að koma innheimtu á vissum gjöldum, sem í þessu tilfelli eru sýsluvegasjóðsgjöld, yfir á oddvitana og taka þá skyldu af innheimtumönnum ríkisins. Þetta er mjög undarleg ásókn hjá hestv. ríkisstj. að fara fram á það ár eftir ár, að innheimta á fasteignagjöldum sveitanna og bæjanna sé tekin af innheimtumönnum ríkisins og færð yfir á oddvitana, því að þeir hafa nú, að ég held, nóg á sinni könnu, enda mun það vera yfirleitt illa séð um allar sveitir, ef ætti að færa það í lög að taka innheimtuna í þessu falli af innheimtumönnum ríkisins, sem eiga miklu léttara með það að ná inn þessum gjöldum, og færa það yfir á oddvitana, sem hafa sannarlega nóg á sinni könnu. Eg tel að visu sjálfsagt, að þetta frv. gangi til nefndar, en ég vona, að það fari ekki lengra.

ATKVGR.

Fr. v. til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til fjhn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar, en brtt. við frv. barst á þskj. 400.

42. Hundahald.

Á 33. fundi í Ed., 18. des., var útbýtt:

Fr. v. til l. um breyt. á l. nr. 7 3. febr. 1953, um hundahald og varnir gegn sullaveiki [89. mál] (þmfrv., A. 148).

Á 34. og 36. fundi í Ed., 18. og 20. jan., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 44. fundi í Ed., 24. jan., var frv. enn tekið til 1. umr.

Frsm. (Friðjón Skarphéðinsson): Herra forseti. Þetta frv. um breyt. á l. nr. 7 frá 1953, um hundahald og varnir gegn sullaveiki, miðar að því, eins og frv. um fasteignaskatt og sýsluvegasjóðsgjald, sem á dagskrá eru hér í hv. d. í dag, að gera framkvæmd laganna einfaldari og fyrirhafnarminni og raunar líka sanngjarnari. Lögin, sem nú eru í gildi um þetta efni, nr. 7 frá 1953, kveða svo á, að sýslumenn og bæjarfógetar innheimti hundaskattinn og skili honum í bæjarsjóð og sýslusjóð. Skatturinn er innheimtur með þinggjöldum. Bæjarstjórnir og sveitarstjórnir sjá um hreinsun hunda, en kostnaður þar af er síðan greiddur úr bæjar- eða sýslusjóði.

Í frv. er lagt til, að sú ein breyting verði gerð, að bæjar- eða sveitarstjórnir innheimti hundaskattinn, enda greiðist þá kostnaður við hundahreinsun úr bæjar- eða sveitarsjóði, sem áður hefur verið greiddur úr bæjar- eða sýslusjóði. Hér er því lagt til, að sýslusjóði sé sleppt við þennan kostnað, enda sleppir hann þá samtímis tekjum þeim, sem ætlað er að standa undir kostnaðinum, bæði hundaskattinum og sektum fyrir brot á lögnum. Við þetta vinnst það, að felld er niður í mínum augum óþörf milliliðastarfsemi sýslusjóðs. Í öðru lagi eru rök fyrir því, að hundahreinsunin verður oft ódýrari, ef sveitarstjórnir, sem annast hreinsun hunda, eiga einnig að greiða kostnað við hana. Í því sambandi má benda á það, að hundahreinsun fer fram í sérstökum kofum, sem ekki eru notaðir til annars. Sveitarstjórnir hafa oft tók á að byggja þá og halda þeim við með minni kostnaði en sýslusjóðir mundu hafa af sams konar kofabyggingum. Enn má benda á það, að þegar hundaskatturinn hrekkur ekki fyrir kostnaði, sem ekki mun vera óalenggt, þá er því, sem á vantar, jafnað niður á hreppa sýslunnar með sýslusjóðsgjaldi. Af því

leiðir, að hreppar, þar sem engir hundar eru, og slíkir hreppar eru til, svo sem Grímseyjar- og Hríseyjarhreppur í Eyjafjarðarsýslu, eru látnir greiða hluta af hundahreinsunarkostnaði annarra hreppa, og er slíkt vitanlega ósann- gjarnt. Að lokum kemur svo það, sem bent er á í grg. frv. og í mínum augum er að visu ekki höfuðatriði málsins, að breytingin, sem frv. ráðgerir, auðveldar notkun hraðvirkra bók- haldsvéla við álagningu og útreikning mann- talsbókargjalda, þannig að niður fellur dálkur úr manntalsgjaldabók og sjóðbók sýslumanna. En jafnvel þótt slíku væri ekki til að dreifa, tel ég skipulagsbreytingu þá, sem frv. ráð- gerir, tvímælalaust til bóta, miðað við þá reynslu, sem ég hef af framkvæmd þessara laga. Og ég vænti þess raunar, að hv. d. fallist á það og geri sitt til þess, að þetta frv. megi verða að lögum.

Frv. er flutt af hv. fjhn. deildarinnar og hef- ur n. athugað það, og er því ekki gerð till. um, að því sé vísað til n., heldur einungis að því verði vísað til 2. umr.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv.

Á 46. fundi í Ed., 28. jan., var frv. tekið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

2.—5. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 10 shlj. atkv.

Á 47. fundi í Ed., 29. jan., var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 9 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 47. fundi í Nd., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar.

Á 49. fundi í Nd., 1. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Jón Sigurðsson: Herra forseti. Það voru að- eins örfá orð, sem ég vildi láta falla hér, áður en málið færi til nefndar. Það gildir sama um þetta frv. og frv. næst á undan. Það stefnir að því að flytja störfin af ríkisskrifstofum og koma þeim yfir á sveitarstjórnirnar. Það er orðið þannig í sveitunum og fer vaxandi, eftir því sem fámennið verður meira, að alltaf verður erfiðara og erfiðara að fá menn til að gegna t. d. oddvitastörfum og yfirleitt opinberum störfum, sérstaklega oddvitastörfum, sem eru mjög fyrirhafnarsöm, og margir bændur segja, að þeir hafi ekki tíma eða aðstöðu til að sinna þeim vegna heimila sinna.

Með því að taka upp þá stefnu að flytja störf

af skrifstofum ríkisins, sem hafa launaða starfs- menn, svo að segja sumar hverjar á hverjum fingri, og flytja yfir til þeirra manna, sem verða að hafa þetta í hjáverkum, komast varla til þess og liggur við, að þeir verði að hætta við að sinna þessum störfum vegna heimilis- starfa, er áreiðanlega verið að taka öfugt á hlutunum. Ég vona þess vegna, að örlog þessa frv. verði sömu og samhljóða frv. á síðasta þingi, að n. láti þetta mál ekki fara lengra. Ég mun því greiða atkv. með frv. til nefndar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 22 shlj. atkv. og til fjhn. með 22 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag- skrá tekið fram.

43. Lögreglustjóri í Bolungavík.

Á 53. fundi í Ed., 8. febr., var útbýtt:

Frv. til 1. um. breyt. á l. nr. 14 25. jan. 1934, um lögreglustjóra í Bolungavík [107. mál] (þmfrv., A. 220).

Á sama fundi var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið og of skammt líðið frá útbýtingu þess. — Afbrigði leyfð og samþ. með 13 shlj. atkv.

Flm. (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. Í 2. gr. l. nr. 14 1934, um lögreglustjóra í Bol- ungavík, er gert ráð fyrir því, að lögreglu- stjóranum sé skylt, ef hreppsnefnd óskar þess, að gegna störfum hreppsnefndaroddvita og þar með innheimtu allra hreppsgjalda. Er gert ráð fyrir því, að hann taki fyrir það laun úr sveitar- sjóði samkv. samningi milli hreppsnefndar og ríkisstj. Þannig hefur þetta allengi verið á þessum stað, að þessi embættismaður, lögreglu- stjórinn, hefur jafnframt gegnt oddvitastörfum fyrir hreppinn.

Á s. l. sumri varð það hins vegar að ráði, að hann hætti að gegna þessu starfi, og hafði hreppsnefndin þá í hyggju að stofna til sér- taks sveitarstjórarstarfs í Bolungavík. Af þessu leiddi hins vegar það, að laun þessa em- bættismanns rýrnuðu að miklum mun, þannig að ekki verður sagt, að embætti hans sé líf- vænlegt, eftir að þessi breyting hefur verið á gerð. Lögreglustjórinn hefur tekið laun sam- kv. IX. flokki launalaga, meðan hann hefur gegnt oddvitastarfinu jafnframt, en þessi launa- flokkur veitir nokkru lægri laun en fulltrúar hliðstæðra embættismanna njóta annars staðar. Þó má geta þess, að störfin við embætti þessa lögreglustjóra, sem er sá eini á landi hér, sem þannig stendur nú á um, hafa aukizt all- verulega. T. d. með lögunum um meðferð opin- berra mála 1927 og 1951 var honum fengið

dómsvald í öllum opinberum málum, en hafði áður aðeins dómsvald í minni háttar lögreglumálum. Enn fremur má geta þess, að ætlunin mun vera, að hann fari framvegis með einkamál yfirleitt. Það var gert ráð fyrir því í frv. því til nýrra einkamála, sem lagt var fram á Alþingi árið 1955.

Með þessu frv. er lagt til, að þar sem laun þessa embættismanns hafa rýrnað svo mjög við það, að hann hefuri látið af störfum fyrir hreppinn, verði lögákveðið, að hann taki laun samkv. VI. flokki launalaga eða sama launagagaflokki og aðrir hliðstæðir embættismenn.

Þetta mál liggur ljóst fyrir. Ég hygg, að hér sé um hreint sanngirnismál að ræða. Það er alveg auðsætt, að þessi embættismaður getur ekki lifað á þeim launum, sem hann fær nú, eftir að hafa látið af störfum fyrir hreppinn.

Ég vil í þessu sambandi geta þess, að þetta mál hefur verið rætt við stjórn Félags héraðsdómara, og mér er persónulega kunnugt um, að form. félagsins er mjög hlynntur því, að frv. þetta nái fram að ganga. Ég tel þó sjálfsgagt, að sú hv. þn., sem fær málið til meðferðar, sendi þessum stéttarsamtökum héraðsdómara málið til umsagnar. — Ég vil svo leyfa mér að leggja til, að því verði að lokinni þessari umr. vísað til hv. fjhn., og vænti ég, að málið fái þar greiða og góða afgreiðslu.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 13 shlj. atkv. og til fjhn. með 13 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

44. Sala Skógarkots.

Á 96. fundi í Ed., 9. maí, var frv. tekið til frv. til l. um heimild fyrir ríkisstj. til að selja jarðirnar Granda í Ketildalahreppi í Vestur-Barðastrandarsýslu og Skógarkot í Andakúshreppi í Borgarfjarðarsýslu [165. mál] (þmfrv., A. 487).

Á 96. fundi í Ed., 9. maí, var frv. tekið til l. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 11 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti. Þessar tvær jarðir, sem við þrír þm. flytjum frv. um að ríkisstj. sé heimilt að selja, eru hvorar tveggja eyðijarðir.

Ég skal fyrst minnst aðeins á Skógarkot. Það er eyðijörð, sem nú heyrir undir Hvanneyri. Það var kirkjujörð frá Hvanneyri og liggur undir Hvanneyrina núna.

Þegar Árni Magnússon er á ferðinni, kallar hann Skógarkotið eins hundraða jörð, segir

þar ekkert tún, en sé bjarglegur skógur til eldiviðar, enginn til kolagerðar og enginn til raftagerðar, tún sé þar ekkert og engar engjar, en ábúandanum, sem þar sé þá og hafi 2 kúr og 12 kindur, sé heimilað að slá svokallaðar Kirkjutungur, sem eru engjastykki frá Hvanneyri, sem liggur langt burtu. Hann bendir þá á það þegar, að það sé óeðlilegt, að jörðin sé ekki inni í Grjóteyri, land jarðarinnar liggir inni í miðju Grjóteyrarlandi eins og dálitil löng og mjó spilda og sé óeðlilegast, að það sé nytjað þaðan.

Í Johnsens-jarðatalinu er þetta orðin eyðijörð. Þá er sagt nákvæmlega það sama og Árni telur, það sé mjög óeðlilegt í alla staði, að jörðin liggir undir Hvanneyri, en sé nytjuð frá Grjóteyri, en þó geti aldrei orðið um sjálfstæða jörð þar að ræða, ekkert tún og ekkert engi.

1942 var landið metið á 400 kr., og það var svo þrefaldað eins og aðrar jarðir í Borgarfjarðarsýslunni við fasteignamatið, sem nú er að öðlast gildi, og er þess vegna landið metið á 1200 kr. Þetta land er sem sagt löng og mjó ræma, sem skerst frá hægri hönd, þegar þú keyrið norður, rétt áður en þú komið að Grjóteyri, upp í Grjóteyrarlandið, alveg upp til fjalls, og er 1600 m á lengd og mjótt. Partur af því, hér um bil helmingurinn norðan til í því, er upplásið land, holt og melar, en hinn hlutinn er vaxinn skógarkjarri. Þetta land hefur verið notað annað veiðið af þeim, sem hafa búið á Hvanneyri, ekki nú þó síðan seinast, að Runólfur sálugi Sveinsson var skólastjóri á Hvanneyri. Hann notaði það eitt sumar. Og það hefur verið notað á sömu lund, að reka þangað stóð, ótamin hross, sem gengið hafa í Hafnar-skógi og Grjóteyrarlandi, sem liggur þarna að. En allir vita, að í þetta land út af fyrir sig væri ekki hægt að reka neitt.

Það hefur komið til tals að fá þetta land handa Nautgripasambandi Borgarfjarðar fyrir nautagirðingu. Það er mjög illa til þess fallið, það er ekki nema sáralitið af kýrgæfu haglendi í landinu, og það er ákaflega áveðra, eins og kannske einhver hefur einhvern tíma fundið, sem farið hefur fyrir Hafnarfjall, hvernig verið gæti að vera þar, og algerlega skjólalaust. Það er þess vegna talið óheppilegt til þeirra hluta og mun líklegast aldrei verða til þess notað, þó að það sé talað um nú sem stendur að nota það þannig.

Fjórir af hreppsnefndarmönnum mæla með sölu, en einn nm., sem er í stjórn nautgripasambandsins, vill athuga nánar, hvort ekki sé mögulegt að finna einhverja leið til að nota það fyrir naut að sumrinu, sem allir kunnugir telja að ekki sé hægt.

Þetta er að segja um Skógarkot. Og það, sem við leggjum til, er, að orðið sé við þeirri ósk bræðranna, sem búa á Grjóteyri, Óskars og Aðalsteins, — Óskar er nú talinn fyrir reyndar, — og leyft að selja þeim þetta land, sem er núna í fasteignamati 1200 kr., þegar búið er að þrefalda fasteignamatið í Borgarfjarðarsýslunni, og líklega vildi enginn maður kaupa það fyrir það verð, úrskipt og afgirt.

Um hina jörðina, Granda, sem liggur í Ketildalahreppi við Arnarfjörð, er ég ekki eins kunnugur. Ég hef ekki komið á jörðina sjálfa og þekki það ekki eins vel. Árni Magnússon telur hana tólf hundraða jörð. Þá, þegar hann er á ferðinni, er landsafgjald þaðan tvær vættir af fiski og þar að auki er ábúandanum gert að skyldu að mæta til róðra á skipi prestsins í Selárdal, hvenær sem hann óski, svo að hafi hann óskað þess oft, þá gat það orðið dálítið hátt sé afgjald. Hann segir þá um þessa jörð, að landið sé hrjóstrugt og mjög lélegir hagar, bærinn liggi undir skemmdum af tveimur ám, sem hann kallar Grandaá og Feitsdalsá, og það sé búið að þríflytja bæinn undan þessum ám. Hann segir, að þegar klakahlaup komi í árnar, þá flæði þær þarna yfir; þá flæði fyrst, þegar lítið sé, upp á það, sem hann kallar neðstu tóftirnar; þar hafi bærinn staðið að fornu; þegar meira komi, þá flæði þær upp á næstu tóftirnar, sem hann segir, og þegar mjög mikil hlaup komi, flæði þær í kringum sjálfan bæinn. Af þessu segir hann að bænum stafi hætta og túninu spjóll. Hann segir þá, að það séu á búinu tvær kýr, níu ær, fjórir gemlingar og fimm lömb, og segir, að heyskapurinn sé það mikill, að það sé hægt að fóttra þar þrjú kúgildi. Johnsens-jarðatal segir svipað um þetta. Það segir, að það sé tólf hundraða jörð, alveg eins og Árni segir, og þá er afgjaldið komið í hundruð og hálft hundrað á landsvísu.

Árið 1942 eru húsin þar virt á 1600 kr. og jörðin sjálf á 1600. Þá er heyjað þarna 60 hestar af töðu og talið, að megi heyja þar 60 hesta af úthei. Þá voru þar 2 kýr og 40 kindur og 2 hross. Núna er þetta svipað. Túnið er 1,8 hektarar í sæmilegri rækt, það gefur af sér um 60 hesta, eins og það gerði. Engjar eru ekki nytjaðar.

Jörðin hefur verið í eyði nokkuð lengi. Hún er landlítill. Aðliggjandi jarðir hafa nóg land og telja sig ekki þurfa á þessu landi að halda, og það eru ekki líkur fyrir, að hægt sé að klípa út úr þeim land til viðbótar við Granda, svo að hægt sé að reisa þar nýbýli. Þess vegna er það, að það hefur verið fallið á að hafa

þessa jörð hér með og heimila sölu á henni. En sá, sem vill kaupa hana, er maður, sem þar bjó um eitt skeið. Nú er jörðin orðin húslaus að kalla, það eru að vísu metin á henni hús nuna, þegar búið er að hækka þau, á 2100 kr. Hann býr á Bildudal, þessi maður, sem nú óskar eftir að fá jörðina keypta, og hugsar sér að slá hana þaðan. Hann hugsar sér að fá aðgang til þess að slá þetta tún, sem gefur um 60 hesta af töðu, og geta haft þær skepnur á Bildudal, því að jörðin er ekki langt frá Bildudal, þó að hún sé náttúrliga hvergi svoleiðis, að hún liggi að Bildudalslandinu eða komi til greina sem slík. Við mælum með því, þessir flm., og flytjum þetta frv. til þess að greiða fyrir því, að þessum tveim mönnum, bóndanum á Grjóteyri og seinasta bóndanum, sem var á Granda, verði leyft að kaupa þessar jarðir eða ríkinu leyft að selja þeim þær.

Ég skal viðurkenna, að það er dálítið sitt hvað með þessar jarðir að því leyti til, að það er útilokað, að Skógarkotið nokkurn tíma verði nytjað sem sjálfstæð jörð, en ég vil ekki segja, að það sé alveg útilokað með hina. Ég vil ekki segja, að það væri ekki kannske með mikið aukinni ræktun alls staðar þarna í kring mögulegt, að þar skapaðist aðstaða til þess, að einhverjar af nágrannajörðunum vildu selja einhverja part til viðbótar við Granda, svo að hægt væri að búa þar. Ég vil ekki fullyrða það, en sá möguleiki er a. m. k. ákaflega langt fram undan og hann er ekki til staðar núna.

Ég óska eftir því fyrir hönd okkar flm., að málinu verði að lokinni þessari umræðu vísað til landbn.

Ég skal geta þess með Granda, sem mér láðist að geta, að hreppsnefndin mælir óskipt með því, að jörðin sé seld.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til landbn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.